

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

LIBRĂRIA

ANUAR XIV-XV

STUDII ȘI CERCETĂRI DE BIBLIOLOGIE

Tîrgu Mureș
2015-2016

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

LIBRARIA

ANUAR XIV-XV

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

LIBRĂRIA

ANUAR XIV-XV

STUDII ȘI CERCETĂRI DE BIBLIOLOGIE

Tîrgu Mureș
2015-2016

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef:

Dr. Monica AVRAM

Secretar de redacție:

Gabriela POP

Redactori:

Ramona BÂNDILĂ

Liliana MOLDOVAN

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:

Academician Ioan Aurel POP

Dr. Lidia KULIKOVSKI

Dr. Libusa VAJDOVA

Dr. Corina TEODOR

Dr. Maria BERÉNYI

Dr. Eva MÂRZA

Lucrările au fost supuse procesului
de evaluare de către comisii de
specialitate formate din:

Biblioteconomie

Silvia NESTORESCU

Dr. Liviu Iulian DEDIU

Dimitrie POPTĂMAȘ

Istorie

Dr. Vasile DOBRESCU

Dr. Silviu BORȘ

Literatură

Dr. Nicoleta SĂLCUDEAN

Dr. Gheorghe DOCA

Dr. Iulian BOLDEA

ISSN 1583 - 4468

Anuarul **LIBRARIA** este editat de Biblioteca Județeană Mureș

540052 Tîrgu Mureș, str. George Enescu, nr. 2

Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384

E-mail: directorbjm@bjmures.ro ; secretariat@bjmures.ro ;

biblio@bjmures.ro ; itbjm@bjmures.ro

Adresa web: www.bjmures.ro

Acest volum a fost editat din bugetul alocat de
Consiliul Județean Mureș

Cuprins

Lista autorilor p. 11

BIBLIOLOGICA

GEORGETA DEJU (*Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva*)

Biblioteci parohiale hunedorene.

Parohia romano-catolică Hațeg (secolele XVIII-XIX)

(*Parish Libraries of Hunedoara County. The Hațeg Roman-Catholic Parish (XVIIIth-XIXth Centuries)*) p. 17

DOINA GABRIELA VANCA (*Biblioteca Județeană Mureș*)

Promovarea imaginii bibliotecii publice în comunitate

(*Promoting the Image of the Public Library in the Community*) p. 44

DOINA GABRIELA VANCA (*Biblioteca Județeană Mureș*)

Biroul de presă - o necesitate a bibliotecilor moderne

(*The Press Office - A Necessity for Modern Libraries*) p. 76

ANCA PRECUP-MĂȚIEȘ (*Biblioteca Județeană Mureș*)

Câteva aspecte generale și teoretice privind munca în echipă

(*Some General and Theoretical Aspects on Teamwork*)..... p. 103

Dr. MARLANA HARJEVSCHI (*Asociația Bibliotecarilor din Rep. Moldova*)

Consolidarea Asociației Bibliotecarilor din

Republica Moldova prin leadership și competență

(*Consolidating the Librarian's Association in the Republic of Moldova by Leadership and Competence*) p. 129

CARTE VECHE

Arhim. dr. POLICARP CHIȚULESCU (Biblioteca Sfântului Sinod, București)

Completări și îndreptări la *Bibliografia Românească Veche*

(Additions and Emendations to the Old Romanian Bibliography) p. 141

Drd. CRISTIAN NICOLAE MATEI (Universitatea „1 Decembrie 1918” din

Alba Iulia) - **Calendare de la Sibiu și Buda cu referiri la**

practicile populare din medicina casnică

(Calendars from Sibiu and Buda with References

to Popular Practices of Home Medicine) p. 164

Dr. ANCA ELISABETA TATAY (Biblioteca Academiei, Cluj-Napoca);

Dr. CORNEL TATAI-BALTĂ (Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia)

Gravuri de Ioanichie Bakov din cartea românească veche

(1678-1705) (Engravings Produced by Ioanichie Bakov in

Early Romanian Writings (1678-1705) p. 175

Dr. ELENA DAMLAN (Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”,

București; Facultatea de Drept, Cluj-Napoca) - **Preocupări istorice**

și juridice în operele lui Guillaume Budé (Préoccupations

historiques et juridiques dans les œuvres de Guillaume Budé) p. 193

Drd. CRISTIAN NICOLAE MATEI (Universitatea „1 Decembrie 1918” din

Alba Iulia) - **Rețete medicale și sfaturi utile pentru îmbunătățirea**

sănătății în paginile cărților românești vechi (1788 - 1824)

(Medical Recipes and Tips for Improving Health in the

Old Romanian Books (1788-1824) p. 202

Dr. MONICA AVRAM (Biblioteca Județeană Mureș);

Dr. FLORIN BOGDAN (Muzeul Național al Unirii Alba Iulia)

Cărți românești vechi din secolul al XVII-lea în colecțiile

Bibliotecii Județene Mureș (Palatul Culturii)

(XVIIth Century Old Romanian Books from the Collections
of Mureș County Library (Culture Palace) p. 214

BÁNYAI RÉKA (Biblioteca Județeană Mureș)
Cărțile armenesti ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai”
(Armenian Books in the Teleki-Bolyai Library) p. 232

MÁRTON KRISZTINA (Biblioteca Județeană Mureș) -
Intervenții de azi pentru patrimoniul generațiilor de mâine
(Today's Interventions for the Patrimony of the Next Generations) p. 239

ITINERARIILIVREȘTI

Dr. NICOLAE VICTOR FOLA (Colegiul Tehnic Târnăveni)
**Considerații privind relația instruire,
modificările curriculumului și inserția socio-profesională
în societatea transilvăneană (1867-1918) - Considerations
Regarding the Relation Instruction, Curriculum Changes and
Socio-Professional Insertion in the Transylvanian Society (1867-1918) ...** p. 253

Dr. ELA COSMA (Institutul de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca)
**Portretul criticului în tinerețe.
Anton Cosma: George Topârceanu**
(A Portrait of the Literary Critic as a Young Man.
Anton Cosma: George Topârceanu) p. 288

ANCA DOCOLIN (Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj)
Ion Vlasiu - Ion Brad - exemplul unei prietenii
(Ion Vlasiu - Ion Brad - the Model of a Friendship) p. 300

BIOGRAFICA

MARIUS NICOLAE ȘERBAN (*Biblioteca Sfântului Sinod, București*)

Ierom. Amfilohie Iordănescu - călugăr, muzician

și slujitor al cărții (*Hieromonk Amphiloh Iordănescu - Monk,*

Musician and Servant of the Book) p. 313

Dr. VIOREL CĂMPEAN; Drd. MARTA CORDEA (*Biblioteca Județeană*

Satu Mare) - **Dumitru Cionca (1868-1946), un preot greco-catolic**

cu dragoste de carte (*Dumitru Cionca (1868-1946),*

a Greek-Catholic Priest with Love for the Book) p. 324

Dr. ANGELA PRECUP (*Tîrgu Mureș*)

Începuturile jurnalismului radiofonic mureșean -

Radio Tîrgu Mureș

(*The Beginning of Radio Journalism in Mureș. Radio Tîrgu Mureș*) p. 343

ANNAMARIA VINTILĂ; EMILIA CĂTANĂ (*Biblioteca Județeană Mureș*)

Biblioteca Județeană Mureș reflectată în presa scrisă

în anii 2013-2014. Bibliografie selectivă

(*Mureș County Library Reflected in the 2013-2014*

Written Newspapers. Selective Bibliography) p. 355

MISCELLANEA

DR. FLORIN BENGHEAN (*Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin*)

Războiul de Independență reflectat în presa românească

din Transilvania (*The War of Independence Reflected*

in the Romanian Press in Transylvania) p. 417

NICOLAE BALINT (*Tîrgu Mureș*)

6 martie 1945 - 6 martie 1952. De la Siguranța statului la

Securitatea poporului. Aspecte privind transformarea și

preocupările instituției mureșene reflectate în documentele aflate în custodia DJMAN (March 6th 1945 - March 6th 1952. *From State Security to People's Security. Aspects regarding the transformation and the concerns of the institution in Mureș county as they are reflected in the documents existing in the custody of DJMAN (The Mureș County Department of the National Archives)* p. 429

MARLANA POP (*Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București*) - **Câteva aspecte privind diplomația publică - instrument-cheie de *soft power* (A Few Aspects Regarding Public Diplomacy - a Key-instrument of Soft Power)** p. 445

NOTE DE LECTURĂ

Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identități culturale - Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a Cultural Identity
(Monica Avram) p. 467

Două ediții de *Catehisme* din secolul al XVI-lea editate în Slovacia
(Eva Mârza) p. 470

Florin Bogdan, Monica Avram, ***Cartea veche străină din colecțiile Bibliotecii Județene Mureș***
(Corina Teodor) p. 475

Vasile Mărculeț, ***Structurile ecleziastice de la Dunărea de Jos și Biserica orientală (Secolele IV-X)***
(Doina Gabriela Vanca) p. 478

Barnaby Rogerson, ***Profetul Mahomed. O biografie***
(Ramona Bândilă) p. 481

- Mihail Țăpârlea; Viorel Ciobanu, ***Dimitrie Cantemir: punte a cunoașterii între orient și occident: studii și articole***
(Doina Gabriela Vanca) p. 483
- Bălaș Radu, ***Old Târgu-Mureș: 1616-1939: The most beautiful pictures: Cele mai frumoase imagini: A legszebb képek***
(Doina Gabriela Vanca) p. 493
- Ioan A. Borgovan; Kiss Ibolya, ***Luduș: Turnuri, towers, tornyok***
(Doina Gabriela Vanca) p. 495
- Liliana Moldovan, ***Eroii imposibilului: Poveștile de succes ale unor persoane cu dizabilități din România și din străinătate = Heroes of the Impossible: Successful Stories of People with Disabilities from Romania and from Abroad***
(Doina Gabriela Vanca) p. 497
- Mihaela Rașcu, ***Oglinzile pământului***
(Doina Gabriela Vanca) p. 499
- Alex Ștefănescu, ***Mesaj către tineri: Redescoperiți literatura!***
(Doina Gabriela Vanca) p. 501

Lista autori

Monica Avram - doctor în istorie, director, Biblioteca Județeană Mureș

Nicolae Balint - profesor, publicist, Gimnaziul „Sfântu Gheorghe”
Sângeorgiu de Mureș

Bányai Réka - bibliotecar, Biroul Colecții Speciale. Biblioteca „Teleki -
Bolyai,” Biblioteca Județeană Mureș

Ramona Bândilă - bibliotecar, Biroul Evidența, Prelucrarea și Dezvoltarea
Colecțiilor, Biblioteca Județeană Mureș

Florin Bengean - doctor în istorie, bibliotecar, Biblioteca Municipală
„Petru Maior” Reghin

Florin Bogdan - doctor în istorie, muzeograf, Muzeul Național al Unirii,
Alba Iulia

Emilia Maria Cătană - bibliotecar, Compartimentul de Informare
Bibliografică, Biblioteca Județeană Mureș

Viorel Câmpean - doctor în istorie, bibliotecar, Biblioteca Județeană Satu
Mare

Policarp Chițulescu - arhimandrit, doctor în istoria literaturii creștine
patristice și postpatristice, director, Biblioteca Sf. Sinod, București

Marta Cordea - doctorand în istorie, Institutul „George Barițiu” din Cluj-
Napoca, bibliotecar, Secția Colecții Bibliofile și Fond de Patrimoniu,
Biblioteca Județeană Satu Mare

Ela Cosma - doctor în filologie, cercetător științific, Institutul de Istorie „George Barițiu,” Cluj-Napoca, bibliotecar, Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca

Elena Damian - doctor în istorie, lector universitar asociat, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir,” București, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Deju Georgeta - doctorand în istorie, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, bibliotecar, Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva

Anca Docolin - bibliotecar, Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj

Nicolae Victor Fola - doctor în istorie, profesor, Colegiul Tehnic Târnăveni

Mariana Harjevschi - doctor în științele comunicării, director general, Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hașdeu” Chișinău, președinte, Asociația Bibliotecarilor din Rep. Moldova

Márton Krisztina - restaurator, Biroul Colecției Speciale. Biblioteca „Teleki - Bolyai,” Biblioteca Județeană Mureș

Cristian Nicolae Matei - doctorand în istorie, Universitatea „1 Decembrie 1918,” Alba Iulia

Eva Mârza - doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Mariana Pop - masterand, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București

Angela Precup - doctor în filologie, Tîrgu Mureș

Anca Precup-Mătieș - specialist relații publice, specialist resurse umane, șef Biroul de Informare și Relații Publice, Biblioteca Județeană Mureș

Marius Nicolae Șerban - bibliotecar, Biblioteca Sf. Sinod, București

Cornel Tatai Baltă - doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Anca Elisabeta Tatay - doctor în istorie, bibliotecar, Biblioteca Academiei Române, Cluj-Napoca; cercetător, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

Corina Teodor - doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș

Doina Gabriela Vanca - bibliotecar, Compartimentul Împrumut carte pentru adulți, Biblioteca Județeană Mureș

Vintilă Anna - bibliotecar, Compartimentul de Informare Bibliografică, Biblioteca Județeană Mureș

BIBLIOLOGICA

**Biblioteci parohiale hunedorene. Parohia romano-catolică Hațeg
(secolele XVIII-XIX)**

GEORGETA DEJU
Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

Abstract

*Parish Libraries of Hunedoara County. The Hațeg Roman-Catholic Parish
(XVIIIth-XIXth Centuries)*

Established at the end of the XVIIIth century, the Hațeg Roman-Catholic Parish held over time a collection of books whose dynamics can be traced with the help of the Canonical visitations protocols and the inventories that took place periodically. These complex documentary sources offer a detailed image of the Hațeg Romano-Catholic community, wherefrom the books were not missing. According to the inventories made with the occasion of these visitations, the number of the books recorded in the Hațeg Parish was starting at 21, going to some 172 at the end of the XIXth century. The recording of the books was made often in a shorter manner, usually only a part of the title or just the book's author being recorded, while the place and year of printing were ignored. Following the titles recorded in the inventory lists we can observe an entire collection composed of preaching books, books of theological morale, textbooks of grammar and logics by various European and Transylvanian authors. These authors frequently found in the Transylvanian Catholic collections give proof that European culture spread unto Transylvania.

Keywords: *Roman-Catholic Parish, canonical visitations, book inventory, library, Hațeg, XVIIIth century, XIXth century*

Demersul nostru urmărește reconstituirea patrimoniului bibliofil care a aparținut Parohiei romano-catolice din Hațeg în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, prin intermediul documentelor întocmite cu ocazia vizitațiilor canonice ori a inventarelor derulate cu diferite prilejuri. Aceste izvoare documentare complexe oferă o imagine detaliată a comunității romano-catolice hațegane, reprezentând surse prețioase pentru reconstituirea vieții

cotidiene a comunității vizate de inspecție. Sunt oferite amănunte dintre cele mai diverse, de la precizarea construcțiilor parohiei (căderea bisericii, casa parohială, casa cantorală, edificiile auxiliare, școli, capele), continuând cu situația materială a parohiei, date despre garnitura liturgică, și date despre preot, învățător, enoriași, viața religioasă din comunitatea respectivă. Cel mai adesea, ca documente anexă, se regăsesc cataloage de cărți, inventare de bunuri mobile și imobile, conscripții sau scrisorile unor procese de judecată, ba chiar copii ale documentelor mai importante ale parohiei,¹ din acest punct de vedere, arhiva parohiei romano-catolice Hațeg fiind destul de bogată.

Câteva date referitoare la istoria parohiei sunt necesare, credem, pentru a sesiza contextul în care a funcționat. Comunitatea romano-catolică din Hațeg are o istorie îndelungată care, după datele arheologice, a început în secolul al XIII-lea. În ceea ce privește prima menționare în scris a bisericii catolice din Hațeg, aceasta datează din anul 1300, când era pomenită într-un document papal împreună cu biserica din Hunedoara.² Nu după multă vreme, din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, parohia a intrat în umbră din motive rămase destul de neclare, poate din lipsă de preoți, poate din cauza unor distrugerii cauzate de invaziile turcești.³ După pătrunderea Reformei în Transilvania, biserica a fost preluată de noul cult, iar bunurile ei au trecut în posesia administrației financiare.⁴ Informațiile privind istoria bisericii din această perioadă sunt destul de puține, deși existase un manuscris elaborat de către un anume Csulak F., intitulat *A hátzegi ref.*

¹ Rita Magdolna Bernád, *Arhivele parohiale ale arhidiecezei romano-catolice de Alba Iulia. Tipuri de documente*, în *Revista Arhivelor*, LXXXVII, 2010, nr. 1, p. 73.

² Adrian Andrei Rusu, *Ctitori și biserici din Țara Hațegului până la 1700*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1997, p. 217.

³ *Ibidem*.

⁴ Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, Tipografia „Gutenberg”, 1913, p. 233.

egyház története (*Istoria bisericii reformate din Hațeg*), pierdut, din păcate.⁵ În anul 1671, bunurile imobiliare ale bisericii fuseseră donate de principele Mihail Apaffy unui nobil local, Petru Tornya, iar pentru că acesta nu a avut urmași, bunurile sale au trecut în posesia doamnei ereditare a Hațegului, Eva Tököly, văduva prințului Paul Esterházi⁶ (dar și sora mai mică a principelui transilvănean Emeric Tököly), și, din nou, în posesia administrației financiare.

La sfârșitul secolului al XVII-lea, odată cu reinstalarea stăpânirii habsburgice în Transilvania, viața catolică a parohiei a fost reluată, în anul 1691, Hațegul fiind prima parohie catolică restabilită din Comitatul Hunedoara, aparținând de Arhidiaconatul de Alba Iulia.⁷ Comunitatea catolică din Hațeg înaintase Curții de la Viena o cerere, prin care solicita bunurile bisericii în favoarea comunității romano-catolice, pentru a construi o biserică și o școală. Împăratul Leopold a răspuns favorabil și i-a dăruit bunurile, la 14 decembrie 1694. Parohia a beneficiat apoi, de mărinimia doamnei Sara Kopász de Vad⁸ care i-a lăsat prin testament unele bunuri și venituri. Și alți nobili din zonă, consemnați în scurtul istoric al parohiei romano-catolice din Hațeg din anul 1882, au contribuit la înzestrarea bisericii și îi numim pe Emeric Csulay, Andrei Boer, Moise Pui, Ioan și Gașpar Ungur, Petru Ivul, familia More prin membrii săi Matei, Sigismund, Gașpar, Ștefan, Ioan, Petru și Simion, Matei Körmendi, precum și soțiile

⁵ Conform Adrian Andrei Rusu, *op. cit.*, p. 218, n. 6, lucrarea Csulak F., **A hátzegi ref. egyház története**, mss. se găsea la Arhiva reformată Cluj și a fost semnalată în Protocoalele protopopiatului Hunedoara.

⁶ **Schematismus venerabilis cleri diocesis Transylvaniensis MDCCCLXXXII**, Albae Carolinae, Typis Volz et Körner, 1882, p. 90-91.

⁷ Rita Magdolna Bernád, **Centrele de colecție ale Arhivei Arhidiecezane de Alba Iulia**, în *Revista Arhivelor*, LXXXVIII, 2011, nr. 1, p. 38.

⁸ Sara Kopász de Vad era văduva lui Petru Tornya și s-a recăsătorit cu Simon Bóér de Kövesd în anul 1690, ca a doua soție a sa, în Bőjtő Ödön, **Hunyadmegye Sztrigymelléki részének és nemes családainak története, tekintettel a birtokviszonyokra**, Budapest, 1891, p. 107-108.

altor locuitori din zonă, ca Ștefan Buda, Andrei Henter, Ștefan Csulay, Blasiu Gridianu, Valentin Farkas, Mihail și Ladislau Kendeffy.⁹

Într-o primă etapă, pentru desfășurarea serviciului religios a fost construită o capelă din lemn și o mică școală.¹⁰ În anul 1747 a început zidirea noii biserici, având hramul Sfântul Ioan Botezătorul, finalizată în anul 1755.¹¹ Importanța parohiei a crescut începând cu anul 1795, odată cu restabilirea Arhidiaconatului de Hunedoara, al cărui sediu fusese stabilit în Hațeg.¹² Peste o sută de ani, în 1893, biserica a fost restaurată și extinsă de baronul Francisc Nopcsa, fiindu-i alăturată acum și o criptă destinată familiei.¹³

Comunitatea romano-catolică din Hațeg era considerată una dintre cele mai numeroase din comitatul Hunedoara. În anul 1838 deținea 35 de filii,¹⁴ în anul 1882 erau 107,¹⁵ iar la începutul secolului al XX-lea număra 86 de filii.¹⁶ Mozaicul confesional al localității Hațeg, la începutul secolului al XX-lea, înfățișa un tablou complex, care în cifre arăta astfel: romano-catolici 681, greco-catolici 654, ortodocși 917,¹⁷ calvini 421,¹⁸ luterani 61, unitarieni 18, evrei 369.¹⁹

Preoții parohi dețineau un rol important în viața locuitorilor, cunoscând cel mai bine enoriașii, prin diversele roluri pe care le-au

⁹ *Schematismus*, p. 91.

¹⁰ Paul Oltean, *Schiță monografică a opidului Hațeg*, în *Transilvania*, Sibiu, XXIII, nr. 1, 15 ianuarie 1892, p. 229.

¹¹ *Schematismus*, p. 91.

¹² Rita Magdolna Bernád, *op. cit.*, p. 38.

¹³ Iacob Radu, *op. cit.*, p. 233.

¹⁴ Arhiva Arhidiecezană Romano-Catolică de Alba Iulia (în continuare AARCAI), Fond *Vizitații canonice*, Dos. 23, f.n.

¹⁵ *Schematismus*, p. 215.

¹⁶ *Magyar Katolikus Lexicon*, în <<http://lexikon.katolikus.hu/H/H%C3%A1tszeg.html>> (24.10.2015).

¹⁷ Iacob Radu, *op. cit.*, p. 224.

¹⁸ *Ibidem*, p. 233.

¹⁹ Vezi *Magyar Katolikus Lexicon*.

îndeplinit, atât ca îndrumători sufletești, cât și ca educatori. Pregătirea profesională a preoților care au activat în secolul al XVIII-lea în Hațeg era asigurată, în general, de Colegiul catolic din Cluj (iezuit până în 1776, ulterior piarist), majoritatea urmând apoi studii aprofundate de teologie la Trnava. De la începutul secolului al XIX-lea preoții romano-catolici de la Hațeg erau absolvenți mai ales ai Institutului teologic din Alba Iulia, iar unii dintre aceștia își continuau studiile la Viena, la vestitul Colegiu *Pazmaneum*.

Datele despre preoții care au slujit în parohia hațegană sunt mai modeste pentru prima jumătate a secolului al XVIII-lea, mai târziu menționările fiind mult mai numeroase și mai exacte. Primul preot pare să fi fost un anume Andrei Ambrus,²⁰ numele lui apărând în legătură cu testamentul Sarei Kopász de Vád. Următorul preot despre care există informații, Márk Antal Lippai, este menționat ca preot paroh la Hațeg din anul 1716²¹ și arhidiacon la vizitația canonică din anul 1721.²² György Hárfás²³ a slujit la Hațeg în două rânduri, capelan din 1724-1729 și preot paroh în anul 1742. Fără a avea mai multe informații, menționăm că cel puțin în anul 1735, preot paroh era Sigismund Péterfi.²⁴ Mai numim apoi pe István Bárdos,²⁵ preot paroh în perioada 1753-1766, Boldizsár Balogh²⁶ care

²⁰ Adrian Andrei Rusu, *op. cit.*, p. 219.

²¹ Lippai Márk Antal (?-1729), studii la Colegiul academic iezuit din Cluj (1692), la Trnava (1695-1697) și Olomouc (1697-1699), în Ferenczi Sándor, ed., **A Gyulafehérvári (Erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára**, Cluj-Napoca, Verbum, 2009, p. 326.

²² AARCAI, Fond **Vizitații canonice**, Dos. 1, vol. 1, f. 228.

²³ Hárfás György (?-1742), studii la Colegiul academic iezuit din Cluj între 1716-1722, în Ferenczi Sándor, *op. cit.*, p. 266.

²⁴ **Liber Exhibitorum incipiendo ab anno 1694-1860**, f. 1, în AARCAI, Fond **Parohia Hațeg**, Registre (1694-1860), vol. 31/b, f.n.

²⁵ Bárdos István, studii la Colegiul academic iezuit din Cluj (1736-1738), la Trnava (1740-1742), în Ferenczi Sándor, *op. cit.*, p. 175.

²⁶ Balogh Boldizsár (?-1790), studii la Colegiul academic iezuit din Cluj, la Trnava (1747-1752) arte liberale și științe umaniste, în **Ibidem**, p. 169.

a slujit în perioada 1773 (1766?) - 1782 și József Szárhegyi²⁷ care încheie șirul preoților din secolul al XVIII-lea, după ce a slujit ca preot paroh, protopop și arhidiacon timp de 14 ani, între anii 1788-1802.

În secolul următor evidențele îi menționează pe János Istók²⁸ preot paroh și protopop între 1803-1815, dar și pe Mihály Hollaki²⁹ care vine la Hațeg în 1811, nefiind foarte clar câtă vreme a funcționat aici. Urmează József Schmidtberger³⁰ care a petrecut cea mai mare parte a vieții sale la Hațeg, funcționând ca preot paroh din anul 1819, apoi ca protopop până în anul 1833, când a fost numit asesor la tribunalul comitatului Hunedoara, iar din 1847 a devenit canonic onorific. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, schimbul de preoți se poate preciza foarte clar, aceștia fiind Károly Dorgó³¹ capelan, preot paroh, protopop între 1848-1867, István György³² între anii 1867-1877, Béla Wéber³³ între anii 1869-1886, József Piringer³⁴

²⁷ Szárhegyi József (?-1802) studii la Colegiul academic iezuit din Cluj (1760), la Trnava (1762-1764); slujește la Sânpaul și Mătrici (Mureș), în *Ibidem*, p. 410.

²⁸ Istók János (alias Istvánffi, ? - 1815), studii la Cluj și Alba Iulia (1770-1773), preot la Vințul de Jos (Alba), Alba Iulia, Cristești-Ciceu (Bistrița-Năsăud), în *Ibidem*, p. 277.

²⁹ Hollaki Mihály, studii în 1808 la Pazmaneum Viena, în *Ibidem*, p. 269.

³⁰ Schmidtberger József (1779-1858), a slujit la Cluj înainte de Hațeg, în *Ibidem*, p. 392.

³¹ Dorgó Károly (1811-1876), înainte de a sluji la Hațeg, a îndeplinit diferite funcții la Alba Iulia ca secretar al episcopului și ca asesor, timp de zece ani; în 1867 se transferă la Bărbant (Alba), în *Ibidem*, p. 226.

³² György István (1828-1885), studii la gimnaziul din Cluj, teologia la Alba Iulia, apoi funcționează ca secretar al episcopului și ca asesor; din Hațeg pleacă la Sibiu în 1877, în *Ibidem*, p. 262.

³³ Wéber Béla (1826-1900), studii de teologie la Viena (1846-1848), slujește la Cluj (1849) și Sibiu (1850-1869), din 1886 la Petroșani, în *Ibidem*, p. 449.

³⁴ Piringer József (1844-1895), studii la gimnaziul din Sibiu, teologia la Alba Iulia, apoi preot la Sibiu, Cluj, Petroșani, în *Ibidem*, p. 377.

între anii 1886-1895, László Töszér³⁵ între anii 1894-1895 și Gyula Ládý³⁶ între anii 1895-1921.

Izvoarele documentare care păstrează informații despre cărțile Parohiei romano-catolice din Hațeg sunt vizitațiile canonice³⁷ din anii 1721, 1805, 1821, 1822, 1838, precum și inventarele³⁸ întocmite în anii 1856, 1858, 1867, 1886, 1895, la predarea-preluarea parohiei. Înregistrarea s-a efectuat cel mai adesea prescurtat, notându-se uneori o parte din titlu, alteori doar autorul cărții, în timp ce locul ori anul tipăririi nu au fost notate deloc. Abia la inventarul întocmit în anul 1895, foarte puține dintre cărțile inventariate au notate anul sau localitatea unde au fost imprimate.

Primele date referitoare la cărțile Parohiei romano-catolice din Hațeg le aflăm din Protocoalele vizitației canonice consemnate în anul 1721, când parohia deținea în jur de 21 de cărți, care se aflau în biserică.³⁹ Între cărțile înregistrate sumar distingem *Biblia* în limba maghiară (scrisă sub forma *Biblia Vulg. Libri Ung.*), două *Evanghelii* (*Libr. Evang.*), două cărți conținând ritualul ceremoniilor religioase (*Ritualia*), dar și cărți de literatură ascetică (*Libri Ascetici Minori Varad?*).

Dintre scrierile cardinalului Petrus Pázmány (1570-1637), nelipsite din bibliotecile publice, dar și particulare, sesizăm lucrarea *Isteni Igazsággra Vezelö Kalauz*, notată *Pazmanni controversz vulgo Kalauz*, una dintre numeroasele ediții în limba maghiară. Figură proeminentă a Contrareforme din Ungaria, Petrus Pázmány urmărește să furnizeze, prin intermediul acestei *Călăuzze către adevărata divinitate*, un răspuns dat tuturor întrebărilor polemice referitoare la controversele dintre Biserica Romano-Catolică și

³⁵ Töszér László (1865-1911), studii la Odorheiu Secuiesc și Șumuleu Ciuc, teologia la Alba Iulia și Viena, la Pázmáneum (1886-1889), preot în Ditrău (Harghita), Cluj, Reghin, Certej-Hondol (Hunedoara), Cugir etc., în *Ibidem*, p. 434.

³⁶ Ládý Gyula (1859-1921), oraștian de origine, a slujit la Cluj și Ilia, înainte de Hațeg, în *Ibidem*, p. 317.

³⁷ AARCAI, Fond *Vizitații canonice*, Dos. 1, 13, 23, f.n.

³⁸ Idem, Fond *Parohia Hațeg*, Dos. 31/e, vol. II, f.n.

³⁹ Idem, Fond *Vizitații canonice*, Dos. 1, vol. I, f. 228.

bisericile reformate, textul în sine fiind o piesă reprezentativă a prozei baroce conținând imagini și metafore. Este totodată un rezumat al teologiei din timpul Reformei dar și o enciclopedie a cunoașterii din această perioadă.⁴⁰

Des întâlnit în bibliotecile catolice din Transilvania, Slovacia și Ungaria este un alt autor de predici, Stephanus Landovits (1635-1690), iezuit maghiar, profesor de filozofie la Győr, Sopron și Alba Iulia, amintit în inventarul din 1721 sub forma *Conciones Ung. Landovits*. Timp de 28 de ani, Stephanus Landovits a predicat în diferite locuri din Ungaria, a desfășurat activitate misionară în Moldova și Țara Românească, iar în cele din urmă a funcționat mai ales ca predicator la Trnava.⁴¹

Pe același palier tematic, cel al cărților de predici, se situează și lucrările lui Andreas Illyés (1637-1712), personalitate a catolicismului transilvănean. Originar din Sfântu Gheorghe, Illyés a obținut titlul de doctor în filozofie la Roma, a activat la Trnava, Bratislava și Cluj și a deținut demnitatea de episcop romano-catolic al Transilvaniei în anul 1697.⁴² Înregistrat laconic în inventarul din anul 1721, „*Andreas Illyes*”, considerăm că este vorba de volumele sale de predici, *Megrővidítettet Ige Az az: Predikatio Könyv [...]*, tipărite pentru prima dată la Trnava, 1691 și Viena, 1692, mai ales că în inventarele ulterioare apare notat sub forma „*Illyes András Prédikációi*.”

Predicatorilor autohtoni li se alătură opera iezuitului german Matthias Faber (1586-1653),⁴³ înregistrată *Faber Fesztiva et Dmcalis op*, fiind vorba despre *Concionum opus tripartitum/,.../ argumentis in singula*

⁴⁰<http://www.europeana.eu/portal/record/92004/BibliographicResource_2000059200512.html> (10.06.2015).

⁴¹ Szinnyei Joseph, *op. cit.*, în <<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>> (18.04.2016).

⁴² *Ibidem*, în <<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>> (18.04.2016).

⁴³ Sabine Baring-Gould, *Post-mediaeval preachers: some account of the most celebrated preachers of the 15th, 16th, & 17th centuries; with outlines of their sermons, and specimens of their style*, London, Rivingtons, 1865, p. 100.

evangelia festorum, dominicarum hyemalium & aestivalium instructum, o culegere de 1096 de predici la duminicile de peste an și la alte sărbători, în trei volume. Profesor la Academia iezuită de la Trnava, unde fusese chemat de Petrus Pázmány, Matthias Faber era mai ales un polemist, decât un orator, scopul predicilor sale fiind dublu, fie de a converti non-catolicii, fie de a proteja catolicii de Reforma protestantă.⁴⁴

Din literatura teologică europeană provin lucrările iezuiților Richard Archdekin și Hermann Busembaum, înscrisi ca „*Archdekin*” și „*Busenbaum*.” Irlandezul Richard Archdekin (1618-1693) a fost, timp îndelungat, profesor de filozofie, teologie morală și studiul Sfintei Scripturi la Universitățile din Louvain și Antwerp. Bun cunoscător al limbilor latină, engleză, flamandă și irlandeză, el a scris o serie lucrări cu largă difuzare, care au cunoscut mai multe ediții. Cea mai reeditată lucrare a sa a fost *Teologia Tripartita Universa* (Antwerp, 1686) o carte controversată la început, fiind considerată ca având idei neconforme cu Biserica Catolică. Interzisă o vreme, ea a fost corectată și retipărită în anul 1718, ca a treisprezecea și ultima ediție.⁴⁵

În cazul celui de-al doilea autor, iezuitul german Hermann Busembaum (1600-1668),⁴⁶ acesta este prezent cu lucrarea sa cea mai cunoscută *Medulla theologiae moralis* (1645).⁴⁷ Rector al Colegiilor iezuite din Hildesheim și Münster, Hermann Busembaum devine unul dintre numele cele mai importante ale teologiei morale după publicare acestei lucrări, cunoscând 14 ediții numai în timpul vieții sale. Utilizată în seminarii ca manual de teologie morală timp de peste 200 de ani, *Medulla* a fost tipărită în toate marile centre ale lumii catolice ca Münster, Köln,

⁴⁴ *Ibidem*, p. 101.

⁴⁵ *Dictionary of National Biography*, II, New York, Macmillan and Co.; London, Smith, Elder, & Co., 1885, p. 68.

⁴⁶ Timothy Barrett, *Hermann Busembaum*, în *The Catholic Encyclopedia*, vol. 3, New York, Robert Appleton Company, 1908, disponibil pe <<http://www.newadvent.org/cathen/03086c.htm>> (25.04.2016).

⁴⁷ Putem afirma că este vorba despre *Medulla theologiae moralis*, deoarece apare în catalogul consemnat în anul 1805.

Frankfurt, Ingolstadt, Lyon, Padova, Roma, Veneția, Lisabona etc. Între comentatorii săi se găsesc unii dintre cei mai mari teologi moraliști ai timpurilor lor, cum sunt Claudius Lacroix,⁴⁸ Sf. Alphonsus Liguori⁴⁹ și Antonio Ballerini,⁵⁰ care au scris ample lucrări de teologie morală pe baza operei lui Busembaum.

Alături de titluri referitoare la viața Sf. Francisc („*Vita Sfrasci*”), sau la „*pietre de încercare*” ale credinței creștinilor („*Lapis Lydius*”), titlurile din inventar sunt dintre cele frecvent întâlnite în colecțiile bisericilor parohiale din Ungaria⁵¹ sau Transilvania⁵² după cum rezultă din inventare întocmite în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Nici numărul de 21 de cărți nu este mai

⁴⁸ Claudius Lacroix (1652-1714), iezuit german, teolog și moralist, autorul unei *Teologii morale* tipărită în 8 volume, 1708-1714, care a cunoscut 25 de ediții în mai puțin de 50 de ani. Lucrarea face ample comentarii și dezvoltă celebra *Medulla* a lui Hermann Busembaum: vezi Claus Schatz, *Lacroix, Claudius*, în *Neue Deutsche Biographie*, vol. 13, 1982, p. 381, în <<http://www.deutsche-biographie.de/pnd129957682.html>> (06.05.2016).

⁴⁹ Alphonsus Liguori (1696-1787), episcop catolic, autor prolific de scrieri spirituale, compozitor, poet, jurist. Lucrarea sa *Teologia morală* a cunoscut nouă ediții în timpul vieții sale. A fost canonizat în anul 1839, declarat Doctor al Bisericii în anul 1871 și este sfântul patron al confesorilor: vezi Harold Castle, *St. Alphonsus Liguori*, în *The Catholic Encyclopedia*, vol. 1, New York, Robert Appleton Company, 1907, în <<http://www.newadvent.org/cathen/01334a.htm>> (06.05.2016).

⁵⁰ Antonio Ballerini (1805-1881) iezuit italian, profesor de filozofie, istorie ecleziastică, teologie morală. Opera sa principală se bazează pe comentariile la *Medulla* lui Hermann Busembaum: vezi John Wynne, *Antonio Ballerini*, în *The Catholic Encyclopedia*, vol. 16 (Index), New York, The Encyclopedia Press, 1914 în <<http://www.newadvent.org/cathen/16006b.htm>> (06.05.2016).

⁵¹ Holl Béla, Zvara Edina, *A Váci Egyházmegye alsópapságának könyvei a XVIII-XIX. Században*, în Holl Béla, *Laus librorum*, editat de Monok István, Zvara Edina, Budapesta, 2000, p. 171-362.

⁵² Emódi András, *A nagyváradai egyházmegye alsópapságának könyvkultúrája a korai újkor végén*, Oradea, Partium; Budapest, Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, 2014, passim.

prejos decât al multora dintre colecțiile menționate la acea vreme, majoritatea fiind alcătuite din 6-8 cărți ale bisericii, cum ar fi anul 1725, de exemplu.

După menționarea extrem de sumară a cărților parohiei Hațeg din anul 1721, pe parcursul secolului al XVIII-lea nu se mai păstrează liste de cărți, deși vizitații avuseseră loc cel puțin în anii 1733,⁵³ 1735⁵⁴ și 1777.⁵⁵ Abia în anul 1805 se menționează o colecție de trei ori mai mare, semn că ele existaseră în continuare, iar numărul lor crescuse semnificativ.

Vizita canonică din anul 1805⁵⁶ a lăsat un raport amănunțit care, prin informațiile consemnate și grija cu care a fost întocmit, reprezintă una dintre cele mai complexe surse care s-a păstrat. Actul în care era consemnată vizita este alcătuit din două părți, prima constând dintr-un chestionar în limba latină, de două pagini, în care sunt formulate aspectele care trebuiau urmărite și a doua, din răspunsul preotului paroh. Documentul este în limba latină, scris ordonat, citeț, cu cerneală maro, pe 28 de pagini de hârtie, de format mare, și consemnează amănunțit toate aspectele care privesc parohia, de la starea credincioșilor, inventarul bisericii și al casei parohiale, până la extrase din acte, diplome, privilegii, precum și un raport de patru pagini al învățătorului Farkas Mihály, privind starea școlii parohiale. În ceea ce privește cărțile, parohul trebuia să înregistreze date despre situația cărților bisericii, despre biblioteca parohiei, cărțile parohului, eventuale împrumuturi de carte, ori dacă au fost date cărți „*pro usu*” Episcopiei din Alba Iulia. Din raport rezulta o frumoasă colecție de carte, formată din trei fonduri.⁵⁷

Cărțile bisericii sunt înregistrate sub titlul *Catalogus Librorum Ecclesiae*, și menționează 8 volume, între care *Evangelia (Liber Evangeliorum)*, *Missalia (Missalia, Alia de Requiem)*, *Ritualia*

⁵³ AARCAI, Fond *Vizitații canonice*, Dos. 6, vol. 12, f. 171.

⁵⁴ *Ibidem*, Dos. 1, vol. 2, p. 60, 205.

⁵⁵ *Ibidem*, Dos. 4, vol. 9, f. 263; Dos. 8, vol. 15, f. 3.

⁵⁶ *Ibidem*, Dos. 13, vol. 23, f. 397-425.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 403-405.

(*Ritualia, unum lacerum*) și un volum de cuvântări, deteriorat probabil din cauza deselor utilizări (*Concionale lacerum*).⁵⁸

În continuare erau consemnate cărțile parohiei sub titlul *Catalogus Librorum Parochiae antiquorum*, constând din 59 de cărți în 60 de volume consemnate fără locul și anul apariției.⁵⁹ Parcurgând titlurile, recunoaștem o parte dintre ele din lista întocmită în anul 1721. În timp au fost adăugate altele, iar tematica devine mai diversă.

Observăm că *Biblia* se găsea în varianta tradusă în limba maghiară de iezuitul Georgius Káldi (1572-1634),⁶⁰ fondatorul colegiului din Bratislava și rectorul acestuia până la moartea sa, care și-a petrecut aproape jumătate din viață traducând *Biblia* în limba maghiară, pe care a tipărit-o în anul 1626. Această traducere, ca și predicile sale, precum și cărțile scrise de Petrus Pázmány în limba maghiară, au pus bazele limbii maghiare moderne și au contracarat publicațiile protestante, chiar cu propriile lor mijloace.

Găsim în inventar traducerea lucrării lui Matthias Beuvelet, *Norma cleri* /.../, datorată episcopului Transilvaniei, Ignatius Batthyány (1741-1798), prin care era implementată o nouă metodă de învățământ, modernă și mai eficientă, obiectiv pe care l-a considerat necesar după ce a fost numit episcop de Transilvania. Spiritul reformator îl dobândise în perioada studiilor efectuate la Roma, unde circula un nou curent moderat de „reîntoarcere la sursele adevărate ale creștinismului, la Scriptură și Părinții Bisericii”,⁶¹ curent ce se însinuase și la *Collegium Germanicum et Hungaricum* de la Roma (1763-1765), unde urmase studii aprofundate și obținuse și titlul de doctor. *Norma cleri* (10. *Norma Cleri Ignatii e Comitibus de Batthyán*),

⁵⁸ *Ibidem*, f. 403.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 403-404.

⁶⁰ Szinnyei József, *op. cit.*, <<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html>> (18.04.2016).

⁶¹ Doina Biro Hendre, *Ignace Batthyany. Un destin consacré à l'Eglise, în Batthyaneum: Omagiu fondatorului Ignatius Sallestius de Batthyan (1741-1798)*, București, Editura Bibliotecii Naționale a României, 2011, p. 26.

tradusă din franceză în latină de Batthyány, a fost difuzată și utilizată în întreg Regatul Ungariei.⁶²

Întâlnim la 1805 și literatură juridică, laică sau teologică. Prima categorie este reprezentată de lucrarea judecătorului transilvănean Alexius Cserei (1714-1769), *Praxis Procuratoria ex Decreto Tripartito Approbatiss Compilatisque Transylvaniae Constitutionibus: /.../*, care fusese tipărită la Cluj în anii 1746 și 1760⁶³ (48. *Praxis Procuratoria Alexio Cserei*). Din dreptul canonic sesizăm lucrarea iezuitului austriac Vitus Pichler, *Candidatus abbreviatus jurisprudentiae sacrae hoc est: juris Canonici [...]* (12. *Pichler Juris Canonici Compendy*). Profesor de teologie polemică la Augsburg, apoi de drept canonic la Dillingen și Ingolstadt, Vitus Pichler (1670-1736) a fost foarte cunoscut pentru scrierile sale de polemică, iar lucrările de drept canonic au fost utilizate ca manuale în multe universități.⁶⁴

S-au mai adăugat autori de predici, pe lângă cei amintiți la vizitația din 1721, și menționăm în acest context volumul de predici (23. *Csete István [...]* *Predikaciok*) al lui Stephanus Csete (1648-1718), iezuitul maghiar care, după studiile de la Viena, a fost trimis în Transilvania ca profesor la Colegiul iezuit din Cluj. Aici a activat timp de 19 ani, iar talentul său de predicator i-a adus supranumele de Cicero.⁶⁵

În același registru tematic se încadrează și predicile Sf. Ioan Gură de Aur (37. *S Joannis Chrisostomi Hom. 9 de Poenitentia*; 38. *EjUSD Hom. 25 ad Populum Antiochenum*), dar și lucrările unor predicatori europeni din secolul al XVII-lea. 4. *Conciones Philippi Hartung* reprezintă una dintre operele iezuitului Philip von Hartung (1629-1682),

⁶² *Ibidem*, p. 34.

⁶³ Szinnyei József, *op. cit.*, <<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>> (13.04.2016).

⁶⁴ Augustin et Alois de Backer, *Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus, ou Notices bibliographiques*, Liège, 1863, p. 569-570.

⁶⁵ Szinnyei József, *op. cit.*, în <<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>> (18.04.2016).

originar din Boemia, care, deși a scris numeroase predici, inegale ca prelucrare însă fiecare de o certă valoare, a fost publicat în mare parte abia după decesul său.⁶⁶ Tot aici îl amintim și pe iezuitul Henri Engelgrave (1610-1670)⁶⁷, originar din Țările de Jos, considerat unul dintre cei mai buni predicatori ai secolului al XVII-lea, prezent cu lucrarea notată 22. ***Celeste Pantheon per Henricum Engelgrave***, un volum de meditații destinate principalelor sărbători ale anului.

Predicile sunt completate de cărți spirituale, care cuprind rugăciuni și meditații, sfaturi pentru a fi un bun creștin, vieți ale sfinților ca exemplu pentru viața creștină. O suită de rugăciuni, imnuri și meditații conține volumul destinat cultului Sf. Aloysius de Gonzaga, care se desfășura pe parcursul a șase duminici⁶⁸ (52. ***Cultus S. Aloyzo Gonzaga***). În aceeași serie încadrăm lucrarea ***Manna anima*** (9. ***Pauli Segneri Manna Anima***) a iezuitului italian Paolo Segneri (1624-1694), autor cu mare impact asupra vieții spirituale a preoților, dar și a credincioșilor catolici, numit în literatura de specialitate „*principele oratoriei sacre*.”⁶⁹ Operele⁷⁰ sale au fost prezente într-un număr foarte mare în bibliotecile catolice din Ungaria și Transilvania, cele mai frecvente fiind predicile și operele de teologie morală care tratează îndatoririle preoților și practicile religioase. Lucrările lui Segneri se găseau atât în bibliotecile iezuiților, benedictinilor, cistercienilor, franciscanilor,

⁶⁶ Sabine Baring-Gould, *op. cit.*, p. 116-117.

⁶⁷ Mathieu Guillaume Delvenne, ***Biographie du Royaume des Pays-Bas, ancienne et moderne***, vol. 1, Liège, 1828, p. 341-342.

⁶⁸ ***Cultus Sex-Dominicalis Sancti Aloysii Gonzagæ E Soc. Jesu Innocentium Patroni***, Viena, Schulz, 1770, exemplar disponibil on-line pe site-ul Bibliotecii Naționale a Austriei nr. 308673 - A.

⁶⁹ Orsolya Száraz, ***La fortuna delle opere di Paolo Segneri in Ungheria***, în Bitskey István, Amedeo Di Francesco, Száraz Orsolya (ed.), ***Politica, religione e letteratura in Italia e in Ungheria (secc. XV-XVIII)***, Alessandria, Edizioni dell'Orso, 2013, p. 278.

⁷⁰ Între operele sale găsim predici, volume de teologie morală, pastorală, de practică religioasă, literatură devoțională, scrieri destinate cultului Fecioarei Maria, lucrări apologetice și teologice, în ***Ibidem***, p. 280.

trinitarienilor, paulinilor etc., cât și în bibliotecile prelaților care studiaseră la Roma și dobândiseră, în acel mediu, o viziune europeană asupra culturii.⁷¹ **Manna anima**, prezentă la Hațeg, putea avea o dublă utilitate, aceea de a oferi credincioșilor o meditație pentru fiecare zi a anului, dar și cea de a servi preoților ca inspirație pentru predică.⁷²

Tot între cărțile spirituale își află locul cartea lui Thomas a Kempis, **De imitatio Christi** sau volumul despre viața Sf. Ignățiu de Loyola (51. **Vita S. Ignaty de Loyola**), modele de viață creștină la care aspiră fiecare credincios care se străduiește să se îmbogățească spiritual, dar și **Salvus conductus in Caelum** [*sive ars bene et imperterrite moriendi*], scrisă de parohul bisericii Sf. Ștefan din Viena și membru al Societății lui Isus, Balthasar Hamerer,⁷³ un îndreptar cu sfaturi, rugăciuni și meditații care să alunge teama de moarte a credincioșilor.

Registrul tematic este îmbogățit cu un tratat de geografie (5. **Geographica Synopsis globi terraquet**), la care se adaugă o lucrare filologică, mai precis o gramatică a limbii germane (6. **Compendiosa linguae Germanica gramatica**), dar și două cărți de literatură maghiară înregistrate sub forma 13. **Nemes ember Faludi Ferencz** și 14. **Udvari ember Faludi Ferencz**.

Autorul celor două cărți de literatură, Francisc Faludi (1704-1779), a fost scriitor, poet și traducător, considerat un maestru al prozei maghiare. Cele două cărți semnate Francisc Faludi de la Parohia romano-catolică din Hațeg reprezintă traduceri din literatura barocă europeană dintre cele mai circulante, opere morale care, ca tipologie, au inițiat o nouă epocă în literatura maghiară, remarcându-se nu numai prin conținut, ci și prin inovațiile

⁷¹ *Ibidem*, p. 298-299.

⁷² *Ibidem*, p. 291.

⁷³ Balthasar Hamerer, **Salvus Conductus in caelum sive ars bene et imperterrite moriendi /.../**, Viena, Typis Joan. Christoph. Cosmerovij, 1690, exemplar disponibil on-line pe site-ul Bibliotecii Naționale a Austriei, nr. 759769-A.

limbajului.⁷⁴ **Nemes ember** este o traducere după dialogurile morale ale iezuitului englez William Darel (1651-1721),⁷⁵ frecvent tradus și publicat în limbile italiană și maghiară. Cea de-a doua carte, **Udvari ember**, este o traducere după Baltasar Gracián (1601-1658),⁷⁶ iezuit spaniol, prozator, gânditor stoic și moralist, autor de romane filozofice, aforisme, tratate de etică și teorie literară. Aceste două cărți au fost imprimate în tipografia iezuită din Trnava, prima în 1748, a doua în 1750, unde Faludi a funcționat ca director între anii 1748-1751. Tot la Trnava a fost și profesor timp de cinci ani, apoi a fost primul director adjunct al proapăt înființatei Academii Tereziene din Viena, iar mai târziu director al bibliotecii iezuite din Bratislava.⁷⁷

Consemnarea cărților din anul 1805 se încheie cu lista cărților arhidiaconului József Szárhegyi, rămasă în parohie în urma decesului său în anul 1802. Cele 28 de cărți în 36 de volume sunt notate sub titlul **Inventarium Librorum a Revdissimo Dono Josephi Szárhegyi recentius remansonum**⁷⁸ dintre care majoritatea sunt cărți religioase.

Pe lângă nelipsita **Biblie** (8. **Biblia Sacra vulgata editionis**), observăm lucrări ale părinților și doctorilor bisericii, din care amintim opera Sf. Ioan Damaschin (5. **S. Ioannis Damasceni Opera Philozophica**), **Confesiunile** Sfântului Augustin (25. **Divi Augustini Libri Confeszionum**) sau **Philothea seu introductio ad vitam spirituaalem** a Sfântului Francisc din Sales (27. **S. Francisci de Sales Phylothea**). Titlul din urmă, **Phylotea sau Introducere în viața religioasă**, este o carte scrisă pentru mireni, oferind sfaturi de pietate într-un limbaj simplu, fără citări

⁷⁴ **A Pallas Nagy Lexikona**, vol. VI, Budapest, 1894, p. 683-684.

⁷⁵ <<https://thesaurus.cerl.org/record/cnp00106465>> (22.05.2016).

⁷⁶ <<http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb11886462f>> (22.05.2016).

⁷⁷ **A Pallas Nagy Lexikona**, vol. VI, Budapest, 1894, p. 683-684.

⁷⁸ AARCAI, Fond **Vizitații canonice**, Dosar 13, f. 403.

latine sau grecești, facilitând astfel accesul unui public mai larg decât restul tratatelor scrise în epocă.⁷⁹

O altă categorie de scrieri din colecția Arhidiaconului József Szárhegyi sunt cele de teologie polemică. În acest sens, lista consemnează lucrarea lui Vitus Pichler,⁸⁰ *Teologia polemica particularis* (10. *Pichler Teologia polemica*), o alta al cărei autor nu a fost înregistrat (15. *Teologia polemica*), precum și o lucrare a călugărului dominican din Țările de Jos, Franciscus van Ranst (17. *P. Van Ranst Historia haereticorum*). Profesor de filosofie la seminarul din Roermond și de teologie la Leuven și Antverp, Franciscus van Ranst (1660-1727)⁸¹ a fost recunoscut ca un predicator elocvent, fiind un apreciat autor de literatură polemică și apologetică. Lucrarea sa *Lux fidei* a fost recomandată în anul 1734 special pentru preoți și seminariști, iar în anul 1735 a fost publicată la Veneția sub titlul *Historia et haereticorum haeresum Antea Inscripta: Lux fidei*, cunoscând numeroase reeditări. De același autor, arhidiaconul József Szárhegyi a deținut și lucrarea *Opusculum historico-theologicum de indulgentiis et jubileo et praesertim anni sancti* notată ca 19. *Ejusdem de Indulgentia*.

De remarcat sunt lucrările din sfera literaturii didactice pe care József Szárhegyi le-a deținut în colecția sa. Este vorba despre tratate de fizică și logică, care se alătură celor de geografie (5. *Geographica Synopsis globi terraquei*) și teologie (35. *Tractatus Theologicus Andrea Jaszlinszky*) care deja se găseau în colecția parohiei, autorul lor fiind Andreas Jaszlinszky (1715-1783), iezuit slovac, profesor la Academia iezuită din Trnava, unde a predat filozofia, metafizica, istoria, etica, fizica, teologia și unde funcționase

⁷⁹ David Hugh Farmer, *Dicționar al sfinților*, București, Univers Enciclopedic, 1999, p. 216-217.

⁸⁰ Vitus Pichler este amintit și între cărțile de drept canonic din lista cărților parohiei.

⁸¹ P. J. Blok, P. C. Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, vol. 9, Leiden, 1933, în <http://www.dbnl.org/tekst/molh003nieu09_01/molh003nieu09_01_1459.php> (23.05.2016).

ca rector.⁸² A fost un prolific autor de manuale, iar activitatea sa l-a situat între personalitățile care au contribuit la dezvoltarea fizicii și filozofiei moderne.⁸³

Manualele sale de fizică *Institutiones physicae pars prima seu physica generalis* (Trnava, 1756) și *Institutiones physicae pars altera, seu physica particularis* (Trnava, 1756) scrise în limba latină, conțin planșe cu descrieri și imagini ale unor noutăți în fizică (lentile, prisme, manometre etc.), tratând subiecte de astronomie, mecanică, magnetism, mecanica fluidelor, mineralogie, anatomie umană etc. În colecția păstrată de la arhidiaconul József Szárhegyi găsim partea a doua a manualului de fizică (4. *Andrea Jaszlinczki Institutum Phisicae Pars altera*), în care sunt tratate subiecte de meteorologie, geologie, mineralogie, hidrologie, fitologie, zoologie, antropologie,⁸⁴ dar și manualul de logică al lui Andreas Jaszlinsky⁸⁵ notat 24. *Jaszlinczki Institutiones Logicae*. Între manuale încadrăm și o *Aritmetică*, scrisă de Francisc Tolvay (ca. 1650-1710),⁸⁶ profesor și rector al școlii reformate din Losonc. Apărută pentru prima dată la Cluj în anul 1694, manualul este considerat însă a fi un regres în folosirea limbajului matematic maghiar, deoarece erau utilizate în continuare expresii în limba latină deși aveau deja corespondent în limba maghiară.

⁸² Szinnyei József, *op. cit.*, <<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>> (08.05.2016).

⁸³ Vezi Csapodi Csaba, *Természetfilozófia-Fizika a Nagyszombati Egyetemen a Felvilágosodás Időszakában*, în *A magyar fizika klasszikusai*, Budapest, Neuman Kht, 2004, în <http://mek.oszk.hu/05300/05392/pdf>, accesat în 27.04.2016

⁸⁴ Exemplar digitizat disponibil pe site-ul Bayerischen Staatsbibliothek.

⁸⁵ Andreas Jaszlinszky, *Institutiones Logicae*, Trnava, 1755; Andreas Jaszlinszky, *Institutiones Metaphisicae*, Trnava, 1756, vezi John Venn, *University Library Bulletin. Catalogue of a collection of books on logic presented to the library*, Cambridge, 1889, p. 18-19.

⁸⁶ Praznovszky Bence, Praznovszky Mihály, *Menyői Tolvay Ferenc végrendelete 1710*, Nograd, 1995, p. 6-7.

În consemnarea informațiilor despre cărți urmează o perioadă, din anul 1822 până în 1858, în care numărul cărților conscrise este mai mic decât cel din anul 1805, când, în total fuseseră înregistrate 104 cărți. Vizitația din anul 1822,⁸⁷ când preot paroh era József Schmidtberger, consemna la capitolul *Libri ad Parochiam Pertinent sequentes*, 50 de titluri în 57 de volume, titlurile fiind cele înregistrate cu ocazia vizitației din 1805 ca fiind ale parohiei, însă fără a se aminti cărțile rămase de la József Szárhegyi. Tot acum, apare o carte a parohiei ca fiind depozitată în Arhiva Capitlului de Alba Iulia, *Cosmographia seu atlas mundi*, probabil o ediție veche, foarte valoroasă, de vreme ce era păstrată alături de o cruce de argint aurit, care valora 900 de forinți, ori o mantie cu fir aurit, valorând 100 forinți.⁸⁸ La vizitația canonică din anul 1838⁸⁹ fuseseră notate 49 de titluri, în 55 de volume, situația fiind asemănătoare și la inventarul din anul 1856 (52 titluri în 58 de volume).⁹⁰

Doi ani mai târziu, în anul 1858, la 26 noiembrie, a avut loc un nou inventar, întocmit în urma decesului arhidiaconului Schmidtberger. Lista cărților se află în partea a treia a inventarului, intitulată *Librorum, Litteralium Instrumentorum ad Parochiam Hageensem pertinentium occasione pertracta canonis massae Schmidtbergeriano Confectum*.⁹¹ În cele șapte pagini ale listei de inventar apar înscrise, de data aceasta, 160 de titluri, între care și cele 59 de titluri lăsate de Arhidiaconul József Szárhegyi, iar la o nouă predare a parohiei, în anul 1867,⁹² inventarul număra 153 de titluri.

Catalogul cărților Parohiei romano-catolice Hațeg marchează o evoluție în modul de înregistrare a fondului de carte în anul 1886,⁹³ când

⁸⁷ AARCAI, Fond *Vizitații canonice*, Dos. 23, f.n.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Ibidem*, f.n.

⁹⁰ Idem, Fond *Parohia Hațeg*, Dos. 31/e, vol. II, f.n.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ *Ibidem*.

lista de inventar grupează cărțile în funcție de limba în care sunt tipărite, adică latine 121 titluri, maghiare 29 titluri, germane 28 titluri, în total 178, urmând ca în anul 1895⁹⁴ inventarul să precizeze un număr de 88 cărți latine, 29 maghiare, 55 germane, în total 172. Însă nici la sfârșitul secolului al XIX-lea, catalogarea cărților nu conținea localitatea ori anul tipăririi, aceste date fiind notate, în cazul câtorva dintre cărți, abia în anul 1921.⁹⁵

Inventarul din 1921 deținea acum o secțiune destinată *Cărților vechi*, care înregistra 88 de cărți în limba latină, 20 în maghiară și 56 în germană, aproape la fel ca în anul 1895. Între acestea se pot observa în continuare cărți care existau și în anul 1805, Gabriel Antoine, *Theologia moralis universa*, Paolo Segneri, *Manna anima*, S. Schmidt, *Institutiones Theologicae*, *Josephii Ignatii Claus Spicileg Concionatorium*, *Biblia* în limba maghiară a lui Georgius Káldi, volumele de predici ale lui Andreas Illyés sau cel ale lui Petrus Pázmány. Puține volume au notat anul de apariție, cum sunt *Biblia sacra vulgata*, Venetiis 1758, *Sammlung moral Predigten*, Viena, 1799 sau *Geistliche Reden*, Augsburg, 1784, titlul din urmă fiind un volum de discursuri spirituale prezentate în diverse ocazii, ale cardinalului austriac Christoph Anton Migazzi. Altor cărți le era semnalată doar localitatea în care au fost tipărite cum este cazul lucrării *Rudimenta historica*, Tyrnavia, o istorie scrisă de iezuitul francez Maximilian Dufréne (1688-1768),⁹⁶ autor de compendii de istorie și geografie destinate colegiilor iezuite.

Datele consemnate în inventarele și vizitațiile canonice desfășurate la parohia romano-catolică Hațeg, în secolele XVIII-XIX, constituie (deocamdată) singurul martor al colecției de cărți care a existat în acest loc. Reconstituirea bibliotecii pe baza acestor documente reprezintă o sursă istorică prețioasă care, pe de o parte, oglindește biblioteca așa cum arăta pe

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ Conform *CERL Thesaurus*, în <<https://thesaurus.cerl.org/record/cnp00627955>> (25.05.2016).

parcursul secolelor mai sus menționate, iar pe de altă parte, oferă informații privind lectura în comunitatea catolică din Hațeg din acea vreme.

Este important să subliniem faptul că lipsesc multe date care ne împiedică să formulăm concluzii legate de donatori, lectori ai cărților, rute de circulație ori centre tipografice, aceasta mai ales din cauza lipsei fizice a cărților, care ar fi putut oferi prețioase informații. Cu toate acestea, analiza titlurilor și autorilor, menționate în sursele disponibile, permit conturarea unor idei concrete despre ceea ce a fost biblioteca din parohia romano-catolică Hațeg în secolele XVIII și XIX.

Tematic, documentele reflectă o bibliotecă preponderent religioasă, în care se aflau biblii, cărți de predici, lucrări de morală, de exegeză biblică, drept canonic, viețile sfinților, adică instrumentele de lucru ale unui preot preocupat să asigure un serviciu conștiincios enoriașilor și bisericii. Cărțile de predici erau cele mai numeroase, autorii fiind predicatori europeni dintre cei mai publicați și, prin urmare, cei mai citați (Matthias Faber, Philip von Hartung, Paolo Segneri), dar și transilvăneni (Petrus Pázmány, Andreas Illyés) ori care au primit misiunea de a propovădui renașterea catolică în Transilvania (Stephanus Csete, Stepanus Landovics). Având rolul cel mai însemnat în practicarea religiei în comunitate, predicile contribuiau major la educația religioasă a populației, încurajându-i să se comporte conform stilului de viață promovat.

Printre autorii prezenți în biblioteca din Hațeg întâlnim nume recomandate la Universitatea din Salzburg, reorganizată după principii moderne prevăzute în planul de reformă al arhiepiscopului Vienei Johann Joseph von Trautson (din 1752). Ne referim la iezuitul Paul Gabriele Antoine, pe care îl găsim cu lucrarea *Teologia moralis universa* (7. *P. Gabrielis Antoine Theologia universa*), dar și la studiile jansenistului Joannes Opstraet,⁹⁷ înregistrat în inventar cu titlul *Disertatio theologica de conversione peccatoris* (53. *Ioannis Opstraet Tomus 4tus de*

⁹⁷ Daniel Dumitran, *Formația clerului greco-catolic la începutul secolului al XIX-lea: spre constituirea unei categorii elitare?*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 14/I, 2010, p. 131-132.

conversione peccatoris). Prezența în bibliotecă a acestor autori la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, așadar la puțină vreme după introducerea lor în universități, demonstrează că preoții de la Hațeg erau la curent cu noile metode, instrumente de lucru și autori, dintre cele recomandate de Biserica Romano-Catolică.

Alături de cărțile de teologie, în listele de inventar apar și câteva manuale de științe, cum sunt cele de fizică, geografie și logică ale lui Andreas Jaszlinszky ori cel de aritmetică lui Francisc Tolvay. Aceste manuale, împreună cu compendiul de gramatică și cărțile de literatură, credem că erau utilizate și în cadrul școlii pe care o întreținea biserica, de care se îngrijea împreună cu călugării franciscani care reveniseră la Hațeg în anul 1768.

Din scurtele considerații legate de studiile și activitatea autorilor întâlniți în listele de inventar ale cărților parohiei romano-catolice din Hațeg observăm că aproape toți autorii sunt membrii ai Societății lui Isus, principalii agenți ai Contrareforme și excelenți educatori. Mulți dintre aceștia au avut directă legătură cu Academia iezuită de la Trnava, unde au studiat, au predicat, au fost profesori ori rectori, au scris și publicat tratate și manuale școlare, care au ajuns în bibliotecile transilvănene, fie ele școlare, parohiale sau particulare. Deși documentele cercetate nu conțin date certe despre tipografiile în care au fost publicate cărțile ajunse la Hațeg, credem că cele mai multe dintre exemplare au fost imprimate în tipografia iezuită de la Trnava sau în cea a Liceului iezuit din Cluj. Susținem aceasta deoarece, comparând titlurile de la Hațeg cu cele înregistrate în liste ale parohiilor catolice din comitatul Vác⁹⁸ sau în cele aparținând clerului inferior din Oradea,⁹⁹ în care sunt menționate localitățile de tipărire, găsim cele mai multe dintre titlurile căutate de noi ca fiind publicate la Trnava sau la Cluj. Autorii lor, în urma studiilor încheiate în universități europene au asimilat cele mai noi idei și curente culturale, au tradus și au scris ei înșiși lucrări, prin care au transmis apoi preoților și credincioșilor, cunoștințele, metodele de lucru, ideile care circulau în Europa.

⁹⁸ Holl Béla, Zvara Edina, *op. cit.*, p. 171-362.

⁹⁹ Emődi András, *op. cit.*, *passim*.

Modalitățile de creștere a colecției nu sunt documentate în vreun fel, putem presupune însă că preoții au contribuit cu unele dintre volume, ori binefăcătorii bisericii, nobili locali, au donat altele. Printre binefăcătorii bisericii de la începutul secolului al XVIII-lea o menționare specială merită Andrei Boer (fiul Sarei Kopász,¹⁰⁰ originară din Nălați Vad, Hațeg și al lui Simion Boer¹⁰¹) care, la fel ca și mama sa, a acordat importante fonduri pentru buna funcționare a Parohiei romano-catolice din Hațeg. El figurează, la 1703, în listele Colegiului catolic din Cluj, printre elevii interni români ca Duma, Boer, Pui, Maxai, Mihocea, Carmașin,¹⁰² dar și între personalitățile de origine română care au studiat la Colegiul catolic din Cluj și au avut acces apoi la funcții importante în administrația Transilvaniei sau în ierarhia bisericii greco-catolice, el însuși îndeplinind funcțiile de registrator și exactor al Cancelariei ardelenene, fiind și candidat la poziția de comite al Hunedoarei.¹⁰³

Așa cum am mai menționat, există o excepție privind informațiile legate de creșterea colecției, și ne referim la cele 28 de cărți în 35 de volume care au fost lăsate parohiei din Hațeg de către arhidiaconul József Szárhegyi, după decesul său din anul 1802, cărți care s-au păstrat aproape în totalitate, timp de peste un secol.

Cărțile intrate în colecție pe parcursul secolului al XVIII-lea, care constituiau instrumentele de lucru pentru preot în pregătirea predicii ori a catehizării enoriașilor, au devenit prețioase două secole mai târziu,

¹⁰⁰ Bójtó Ödön, *op. cit.*, p. 200-201.

¹⁰¹ Simion Boer descindea dintr-o familie originară din zona Făgărașului, care primise în secolul al XVII-lea domeniul pe Valea Streiului, în *Ibidem*, p. 107-108.

¹⁰² Remus Câmpeanu, *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 116.

¹⁰³ Sunt menționați episcopii uniți, membri ai Dietei, funcționari ai Cancelariei Aulice, profesori, ofițeri, de origine română care, în urma studiilor la Colegiul catolic din Cluj au urmat o carieră, demonstrând astfel rolul acestei școli și la formarea elitelor românești în secolul al XVIII-lea, în *Ibidem*, p. 109-120; 238-240.

acordându-li-se statutul de „cărți vechi,” ele fiind înlocuite în utilizarea zilnică de cărțile noi tipărite în secolul al XIX-lea, cele vechi fiind păstrate mai departe în colecție. Prezența, în bibliotecile transilvănene, a scrierilor originale sau a traducerilor unor opere ale intelectualilor din Europa Occidentală și Centrală au făcut posibil un schimb spiritual între cele două spații culturale, conturând orizontul cultural al epocii în care s-a format colecția, dar și al celor care au format-o.

ANEXĂ

Lista cărților înregistrate cu ocazia vizitațiilor canonice din 1721¹⁰⁴ și 1805¹⁰⁵

1721

Biblia Vulg. Libri Ung 1
Conciones [...] 1
Pazmanni controversz vulgo Kalauz 1
Vita SFrasci 1
Faber Fesztiva et Dmcalis op
Andreas Illyes
Conciones Ung. Landovits
Archdekin
Busenbaum
Lapis Lydius
Ritualia 2
Libr. Evang. 2
Libri Ascetici Minori Varad (?) 8

1805

Catalogus Librorum Ecclesiae

1. *Missalia 2*
Alia? De Requiem 2
2. *Ritualia, unum lacerum 2*

¹⁰⁴ AARCAI, Fond *Vizitații canonice*, Dos. 1, vol. 1, f. 228.

¹⁰⁵ *Ibidem*, Dos. 13, vol. 23, f. 403-405.

3. *Liber Evangeliorum 1*
4. *Concionale lacerum 1*

Catalogus librorum Parochiae antiquorum

1. *Kalauz Petri Pazman 1*
2. *Novus [...] az az Legetseg R. Stephani 1*
3. *Itinerarium pro peregrinantibus ad aeternitatem 1*
4. *Conciones Philippi Hartung 1*
5. *Geographica Synopsis globi terraquei 1*
6. *Compendiosa linguae Germanica gramatica 1*
7. *Lampertini Casus conscientia 1*
8. *Illyes András Prédikációi 1*
9. *Pauli Segneri Manna Anima 1*
10. *Norma Cleri Ignatii e Comitibus de Batthyán 1*
11. *Omnium Operum Divi Aurelii Augsz Epitome 1*
12. *Pichler Juris Canonici Compendy 2*
13. *Nemes ember Faludi Ferencz 1*
14. *Udvari ember Faludi Ferencz 1*
15. *Episztola Cypriani 1*
16. *Imago Vita et Mortis 1*
17. *Ioannis Barclai Paraenesis 1*
18. *Practica criminalis Canonica Ignatii Lopez 1*
19. *Salvus conductus in Caelum 1*
20. *Modus fructuosi celebrandi Miszam 1*
21. *Praeco divini verbi per P. Simonem Okolszki 1*
22. *Celeste Pantheon per Henricum Engelgrave 1*
23. *Csete István [...] Predikációk 1*
24. *Toma a Kempis 1*
25. *Decisiones Casuum Conscientiae 1*
26. *Szent Biblia Káldi Gyorgy által 1*
27. *Patris Mathei Fabri Conciones funnerales 1*
28. *Minister [...] 1*
29. *Theologia Moralis Patris Claudii Lacroix 1*
30. *Proverbia et Regum Sapientissimi effatis selecta 1*
31. *Fasciculus Miscellanus Illyes István 1*
32. *Sacra Comitia E. R. Catholico in Regno Hungary 1*

33. *R. P. Jacobi Tyrini Comentaryi in S. Scriptura 1*
34. *Liber sine titulo in pag 23 [...] 1*
35. *Tractatus Theologicus Andrea Jaszlinszki 1*
36. *A kalvinisták Paissa ellen első könyv 1*
37. *S Joannis Chrisostomi Hom. 9 de Poenitentia 1*
38. *Ejusd Hom. 25 ad Populum Antiochenum 1*
39. *Breviarii Romani Pars Hyemalis 1*
40. *S. Vincentii Lycinensis Comentarium 1*
41. *Epistolae Miscellanea 1*
42. *Szent Ferentz Regulai 1*
43. *S. Hyeronimi Epistolae 1*
44. *Veteris hominis 4. Novissima 1*
45. *Prolegomena in Scripturam S. 1*
46. *Institutiones Theologicae Dogma Moralis P. Nicolai Schmitt 1*
47. *Ioannis Molnar Concionum annus unus 1*
48. *Praxis Procuratoria Alexio Cserei 1*
49. *Adolescens Mariano Academicus 1*
50. *Maria Virgo Claudiopolitana 1*
51. *Vita S. Ignaty de Loyola 1*
52. *Cultus S. Aloyzo Gonzaga 1*
53. *Ioannis Opstraet Tomus 4tus de conversione peccatoris 1*
54. *Raphael Archangelus peregrinantium Fidus [...] 1*
55. *Andreas Szereday Charitas initialis 1*
56. *Padani Biró Márton Veszpremi Püspök 1*
57. *Matricula Baptisatorum ... ab ano 1704 utq 1760 1*
58. *Altera nova ab anno 1761 1*
59. *Protocolum ordinationum Episcopaliū Regianum 1*

Inventarium Librorum a Revdssimo Dono Josephi Szárhegyi recentius remansonum.

1. *Antonii Szereday, Praxis Juridica 1*
2. *Josephi Ignatii Claus Spicileg. Concionatorium 5*
3. *Demeter Márton a Sz. Háromságnak hite 1*
4. *Andrea Jaszlinczki Institutum Phisicae Pars altera 1*
5. *S. Ioannis Damasceni Opera Philozophica 1*
6. *Intó Tanító Levél Veress Márty Mihály által 1*
7. *P. Gabrielis Antoine Theologia universa 1*

8. *Biblia Sacra vulgata editionis 1*
9. *Breviarum Scripturisticum 3*
10. *Pichler Teologia polemica 2*
11. *Mathei Beuvelet Norma Cleri 1*
12. *Institutio Practica de Officio Parochum 1*
13. *Breves Meditationes de 4. novissimus 1*
14. *Ethica Austriaca seu Doctrina politica 1*
15. *Theologia Polemica 1*
16. *Idea Cultus Mariani 1*
17. *P. Van Ranst Historia haereticorum 1*
18. *Ejusdem in Propositiones damnatus 1*
19. *Ejusdem de Indulgentia 1*
20. *Francisci Tolvay Arithmetica 1*
21. *Ludovi Abel Episcopi Sacerdos Christianus 1*
22. *P. Ioannis Rajtsanyi... peregrinus Catholicus 1*
23. *Flores Biblici Honapi 1*
24. *Jaszlinczki Institutiones Logicae 1*
25. *Divi Augusztini Libri Confeszionum 1*
26. *Thoma a Kempis, De imitatio Christi 1*
27. *S. Francisci de Sales Phylotheea 1*
28. *Thoma Tamburini Methodus expeditae Confessionis 1.*

Promovarea imaginii bibliotecii publice în comunitate

DOINA GABRIELA VANCA
Biblioteca Județeană Mureș

Viitorul bibliotecii publice depinde de imaginea pe care aceasta o are în comunitatea care o finanțează și pentru care există...

Abstract

Promoting the Image of the Public Library in the Community

The image that community members have about the public library is especially important, because according to it citizens will decide whether or not attend the library. There are at least three ways to promote a positive Library image: direct contact that an average person has with library staff and it serves information from members; community who have already used the services of the library and have been in contact with the staff here; public information forming image: publications prepared by librarians or library advertising, mass-media. Materials used in the work of promoting library: flywheel sheet, pliant, booklet, posters, bookmark, notice board, small printings, logo, slogan are combined with other methods of promoting a positive image: reception service, library guide, display panel, organized visits, exposing collections, materials developed by the libraries, cultural activities. The Internet offers new ways of promoting a positive image. It is also necessary for the Library to have a good cooperation with the local media.

Keywords: *public library perception, advertising, logo, slogan, mass-media, local Chronicle, display panel, reception service, exposing collections, materials developed by the libraries*

Imaginea bibliotecii

Biblioteca este un centru important al comunicării informaționale și culturale dintr-o comunitate. Pentru a se menține în atenția comunității și pentru a provoca interesul unor noi segmente de public, biblioteca are nevoie de o promovare continuă și eficientă. Este necesar să arătăm

comunității că produsele culturale sau informaționale și serviciile puse la dispoziție sunt de calitate. Activitățile de promovare urmăresc: atragerea unor noi segmente de piață, fidelizarea utilizatorilor, construirea unei imagini pozitive a instituției la nivelul comunității, formarea încrederii utilizatorilor și a colaboratorilor în calitatea și diversitatea serviciilor oferite, menținerea la un nivel înalt a calității manifestărilor culturale care au loc în bibliotecă sau sunt organizate de bibliotecă, creșterea profesionalismului personalului angajat.

Imaginea este părerea unei persoane, grup sau opinia publică despre instituție. Formarea unei imagini despre o instituție este un proces continuu, mereu în evoluție. O imagine pozitivă a bibliotecii se formează în timp, ca urmare a informațiilor difuzate în mass-media, prin publicitate, prin păstrarea unei bune relații cu comunitatea, datorită opiniilor exprimate de către utilizatori și personalul bibliotecii, din satisfacția pe care o obțin persoanele din exterior care utilizează serviciile bibliotecii sau care au intrat în bibliotecă cu diverse ocazii (cititori, parteneri, scriitori, autori, personalități locale, bibliotecari din alte biblioteci etc.), din părerea pe care comunitatea o are despre produsele intelectuale realizate de bibliotecari etc.

Există cel puțin trei căi de generare și promovare a unei imagini pozitive, și anume:

- contactul direct pe care o persoană oarecare îl are cu biblioteca și personalul care o deservește;
- informația transmisă de membrii comunității care au utilizat deja serviciile bibliotecii și au intrat în contact cu personalul de aici;
- informația publică formatoare de imagine: publicațiile elaborate de bibliotecari sau despre bibliotecă, publicitatea, mass-media.

Nu trebuie uitat că utilizatorii de azi știu foarte bine cum doresc să își petreacă timpul liber pe care îl au. Biblioteca este în competiție cu ceilalți difuzori care își revendică același loc pe piață: muzee, cluburi, teatre, cinematografe, festivaluri muzicale etc. În plus, administrația locală cântărește foarte bine fiecare leu înainte de a decide unde va fi repartizat și cum va fi cheltuit. Astfel, succesul și bunăstarea unei biblioteci depind în

mare măsură de felul în care această instituție de cultură este percepută în rândul decidenților și de imaginea pe care biblioteca o are în comunitate.

În procesul de promovare biblioteca trebuie să aibă în vedere: spațiul în care funcționează, resursele informaționale de care dispune, serviciile pe care le oferă și personalul bibliotecii. Fiecare dintre aceste aspecte are partea sa de contribuție la crearea imaginii bibliotecii în comunitate.

Pentru a demonstra rolul său de centru cultural și pentru a arăta comunității potențialul său de a îmbunătăți calitatea vieții fiecăruia dintre membri, biblioteca trebuie să își facă publică prezența și să își promoveze constant resursele, serviciile, producția intelectuală și activitățile culturale pe care le desfășoară. Pentru aceasta va utiliza toate mijloacele care îi stau la dispoziție: utilizarea tehnologiei moderne de comunicare și informare, păstrarea unei bune relații cu autoritățile, prezența constantă în mass-media, implicarea comunității în activitățile bibliotecii, participarea activă la viața comunității, plasarea indicatoarelor interioare și exterioare, marcarea unor aniversări și evenimente, crearea web-site-ului bibliotecii cu link-uri către alte instituții administrative și culturale locale, rapoarte publice despre activitatea bibliotecii, crearea unor grupuri de prieteni ai bibliotecii, activități de promovare a resurselor, serviciilor și producției intelectuale, stimulentele pentru public etc.

În esență promovarea înseamnă o bună comunicare cu toate structurile comunității: beneficiari, furnizori de carte, reprezentanți ai administrației locale, personalul altor instituții de cultură, dascăli, mass-media, personalități locale etc.

Trebuie să fim conștienți de faptul că biblioteca nu mai impresionează prin mărimea colecțiilor, ci prin modernizarea, accesibilitatea și calitatea serviciilor pe care le oferă.

Imaginea pe care membrii comunității o au despre biblioteca publică este deosebit de importantă, deoarece în funcție de ea cetățenii vor decide dacă frecventează sau nu biblioteca, să participe sau nu la activitățile desfășurate la bibliotecă, să susțină sau să ignore această instituție culturală. Nu trebuie uitat că pentru formarea unei imagini pozitive contează chiar și cele mai mici detalii:

- spațiul accesibil și confortabil în care funcționează biblioteca;
- colecțiile bogate și variate;
- tehnica de calitate, cu dotări dintre cele mai moderne;
- bibliotecarii binevoitori, competenți, receptivi, atenți, care să cunoască bine colecțiile bibliotecii;
 - aspectul profesional al personalului: prezența la concursuri, în culegeri, în mass-media, editarea de reviste de specialitate și lucrări bibliografice și științifice, premii obținute etc.;
- biblioteca devenită spațiu de comunicare, agrement, documentare.

Publicitate și reclamă

Reclama este un mesaj pentru a cărui difuzare trebuie plătită o sumă de bani instituțiilor de presă. Are scop de informare și de convingere a unei categorii de public vizate să cumpere un bun sau un serviciu. Conține mesaje de natură factuală (informații despre însușirile produsului sau serviciului promovat) și emoțională. Informația conținută trebuie să fie relevantă, să răspundă nevoilor publicului, să recompenseze efortul de a o parcurge până la capăt. Mesajul trebuie transmis clar, să aibă un titlu care să atragă receptorii și să le stimuleze interesul, să specifice segmentul de public pe care îl vizează, să evidențieze satisfacțiile oferite de produsele sau serviciile oferite cu accent pe noutatea produsului, performanțele sale, avantajele utilizării etc. Reclama trebuie să fie prezentată într-o formă atractivă și trebuie avută atenție la credibilitatea promisiunilor care sunt transmise. O reclamă eficientă este aceea care cere un răspuns din partea receptorilor: *Vă așteptăm....*, *Sunați azi...* etc. Instituția, firma, persoana sau organizația care cumpără spațiu sau timp pentru reclamă deține controlul asupra conținutului și formei de difuzare. Instituția poate elabora spoturi publicitare cu ajutorul angajaților proprii sau la comandă prin apelarea la o firmă specializată care va realiza mesaje complexe, la realizarea cărora vor contribui o echipă de specialiști informaticieni, psihologi, sociologi, designeri etc.

Publicitatea este informația pe care presa o preia deoarece are valoare de informare. Scopul publicității este de a atrage atenția publicului. Are funcția de a ameliora comunicarea dintre instituție și membrii comunității. Cel care trimite informația nu are obligații financiare față de instituțiile de presă care au preluat și difuzat mesajul, însă nu are nici un fel de control asupra ei, nu poate impune publicarea, menționarea sursei sau apariția la o anumită dată sau pe o anumită pagină.

Publicitatea de succes presupune:

- existența unui element-cheie al propunerii: ceva trebuie să fie interesant în ceea ce se oferă. În cazul bibliotecii acest element-cheie poate fi: conținutul cărților, caracterul enciclopedic al colecțiilor, gratuitatea serviciilor oferite etc.;
- elementul-cheie să fie transformat în avantaj. Nu se vor enumera mai mult de trei astfel de avantaje;
- formularea avantajelor să fie făcută într-o manieră convingătoare;
- atragerea atenției prin imaginile și textele incluse. Tema conținutului va fi surprinsă printr-un titlu. Titlul este partea cea mai importantă a unui mesaj publicitar. Formularea sa determină cititorul de a lectura întreg textul. Titlul are menirea să prezinte pe scurt produsul sau serviciul oferit, să arate membrilor comunității utilitatea sa (pentru aceasta se vor detalia două sau trei trăsături ale serviciului sau produsului oferit) și să dovedească utilitatea sa (vor fi incluse detalii despre calitatea serviciului sau produsului oferit). Inserarea de imagini, fotografii, desene sau gravuri în anunțul publicitar sunt de asemenea importante, deoarece au o capacitate sporită de a atrage atenția;
- determinarea publicului să acționeze. În cazul bibliotecii publicul va fi invitat să viziteze biblioteca, să sune pentru a primi informații suplimentare, să solicite colaborarea cu biblioteca etc.;
- mesajul să fie transmis într-o formă clară, fără a se utiliza jocuri de cuvinte și metafore, pentru a putea fi receptat cu ușurință;
- creativitate în folosirea mijloacelor (anunțuri, afișe, broșuri, expoziții, decorația instituției, scrisori etc.) prin evidențierea motivației și nu prin deformarea mesajului. În cazul bibliotecii trebuie să fie bine cunoscute: ce

presupun serviciile oferite, tehnica bibliotecară, publicul pe care dorim să îl atragem, zona în care este amplasată biblioteca, biblioteconomie și economie, evenimentele culturale care se desfășoară în comunitate etc. Trebuie acordată atenție la tot ceea ce se petrece în viața economică, socială și culturală și la ceea ce fac alte biblioteci și instituții culturale din țară și străinătate.

Numele, emblema, logo-ul instituției se vor plasa în încheierea anunțului publicitar.

Factori care influențează eficiența anunțului publicitar:

- amplasarea anunțului. Cele mai bune pagini dintr-un ziar sau dintr-o revistă pentru mesajele publicitare sunt prima pagină, ultima pagină (coperta finală) și paginile din dreapta publicațiilor. Este de preferat partea superioară a paginii;
- mărimea anunțului. Un anunț mai mare este mai eficient, dar două anunțuri separate sunt preferabile unuia singur. De asemenea este eficient să se publice mai multe anunțuri mici un timp îndelungat decât un număr mare de anunțuri mari, dar pe o durată mai restrânsă de timp;
- asocierea unei imagini. Inserarea de imagini, ilustrații, fotografii, desene, reproduceri sau gravuri nu este obligatorie, dar este benefică, deoarece va accentua avantajele produsului sau serviciului promovat. Indicată este ca imaginea să reprezinte o persoană cu fața către privitori care arată produsul în decursul utilizării lui, de exemplu o persoană citind sau căutând într-un fișier sau catalog;
- data publicării anunțului. Este bine de știut că tirajul și vânzarea ziarelor și revistelor este mai mare în zilele de lucru. Astfel, pentru publicarea unui anunț trebuie evitate sfârșitul de săptămână și perioada vacanțelor și a concediilor;
- modul de adresare. Textul anunțului ar trebui formulat la timpul prezent, persoana a doua, ca și cum bibliotecarul ar sta de vorbă cu cititorul. Limbajul utilizat trebuie să fie simplu, clar, accesibil, fără jocuri de cuvinte, metafore și expresii academice. De asemenea trebuie evitată utilizarea în exces a epitetelor și calificativelor de tipul: *cel mai bun, cel mai rapid, cel mai*

eficient, cel mai frumos etc., pentru că astfel de formulări diminuează credibilitatea mesajului.

Eficiența mesajelor publicitare și a anunțurilor trebuie urmărită. Bibliotecarii vor putea astfel să învețe din propria experiență și să își corecteze eventualele greșeli.

Prezentarea grafică a mesajului

Grafica publicitară presupune transpunerea unei idei în imagini, destinată multiplicării pe cale tipografică sau cu ajutorul altor sisteme de multiplicare. Grafica reprezintă un instrument de reliefare a mesajului. Poate fi însoțită de text, în special pentru oferirea unor explicații referitoare la imaginea inserată. Se recomandă plasarea ilustrației în stânga și a textului explicativ în dreapta.

Caracterele literelor cu care este scris textul mesajului publicitar trebuie să fie în concordanță cu tema acestuia și cu tipul de material care va fi utilizat. În cazul anunțurilor, afișelor, pliantelor, broșurilor, ghidurilor, cataloagelor și bibliografiilor prin caracterele literelor se subliniază ideile majore și se diferențiază elementele principale ale textului, pentru atragerea atenției și obținerea scopului urmărit.

Gravura inserată în text permite o individualizare pronunțată a graficii publicitare. De mare succes se bucură folosirea ex-librisurilor. Desenul este utilizat în special în grafica pentru afișe. Colajul presupune utilizarea diferitelor materiale într-o compoziție inedită și este des utilizată în alcătuirea machetelor specifice expozițiilor, vitrinelor și panourilor. Fotografia are avantajul că reproduce exact realitatea vizuală și impresionează ochiul receptorilor. Folosirea fotografiei dă credibilitate ideilor transmise și mărește gradul de înțelegere a mesajului publicitar.

Forma de prezentare contribuie în mod direct la perceperea mesajului.

Folosirea liniilor și culorilor trebuie făcută cu gust, în mod adecvat. Utilizarea culorilor trebuie să țină cont și de valoarea emoțional-afectivă a diferitelor combinații de culori. Contrastul dintre formă și fond are efect asupra captării atenției.

Funcțiile mesajului publicitar pentru bibliotecă sunt:

- atragerea unor noi utilizatori;
- promovarea noilor servicii culturale;
- facilitarea comunicării cu membrii comunității;
- păstrarea unei imagini pozitive a bibliotecii în comunitate;
- sporirea imaginii bibliotecii pe piața culturală;
- ridicarea prestigiului social al profesiei de bibliotecar;
- recunoașterea publică și sporirea încrederii publicului în eficiența serviciilor de bibliotecă.

Politica promoțională cuprinde un complex de activități care au ca scop informarea publicului în legătură cu produsele și serviciile culturale oferite. Urmărește:

- sensibilizarea publicului în privința unei noi oferte;
- atragerea unor noi segmente de piață;
- edificarea încrederii publicului în calitatea produselor și serviciilor oferite;
- construirea identității unor servicii noi;
- menținerea în prim-planul vieții publice;
- păstrarea credibilității dobândite;
- influențarea comportamentului de consum în favoarea unei anumite oferte.

Materiale utilizate în activitatea de promovare a bibliotecii

Foaia volantă - utilizarea foilor volante ca material de promovare a serviciilor bibliotecii are multiple avantaje, în primul rând datorită faptului că se pot realiza cu costuri reduse, sunt ușor de distribuit chiar și în număr mare de exemplare și se pot elabora chiar de către bibliotecari.

Foile volante realizate trebuie să conțină informații clare, precise și corecte cu privire la existența în localitate a bibliotecii: numele bibliotecii, adresa sediilor, numărul de telefon al instituției la care membrii comunității

pot cere informații, adresa paginii web, orarul de funcționare și o scurtă descriere a serviciilor pe care biblioteca le oferă.

Pe foaia volantă se poate insera și o imagine, o ilustrație, un plan de situare a bibliotecii pentru o localizare rapidă a clădirii, emblema sau sloganul instituției etc.

Formatul ideal pentru foile volante este A4 sau A5, deoarece acest tip de format permite multiplicarea prin xeroxare sau prin scoatere la imprimantă, cu un preț redus și fără irosire de hârtie.

Difuzarea lor se poate face de către bibliotecari sau se poate apela la voluntari, în special elevii și studenții care utilizează diferitele servicii ale bibliotecii. Se pot distribui direct (din mână în mână), în cutiile poștale sau pot fi lăsate în locuri vizibile de unde să poată fi luate de doritori. Printre locurile de distribuire care nu trebuie omise se numără: instituțiile de învățământ preuniversitare și universitare, asociațiile culturale, instituțiile care oferă servicii publice, întreprinderile și societățile comerciale, sediile unor instituții cu largă circulație etc.

Pliantul este o tipăritură de mici dimensiuni, cu conținut informativ-publicitar, pliat pentru a fi mai ușor de manevrat și consultat. Prin distribuirea pliantelor se urmărește o informare rapidă și eficientă. În cazul bibliotecilor, acesta este destinat informării publicului în legătură cu profilul, adresa și programul bibliotecii, adresa paginii web, condițiile de înscriere și împrumut al documentelor, colecțiile deținute, oferta de servicii și publicații, reprezentând totodată și o formă de publicitate a bibliotecii.

Pliantul permite un conținut mai bogat în informații și numeric decât afișul sau foile volante, dar este ușor de manipulat și de distribuit. De obicei sunt inserate desene, ilustrații, fotografii și texte care atrag atenția.

Broșura este un imprimat de tip carte, cu maxim 80 de pagini, conținând texte de informare, textul unei conferințe, un repertoriu etc. Este utilizată în special pentru a informa utilizatorii despre activitatea de animație culturală care se va desfășura în perioada imediat următoare. Practic ține publicul la curent cu viața culturală a bibliotecii și dovedește atât publicului cât și autorităților locale și presei cât de dinamică și diversă este activitatea culturală a bibliotecii. Important este faptul că broșura primește valoare de

document, fiind utilizată în elaborarea de monografii, retrospective sau sinteze.

Afișul este o înștiințare publică expusă într-un loc vizibil, cu rol de informare. Un afiș este mai greu de conceput datorită aspectului artistic necesar, de aceea se poate apela la specialiști cu experiență pentru realizarea sa. Trebuie să conțină o idee transpusă sub formă de imagine dominantă. O mare atenție trebuie acordată unor aspecte estetice precum: alegerea formatului, distribuția și combinarea culorilor, raportul dintre imagine și text. Nu se vor utiliza culori stridente și va fi alcătuit cu gust, în mod creativ. Textul va fi astfel gândit încât să surprindă esențialul în câteva rânduri și să poată fi citit dintr-o singură privire. Există însă și situații în care este nevoie de mai mult text. În acest caz, mesajul principal va fi scris cu caractere mai mari, de altă culoare.

Tema unui afiș poate acoperi o gamă largă de subiecte: o carte, un grup de cărți, numele unui autor, promovarea unui serviciu, o aniversare, promovarea unei expoziții sau a unei activități culturale etc. Astfel se pot diferenția mai multe tipuri de afișe:

- afișe care anunță serviciile oferite de bibliotecă. Acestea trebuie să conțină și adresa bibliotecii și a sediilor în care funcționează filialele, orarul de funcționare, condițiile de înscriere la bibliotecă și de împrumut al documentelor aflate în colecțiile sale.

- afișe cu caracter de orientare în bibliotecă. Datele incluse se vor referi la: modul de utilizare al cataloagelor, schemă orientativă de organizare a rafturilor din secțiile cu acces liber etc.

- afișe de popularizare a unui eveniment cultural: vernisajul unei expoziții, lansare de carte, medalion comemorativ, aniversare culturală, târg de carte, întâlnire cu un autor, aniversarea unei personalități locale etc. Afișul trebuie să atragă atenția, dar nu trebuie să prezinte evenimentul respectiv în detaliu, pentru a stârni și curiozitatea celor care îl privesc. Ceea ce trebuie întotdeauna menționat pe un afiș sunt datele de identificare ale bibliotecii: denumirea, adresa, numărul de telefon, orarul de funcționare, adresa paginii web.

În realizarea afișelor trebuie evitate: monotonia formelor grafice (un afiș scris în totalitate cu același tip de caractere, de aceeași mărime și culoare, nu va atrage atenția prin nimic și va deveni obositor de parcurs) și repetitivitatea în timp (elaborarea unui singur tip de afiș, mereu la fel, chiar și cu diferite ocazii, devine plictisitoare, monotona, ca și cum biblioteca nu ar avea nimic nou de adăugat).

Realizarea grafică de calitate face ca un afiș să fie costisitor. De cele mai multe ori bibliotecile nu își permit să tipărească afișe în tiraje mari. Pentru reducerea costurilor se pot realiza afișe lucrate manual de către elevii cercurilor de artă plastică și a cititorilor talentați care frecventează biblioteca. Acestea au o eficiență sporită datorită caracterului lor inedit și a faptului că transmit mai multe informații pe cale emoțională.

Pentru observarea imediată a unui afiș acesta trebuie să aibă un format și o expunere propice. Trebuie afișat la o înălțime care să nu depășească limita ochilor, în locurile cele mai frecventate: pe panourile publicitare autorizate, în școli, în alte instituții culturale, societăți comerciale etc. Dar nu este estetic ca pereții și ușile bibliotecii să fie tapetați cu afișe. Fiecare bibliotecă trebuie să aibă un panou de afișaj la intrarea în instituție.

Panoul păstrează caracteristicile unui afiș, dar de dimensiuni mai mari și conține informații valabile pentru o perioadă mai îndelungată. Permite o extensie a textelor, selectate după diferite criterii tematice sau cerințele unor grupuri de cititori, dar și inserarea de reproduceri grafice, fotografii, decupaje din periodice, desene etc. aranjate și combinate creativ și estetic.

De obicei este realizat din materiale durabile: lemn, tablă sau plastic.

Amplasarea unui panou urmărește ca acesta să fie văzut de un număr cât mai mare de persoane, de aceea se caută locurile cu o largă circulație: în fața școlilor, liceelor și universităților, în apropierea marilor magazine, la intrarea în piețe, în fața instituțiilor locale și a celor culturale, în parcuri etc.

Informațiile depășite, neactuale, panourile decolorate, murdare, deteriorate trebuie schimbate periodic.

Firma luminoasă și avizierele sunt mijloace eficiente de a le aminti cetățenilor de existența, menirea și motivul existenței bibliotecii în localitate. Micile anunțuri la aviziere includ biblioteca în comunitate și sporesc

încrederea oamenilor în bibliotecă. Cu același scop este benefic să se amplaseze în localitate indicatoare de direcție, săgeți indicatoare care să îi îndrume pe membrii comunității către sediile bibliotecii.

Tipăriturile mici - din cadrul acestora fac parte: calendare, semne de carte, suprapoerți, foi volante, cărți poștale, plicuri, agende, orare pentru elevi, ghiduri și cataloage, mape, vederi, diplome etc. Acestea vor fi personalizate cu date despre bibliotecă, despre serviciile oferite, adresa și orarul de funcționare al bibliotecii, adresa paginii web etc., cu alte cuvinte informațiile pe care dorim ca publicul să le cunoască.

Cadourile cu mesaj publicitar sunt obiectele inscripționate cu texte promoționale pe care cetățenii le primesc gratuit ca recompensă pentru participarea la concursuri, lansări de cărți, vernisaje sau alte acțiuni culturale desfășurate la bibliotecă, sub formă de premii pentru cititorii fideli etc. Aceste obiecte vor fi concepute astfel încât să le facă plăcere celor care le primesc, să le amintească evenimentul la care au participat și implicit de existența bibliotecii și a timpului plăcut petrecut în incinta sa. Astfel de obiecte pot fi: pixuri, tricouri inscripționate, pungi de plastic sau de hârtie, insigne, magneți, brichete, eșarfe, ecusoane, etc.

Mesajele publicitare pot fi realizate cu ajutorul sponsorizărilor de către diferite societăți comerciale. În acest caz pe una dintre fețele materialului publicitar se va imprima textul dorit de bibliotecă, iar pe cealaltă parte reclama sponsorului. Astfel biblioteca își face cunoscută existența și dă posibilitatea potențialilor utilizatori de a o localiza rapid.

Nu este suficient ca biblioteca să organizeze programe și acțiuni culturale. Acestea trebuie mediatizate pentru ca publicul să afle despre desfășurarea lor.

Logo-ul este un element grafic folosit pentru identificarea unei firme, a unui produs, a unei organizații, a unui eveniment etc. Este forma stabilă sub care apare denumirea instituției. Logo-ul poate fi compus din una sau mai multe litere, o imagine sau o combinație a acestor elemente. Un logo al unei instituții trebuie să fie ușor de recunoscut și să se identifice cu o caracteristică pentru întreaga instituție. Poate fi sonor (în transmisiile radio),

de imagine (forma tipărită) sau de sunet și imagine (în aparițiile TV). De obicei agenții de publicitate însărcinează designerii cu crearea unui logo.

Sloganul este un mesaj publicitar concis, format, de regulă, dintr-un grup de cuvinte sugestive, o propoziție sau o frază (5-8 cuvinte) ușor de reținut, menit să semnaleze și să reamintească consumatorilor actuali și potențiali de existența și calitățile instituției. Adesea, sloganul ia forma unui joc de cuvinte care rimează. Însotăște marca și logo-ul instituției, dar este prezent și în reclame, datorită atractivității pentru public.

Presa locală

Presa locală este deschisă primirii informațiilor provenite de la serviciile publice și culturale. În rubricile alocate informațiilor culturale se inserează note și articole cu privire la spectacole, expoziții, conferințe, simpozioane, modalități de petrecere a timpului liber, personalități culturale locale etc. Biblioteca trebuie să figureze în presa scrisă cu: datele de identificare (numele, adresa, orar de funcționare, filiale, puncte de împrumut etc.), cu informații privind funcționarea curentă (bilanțuri, statistici, deschiderea unor noi servicii, liste de achiziții, inaugurarea unor noi sedii etc.), informații privind activități remarcabile (expoziții, zilele bibliotecii, porți deschise, aniversări culturale, comemorări, conferințe, alte activități de animație culturală, noutăți editoriale intrate în colecțiile bibliotecii, cel mai fidel cititor etc.). Astfel de intervenții sunt de obicei gratuite și au un deosebit ecou în rândul publicului.

Articolele pot fi redactate de ziaristi sau chiar de către bibliotecari. Bibliotecarii trebuie să scrie ei înșiși note informative pe care să le trimită periodicelor locale, redacțiilor de știri ale posturilor locale de radio și televiziune. Materialele de mici dimensiuni, cu rol informativ, scrise pe un ton neutru, au multe șanse să fie inserate, chiar dacă nu de fiecare dată. Important este ca biblioteca să fie amintită mereu. Fiecare bibliotecar responsabil de comunicarea cu presa trebuie să trimită cel puțin o știre pe lună. Conținutul unui articol trebuie să conțină unele date esențiale, adică să răspundă la câteva întrebări: Titlul, Cine?, Ce?, Când?, Unde?, Cum?, De ce?.

Orice material trimis unei instituții mass-media trebuie însoțit de o scrisoare.

Ziarul este principalul mijloc de comunicare pentru răspândirea noutăților. Publicitatea într-un ziar trebuie să aibă un caracter de informație care să atragă interesul.

Ziarele cotidiene sunt o sursă importantă de prestigiu. Apariția unui material despre bibliotecă într-un cotidian care beneficiază de o largă distribuție și credibilitate sporește reputația instituției. Ziarele asigură distribuția informațiilor pe o arie geografică mare și în medii sociale diverse și permite prezentarea lor într-o formă grafică atractivă. Articolele publicate în ziare se pot reciti oricând, deși cel mai adesea sunt publicate doar într-o singură zi. Există și riscul ca mesajul să nu fie receptat, deoarece persoanele care citesc cotidienele sunt obișnuiți cu anumite rubrici care îi interesează și pe care le citesc ignorând rubricile pe care le consideră a fi în afara sferei lor de interes.

Revistele. Publicațiile săptămânale și lunare se bucură de un prestigiu și de o credibilitate mai mare, dar au o țintă bine delimitată din populația locală. Cel mai adesea sunt citite de intelectuali, lideri de opinie etc.

Revistele constituie un mijloc de comunicare care îi implică mai mult pe cititori. Informațiile conținute au o durată mai mare de viață și sunt prezentate într-o formă grafică atractivă. În articolele pentru reviste se vor putea include mai multe informații, deoarece cititorii sunt dispuși să aloce mai mult timp lecturării unui anunț dintr-o revistă decât unuia dintr-un ziar. Un anunț sau un articol va avea mai mari șanse să fie identificat și informația transmisă astfel să fie reținută. Anunțurile în reviste pot și trebuie să fie încadrate în spiritul revistei, pentru a nu face o notă discordantă cu conținutul general al textelor cuprinse în aceasta.

Fiind cel mai adesea specializate, dar cu nevoia permanentă de subiecte interesante și lucrând într-o redacție compusă din puțini redactori, sunt acceptați cu ușurință colaboratori.

Trebuie ținut cont de faptul că va exista o întârziere între momentul trimiterii articolului și momentul publicării, dat fiind faptul că revistele au intervale mai mari de apariție. Din această cauză nu se vor putea trimite

informații de ultimă oră. De asemenea pot exista anumite cerințe în ceea ce privește numărul de pagini admise, aspectul grafic de redactare a textului etc. Uneori ideea transmisă nu va fi publicată, ci preluată de un reporter al revistei și transformată de acesta într-un material mai amplu: reportaj, anchetă, interviu etc.

Radioul și televiziunea

Studiourile teritoriale de radio și televiziune locale dețin în programa lor emisiuni culturale și sunt dispuse să colaboreze, să primească informații despre bibliotecă și activitățile culturale care se desfășoară în spațiile bibliotecii. Adesea realizează gratuit înregistrări audio/video de la acțiunile de amploare realizate de bibliotecă. Însă trebuie ținut cont de disponibilitatea mass-media pentru publicitate și de concurența dintre diferitele posturi de radio și televiziune.

Radioul. Utilizarea posturilor locale de radio pentru promovarea bibliotecii are avantajele sale. Printre acestea se numără: receptarea rapidă a mesajului, utilizarea mesajelor verbale personalizate, amplasarea reclamei în contexte agreabile și flexibilitatea în programarea orară: reclamele vor fi difuzate la intervale de timp diverse, de-a lungul întregii zile, pe cuprinsul a diferitelor emisiuni. Adresabilitatea va fi crescută, reclama fiind auzită de categorii diverse de ascultători, din locații diverse, ascultătorul putând fi din orice mediu socio-profesional și putând asculta radioul din mașină, de acasă, de la locul de muncă, dintr-un restaurant etc. Alt avantaj este și adresabilitatea pe zone geografice distincte: se va face o selecție între ceea ce interesează la nivel local, pentru fiecare regiune în parte.

Biblioteca poate obține periodic (săptămânal, lunar) câteva minute de emisiune în cadrul cărora poate atrage atenția asupra existenței sale și a avantajelor utilizării serviciilor oferite prin spoturi publicitare, prezentări de cărți, prezentarea noutăților editoriale intrate în colecțiile bibliotecii, emisiuni în direct cu ascultătorii de genul *Întrebă bibliotecarul, Ce cărți ai vrea să găsești la bibliotecă* etc. Există însă un neajuns: durata scurtă a mesajului reduce posibilitatea de receptare a unor informații și nu se vor putea distribui texte sau interviuri de amploare.

Televiziunea pătrunde în mintea telespectatorilor mai mult decât oricare alt mijloc de comunicare, deoarece apelează la utilizarea mai multor căi de comunicare senzorială concomitent, îmbinând cuvintele cu imaginea și cu sunetul. De asemenea se adresează celor mai diverse segmente de public. Are un impact deosebit mai ales dacă mesajul este difuzat la orele de maximă audiență. Se bucură și de o mare credibilitate în rândul membrilor comunității, deoarece mesajul este auzit și văzut în același timp. Totodată mesajele transmise pe această cale au și o capacitate de mobilizare afectivă, o putere sporită de a emoționa.

Adesea publicitatea prin intermediul televiziunii este foarte scumpă, de aceea dacă nu este de calitate mai bine să nu fie făcută. Obținerea unui timp de apariție se face cu dificultate și presupune o planificare riguroasă.

Biblioteca poate realiza documente publicitare de tip audio-vizual care să conțină informații despre istoricul și patrimoniul deținut. Pentru aceasta va avea însă nevoie de sprijin material din partea autorităților tutelare, inspectoratelor de cultură sau a diferiților sponsori (societăți comerciale, persoane fizice, edituri, bănci etc.). Totodată, în cadrul emisiunilor culturale și informative pot fi menționate gratuit principalele activități culturale organizate de și în bibliotecă: aniversări culturale, comemorări, expoziții, simpozioane, conferințe, întâlniri cu scriitorii etc.

Documentele audio-vizuale realizate, cu conținut cultural: prezentarea și istoricul bibliotecii, documente rare deținute de bibliotecă în colecții, viața unei personalități locale ilustrată prin documente păstrate în colecțiile bibliotecii etc., pot fi difuzate ulterior în cadrul emisiunilor culturale ale posturilor de televiziune locale sau naționale, în cluburi, societăți culturale etc.

Participarea la o emisiune televizată este o șansă deosebită pentru reprezentantul unei biblioteci, deoarece i se oferă șansa transmiterii unor informații esențiale pentru imaginea bibliotecii pe care o reprezintă și privilegiul comunicării directe cu categorii largi de public. Înainte de a accepta participarea, cel invitat trebuie să pună câteva întrebări jurnalistului care l-a invitat, pentru a fi la curent cu detaliile despre interviul care va urma să îi fie luat: care va fi tipul de interviu (într-o secvență de actualități, într-o

emisiune tip magazin sau culturală, dezbateri, talk-show etc.), care va fi subiectul intervenției, numele și structura emisiunii, momentul difuzării (zi, oră), durata prevăzută pentru interviu, celelalte persoane participante, cine va fi moderator, imaginile care vor preceda sau urma interviul, va fi în direct sau înregistrat etc. Dacă persoana consideră că nu este telegenică sau nu are o dicție corespunzătoare va refuza invitația și va recomanda un alt membru al instituției.

Informații despre bibliotecă pot fi plasate în cadrul emisiunilor de știri, reportaje în jurnale de actualități, reportaje mai ample în cadrul emisiunilor culturale, în dezbateri, talk-show-uri etc.

Internetul

Internetul este un sistem mondial de informare și comunicare constituit din rețele de calculatoare interconectate. Permite transferul de fișiere, oferă servicii de poștă electronică și grupuri de discuții. Utilitatea sa este deosebită pentru orice persoană fizică sau instituție. În această nouă eră informațională, internetul și-a pus amprenta și asupra serviciilor de bibliotecă și s-a concretizat în noi servicii pe care bibliotecile le oferă utilizatorilor: pagina web a bibliotecii, serviciul biblionet, catalogul on-line, cărți digitizate care așteaptă să fie parcurse de cititorii care din diferite motive nu ajung să treacă pragul bibliotecii, poșta electronică (e-mail) care permite transmiterea de informații între abonați (cu o foarte mare utilitate pentru schimbul interbibliotecar etc.), forum de discuții pentru utilizatori, prezența pe site-uri de socializare precum Facebook, Twitter, Hi5, etc. La acestea se adaugă pentru bibliotecari și posibilitatea de a ține legătura cu colegi din toată țara și din lume prin accesarea paginilor web ale altor biblioteci, postarea de informații pe paginile acestora de pe diferitele rețele de socializare, sau prin colaborarea și implicarea în comunitățile on-line de tipul TIBRO, ANBPR, PROLIBRO, BIBLIONET etc.

Pagina web a fiecărei biblioteci este unică atât ca aspect cât și în ceea ce privește conținutul. Mesajul transmis pe această cale trebuie să fie formulat clar și accesibil. Conținutul structurat pe capitole și secțiuni de interes, cu o scurtă prezentare a instituției, catalog on-line, index al

produselor culturale și al serviciilor oferite, calendarul activităților culturale în curs, linkuri către alte instituții culturale locale, etc. vor face ca pagina web să fie atractivă și ușor de utilizat de către cei care o accesează. Trebuie să cuprindă și datele de contact, logo-ul instituției, adresa de e-mail a instituției și adresa sediului bibliotecii și a filialelor etc. Prezentarea instituției se va face într-o manieră favorabilă, sinceră și credibilă. Minciunile și exagerările nu vor conduce decât la dezamăgirea utilizatorilor în momentul în care vor trece pragul bibliotecii, pierderea credibilității și la formarea unei imagini negative a bibliotecii în comunitate. Nu trebuie să conțină doar text. Păstrarea un echilibru între imagine și text conduce la armonia site-ului. Culorile utilizate trebuie să fie odihnitoare, alese cu gust.

Realizarea unei pagini web atractive, ușor de utilizat și prezența bibliotecii pe diferitele site-uri de socializare cu pagină proprie întărește comunicarea cu beneficiarii. O atenție deosebită trebuie avută în menținerea la zi și actualizarea permanentă a informațiilor postate. Prezența informațiilor învechite, absența îndelungată de pe site-urile bibliotecii denotă neseriozitate și conduce la pierderea credibilității și la formarea unei imagini negative a bibliotecii.

Există și alte aspecte de care trebuie să se țină cont: rapiditatea cu care se încarcă pagina, securizarea datelor, rapiditatea navigării de la o pagină la alta în cadrul site-ului, inserarea de link-uri active, viteza de încărcare a imaginilor etc.

Serviciul de primire: primul contact cu biblioteca

Prima impresie pe care utilizatorul și-o face în ceea ce privește biblioteca și serviciile oferite este decisivă. Bibliotecile mai mari și cele care dispun de un spațiu adecvat ar trebui să organizeze un serviciu de primire (serviciu de relații publice), plasat de preferință în holul de intrare în clădire, asigurat de un personal amabil, disponibil, zâmbitor, atent. Acest serviciu poate să asigure și înscrierea beneficiarilor ca utilizatori ai serviciilor pe care le oferă biblioteca. Poate funcționa și ca un centru de informare-documentare și ar putea primi sugestiile sau reclamațiile utilizatorilor. Bibliotecarii acestui serviciu vor urmări stabilirea unui contact reușit cu toți

cei care trec pragul bibliotecii. Ei vor prezenta noilor înscriși și potențialilor beneficiari formalitățile de înscriere, drepturile și obligațiile stabilite prin regulamentul de funcționare al bibliotecii, orarul de funcționare, structura colecțiilor și amplasarea filialelor și a punctelor de împrumut pe care biblioteca le are. Totodată vor furniza informațiile necesare orientării în bibliotecă, pentru utilizarea serviciilor oferite, pentru utilizarea diferitelor tipuri de cataloage existente etc., vor oferi pliante, broșuri, ghiduri, foi volante etc. cu informații despre bibliotecă și serviciile oferite.

Vizitele organizate - vizitarea sediului bibliotecii în mod organizat de către grupuri de elevi, studenți, turiști sau alte categorii de persoane este una dintre cele mai eficiente metode de a face cunoscută biblioteca în rândul populației. Aceste vizite pot fi programate cu diverse ocazii: începutul sau sfârșitul anului școlar, de zilele bibliotecii, cu prilejul deschiderii unor expoziții, inaugurării unor sedii sau servicii noi sau a altor activități de animație culturală desfășurate la bibliotecă. Grupurile mai mici conduc la o eficiență sporită a vizitei.

Pentru realizarea vizitelor este necesară colaborarea cu educatori, învățători, profesori diriginți, cadre didactice, asociații studențești, muzee etc. Este foarte importantă alegerea bibliotecarului sau a persoanei care va însoți și prezenta biblioteca viitorilor utilizatori ai serviciilor bibliotecii. Explicațiile pe care le va da trebuie să fie concise, clare, la obiect, fără a se insista pe detalii tehnice și de specialitate. Informațiile date se vor referi la avantajele utilizării serviciilor de bibliotecă, modul lor de folosire, condițiile în care fiecare vizitator poate deveni utilizator al serviciilor oferite etc. Reușita unei vizite depinde de disponibilitatea, amabilitatea și competența celui care prezintă biblioteca.

Orientarea beneficiarului - un spațiu bine organizat va face o bună reclamă, va lăsa o bună impresie și va conduce la formarea unei imagini pozitive a bibliotecii. Planul de orientare expus într-un loc vizibil, la intrarea în clădire, și în fiecare sală în care accesul utilizatorilor este permis dă o notă de respect și seriozitate. Planul de orientare de la intrare trebuie să cuprindă lista și localizarea tuturor serviciilor pe care biblioteca le oferă. Planurile din săli vor marca dispunerea rafturilor, a biroului bibliotecarilor, a cataloagelor

etc. În sălile de împrumut se va diferenția clar conținutul fiecărui raft cu pancarte sau indicatoare de plastic sau de carton suficient de mari astfel încât să fie văzute încă de la intrarea în sală, plasate deasupra raftului, pe care se vor scrie diviziunile sistematice în litere și cifre. Subdiviziunile clasificării vor fi înscrise pe indicatoare mai mici plasate pe polițe, la capătul lor sau acolo unde este necesar.

La intrarea în clădire și în fiecare sală trebuie să existe afișat înrămat regulamentul de împrumut, drepturile și îndatoririle utilizatorilor.

Ghidul bibliotecii reia informațiile date beneficiarilor la vizita efectuată sau la înscrierea la bibliotecă. Forma și conținutul ghidului diferă de la o bibliotecă la alta în funcție de inspirația celor care le elaborează și de informațiile care sunt trecute în ghid.

Conținutul trebuie ales cu grijă și nu trebuie încărcat cu informații de ordin administrativ, tehnic și detalii de specialitate. Obligatoriu va conține datele de contact ale bibliotecii (numele, adresa sediului central și a filialelor, numărul de telefon, adresa paginii web etc.), calendarul activităților culturale din acel an și orarul de funcționare, formalitățile de înscriere și regulamentul de funcționare, drepturile și obligațiile celor înscriși, enumerarea serviciilor oferite, lista activităților culturale permanente care sunt organizate de bibliotecă (cluburi și cenacluri pentru cititori, porți deschise, ziua bibliotecii, expoziții permanente etc.). Conținutul va fi astfel structurat încât să îl conducă pe utilizator prin toate compartimentele bibliotecii, de la intrare la ieșire, prezentându-i-se concis și clar doar informațiile absolut necesare. Se poate ilustra cu un plan de localizare al clădirii. Fiecare rubrică poate fi ilustrată cu imagini, reproduceri ale paginii de titlu ale unor cărți rare, fotografii etc., dar nu trebuie abuzat de acestea. Adesea este suficientă ilustrarea copertelor și a unei pagini duble din mijlocul ghidului. Se va rezerva o pagină pentru datele personale ale utilizatorului și câteva la sfârșit, pentru notițe. Ghidurile pot fi tipărite sub formă de pliante sau plachete, format mic de buzunar. Formatul ideal este A6, maxim A5.

Costul tipăririi ghidului poate fi acoperit din bugetul bibliotecii sau din sponsorizări, caz în care se pot ceda 1-2 pagini pentru reclama sponsorilor. Poate fi editat anual sau periodic, o dată la 4-5 ani.

Pentru utilizatori ghidul este o sursă permanentă de informații despre bibliotecă și serviciile sale. Distribuirea ghidului se va face gratuit, atât în bibliotecă cât și în afara sa.

Panoul de afișaj este și el un instrument de informare. Plasat la intrarea în clădire, va cuprinde informații temporare, reînnoite permanent. Are rolul de a informa utilizatorii despre evenimentele care se desfășoară în bibliotecă și în comunitate. Presupune schimb de informații cu alte instituții de cultură: muzee, teatre, cinematografe, cluburi, case de cultură, asociații studențești sau profesionale etc.

Relațiile externe

Relațiile ierarhice se referă la contactele cu responsabilii politici și administrativi. Aceștia pot susține activitățile bibliotecii, facilitând obținerea subvențiilor necesare achiziției, conservării și valorificării colecțiilor, întreținerii clădirilor, înzestrării cu mobilier, utilități și aparatura necesară, realizării instrumentelor și publicațiilor de informare și formare profesională. O strânsă colaborare trebuie să fie între bibliotecari și primar, prefect, consilieri, responsabilii sectorului cultural etc. Periodic acestora le vor fi prezentate informări, dări de seamă, rapoarte, propuneri etc. De asemenea aceștia trebuie invitați să participe la activitățile organizate de bibliotecă, pentru a-i pune în contact direct cu serviciile oferite de bibliotecă și cu propunerile și doleanțele publicului.

Raportul de activitate - periodic, lunar, trimestrial sau anual angajatul trebuie să prezinte superiorilor ierarhici un raport din care să rezulte activitatea desfășurată în intervalul respectiv și rezultatele obținute. Aceste rapoarte reprezintă dovada competenței și a realizării îndatoririlor profesionale.

Invitația - cu prilejul diferitelor manifestări culturale organizate de sau în bibliotecă, aceasta trebuie să invite reprezentanți ai autorităților locale și personalități locale să ia parte la acestea. Este recomandabil ca invitația orală să fie însoțită și de o invitație scrisă.

Memoriul - reprezintă o expunere scrisă privitoare la o problemă de ordin administrativ, vizând o soluționare. Este elaborat în vederea obținerii

unui sprijin pentru bibliotecă, pentru a semnala un abuz, o situație intolerabilă sau o stare de lucruri care trebuie remediată. În acesta se descrie exact situația și se solicită rezolvarea ei, cu argumente.

Referatul - prin referat se solicită autorităților îndreptățite să ia anumite decizii precum: suplimentarea de fonduri pentru achiziția de cărți sau pentru reparații, suplimentarea posturilor de bibliotecari etc.

Relațiile de colaborare - comunicarea bilaterală presupune preluarea de informații noi din mediul în care își desfășoară activitatea biblioteca și transmiterea de noi informații către colaboratori, cu urmărirea feed-back-ului acestora. Astfel biblioteca va trebui să participe activ la activitățile organizate cu publicul de către primărie, celelalte instituții educative, culturale și de patrimoniu din localitate: grupuri și asociații culturale, case de cultură, cluburi, cămine culturale, universități și școli, societăți științifice, societăți literare, teatre, muzee, cinematografe, galerii de artă, biblioteci de întreprinderi, edituri și tipografii, centre culturale, fundații, asociații de artiști, ONG-uri, organizații ale minorităților etnice, asociații sociale sau ecologice etc.

Relații de colaborare se vor păstra și cu societățile comerciale și economice de stat sau particulare, mai ales în ceea ce privește sprijinirea acestora în planul informării bibliografice și documentare necesare specificului lor economico-productiv.

Biblioteca va trebui să fie prezentă la toate manifestările care se organizează pe teritoriul localității: expoziții, concerte, inaugurări, vernisaje, spectacole, reprezentații teatrale etc. Va difuza informațiile primite și va stimula utilizatorii serviciilor sale să participe și la activități desfășurate în afara bibliotecii, afișând programe de teatru, cinema sau concerte, afișele expozițiilor și colecțiilor muzeale etc. La rândul lor aceste instituții vor difuza informații primite de la bibliotecă.

Este utilă colaborarea cu societăți, firme, ONG-uri, care au experiență în organizarea de acțiuni comunitare, care au reușit prin diferite proiecte să atragă sprijin financiar sau sunt capabile ele însele să acorde suport financiar.

Cererea de sponsorizare - unii bibliotecari identifică instituții sau persoane fizice care ar putea sponsoriza o acțiune, un demers, o inițiativă.

Pentru aceasta vor redacta o scrisoare prin care solicită sprijinul financiar. Întotdeauna se va justifica o solicitare concretă, punându-se accent pe utilitatea publică astfel înlesnită.

Apelul - este o chemare orală sau scrisă adresată unei colectivități pentru a răspunde printr-o acțiune, o reacție, o atitudine sau o participare. Bibliotecarii pot încerca să sensibilizeze comunitatea lansând apeluri orale cu prilejul diferitelor evenimente publice, sau în scris. Fiecare apel trebuie argumentat, justificat. De obicei apelul se face ocazional, legat de o situație specială: contribuție pentru achiziționarea unei anume lucrări, contractarea unor abonamente la ziare sau reviste cerute de utilizatori în mod repetat, donarea de documente pentru bibliotecile izolate etc.

Expunerea colecțiilor

Vitrina cu cărți presupune expunerea directă a cărților și publicațiilor într-un spațiu special amenajat, de obicei într-un raft închis cu sticlă. Este o variantă mai restrânsă a expoziției de carte, dar dispune de un spațiu de expunere mai mare decât un panou.

Vitrina cuprinde documente care au un numitor comun: tematică, destinație, apartenență la o colecție, cărți ale unei edituri, opere ale aceluiași autor, cărți într-o limbă străină etc. În alcătuirea ei se va ține cont de aspectul estetic rezultat. Vitrina trebuie să atragă privirea, să conțină anumite elemente puse în valoare prin lumină, culoare, ilustrație sau text. În afara cărților vor trebui inserate și fișe cu text: titlul vitrinei, scurte citate din sau despre subiect, etichete explicative cu date bibliografice pentru documentele deschise la o anumită pagină sau pentru cărțile a căror copertă nu evidențiază aceste date, liste de semnalare bibliografică a altor documente neexpuse etc.

Este bine ca vitrinele să fie plasate în locuri des frecventate de public: intrarea în bibliotecă, în curtea bibliotecii, în interiorul unor magazine (caz în care se vor expune cărți în concordanță cu profilul magazinului respectiv), în foaiorul teatrului (caz în care se vor expune cărți conform tematicii pieselor de teatru care sunt sau urmează să fie puse în scenă) etc.

Dacă utilizatorii cer pentru consultare cărțile expuse, vitrina și-a atins scopul.

Expoziția este una dintre activitățile de animație culturală care atrage atât publicul cât și non-publicul. Conținutul expozițiilor poate îmbrăca cele mai diverse forme: carte, grafică, pictură, fotografii, numismatică, periodice, manuscrise, cărți poștale, rarități, noutăți editoriale, ilustrații de carte, cărți pe o anumită temă, cărți scrise de un autor, cărți apărute la o anumită editură, ediții succesive ale aceleiași opere, ediții princeps, semne de carte, instrumente de scris etc. Acestea vor fi aranjate în vitrine sau pe panouri. Exponatele trebuie să fie bine puse în valoare (nu înghesuite, dar nici foarte risipite) și bine iluminate, dar nu expuse degradării. Explicațiile necesare vor fi scrise pe cartonașe sau etichete și plasate lângă elementele care le necesită.

Expoziția va fi anunțată prin afișe, care vor preciza titlul, tema expoziției, durata deschiderii, locul în care este amplasată, data deschiderii oficiale, orarul de vizitare, responsabilul. Afișul va fi pus în locuri vizibile, la intrarea în bibliotecă și în apropierea sa.

Este recomandabil ca fiecare expoziție să fie însoțită de un catalog. În catalog vor fi introduse informații precum: titlul, scopul, tema expoziției, durata deschiderii, locul în care este amplasată, data deschiderii oficiale, orarul de vizitare, responsabilul, organizatorii, sponsorii, lista exponatelor și descrierea lor standardizată, unitară. Acesta are valoare explicativă pentru public și documentară retrospectiv.

Deschiderea oficială a expoziției trebuie anunțată publicului din timp, folosindu-se toate mijloacele publicitare posibile. La deschidere vor fi invitate oficialitățile locale, personalități locale, responsabili ai instituțiilor culturale etc., cărora li se va distribui înainte de deschidere catalogul expoziției. Cuvântul de deschidere va fi cedat unui specialist al temei sau, în lipsa acestuia, bibliotecarului care a conceput expoziția și a elaborat catalogul. Deschiderea expoziției trebuie să aibă un aspect de sărbătoare.

Expoziția de cărți presupune condiții materiale mai deosebite pentru a putea fi realizată: spațiu suficient, mobilier adecvat (vitrine, panouri), cărți nedeteriorate, cu valoare documentară și suficiente numeric.

Etapele elaborării unei expoziții ar fi: stabilirea temei, selecția documentelor, elaborarea schemei generale (stabilirea titlului general, a secțiunilor și titlurilor lor, stabilirea ordinii expunerii documentelor, citatelor, materialelor ilustrative), montarea expoziției și deschiderea oficială. Obținerea unui ansamblu cu aspect vizual plăcut și evidențierea documentelor mai importante sunt deosebit de importante. Expoziția va avea un titlu general. O temă nu trebuie ilustrată printr-un număr prea mare de documente, deoarece numărul mare de titluri risipește atenția. Expozițiile pot avea diverse teme, diferite forme, pot cuprinde diferite tipuri de documente, pot avea un caracter temporar sau permanent.

Activitățile culturale orale

Formele orale de prezentare a cărții și a bibliotecii sunt: prezentări de cărți, lansări de cărți, târguri de carte în colaborare cu diverse edituri, concursuri cu cititorii, conferințe, simpozioane, dezbateri pe teme culturale sau de actualitate, mese rotunde, cafenele literare, întâlniri cu scriitorii, cu editori, graficieni, pictori, interpreți sau alte personalități locale, audiții, seri literare etc. Fiecare activitate de animație culturală este unică, având specificul propriu, dar trebuie să fie organizată pornind de la carte sau alt tip de documente existente în bibliotecă.

Spre exemplu **prezentarea de carte** se poate face oral, în fața unui grup de ascultători, la radio sau în cadrul unor emisiuni televizate. În acest tip de activitate o atenție deosebită trebuie acordată alegerii lucrărilor care vor fi prezentate și implicit recomandate pentru a fi citite. Prezentarea de cărți nu presupune o dezbateră critică a conținutului. Se prezintă sub forma unor scurte adnotări adăugate datelor bibliografice de identificare: autor, titlu, loc, editura la care a apărut cartea, anul apariției, numărul de pagini, existența notelor, prefaței, bibliografiei etc. În adnotări se dezvoltă pe scurt problematica lucrării, importanța ei, adresabilitatea și valoarea practică a lucrării, argumente pentru studiul ei. Selectarea cărților care urmează să fie prezentate se face după un criteriu: tematică, destinație, gen, epocă, nivel de tratare a informațiilor, autor, editură etc. Este practic o intermediere între cititori și autori.

Prezența fizică a cărților care fac obiectul prezentării și circulația lor în rândul auditorilor pentru a putea fi răsfoite constituie un factor hotărâtor în determinarea opțiunii lor pentru lectură.

Conferința este o formă de comunicare publică, o expunere pe o temă dinainte anunțată. Rolul ei este de a informa, instrui sau delecta publicul, de obicei avizat. Poate avea teme diferite, științifice sau literare. Are un caracter informativ, omagial, evocator. Practic, o conferință reunește participanți interesați de un domeniu precis, pentru a discuta pe o temă dată.

Simpozionul este o situație comunicațională organizată, în cadrul căreia se discută pe o anumită temă, pe baza expunerilor participanților, cu sau fără prezența unui public.

Masa rotundă este o reuniune cu scop comunicațional pe o temă dinainte stabilită și anunțată. În cadrul ei participanții își prezintă punctele de vedere și dezbate probleme de interes comun. Presupune o participare mai restrânsă decât o conferință.

Materiale elaborate de bibliotecari

Creatorii, managerii serviciilor culturale, purtătorii de cuvânt și angajații instituțiilor culturale se impun în fața publicului prin:

- interviuri publicate în presă sau transmise pe posturile de radio și televiziune;
- articole semnate de ei care se publică în presa scrisă locală, națională și internațională;
- articole scrise despre activitatea lor de către ziariști în presa scrisă locală, națională și internațională.

Printre acestea un loc aparte îl au materialele scrise de bibliotecari, deoarece ilustrează calitatea personalului angajat în această instituție culturală. Acestea pot fi: buletinele cărților noi, cataloage, bibliografii tematice, bibliografia locală, repertorii, programe ale diferitelor activități socio-culturale, lucrări ulterioare simpozioanelor și conferințelor, dicționare ale personalităților locale, anuare, monografii, lucrări de biblioteconomie, reviste de specialitate, articole în presa scrisă locală, națională și internațională, cronică locală, note și semnalări, ghiduri etc.

Articolele din ziare și reviste - bibliotecarii trebuie să scrie articole, note și semnalări pe care să le trimită redacțiilor periodicelor locale sau ale posturilor locale de radio și televiziune. Materialele de mici dimensiuni au mari șanse să fie inserate. Acestea se pot referi la expoziții, aniversări culturale, comemorări, noutăți editoriale intrate în colecțiile bibliotecii, cel mai fidel cititor, prezentări de carte, recenzii, istoricul bibliotecii, istoricul localității, medalioane consacrate unei personalități locale, istoricul unei clădiri, instituții sau familii marcante din comunitate, note culturale, interviuri etc.

Este necesar ca bibliotecarii să fie prezenți în presa locală. Prin permanenta lor prezență ei atrag atenția comunității în legătură cu locul și rolul bibliotecii și afirmă componenta intelectuală a profesiei de bibliotecar.

Monografia bibliotecii. Acest tip de lucrare este pe de o parte o contribuție științifică, iar pe de altă parte o modalitate de a face cunoscută biblioteca utilizatorilor, autorităților locale și altor instituții. Monografia cuprinde:

- istoricul bibliotecii, reconstituit pe baza unor cercetări minuțioase și a documentelor de arhivă păstrate la bibliotecă, în alte instituții sau în colecțiile unor persoane particulare;
- evoluția acesteia și realizările ei de-a lungul timpului cu menționarea persoanelor cărora le-a datorat dezvoltarea, a echipelor care au condus instituția și a altor personalități care și-au legat numele de bibliotecă într-un fel sau altul;
- evoluția structurii organizatorice, a serviciilor oferite utilizatorilor, a colecțiilor, a resurselor umane, a publicațiilor bibliotecii și a sediilor în care funcționează;
- proiecte de viitor.

Trebuie să conțină iconografie (fotografii, desene, ilustrații, facsimile etc.) și anexe (o cronologie, lista bibliotecarilor și a directorilor, indici de nume etc.)

Monografia bibliotecii are o mare importanță pentru informarea locală. Poate fi utilizată și ca dar de protocol, obiect de schimb

interbibliotecar, premiu sau atenție oferită personalităților și autorităților care trec pragul bibliotecii.

Repertoriul este o lucrare cu caracter științific, de informare, identificare și ordonare a informațiilor. Poate cuprinde o varietate de teme. Are un important rol pentru identitatea și memoria locală.

Cronica locală este o comunicare scrisă având ca scop transmiterea de informații pentru receptorii contemporani și viitori. Biblioteca este locul în care trebuie să se acumuleze și să se conserve informațiile care țin de cronică localității. Aceste materiale se păstrează în manuscris, pe CD-uri sau DVD-uri, și se alcătuiesc anual. Au rol informativ dar și ca documente cu valoare retrospectivă, permițând cercetări ulterioare. Sunt o bază de date referitoare la localitate și comunitatea locală. Colecțiile de date se pot realiza și în colaborare cu primăria sau cu alte instituții locale.

Revista proprie - marile biblioteci, uneori și cele mici care găsesc surse de finanțare, folosesc în activitatea de publicitate și reviste proprii, cu apariție regulată sau sporadică. Articolele publicate în revistă trebuie să fie scrise de bibliotecari, dar pot fi incluse și texte ale unor personalități locale. Ca tematică, articolele pot fi foarte diverse: biblioteconomie, teme culturale, istoria cărții, istoria instituției, prezentări de carte, istoricul localității, medalioane ale unor personalități locale, prezentarea unor valori deținute, recenzii de carte, realizările și problemele bibliotecii etc.

Lista de noutăți - documentele noi achiziționate sau primite ca donație de bibliotecă trebuie făcute cunoscute celor interesați. Biblioteca poate elabora și afișa sau distribui liste de semnalare, în care lucrările să fie grupate pe domenii. Pentru a atrage atenția lista poate fi deschisă de un scurt text introductiv: *Am compus pentru dumneavoastră lista..., Ultimele achiziții la bibliotecă...., Vă propunem câteva titluri care v-ar interesa..., Mulțumim editurii/persoanei fizice pentru bunăvoința de a dărui bibliotecii....etc.*

Aceste liste este bine să fie trimise și autorităților tutelare, cadrelor didactice care colaborează cu biblioteca, prietenilor bibliotecii etc.

Buletinul - un buletin poate fi un comunicat de mici dimensiuni, raport, anunț oficial care conține informații de interes public sau o

publicație periodică de informare, de obicei specializată și cu un tiraj mic, care pot fi elaborate de bibliotecari cu diverse ocazii.

Nota informativă - este o consemnare a unor informații sub forma unor materiale de foarte mici dimensiuni. Trebuie să conțină următoarele elemente: când, unde, ce, cine, cum a organizat o manifestare, eventual în ce scop și cu ce efect, cu ce participare sau cu ce ecou.

Bibliografia locală - este un instrument de informare alcătuit de bibliotecile publice, o bază de date privitoare la viața colectivității. Este o înregistrare sistematică, conform unor standarde, a tot ceea ce s-a tipărit în și despre localitatea și regiunea în care funcționează biblioteca. Evidențiază profilul economic, istoric, social și cultural al zonei.

Aceste materiale pot fi puse la dispoziția publicului, difuzate în comunitate, oferite altor instituții cu diferite ocazii sau în cadrul relațiilor de colaborare.

Biroul de presă

Biroul de presă este departamentul din cadrul instituției care are ca atribuție principală stabilirea și menținerea relațiilor de comunicare cu mass-media. Obiectivele sale ar fi:

- să stabilească și să întrețină o bună legătură cu presa în beneficiul instituției pe care o reprezintă;
- difuzarea imaginii instituției în rândul publicului;
- crearea unui climat de înțelegere și colaborare cu presa ;
- satisfacerea nevoilor de informare a mass-mediei și a publicului;
- să informeze instituția asupra ceea ce se afirmă în presă despre activitatea sau alte aspecte care pot interesa sau influența instituția;
- elaborarea dosarelor de presă, a comunicatelor de presă;
- organizarea conferințelor de presă.

Ideal ar fi ca mai mulți membri să lucreze în echipă în biroul de presă. Dacă acest lucru nu este posibil, atunci ar trebui asigurat un număr de minim două persoane care să conlucreze în acest birou.

Cooperarea se bazează pe încrederea și respectul reciproc și pe recunoașterea profesionalismului partenerului.

Reprezentanții biroului de presă trebuie să dea dovadă de:

- flexibilitate, ușurință în comunicare și relaționare socială;
- memorie bună, capacitate de sinteză și analiză;
- ușurință în exprimarea scrisă și orală;
- bun organizator, să poată evalua rapid o situație și să ia imediat decizii;
 - adaptare la orarele neregulate ale jurnaliștilor;
 - cunoașterea lumii presei și a modului ei de funcționare;
 - bună cunoaștere a organizației pe care o reprezintă și a subiectelor pe care le prezintă;
 - capacitate de a discerne evenimentele care pot fi de interes pentru jurnaliști;
 - intermediar între presă și instituție, fără a bloca accesul jurnaliștilor la sursele de informare (bănci de date, liderii organizației, persoane etc.);
 - formare profesională adecvată: studii de profil sau experiență în domeniul relații publice.

Varietatea mijloacelor de petrecere a timpului liber în mod plăcut impune integrarea cărții în viața și activitatea zilnică a indivizilor.

Bibliografie

Documente tipărite

- ❖ Agache, Catinca, ***Biblioteconomie: valori tradiționale și moderne***, vol. 1, Iași, Editura Vasiliana '98, 2007;
- ❖ Anghelescu, Hermina G. B.; Dediu, Liviu Iulian, ***Manual pentru cursul Dezvoltarea serviciilor de bibliotecă***, București, 2010;
- ❖ Buluță, Gh.; Craia, Sultana; Petrescu, V., ***Biblioteca azi. Informare și comunicare***, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2004;
- ❖ Cătană, Cristina, ***Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu” Neamț - Strategii de promovare a imaginii***, în ***Libraria: Studii și cercetări de***

bibliologie, Anuar IV, Editat de Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2005;

❖ Ciorcan, Marcel, *Bazele biblioteconomiei: Relații publice-comunicare-imagin-conduită*, Craiova, Editura MJM, 2005;

❖ Ciorcan, Marcel, *Marketing și publicitate în bibliotecă, Caietele bibliotecarului 3*, București, Centrul pentru Pregătirea și Formarea Personalului din Instituțiile de Cultură, 1999;

❖ Ciorcan, Marcel, *Relațiile bibliotecii cu publicul-sinteză documentară, Caietele bibliotecarului 2*, Centrul pentru Pregătirea și Formarea Personalului din Instituțiile de Cultură, București, 1997;

❖ Coman, Cristina, *Relațiile publice și mass-media*, Iași, Editura Polirom, 2000;

❖ Dvoracic, Aurica, *Imaginea bibliotecii publice o percepție socială*, în *Dimensiunea socială a bibliotecii publice în societatea informațională 12-19 octombrie 2002: culegere de comunicări*, Chișinău, 2003, p. 16-27;

❖ Moldovan, Liliana, *Indiscreții în bibliotecă*, Tîrgu Mureș, Editura Nico, 2009, p. 18-33;

❖ Moldovan, Liliana, *Introducere în managementul serviciilor de bibliotecă*, Cluj-Napoca, Editura Dacia XXI, 2010, p. 68-81;

❖ Moldoveanu, Maria; Ioan Franc, Valeriu, *Marketing și cultură*, București, Editura Expert, 1997;

❖ Moldoveanu, Maria, *Promovarea instituției bibliotecare I.*, în *Biblioteca*, nr. 1, An 2000, p. 9-11;

❖ Moldoveanu, Maria, *Promovarea instituției bibliotecare II.*, în *Biblioteca*, nr. 2, an 2001, p. 40-42;

❖ Moldoveanu, Maria, *Promovarea instituției bibliotecare III.*, în *Biblioteca*, nr. 3, an 2001, p. 72-73;

❖ Richter, Brigitte, *Ghid de biblioteconomie*, București, Editura Grafoart, 1995;

❖ *** - *Linii directoare Pulman: Noi orientări în bibliotecile publice*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002.

Resurse on-line

❖ <http://bibliotecaovidius.blogspot.com/2010/03/formarea-imaginii-bibliotecii-in.html>

❖ <http://bibliotecaovidius.blogspot.com/2010/03/imaginea-bibliotecii-ovidius-in.html>

❖ <http://bibsadova.wordpress.com/2010/07/06/promovarea-imaginii-bibliotecii/>

❖ <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/enache-market/6.htm>

❖ <http://www.bjmures.ro/publicatii/anuare/Anuarul%20IV-2005/17.htm>

❖ <http://www.slideshare.net/cdbclub/imaginea-bibliotecii-publice>

Biroul de presă - o necesitate a bibliotecilor moderne

DOINA GABRIELA VANCA
Biblioteca Județeană Mureș

„Ori de câte ori găsiți sute și mii de oameni sănătoși la minte care încearcă să iasă de undeva, în timp ce câțiva nebuni încearcă să intre, este sigur că aceștia din urmă sunt reporteri”

H. R. Knickerbocker

Abstract

The Press Office - A Necessity for Modern Libraries

Informing the community about the work of an institution is done mostly through the media. Public information process implies the involvement of the three participants: organisation, media, public opinion. The Press Office's mission is to promote and maintain a good cooperation with the representatives of mass media, with the aim of providing a flow of information to the general public, so as to create and develop a favourable image of the structures within which it operates. A good spokeswoman is one who has detailed knowledge of the work of the Organization, knowing the audience. The working tools of the Press Office are press file and press dossier. Public information techniques used are: news releases, press release, article, letter of invitation, press campaign, interview, press conference, briefing, working visits.

Keywords: *Press Office, structure, activity, function, ability, spokeswoman, competence, working tools, public information techniques.*

Biroul de presă

Informarea comunității cu privire la activitatea unei instituții se face cu preponderență prin intermediul mass-media. Procesul de informare publică presupune implicarea celor trei participanți:

- organizația: interesată să comunice despre activitatea desfășurată;

- mass-media: purtătorii către opinia publică a mesajelor;
- opinia publică: destinatarul mesajelor organizației.¹

Comunicarea cu mass-media poate contribui hotărâtor la succesul unei organizații sau instituții. Artă constă în găsirea cuvintelor potrivite, pentru subiecte potrivite, la momentul potrivit.²

Biroul de presă este o entitate distinctă în cadrul unei instituții. Misiunea unui birou de presă este de a promova și întreține o bună colaborare cu reprezentanții mass-media, cu scopul de a asigura un flux de informații destinate opiniei publice, care să creeze și să dezvolte o imagine favorabilă a structurilor în cadrul cărora funcționează. Este subordonat direct și permanent factorilor de decizie.³ Mai exact, se subordonează șefului departamentului de Relații Publice al organizației sau direct conducerii instituției dacă nu există un astfel de departament.⁴

Biroul de presă este locul în care jurnaliștii au acces permanent și în care își desfășoară activitatea de cunoaștere a organizației.

Organizarea biroului de presă

Dacă ne referim la spațiul de funcționare al biroului de presă, acesta trebuie să se afle în incinta instituției, în apropierea sediului conducerii, într-un loc accesibil jurnaliștilor. Spațiul trebuie să fie suficient de mare, astfel încât cei care îl ocupă să își poată așeza comod lucrurile, dulapurile și rafturile în care păstrează documentele, un spațiu luminos, aerisit, călduros.

¹ George David, *Relații publice: Garanția succesului*, București, Editura Oscar Print, 2003, p. 110.

² Karl Frönlich, Daniela Lovric, *Relații publice: Comunicarea eficientă cu publicul și cu presa*, București, Editura All, 2009, p. 7.

³ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *Comunică, deci există: Instituția purtătorului de cuvânt într-o societate a comunicării*, București, Editura Scripta, 2006, p. 25.

⁴ Cristina Coman, *Relațiile publice și mass-media*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 74.

Fiind subordonat direct conducerii instituției, șeful biroului de presă trebuie să fie ușor de contactat de către conducere și să aibă acces rapid la birourile liderilor.⁵

Echipamentele din dotarea unui birou de presă ar trebui să conțină: un telefon cu număr direct și cu fax, telefon conectat la rețeaua internă a instituției, calculator cu imprimantă (pentru redactarea textelor și crearea bazei de date), copiator (pentru multiplicarea materialelor destinate presei și conducătorului organizației), radiocasetofon (pentru ascultarea și înregistrarea emisiunilor radiofonice de informare), televizor și video (pentru urmărirea și înregistrarea aparițiilor televizate), aparat foto, cameră video etc.⁶

Numărul de persoane care compun biroul de presă depinde de: mărimea instituției, activitatea stabilită pentru birou, volumul activităților de comunicare cu mass-media. În cadrul unui birou de presă există activități foarte variate fiind necesară repartizarea atribuțiilor în funcție de specializarea și calitățile fiecărui membru. În același timp este o muncă de echipă, iar în situațiile în care o persoană este indisponibilă (concediu, deplasări etc.) oricare dintre colegi trebuie să fie în măsură să îi preia sarcinile. Biroul de presă este o echipă în care disponibilitățile și resursele fiecărui specialist trebuie asamblate într-un tot unitar. În structura cea mai restrânsă, biroul de presă ar trebui să cuprindă două persoane: specialistul în relații publice (care, pe lângă activitățile uzuale, comunică cu mass-media, preluând și rolul de purtător de cuvânt) și un asistent (care asigură permanența în birou, tehnoredactează materialele destinate presei sau membrilor organizației, efectuează activități elementare, precum: decupaje din ziare, documentare, fotocopiere de documente, pregătirea dosarelor de presă, rezolvarea corespondenței etc.).⁷

În cele mai frecvente cazuri de întreprinderi mici și mijlocii sau de instituții publice de mici dimensiuni, biroul de presă este reprezentat de o

⁵ *Ibidem*, p. 81.

⁶ *Ibidem*, p. 82.

⁷ *Ibidem*, p. 83.

singură persoană, care realizează atât sarcinile de conducere, cât și pe cele de reprezentare.⁸

Rolul biroului de presă

Biroul de presă este departamentul din cadrul instituției care are ca atribuție principală stabilirea și menținerea relațiilor de comunicare cu mass-media.

Obiectivele sale ar fi:

- ✓ să stabilească și să întrețină o bună legătură cu presa în beneficiul instituției pe care o reprezintă;
- ✓ difuzarea imaginii instituției în rândul publicului;
- ✓ crearea unui climat de înțelegere și colaborare cu presa;
- ✓ satisfacerea nevoilor de informare a mass-media și a publicului;
- ✓ să informeze instituția asupra ceea ce se afirmă în presă despre activitatea acesteia sau alte aspecte care pot interesa sau influența instituția.⁹

Principii care conduc activitatea biroului de presă:

- ✓ disponibilitatea de a dialoga cu toți jurnaliștii, în mod egal și fără discriminări sau favoritisme;
- ✓ informarea responsabililor de servicii și a conducătorului instituției despre solicitările adresate de ziariști;
- ✓ remiterea cu promptitudine a răspunsurilor solicitate de reprezentanții mass-media;
- ✓ folosirea unui ton colegial în relațiile cu mass-media;
- ✓ comunicarea cu jurnaliștii specializați în domeniul care face obiectul de activitate al organizației, dar și cu șefii departamentelor, directorii sau redactorii șefi ai instituțiilor de presă;
- ✓ relaționarea cu jurnaliștii în plan strict profesional;
- ✓ documente de presă redactate în termeni publicistici;
- ✓ asumarea răspunderii pentru comunicatele date presei;

⁸ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 30.

⁹ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 75.

- ✓ relații profesionale cu alte servicii similare de la diferite organizații și instituții;
- ✓ difuzarea comunicatelor simultan pentru ziare, agenții de presă, posturi de radio și televiziune;
- ✓ întocmirea dreptului la replică solicitat de directorul instituției ori de câte ori sunt publicate știri, note sau comentarii care pot deteriora imaginea organizației.¹⁰

Activitatea biroului de presă

Principalele activități care se desfășoară în biroul de presă sunt:

- căutarea și selectarea informațiilor în interiorul instituției. Nu orice informație este relevantă pentru specificul organizației și nu orice informație prezintă interes pentru mass-media. O informație nesemnificativă pentru presa națională poate fi de mare interes pentru presa locală sau pentru cea specializată.
- crearea și reactualizarea documentelor de bază referitoare la instituție. Biroul de presă trebuie să fie capabil să răspundă în orice moment la întrebările jurnaliștilor și să furnizeze la timp documente de calitate. Pentru aceasta trebuie să creeze o bază de date (compusă din texte, statistici, grafice, fotografii etc.) cât mai bogată și operațională, structurată pe tematici variate: statistici, date referitoare la produse și servicii, informații referitoare la evoluția organizației, date despre conducătorii instituției (biografii, fotografii, rapoarte de activitate etc.), proiecte curente sau viitoare, luări de poziție ale conducerii etc. De asemenea, este utilă existența unei fototeci bine organizate, cu fotografii ale: sediului instituției, secțiilor, liderilor, angajaților, personalităților care au vizitat instituția etc. Biroul de presă organizează și videoteca: filme despre instituție (care pot fi utilizate ulterior de studiourile de televiziune) și înregistrări ale documentarelor despre organizație realizate de televiziuni. Banca de date trebuie reactualizată permanent, oricât de monotona ar fi această activitate sau de cât de ocupați ar fi cei care lucrează în biroul de presă.

¹⁰ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 32.

➤ pregătirea materialelor și organizarea manifestărilor pentru mass-media. Cele mai importante materiale destinate presei sunt: comunicatul de presă, dosarul de presă, buletine informative. Evenimente pe care le organizează biroul de presă pentru mass-media sunt: conferința de presă, vizite și voiaje de presă, seminarii, dezbateri.

➤ crearea de contacte individuale cu jurnaliștii. Biroul de presă trebuie să mențină mereu treaz interesul mass-media față de organizația pe care o reprezintă, de aceea este necesar să creeze relații de cooperare cu mai mulți jurnaliști dintr-o redacție, astfel încât să poată avea parteneri competenți pentru fiecare aspect pe care va dori să îl transmită prin mass-media. O bună relație cu jurnaliștii nu înseamnă prietenie sau interese personale, ci calitatea de a fi partener profesional.

➤ căutarea și selectarea informațiilor externe. Biroul de presă nu este doar un căutător de informații în interiorul organizației și furnizor de informații, prin mass-media, către public, ci și căutător de informații importante din exterior (îndeosebi din mass-media) și distribuitor al acestor informații în interiorul organizației. Revista presei elaborată de biroul de presă presupune urmărirea temeinică a presei pentru culegerea de informații referitoare la instituție sau la sfera de interes a acesteia. Scopul acestei activități este informarea conducerii organizației în legătură cu ceea ce se afirmă în mass-media despre instituție.¹¹

➤ Biroul de presă are datoria de a se implica în problemele de perspectivă ale instituției.¹²

Șeful biroului de presă

Fie că este vorba de un birou de presă mare sau mai restrâns, există o persoană care coordonează activitatea întregului birou. Șeful biroului de presă trebuie să:

¹¹ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 76-81.

¹² Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 32.

- știe toate evenimentele care se întâmplă sau vor avea loc în instituție, pentru a putea reacționa rapid și corect în cazul în care mass-media cere informații;
- poată urmări și prevedea evoluția evenimentelor importante;
- cunoască deciziile luate de conducere și să poată contribui la orientarea lor corectă din punctul de vedere al impactului comunicațional;
- poată obține cooperarea permanentă a personalului din diferitele departamente ale organizației;
- ocupe o poziție ierarhică importantă, astfel încât să nu fie blocat în activitatea sa de diferite cadre de conducere ale diferitelor servicii sau departamente;
- evite dependența celor care lucrează în biroul de presă de serviciul de marketing sau de publicitate;¹³
- se dovedească extrem de receptiv față de solicitările venite din partea mass-media sau din interior (angajații instituției).¹⁴

Calitățile reprezentanților biroului de presă

Un bun reprezentant al biroului de presă trebuie să:

- aibă capacitatea de a comunica și relaționa social (răbdător, sincer, neînhibat, sociabil);
- se exprime ușor în scris și verbal;
- aibă o bună memorie, capacitate de analiză și sinteză;
- dețină putere de muncă, adaptându-se orelor neregulate ale jurnaliștilor;
- fie bun organizator, să evalueze rapid o situație și să ia imediat decizii;
- cunoască lumea presei și să înțeleagă modul ei de funcționare, jurnaliștii și exigențele lor profesionale;

¹³ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 74.

¹⁴ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 34.

- cunoască bine organizația pe care o reprezintă și subiectul pe care îl prezintă în mass-media;
- aibă simțul știrii, să discearnă evenimentele și situațiile de interes pentru jurnaliști;
- fie capabil să intermedieze între presă și instituție;
- aibă studii de profil sau experiență într-un departament de relații publice reprezentativ.¹⁵

Aptitudinile unui reprezentant al biroului de presă

Un reprezentant al biroului de presă competent trebuie să dețină unele aptitudini precum:

- sociabilitate: să poată stabili ușor contacte umane, să nu fie persoane emotive/timide;
- tact, răbdare, amabilitate, simțul umorului, maleabilitate;
- memorie bună și capacitate de a reține ușor fapte, date, nume, figuri etc.;
- prezență de spirit, inițiativă, imaginație în rezolvarea unor situații neprevăzute;
- rapiditate în gândire și luarea deciziilor;
- capacitate de analiză și sinteză, spirit organizatoric, onestitate, corectitudine, obiectivitate;
- capacitate de a prezenta simplu și clar, în limbaj accesibil publicului, idei sau mesaje;
- disponibilitate la orice oră;
- cunoștințe în domeniul științelor sociale;
- stăpânirea cel puțin a unei limbi străine.¹⁶

¹⁵ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 73.

¹⁶ *Ibidem*, p. 86.

Purtătorul de cuvânt

În cadrul biroului de presă, unul dintre membri are și atribuții de purtător de cuvânt. Jurnaliștii doresc să utilizeze o sursă de încredere pentru informațiile primite, o poziție oficială care să exprime punctul de vedere al instituției și care să ofere prestigiu respectivei afirmații.

Din diverse motive: lipsa de timp a directorului instituției, absența liderului din localitate, frica sau resentimente pe care acesta le are față de mass-media, lipsa abilităților de comunicare orală a directorului (emotivitate, defecte de vorbire etc.), organizația poate desemna una sau mai multe persoane care să reprezinte liderul în relațiile cu mass-media. Adesea șeful biroului de presă este și purtător de cuvânt. Ținând locul conducătorului instituției în fața presei, acesta dobândește o responsabilitate aparte, deoarece reprezintă instituția și exprimă atitudinea oficială a instituției în comunicarea cu mass-media.¹⁷

Purtătorul de cuvânt se aseamănă unui reporter care lucrează în interiorul organizației, culegând informații pentru public. Rolul său este acela de a transmite cât mai multe informații de calitate către public, prin intermediul presei.¹⁸

Un bun purtător de cuvânt este cel care cunoaște în detaliu activitatea organizației și care a beneficiat de o pregătire de specialitate în domeniul comunicării.¹⁹

Purtătorul de cuvânt poate fi selectat dintre angajații instituției, din cadrul unor firme de relații publice sau un expert independent. Autoritățile centrale și locale, precum și companiile mici preferă un purtător de cuvânt ales din interiorul organizației, deoarece nu își permit angajarea unei firme sau a unui expert independent.²⁰

¹⁷ *Ibidem*, p. 89.

¹⁸ Marguerite H. Sullivan, *Un birou de presă responsabil: ghidul unui inițiat*, Vienna, U.S. Department of State. Office of International Information Programs, Regional Program Office, [2006], p. 7.

¹⁹ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 40.

²⁰ *Ibidem*, p. 16-17.

Purtătorul de cuvânt este ales și apoi numit în funcție de către conducătorul instituției.²¹

Purtătorul de cuvânt trebuie să fie unul din oamenii cei mai informați din instituție, cu o pregătire complexă, care să cunoască auditoriul. În cadrul instituției nu oricine poate să își exprime părerea despre organizație. De regulă, numărul persoanelor care au acest drept se reduce la două: directorul și purtătorul de cuvânt. Cei care doresc un punct de vedere oficial vor fi îndrumați spre purtătorul de cuvânt, deoarece acesta are obligația să protejeze atât imaginea instituției pe care o reprezintă, cât și pe cea a directorului general.²²

Purtătorul de cuvânt este subordonat direct doar conducătorului instituției, dar se află într-o relație de colaborare cu toate celelalte persoane de conducere ale departamentelor, direcțiilor sau compartimentelor organizației.²³ În cadrul biroului de presă, purtătorul de cuvânt poate fi un membru al biroului, șeful biroului sau poate fi independent de acesta.²⁴

Purtătorul de cuvânt trebuie să fie familiarizat cu convingerile liderului și să aibă acces direct la acesta. El trebuie să își permită să îl întrerupă chiar și din cadrul unei întrevederi pentru a-i comunica informații importante, fără să fie nevoit să se înscrie în audiență. De asemenea, trebuie implicat în procesul de luare a deciziilor, astfel încât să poată explica liderilor implicațiile pe care hotărârile lor le au asupra relațiilor publice.²⁵

Munca purtătorului de cuvânt implică păstrarea unui echilibru între mai multe tipuri de relații: cu directorul pe care îl reprezintă, cu personalul superior din administrație, cu mass-media, cu aparatul funcționăresc permanent.²⁶

²¹ *Ibidem*, p. 36.

²² *Ibidem*, p. 40-41.

²³ *Ibidem* p. 45.

²⁴ George David, *op. cit.*, p. 280

²⁵ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 11.

²⁶ *Ibidem*, p. 13.

Lipsa de informare conduce la prezentări eronate, catalogate drept dezinformări rău intenționate, punând organizația într-o lumină nefavorabilă.²⁷

Obligația purtătorului de cuvânt este de a fi permanent la dispoziția mass-media pentru a elucida, prin răspunsuri corecte și inteligente, întrebările jurnaliștilor, oricât de incomode ar fi acestea.²⁸

Atributele definatorii ale modului în care purtătorul de cuvânt coordonează și derulează relațiile cu mass-media sunt:

- oferă tratament egal și fără discriminare (imparțialitate, fără favoritisme);
- manifestă disponibilitate de a răspunde la orice problemă;
- transmite operativ solicitările mass-media către factorii responsabili din instituție;
- redactează în termeni publicistici comunicatele și materialele puse la dispoziția jurnaliștilor;
- transmite în cel mai scurt timp către redacțiile tuturor ziarelor acreditate materialele întocmite.²⁹

Față de celelalte aptitudini necesare unui membru al biroului de presă, purtătorul de cuvânt trebuie să aibă o voce „radiofonică”, înfățișare plăcută, siguranță de sine. Trebuie să cunoască toate aspectele legate de activitatea organizației pe care o reprezintă, să cunoască obiectivele și strategiile organizației astfel încât să poată răspunde la întrebările jurnaliștilor în consens cu politica generală a instituției, să aibă abilități de a exprima clar și convingător ideile, să se bucure de încrederea conducătorului organizației pentru a putea fi la curent cu toate deciziile și pentru a avea aprobarea liderului în tot ceea ce face.³⁰ Pe lângă acestea îi sunt necesare unele calități: tenacitate, curiozitate, deschidere intelectuală, memorie bună, politețe, stăpânire de sine în situații tensionate, amabilitate, flexibilitate, înțelegere a

²⁷ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 45.

²⁸ *Ibidem*, p. 38.

²⁹ *Ibidem*, p. 69.

³⁰ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 90.

psihologiei umane, capacitate de a prevedea, capacitate de a îndeplini simultan mai multe sarcini, reacție rapidă, înaltă moralitate și etică personală, să știe cine trebuie să vorbească și în ce împrejurări. Credibilitatea este cel mai important atu al purtătorului de cuvânt. Este vital ca acesta să mențină credibilitatea sa și pe cea a liderului său.³¹

Printre atribuțiile purtătorului de cuvânt se numără:

- analizarea trebuințelor conducerii instituției;
- furnizarea de consultanță conducerii organizației;
- identificarea rădăcinilor cauzale ale problemelor, analizarea tendințelor lor și prevederea consecințelor;
 - stabilirea de scopuri și obiective ale activităților de relații publice;
 - cercetarea opiniei publice;
 - furnizarea de propuneri privind acțiunile necesare pentru determinarea anumitor percepții în opinia publică;
 - coordonarea activității zilnice a biroului de presă: planificarea, organizarea și îndeplinirea sarcinilor;
 - evaluarea activității și întreprinderea de acțiuni bazate pe rezultatele evaluării;
 - motivarea echipei;
 - comunicarea eficientă cu mass-media;
 - stabilirea de contacte;
 - organizarea de evenimente pentru mass-media (conferințe de presă, briefing-uri);
 - stabilirea de interviuri pentru presă;
 - supervizarea redactării documentelor pentru presă și a publicațiilor organizației.³²

Purtătorul de cuvânt trebuie să furnizeze jurnaliștilor informații despre subiecte de actualitate, dar să nu transmită informații neverificate,

³¹ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 14-15.

³² George David, *op. cit.*, p. 203-204.

care nu au fost aprobate de conducerea instituției sau opinii neacoperite de fapte. Totodată, trebuie să facă față presiunilor presei.³³ Întotdeauna acesta are un mandat din partea conducerii instituției, pe care trebuie să îl respecte întocmai. Opiniile sale personale pot fi irelevante, chiar periculoase.³⁴

În funcție de situație, purtătorul de cuvânt trebuie să fie asertiv (subliniază anumite aspecte ale știrilor) sau reactiv (răspunde la întrebările reporterilor).³⁵

Purtătorul de cuvânt îl însoțește pe liderul organizației la toate întâlnirile oficiale unde reprezentanții mass-media sunt prezenți, deoarece este cel care asigură materialele informative și documentele solicitate de jurnaliști. Tot lui îi revine sarcina de a organiza scurtele declarații de presă pe care le face conducătorul organizației,³⁶ dar trebuie să apară în fața șefului atunci când este util și să rămână în umbră atunci când acesta este în lumina reflectoarelor presei.³⁷

Purtătorul de cuvânt trebuie să caute comunicatorul cel mai eficient al mesajului. Dacă este vorba de o declarație cu implicații financiare, el trebuie să se consulte cu șeful biroului de contabilitate sau să îl lase pe acesta să apară în fața presei.³⁸

Un bun purtător de cuvânt trebuie să prevadă majoritatea întrebărilor care îi vor fi adresate de jurnaliști și să aibă răspunsuri pregătite. Este important ca timpul de reacție să fie foarte scurt. În cazul în care participă la acțiuni în afara granițelor țării, se impune cunoașterea temeinică atât a activității de bază a instituției, cât și a altor sectoare adiacente. Buna cunoaștere a două sau mai multor limbi străine devine mai mult decât necesară.³⁹

³³ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 38.

³⁴ *Ibidem*, p. 42.

³⁵ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 8

³⁶ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 47.

³⁷ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 15

³⁸ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 68.

³⁹ *Ibidem*, p. 39.

Directorul instituției trebuie să apară mai rar în fața mass-media, excepție făcând evenimentele la care este absolut necesară participarea sa. Apariția purtătorului de cuvânt în locul său are și avantaje. Pentru întrebările la care purtătorul de cuvânt nu are răspunsul pe loc, el poate cere un răgaz pentru documentare și informare. În cazul său este un lucru de apreciat, deoarece nu vrea să dezinformeze. În cazul directorului denotă necunoaștere, fapt ce va fi sancționat de către reprezentanții mass-media.⁴⁰ Cu atât mai mult, comunicarea dintre directorul instituției și purtătorul de cuvânt trebuie să fie directă și să se bazeze pe încredere reciprocă absolută.

Pentru jurnaliști purtătorul de cuvânt rămâne veriga esențială în procesul de informare datorită experienței sale, a abilităților de comunicare pe care le are și a bunelor relații cu reprezentanții mass-media pe care acesta le deține.⁴¹

Instrumentele de lucru ale biroului de presă

Fișierul de presă

Activitatea biroului de presă începe cu întocmirea fișierelor de presă.

Pentru instituțiile de presă se alcătuiesc fișiere referitoare la:

- presa de informare generală: agenții de presă, cotidiene, posturi de radio, posturi de televiziune, săptămânale de informare generală;
- presa specializată: după domeniu (economic, financiar, tehnic, științific, cultural, sportiv etc.), după periodicitate (cotidiene, săptămânale, lunare, anuale etc.), după publicul țintă (feminine, pentru copii, tineret, muncitori, medici, ingineri, profesori, psihologi etc.), după hobby-uri (grădinărit, pescuit, apicultură, filatelie, fotografie etc.).

Pentru jurnaliști se alcătuiesc fișiere:

- sistematice (jurnaliști ai presei: naționale, locale, corespondenți străini);
- alfabetice (după criteriul numelor jurnaliștilor).⁴²

⁴⁰ *Ibidem*, p. 41.

⁴¹ *Ibidem*, p. 57.

⁴² Cristina Coman, *op. cit.*, p. 95

Pentru a putea fi oricând utilizate, fișierele trebuie aduse la zi în mod constant, la intervale precise (recomandat minim de două-trei ori pe an).⁴³

Dosarul de presă

Un dosar de presă este alcătuit dintr-o colecție de materiale cu caracter informativ destinat jurnaliștilor. Conține informații care nu pot fi difuzate printr-un comunicat de presă sau în cadrul unei conferințe de presă, informații de fond, menite să ajute jurnaliștii să înțeleagă specificul organizației, evoluția acesteia etc. și să ofere o serie de informații suplimentare: date biografice ale unor personalități, repere temporale ale evoluției evenimentelor etc.⁴⁴

Deoarece conțin informații mai detaliate decât un comunicat de presă, distribuirea dosarelor de presă se impune atunci când un comunicat de presă nu este suficient pentru a prezenta informația în întreaga ei amploare. Dosarul trebuie să cuprindă informații care le permit jurnaliștilor înțelegerea corectă a temei respective: statistici, comunicate, biografii, fotografiile ale liderilor instituției, grafice etc. Un dosar de presă nu este alcătuit pentru a genera o știre, ci pentru a fi utilizat de jurnaliști în selectarea unor informații pe baza cărora vor putea realiza un material de sine stătător. Permite prezentarea în profunzime a unui subiect, abordarea din diferite unghiuri a temei, sugerând direcții posibile pentru viitoare articole, precum și intrarea informațiilor în baza de date a jurnaliștilor, fapt care asigură utilizarea acestora o perioadă îndelungată.⁴⁵

Dosarele de presă pot fi:

- însoțitoare ale comunicatului de presă (prezentarea detaliilor legate de subiect)
- carte de vizită a instituției (date generale despre instituție, mai ales când aceasta nu a fost în atenția presei o perioadă lungă de timp)

⁴³ *Ibidem*, p. 101.

⁴⁴ George David, *op. cit.*, p. 293.

⁴⁵ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 142.

- eveniment (constituit cu ocazii speciale, precum: organizarea unei acțiuni de către organizație, prezentarea unui eveniment semnificativ și mesajul instituției în legătură cu acesta etc.).⁴⁶

Dosarul de presă este un material redactat exclusiv pentru jurnaliști, cu scopul de a le pune la dispoziție o bancă de date. Trebuie să fie ușor de utilizat, clar, coerent, eficient, atrăgător prin calitatea și cantitatea informațiilor cuprinse. Este un mijloc de informare din punct de vedere al instituției, dar un instrument de lucru din punctul de vedere al jurnaliștilor. Conținutul său nu trebuie să depășească 10-12 pagini de text.⁴⁷

Căi de difuzare a informațiilor către mass-media

Informațiile pot fi difuzate jurnaliștilor pe diferite căi:

- în scris: știre, comunicat de presă, articole, manuscrise, editoriale, comentarii, anunțuri, biografii, scrisori (către editori, reporteri sau de prezentare), actualități, monografii, dosare tematice, campania de presă, fotografii.⁴⁸ Informațiile transmise trebuie să fie interesante și să ajungă la destinatar înaintea termenului de închidere a ediției sau a emisiunii.⁴⁹

- prin telefon: permite un feed-back rapid. Este indicat ca inițiativa să aparțină specialistului în relații publice, care va promova astfel o politică de informare. Informarea prin telefon poate fi personală (interviu telefonic sau declarație telefonică) sau prin fax ori transmisie prin modem;⁵⁰

- materiale video: casete, CD-uri, DVD-uri deja realizate de către instituție; vor fi acceptate de mass-media doar dacă imaginile nu încearcă să manipuleze, nu fac publicitate sau propagandă. În acest caz organizația

⁴⁶ *Ibidem*, p. 143.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 144.

⁴⁸ George David, *op. cit.*, p. 116.

⁴⁹ Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Șerbănică, *Relații publice sectoriale*, Pitești, Editura Independența Economică, 2004, p. 39-42

⁵⁰ *Ibidem*, p. 39.

trebuie să fie privită ca difuzor onest de informații, să se bucure de credibilitate în fața jurnaliștilor;⁵¹

- prin contacte personale: declarații de presă, interviu, briefing, conferință de presă, vizită la organizație pentru presă, vizită la redacție.

Indiferent de calea aleasă, este indicat ca specialistul în relații publice să păstreze o înregistrare/copie/mărturie a ceea ce a difuzat: tăieturi din ziare, copii xerox, fotocopii, înregistrări audio-video.⁵² Acestea sunt utile pentru evitarea contradicțiilor, corectarea informațiilor preluate incorect sau distorsionate intenționat de către jurnaliști, evaluarea propriei activități.⁵³

Este util să fie puse la dispoziția mass-media materiale scrise. Rezumarea materialelor și distribuirea lor în formă scrisă sau on-line înseamnă că nu trebuie să te bazezi pe faptul că cineva le-a auzit corect într-un discurs sau declarație. Totodată îi oferă purtătorului de cuvânt o a doua șansă de a prezenta punctele majore, sporește șansele ca mass-media să înțeleagă corect informațiile, reduce posibilitatea de interpretare greșită, preîntâmpină nevoia de a răspunde în repetate rânduri la aceleași întrebări fiindcă informațiile de bază au fost furnizate, stimulează întrebări mai bine gândite și bazate pe fapte din partea presei, cresc șansele ca reportajul să pună accent pe ceea ce dorește instituția, oferă documente la care reporterii se pot referi atunci când își scriu articolele. Distribuirea rezumatelor și analizelor împreună cu o declarație sau un discurs permite biroului de presă să își reafirme interpretarea pe care o dă informației.⁵⁴

Tehnici de informare publică

Indiferent de tipul documentului destinat presei, materialele redactate trebuie să aibă calitate de știre, adică să ofere: noutate, impact (afectează viața unui număr mare de oameni), proximitate (informații legate de aria de rezidență a publicului), amploare (număr de persoane implicate în

⁵¹ George David, *op. cit.*, p. 116.

⁵² *Ibidem*, p. 117.

⁵³ Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Șerbănică, *op. cit.*, p. 41.

⁵⁴ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 37.

eveniment), proeminență (se referă la personalități), unicitate, conflictualitate, interes uman.⁵⁵

Știrea de presă este destinată exclusiv publicării, fiind preluată și publicată ca atare de mass-media. Este textul de sine stătător în care este relatat un eveniment, fără să fie necesare alte texte. Majoritatea evenimentelor pot fi acoperite de o știre obișnuită de 100-300 de cuvinte.⁵⁶

O știre este redactată în stil invers piramidal, adică informațiile sunt structurate în ordinea descrescătoare a importanței lor. Cele mai importante amănunte se află în prima frază și oferă răspuns la întrebările: **ce? cine? unde? când? cum? de ce?** Cuprinsul știrii conține detalii referitoare la cele relatate în prima frază de introducere: fapte secundare relatate pe scurt, explicații, corelări cu alte evenimente anterioare sau ulterioare. În încheiere se dau unele detalii suplimentare considerate a fi utile pentru public.⁵⁷

Știrea trebuie să fie nu numai ceva neobișnuit și proaspăt, ci și ceva de interes general. Cu alte cuvinte, o informație proaspătă și inedită asupra unui subiect de interes general despre care nu s-a mai auzit.⁵⁸ Alte calități ale știrilor ar fi: familiaritate (se referă la un lucru pe care oamenii îl înțeleg), valoare educativă, dinamism, concretețe, context de actualitate.⁵⁹

Știrea se structurează pe paragrafe scurte, fiecare cuprinzând o singură idee, în limbaj comun accesibil publicului larg, cu claritate, simplitate, logică, text corect din punct de vedere gramatical, titlu scurt și la final numele autorului.⁶⁰ Anunțul dat presei nu ar trebui să conțină mai mult de o pagină. Este foarte util de transmis din timp presei atunci când se anunță un eveniment nou în viitorul apropiat, astfel încât mass-media să

⁵⁵ Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Șerbănică, *op. cit.*, p. 43.

⁵⁶ Cristian Florin Popescu, *Dicționar explicativ de jurnalism, relații publice și publicitate*, București, Editura Tritonic, 2002, p. 382.

⁵⁷ George David, *op. cit.*, p. 240.

⁵⁸ David Randall, *Jurnalismul universal: ghid practic pentru presa scrisă*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 38.

⁵⁹ Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Șerbănică, *op. cit.*, p. 44.

⁶⁰ George David, *op. cit.*, p. 243.

poată evalua rapid evenimentul și să decidă dacă va relata despre el sau nu.⁶¹ Nu trebuie uitat însă că autoritățile și instituțiile publice nu pot interzice accesul mijloacelor de informare în masă la acțiunile publice organizate de acestea, dar mass-media nu are obligația să publice informațiile furnizate de instituții.⁶²

Comunicatul de presă este un document care prezintă anumite aspecte din activitatea unei organizații, distribuit jurnaliștilor într-o formă care nu mai cere rescrierea/editarea pentru difuzare. Informația este distribuită în scris. De obicei prin comunicat se face publică o activitate care tocmai s-a încheiat sau care urmează să se desfășoare în curând,⁶³ dar poate transmite informații legate de o idee, un serviciu, un produs sau o situație care poate interesa opinia publică.⁶⁴ Apare din inițiativa sursei (instituției). Este scris ca o știre (stil invers piramidal, clar, concis, ton neutru, cu introducerea care răspunde la întrebările ce? cine/ unde? când? cum? de ce?), de maxim 2 pagini, și este folosit uneori ca text pentru articole de ziar. Provine din surse oficiale, fiind acceptat de conducerea instituției.⁶⁵ Trebuie să aibă un titlu și o introducere interesantă. Tonul limbajului trebuie să fie ferm, dar nu arogant, iar stilul redactării trebuie să fie pozitiv.⁶⁶ Față de știre se adaugă: data, ora și locul difuzării, organizația de la care provine, mențiuni despre difuzarea lui (imediat, la ora x etc.), numele persoanei de contact, denumirea corectă a sursei comunicatului. Se transmite prin fax, e-mail, poștă clasică sau curier.⁶⁷

Comunicatele de presă pot fi: de informare (prin care se transmit informații simple, invitații, anunțuri, statistici), de tip persuasiv (prin care se

⁶¹ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 37.

⁶² Aura Matei-Săvulescu, Cristina Munteanu, *Etică și deontologie în mass-media și relații publice*, Pitești, Editura Independența Economică, 2004, p. 106-107.

⁶³ Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Șerbănică, *op. cit.*, p. 180.

⁶⁴ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 106.

⁶⁵ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 37.

⁶⁶ Karl Frönlich, Daniela Lovric, *op. cit.*, p. 33.

⁶⁷ George David, *op. cit.*, p. 246.

transmite o opinie, o poziție, o contestare, dezmințire, acuze), de reamintire.⁶⁸

Un comunicat de presă poate fi însoțit de unele materiale suplimentare precum: fișa de date noi/de informare preliminară (comunicat de presă extins, care oferă informații detaliate despre subiect; folosește fapte, statistici, dar nu și citate; maxim 4-5 pagini, ușor de citit, folosind tehnici de redactare precum punctele sau literele aldine pentru fiecare element nou), elemente vizuale (fotografii cu descriere, grafice, tabele, hărți), biografia (prezentarea pe scurt a carierei și realizărilor profesionale ale persoanei care este numită într-o poziție/funcție nouă, ține un discurs sau participă la un eveniment), lista de experți (trebuie să conțină numele și numărul de telefon al acestora), alte texte (proclamații, declarații, nominalizări, scrisori etc.).⁶⁹

Comunicatul de presă audio-video conține aceleași date, dar prezentate sub formă de reportaj TV sau radio. Crainicii le pot folosi integral sau ca parte a emisiunii de știri, cu precizarea că materialul provine dintr-o sursă de relații publice.⁷⁰

Articolul de presă are un efect favorabil asupra imaginii instituției. Autorul are deplina libertate și responsabilitate în alegerea formei de exprimare, cu condiția transmiterii mesajelor dorite și a respectării regulilor de tehnoredactare ale cotidianului/revistei în care va fi publicat. Poate apărea independent sau sub formă de serial. Sub titlul generic de articol de presă se regăsesc genuri publicistice precum: ancheta, comentariul, cronica, editorialul, eseu, foiletonul, pamfletul, recenzie, reportajul etc. Poate fi însoțit de alte materiale: fotografii sugestive și descrierea lor.⁷¹

⁶⁸ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 106.

⁶⁹ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 38.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 38.

⁷¹ George David, *op. cit.*, p. 249-250.

Valoarea informațiilor cuprinse în articol este dată de numărul de cititori care vor fi interesați de subiect. Cu cât efectul subiectului despre care se informează este mai îndelungat, cu atât articolul devine mai important.⁷²

Scrisoarea/apelul telefonic de invitație rezumă într-un paragraf o idee pentru reportaj și explică de ce cititorii/spectatorii vor fi atrași de subiect; oferă detalii, dă nume, descrie posibilitatea de a face fotografii, rezumă conceptul reportajului.⁷³

Campania de presă este „*acțiunea constantă și suficient de îndelungată a unei instituții de presă/a media care constă în accentuarea pentru o vreme a unei atitudini-opinii în legătură cu un fapt - cu o serie de fapte - cu bunul mers al unei instituții.*”⁷⁴ Rezultatul vizat prin campania de presă este realizarea unui curent de opinie în favoarea sau împotriva unor fapte/situații, dar este greu de anticipat și de controlat. Pentru o campanie de presă de succes trebuie cointeresate mass-media de toate genurile, prin furnizarea unor subiecte legate de tema propusă. Campania trebuie sprijinită pe fapte concrete, să își propună ca obiective realizări posibile,⁷⁵ să aibă ținte bine definite și să fie specifice. Cele mai bune campanii de presă sunt destinate corectării nedreptăților.⁷⁶

Interviul este o formă pasivă, în care interviuatul răspunde la întrebările jurnaliștilor. Poate fi pentru presa scrisă, pentru radio sau pentru televiziune. În funcție de aceasta interviul se poate desfășura sub forma unei discuții înregistrate, prin remiterea întrebărilor scrise (la care interviuatul răspunde tot în scris), telefonic. De asemenea, poate fi spontan (interviuatul știe doar tema discuției), pregătit (întrebările și răspunsurile pregătite în prealabil, de multe ori în scris, care se desfășoară după un scenariu stabilit de comun acord, cu riscul de a crea o atmosferă artificială),

⁷² David Randall, *op. cit.*, p. 45.

⁷³ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 38.

⁷⁴ Cristian Florin Popescu, *op. cit.*, p. 71.

⁷⁵ George David, *op. cit.*, p. 251.

⁷⁶ David Randall, *op. cit.*, p. 220.

semi-pregătit (se stabilește tipul de întrebări care vor fi adresate).⁷⁷ Din alt punct de vedere interviurile pot fi: față în față (jurnalista și interviuatul stau față în față, așezați la masă), de grup (interviuri cu mai mulți invitați), duplex (interviuatul este total izolat).⁷⁸

Interviurile oferă șansa de a vorbi față în față cu un reporter și de a comunica ideile mai în detaliu decât la o conferință de presă.⁷⁹

Pentru interviu trebuie stabilite: data, ora și locul unde va avea loc, durata (aproximativ 30 minute sunt suficiente), subiectul, întrebările esențiale care vor fi adresate, eventuala participare a altor persoane și identitatea acestora, întrebările la care nu se va putea răspunde, anunțarea eventualei înregistrări proprii a interviului.⁸⁰ Interviul trebuie cronometrat, iar jurnaliștii vor fi informați când timpul alocat se apropie de final. Redactorii pun adesea întrebări suplimentare, ceea ce conduce la depășirea timpului stabilit pentru convorbire. Este bine ca instituția să înregistreze interviul, pentru a se evita confuziile sau înțelegerea greșită a afirmațiilor.⁸¹

Conferința de presă este convocarea jurnaliștilor pentru întâlnirea cu purtătorul de cuvânt și alți lideri ai organizației în vederea informării asupra unor probleme de actualitate, anunțarea sau explicarea unui subiect/eveniment cu valoare de știre.⁸² Adună membri ai presei, public și liderii organizației într-o sesiune de întrebări și răspunsuri, dând cetățenilor și jurnaliștilor ocazia de a adresa întrebări. De obicei se desfășoară într-un loc ales de instituția organizatoare.⁸³ Se lansează în situații deosebite, când instituția dorește să transmită informații deosebit de importante, de larg interes. Temele unei conferințe pot fi: decizii majore (care afectează o mare parte a publicului), proiecte importante (inaugurări, schimbarea regimului de

⁷⁷ George David, *op. cit.*, p. 252.

⁷⁸ Michael Bland, Alison Theaker, David Wragg, *Relațiile eficiente cu mass-media*, București, Editura Comunicare.ro, 2003, p. 192.

⁷⁹ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 39.

⁸⁰ George David, *op. cit.*, p. 256.

⁸¹ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 80.

⁸² Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Șerbănică, *op. cit.*, p. 180.

⁸³ Marguerite H. Sullivan, *op. cit.*, p. 55.

funcționare etc.), întâlniri cu personalități marcante, conflicte (în interiorul organizației sau între aceasta și alte organizații), situații de urgență, catastrofe.⁸⁴

Conferințele de presă pot fi:

- dirijate: cu o anumită tematică stabilită din timp; începe cu o declarație inițială, după care jurnaliștii adresează întrebări legate de subiectul pus în discuție;
- libere: întrebările ziariștilor pot aborda o gamă largă de teme; este dificil de condus și cu rezultate greu de prevăzut.⁸⁵

La conferința de presă reprezentanții mass-media sunt invitați, de aceea tonul trebuie să fie amabil, cald, politicos, fiind utilizate fraze scurte și concise. Invitația poate fi însoțită de un precomunicat, în care se fac unele precizări legate de subiectul conferinței. Materialele anexate în precomunicat permit jurnaliștilor să afle mai multe despre tema în discuție și să își pregătească mai bine întrebările. Însă informațiile incluse nu trebuie să epuizeze subiectul conferinței. Invitațiile trebuie trimise cu 10-15 zile înainte de data conferinței, urmate de un telefon de reamintire cu o zi înainte de conferință.⁸⁶

Conferințe de presă pot fi organizate atât la cererea directorului instituției, cât și a unuia dintre liderii de departamente. Purtătorul de cuvânt mobilizează mass-media acreditată, transmițând: tema abordată, locul, data și ora desfășurării. La conferință directorul instituției sau ceilalți lideri pot fi însoțiți și de alți specialiști: șefi de servicii, contabil etc., pentru a putea răspunde cât mai pe larg și la obiect întrebărilor jurnaliștilor.⁸⁷

Briefing-ul este asemănător cu conferința de presă, dar se pune în discuție un singur subiect de complexitate mai restrânsă și are durata de

⁸⁴ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 151-152.

⁸⁵ George David, *op. cit.*, p. 259.

⁸⁶ Cristina Coman, *op. cit.*, p. 162.

⁸⁷ Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, *op. cit.*, p. 65.

desfășurare mai scurtă a întrevederii. Respectarea limitelor subiectului propus este regulă de bază.⁸⁸

Vizita la redacție este prilejuită de evenimente importante și complexe, precum: instalarea în funcție a unui nou conducător al instituției, înființarea unei organizații noi de interes pentru opinia publică etc. Vizita la redacție urmărește realizarea unei apropieri între organizație și mass-media.⁸⁹

Vizita la sediul organizației este modalitatea de a prezenta mass-mediei rolul, misiunea și specificul instituției. Jurnaliștii pot vedea pe viu cum se desfășoară activitatea, cum acționează angajații, care sunt condițiile în care aceștia își desfășoară activitatea, dotarea instituției etc. Acestea se organizează cu diferite ocazii, precum: aniversarea unor momente importante din activitatea instituției, lansarea unei noi activități, sărbătoare religioasă cu semnificație specială pentru organizație, ziua ușilor deschise etc.⁹⁰

Evaluarea activității de informare publică

Evaluarea activității de informare publică se poate face prin mai multe modalități:

- ținerea evidenței contactelor cu mass-media și a rezultatelor acestora;
 - analiza ratei de răspuns la anunțuri difuzate prin mass-media;
 - sondaje de opinie, clasamente, top-uri diverse;
 - analiza de conținut a presei, care apreciază mai ales latura calitativă a rezultatelor activității de informare publică: impactul imaginii instituției, aspectul favorabil/nefavorabil al informațiilor difuzate etc., dar și latura cantitativă: amploarea aparițiilor în mass-media (ca spațiu tipografic, timp de emisie etc.), tipul mijloacelor de informare (cotidian, săptămânal, post radio sau de televiziune etc.), perioada de apariție (în ziare/emisiuni de

⁸⁸ George David, *op. cit.*, p. 263.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 265.

⁹⁰ *Ibidem*.

seară/dimineată, la ore de maximă/moderată audiență), frecvența aparițiilor etc.

Este indicat ca evaluarea impactului organizației în mass-media și opinia publică să fie un proces sistematic, continuu, planificat.⁹¹

Evaluarea nu este numai o analiză a ceea ce s-a făcut, ci și o unealtă de orientare pentru ceea ce va trebui făcut în viitor.⁹²

O colaborare de succes cu presa se caracterizează prin continuitate și deschidere, creativitate și teme interesante, încredere și onestitate.⁹³

În România există foarte puține biblioteci care dețin un birou de presă în cadrul instituției. Exemple de birouri de presă bine organizate și cu o activitate de succes în biblioteci ar fi: cel al Bibliotecii „Petre Dulfu” din Baia Mare, cel al Bibliotecii Academiei Române sau Biroul de Presă al Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” Dolj.

„Eu încă cred că dacă scopul tău este să schimbi lumea, jurnalismul este pentru tine o armă pe care o poți folosi imediat, pe termen scurt.”

Tom Stoppard

Bibliografie

a. Documente tipărite

❖ Balle, Francis (coord.), *Larousse: Dicționar de media*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005;

❖ Bland, Michael; Theaker, Alison; Wragg, David, *Relațiile eficiente cu mass-media*, București, Editura Comunicare.ro, 2003;

❖ Coman, Cristina, *Relațiile publice: principii și strategii*, Iași, Editura Polirom, 2001;

⁹¹ *Ibidem*, p. 124.

⁹² Bernard Dagenais, *Profesia de relaționist*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 102.

⁹³ Karl Frönlich, Daniela Lovric, *op. cit.*, p. 28.

- ❖ Coman, Cristina, *Relațiile publice și mass-media*, Iași, Editura Polirom, 2000;
- ❖ Coman, Mihai, *Introducere în sistemul mass-media*, Iași, Editura Polirom, 2004;
- ❖ Dagenais, Bernard, *Campania de relații publice*, Iași, Editura Polirom, 2003;
- ❖ Dagenais, Bernard, *Profesia de relaționist*, Iași, Editura Polirom, 2002;
- ❖ David, George, *Relații publice: Garanția succesului*, București, Editura Oscar Print, 2003;
- ❖ Frönlich, Karl; Lovric, Daniela, *Relații publice: Comunicarea eficientă cu publicul și cu presa*, București, Editura All, 2009;
- ❖ Marian, Ovidiu; Cosmin, Cristian, *Comunică, deci există: Instituția purtătorului de cuvânt într-o societate a comunicării*, București, Editura Scripta, 2006;
- ❖ Matei-Săvulescu, Aura; Munteanu, Cristina, *etică și deontologie în mass-media și relații publice*, Pitești, Editura Independența Economică, 2004;
- ❖ Moarcăș, Octavian; Dindire, Laura; Șerbănică, Cristina, *Relații publice sectoriale*, Pitești, Editura Independența Economică, 2004;
- ❖ Newsom, Doug; Carrell, Bob, *Redactarea materialelor de relații publice*, Iași, Editura Polirom, 2004;
- ❖ Newsom, Doug; VanSlyke Turk, Judy; Kruckeberg, Dean, *Totul despre relațiile publice*, Iași, Editura Polirom, 2004;
- ❖ Pop, Doru, *Introducere în teoria relațiilor publice*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000;
- ❖ Popescu, Cristian Florin, *Dicționar explicativ de jurnalism, relații publice și publicitate*, București, Editura Tritonic, 2002;
- ❖ Randall, David, *Jurnalismul universal: ghid practic pentru presa scrisă*, Iași, Editura Polirom, 1998;

❖ Sullivan, Marguerite H., *Un birou de presă responsabil: ghidul unui inițiat*, Vienna, U.S. Department of State. Office of International Information Programs, Regional Program Office, [2006].

b. Resurse on-line

- ❖ <http://aman.ro/?s=birou+de+presa>, accesat la data de 10 iulie 2015
- ❖ http://businessage.ro/articole_details/21/52/Comunicatul_de_presa_cum_l_scrii_i_de_ce.html accesat la data de 9 iulie 2015
- ❖ <http://butterflymediagroup.ro/blog/comunicat-presa/>, accesat la data de 9 iulie 2015
- ❖ <http://imobiliare.topestate.ro/lumea-imobiliara/dictionar-de-termeni/comunicat-de-presa/>, accesat la data de 9 iulie 2015
- ❖ <http://resurse.comunicatedepresa.ro/structura-comunicat-de-presa/>, accesat la data de 2 iulie 2015
- ❖ <http://ro.scribd.com/doc/10882114/Biroul-de-Presa-Si-Purtatorul-de-Cuvant#scribd>, accesat la data de 2 iulie 2015
- ❖ <http://www.acad.ro/academia2002/acadrom/pag02serv.htm>, accesat la data de 10 iulie 2015
- ❖ <http://www.asls.ro/utile-studenti/612/abc-ul-unui-comunicat-de-presa.html>, accesat la data de 9 iulie 2015
- ❖ <http://www.referatele.com/referate/noi/jurnalism/etapele-realizarii-u152381414.php>, accesat la data de 9 iulie 2015
- ❖ <http://www.scribub.com/jurnalism/COMUNICATUL-DE-PRESA52558.php>, accesat la data de 9 iulie 2015
- ❖ <http://www.scribub.com/jurnalism/ORGANIZAREA-BIROULUI-DE-PRESA85957.php>, accesat la data de 2 iulie 2015
- ❖ <http://www.slideshare.net/cezarra/tehnici-de-redactare-pr>, accesat la data de 8 iulie 2015
- ❖ <https://ghdinu.wordpress.com/proiect-de-organizare-a-biroului-de-presa/>, accesat la data de 8 iulie 2015
- ❖ https://ro.wikipedia.org/wiki/Comunicat_de_presa%C4%83, accesat la data de 9 iulie 2015

Câteva aspecte generale și teoretice privind munca în echipă

ANCA PRECUP-MĂȚIEȘ
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Some General and Theoretical Aspects on Teamwork

The study focuses on research bibliography about the phases and stages of formation and consolidation of the team. It is a theoretical research, based on what the specialists have written so far, that highlights the general aspects of the concept of „teamwork,” the need to build a team, the basic rules applicable to the efficient functioning of every team. It also takes into account the theoretical aspects of team members behaviour, their compatibility and ways of working together.

Keywords: *teamwork, leadership, forming, storming, norming, performing, transforming*

Considerente generale

„Viața, munca și jocul în societatea umană presupun cooperarea cu ceilalți. În cadrul grupurilor și organizațiilor ne exprimăm atât identitatea colectivă, cât și individualitatea. De-a lungul timpului, am trăit, am iubit, ne-am crescut copiii și am lucrat în echipe.” (Apud Baumeister și Leary, 1995).

„Munca în echipă este capacitatea de a munci împreună pentru a realiza o idee comună. Capacitatea de a direcționa realizările individuale spre obiectivele organizaționale. Este sursa ce le permite oamenilor obișnuiți să atingă rezultate neobișnuite.” (Andrew Carnegie - cel mai bogat om din lume în 1901).

„În orice activitate succesul este, de cele mai multe ori, rodul efortului comun, al muncii în echipă. Reușitele sau înfrângerile nu se datorează în exclusivitate nici șefului, nici subalternilor, ci sunt rezultatul ambelor părți. Realitatea ne demonstrează că nu e suficient ca un grup profesional să fie format din personalități puternice, competente și cu experiență; dacă între acestea nu există compatibilități, înțelegere reciprocă, viziuni și motivații comune, centrate pe acceptarea scopului propus, solidaritate și camaraderie, nu

se pot obține rezultate meritorii. Valorificarea potențialului de muncă al fiecăruia, evoluția în cariera profesională nu se îndeplinesc fără a lucra și a respecta cerințele formării și menținerii spiritului de echipă. La această stare care potențează calitatea și randamentul muncii fiecăruia se ajunge numai atunci când oamenii înțeleg că întregul nu este egal cu suma părților, ci cu ceva mai mult, care se naște din interacțiunea cu grupul, din armonia relațiilor interpersonale, din identificarea oamenilor cu valorile și scopurile grupului. A lucra într-un grup dezbinat, în care certurile și neînțelegerile sunt frecvente, orgoliile și antipatiile, atitudinile de izolare, de desconsiderare sau indiferența predominante, în care fiecare încearcă pe cont propriu să-și rezolve problemele, în care denigrarea celuilalt este practică în mod curent, este fără îndoială un obstacol serios pentru a munci cu plăcere. Pentru a nu se ajunge la aceasta situație, fiecare trebuie să contribuie la transformarea unui număr de oameni ce muncesc la un loc, într-un grup omogen și funcțional.”¹

Dincolo de aceste definiții, oferite în timp de persoane care și-au asumat teoretizarea conceptului de „muncă în echipă,” considerăm că o aprofundare a termenului se impune de la sine. Ce este de fapt o echipă, cum se formează, care sunt obstacolele care pot să apară și de ce este nevoie, în primul rând, de o echipă? La ce folosește și care sunt avantajele echipei, comparativ cu munca individuală? Sunt întrebări la care, pe parcursul studiului nostru vom încerca să oferim un răspuns cât mai amplu.

Pentru noi, poate cea mai simplă, dar amplă definiție a echipei, este cea oferită de teoreticienii Rob Goffee și Gareth Jones: „Arată-ne o persoană deșteaptă care înseamnă ceva în cadrul organizației din care face parte și noi îți vom arăta o echipă deșteaptă în spatele lui.”²

Pe fondul dezvoltării domeniilor de activitate, a creșterii complexității muncii și a consolidării rolului informației, care devine vital în orice inițiativă sau întreprindere, devine evident faptul că orice fel de muncă are mai multe șanse de reușită dacă este încredințată unei echipe. Această schimbare, deși

¹ *Munca în echipă, motorul succesului unei acțiuni*, în *Ziarul de Joburi*, din 31.10.2005, p. 3.

² R. Goffee, G. Jones, *Clever: cum să-i conduci pe cei mai creativi și mai inteligenți dintre oamenii tăi*, București, Editura Publica, 2011, p. 112.

pare relativ recentă, s-a consumat încă din anii 1970, când percepția asupra ideii de „*muncă în echipă*” a dobândit valențe noi; munca în echipă nu a mai însemnat respectarea unor dispoziții, uneori neînțelese, venite din partea unui șef ierarhic, ci colaborarea efectivă, în grupe reduse numeric, dar care se bazează pe anumite criterii, foarte clar definite: respect reciproc, încredere reciprocă, asumarea responsabilității, acceptarea părerii celuilalt, distribuirea sarcinilor, colaborare etc.³

Dar constituirea echipei nu înseamnă doar „*simpla reunire a unor oameni deștepți*.” Pentru ca un grup de oameni care, uneori, nici măcar nu se cunosc între ei, să devină o echipă - și nu orice fel de echipă, ci una de succes! - responsabilă și coerentă în acțiuni, este nevoie de spargerea unor bariere psihologice, a unor inhibiții naturale care despart oamenii.⁴ Mai mult, este absolut necesară apariția acelor trăsături amintite deja mai sus.

Primul pas, așadar, în constituirea unei echipe de succes îl constituie existența unor **condiții de bază**, cumulative:

a) **identificarea unui lider**, care își asumă această postură și care trebuie să fie liantul între membrii grupului. El nu este doar un simplu „personaj” în cadrul echipei; el trebuie să aibă *o intenție, un scop, un crez și o misiune* bine definite, prin care să creeze un cadru benefic, în care să se regăsească toți potențialii membri ai viitoarei echipe;⁵

b) **asocierea unui obiectiv** bine conturat, a cărui îndeplinire să constituie însăși rațiunea de a exista a echipei; atât timp cât fiecare membru al echipei își asumă obiectivul general stabilit, el contribuie benevol și conștient la succesul grupului, fără a mai fi interesat de „gloria personală;”

c) **utilizarea unor practici de acțiune** coerente, cunoscute și acceptate de toți membri echipei, care reprezintă o condiție de bază a succesului. Fără unitate și coordonare în acțiuni, orice inițiativă este sortită din start eșecului;

³ *Ibidem*, p. 113.

⁴ Ș. Derlogea, *Teambuilding. 50 de jocuri și rolul lor în consolidarea echipei*, București, Editura Amaltea, 2006, p. 13.

⁵ *Ibidem*, p. 25.

d) **este un grup de echipieri**, legați de un crez comun, de o viziune comună, toleranți, încrezători în ceilalți și în ei înșiși, dispuși să treacă peste orgoliul personal în folosul interesului de echipă. Cu alte cuvinte, sarcini independente, dar fiecare membru este conștient de existența celorlalți.⁶

Echipa nu se poate constitui în absența unuia dintre cele patru elemente și numai existența lor conferă grupului **statutul de echipă**. Un grup care nu are un obiectiv precis și a cărui organizare are un caracter preponderent informal nu se poate numi echipă. O echipă cuprinde un anumit număr de persoane care formează o alianță în scopul de a colabora la realizarea unui obiectiv comun. O definiție mai nuanțată este oferită de L. Hirschorn: „Echipa reprezintă un grup de indivizi cărora li se dă puterea necesară pentru a participa la procesul decizional, puterea de a influența modul de realizare a obiectivelor stabilite și chiar de a-și fixa singuri mai multe din aceste scopuri.”⁷

Dincolo de condițiile de bază care stau la fundamentul oricărei echipe, teoreticienii au identificat tot 4 **principii de bază ale muncii în echipă**.⁸

a) **preocuparea pentru soluționarea problemelor comune**: are în vedere utilizarea minții, a creativității și logicii individuale, pentru participarea tuturor membrilor echipei la îndeplinirea misiunii asumate;

b) **comunicarea**: sub cele două forme de bază - exprimarea propriilor idei, dar și ascultarea „celuilalt,”

c) **cooperarea**: munca împreună și ajutorul reciproc, axat pe folosirea tuturor ideilor care sunt exprimate în interiorul echipei;

d) **încrederea**: siguranța inspirată de fiecare membru al grupului, felul în care fiecare apreciază și este apreciat.

Cele cinci stadii ale dezvoltării unei echipe

Condițiile și principiile enumerate mai sus reprezintă fundamentul constituirii oricărei echipe, indiferent de profilul sau domeniul de activitate.

⁶ R. Goffee, G. Jones, *op. cit.*, p. 117.

⁷ L. Hirschorn, *Managing in the New Team Environment: Skills, Tools and Methods, Reading*, Massachusetts, Addison - Wesley, 1991. p. 83.

⁸ Ș. Derlogea, *op. cit.*, p. 21-22.

Dacă teoreticienii insistă asupra „echipelor deștepte,”⁹ prin analogie, putem considera că există și echipe „mai puțin deștepte.” Nu putem fi însă de acord cu o asemenea împărțire simplistă, dar recunoaștem că echipele pot fi clasificate după diverse criterii; pot fi *echipe tehnice, creative, profesionale, echipe care rezolvă probleme, echipe de strategie, de top* etc.¹⁰ Sau, după *criteriul reflexivității sarcinii* - o clasificare ce are în vedere rezultatele echipei și care poate da măsura eficienței efective a echipei - *Tip A. Echipa cu funcționare maximă, Tip B. Echipa comodă, Tip C. Echipa disfuncțională, Tip D. Echipa eficienței reci.*¹¹

Dar, fie că vorbim de „echipe deștepte” sau de echipe „mai puțin deștepte” - a se înțelege „de succes” și „misiune eșuată,”¹² de echipe comode sau eficiente, există anumite stadii de dezvoltare inerente, prin care fiecare echipă trece, fără ca vreo etapă să poată fi evitată.

Putem investiga echipele în modalități diferite. O modalitate foarte utilă este să ne imaginăm că echipa are propria viață. Tot așa cum noi traversăm un număr de etape în viața noastră, echipele urmează și ele o serie de etape.

Cei mai mulți dintre experții în dezvoltarea echipei au identificat **cinci stadii diferite**. Rapiditatea cu care trece echipa prin fiecare stadiu depinde de membrii echipei, de aptitudinile lor individuale, de munca lor și de tipul de leadership disponibil acelei echipe.

Bruce W. Tuckman a stabilit - printr-un model liniar sau de stagii succesive - etapele dezvoltării unei echipe încă din anii 1960, iar modelul propus de el este încă în vigoare și constituie un punct de reper în teoretizarea ideii de echipă.¹³ Inițial, Tuckman a identificat 4 etape

⁹ R. Goffee, G. Jones, *op. cit.*, p. 123.

¹⁰ Ș. Derlogea, *op. cit.*, p. 124-145.

¹¹ M. A. West, *Lucrul în echipă. Lecții practice*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 15.

¹² Sintagma „mai puțin deștepte,” precum și „misiune eșuată” reprezintă punctul nostru de vedere, respectiv interpretare.

¹³ M. K. Smith, *Bruce W. Tuckman - forming, storming, norming and performing in groups, the encyclopaedia of informal education*, în

definitorii: **Forming, Storming, Norming și Performing**. Ulterior, în anul 1977, pe baza reluării cercetărilor în colaborare cu Mary Ann Jensen, a mai adăugat un al cincilea stadiu - cel al transformării (**Transforming**).¹⁴

Thomas Quick a împărțit cele cinci stadii în **Searching, Defining, Identifying, Processing și Assimilating / Reforming**.¹⁵ Orice termen ar fi folosit pentru aceste stadii, echipele vor trece prin toate acestea în procesele de dezvoltare și de muncă, scrie Shirley Fine Lee, specialist în dezvoltare și training și consultant.¹⁶

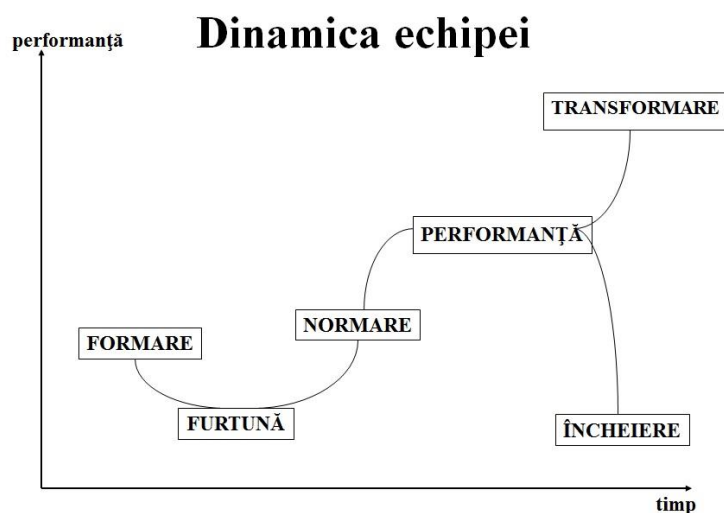

Figura 1. Dinamica formării echipei

<http://infed.org/mobi/bruce-w-tuckman-forming-storming-norming-and-performing-in-groups/>. (2005)

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ http://www.shirleyfinelee.com/Rnews/2010_07.htm

¹⁶ Apud T. Popa, *Cele cinci stadii ale dezvoltării unei echipe*, <http://www.business24.ro/>, 2008. Pentru articolul original, vezi http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee

Stadiul 1. Forming / Searching - Formarea grupului - Primul stadiu este atunci când se formează echipa și membrii încep să se cunoască; sunt într-o continuă căutare de informații, atât în ceea ce privește ceilalți membri, cât și informații legate de rolurile atribuite fiecăruia.¹⁷ Este, practic, așa cum o definește Tuckman, etapa de testare a membrilor la nivelul relațiilor interpersonale.¹⁸

Unii membri pot fi confuzi în ceea ce privește rolul lor, al liderilor, la resursele care le stau la îndemână sau pot chiar să nu înțeleagă nevoia de formare a unei echipe. Membrii se vor pune de acord asupra obiectivelor și își vor împărtși îndatoririle, deseori lucrând independent. Se stabilesc regulile de bază și îndrumările. La început, liderul echipei poate fi un membru al grupului, un supervizor, un manager sau un consultant care va facilita procesul de teambuilding; dar rolul lui va fi amplu analizat de către membri, care pun sub semnul întrebării experiența personală, gradul de încredere pe care trebuie să îl acorde liderului, ceea ce duce, implicit, la așteptările pe care acesta le are față de grup.¹⁹ Leadership-ul va ajuta echipa să-și definească procesele, sarcinile și obiectivele. În acest stadiu, liderul trebuie să dea directive și să înțeleagă cererile de training ale echipei, pentru a putea trece la următorul stadiu.²⁰ Cuvintele cheie ale acestui stadiu ar fi, consideră Tuckman, *orientarea, testarea și dependența*.²¹

Stadiul 2. Storming / Defining - Opoziția - Pe parcursul celui de-al doilea stadiu, apare expresia individuală a ideilor, însă apar și conflictele interpersonale, la nivel de conceptualizare.²² Se pune sub semnul întrebării autoritatea liderului, competența lui, relevanța și practicabilitatea sarcinilor impuse de acesta, ceea ce conduce inevitabil la divergențe, permițând

¹⁷ M. A. West, *op. cit.*, p. 45.

¹⁸ M. K. Smith, *op. cit.*

¹⁹ M. A. West, *op. cit.*, p. 45.

²⁰ http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee

²¹ M. K. Smith, *op. cit.*

²² *Ibidem.*

tensiunilor latente să iasă la suprafață.²³ Membrii tind să se concentreze pe detalii, în loc să fie atenți la probleme și concurează pentru influență. Un indicator important al acestui stadiu este lipsa de încredere între colegi. Echipa trebuie să-și selecteze stilul de leadership dorit și metodologia de luare a deciziilor. Liderul poate ajuta inducând toleranță și răbdare membrilor, încredere reciprocă. Acesta ar trebui să îndrume echipa către scopuri clare, roluri bine definite, comportament adecvat și către un proces de feedback mutual pentru o mai bună comunicare între membrii echipei.²⁴

Stadiul 3. Norming / Identifying - Normalizarea - În al treilea stadiu, echipa dezvoltă obiceiuri de muncă ce sprijină regulile de grup și valorile. Se folosesc uneltele și metodele stabilite. Comportamentul de echipă începe să se formeze, având la bază rezolvarea problemelor și abordarea strategică a cooperării pozitive.²⁵ Cresc încrederea, motivația și comunicarea. Aparent, există lucru în echipă și concentrarea pe grup. Se dezvoltă și se consolidează relațiile între colegi, este încurajată exprimarea liberă a opiniilor, a crezurilor, ceea ce conduce la conturarea unei rețele de sprijin reciproc, iar caracteristicile individuale încep să fie înțelese și folosite adecvat.²⁶ Liderul continuă să încurajeze participarea și profesionalismul printre membrii echipei. Este, așadar, etapa de impunere a unor norme și reguli clare de lucru, se stabilesc principalele modalități de acțiune, reguli interne, privind inclusiv atitudinea membrilor echipei față de punctualitate, toleranță reciprocă, nivel de participare efectivă la realizarea sarcinilor grupului etc.

Stadiul 4. Performing / Processing - Realizarea mandatului - Al patrulea stadiu arată un nivel crescut de loialitate, participare, motivație și luare a deciziilor în grup organizat. Cresc împărtășirea cunoștințelor, colaborarea și interdependența. Echipa se direcționează singură în vederea conceperii planurilor de dezvoltare și strategie, pentru a-și atinge obiectivele

²³ M. A. West, *op. cit.*, p. 45.

²⁴ http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee

²⁵ M. A. West, *op. cit.*, p. 46.

²⁶ *Ibidem.*

și pentru a-și îndeplini îndatoririle. Dezvoltarea personală și comunicarea sunt încurajate prin membership. Liderul devine un facilitator care ajută echipa în procesele de comunicare. Stadiul atins în cadrul acestei etape permite membrilor grupului să ajungă la un consens asupra problemelor importante și să reușească să renunțe la certuri și la intrigi.²⁷

Ei alcătuiesc o echipă eficientă și prezintă următoarele caracteristici:

- a) cunosc rațiunea pentru care există grupul din care fac parte;
- b) sunt obișnuiți să ofere și să primească ajutor;
- c) sunt capabili de încredere reciprocă și sunt deschiși unii față de alții;
- d) acceptă existența conflictelor și acționează pentru atenuarea sau stingerea lor;
- e) urmează un demers bine stabilit pentru a lua orice decizie;
- f) reușesc să-și manifeste libertatea știind, înainte de toate, că aparțin grupului.

Stadiul 5. Transforming / Assimilating - Dizolvarea - Pentru echipele formate pentru anumite proiecte și pentru comitetele temporare va exista un stadiu de finalizare, în care vor sărbători și vor recunoaște meritele echipei. Ulterior, urmează o fază în care oamenii realizează că echipa urmează să se dizolve și încep să-și planuiască următorii pași. Este o etapă pe care unii teoreticieni o numesc „de doliu,” dat fiind impactul destul de puternic pe care poate să îl aibă asupra membrilor.²⁸ În acest stadiu, liderii trebuie să sublinieze recunoștința organizației și recunoașterea echipei, dar și pe cea individuală.²⁹

Pentru echipele de lucru continuu poate exista un nivel mai crescut de performanță pe măsură ce membrii se dezvoltă și se transformă individual și se grupează în echipe revizuite. Este important de notat că echipele de lucru continuu pot recurge la stadii anterioare atunci când se mai alătură și alți

²⁷ http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee

²⁸ M. K. Smith, *op. cit.*

²⁹ http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee

membri acestora sau, dimpotrivă, membrii de bază ai grupului se desprind, înainte ca misiunea - rațiunea de a exista a echipei - să fie îndeplinită.³⁰

Sunt necesare timp și efort pentru a trece prin toate stadiile de dezvoltare a echipei. Fiecare echipă va parcurge inevitabil toate stadiile. Totuși, timpul necesar fiecărui stadiu variază de la o echipă la alta, depinzând de fiecare membru în parte și de aptitudinile acestuia, de munca necesară și de leadership-ul prezent pe parcursul fiecărui stadiu.

Acest proces al formării echipelor este acela în care trebuie să transformi **VEDETELE ECHIPEI** într-o **ECHIPĂ VEDETĂ!**

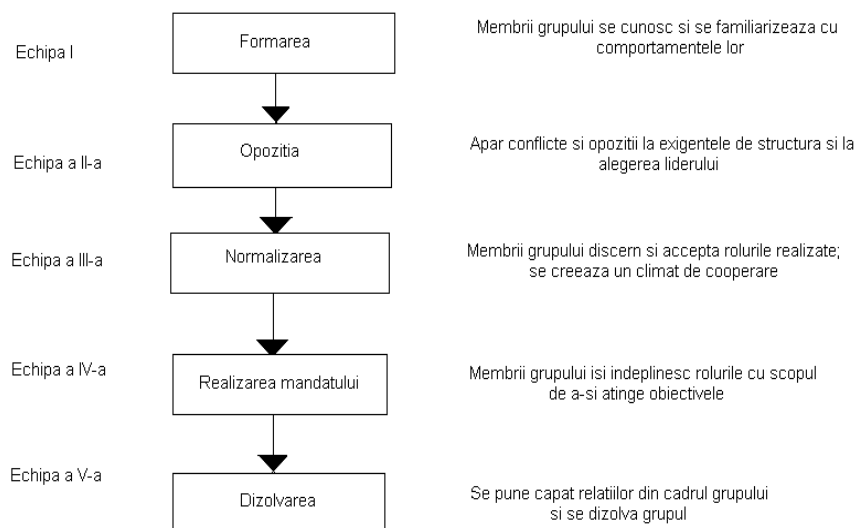

Figura 2. Etapele de evoluție ale unei echipe³¹

³⁰ M. A. West, *op. cit.*, p. 46.

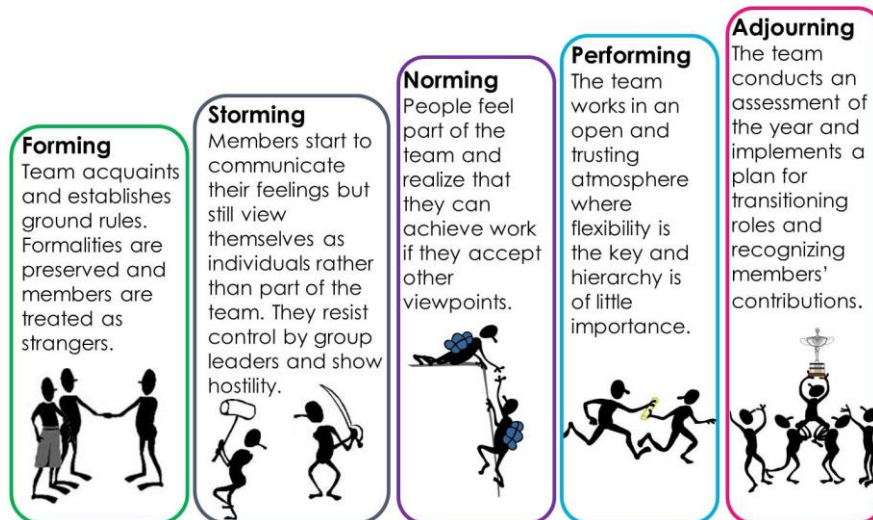

Figura 3. Schemă mai amplă realizată după cercetările lui Tuckman³²

Reguli de bază în funcționarea echipei³³

➤ Respectați-vă colegii, tratați-i așa cum ați vrea să fiți voi tratați, ca pe oameni capabili, cu calitate frumoasă, cu trebuințe, aspirații și scopuri la fel de legitime ca ale voastre.

➤ Lucrați bine și intens, urmăriți să aveți performanțe nu pentru a-i subclasa pe colegi, a le dovedi că sunteți mai inteligenți și mai pricepuți decât ei, sau pentru a demonstra șefului că sunteți mai valoroși decât oricine, ci din înțelegerea necesităților muncii, a nevoii de a îndeplini bine îndatoririle de serviciu.

³¹ C. Roșca, M. Vărzaru, I. G. Roșca, *Management și gestiune*, București, Editura Economică, p. 127.

³² M. K. Smith, *op. cit.*

³³ *Munca în echipă, motorul succesului unei acțiuni...*, p. 3.

➤ Comunicați curent, informați-vă reciproc, consultați-vă cu ceilalți, ajutați-vă în procesul pregătirii și derulării unei acțiuni; în caz de succes, bucurați-vă împreună, în caz de eșec, păstrați-vă calmul și luciditatea, nu vă învinuiți unul pe altul; căutați împreună cauzele eșecului și luați de la capăt și cu încredere acțiunea inițială.

➤ Nu transformați divergențele de opinii și soluții în motive de ceartă sau acuze. Priviți-le ca pe ceva firesc, căutați să sesizați elementele comune, aveți tăria de a recunoaște și a aprecia deschis ideea celuilalt atunci când este mai bună.

➤ Evitați denigrarea și calomnia, nu comentați negativ diverși colegi și nu formați grupulețe care să dezbine echipa.

➤ Ajutați-vă și cooperați activ. Acceptați ideea că astfel vă completați reciproc nu din compasiune, ci pentru a acoperi sau substitui nepriceperea celuilalt, ci pentru reușita acțiunii, pentru îndeplinirea activităților organizației.

➤ Indiferent de valoare și experiență, de aport personal la realizările grupului, nu vă considerați superiori, evitați aroganța și trufia și promovați lauda sinceră și îndemnul prietenesc.

➤ Apreciați cu franchețe și onestitate rezultatul muncii colegilor, nu le subapreciați inițiativa și strădaniile de a obține performanțe. Discutați pe marginea lor, învățați din experiența celorlalți, cereți-le ajutorul atunci când aveți nevoie.

➤ Nu-i învinuiți pe alții pentru greșelile personale. Asumați-le, recunoașteți deschis în ce constă vina voastră; acest lucru va consolida imaginea voastră în ochii colegilor.

➤ Dezvoltați și consolidați sentimentul de prietenie, împărtășiți din trăirile, frământările și satisfacția voastră, abordați cu tact și discreție și problemele care depășesc cadrul profesional.

Dat fiind interesul manifestat de ideea de echipă, diverse platforme specializate în domeniul resurselor umane pun în discuție sfaturi, reguli și opinii proprii cu privire la eficacitatea „muncii în echipă.” Ca o completare

la regulile mai sus menționate, iată și 10 *sfaturi* pentru a avea o echipă cât mai bună.³⁴

➤ *Oferă echipei (sau dă-le sarcina să creeze) o viziune sau un rezultat de proporții.* Dacă obiectivul nu depășește ca dimensiune personalitățile membrilor echipei, eficacitatea echipei va fi mediocră datorită orgoliilor.

➤ *Informează-i pe membrii echipei cu privire la standardele de comportament legate de comunicare, răspuns și interacțiune.* Aceste reguli de bază sunt făcute pentru a menține comunicarea între membrii echipei clară și pentru a da sens apartenenței la echipă. Atitudinile nepoliticoase, vorbăria, bârfa și răspunsurile întârziate sunt motive întemeiate pentru eliminarea unui membru din echipă.

➤ *Dă-le posibilitatea membrilor echipei să-și aleagă un conducător.* Conducerea este încă necesară în cadrul unei echipe. Este nevoie de un *lider* al echipei, nu de un *manager*. Un lider al echipei ar trebui să se bucure de încrederea tuturor și să nu-și creeze doar imaginea celui care se ocupă de angajări și concedieri, cu excepția cazului când membrilor echipei le-ar conveni o astfel de situație.

➤ *Stabilește reguli ca să poți ajuta echipa să funcționeze.* Rapoartele zilnice sau săptămânale, afișarea în public a obiectivelor/rezultatelor echipei etc., îi ajută pe toți membrii să simtă că *FAC PARTE* dintr-o echipă care realizează ceva.

➤ *Echipele au nevoie ca o persoană din echipă / manager să se ocupe de detalii și de circulația ideilor.* În echipă ar trebui să existe un membru care are grijă ca toate ideile să fie catalogate, înțelegerile respectate, promisiunile făcute și impulsurile primite de la membrii echipei recepționate.

➤ *Organizează ședințe periodice al căror subiect să fie în exclusivitate îmbunătățirea modului de lucru al echipei.* Este esențial să existe următoarele două condiții, altfel eficacitatea ședințelor poate scădea, acestea devenind ședințe cu caracter personal, de relaxare sau de critică neconstructivă. În primul

³⁴ <https://www.ejobs.ro/cariera/sectiune-ResurseUmane/articol-CatevareguliinMRU./page-Zece-sfaturi-pentru-o-interactiune-eficienta-intre-membrii-echipei>

rând, stabilește regula că orice problema nerezolvată sau necomunicată între membrii echipei trebuie să fie rezolvată înainte de următoarea ședință. Astfel, ședințele vor avea un caracter pozitiv și vor duce la un progres sănătos, fără să devină ședințe bazate pe critică. În al doilea rând, stimulează fiecare membru al echipei să dea sugestii privind îmbunătățirea eficacității echipei, înainte de ședință, pentru a fi propuse în timpul ședinței.

➤ *Observă când abordarea echipei este bună și când lasă de dorit.*

➤ *Recunoașterea continuă, frecventă și adecvată a meritelor.* Un rol important în funcționarea echipei ca întreg îl are recunoașterea publică a contribuției fiecărui membru în cadrul echipei și/sau pentru grăbirea atingerii rezultatelor/obiectivelor. Totuși, trebuie să fii atent ca laudele să fie adecvate și să nu sune a exagerări manipulative.

➤ *Ședințele de echipă ar trebui să reprezinte momente de creativitate și nu ședințe de raport.* Pune o problemă sau o întrebare importantă în centrul ședinței, nu o lăsa să se transforme într-o ședință de raport plicticoasă; de aceea a inventat Dumnezeu e-mail-ul și copiatoarele. Dacă sunt informații de raportat, fă în așa fel încât raportarea lor să nu ocupe mult timp și să se refere doar la reușite și progrese.

➤ *Echipele funcționează cel mai bine atunci când oamenii se simt bine unii cu alții.*

Figura 4. Schema echipei unite

Cei 10 factori care definesc o echipă unită

1. Toți membrii echipei trebuie să cunoască prioritățile echipei și să le accepte, chiar și atunci când intră în conflict cu prioritățile personale.

2. Procesul decizional trebuie să fie transparent, participativ și formalizat, pentru a genera proactivitatea, inițiativa și confortul psihologic al membrilor echipei.

3. Membrii echipei trebuie să aibă încredere unii în alții și, mai ales, să fie siguri că fiecare membru al echipei depune tot efortul de care este capabil pentru succesul echipei.

4. Fiecare membru al echipei trebuie să aibă dezvoltat sentimentul de mândrie privind apartenența sa la echipă.

5. Membrii echipei trebuie să simtă eficiența muncii în echipă, să simtă că se înregistrează un progres real și că acțiunile lor sunt încununate de succes.

6. Toți membrii echipei trebuie să aibă un obiectiv comun, acceptat și cât mai apropiat de obiectivele lor personale.

7. Sincronizarea în muncă trebuie să fie un proces exersat și conștient.

8. Membrii echipei trebuie să cunoască și să gestioneze conștient și constructiv conflictele interne pentru a evita scăderea randamentului și demotivarea.

9. Fiecare membru al echipei trebuie să își păstreze sentimentul de unicitate personală; să se simtă acceptat în cadrul echipei și apreciat „*așa cum este el*”

10. Fiecare membru al echipei trebuie să aibă un rol clar definit în cadrul echipei, rol care trebuie să se potrivească cât mai bine caracteristicilor personale ale salariatului.

Eficiența echipelor

Pentru a putea evalua eficiența unei echipe, trebuie să ținem seama de anumite criterii, pe baza cărora le putem cataloga drept „*echipe de succes*” sau „*misiune eșuată*.” În ce constau aceste criterii? Ele sunt foarte bine delimitate de Michael A. West:³⁵

✓ *Echipele au de executat sarcini interesante* - oricât de atrăgătoare ar fi o sarcină, dacă membrii echipei nu sunt motivați să o ducă la bun sfârșit, ea poate deveni anostă.

✓ *Membrii echipei simt că au un rol important în cadrul acesteia* - este de evitat fenomenul de „*lene socială*,” indus de ideea că munca unuia sau a altuia dintre membrii nu este suficient apreciată de restul grupului.

✓ *Membrii echipei au de executat sarcini interesante* - importanța sarcinilor individuale, care conferă satisfacție fiecărui membru al echipei în parte.

³⁵ M. A. West, *op. cit.*, p. 37-39.

✓ *Contribuțiile individuale sunt indispensabile, unice și evaluate în conformitate cu un standard* - atunci când contribuțiile individuale sunt remarcate de toți membrii echipei, natura implicării individuale, motivația și interesul cresc proporțional.

✓ *Existența obiectivelor clare de echipă, însoțite de feedback în vederea atingerii performanței* - se referă la accesul tuturor membrilor grupului la informațiile referitoare la rezultatele propriilor activități. Sarcinile precise, însoțite de feedback, constituie un element esențial în motivarea echipei.

Principalele trăsături ale echipelor eficiente sunt:

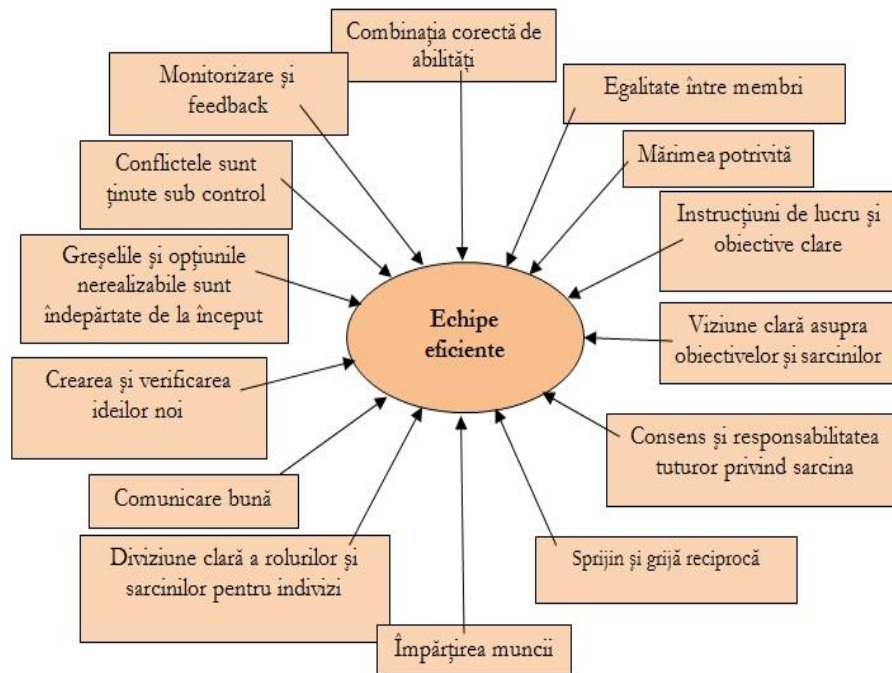

Figura 5. Schema echipei eficiente

„Pentru a da rezultate ca membri ai unei echipe, indivizii trebuie să poată comunica deschis și onest, să accepte diferențele și să țină conflictele sub control, să renunțe la scopurile personale pentru binele echipei.”³⁶

Comportamente în echipă

Subcapitolele de mai sus creionează condițiile de bază ale formării unei echipe, stadiile de dezvoltare și evoluție, precum și regulile de bază care trebuie respectate. Dincolo de acestea, însă, există un set de reguli - denumit generic *comportament* - care definește echipa prin prisma membrilor. Aceasta, deoarece echipa reprezintă o sumă de indivizi, caractere, personalități. Iată o serie de factori, atitudini, de fapt, care ajută sau obstrucționează eficiența muncii în echipă.

A. Comportamente care ajută munca în echipă:

- Punctualitatea;
- Participarea;
- Angajarea în comunicări deschise, oneste;
- Ascultarea pentru a înțelege;
- Vorbirea pentru a fi înțeles;
- Respectarea programului;
- Atitudine optimistă, pozitivă față de echipă;
- Se critică ideile și nu membrii;
- Să se țină de cuvânt;
- Să ia problemele în serios;
- Să fie oameni de încredere;
- Să fie responsabili;
- Să spună ceea ce gândesc și simt;
- Să folosească expresii și gânduri ca „noi”, și nu „eu”;
- Să-și arate angajamentul pentru ca lucrurile să meargă;
- Să aibă simțul umorului;

³⁶ S. P. Robins, *Adevărul și numai adevărul despre managementul personalului*, București, Editura Meteor Press, 2006, p. 57.

- Să-și stabilească roluri clare, definite;
- Să-și fixeze obiective și termene de realizare realiste;
- Să distribuie munca în mod egal.

B. Comportamente care obstrucționează munca echipei:

- Atitudine negativă și foarte critică;
- Atac la personalitate;
- Comportament dominant, manipulator;
- Schimbarea subiectului;
- Interpretarea celor spuse de alții în mod selectiv;
- A fi de acord cu totul;
- Căutarea simpatiei;
- Neatenția și manifestarea plictisului;
- Utilizarea expresiei „voi”;
- Judecarea altora;
- Preocuparea cu altceva în ședințe, care atrage atenția.

Relațiile dintre membrii echipei

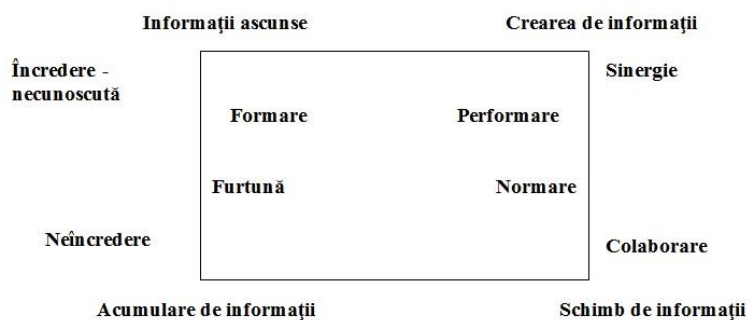

Figura 6. Relațiile dintre membrii echipei

Avantajele și dezavantajele muncii în echipă

Munca în echipă prezintă o multitudine de **avantaje** și **dezavantaje**, care contează foarte mult în evaluarea eficienței oricărei echipe. Cântărite, chiar dacă avantajele sunt mai numeroase, cele câteva dezavantaje identificate pot fi definatorii pentru „viața” echipei.

a) Avantaje:

- se stabilesc scopuri clare care sunt agreate de toată lumea;
- rolurile fiecărui membru sunt bine definite, având în vedere abilitățile și capacitățile fiecăruia;
- resursele sunt utilizate optim;
- există un grad înalt de motivare a persoanelor;
- sprijinul și încurajarea membrilor echipei ajută pe fiecare să-și rezolve sarcinile;
- relațiile interpersonale cunosc un proces de îmbunătățire;
- crește participarea la actul decizional;
- realizarea deplină a potențialului individual;
- îmbunătățirea comunicării și creșterea nivelului de cunoștințe pe un fond de reducere a stresului;
- deținerea și responsabilitatea comună asupra sarcinii;
- angajamentul comun față de obiective și valori;
- mai buna apreciere de sine;
- dezvoltarea aptitudinilor personale.

Pentru a întări afirmațiile de mai sus, considerăm că se impune de la sine dezvoltarea lor la nivel general. Mai exact, trebuie să plecăm de la premisa că există anumite tipuri de sarcini care se pot realiza individual; dar, în același timp, anumite obiective nu pot fi îndeplinite decât prin colaborarea necondiționată a mai multor persoane.

O astfel de afirmație se bazează pe mai multe argumente, foarte bine sintetizate de Michael A. West:³⁷

Completivitatea: care are în vedere realizarea unor sarcini complexe, foarte greu sau chiar imposibil de realizat de o singură persoană;

³⁷ M. A. West, *op. cit.*, p. 35-37.

Cerințele variate: care impun membrilor echipei să aibă mai multe tipuri de competențe;

Necesitatea interdependenței și interacțiunii: orice sarcină trebuie realizată prin colaborare, comunicare, schimb de informații și dezbateri reale cu privire la metodele de lucru cele mai adecvate sarcinii/misiunii asumate;

Semnificația sarcinii: motivația membrilor de a-și asuma sarcinile atribuite, care poate diferi de la caz la caz, de la individ la individ;

Oportunitatea de a dobândi noi cunoștințe: este șansa fiecărui membru al echipei de a evolua la nivel individual, în cadrul grupului;

Posibilități de executare a sarcinii: fiecare sarcină poate fi o provocare pentru membrii echipei, care își asumă responsabilitatea executării acesteia;

Autonomia grupului: are în vedere gradul de libertate al membrilor echipei, care pot decide, separat de alții, pașii de acțiune, graficul activităților, metodele de lucru. Practic, o participare directă, necondiționată, la luarea deciziilor.

Ca o completare la avantajele identificate de West, putem spune că, prin intermediul unei echipe, se pot realiza mult mai ușor și simplu sarcini care presupun un nivel accentuat de complexitate și, implicit, abilități diferite. Este o modalitate foarte eficientă de a valorifica potențialul și cunoștințele individuale ale membrilor.³⁸ Este mult mai ușor pentru o echipă restrânsă numeric să-și stabilească propria misiune, în contextul în care astfel de grupuri sunt orientate mult mai clar pe anumite direcții, fără riscul de a se pierde „în generalități.” Și, poate unul dintre cele mai importante aspecte, cultivă relațiile interumane, loialitatea după principiul „*toți pentru unul și unul pentru toți.*”

Există însă și o serie de **dezavantaje** ale muncii în echipă, care pot să conducă membrii acesteia - la nivel individual, sau echipa în totalitatea ei - la eșec total.

b) Dezavantajele muncii în echipă:

- lipsa acordului persoanelor implicate;

³⁸ <http://www.traininguri.ro/formarea-echipelor/>

- lipsa de organizare;
- tentația dictaturii;
- lipsa unei ținte clare;
- existența tentației de a nu te implica prea mult în muncă știind că este cineva care va face totul, chiar și partea care îți revenea ție;
- necesitatea unei perioade îndelungate (3-5 ani) pentru a obține rezultate.

Dincolo de aceste dezavantaje, mai putem aminti și altele. Poate printre cele mai importante dezavantaje care pot obstrucționa eficiența echipei este cel legat de restrângerea ocaziilor de afirmare individuală. Fiecare acțiune necesită aprobarea majorității și consensul general, de aceea uneori poate dura mult timp și poate fi un proces haotic.

Foarte important este și timpul îndelungat de evaluare a fiecărui membru al echipei; în cazul în care unul dintre membrii nu „este ceea ce pare,” până la identificarea „vinovatului” echipa poate pierde timp prețios și energie pe măsură.

Recunoașterea individuală a meritelor poate constitui un alt dezavantaj; într-o echipă poate oricând apărea o situație neplăcută, legată de impresia unui membru cu privire la cantitatea și calitatea muncii efectuate de el însuși. Aceasta poate duce la un conflict deschis, în condițiile în care, la finalizarea sarcinii, se consideră că nu este un merit personal, ci al întregii echipe.

La rândul său, Patrick Lencioni³⁹ identifică 5 disfuncții majore, care obstrucționează munca în echipă. Schema propusă de el este simplă și cuprinde principalele dezavantaje, care pot duce la eșecul total al unei echipe.

³⁹ P. Lencioni, *Cinci disfuncții ale muncii în echipă*, București, Editura Curtea Veche, 2007, p. 183-205.

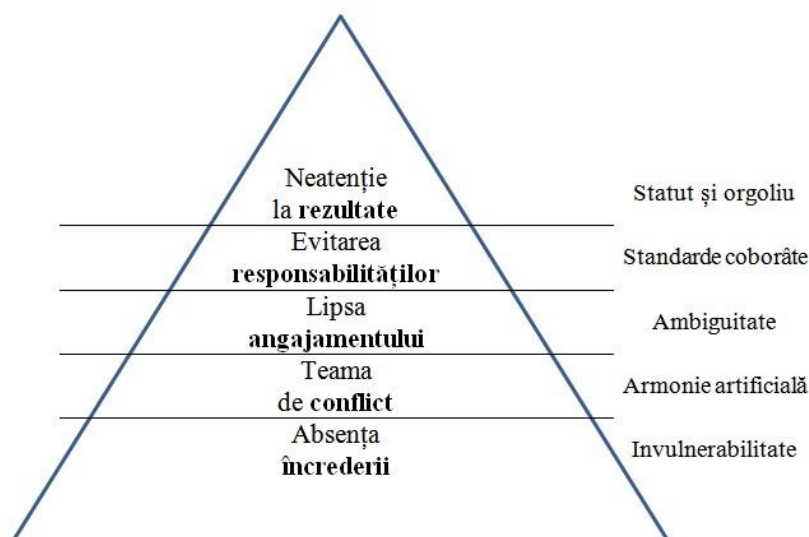

Figura 7. Schema stabilită de Patrick Lencioni⁴⁰

Disfuncția 1. Absența încrederii

Sentimentul de încredere se află, fără îndoială, la fundamentul oricărei echipe; dar folosirea îndelungată a acestui termen a dus, treptat, la degradarea conținutului.

În contextul de față, prin încredere se înțelege siguranța membrilor unei echipe cu privire la bunele intenții ale colegilor, absența totală a îndoielii referitoare la reținerea față de ceilalți. Membrii unei echipe nu trebuie să se simtă inconfortabil pentru că sunt vulnerabili unii față de ceilalți. Doar conștientizarea vulnerabilității poate duce la apariția sentimentului de încredere care, odată dobândit - ceea ce este destul de

⁴⁰ *Ibidem.*

dificil și necesită mult efort - permite canalizarea colectivă a energiei în direcția dorită.⁴¹

Disfuncția 2. Teama de conflict

Deși conflictul în sine reprezintă un mijloc de evoluție, este încă greu de făcut diferența între un conflict profesional, ideologic și atacul direct la persoană. În interiorul multor echipe se consumă timp și energie în vederea evitării conflictelor, ceea ce reprezintă o atitudine eronată. Prin conflict - în sensul de dezbatere - se pot găsi soluțiile cele mai eficiente la problemele apărute.

Evitarea conflictului nu face decât să consume puterea de concentrare a echipei și poate duce la autodistrugerea ei.

Disfuncția 3. Lipsa angajamentului

Angajamentul are în vedere două aspecte esențiale: claritatea și implicarea.⁴² Lipsa angajamentului este determinată de dorința de consens și de nevoia de siguranță. Cu siguranță, consensul total este greu de atins, iar teama de nesiguranță - înțelegem prin aceasta teama de a nu fi puse sub semnul întrebării deciziile luate - este mare consumatoare de timp, energie și creativitate. Până la atingerea stadiului de consensualitate deplină este posibil ca soluțiile să nu mai fie cele potrivite, să fie depășite deja, iar încrederea în capacitatea proprie a fiecărui membru al echipei și al echipei în sine scade proporțional.

Disfuncția 4. Evitarea responsabilităților

Chiar dacă responsabilitatea este cuvântul cheie al eficienței, în timp și-a pierdut din însemnătate; membrii unei echipe nu doresc să părăsească „zona de confort” care le asigură stabilitate și caută să evite cu orice preț posibilele reproșuri venite din partea colegilor. Chiar în cazul unor echipe bine sudate, ideea de a trage la răspundere, de a interoga pe „celălalt” cu

⁴¹ *Ibidem*, p. 184.

⁴² *Ibidem*, p. 193.

privire la activitatea depusă este cel mai adesea trecută cu vederea. Încă nu s-a înțeles destul de clar că o astfel de atitudine nu face decât să deterioreze relațiile de grup, să provoace tensiuni mocnite, care pot provoca grave rupturi și crea resentimente.

Disfuncția 5. Neatenția la rezultate

Este considerată drept „*disfuncția supremă*.”⁴³ Unele echipe - poate cele mai multe - nu au drept țintă atingerea unor obiective reale, ci există doar pentru a exista. Mai degrabă supraviețuiesc. Ceea ce conduce inevitabil și în cel mai scurt timp la destrămarea echipei, deoarece fără un scop precis, clar definit, nu există rațiunea de a fi, dorința de a menține echipa.

Concluzii

În lumina acestor aspecte teoretice, putem afirma că, în general, caracteristicile formării unei echipe sunt diverse, însă există anumiți pași care trebuie urmați, astfel încât aceasta să fie și eficientă. Dincolo de aceste etape inerente constituirii oricărei echipe nu există o formulă standard care să stabilească pas cu pas definiția unei „echipe de succes.”

Putem spune că atunci când alegi să lucrezi în echipă conștientizezi, în egală măsură, avantajele și dezavantajele unei astfel de decizii. Pentru că orice echipă, care nu înseamnă doar un grup de oameni aleși întâmplător, are nevoie să se bazeze pe anumite reguli nescrise, care îi influențează direct însăși existența.

Odată ce devii membru al unei echipe trebuie să-ți asumi avantajele și dezavantajele acestui tip de muncă. Eforturile unei echipe, dacă sunt combinate corect, produc mult mai mult decât o sumă de rezultate individuale.

Dacă echipa din care faci parte este bine încheată și bazată pe respect, atunci și rezultatele vor fi pe măsură, pentru că toți membrii vor lucra cu plăcere, iar atunci când pui suflet în ceea ce faci totul va fi mai ușor, stresul fiind înlăturat în totalitate. Foarte important este ca liderul formal al

⁴³ *Ibidem*, p. 202.

echipelor să fie bine determinat, recunoscut de toți membrii echipei și el să fie și liderul informal al grupului, iar nivelul său de expertiză să fie cel mai mare raportat la expertiza celorlalți membri.

Consolidarea Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova prin leadership și competență

Dr. MARLANA HARJEVSCHI
Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova

Abstract

Consolidating the Librarian's Association in the Republic of Moldova by Leadership and Competence

The article describes the results and lessons learned after the implementation of the project „Straightening LAM institutional capacity.” The author underlines the importance of the Policy and Procedural Manual that was developed, as a project activity and how it helped to bridge communication between LAM Council members and leaders. This assisted LAM Council members and twenty LAM leaders to gain confidence in their professional abilities and meet professionals who are already involved in LAM service. The article exemplifies how twenty committed and motivated leaders from across the country have benefited from a solid foundation of skills and strategies through trainings in the appropriate subject areas (fundraising, project management etc.) that helped LAM expand the capacity of the next generation of leaders.

Keywords: *leadership, libraries, institutional building, library association, Novateca program*

Genericul conferinței Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova (ABRM) - **Biblioteci dinamice: confruntări, experiențe, succese** - care a avut loc pe 5 noiembrie, 2015 - a reprezentat firul tematic pentru celelalte patru conferințe satelit organizate de către comisiile specializate - biblioteci naționale și publice (*Biblioteci naționale și publice: comunitate, colaborare și conexiune*), biblioteci școlare (*Biblioteci dinamice: confruntări, experiențe, succese*), biblioteci din învățământul profesional tehnic și, bineînțeles, biblioteci universitare și specializate (*Bibliotecile din învățământul profesional tehnic: redimensionare, renovare, afirmare*). Prin aceste conferințe tematice ABRM a propus să pună în valoare eforturile profesioniștilor din

întreg Sistemul Național de Biblioteci. Agenda cumulativă a acestor evenimente a reliefat că, prin modul în care bibliotecile răspund la nevoie de informare ale comunității, sunt în continuă diversificare a serviciilor, ofertelor și produselor informaționale. Bibliotecarii realizează activități ce conduc la rezultate de impact, servicii noi oferite, proiecte inovative, activități care au influențat comunități, campanii de promovare a bibliotecilor, care au consemnat schimbări și efecte în comunitate.

Pe de altă parte, așa cum mi-am propus, ca președinte al ABRM, că tocmai proiectul *Consolidarea instituțională a ABRM* poate fi alături de inițiativele ABRM pentru că prin asociație și cu asociația putem excela și pot fi aduse beneficii pentru fiecare. Pe agenda anului 2015 s-au evidențiat mai multe succese, printre care accelerarea fortificării unui cadru intern propice pentru management al unei asociații profesionale, dezvoltarea abilităților și competențelor pentru membrii Consiliului, promovarea activității bibliotecarilor și rolul esențial al bibliotecilor în societate. Anul 2015 a demonstrat că echipa Consiliului continuă remodelarea ABRM.

Cred cu fermitate că bibliotecile exercită un impact asupra societății, comunității prin promovarea lecturii, acces la învățare continuă și educație, inovare prin tehnologii, cultură și recreere pentru toți. În acest fel, bibliotecile pot contribui la construirea unor comunități mai puternice și în final a unei societăți. Toate acestea desigur sunt în concordanță cu tendințele inițiativele promovate de asociațiile profesionale internaționale, dar și prin implicarea autorităților centrale, locale, partenerii noștri.

Precedată de cele patru conferințe satelit, proiectul a marcat un important rezultat al ABRM, anume consolidarea Asociației. Astfel, prin această conferință finală ne-am dorit să țintim prezentarea rezultatelor proiectului *Consolidarea instituțională a ABRM*, realizat între 17 noiembrie 2014 și 2 noiembrie 2015 cu suportul financiar al AO IREX Moldova și al Programului *Novateca*, precum și identificarea de noi provocări și oportunități pentru viitor.

Agenda proiectului a avut o abordare complexă - de la crearea unui grup de lideri bibliotecari, care au trecut prin instruirii tematice, exerciții practice de modelare a comportamentului și a funcționării ABRM ca

organizație - la evaluare stilului și procedurilor de management a Asociației, identificarea realizărilor, dar și provocărilor în dezvoltarea Asociației. Proiectul implementat *Consolidarea instituțională a ABRM* realizat pe parcursul unui an a urmărit fortificarea și coeziunea comunității bibliotecare, ca parte componentă a procesului de consolidare început în 2012 prin proiectul promovat de IFLA. Eforturile personale, ar fi fost insuficiente, dacă nu ar fi fost alături colegi din cadrul echipei proiectului: Natalia Cheradi, vicepreședinte al ABRM; Tatiana Coșeri, vicepreședinte al ABRM; Savela Starciuc, secretar al ABRM; Ana Roșca, contabilă a ABRM; coordonatorul proiectului Svetlana Croitorui, membrii Consiliului și, fără îndoială, colegii din cadrul Programului *Novateca*, care ne-au ghidat pe parcursul acestui proiect - Doina Podporschi și Violeta Bunescu.

Proiectul ne-a oferit lecții, experiențe, oportunități, dar și provocări pentru membrii echipei și ai Consiliului Asociației. Rolul și sarcinile pe care ni le-am asumat pe parcursul unui an de zile, au fost cu adevărat o a doua provocare în sens pozitiv, ca urmare a celui alt proiect implementat 2013-2014, dar care ne-a mobilizat să coagulăm eforturile comune interne, să apelăm la echipa de lideri ai proiectului, să mizăm pe susținerea fiecărui membru al comisiilor și secțiunilor asociației, bineînțeles extinzându-ne și în filialele Asociației, să apelăm la experiențele unor parteneri precum Compania „Caraseni” sau „Legal Solutions” și să învățăm din mers.

Deși acest proiect a avut un singur obiectiv - crearea unui grup de lideri care să fortifice politicile și procedurile în cadrul ABRM -, totuși agenda lui a avut o abordare mult mai complexă, iar pe parcursul următoarelor prezentări vă veți convinge de acest fapt. Diverse activități, produse și servicii dezvoltate au stat pe agenda proiectului, deseori reflectând asupra experienței anterioare, permițând dezvoltarea și crearea altora noi, idei, reieșind din necesitățile interne ale ABRM sau din interesele membrilor ABRM.

Ingredientele unui proiect de succes sunt lecțiile învățate, pentru că acestea oferă noi perspective pentru a furniza bune practici. Iar acest proiect ne-a oferit multe lecții, principalele dintre acestea pot conduce la schimbare.

Prima lecție a fost: *a fi împreună este un început, a rămâne împreună este un progres, a lucra împreună este un succes*. Această frază celebră a lui Henry Ford am reușit să o aplicăm în acest proiect pentru că atât echipa, cât și cei 20 de lideri, inclusiv și membrii Consiliului, au simțit menținerea unui spirit de echipă în jurul unei idei comune pentru fortifica cadrului intern prin elaborarea **Manualului de politici și proceduri ale ABRM** și a replica multiplele inițiative în cadrul filialelor. Fiecare în parte, reprezentând echipa, a reușit să se mobilizeze, să interacționeze și să acționeze întru consolidarea Asociației. Aceasta oferind posibilitatea de a se simți lideri care reprezintă și biblioteca, dar și Asociația deopotrivă. Aceasta a fost posibil și datorită regulatelor întâlniri, discuții, dezbateri și prin muncă asiduă a fiecărui membru.

Cea de-a doua lecție: *instruirea minții este la fel de necesară ca și hrana pentru corp*. E o zicere a lui Cicero. Menționăm toți cei 20 de lideri au urmat un ciclu de instruire tematice care au rezultat din **Raportul de evaluare** ce identificase următoarele subiecte necesare a fi abordate: *Sporirea durabilității ABRM și impulsionearea colectării fondurilor; Dezvoltarea resurselor umane și ajustarea structurii ABRM; Dezvoltarea proiectelor*. Impactul a fost resimțit nu doar prin obținerea cunoștințelor, dar, cel mai mult, am reușit să aplicăm în practică cele învățate în beneficiul membrilor, în dezvoltarea ABRM ca organizație nonguvernamentală pentru ca aceasta să își modeleze capacitățile instituționale și să-și asigure durabilitatea. Printre acestea menționăm un produs care a rezultat din ciclul de instruire: *Planul de dezvoltare instituțională a ABRM* care urmează să ne ghideze la finele anului 2015 și pe parcursul următorilor ani fiind mereu deschis spre a fi îmbunătățit, ajustat; elaborarea a două concepte de proiecte: *Nocturna bibliotecilor*, deus în cadrul Ministerul Culturii pentru finanțarea din bugetul de stat a proiectelor culturale ale asociațiilor obștești pentru anul 2016 și cel de-al doilea, *Poveștile digitale - expresii moderne ale diversității culturale*, deus către Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare ce acordă asistență în Republica Moldova și instituțiile culturale care sunt rezultate ale acestor instruirii.

Cea de-a treia lecție: *leadershipul (fiind ca obiectiv al proiectul) este mai întâi o probă de echilibru, apoi o probă de evaluare*. Așa spune Neculai I. Fântânaru.

Asociația Bibliotecarilor întotdeauna trebuie să mențină în vizor evaluarea propriilor servicii, produse, inclusiv și a acțiunilor sale. Ca parte componentă a acestui proiect au fost mai multe studii, analize fie de colectare de date despre ABRM, fie a mecanismului de funcționare. Am realizat că evaluarea continuă poate fi reușita Asociației. Printre acestea menționăm încă o dată **Raportul de evaluare a ABRM** pentru perioada 2010-2014, care în calitate de instrument de evaluare a fost utilizat de OSAT (Organizational Strengths Assessment Tool), elaborat de către organizația britanică INTRAC și adaptat, ajustat de către Compania „Caraseni” la condițiile sectorului neguvernamental al Republicii Moldova - ABRM. Printre tehnicile de evaluare au fost: analiza documentelor de management, proiectelor, rapoartelor și a actelor juridice corespunzătoare; expedierea chestionarelor de evaluare către membrii ABRM din regiunile RM și analiza feedbackului lor și observarea proceselor organizaționale și discuții în focus grup cu membrii Consiliului ABRM. Printre aspectele cercetate au fost: existența misiunii, viziunii și a valorilor ABRM; înțelegerea și cunoașterea misiunii, viziunii, valorilor de către echipa ABRM și percepția ABRM de către membrii Asociației; existența și calitatea strategiei ABRM; procesul de planificare strategică; sincronizarea *Planului strategic al ABRM* cu prioritățile; implementarea și evaluarea strategiei ABRM; procedura de elaborare și gestionare a proiectelor; proiectele ABRM și corespunderea lor cu strategia ABRM și transparentizarea rapoartelor anuale ale ABRM; structura generală a ABRM; distincția dintre președintele și directorul ABRM; relațiile directorului executiv cu Bordul ABRM, precum și relațiile cu membrii ABRM; statutul organizației, regulamentele ABRM și reglementarea procedurilor interne ale ABRM; punctele forte ale ABRM și punctele slabe ale ABRM, politica de investire în resursele umane; existența unui plan de colectare, diversificare a fondurilor; surse alternative de fonduri. Proiecte generatoare de venit și reglementări financiare. Complexitatea acestui studiu a generat, bineînțeles, acel **Plan de dezvoltare a ABRM pentru anii 2015-2018**. Ulterior echipa proiectului împreună cu Compania „Legal Solutions” a reușit evaluarea juridică actuală a documentelor interne ale ABRM, care a fost utilă pentru elaborarea propunerilor privind perfectarea și actualizarea

cadrelui intern al ABRM în conformitate cu cadrul normativ al asociațiilor obștești, inclusiv cu modificările și completările la *Statutul ABRM* - referindu-mă aici la acele solicitări pe care le evidențiasem anul trecut: punctul 2.1 - Asociația își propune următoarele obiective: organizarea programelor de instruire modernă, folosind metode inovative de formare profesională continuă a adulților (formale, nonformale și informale); punctul 2.2 - în scopul realizării acestor obiective, Asociația participă la avizarea și aprobarea *Cadrului național al calificărilor*, elaborând programe și organizând cursuri de formare profesională continuă la cerințele comunității bibliotecare. Totodată, analiza efectuată ne va permite actualizarea *Statutului ABRM* în redacție nouă și elaborarea documentației necesare; am reușit pregătirea documentelor pentru obținerea statutului de utilitate publică a organizației și obținerea *Certificatului de înregistrare cu atribuirea IDNO*, pe care chiar acum, de curând, l-am obținut.

Cea de-a patra lecție: *dura lex sed lex*, ne-a demonstrat că este necesar să deținem un cadru intern al Asociației care să ne ofere claritate, transparență, eficiență pentru a asigura durabilitate și continuitate uzanțelor, experiențelor a tot ce s-a implementat până acum și care vor fi în viitor. Proiectul și-a propus ajustarea mecanismului intern al ABRM la legislația națională și standardele europene cu privire la funcționarea unei asociații nonguvernamentale, profesionale. Acțiunile sunt de importanță majoră din diverse perspective. Astfel, produsul cel mai valoros pe care am reușit să îl obținem este ***Manualul de politici și proceduri ale ABRM***. Aceasta ne va permite atât mandatului actual, cât și celor care vor fi să cunoască regulile conform cărora ABRM funcționează: procedura de plată a cotizațiilor, modalitatea de alegere a organelor de conducere etc. La fel, astăzi vom discuta despre elaborarea propunerilor privind perfectarea și actualizarea *Statutului ABRM* pentru a-l ajusta în conformitate cu cadrul normativ al asociațiilor obștești, inclusiv cu modificări și completări ca rezultat al manualului. Implicarea fiecărui membru al echipei și al liderilor la conceperea manualului sau perfectarea documentelor a fost prețioasă. Achiziția softului 1C a fost un moment important în asigurarea transparenței și corectitudinii. Acest program va fi utilizat pentru

automatizarea evidenței contabile, inclusiv pentru pregătirea dărilor de seamă obligatorii ale Asociației. Actualmente este obligatoriu ca procesele contabile să fie automatizate. Noul soft susține principalele elemente de evidență a proiectelor în valuta străină și / sau lei, urmărirea mijloacelor financiare pe tranșe, evidența cheltuielilor în funcție de proiectul selectat etc. Evidența contabilă și întocmirea dărilor de seamă contabile în program va fi în conformitate cu *Standardele naționale de contabilitate (SNC)* care se aplică de entități cu titlu obligatoriu de la 1 ianuarie 2015 și cu *Indicațiile metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale*.

Cea de-a cincea lecție: *împreună putem fi mai puternici*. Datorită vizitelor în cadrul filialelor, dar și activismului de care au dat dovadă liderii am reușit să împărtășim experiența unui număr mare de membri ai Asociației. Acest proiect a fost unul care a oferit o oportunitate deosebită - vizita de documentare la Asociația Bibliotecarilor din Ucraina. Bineînțeles că întreaga echipă de 20 de lideri nu a reușit să beneficieze, astfel încât am stabilit niște criterii de evaluare pentru selectarea a doar 10 lideri, printre acestea fiind: prezența la atelierele organizate pe parcursul proiectului (de ex.: *Sporirea durabilității ABRM și impulsționarea colectării fondurilor, Dezvoltarea resurselor umane și ajustarea structurii ABRM și Dezvoltarea proiectelor ABRM*); participarea activă în cadrul activității de follow up; implicarea în elaborarea manualului (prin contribuții la scrierea, compilarea și redactarea textului); scrierea istoriilor proprii de succes în cadrul proiectului, organizarea activităților de promovare a proiectului pe durata implementării și scrierea articolelor în mass-media despre impactul transformator al participării în cadrul proiectului. Următorii finaliști au fost selectați pentru a pleca la Kiev într-o vizită de documentare la Asociația Bibliotecarilor din Ucraina: Ludmila Corghenci; Maria Furdui; Elena Pintilei; Nelly Țurcan, Tatiana Ambroci, Natalia Cheradi, Tatiana Coșeri, Mariana Harjevschi, Rodica Avasiloaie, Ecaterina Scherlet. În cadrul vizitei liderii au avut posibilitatea să cunoască despre managementul Asociației Bibliotecarilor din Ucraina, proiectele și activitățile cu privire la instruirea bibliotecarilor, precum și vor avea ocazia să discute despre posibilitățile de colaborare pentru viitor.

Această vizită a oferit oportunitatea de a semna un Acord de colaborare cu Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova.

Cea de-a șasea lecție: *persoana care știe ce e viața privește dificultățile ca pe niște oportunități*, menționa Norman Vincent Peale. Elaborarea și implementarea unui proiect presupune eforturi considerabile, interes din partea tuturor membrilor implicați, a resurselor financiare corespunzătoare, dar și a riscurilor inerente ce decurg din situații ale pieței externe - fie situații neprevăzute care se ivesc pe parcursul implementării. Astfel, și în cazul implementării proiectului am fost în situația de a acționa corect și în ritm rapid atunci când am aflat că tocmai banca în care ABRM are cont va falimenta. Pentru a soluționa această problemă a fost necesar de a perfecta un întreg pachet de documente pentru a-l depune la Ministerul Justiției - deoarece noua procedură de a deschide un nou cont în bancă solicită existența unui număr de identificare de stat IDNO, care este asigurat de către Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor. Conform noilor reglementări în sfera ONG, acesta este un element distinct al organizației, care semnifică un număr de identificare unic.

Cea de-a șaptea lecție: *imaginea contează*. Un rol major îl are construirea unui brand sau a imaginii corporative ale organizației. Astfel, echipa, prin forțe proprii, a identificat soluții în crearea noului logo, a noii versiuni a paginii web. Toate aceste elemente vizuale alcătuiesc identitatea și sprijină brandul nostru, al ABRM, ca un întreg. Logoul, împreună cu pagina web, reprezintă identitatea vizuală ca marcă sub forma unui semn de identificare. Acest semn este avatarul și simbolul ABRM. Noul logo al ABRM: aprobat prin decizia Consiliului ABRM din 22 septembrie a.c. (autor: Valeriu Herța, pictor, grafician și membru al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova). Verdele sugerează energie, speranță, iar griul echilibru și stare de spirit. Cele două puncte de rouă semnifică un sentiment de prospețime și noutate, adăugând eleganță compoziției grafice. Totodată, acestea simbolizează grupurile Asociația Bibliotecarilor și Republica Moldova, care sunt independente sintactic, dar care semantic sunt suficient de apropiate pentru a forma un întreg.

Astfel că *nu există bucurie mai mare decât cea venită pe neașteptate*, susținută de Sofocle. La final - am făcut pași mici sau mari, rămâne să ne spunem Dvs., noi știm că avem multe de făcut, pentru că am dialogat cu Dvs. și vom continua. Spre final de proiect, ne dorim mult să ne măsurăm nu doar reușitele, dar și să primim din partea Dvs. reacții la ceea ce am încercat să facem atât ca parte a proiectului, dat și ca responsabilitate a *Strategiei de dezvoltare a ABRM*.

Anul acesta ABRM, susținută de Programul *Novateca*, a oferit posibilitatea, pe bază de concurs, a unei burse de participare în cadrul Conferinței anuale a Federației Internaționale a Asociațiilor de Bibliotecari (IFLA) care a avut loc în orașul Cape Town, Africa de Sud, în perioada 15-21 august a.c. Ca urmare a evaluării competențelor a cinci candidaturi, dar și a dosarului de participare, a fost selectată Eugenia Bejan, director adjunct al Bibliotecii Naționale pentru Copii „I. Creangă,” pentru a participa la un eveniment profesional internațional. ABRM și Programul *Novateca* au apreciat motivația și capacitatea de a aplica cunoștințele, experiențele acumulate și capacitatea de a împărtăși prin intermediul unor activități în cadrul Centrului Național de Excelență Profesională pentru Bibliotecari, precum și prezentarea unui articol pentru ziarul *ABRM info* și / sau pentru revista *ABRM*. Participarea la Conferința IFLA din 2015 a fost susținută de către ABRM și Programul *Novateca*, prin acoperirea cheltuielilor de transport, cazare, asigurare, taxele de înregistrare la conferință, viză, precum și prin punerea la dispoziție a actelor confirmative necesare obținerii vizei. Participantul va fi responsabil pentru asigurarea obținerii vizei.

Schimbarea continuă a nevoilor societății, evoluția permanentă a tehnologiilor necesită în mod stringent ca cei care oferă informația să-și extindă constant cunoștințele profesionale, să-și îmbunătățească deprinderile prin învățarea continuă. Ca urmare a deschiderii CNEPB, iar ulterior și în scopul trasa niște priorități a fost lansat cu susținerea Proiectului *Novateca* un concurs de selectare a unei companii, a unor experți care să efectueze o evaluare de fond a oportunităților disponibile de dezvoltare educațională și profesională a bibliotecarilor din R. Moldova în vederea identificării posibilităților existente pentru diverse rețele de biblioteci.

Cei douăzeci de lideri au construit și au menținut spiritul și moralul Consiliului ABRM și al echipei. Pe parcursul programului, cei douăzeci de lideri au fost încurajați să schimbe și să-și dezvolte un set de competențe în domeniul managementului ONG, scrierii de proiecte, obținerii de fonduri. Motivați de ideea că își pot asuma valori profesionale ca repere și în activitatea ABRM, au spus „da” pentru a fi pregătiți să promoveze aceste valori în rândul colegilor de breaslă. În postura mea de președinte, dar și doleanța Consiliului a fost crearea unei rețele naționale de bibliotecari profesioniști în domeniu, care să-și altoiască atitudinile și conduita în cadrul ABRM, să-și dezvolte aptitudinile de lideri prin diverse acțiuni de formare în domenii relevante privind consolidarea capacității instituționale, dar și capacitățile și modalitățile de acțiune și să devină astfel adevărați agenți ai schimbării în cadrul ABRM. Sunt sigură că pe lângă calitățile pe care le aveau privind exercitarea eficientă a funcției în cadrul instituției de unde vin, și-au extins cunoștințele și abilitățile pentru a cunoaște care sunt mecanismele, instrumentele, tehnicile pe care trebuie să le cunoască și să le utilizeze în cadrul ABRM, s-au implicat în evaluarea capacității operaționale și instituționale a ABRM, toate acestea fiind inserate în **Raportul de evaluare a ABRM**.

Participanții au elaborat și au aprobat un set de politici și proceduri pentru ABRM, care ulterior vor fi integrate în **Manualul operațional de politici și proceduri**. Miza pe care am pus-o a fost că ne-am dorit mult ca acest grup de lideri să creeze o conexiune între actualii membri ai Consiliului ABRM și viitorii lideri prin transfer de experiență și bune practici, stabilire de contacte utile, inițiere și dezvoltare de colaborări. Din toată inima sper că am reușit: Angela Amorțitu, Vlada Burlacu, Rodica Avasiloaie; Ludmila Corghenci, Maria Furdui, Svetlana Lisnic, Aliona Manciu, Elena Pintilei, Ecaterina Scherlet, Alexandru Rusu, Adrian Vladâca, Lolita Camenev, Galina Davâdic, Maria Cudlenco, Nelly Țurcan, Viorica Lupu, Tatiana Ambroci, Liubov Arion, Natalia Cheradi și Tatiana Coșeri. Suntem mai puternici împreună ca membri individuali, dar unim eforturile ca instituții și profesie, devenim mai puternici. Iar aceasta ne face să fim mai puternici pentru comunitățile pe care le deservim.

CARTE VECHE

Completări și îndreptări la *Bibliografia Românească Veche*

Arhim. dr. POLICARP CHIȚULESCU
Biblioteca Sfântului Sinod, București

Abstract

Additions and Emendations to the Old Romanian Bibliography

This study provides historians specializing in old Romanian books with information on four book editions printed during the 17th to 19th centuries. They add to the descriptions of other five book editions produced by Romanian and foreign printers from 1714 to 1823, which have been emended and supplemented by new information. This study complements and enriches the corpus of old Romanian books and engravings, gives a valuable insight into the history of Romanian printing and reasserts the role of the Orthodox Church in the spreading of the Word of God and of the Holy Teachings among ordinary people.

Keywords: *printing press, Old Romanian Bibliography, Orthodox Church, church music, engraving*

Activitatea de înregistrare a edițiilor cărții vechi românești cu completările aduse în deceniile următoare publicării celor patru volume de către Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, a adus multă lumină pe tărâmul istoriei și spiritualității românești. Desigur că volumul mare de muncă, vremurile adesea nefavorabile, numărul relativ mic de specialiști, au condus la apariția sau la dispariția cărților și la câștigul sau la pierderea descrierii lor. Din acest motiv, poarta proiectului bibliografierii cărții vechi românești a rămas deschisă în permanență. În plus, importanța demersului cultural-duhovnicesc inițiat de mitropolitul Antim Ivireanul prin opera sa tipografică, ne-au condus la reluarea unor probleme privind unele presupuse ediții aparținând ierarhului cărturar. Achiziții noi și cercetări inițiate în depozite/biblioteci mai puțin accesibile au adus satisfacția unor descoperiri

importante care completează frumoasa istorie a cărții românești și a credincioșilor ei ostenitori.

Completări la *Bibliografia Românească Veche*

Acatist [București, 1679-1683]

În colecțiile de carte veche românească ale Bibliotecii Academiei Române sub cota 81A figurează o frumoasă tipăritură, un *Acatist*,¹ de format în 8°, fără foaie de titlu, cu text românesc, cu 17 rânduri pe pagină, tipărit cu roșu și negru, împodobit cu gravuri, unele în plină pagină, altele ascunse în letrine ori intercalate în text.

Cartea a figurat anterior la cota 216A (adică era trecută la anul 1739) care a fost desființată și înlocuită cu 81A. Numerotarea cărții este făcută pe file, cu litere chirilice și se oprește la fila 125, lipsindu-i finalul. La început a fost atașată o filă manuscrisă, textul tipărit deschizându-se cu fila 3. Dacă din filele 29, 74, 76, 94, 124 au fost sfâșiate părți importante, alte file lipsesc cu totul: 5, 17, 20, 36, 41-45, 48-57, 68, 69, 72, 100, 105, 108. Între filele 4 și 6 au fost intercalate 3 foi albe, situația repetându-se și în celelalte intervale cu foi lipsă. Tipăritura a trecut de la Casa Bisericii la Comisiunea Monumentelor Istorice, care a donat-o Bibliotecii Academiei Române în anul 1942. Această cărțică îngrijit imprimată nu posedă nicio indicație asupra anului și locului de apariție. În fișele BAR este trecută la anul 1684 și, cu toate încercările noastre, nu am putut afla de ce a fost atribuită acestui an. Cercetând conținutul cărții am constatat următoarele: ornamentica și litera din *Acatistul* teodosian ne trimit la tipărițile ieșite din teascurile Mitropoliei din București, organizate de mitropolitul Varlaam și susținute de urmașul său, vlădica Teodosie. Letrinele inițiale, dar și tăietura literei din *Acatistul* teodosian sunt aidoma celor din *Liturghierul* din 1680 (letrinele sunt micșorate și adaptate formatului mic al *Acatistului*). Gravurile din *Acatistul* teodosian ne oferă ceva mai mult sprijin pentru atribuirea

¹ Întrucât atribuim această tipăritură tiparului Mitropoliei supravegheată de mitropolitul Teodosie, îl vom menționa în text ca **acatistul teodosian**.

tipăriturii în discuție activității tipografice de la Mitropolie din perioada de nou început a acesteia (1679-1683). Astfel, chipul Sfintei Fecioare Maria (reprezentată la f. 13v pe o pagină întreagă, așezată pe jilț, cu pruncul Iisus în brațe, flancată de doi arhangheli reprezentați în medalion, în partea superioară a gravurii) este asemănător cu cel din *Liturghierul* din 1680 (f. 1r), cu cel din *Apostol*-1683 (f. 148r) și cu cel din icoana Sf. Fecioare de pe șevaletul Sf. Evanghelist Luca aflată în *Apostol* -1683 și datată 1683, semnată D(amaschin) G(herbest). Acest tip de reprezentare a Sfintei Fecioare cu vădite influențe occidentale, baroce este specific lui Damaschin Gherbest. Gravura în plină pagină cu Iisus Hristos, Dreptul Judecător (f. 94v) este și ea necunoscută repertoriului graficii românești. Mai apar și alte câteva mici reprezentări într-un chenar inclus în text: Fecioara Maria și Porumbelul f. 7r (porumbelul fiind reprezentarea occidentală a Sf. Duh), Bunavestire - f. 15v. Gravurile din *Acatistul* teodosian sau de la București au rămas necunoscute până astăzi.

Nu știm cu precizie anul apariției *Acatistului* teodosian, dar putem face niște presupuneri: cartea a putut apărea în anul 1681 când avem o pauză inexplicabilă între apariția *Liturghierului* din 1680 și a *Evangheliei* din 1682.² Cum s-a procedat de obicei, ar fi trebuit ca gravurile din *Acatistul* teodosian să se fi reluat și în alte tipărituri, dacă el apărea la începutul activității tipografice de la Mitropolie, sau poate formatul mic al cărții le făcea nepotrivite cu dimensiunile celorlalte care au fost mai mari (mai ales *Evanghelia* și *Apostolul*). Putem crede că *Acatistul* teodosian a apărut la finalul tuturor tipăriturilor de la Mitropolie în 1683-1684 și că, de aceea, xilogravurile nu au mai avut unde să fie preluate. Cu toate acestea, elemente din inventarul tipografiei mitropolitane preluat de tipografia domnească care l-a dezvoltat considerabil, se regăsesc câteodată în tipăriturile de după *Biblia* de la 1688. Că *Acatistul* teodosian a apărut

² O situație similară a fost aceea în care între apariția *Evangheliei* din 1697 (Snagov) și a lucrării *Carte sau lumină* (Snagov - 1699) se crease o sincopă. Descoperirea *Acatistului* din 1698 (Snagov) a lămurit că activitatea tipografică de la Snagov nu a încetat în 1698, în intervalul dintre tipărirea celor două cărți.

înainte de activitatea Sf. Antim, ne-o confirmă chiar acesta în foaia de titlu a foarte rarului **Acatist** antimian apărut la Snagov în 1698. Acolo, el menționează că tipărește a treia carte de acest fel. Nu cunoaștem care sunt cele două ediții anterioare celei din 1698. De aceea, credem cu tărie că **Acatistul** teodosian este una dintre cele 2 ediții pre Snagov. Limbajul din **Acatistul** teodosian îl păstrează pe cel din **Liturghierul** din 1680 (apropiat influenței moldovene a lui Dosoftei): *svânt* (**Acatistul** teodosian f. 7r, **Liturghier** 1680 - f. 114r) în timp ce **Acatistul** antimian de la Snagov folosește varianta *sfânt* (f.12v). În **Acatistul** teodosian găsim *Arhăggel* (f.7r) iar în cel antimian *Arhanghel* (f.13r). Exemplele pot continua.

Deci Antim spune adevărul când în foaia de titlu a ediției sale din 1698 afirmă că „*l-a tipărit a treia oară însă mai cu nevoiță diortosit.*” Cunoaștem că traducerea din tipăriturile sale sunt cele care se vor impune până azi în limbajul liturgic. Constatăm și faptul că structura celor două Acatiste este identică. Antim urmează modelul teodosian, păstrează formatul, concepția grafică, însă îl împodobește cu numeroase gravuri (altele decât cele din cel teodosian) care se vor tot relua și în alte lucrări de-ale sale. Gravura cu Iisus Hristos Emanuel din **Acatistul** teodosian (f. 29v) se regăsește în **Cheia înțelesului** - 1679 (f. 65r), deci într-o carte apărută la începutul reluării activității tipografice a tiparniței Mitropoliei.

Cartea descrisă aici, **Acatistul** teodosian, este, în concluzie, tipărită la București și credem că în anul 1681. Este, probabil, prima ediție a **Acatistului** apărut în Țara Românească. Până la apariția unor noi exemplare, propunerea noastră de datare rămâne la stadiul de ipoteză.

Acatistul de la București îmbogățește, atât lista cărților ieșite din tiparnița mitropolitană inaugurată de mitropolitul Varlaam, deci și **Bibliografia Românească Veche**, cât și repertoriul gravurilor neobositului Damaschin Gherbest cărui îi atribuim realizarea grafică a cărții.

După ediția de la Snagov din 1698 (a treia), **Acatistul** a apărut din nou la București. Exemplarul bibliografiat de N. Cartoian a dispărut. Foaia de titlu a acestuia menționa numele lui Antim și anul 1703.³ Aceste tipărituri

³ **BRVIV**, p. 28.

de mici dimensiuni sunt de fapt cărți personale de rugăciune, mai puțin destinate stranei, în biserică. Dată fiind intensă lor utilizare, ele s-au distrus și au dispărut.

O ediție necunoscută din 1703 a *Ceaslovului*

Tot în colecția de carte veche a Bibliotecii Academiei din București am mai descoperit un ceaslov necunoscut ***Bibliografiei Românești Vechi*** la cota 143A. Pe foaia de titlu găsim următorul text:

„*Čeaslovň čě are ř[n] sine slujba de ři ři de noapte, după rînduiala ři[n]tei Beseareci. Acum řntr-ace[s]ta ři[p] ařăřat ři řipăři[t] ř[n] řilele prea luminatului Domnř, a toatř Tăra Rumănească Ioann Constandin B[râncoveanu] B[asarab] Voevod ři cu bl[a]goslovenia preasfinřitului Chir Theodosie Mitropolitřl aceřtři țări vř leat ot sořřidania mira 7211.*”

De format în 8°, cartea are [1], [127] file, lipsindu-i finalul, cu 16 rînduri pe pagină, textul fiind slavon cu excepția îndrumărilor tipiconale, tipărit cu roșu și negru (culoarea roșie nu mai este utilizată după fila 17), împodobit cu letrine, viniete și ornamente de final de text. Pe versoul foii de titlu, este reprezentat Iisus Hristos Emanuel regășibil și în ***Cheia înțelesului*** - 1679 și în acatistul teodosian (1679-1683), iar sub gravură este un tropar al Învierii redat în stihuri.

Analizând conținutul cărții, observăm că este destinată stranei (are ***Vecernia, Utrenia, Ceasurile, Pavecernița, Troparele Învierii, Paraclisul Maicii Domnului***).

Bibliografia Românească Veche prezintă la anul 1703 descrierea unui ***Ceaslov*** slavon (***Orologhion***⁴) de format în 8° (pe care noi îl vom numi antimian, datat după ***Pascală*** de la pag. 689 care începe cu anul 1703), existent azi la BAR într-un singur exemplar, fără foaie de titlu, dar cu 720 pagini plus 3 file nenumerotate la final. Corpul literei acestui ***Orologhion mare*** antimian este semiuncială minusculă, în timp ce ceaslovul teodosian are semiuncială obișnuită. În plus, culoarea roșie este

⁴ ***BRVI*** 143, p. 454, IV p. 218.

prezentă peste tot în ceaslovul antimian. Remarcăm unele texte românești pe care ceaslovul teodosian nu le are, de exemplu, hexapsalmul.

Ceaslovul teodosian nu are menționat locul apariției iar numele unui singur vlădică, pe foaia de titlu, Teodosie, ne-ar putea trimite cu gândul că a apărut acolo unde el era titular: la București. Însă, și pe **Învățătură de 7 Taine** tipărită la Buzău în 1702 apare tot numele lui Teodosie, singur, deși episcopul locului era Mitrofan. Se poate, având în vedere similitudinile grafice, ca acest ceaslov teodosian să fi apărut la Buzău, în 1703 când **Bibliografia Românească Veche** nu înregistrează nicio lucrare, ci abia la anul 1704, un **Apostol**. Din nou avem de-a face cu o inexplicabilă pauză de lucru între două titluri, iar ceaslovul teodosian credem că s-a imprimat între **Învățătura de 7 taine** și **Apostolul** din 1704. La f. 125r din ceaslovul teodosian se află un cap de inger ca ornament de final de text pe care îl regăsim în tipăriturile buzoiene (1691-1704). Ar fi fost destul de greu ca acest ceaslov teodosian să apară tot la București unde tipografia lucra de zor, dând la iveală și alte titluri.

La acel moment, în Țara Românească lucrau tipografia domnească din București⁵ și cea de la Buzău; deși ambele ceasloave, teodosian și antimian, au apărut concomitent, este limpede că ele fac parte din două categorii diferite de realizări tipografice. **Ceaslovul / Orologhionul** antimian are gravuri în plină pagină și alte ornamente specifice cărților îngrijite de el, iar cel teodosian are grafica comună cărților apărute la începutul activității tiparniței mitropolitane, al cărei inventar a fost preluat, așa cum am spus deja, de tipografia domnească bucureșteană (din care dăduse material tipografic și Buzăului). Se ridică întrebarea: de ce două ediții ale **Ceaslovului** slavon în 1703? Una prescurtată, iar alta dezvoltată. Pentru că ele au comanditari/realizatori diferiți și au fost proiectate în ateliere diferite. Este interesant faptul că, totuși, aceste ateliere s-au consultat, încât nu s-au suprapus, tipărind o lucrare identică.

⁵ Antim Ivireanul, **Opera tipografică**, București, 2016, p. 115.

Întrucât exemplarul ceaslovului teodosian a avut același an de apariție cu cel antimian, cele două ediții diferite au fost asimilate și trecute în fișele de bibliotecă la aceeași cotă până de curând.

Se mai poate adăuga un lucru important: ediția teodosiană s-a reluat întocmai (dar cu alte gravuri) în 1709 la București și în 1714 la Târgoviște, în timp ce *Orologhionul* antimian din 1703 nu a mai fost tipărit din nou, ci el a fost tradus pentru întâia oară în românește și tipărit la Târgoviște, în 1715 de către Sf. Ier. Antim Ivireanul.

O Carte de iertare a păcatelor din 1783

Tipografia Mitropoliei din București a imprimat cu diferite prilejuri, pe lângă cărțile cunoscute, și foi volante și chiar antimise și epitafuri (pe pânză). Patriarhii orientali, prezenți adesea în Țările Române, dădeau un fel de confirmare de primire sau adevăruri celor care făceau donații pentru Locurile Sfinte, greu apăsate de datorii de către stăpânirea turcească. Astfel de foi volante, în cazul nostru, cărți de iertare a păcatelor au apărut la noi încă din timpul lui Constantin Brâncoveanu. Le înșirăm aici, pentru știință, pe cele mai vechi aflate la Biblioteca Academiei Române a cărei secție de *foi volante* este în reorganizare. Astfel, în limba slavonă au dat cărți de iertare patriarhii Gherasim Pallada al Alexandriei (1700) și Partenie al Ierusalimului (1749); în limba română au comandat cărți de iertare a păcatelor⁶ patriarhii Silvestru al Antiohiei (1722; 1745; 1748), Matei I al Alexandriei (1747), Avramie al Ierusalimului (1782; 1784). În limba greacă, au comandat cărți de iertare la noi patriarhii Cosma al Alexandriei (1737), Partenie al Ierusalimului (1740; 1742; 1764) și Avramie al Ierusalimului (1784). Această din urmă tipăritură nu este cunoscută *Bibliografiei Vechi Românești* ori Grecești.

Patriarhul Avramie al Ierusalimului a venit și a stat în Țara Românească patru ani, între 1780-1784⁷, răstimp în care au apărut cărțile de

⁶ Între paranteze se află anii tipăriți pe exemplarele respectivelor foi volante.

⁷ Ion Popescu-Cilien, *Patriarhul Avramie al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Române 1775-1787*, în rev. *Arhivele Olteniei*, XXI, 1942, nr. 119-124. Tot aici se află și o fotografie a cărții de iertare în limba română, datată 1784.

iertare păstrate până azi. El a avut în persoana egumenului Gherman de la mănăstirea Văcărești, un om de mare încredere în București, ispravnic al tuturor treburilor patriarhiei Ierusalimului în Țările Române. S-a păstrat corespondența dintre cei doi din care aflăm că patriarhul Ierusalimului comandase la tipografia din București, în mai multe rânduri, antimise și pomelnice. Ele se tipăreau în număr mare, iar egumenul Gherman le trimitea la Constantinopol, unde rezida întâistătătorul Ierusalimului. În scrisoarea din 28 septembrie 1776 arhimandritul Gherman îl informează pe superiorul său că erau gata imprimate 200 de antimise și 4.000 de cărți de iertare a păcatelor⁸. La 14 iunie 1784, același fidel egumen de la Văcărești îi scria patriarhului Avramie că are gata 2.200 de pomelnice care erau *ude* (proaspăt tipărite). El avea în vedere o tipărire de până la 6.000 de bucați.⁹ Din scrisorile păstrate nu reiese în ce limbă s-au imprimat aceste cărți de iertare a păcatelor.

Biblioteca Academiei Române din București conservă doar exemplare în limba română din anii 1782 și 1784. Cercetătorul Dan Râpă-Buicliu afirmă că posedă în colecția personală un alt exemplar din 1784, tot în limba română.¹⁰ În Biblioteca Sfântului Sinod se află un exemplar din 1783, în limba greacă. Descrierea corespunde cu cea realizată de Dan Râpă-Buicliu, cu diferența că textul este grecesc, anul este dat de la Nașterea lui Hristos (în cele românești, anul este de la Facerea lumii). Exemplarul nostru are dimensiunea 44 cm x 33 cm, iar la numele destinatarului este trecut în greacă *Louloudos*. Pe verso, marginea din partea inferioară are notat: *1784 adimistrion? 31*. Locul de tipărire nu este indicat, ca de altfel pe niciuna din cărțile de iertare a păcatelor amintite mai sus. Exemplarul nostru arată că între tirajele românești din 1782 și 1784 a existat cel puțin un tiraj grecesc în

⁸ *Documente privitoare la istoria românilor. Volumul XIV al colecției Hurmuzaki. Documente grecești...*, N. Iorga, partea a II-a, 1716-1777, București, 1917, doc. 1249, p. 1243.

⁹ V. A. Urechia, *Istoria românilor*, Tomul II, București, 1892, p. 475.

¹⁰ *Bibliografia Românească Veche*, Additamenta, I (1536-1830), Galați, 2000, p. 306.

1783. De altfel, egumenul Gherman se plângea la 26 august 1777 că literele grecești ale tipografiei se deterioraseră și că se așteptau altele de la Veneția.¹¹ Așadar, în intenția sa (și dorința patriarhului Avramie) era și imprimarea unor astfel de *monofile* în grecește. Exemplarul nostru a fost cumpărat în 1960 pentru Biblioteca Sfântului Sinod și întregește lista realizărilor tipografice de la noi.

O carte pastorală necunoscută a mitropolitului Ungrovlahiei Dositheii Filitti (1793-1810)

În colecțiile Bibliotecii Sfântului Sinod se află și o carte pastorală tipărită pe hârtie, de format în 4°, având 4 file nenumerotate. Ea începe cu formula clasică: „*Dosithei, cu mila lui D(u)mnezeu arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei, tuturor de obște pravoslavnicilor creștini...*”

Tipăritura nu are niciun fel de indicație asupra anului și locului de apariție. Pe marginea inferioară a primei file se află însemnarea Sf. Ierarh Calinic de la Cernica „*este a Cernikii, Calinic arb(i)m(andrit)*.” Pe versoul ultimei file se află pecetea ovală în negru de fum a mitropolitului Dositheii, din păcate puțin lizibilă, și pecetea rotundă, mare, tot în negru de fum a mănăstirii Cernica cu chipul Sf. Nicolae, datată 1819. Conținutul cărții pastorale de care vorbim are în vedere pocăința, mai ales *în această vreme a Postului*. Presupunem că este tipărită cu ocazia începutului Postului celui Mare și avea menirea pregătirii sufletești a creștinilor pentru marea sărbătoare a Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Exemplarul nostru provine de la Facultatea de Teologie din București de unde a fost adus în 2015 împreună cu bogatul fond de carte veche al instituției amintite. O însemnare lăsată pe prima filă, chiar în frontispiciu, arată că a aparținut și profesorului C. Erbiceanu.

De la mitropolitul Dositheii Filitti al Ungrovlahiei se cunosc mai multe scrisori pastorale păstrate azi în manuscrisul românesc 4765 de la Biblioteca Academiei Române. De studierea lor s-a ocupat, cu unele scăpări, istoricul

¹¹ *Documente privitoare la istoria românilor...*, doc. 1270, p. 1267.

I.C. Filitti.¹² Nici *Bibliografia Românească Veche* și nici completările publicate ulterior nu menționează pastorală semnalată de noi. Nu știm dacă pastoralele păstrate în manuscris au fost copiate după tipărituri sau erau pregătite pentru a fi tipărite.

Îndreptări la *Bibliografia Românească Veche*

Au existat două ediții succesive (1714 și 1715) ale *Catavasierului* de la Târgoviște și/sau Râmnic?

Strana unei biserici are nevoie printre multe alte cărți și de *Catavasier*. Această carte cuprinde *Catavasiile* (katávasis-coborâre), cântări ce se află la începutul strofelor canonului utreniei de la marile sărbători. Pentru a psalmodia aceste catavasi, cântăreții coborau din străni și se grupau în centrul bisericii, în naos, pentru a le cânta împreună.¹³

În 1713 apărut la Târgoviște, cu îngrijirea lui Filothei ot Mitropolie, un *Catavasier* trilingv. Textele sale sunt în slavonă, română și greacă cu litere chirilice. Grafica acestei cărți este elegantă, deși s-a utilizat doar cerneală de culoare neagră. Cartea de format în 8°, pe lângă frumoasa prefață adresată mitropolitului Antim Ivireanul, are câteva expresive gravuri care îl înfățișează pe Mântuitorul Iisus Hristos. Cuprinsul acestei lucrări este diferit de cel al ediției românești din 1714, apărute tot la Târgoviște. Ediția românească din 1714 nu conține Sinaxarul ca aceea trilingvă din 1713, dar are textul *Pripealelor* lui Filotei monahul, tipărite acum pentru prima dată într-un *Catavasier*, în limba română¹⁴ (caietul 10, f. 1v).

¹² În revista *Biserica Ortodoxă Română*, anul LII, 1934, noiembrie - decembrie, p. 632-645.

¹³ *Dicționar de muzică bisericească românească*, București, Editura Basilica, 2013, p. 128.

¹⁴ Mitropolitul Tit Simeon consideră că Pripelele au apărut în *Catavasierul* de la Râmnic 1715, de fapt ele sunt prezente în ediția de la Târgoviște, din 1714, vezi *Les „pripéla” du moine Philothée, Étude-texte-traduction*, în rev. *Romanoslavica*, XVII, București, 1970, p. 195.

În procesul de introducere a limbii române în cult, nu putea lipsi o carte care slujea cântărețului la strană, inclusiv la slujba sfintei liturghii. Deci simultan cu cărțile de altar apar, în traducere, cele de strană. Corelarea s-a făcut pentru ca inițiativa să prindă repede și complet. Desigur că la traduceri s-a lucrat cu mai mulți ani înainte de tipărire, ceea ce înseamnă că procesul de *românire* (termenul îi aparține lui Anton Pann) începuse mai de mult. Pentru cântări demersul era cu atât mai anevoie, cu cât textul cântărilor tradus în românește trebuia adaptat și notelor din originalul grecesc;¹⁵ în acest context s-a născut *Psaltichia*¹⁶ datată 24 decembrie 1713 și dedicată domnitorului martir Constantin Brâncoveanu de ieromonahul Filothei sin Agăi Jipei.

Primul Catavasier în limba română a fost tradus de același Filothei și tipărit în 1714 la Târgoviște. După cum am arătat, această carte nu reia textul Catavasierului trilingv din 1713, ci are o altă structură, ceea ce poate indica o sursă diferită de traducere sau pur și simplu, intervenția maestrului în muzică bizantină, Filothei, renumitul cântăreț și compozitor, ucenic al mitropolitului Teodosie¹⁷ cum singur se definea. Catavasierul fiind o carte de intensă utilizare la strană, s-a păstrat în puține exemplare, iar pentru ediția din 1714 nu am identificat niciunul complet.

Autorii *Bibliografiei Românești Vechi* au primit descrierea ediției *Catavasierului* din 1714 de la N. Cartoian care văzuse două exemplare: unul la Biblioteca Mitropoliei din Sibiu și altul la Muzeul Episcopiei

¹⁵ Suntem datori a-l menționa pe N. Iorga care a făcut primul această afirmație în *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ed. a II-a, vol. II, Buc., 1932, p. 18; 99, vezi și I. Bianu, D. Simonescu, *Bibliografia Românească Veche*, vol. IV, București, 1944, p. XI.

¹⁶ Azi ms. rom 61 la Biblioteca Academiei Române.

¹⁷ Pentru importanța ieromonahului Filothei în cultura română a se vedea Sebastian Barbu-Bucur, *Acțiunea de românire a cântărilor psaltice și determinările ei social-patriotice. Filothei sin Agăi Jipei și alți autori din secolul al XVIII-lea*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCVIII, 1980, nr. 7-8, p. 840.

Ortodoxe a Oradiei-Mari. Deci Biblioteca Academiei Române nu avea niciun exemplar și această lipsă figurează până azi în fișele bibliotecii.

În schimb, la poziția nr. 53 din **BRV** IV se află descrierea incompletă a unui **Catavasier**, Râmnic, 1715 (sic): exemplarul „începe de la coala nr. 4, din care lipsesc foile nr.1-2, iar ultima coală are nr.17, fiecare coală având câte 8 foi. Paginile încadrate în chenar de compoziție tipografică, au câte 29 de rânduri, scrise cu cerneală neagră și roșie.”¹⁸ Faptul că ultima filă păstrată în exemplarul descris la nr. 53 avea o rugăciune către Domnul și mitropolitul țării „a toată Ungrovlahia” a condus la concluzia că respectivul fragment s-a tipărit în Țara Românească, la Râmnic, conform tipului literei.¹⁹ Acest **Catavasier** incomplet se află și azi la BAR sub cota 171A. Unicul corespunde descrierii nr. 53 din vol. IV **BRV. Pascalia** începe cu 1715 așa cum s-a spus în **BRV** IV. Comparat cu acest fragment, încă un exemplar incomplet, fără **Pascalie**, constituie azi dubletul 1 al Exemplarului 171A, dar niciunul din cele două fragmente nu au 29 de rânduri cum spune descrierea de la nr. 53, ci 19 rânduri.

Dar a existat într-adevăr o ediție de Râmnic, din 1715 a Catavasierului?

Preotul Profesor N. Șerbănescu după ce descrie ediția **Catavasierului** din 1714²⁰ se ocupă de presupusa ediție din 1715 pe care o atribuie nu Râmnicului ci mai degrabă Târgoviștei,²¹ iar G. Ștrempel consideră că ediția 1715 nu a existat (căci ar fi fost greu de grezut în două ediții succesive ale aceleiași lucrări, în contextul acelor vremuri) și că fragmentul de la BAR atribuit anului 1715 ar fi, de fapt, o tipăritură apărută după moartea lui

¹⁸ **BRV** IV, p. 43; Dan Râpă Buicliu, **Additamenta I** (1536-1830), Galați, 2000, p. 228.

¹⁹ **BRV** IV, nr. 53, p. 43.

²⁰ Pr. Prof. N. Șerbănescu, **Strădanii în slujba Bisericii Românești-Antim Ivireanul tipograf**, în vol. **Sf. Ier. Martir Antim Ivireanul, Ctitor de limbă și cultură românească. Promotor al scrisului și artelor bisericesti**, II, București, 2016, p. 118.

²¹ **Ibidem**, p. 120.

Antim, ca de exemplu, *Catavasierul* din 1724.²² Presupunerea vin fiecare cu fărâme de adevăr. Dar care este adevărul?

La Biblioteca Mitropoliei din Sibiu se păstrează un exemplar din *Catavasierul* 1714, cu foaie de titlu, dar fără Pascalie. Foaia de titlu spune așa: „*Catavasiariu cu alte trebuințioase cântări ce să cântă preste totu anulă. Acumă întâu tîlmăcit pre limba rumînească și tipăritu la întâiulă anu ală înălțatei de D[n]mnezeu domnii a prealuminatului oblăduitoriu a toată Țara Rumînească Ioann Ștefanu Cantacuzino Voevodă. Cu bl[agoslo]venia prea sfințitului Mitropolitu alu U[n]grovlabiei chiru Anthimă Ivireanulă. Prină osîrdia și nevoința smeritului întru ier[o]monah[ă] Filothei. În Sf[ă]nta Mitropolie a Tîrgoviștei la anulă de la H[risto]s 1714 avgust. De Ghiorghe Radoviciu.*”

Cartea de format în 8° are 2 file nenumerotate și alte 138 file a căror numerotare s-a făcut pe caiete, din care: 17 au câte 8 file, iar ultimul caiet, al 18-lea, doar 2 file; textul este complet în limba română și este așezat în 19 rânduri pe pagină. Tiparul s-a făcut cu roșu și negru. Pagina este încadrată în chenar de compoziție tipografică.

Foaia de titlu ne arată că lucrarea a apărut clar, după Paști, în august 1714. Biblioteca Academiei filiala din Cluj deține un exemplar fără foaie de titlu (dar catalogat la anul 1714²³), cu *Pascalie* începând cu 1715, finalul lipsește și de la acest exemplar. Biblioteca Sfântului Sinod are un exemplar fără foaie de titlu dar cu finalul complet. Pe ultima filă a acestuia găsim informația „*leat 7223*” care ar corespunde intervalului septembrie 1714-august 1715.²⁴

Menționăm că cele două exemplare de la Biblioteca Academiei Române trecute la 1715 (cota 171A unicat și dublet) corespund perfect din

²² G. Ștrempel, *Antim Ivireanul*, București, 1997, p. 308.

²³ Otilia Urs, *Catalogul cărții românești vechi din Biblioteca Academiei Române filiala Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, 2011, p. 213.

²⁴ Semnalăm o situație similară pe care am întâlnit-o la *Penticostarionul* tipărit la București în 1782: pe foaia de titlu a unor exemplare apare anul 7290, iar a altora 7291= sept. 1782 - aug. 1783. Exemplarele sunt identice, inclusiv în privința greșelilor de paginație: fila 101 are trecut greșit nr. 98, f. 102 - nr. 99 etc.

toate punctele de vedere: grafic-artistic, a numărului de rânduri pe pagină, al textului etc. cu exemplarul de la Sibiu (cu foaie de titlu și anul 1714), cu exemplarul de la BAR Cluj și cu cel de la Biblioteca sinodală din București. Înțelegem că, de fapt, tipărirea făcându-se la sfârșitul anului bisericesc, în luna august, nu mai avea niciun rost ca Pascalia să înceapă cu anul în care apărea cartea, ci a fost pus anul următor, 1715. Faptul că anul 7223 se regăsește la finalul exemplarului de la Sf. Sinod poate indica adevărul că, deși foaia de titlu și real, lucrarea, începuse a fi imprimată în august 1714 (7222), sfârșitul tipăririi cărții s-a făcut undeva între septembrie și decembrie 1714 (leatul 7223) sau poate s-a prelungit până spre primele luni din 1715. Dar este foarte puțin probabil ca aceeași ediție să se fi reluat câteva luni mai târziu, într-un nou tiraj, cu atât mai mult cu cât nu se păstrează vreo foaie de titlu care să ateste o nouă ediție în 1715. Așadar, o altă ediție a **Catavasierului** în afară de cea din 1714 care să fi apărut la Râmnic sau Târgoviște în 1715 nu există. Cele două fragmente de la Biblioteca Academiei Române din București sunt de fapt exemplare ale ediției din 1714 cu care corespund întru-totul.

Zece ani mai târziu, în 1724, **Catavasierul** a apărut din nou, de această dată la București având pe foaia de titlu leatul 7232/1724, iar Pascalia începe cu leatul 7233/1725.²⁵ Deși reia textul și paginația ediției din 1714, **Catavasierul** din 1724 nu are prefață, ci **Pinaxul** a fost așezat pe trei pagini (versoul foii de titlu și fila următoare f-v). Subliniem că, spre deosebire de 1714 care are filele numerotate pe caiete, ediția din 1724 are filele numerotate atât pe caiete, cât și cu litere chirilice poziționate pe foi, în dreapta sus; în plus, așezarea unor ornamente tipografice din chenarul unor pagini diferă față de ediția 1714.

²⁵ BAR - București are un singur exemplar al **Catavasierului**, București, 1724 care este incomplet, lipsindu-i **Pascalie**. Biblioteca Sf. Sinod are un exemplar complet, cu **Pascalie**.

Liturghierul din 1728

Bibliografia Românească Veche menționează că **Liturghierul** din 1728, de format în 8° mic (sic), a apărut la București având 2 file nenumerate și peste 244 pagini numerotate.²⁶ Descrierea este reluată în volumul al IV-lea al **BRV** unde se menționează că A. Filimon²⁷ a pus la îndoială descrierea din **BRV** vol. II, spunând că exemplarul complet are 2 + 210 pagini „iar nu 244 câte sunt trecute în Bibliografie și câte arată Pinaxul” subliniază autorii celui de-al IV-lea volum. În continuare, bibliografii adaugă: „Restabilim adevărul: 1. Au existat ediții date 1728 cu 2 foi + 210 p.; 2. au existat ediții date 1729 cu același număr de pagini (comunicare scrisă de I. M. Moldovanuț lui Ion Bianu); 3. o a treia ediție, datată 1728, are Academia Română, cu 2 foi + peste 244 pagini. În plus față de edițiile precedente, aceasta are *Slujba Sfintei Priceștanii*. Exemplarul fără sfârșit al Academiei se termină (pag. 244) cu *Rugăciunea lui Metafrast, cu stihuri la greci*.”²⁸

Dacă primele două puncte sunt adevărate, cel de-al treilea nu este. **Liturghierul** din 1728 îl reproduce întocmai pe cel al lui Antim Ivireanul, apărut la Târgoviște în 1713. Sunt reluate pe lângă ornamentele grafice, inclusiv paginația și signatura caietelor. Ediția 1713 a fost reluată și în 1729. **Liturghierul** din 1728 este de format în 4° ca și cel din 1713 (desigur că este o eroare mențiunea din **BRV** II, p. 35 că ar fi de format în 8° mic). El are 2 file nenumerate la început care cuprind foaia de titlu, pe versoul ei fiind stema domnitorului Nicolae Mavrocordat și stihurile la stemă, iar cea de-a doua filă conține **Pinaxul**. Textul **Liturghierului** continuă până la pagina 210.

În **Liturghierul** 1728 - exemplarul I 196 (unicatul) de la Biblioteca Academiei Române) de la pagina 210 au fost atașate încă 34 de file (**Slujba Sfintei Priceștanii**) dintr-un alt **Liturghier**, alături de cele 34 de file străine au fost legate greșit aici trei file luate de la locul lor din corpul cărții. Deși paginația merge curgător de la pagina 210, chiar și signatura caietelor

²⁶ **BRV** II, p. 35.

²⁷ **BRV** IV, p. 233-234.

²⁸ **BRV** II, nr. 196, p. 234.

continuă firească, însă aceste 34 de file nu sunt de aici. Dubletul *Liturghierului* 1728 de la BAR nu are *Slujba Sfintei Priceștanii* și nici alte 4 exemplare consultate la Biblioteca Sf. Sinod. Nici cele 5 exemplare ale ediției *Liturghierului* din 1729 de la BAR nu au *Slujba Sfintei Priceștanii*. Abia *Liturghierul* din 1741 (București) conține cele nu 34 ci 36 de pagini cu *Slujba Sfintei Priceștanii*. Diferența de ornamentică utilizată în cele 34 de pagini din *Liturghierul* din 1728 (p. 211-244), precum și lipsa acestora din celelalte exemplare ne adevărește că un preot a adăugat unei ediții mai vechi (1728), paginile trebuincioase, extrăgându-le dintr-o ediție mai nouă (1741). Ediția din 1741 (București) o reia tot pe cea a lui Antim cu 210 pagini la care se adaugă necesarele rugăciuni pregătitoare pentru Sfânta Împărtășanie. De altfel, în *Liturghierul* din 1741 în josul paginii 210 (are custode) adică sunt scrise primele două cuvinte din titlul de pe pagina următoare *În sfânta...*, trecere care lipsește în exemplarul din 1728 citat de BRV ca având peste 244 de pagini. Acest element important arată că liturghierele din 1728 și 1729, ca și cel din 1713, se opresc la pagina 210. În plus, nici *Pinaxul* din exemplarul din 1728 invocat de *BRV* nu trece de pagina 209. În concluzie, ediția *Liturghierului* din 1728 are 210 pagini și nu a existat o altă ediție din același an cu un număr diferit de pagini. Numărul de pagini al *Liturghierului* de la București a crescut începând cu ediția din 1741.

A existat un *Evhologhion* ediția I tipărit la Târgoviște între 1708-1712?

În *Bibliografia Românească Veche* întâlnim descrierea unui fragment consistent dintr-un *Evhologhion* care nu mai păstrează foaia de titlu; „el se deosebește de cel de la Târgoviște din 1712 (sic), este ediție anterioară acestuia. Diferă și de celelalte Molitvenice cunoscute și tipărite între anii 1681-1706.”²⁹ Exemplarul menționat de Emil și Ion Vârtosu ca fiind la biserica Domnița Bălașa din București³⁰ este azi la Biblioteca Academiei Române sub cota I

²⁹ *BRVIV*, p. 34.

³⁰ Emil Vârtosu, Ion Vârtosu, *Așezămintele brâncovenești. O sută de ani de la înființare: 1838-1938*, București, 1938, p. 258, nr. 3.

155B. Preotul prof. N. Șerbănescu luând în considerare o însemnare de la pagina 308 a acestui fragment care spune: „*Acest sfânt Molitfelnecu este al bisericii ot Potlogi și este cumpărat de logofătul cel mare Constandin Brâncoven*” consideră că dania cărții s-ar fi făcut între 1683 data zidirii bisericii din Potlogi și 1688 când Brâncoveanu a ajuns domnitor.³¹ Însemnarea a fost lăsată pe file de o mână neiscusită, de altfel, felul scrierii nepărând a fi din secolul al XVII-lea. În plus, cineva a acoperit cu cerneală însemnarea, îngreuiind lectura. Situându-l ca timp în perioada logofeției lui Brâncoveanu, părintele Nicolae Șerbănescu nu se ocupă de el în studiul dedicat tipăriturilor antimiene.

Fragmentul în discuție nu are foaie de titlu, primele două file păstrate cuprind argumentul pentru slujba în limba română, adică un citat din ***Epistola către Corinteni a Sf. Ap. Pavel*** (XIV, 6) sub care se află un ornament tipografic specific antimian, apoi ***Pinaxul***. Menționăm că în 1706 și 1713 citatul din Sf. Ap. Pavel nu este singur pe pagină ca în fragmentul nostru, ci împreună cu alte texte-argument. După aceasta, începe ***Evhologhionul*** propriu-zis cu pagina 1. Numerotarea paginilor merge până la 569 unde se află o ***Rugăciune la semănătură*** (așa cum specifică și se încheie Pinaxul). Comparat cu ***Molitvenicul*** din ***Evhologhionul*** de la Râmnic, 1706 (453 p.) sau cu ediția ***Molitvenicului*** de la Târgoviște din 1713 (496 p.), exemplarul nostru nu se potrivește căci are numărul de pagini mult mai mare, 569. În mod firesc, și ***Pinaxul*** din exemplarul/fragmentul nostru este mai bogat decât al celor două ediții amintite. Mergând pe fir, constatăm că ediția ***Molitvenicului*** din 1722 are 555 de pagini, iar cea din 1729, 564 pagini. Nici din punct de vedere al ornamentației, fragmentul nostru nu corespunde cu 1722 sau 1729. Cert este că edițiile post-antimiene reiau varianta din 1713 dezvoltând-o.

Continuând comparația constatăm că ***Molitvenicul*** de la Râmnic din 1730 are o cu totul altă grafică, nici ediția de la București 1741 nepotrivindu-se cu fragmentul nostru. Surpriza ne-o oferă ***Molitvenicul*** de la Buzău, 1747 ediție pe care am comparat-o cu fragmentul nostru. Tipul literei este

³¹ Pr. Prof. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 102.

perfect identic. Fila nenumerotată cu citatul biblic amintit are în ambele exemplare același ornament de final de text, iar Pinaxul celor două corespunde întru-totul. Frontispiciul de la pagina 1 care poartă titlul cărții ***Evhologhion adecă Moli(t)b(el)nic*** este la fel, inclusiv cele două mici rozete de deasupra frontispiciului, detalii care nu s-au potrivit până acum cu nicio altă ediție. Trebuie să menționăm că, pe lângă lipsa mai multor pagini, ambele exemplare au paginația greșită. Comparând ***Molitvenicul*** ediția Buzău, 1747 cu fragmentul nostru, am mai constatat următoarele: frontispiciile, așezarea textului în pagină, inițialele, custodele, signatura caietelor corespund întru totul, de exemplu, la paginile: 21, 58, 87, 138, 449, 554 etc. Paginile semnalate au fost alese pentru comparație fiind mai bogate în elemente grafice. Fragmentul nostru are lipsă paginile 527-548, 557, 558 iar de la 559 sare la 563 deși textul curge, urmează pagina 564, apoi 555, pentru ca apoi să se încheie cu ***Rugăciunea la semănătură***, la p. 569. ***Molitvenicul*** din 1747 are și el greșeli de paginație la final: de la p. 554 sare la p. 564 deși textul curge, urmează 4 pagini nenumerate, între care și notița lui *Irimie Sandul Tipograful* (aceste pagini s-au pierdut din fragmentul nostru), urmează p. 555, p. 569 cu ***Rugăciunea la semănătură*** la p. 569.

În concluzie, fragmentul de ***Molitvenic*** (BAR I 155B) considerat a fi o ediție necunoscută dintre 1708-1712 este un exemplar din ***Molitvenicul*** de la Buzău tipărit în 1747, iar în perioada 1708-1712, până la alte descoperiri, nu avem nicio dovadă că ar mai fi fost tipărită o altă ediție a ***Molitvenicului***.

Ceasoslovul de la Râmnic din 1815

În urma unei donații recente, Biblioteca Sf. Sinod a intrat în posesia unui ***Ceasoslov*** de format în 8° [1], 416 f. ***Pascală*** care începe cu anul 7323 de la Adam, iar de la Hristos 1815, precum și numele tipografilor, ne fac să considerăm lucrarea ca fiind tipărită la Râmnic în 1815.³² ***Bibliografia Românească Veche*** descrie un exemplar incomplet aflat, acum mai bine

³² Biblioteca Sfântului Sinod mai are un ***Ceasoslov*** din această ediție care păstrează doar p. 12-414.

de 70 de ani, în biblioteca mănăstirii Negru-Vodă din Câmpulung Muscel³³ care are p. 3- 416; nici exemplarul mănăstirii Negru-Vodă nu are foaie de titlu și nici al nostru. Dar ceea ce are în plus exemplarul nou intrat în Biblioteca sinodală este o filă nenumerotată așezată la început. Pe aceasta se regăsește o gravură cu Sfinții Constantin și Elena, semnată *D.P.M.T.* (Dimitrie Popovici Mihail Tipograful). Dedesubt se află textul: „*S-au tipărit de Gheorghe Pop(ovici) tipograf și de Nicolae, brat ego.*” Pe versoul acestei file se află o gravură cu reprezentarea Deisis, și aceasta semnată tot *D.P.M.T.* La finalul lucrării, pe fila 416v se află o cruce stilizată având la întretăierea brațelor chipul Mântuitorului cu coroana de spini. În josul paginii, textul: „*S-au tipărit și s-au diortosit de Dimitrie Mihail Popovici Tipograful Râmnicianul.*” Deci față de informația inițială că tipograful lucrării a fost Dimitrie Mihail Popovici, exemplarul Bibliotecii sinodale ne furnizează date și despre alți ostenitori ai lucrării, aceștia sunt cei doi fii ai lui Dimitrie Popovici, Gheorghe și Nicolae. Putem crede că tatăl s-a ocupat mai îndeaproape de ilustrația textului și de corectura lui, iar cei doi fii, de imprimarea propriuzisă.

În afară de gravurile amintite deja (nesemnalate până acum), în carte se mai află și: Sf. Treime - f. 205v, semnată *P(opovici) D(imitrie) T(ipograful)* - 1810;³⁴ Maica Domnului pe jilț - f. 338v, semnată *D(imitrie) Mib(ai) T(ipograful) R(âmnicianul)* și Emanuel în potir - f. 355v, nesemnată.³⁵

Ceasoslovul de la 1815 nu figurează, încă, în lista de realizări ale harnicei familii de tipografi din Râmnic.³⁶

Theoreticonul, Irmologhionul și Anastasimatarul ieromonahului Macarie (Viena, 1823)

³³ *BRVIV*, nr. 395, p. 143.

³⁴ Singura semnalată de *BRVIV*, nr. 395, p. 143.

³⁵ Dan Râpă-Buicliu o adaugă pe aceasta în plus față de descrierea *BRVIV* p. 143, *op. cit.*, p. 388.

³⁶ *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1530)*, coord. Eva Mârza, Fl. Bogdan, Sibiu, 2013, p. 230.

Istoria muzicii psaltice românești a fost puternic marcată de realizările ieromonahului Macarie, vestitul protopsalt, conducător al școlii de muzică de la Mitropolia din București. Datorită științei sale de carte, el a tradus în românește și a transpus pe note psaltice textele cântărilor bizantine /ortodoxe. Nu insistăm aici asupra importanței începutului românirii cântărilor din Biserica Ortodoxă Română și a rolului covârșitor jucat de pasionatul ieromonah-tipograf în acest demers.³⁷ Dorim să semnalăm câteva aspecte legate de cărțile sale tipărite cu sprijinul Casei Hagii Pop din Sibiu. Toate cele 3 cărți³⁸ au fost tipărite cu litera confecționată de Macarie, în câte 3.000 de exemplare (sau în 3.000 de „trupuri,” un „trup” cuprinzând *Theoreticonul*, *Irmologhionul* și *Anastasimatarul*³⁹); tipărirea celor 3 lucrări era gata în septembrie 1823, când Eforia școalelor cumpăra de la Casa Hagii Pop 1.000 de trupuri.

În data de 2 iulie 1823 Macarie îi scria din Viena lui Zamfir Pop că mai are 500 trupuri *rămase fără* (foaia de) *titlu* și că el le dorește pentru Basarabia de unde avea veste că ar fi fost dorite. Pe 10 iulie 1823 Macarie îi scrie din nou lui Zamfir Pop și-i cere iarăși aprobare ca pentru Basarabia să treacă pe foaia de titlu „*pe monarbul și arhiereul de acolo*.”⁴⁰ Cum exemplare pentru Basarabia nu se cunosc, putem crede că Macarie nu le-a mai tipărit foi de titlu separate, neprimind răspuns în timp util.

La finalul anului 1825, Macarie i-a trimis din Viena la Sibiu, investitorului Stan Popovici (reprezentantul Casei Hagii Pop) tot ce mai

³⁷ În acest scop, se pot consulta lucrările de referință aparținând Pr. acad. Nic. M. Popescu, *Viața și activitatea dascălului de cântări Macarie ieromonahul*, București, 1908; Macarie Ieromonahul *Opere I, Theoreticon*, ed. îngrijită de Titus Moiescu, București, 1976; Titus Moiescu, *Prolegomene bizantine*, București, 1985.

³⁸ Nici *BRV* III, p. 414-427, nici Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia Românească Veche*, Târgoviște, 1973, p. 295-297 și nici Dan Râpă-Buicliu, *Addimenta I* (1536-1830) p. 424-425 nu au văzut exemplare pentru aceeași țară, cu foi de titlu diferite.

³⁹ Macarie Ieromonahul, *op. cit.*, p. 12.

⁴⁰ Titus Moiescu, *Prolegomene bizantine*, p. 150-151.

rămăsese „nedesfăcut,” adică nevândut, plus materialul tipografic. Macarie a murit în 1836. La finalul acestui an, Stan Popovici a socotit de cuviință să predea Mitropoliei din București slovele de plumb, tablele de aramă (folosite la imprimarea gravurilor) și 1.000 tomuri pentru Valahia, nelegate; 450 nelegate pentru Moldova, plus alte zeci legate; la acestea se adaugă unele exemplare defecte din *Anastasimatar* și *Irmologhion*. Total 1.523 tomuri.⁴¹

Într-o scrisoare din 16 decembrie 1836, Stan Popovici se adresa Mitropoliei din București menționând, printre altele, că un anume Gheorghe Oprean - asociat la tipărire cu Macarie - ar fi vândut, cu preț bun, 500 de tomuri „cu roșu pentru Moldova.”⁴²

Macarie a tipărit cu două culori (inclusiv foaia de titlu) *Theoreticonul*, *Irmologhionul* și *Anastasimatarul* pentru Țara Românească și pentru Moldova. Însă am descoperit exemplare din acestea care au foaia de titlu și prefața doar cu negru, textul primelor file fiind tipărit cu o literă mult mai puțin elegantă decât cea de la Viena, inclusiv chenarul foii de titlu fiind altul decât cel de pe exemplarele vieneze. Corpul cărții exemplarelor cu foaie de titlu și prefață monocromă este clar tipărit la Viena, dar primele file, vizibil diferite, ne fac să credem că au fost tipărite în țară.

Având în vedere că în Biblioteca Sfântului Sinod se păstrează 165 exemplare din *Theoreticon*, 16 exemplare din *Anastasimatar* și 51 exemplare din *Irmologhion*,⁴³ în urma analizei acestora, am putut constata următoarele:

***Theoreticon*, Viena 1823**

- Țara Românească ediție integrală cu 2 culori

⁴¹ *Ibidem*, p. 176.

⁴² *Ibidem*, p. 177.

⁴³ Marius Șerban Nicolae, *Tipăriturile psaltice ale lui Macarie ieromonahul din Biblioteca Sfântului Sinod*, în *Libraria*, anuar XIII, Biblioteca Județeană Mureș, Tîrgu Mureș, 2014, p. 146.

- Moldova
 - a. ediție integrală cu 2 culori
 - b. ediție cu foaie de titlu și prefață monocromă

Irmologhion, (f.1.), 1823

- Țara Românească ediție integrală cu 2 culori
- Moldova
 - a. ediție integrală cu 2 culori. Multe exemplare sunt cu filele din prefață legate în ordine greșită.
 - b. ediție cu foaie de titlu și prefață monocromă; din prefață lipsesc filele I-XII; are filele XIII-XIV monocrome (se prea poate ca paginile lipsă din prefețe să fie îndepărtate din cauză că acolo sunt criticați grecii și atitudinea lor refractară față de cântarea liturgică în limba vernaculară).

Anastasimatar, Viena, 1823

- Țara Românească
 - a. ediție integrală cu 2 culori
 - b. ediție cu foaie de titlu și prefață monocromă
- Moldova - ediție integrală cu 2 culori.

Considerăm că exemplarele fără foaie de titlu destinate Basarabiei au fost predate și ele în 1836 Mitropoliei, odată cu tot ce mai rămăsese la Stan Popovici, reprezentantul Casei Hagi Pop. Având în vedere că din ***Theoreticon*** s-au tras la Viena exemplare suficiente pentru Țara Românească și că pentru Moldova se vorbește de 500 vândute cu preț bun, plus alte 450 venite în țară nelegate, probabil a fost nevoie să fie suplimentat numărul exemplarelor cu numele mitropolitului Veniamin Costache. De aceea, s-au imprimat la București alte foi de titlu pentru Moldova, de data aceasta monocrome, în condiții mult mai modeste decât la Viena. Foile de titlu și prefața (preluate ca informații întru-totul după cele de la Viena) s-au atașat la corpul volumelor aduse din Viena fără incipit. Hârtia foilor liminare monocrome este diferită de cea a corpului cărții.

Aceeași situație a fost și la *Irmologhion*, unde avem din nou 2 foi de titlu pentru Moldova. Una trasă la Viena, alta la București. În schimb, *Anastasimatarul* a fost suplimentat pentru Țara Românească. La acesta găsim atât foi de titlu și prefață bicolore (apărute la Viena), cât și monocrome. Din ediția de Moldova n-am descoperit decât din varianta bicoloură, trasă integral la Viena. Această situație a *Anastasimatarului* care are 2 variante de foi de titlu pentru Țara Românească și faptul că tot ceea ce a mai rămas din tiraj a venit la Mitropolia din București, ne fac să credem că noile foi de titlu au fost trase în București, în tipografia Mitropoliei. Chenarul și litera foilor monocrome corespund cu tipărițile de aici. Nu știm când anume s-a petrecut această reimprimare de foi de titlu. Cert este că cele trei lucrări de excepție atât din punct de vedere grafic, cât și cultural-spiritual, nu s-au bucurat de răspândire după cum și-ar fi dorit ctitorul lor, pururea pomenitul Macarie ieromonahul. Aceasta se vede și din nenumăratele jalbe ale lui Stan Popovici (membrul Casei Hagi Pop, moștenitorul cărților) care nu reușea să-și recupereze investiția, nici în 1836, la 13 ani după imprimarea lor. Având în vedere că exemplarele păstrate în Biblioteca Sfântului Sinod provin de la Seminarul Central, presupunem că Mitropolia le-a dat școlii sale, spre a fi de folos elevilor care au și lăsat numeroase însemnări pe marginea filelor. Tot în această direcție se înscrie și faptul că pe filele unui Theoreticon ediția pentru Moldova cu foile liminare monocrome se află ștampila Seminarului Mitropoliei din București și anul 1854. Această situație se repetă la mai multe exemplare și din celelalte titluri.

Calendare de la Sibiu și Buda cu referiri la practicile populare din medicina casnică

Drd. CRISTIAN NICOLAE MATEI
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

Abstract

Calendars from Sibiu and Buda with References to Popular Practices of Home Medicine

At the end of the XVIIIth century and the beginning of the next, the thinking of the population in Transylvania slowly changed; people began to think about life and tried to improve it, including the health issues. Knowing about the deficiency of information, publishers began to print medical books and also translated and inserted medical information into any type of book, including the calendars. There was a growing interest of population in the medical books, especially the proper diet and cure for certain diseases.

Keywords: *medicine, popular practices, recipes, medical books, Transylvania*

La sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui următor gândirea populației Principatului Transilvan, marcată de idei iluministe, s-a schimbat treptat; omul de rând a început să mediteze asupra sa și a încercat pe orice cale să-și îmbunătățească viața din punct de vedere al sănătății.

Importantele centre tipografice ale vremii, cum au fost Sibiul și Buda, aveau tot mai multe cerințe pentru imprimarea de carte laică și în acest context s-au tipărit și scrierile despre boli și tratarea lor. Datorită multitudinii de boli care au fost descoperite, pe lângă ramura celor epidemiologice, mulți autori au inclus în noile lucrări din diferite domenii ale medicinei informații despre sănătate, considerând-o ca fiind lucrul cel mai de preț. Informații despre boli lăuntrice, boli sufletești, corpul uman și alimentația corectă au fost incluse și în paginile lucrărilor laice, cum au fost

calendarele, care încep să fie tipărite în limba română în tipografia lui Petru și Ioan Bart din Sibiu și în cea a Universității din Buda, încă din ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea, respectiv prima decadă a celui următor.

Pentru prima dată, pe teritoriul țării noastre, se imprima în anul 1794, în oficina tipografică a lui Petru Bart din Sibiu, *Alexandria*, în care erau istorisite faptele regelui Alexandru Macedon.¹ După expunerea faptelor urmează *Arătări de vreo câteva doftorii și meșteșuguri*,² adică rețete de tratament casnic pentru oameni și animale. Primele trei rețete³ le mai întâlnim și în *Cărintariul rumânesc pe anul 1794*⁴ de la Sibiu. Nu știm dacă rețetarul din *Alexandria* a fost inserat de editor pe principiul cererii pe piață sau pentru că putea fi folositor. Cert este că textul din *Alexandria* a fost preluat din *Calendariul pe 112 ani*⁵ al lui Mihail Strelbițchi, tipărit în 1785 la Iași.

Calendarul lui Strelbițchi de la Iași are caracterul unei enciclopedii, deoarece încă din titlu aflăm că a fost „scos din multe feliuri de cărți,” printre care și „cartea lui Pedimontan doftorul” și „din calendariul lui Petru, împăratul Moscvei.”⁶ Încă din predoslovie aflăm că această nouă publicație cuprinde și rețetare medicale inspirate din industria casnică „doftoriile cele cu lesnire și fără de cheltuială ce se găseșc pe la casele celor săraci, ca să le folosească la vremea boalelor

¹ Lucrarea am cercetat-o în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca (mai departe BCU-CN); cota CRV 225; Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche* (mai departe BRV), Tom III, 1809-1830, București, Editura Academiei Române, 1912-1936, nr. 1430, pp. 659-660.

² *Arătări de vreo câteva doftorii și meșteșuguri*, Cota CRV 225, fila v. 23, r. 24, v. 24.

³ Primele trei rețete au următorul titlu: *Cine nu aude bine sau aude cam rău; cine are mătrice sau altă rosătură în pânțele, pentru tusă.*

⁴ Georgeta Răduică, Nicodim Răduică, *Calendare și Almanahuri Românești 1731-1918. Dicționar bibliografic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 220; BRV, Tom II, 1716-1808, nr. 571, p. 358.

⁵ Cercetat în BCU- CN, Cota CRV 1124; BRV II, nr. 484, p. 301; BRV IV, nr. 484, p. 264.

⁶ *Calendariul pe 112 ani*, BCU- CN, cota CRV 1124, pagina de titlu.

lor.”⁷ În partea calendaristică sunt menționate caracteristicile somatice, psihice și morale ale celor născuți în zodiile astronomice (pentru băieți și pentru fete), chiar și bolile la care sunt predispuși pe parcursul vieții.⁸ La finalul fiecărei luni figurează un paragraf intitulat **Pentru dohtorie**, alcătuit asemănător celor două ediții ale **Calendarelor** de la Sibiu tipărite în 1802 și 1803, care cuprindeau o regulă a sănătății. Recomandările trecute la finalul lunilor fac parte din regimul igienic, alimentar și medical în funcție de anotimp.

Următorul capitol cu un interes major asupra cercetării noastre este **Pentru siropuri**, în care sunt incluse rețete de preparare a 6 tipuri de siropuri: „Cum pot să se facă întâi din pelin; Sirop din măcriș; Sirop din mustul barbarisului; Sirop din scortîșoară dulce; Sirop din portocale; Sirop din mere,”⁹ 14 rețetare de alifii: „Unsoarele pentru neputințele omenesti cum să se facă Unsoare de pelin; Unsoare din bobru; Unsoare din prăsade; Unsoare pentru rânză și stomabul; Unsoare de terpentină sau de spiganariu”¹⁰ și încă 100 de prescripții din cele mai diverse ca stil și ținută științifică, acoperind aria medicinei domestice.¹¹ Lista rețetelor începe cu tratamentul pentru „durere de cap,” după care urmează: „boală de ciuperce; de durere de ochi; când pute gura omului; pentru tusa și durere de chept; când va mușca șarpe; când crapă buzele; durere de gură; pentru limbrici; tusa grea și veche; pentru gălbănariu; când dor ochii și sânt roșii; de umflătura țitelor; când iese mațul la om; când iese mațul la copii; când nu aude omul; când dor măselele.”¹² Chiar dacă rețetarul publicat provine din medicina populară, sfaturile indicate aveau încă efect, erau folosite de populația autohtonă de nenumărate ori.

La finalul secolului al XVIII-lea, deoarece medicii își desfășurau activitatea doar pe la curțile boierești, iar în Transilvania la familii de nobili,

⁷ *Ibidem*, p. 3.

⁸ Gheorghe Brătescu, **Grija pentru sănătate. Primele tipărituri de interes medical în limba române (1581-1820)**, București, Editura Medicală, 1988, p. 214.

⁹ **Calendariul pe 112 ani**, p. 118-122.

¹⁰ *Ibidem*, p. 123-128.

¹¹ Gheorghe Brătescu, *op. cit.*, p. 214-215.

¹² **Calendariul pe 112 ani**, p. 136-169.

datorită mentalității țăranului, acesta prefera tratamentul de acasă care nu costa nimic. Având în vedere modul de prezentare al leacurilor, la o anumită boală se prescriau două, chiar trei tratamente; ca exemplu, propunem rețetarul despre „*Cine are carnea rea la rană;*” în acest caz, trebuia „*să iei rășină, și untdelemn, și ceară, și puțintea piatră vânăță, să le amesteci toate la un loc, și să le pui la foc ca să se topească, apoi să se sleiască, și să faci plasture pe pânzătură, și să legi la rană;*”¹³ după care se mai recomandă încă trei rețete cu diferite plante. Ceea ce am vrut să scoatem în evidență este faptul că redactorul care a formulat și introdus toate aceste tratamente s-a gândit că oamenii poate nu au în casă unele ingrediente și atunci ar fi bine să ofere mai multe soluții de tratamente și mai multe căi de vindecare.

Observăm că în unele rețete este precizată doza de droguri și ingrediente, pe când în altele nu s-au menționat cantitățile, prezentarea fiind destul de succintă. Trebuie să menționăm și ipoteza includerii în cele 105 prescrieri a câtorva care sunt de ordinul *science-fiction*-lui, deoarece medicina savantă le-a considerat iraționale, cum ar fi „*unsoarea de râme, legătura la tălpi cu pește spintecat, băutul scrumului de raci la mușcătura de câine turbat, oblojirea ochilor cu porumbei spintecați*”¹⁴ ș. a., cu siguranță făceau parte din tradiția populară de vindecare.

Pe baza *Calendarului* lui Strelbițchi înțelegem cât de adânc era implementată medicina populară în mentalitatea românilor, ajungându-se ca idei și concepții care stârnesc azi hazul să fie inserate în tipăriturile vremii. După cum am arătat și la începutul discuției despre rețete, ele au mai fost preluate în epocă, dar nu cele de natură empirică, ci cele realiste de care chiar avea nevoie populația autohtonă. În secolul al XVIII-lea și începutul celui următor în cărțile laice încă au mai fost inserate și diferite tratamente din medicina empirică, dar adesea s-au bazat pe folosirea decocturilor și

¹³ *Ibidem*, p. 156-157.

¹⁴ *Ibidem*, p. 125-126, 133-134, 139, 144-145.

ceaiurilor din plante medicinale precum menta, mușețelul, sunătoarea, teiul, cimbrisorul, melisa și multe altele.¹⁵

La începutul secolului al XIX-lea întâlnim în **Calendari românesc**¹⁶ imprimat la Sibiu, în anul 1802, după fiecare lună a anului *regula sănătății*, care erau niște precepte de igienă elementare, destul de rezumative și banale fiind totuși rezultatul înțelepciunii populare. Prima regulă din **Calendarul** pe anul 1802 este cea pe luna ianuarie care relatează următoarele: „*Cel ce se nădăduiește în prânzuri prisositoare și nu face trupului mișcare, acela trăiește prea cu grabă și pedeapsa îmbuibării lui va fi aici boala, aici grabnica moarte,*”¹⁷ textul îndeamnă la chibzuință în ce privește hrana. Pentru luna aprilie autorul prevede următoarele: „[...] *cel ce viețuiește cu șederea și nu cugetă la mișcarea trupului și a încheieturilor lui cu bărbăție, acela își aduce nemistuire, care-i netrebnicește trupul,*”¹⁸ adică lipsa de mișcare duce la diverse boli și la atrofierea mușchilor. În altă ordine de idei, acest principiu este marcat și din punct de vedere moral, deoarece în momentul în care nu faci nimic trupul și sufletul cad în patima leneviei. Pentru luna mai este menționat principiul: „[...] *carele din douăzecișipatru de ceasuri va petrece în somn mai mult decât a treia parte, acela nu numai că se va slăbi din puterile sale, ci încă își va mai înmulți vremea spre trândăvie sau lenevie, iar bărbăția cea trupească de tot și-o va ucide sau omorâ.*”¹⁹

Interessant este faptul că în **Calendarul românesc**²⁰ pe anul 1803 de la Sibiu este păstrată *regula sănătății*, dar este prezentată într-o formă mai elogioasă. Nu se cunoaște autorul, dar datorită textului ajungem la concluzia

¹⁵ Constantin Iugulescu, **Contribuție la studiul medicației în epidemiile de ciumă și holeră din țara noastră**, în vol. **Din istoria luptei antiepidemice în România**, București, Editura Medicală, 1972, p. 81.

¹⁶ Cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/D6TY7NDD8YBG8KH82HDN98XYLL21PICEDBSFDJQID1NNXTFC71-03493?func=results-jump-full&set_entry=000160&set_number=008385&base=GEN01 în data de 07.01.2016; **BRV**II, nr. 646, p. 434.

¹⁷ **Calendari românesc pe anul 1802**, p. 5.

¹⁸ **Ibidem**, p. 11.

¹⁹ **Ibidem**, p. 13.

²⁰ Cercetat în BCU-CN, cota MS 863; **BRV**II, nr. 658, p. 444-445.

că a fost redactat de un preot sau persoană aparținătoare bisericii; aceasta deoarece are o rezonanță în mediul ecleziastic aparte, fiind concepută pe baza principiilor morale. Această ediție cuprinde pentru lunile anului câteva principii preluate din ediția anterioară, cât și altele noi. Observăm astfel că pentru luna martie este menționat un îndemn despre producerea și întrebuințarea pâinii ca hrană de bază „*pâine caldă sau de curând coaptă, pentru aceea nu este sănătății potrivită căci, între găocițele ei, are multă umezeală, și prin aceasta nu poate prinde scuipatul, să mistuiască. Și pentru aceea rămân în stomah gloduri,*”²¹ iar pentru luna aprilie este redat sfatul despre importanța laptelui „*laptele aduce sânge domol, bon și sănătos. Printr-însul se pot face și tinerii, și bătrânii grași. Pentru cei slăbănogi nu este hrană tocma sănătoasă, căci la aceștia grăsimea laptelui împiedică mistuirea, aceștia trebuie să bea zărul deosebit.*”²² Imboldul pentru luna septembrie este unul curativ „*celor ce au mistuire slabă, mai bine le merge când mănâncă pește decât carne. Peștii de baltă sau de lac au carnea care mistuiește greu. Peștele gras, în tot chipul este spre stricăciune. Cu atâta mai mare trebuie să ne ferim de mațele peștilor, căci sunt viermi, și măcar de se și fierb, tot nu mor viermii, și așa pricinuesc în trupul omenesc vierme noduros.*”²³ Pe lângă faptul că ediția din 1803 enumeră pentru unele luni alte principii decât ediția din 1802, ele sunt și mai frumos formulate pentru ca orice persoană să le înțeleagă și să ajungă să fie puse în aplicare. Noua variantă diferă din punct de vedere al cuprinsului prin omiterea rețetei miraculoase de prelungire a vieții, care o întâlnim la finalul almanahului din anul 1802, cu titlul *Un rețept puternic, care se face pentru lungirea vieții omului.*²⁴

Informații generale despre corpul uman găsim în *Calendariul ce slujește pre 100 de ani*²⁵ imprimat prin anii 1814-1815²⁶ la Buda, unde

²¹ *Calendariul românesc pe anul 1803.*

²² *Ibidem*, p. 11.

²³ *Ibidem*, p. 21.

²⁴ *Calendariul românesc pe anul 1802*, p. 28.

²⁵ Exemplar cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul:

<http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/D6TY7NDD8YBG8KH82HDN98XYLL21PICEDBSFDJQID1NNXTFC71-03428?func=results-jump->

întâlnim un capitol intitulat *Despre alcătuirea omului*,²⁷ fiind prezentat de bibliograful eronat sub titlul *Despre alcătuirea anului*, datorită faptului că era considerat un text pur astronomic. Pe lângă pasajul de antropologie, inserat la paginile 102-106, autorul a introdus și un fragment *Pentru boale*, în care sunt înșiruite semnele astronomice după care se pot identifica bolile de care suferea un individ. Iar la sfârșitul almanahului este inclusă o adăugire de rețete veterinare, sub titlul de *Doftorie împotriva a vreo câteva boale ce lesne și adeseori se pot întâmpla cailor, boilor și oilor*.²⁸

Autorul își începe prelegerea despre alcătuirea omului cu definiția corpului uman făcând clară delimitarea între trup și suflet, după cum urmează: „Precum iaste omul acea mai cinstită și mai desăvârșit[ă] zidire decât toate celelalte pre pământ, nici o îndoială nu iaste, căci nu numai după puterile sufletului, dară și după alcătuirea și înfrumusețarea trupului, întrece pre toate celelalte dobitoace, căci trupul omului iaste așa potrivit întru măsură, cât acel mai mare meșter nu ar putea să aște formă mai cu lezpire pentru atâtea osebite mișcări și săvârșiri, care face trupul omului.”²⁹ Pentru a întări argumentația a inclus și puterea harului divin în alcătuirea omului. Toate organele trupului sunt plasate simetric față de corp. Autorul a constatat că omul, din punct de vedere corporal, nu se deosebește cu nimic de semenii săi. Diferența este realizabilă „după chip, glas și scrisoare, dintre care toate strălucește nemărginita înțelepciune, putere și bunătatea lui Dumnezeu.”³⁰ Putem înțelege de aici că așa cum spune Sfânta Scriptură, individul este creat după chipul și asemănarea divinității. Un rol important în descrierea corpului uman îl reprezintă encefalul, despre care se spun următoarele: „crierii, cari, din sănătoasă starea lor, nu numai întrebuințarea puterilor sufletului, ci și viața noastră se ține, căci se crede că acești crieri acea deobște simțire ar

[full&set_entry=000_147&set_number=008385&base=GEN01](#), la data 27.02.2016; *BRV* III, nr. 847, p. 97.

²⁶ Calendarul a apărut în anii 1814-1815, fiind catalogat în *BRV* nr. 847 și are inserat pe coperta interioară anul 1814, iar pe cea exterioară anul următor.

²⁷ *Calendariu ce slujește pre 100 de ani*, p. 102.

²⁸ *Ibidem*, p. 161-192.

²⁹ *Ibidem*, p. 102.

³⁰ *Ibidem*, p. 103.

cuprinde, și sufletul omului cel nemuritoriu, de unde prin vine tot trupul nostru îl pune în mișcare după voia sa.”³¹ Observăm teoria conform căreia creierul conduce sângele, adică organul din cutia craniană pune în mișcare corpul, în text termenul venă sau vână era similar cu mușchi și tendoane și nu se referea cu precădere la vasele sanguine. În textul prezent, este inserată informația care este neverosimilă, și anume „un om are 20 până la 25 de litri de sânge [...] care sânge, într-un minut, de 18 până la 20 de ori trece prin inimă,”³² adevărat este că cei cinci litri de sânge din corpul uman, în timp de repaus, trec o singură dată prin inimă într-un minut, iar în timp de exercițiu fizic sângele trece de 4-5 ori prin inimă în 60 de secunde.³³ Cifrele citate par să fie exagerate. Când discută despre traseul sângelui în corpul uman, autorul numește principiul prin termenul de *foria* sau *lucrarea sângelui*.

La pagina 105 a lucrării găsim inserate și informații despre o gândire sănătoasă „peste toată zădăria iaste gândul, căci gândul socotește nenumărate lucruri. Acesta având cuvântare, poate acele ce gândește și la alții să le descopere și să spuie. Acesta mai pre urmă are putere să cunoască pre Dumnezeu, zădătorul său.”³⁴ Prelegerea despre corpul uman se încheie cu câteva date posibil exagerate despre persoanele care se nasc și mor pe fața pământului într-o zi. Ar fi fost util să cunoaștem sursele folosite de autor despre întreaga lucrare, deoarece textul încă nu are nivel științific. Multe scrieri de fizică, chimie sau biologie antropologică încercau să scoată în evidență înțelepciunea și inepuizabila generozitate a Divinității înfățișându-ne un tablou al perfecțiunii și armoniei care se regăsește în întreg universul.³⁵

Rețetele medicale și alimentare au fost foarte căutate la finalul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, ceea ce demonstrează și informațiile incluse în paginile *Calendariului pre anul de la Hristos*

³¹ *Ibidem*, p. 103.

³² *Ibidem*, p. 104.

³³ Gheorghe Brătescu, *op. cit.*, p. 244.

³⁴ *Calendariu ce slujește pre 100 de ani*, p. 105.

³⁵ Gheorghe Brătescu, *op. cit.*, p. 241.

1824,³⁶ tipărit la Buda de către Ioan Theodorovici.³⁷ Structura este asemănătoare cu alte ediții, prima dată este prezentată partea astrologică, după care urmează informații utile pentru popor: despre anotimpuri, eclipse, genealogia Casei de Habsburg, detalii legate de personalitatea altor domnitori din Europa, tagma sacerdotală a Bisericii Catolice cu jurisdicțiile sale, târguri importante de peste an și tabelul financiar.

În încheiere, autorul a inserat un capitol, intitulat *Niște mâncări, prin îndemnarea unor iobitori de mâncări bune, sau așezat aici aceaste următoare fieruri*, lista începe cu *Zămuri* sau *Suppe*, în care erau prezentate 5 feluri de ciorbă, după cum urmează: „*Zamă de pâne, Zamă cu găliușce de butur, Zamă cu găliușce mari (knedle) de lardie (klišă), Zamă din ficați și mațe de pește, Zamă din verdețuri.*”³⁸ Ultima era indicată pentru perioada de abțință spirituală din timpul posturilor. Nomenclatura continuă cu mâncărurile ce pot fi găsite în săptămâna lăsatului sec de carne înainte de începerea postului Paștelui „*mere de pământ (grunpuri) în lapte, oao umplute, melci umpluți,*”³⁹ după care sunt indicate patru tipuri de sosuri: „*sos de crataveți acrii, alt sos asemenea, sos de crei (brian) cu jemle, sos de ceapă,*”⁴⁰ apoi patru rețete de preparare a legumelor sub formă de garnituri: „*mazere verde, fasole verde, colrave albe prejite, varză acră umplută.*”⁴¹ Autorul a mai inserat și două rețete culinare de legume amestecate cu carne „*pui tineri de găline cu sos din mere de paradis, pui de porumbei prejiți,*”⁴² iar la final a creat două liste care țin locul desertului; în

³⁶ Cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search_terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true accesat la data 21.01.2016; *BRV*III, nr. 1204, pp. 433-434.

³⁷ Mircea Tomescu, *Calendarele românești (1733-1848), 1733-1830*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957, pp. 119-120.

³⁸ *Calendaru pre anul de la Hristos 1824*, p. 69-72.

³⁹ *Ibidem*, p. 72-74.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 74-75.

⁴¹ *Ibidem*, p. 75-78.

⁴² *Ibidem*, p. 78-79.

prima sunt incluse produsele de patiserie numite **Mâncăruri de aluat**, iar în cealaltă fructele uscate. În ce privește redarea numelor rețetarului și în limba germană, susținem că a făcut un lucru util, în primul rând pentru a se observa clar din ce limbă au fost traduse, iar în al doilea rând pentru ca sașii din Transilvania să beneficieze și ei de informații care să contribuie la dezvoltarea culturală și alimentară.

În concluzie, atât informațiile despre ceea ce privește corpul uman, cât și cele menționate la finalul fiecărei luni din calendarele apărute în 1802 și 1803, sunt sfaturi informative care îndrumă spre cunoașterea unor metode de a scăpa de anumite boli. Autorul - unul sau mai mulți - „regulilor de sănătate” acorda sfaturi de emancipare culturală în sfera păstrării sănătății corporale și mintale, chiar dacă preceptele încă făceau parte din medicina empirică.

Bibliografie

❖ **Alexandria**, Sibiu, 1794, cercetată pe site-ul www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:1801/webclient/DeliveryManager?pid=227898&custom_att_2=simple_viewer&search_terms=1794&pds_han dle în data de 25.05.2015.

❖ Bianu, Ion; Hodoș, Nerva, **Bibliografia Românească Veche**, Tomul II-III, 1716-1830, București, Editura Academiei Române, 1910, 1912-1936.

❖ Gheorghe Brătescu, **Grija pentru sănătate. Primele tipărituri de interes medical în limba române (1581-1820)**, București, Editura Medicală, 1988.

❖ **Calendarul pe 112 ani**, Iași, 1785, cercetat în Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Cota CRV 1124.

❖ **Calendariu românesc**, Sibiu, 1802, Cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/D6TY7NDD8YBG8KH82HDN98XYLL21PICEDBSFDJQID1NNXTFC71-03493?func=results-jump-full&set_entry=000160&set_number=008385&base=GEN01 în data de 07.01.2016.

❖ **Calendariul românesc**, Sibiu, 1803, cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, cota MS 863.

❖ **Calendariul ce slujește pre 100 de ani**, Buda, 1814-1815, Exemplar cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/D6TY7NDD8YBG8KH82HDN98XYLL21PICEDBSFDJQID1NNXTFC71-03428?func=results-jump-full&set_entry=000147&set_number=008385&base=GEN01, la data 27.02.2016.

❖ **Calendariul pre anul de la Hristos**, Buda, 1824, cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search_terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true accesat la data 21.01.2016.

❖ Iugulescu, Constantin, **Contribuție la studiul medicației în epidemiile de ciumă și holeră din țara noastră**, în *Din istoria luptei anti-epidemice în România*, București, Editura Medicală, 1972, p. 79-85.

❖ Răduică, Georgeta; Răduică, Nicodim, **Calendare și Almanahuri Românești 1731-1918. Dicționar bibliografic**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

❖ Tomescu, Mircea, **Calendarele românești 1733-1830**, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957.

Gravuri de Ioanichie Bakov din cartea românească veche (1678-1705)

Dr. ANCA ELISABETA TATAY

Biblioteca Academiei, Cluj-Napoca

Dr. CORNEL TATAI-BALTĂ

Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Abstract

Engravings Produced by Ioanichie Bakov in Early Romanian Writings (1678-1705)

Ioanichie Bakov who signed and dated woodcuts in books printed at Bucharest, Buzău, Snagov and Râmnic occupied a major position among the wood engravers who worked on the Romanian territory between the years 1508-1830. Though numerous Romanian researchers of the 20th and 21st centuries mentioned Bakov's name, his works have not been investigated enough. He seems to be originated from Ukraine but Nestor Vornicescu claims that he is from Bacău and he learnt the art of engraving from Ukrainian master craftsmen. This study is meant to demonstrate that the engraver was frequently inspired by illustrations which had appeared in Kiev and Lviv. His woodcuts of high quality as regards drawing, themes and the skill of engraving on wood constituted models for many engravers who carried on their activity in different Romanian centers. Bakov's woodcuts can also be found in writings printed in Tbilisi, the capital of Georgia.

Keywords: *Ioanichie (Ivan) Bakov, wood engraving, old Romanian book, Bucharest, Buzău, Râmnic*

În situația gravurilor în lemn activi în perioada 1508-1830 pe teritoriul românesc, Ioanichie (Ivan) Bakov - care semnează și datează lucrări între anii 1678 și 1705, întâlnite în cărțile tipărite la București, Buzău, Snagov și Râmnic - ocupă un loc aparte. Notorietatea sa este dată și de faptul că, și la 150 de ani de la apariția uneia dintre primele sale xilogravuri, aceasta este retipărită. Numeroși cercetători din secolele XX și XXI au fost într-o oarecare măsură preocupați de Bakov, neacordându-i-se totuși atenția

cuvenită.¹ Studiul de față, fără a avea pretenții exhaustive, încearcă să arunce

¹ Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, București, Atelierele grafice Socec & Co., Soc. Anonimă, 1903-1944, Tomul I, p. 217, 221, 402, 424, 436, 454; Tomul II, p. 51, 65; Tomul III, p. 573; Tomul IV, p. 81, 238. Iorga, N., *L'ornementation du vieux livre roumain*, în *Buletin de l'Institut pour l'etude de l'Europe Sud-Orientale*, X-ème année, 1923, p. 56; Idem, *Tipografia la români*. Traducere din limba franceză de Liliana Iorga, în *Almanahul graficeii române*, 1931, p. 40; Adrian Maniu, *La gravure sur bois en Roumanie*, Bucarest, Editura Cartea Românească, 1929, p. 10, 11; Alexandru Busuioceanu, *Gravura românească veche după un album recent*, în *Gândirea*, IX, nr. 12, dec., 1929, p. 404; Idem, *Scrieri despre artă*, București, Editura Meridiane, 1980, p. 60-61; Gheorghe, Racoveanu, *Gravura în lemn la Mănăstirea Neamțul*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1940, p. 12; Gabriel Ștrempel, *Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în secolul al XVIII-lea*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, I, 1955, p. 33, 34; Virgil Molin, *Ilustrația în vechea carte bisericească*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVIII, nr. 7-8, 1960, p. 708-710; Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, București, Editura Științifică, 1968, p. 72, 76, 84; Nestor Vornicescu, *Identificarea unui xilograf român din secolul XVII*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XLVIII, nr. 1-2, 1972, p. 26-34; Idem, *Biruit-au gândul. Studii de teologie istorică românească*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1990, p. 224-233 (*Identificarea unui xilograf român din sec. XVII: Ioan de la Bacău*); Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Târgoviște, Muzeul Județean Dâmbovița, 1973, p. 7, 172, 174; Cornel Tatai-Baltă, *Incursiune în xilogravura românească (sec. XVI-XIX)*, în *Apulum*, XVII, 1979, p. 455; Cornelius Dima-Drăgan, Aurelia Avramescu, *Die Illustration im altrumänischen Buch (1508-1830)*, în *Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel-Frankfurter Ausgabe*, Nr. 17. vom. 24 Februar 1981, p. 521-522; Dragoș Morărescu, *Xilografii Bibliiei lui Șerban Cantacuzino (1688)*, în *Dacoromania* (München), VII, 1988, p. 332-334; Dan Simonescu, Gheorghe Buluță, *Scurtă istorie a cărții românești*, București, Editura Demiurg, 1994, p. 38; Doru Bădără, *Tiparul românesc la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*, Brăila, Editura Istros, 1998, p. 62, 72, 73, 76, 77, 80, 83, 122, 128, 176, 180-182, 185, 186; Aurelia Florescu, *Gravura râmniceană (1705-1827)*, Craiova, Editura Aius, 1998, p. 27,

mai multă lumină asupra travaliului acestui talentat gravor.

După încetarea activității tipografice de la Mănăstirea Plumbuita (1582),² în orașul de pe malul Dâmboviței, prima carte va apărea abia după aproape 100 de ani. Este vorba de *Cheia înțelesului* din 1678, care cuprinde un ansamblu de omilii citite duminica și la sărbători, după încheierea serviciului divin, fiind tradusă, parțial, după lucrarea teologului ucrainean Ioannykij Haleatovskyi, apărută, în a treia ediție, la Lvov în anul 1665.

Cadrul foii de titlu (fig. 1) în stil baroc al acestei cărți, semnat și datat: *Ivan B(a)k(ov) 1678*, reprezintă o cheie profilată pe un arc de triumf (sau pe o poartă impozantă), deasupra căruia apare un semănător; în colțuri întâlnim alte motive cu valoare simbolică. Putem deduce astfel, că odată dobândită această cheie, ușa Raiului se va deschide. „*Inelul cheii*,” care are mai degrabă forma unei inimi, cuprinde textul propriu-zis al foii de titlu: *Cheia înțelesului... și s-au tipărit întâiu în Mitrop(olia) Bucureșt(i) anii Dom(nului) 1678*, sub care se află stema Țării Românești. Gabriel Ștrempel a arătat că acest cadru este similar cu cel din cartea *Kliuci razumeaniia* de la Lvov din 1665 (fig. 2).³

Privind cu atenție imaginea, observăm că are inscripții explicative

81; Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche. Additamenta I (1536-1830)*, Galați, Editura Alma Galați, 2000, p. 183, 184, 200, 214, 220, 222, 224; Ana Andreescu, *Cartea românească în veacul al XVIII-lea. Repertoriul ilustrațiilor*, București, Editura Vremea XXI, 2004, p. 31; Idem, *Arta cărții. Cartea românească veche 1508-1700*, București, Editura Capitel, 2006, p. 52, 56, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65; Eva Mârza, Florin Bogdan (coordonatori), *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, Sibiu, Astra Museum, Techno Media, 2013, p. 34-35; Cornel Tatai-Baltă, Anca Elisabeta Tatay, *Reprezentarea Duminicii tuturor sfinților în icoana pe lemn, xilogravura de carte și icoana pe sticlă românească (sec. XVI-XIX-lea)*, în *Transilvania*, Serie nouă, Anul XLII (CXLVI), nr. 5-6, 2014, p. 127, 129.

² Vezi pentru detalii și bibliografie: L. Demény, *Tiparnița bucureșteană în secolul al XVI-lea*, în *Studii. Revistă de istorie*, XXV, 1972, nr. 2, p. 203-224.

³ Gabriel Ștrempel, *op. cit.*, p. 34.

pentru fiecare element al ei. În cele ce urmează vom încerca să le redăm și să corelăm textul cu imaginea.

Cartușul în care se înscrie semănătorul, cât și celelalte două medalioane de formă neregulată, situate în partea de sus a arcului, toate delimitate prin volute, au deasupra lor o panglică pe care putem citi următoarele: „Eși sămănătorul ca se samene. *Math(ei)*, 12, (3)” (la mijloc); „Cuvintele Domnului, cuvint(e) curate, argint lămurită. *Psal(m)* 11, (6)” (la stânga) și „Spată sufletească carea iaste graiul lui Dumnezeu. *Efes(eni)* 6, (17)” (la dreapta). La baza celor doi pilaștri ai arcului, se află alte două cartușe, deasupra cărora putem citi: „Au dore nu sânt cuvintele meale, arzând ca focul, zice Domnul, și ca un ciocan, zdrobind pietri. *Ieremia*, 23, (29)” (la stânga) și „Ca se așteapte ca plo(a)ia luminarea Mea, și se pogoare ca roao graiurile meale. Ca tunetul e spre troscot și caci despre fân. *Deuter(onomul)* 32 (2)” (la dreapta). Pe suprafața fiecărui pilastru este plasat câte un instrument muzical, surmontate de medalioane aproximativ ovale cu următoarele texte: „Ca un canon va da glas. *Isaia*, 16 (11)” (la stânga), respectiv „Ca o trâmbiță va da glasul său. *Isaia*, 58, (1)” (la dreapta).

Evangelhelistul Matei ne relatează despre semințele căzute lângă drum, care au fost mâncate de păsări; altele au căzut în loc pietros, au ieșit repede mlădițe din ele, însă la fel de repede au fost pârjolite de soare pentru că nu aveau rădăcini adânci; au fost și semințe ajunse între spini, dar nici acelea nu au avut viață lungă, și, în sfârșit, au existat unele care au nimerit în pământ bun, dând roade pe măsură. Așadar, pilda se referă la modul cum rodește învățătura lui Isus în noi, oamenii. Elementele simbolice din cele patru cartușe din colțuri, reprezentând argintul (stânga sus), sabia (dreapta sus), focul și ciocanul (stânga jos), ploaia și iarba (dreapta jos) fac toate referire la Cuvântul cel Adevărat, care trebuie să fie puternic ca ele, iar prin har și trâmbiță Acesta trebuie cântat. Textul de pe „tija cheii”, „Ați luat cheia înțeleșului, că nici să îngurcați întrată (= intrarea), nici pre ceaia ce au vrut să între n-ați lăsat. *Luca*, 11, (52),” conține un reproș la adresa celor ce nesocotesc Cuvântul lui Dumnezeu. Prin urmare, cartea însăși, prin mesajul transmis prin intermediul titlului (**Cheia înțeleșului**), al imaginilor (nu este vorba doar de foaia de titlu) și al textului, este o adevărată hrană sufletească pentru creștinul lector.

Cel care a conceput această foaie de titlu (bineînțeles nu ne referim la Bakov, și poate nici la gravorul din Lvov, care se putea inspira la rândul său din cine știe ce gravură a vremii) pare să fi fost un foarte bun cunoscător al mesajului biblic, pe care reușește cu brio să-l transmită urmașilor săi cu ajutorul imagologiei, dând dovadă de multă ingeniozitate. Nu au fost tocmai greu de pătruns tainele acestei gravuri (care nu e altceva decât o alegorie a Cuvântului lui Dumnezeu), și cu toate acestea ne surprinde lipsa unei aprecieri mai profunde la adresa ei în istoriografia de specialitate.

Același renumit și talentat gravor, Bakov, după cât se crede de etnie ucraineană, semnează și datează, tot în 1678, reușita ilustrație **Duminica tuturor sfinților** (fig. 3), o lucrare complexă de tradiție bizantino-balcanică, însoțită de inscripții în limba slavonă, pentru executarea căreia a folosit ca model xilogravura (fig. 4) din **Cazania** lui Petru Movilă de la Kiev din 1637.⁴ Pe scurt, imaginea simbolizează Raiul, întreaga compoziție alcătuind, de fapt, o rugăciune a tuturor sfinților. Cu alte cuvinte, cel ce deține „cheia înțelesului” (care nu e altceva decât pătrunderea tainelor Cuvântului lui Dumnezeu) va moșteni Împărăția cerurilor.

Frumoasa și luminoasa xilogravură, care îl redă pe prorocul **David** (fig. 5), din **Psaltirea** bucureșteană tipărită în anul 1694 (repetată în **Antologhionul grecesc**, Snagov, 1697 și **Psaltire grecească**, Snagov, 1700), este semnată: *IO. M. B.*, inițiale prin care Gheorghe Racoveanu îl identifică pe Ioanichie Monah Bakov. Ca atare, gravorul s-a călugărit, iar din 1700 nu mai semnează niciodată Ivan, ci doar Ioanichie.⁵

Atmosfera rusească din această imagine nu poate fi tăgăduită. Cităm în acest sens o lucrare (fig. 6) din **Psaltirea** de la Moscova din 1615.⁶ Și aici regele David poartă pe cap coroană și are o fizionomie destul de

⁴ Atanasie Popa, **Varlaam, Mitropolitul Moldovei: Cazania, Iași, 1643. Prezentare grafică**, Timișoara, Helicon, 1944, fig. 25, 26. Vezi pentru detalii: Cornel Tatai-Baltă, Anca Elisabeta Tatay, *op. cit.*, p. 126-133.

⁵ Gheorghe Racoveanu, *op. cit.*, p. 12-13.

⁶ A. A. Sidorov, **Drevnerusskaia cnijnaia graviura**, Moscova, Izdatelsvo Akademii Nauc S. S. S. R., 1951, fig. 53.

asemănătoare. Șade în aceeași poziție, scriind în fața pupitrului, și este plasat sub o arcadă semicirculară sprijinită pe coloane spiralate. În ambele ilustrații se manifestă preferință pentru motivele decorative și pentru arcul în acoladă. Este adevărat că toate aceste elemente le întâlnim și în arta brâncovenească a epocii în care a activat gravorul Ioanichie Bakov.

Ilustrația de la București a stârnit un deosebit interes, fiind folosită ca model de un gravor anonim de la Iași (*Psaltire*, 1743) și de alți trei confrăți de breaslă care semnează (și o dată datează) patru lucrări diferite în *Psaltiri* de la Râmnic: Pop. Costandin Tip. (1751, 1779); D. C. (1764); Gheorghie Pop, 1817 (1817).

La începutul secolului al XVIII-lea, Ioanichie Bakov lucrează intens pentru tipografia episcopiei de la Buzău, condusă cu pricepere de episcopul Mitrofan. Xilogravurile sale - concepute clar și armonios, având personaje cu atitudini distincte și expresive, plasate adeseori în exterior, dar și în interior, cu o articulare mai bogată a planurilor - se întâlnesc în *Triodul* slavo-român, 1700, și în *Penticostarul* slavo-român, 1701.

O parte din ilustrațiile cărților de la Buzău și Snagov (cele mai multe repetate la București) poartă semnătura lui Ioanichie Bakov. La Buzău, unele sunt datate 1700: *Învierea lui Lazăr*, *Intrarea lui Isus în Ierusalim* (sau *Floriile*, fig. 7) și *Coborârea la iad* (sau *Învierea*, repetată în *Apostol*, 1704) din *Triod* și *Mironosițele la mormântul Domnului* (fig. 8) din *Penticostar*. În *Triod*, Ioanichie mai semnează: *Scene din viața lui Iosif*, iar în *Penticostar* - *Isus și samarineanca*, *Înălțarea Domnului*, *Coborârea Duhului Sfânt* (reluată în *Apostol*, 1704), *Viziunea lui Petru din Alexandria* (nu se întâlnește la București), *Vindecarea slăbănogului*. La Snagov, în *Liturghiile* din 1701, aflăm o reprezentare a *Sfântului Grigorie* semnată de același talentat artist (repetată la Buzău, Râmnic, Târgoviște și mai apoi la București).

Referindu-se la ilustrațiile lui Ioanichie Bakov, istoricul de artă Alexandru Busuioceanu remarca pe drept cuvânt: „O mare puritate arhaică de linii și un simț decorativ plin de sentiment (...), pe care nici unul dintre contemporani nu l-a întrecut în asemenea compoziții narrative. O puritate de primitiv, imaginând istoriile sfinte cu un sentiment aproape idilic și desenându-le în clare linii simplificate și aproape grațioase. Aerul rusesc se simte, bineînțeles, în iconografie, în înfățișarea caracteristică a

*personajelor, în peisajele ondulate sau în arhitecturile imitate după fresce și icoane moscovite ale epocii.”*⁷

Tipăritura deosebită, atât în ceea ce privește conținutul, cât și modul de imprimare, numită de specialiști **Advarium**, posedă cinci xilogravuri de mici dimensiuni. Patru dintre ilustrațiile acestei cărți, o adevărată raritate bibliofilă, conservată la Biblioteca Județeană „Astra” din Sibiu, sunt semnate de Ivan Bakov, care folosește diferite prescurtări ale numelui. Deși una dintre ilustrații este lipsită de semnătură, credem că și ea aparține aceluiași meșter foarte talentat.

Daniela Poenaru, care a studiat cu mulți ani în urmă **Advariumul**, spune că acesta cuprinde diferite rugăciuni către Hristos și „are o formă curioasă, foile lui fiind lungi și înguste și pe deasupra nu sunt legate ca la celelalte cărți, ci sunt pliate.”⁸ Primele două foi din carte lipsesc, dar existând xilogravuri de Ioanichie Bakov,⁹ care „a lucrat în Țara Românească pentru tipografiile din București, Snagov și Buzău de la 1678 - până pe la 1708,” cercetătoarea a „datat cartea cu aproximație, în limitele datelor arătate.”

Capacitatea artistului este atestată de faptul că fiecare dintre cele cinci xilogravuri este concepută și tratată în mod specific.

Sfânta Treime sau **Cina de la Mamvri** (fig. 10) aparține atât iconografic, cât și stilistic ambianței bizantine. Cei trei îngeri călători așezați la o masă ovală sunt ospătați de Avraam și Sara. Dispoziția simetrică a personajelor și a fragmentelor arhitectonice probează originea indicată.

Cei patru evangheliști însoțiți de simbolurile lor (fig. 11) reprezintă o lucrare executată în manieră occidentală. Individualizați, extrem de preocupați și concentrați, aceștia scriu evangheliile, fiind surprinși în variate și firești ipostaze. Dorința lor arzătoare de a sluji pe Isus Hristos animă această mică compoziție.

Gravură cu două medalioane cu Maica Domnului și Isus (fig. 12) surprinde dragostea maternă a Fecioarei față de Prunc și pe Mântuitor

⁷ Alexandru Busuiocanu, **Scrieri despre artă**, p. 61.

⁸ Daniela Poenaru, **op. cit.**, p. 7-9.

⁹ Autoarea semnaleză doar patru xilogravuri și reproduce una dintre ele.

binecuvântând lumea.

Xilogravura **Pofala Sfântului Iosif, păzitorul Precistei** (fig. 13) este executată în conformitate cu anumite precepte ale artei de tradiție bizantină: solemnitatea personajelor, supradimensionarea lui Iosif și ignorarea adâncimii spațiale.

Sfinții Petru și Pavel cu biserica în mâini (fig. 14) este cea mai aerisită și mai clară dintre cele cinci xilogravuri. Și aici, ca de obicei, Sfântul Petru poartă cheile, iar Sfântul Pavel, sabia. În spatele lor se află redade, la dimensiuni reduse, în doar câteva linii deosebit de expresive, scenele supliciilor la care au fost supuși: Petru este răstignit cu capul în jos, conform dorinței lui, și lui Pavel i se taie capul cu sabia. În ambele cazuri țâșnesc asupra lor, dintre nori, razele Duhului Sfânt.

Așa cum s-a văzut, este uimitoare ușurința cu care gravorul a trecut de la o temă la alta, știind să folosească procedeele artistice cele mai adecvate. Să nu uităm că ne aflăm în plină epocă brâncovenească, la prestigiul artei căreia Ioanichie Bakov a avut o contribuție importantă.

Menționăm că ultimul an în care Ioanichie Bakov semnează o xilogravură este 1705. Este vorba de **Răstignirea** (fig. 15), cuprinsă într-un cadru cu instrumentele Patimilor lui Hristos, din cărțile de la Râmnic: **Molitvenic** (cu **Liturghie**) și **Octoih**, 1706.

În centrul imaginii este redat Mântuitorul răstignit, cu ochii închiși (procedeu încetățenit în arta bizantină din secolele VIII-IX),¹⁰ flancat de Fecioara Maria și de Apostolul Ioan. Capul lui Isus, ușor înclinat spre Maica Sa, „păstrează o expresie gravă a măreției în suferință, expresie care ne duce mai degrabă cu gândul la somn.”¹¹ Astfel, Mântuitorului i se acordă o înfățișare umană, firească. Acest mod de reprezentare este caracteristic artei bizantine, el datând din secolul al XI-lea.¹² Elementele de arhitectură din fundal, ce

¹⁰ Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, **Christliche Ikonographie in Stichworten**, Leipzig, Koehler & Amelang, 1980, p. 224.

¹¹ Leonid Uspensky, Vladimir Lossky, **Călăuziri în lumea icoanei**, București, Editura Sophia, 2003, p. 195.

¹² *Ibidem*.

sugerează Ierusalimul, provin din ambianța rusească (turla etajată și cea prevăzută cu bulb de ceapă).

Scena este cuprinsă într-un cadru divizat în 16 compartimente. În colțuri sunt dispuse simbolurile apocaliptice ale evangheliștilor (îngerul, leul, boul și vulturul), iar în celelalte 12 compartimente sunt redată instrumentele Patimilor, după cum urmează: sus - marama Veronicăi și potirul; jos - cana împreună cu vasul deasupra căruia s-a spălat Pilat pe mâini, zicând: „*Nevinovat sunt de sângele Dreptului acestuia. Voi veți vedea*” și punga cu cei 30 de arginți pentru care Iuda l-a vândut pe Isus; în stânga - legăturile mâinilor; stâlpul de tortură alături de nuiiele; lămpașul; cielele împreună cu cleștele; în dreapta - steaguri; scara, sulita cu care a fost străpunsă coasta lui Isus, trestia cu buretele înmuiat în oțet; cămașa lui Isus și zarurile; ciocanul alături de clește.

Idea de a dispune instrumentele Patimilor (peste 30) în jurul unui motiv central o întâlnim încă din grafica timpurie.¹³ În xilogravura ***Hristos ca om al suferinței***, executată la Ulm, în jurul anului 1470,¹⁴ uneltele Patimilor sunt dispuse în stânga și dreapta Mântuitorului. Într-o altă xilogravură, engleză, concepută în secolul al XV-lea, ce înfățișează Pieta,¹⁵ instrumentele Patimilor sunt amplasate într-un cadru compartimentat, mod de reprezentare pe care îl vom întâlni, deopotrivă, în xilogravurile și antimisele românești din secolele XVIII-XIX.¹⁶

Instrumentele Patimilor ocupă o pondere însemnată și în xilogravurile

¹³ Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, *op. cit.*, p. 239.

¹⁴ Heinrich Höhn, ***Deutsche Holzschnitte bis zum Ende des 16. Jahrhunderts***, Leipzig, Karl Robert Langewiesche Verlag, 1925, fig. p. 30.

¹⁵ Ovidiu Drimba, ***Istoria culturii și civilizației***, vol. 3, București, Editura Științifică, 1990, fig. p. 458.

¹⁶ Vezi Cornel Tatai-Baltă, ***Antimise din secolele XVIII-XIX, păstrate la Muzeul de Istorie din Blaj***, în ***Annales Universitatis Apulensis, Series Historica***, 6/1, 2002, p. 267-273; idem, ***Interferențe cultural-artistice europene***, Blaj, Editura Astra, 2003, p. 51-63.

artiștilor renascentiști: Albrecht Dürer (*Sfânta Treime*, 1511)¹⁷ și Lucas Cranach cel Bătrân (*Isus copil*, 1515),¹⁸ lucrări care au cunoscut un binemeritat răsunet, atât în epocă, cât și ulterior.

Considerăm că ilustrația lui Bakov a stat la baza xilogravurilor din *Octoih*, Iași, 1726, semnată de Ieremia Marco,¹⁹ din *Octoih*, Blaj, 1783, semnată de Ioanițiu Endrédi²⁰ și din *Molitvenic*, Brașov, 1811, semnată de Ioniț Ion Voina.²¹ Mai amintim că instrumentele Patimilor sunt redată și în alte xilogravuri românești, fără a fi însă înscrise într-un chenar compartimentat.²²

Ilustrațiile lui Bakov se vor repeta la București între anii 1726-1828.²³

¹⁷ *Das Albrecht Dürer Hausbuch*, Auswahl aus dem graphischen Werk, Einleitung von Wolfgang Hütt, zusammengestellt von Gabriele Forberg, München, Verlag Rogner & Bernhard, 1975, fig. p. 528.

¹⁸ Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, *op. cit.*, fig. p. 238.

¹⁹ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn de la Blaj (1750-1830)*, Blaj, Editura Eventus, 1995, fig. 120.

²⁰ *Ibidem*, fig. 16.

²¹ Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *op. cit.*, Tomul III, fig. 337, p. 46.

²² *Răstignirea (Triod)*, Râmnic, 1731 și 1761); *Sfânta Împărtașanie* de Vlaicu (*Ceaslov*, Blaj, 1751 și 1753); *Răstignirea* de Petru Papavici Râmnicianu (*Triod*, Blaj, 1771, 1800 ș.a.). Vezi: Cornel Tatai-Baltă, *Pagini de artă românească*, Blaj, 1998, fig. 24; Idem, *Gravorii în lemn de la Blaj*, fig. 6; respectiv *Ibidem*, fig. 41.

²³ *Învierea lui Lazăr*, *Triod*, 1726 (din *Triod*, Buzău, 1700); *Sfântul Grigorie*, *Liturghie*, 1729 (din *Liturghier grecesc și arăbesc*, Snagov, 1701 și din *Liturghie*, Buzău, 1702 dar și din alte centre); *Duminica tuturor sfinților*, *Antologhion*, 1736, *Octoih*, 1736 (apărută inițial în 1678 tot în București); *Sfântul Grigorie*, *Liturghii*, 1741; *Coborârea la iad* (cu iscălitura și data șterse, și cu un adaos în partea stângă); *Mironosițele la mormântul Domnului*, *Vindecarea slăbănogului*, *Isus și samarineanca*, *Înălțarea Domnului*, *Coborârea Dubului Sfânt*, *Penticostar*, 1743 (din *Penticostar*, Buzău, 1701); *Sfântul Grigorie*, *Liturghii*, 1746; *Învierea lui Lazăr*, *Intrarea lui Isus în Ierusalim*, *Scene din viața lui Iosif*, *Triod*, 1746 (din *Triod*, Buzău, 1700); *Duminica tuturor sfinților*, *Antologhion*, 1766 și *Penticostar*, 1768; *Coborârea Dubului Sfânt*, *Apostol*, 1774; *Vindecarea slăbănogului*, *Înălțarea Domnului*, *Penticostar*, 1800;

Cele mai multe dintre ele sunt reluate în **Penticostarul** din 1743: *Coborârea la iad*, *Mironosițele la mormântul Domnului*, *Vindecarea slăbănogului*, *Isus și samarineanca*, *Înălțarea Domnului*, *Coborârea Dubului Sfânt*, apărute inițial în **Penticostarul** de la Buzău din 1701. Acestea șase (alături de cele realizate de Ioanichie pentru **Triod**, 1700, și de celelalte din respectivul **Penticostar**) au avut ca sursă de inspirație xilogravuri ucrainene aflate în cărți de la Kiev: **Triod țvetnaia (Penticostar)**, 1631 (vezi de exemplu fig. 9), sau **Cazania lui Petru Movilă**, 1637.²⁴

Majoritatea cercetătorilor susțin că Ivan (Ioanichie) Bakov este ucrainean. Nestor Vornicescu îl consideră însă moldovean din Bacău, care a deprins arta xilogravurii de la meșteri ucraineni.²⁵

Ilustrațiile realizate de Ioanichie Bakov, de o calitate artistică deosebită, atât în ceea ce privește desenul, concepția temelor și știința gravării, au fost luate drept model de diferiți xilogravori care au activat la București, Buzău, Iași, Râmnic sau Blaj. De notat că xilogravuri de Ioanichie Bakov întâlnim și în cărțile de la Tbilisi, în Georgia, unde a fost întemeiată o tipografie cu sprijinul domnitorului Constantin Brâncoveanu și al lui Andrei Ivireanul, înflăcărați apărători ai ortodoxiei.²⁶

David, Psaltire, 1806 (apărută inițial în 1694 tot în București); *Duminica tuturor sfinților, Cazanii*, 1828.

²⁴ T. N. Kameneva, A. A. Guseva (ed.), *Ucrainschie cnighi chirillovscoi peciati, XVI-XVIII vv. Catalog izdani, Vîpusc I, 1574 g. - I polovina XVII v.*, Moscova, 1976, p. 25, 27, fig. 417, 418, 528, 529, 530, 545, 547, 549, 551, 553.

²⁵ Nestor Vornicescu, *Biruit-au gândul...*, p. 224-233.

²⁶ Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 76.

Fig. 1. Ivan B(a)k(ov) 1678, Foaie de titlu, **Cheia înțelesului**, București, 1678

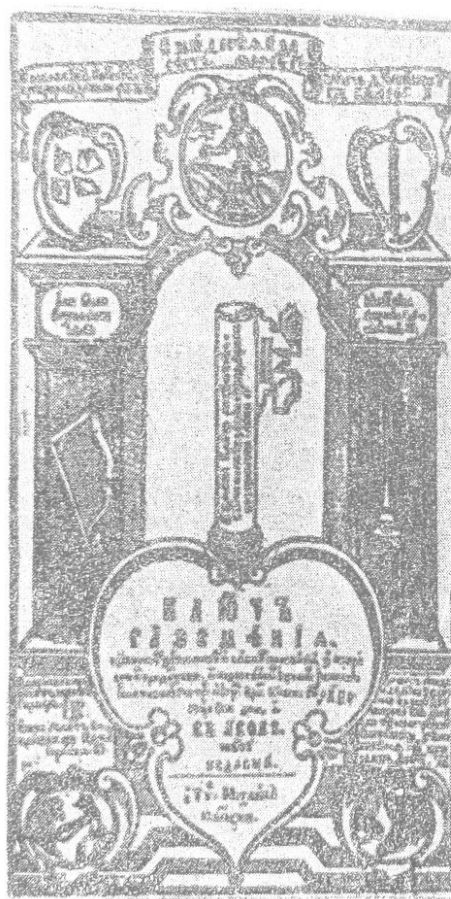

Fig. 2. Foaie de titlu, **Kliuci razumeaniia**, Lvov, 1665

Fig. 3. Ivan Bakov 1678, *Duminica tuturor sfinților, Cheia înțelesului, București, 1678*

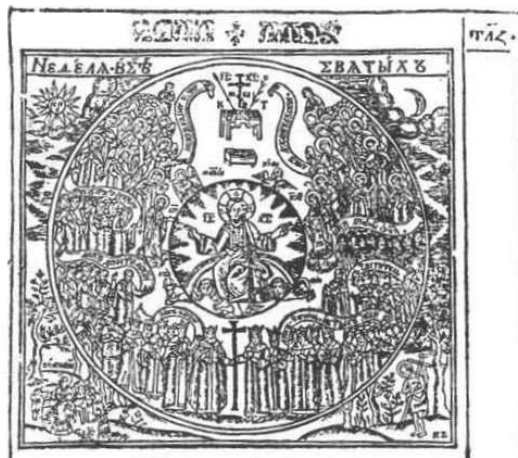

Fig. 4. *Duminica tuturor sfinților, Cazania lui Petru, Movilă, Kiev, 1637*

Fig. 5. IO. M. B. 1694, *David, Psaltire, București, 1694*

Fig. 6. *David, Psaltire, Moscova, 1615*

Fig. 7. Ioanichie B(akov) 1700,
Intrarea lui Isus în Ierusalim,
Triod, Buzău, 1700

Fig. 8. Ioan, 1700, *Mironosițele la mormântul Domnului,*
Penticostar, Buzău, 1701

Fig. 9. VR Rc 1630, *Mironosițele la mormântul Domnului, Triod țvetnaia (Penticostar), Kien, 1631*

Fig. 10. Ioan B(a)k(ov), *Cina de la Mamvri, Advarium* (București, sf. sec. XVII)

Fig. 11. *Cei patru evangheliști însoțiți de simbolurile lor, Advarium* (București, sf. sec. XVII)

Fig. 12. Ioan B(a)k(o)v, *Gravură cu două medalioane cu Maica Domnului și Isus, Advarium* (București, sf. sec. XVII)

Fig. 13. Ioan B(a)k(o)v, *Pofala Sfântului Iosif, păzitorul Precistei, Advarium* (București, sf. sec. XVII)

Fig. 14. Ioan, Sfinții Petru și Pavel cu biserica în mâini, Advarium (București, sf. sec. XVII)

Fig. 15. Ioanichii, 17(0)5, Răstignirea, Octoih, Râmnic, 1806

Preocupări istorice și juridice în operele lui Guillaume Budé

Dr. ELENA DAMLIAN
Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București
Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Résumé

Préoccupations historiques et juridiques dans les œuvres de Guillaume Budé

Guillaume Budé, «le père de la Renaissance», a eu des préoccupations multiples et ses résultats ont été remarquables dans tous les domaines qu'il avait abordés. À côté de ses ouvrages philologiques renommés, ceux qui témoignent de son intérêt pour l'histoire ou pour le domaine du droit ont suscité eux aussi la curiosité des intellectuels de Transylvanie. 16 exemplaires d'un réel mérite sont conservés dans trois prestigieuses bibliothèques de Cluj-Napoca, Sibiu et Alba Iulia et leur mise en valeur constitue le but de notre présente démarche.

Mots-clés: *Guillaume Budé, Renaissance, histoire, droit, bibliothèques, Transylvanie*

Una dintre cele mai marcante personalități ale Renașterii franceze a fost, cu siguranță, Guillaume Budé care, prin operele sale, este prezent la loc de cinste și în marile biblioteci transilvănene. La fel ca majoritatea autorilor renascentiști, a avut preocupări multiple, iar rezultatele sale au fost deosebite, în toate domeniile pe care le-a abordat.

Guillaume Budé a jucat un rol de seamă în dezvoltarea umanismului în Franța, fiind considerat „cel mai important umanist francez al epocii.”¹ Figură exemplară a Renașterii, G. Budé s-a bucurat de aprecieri elogioase precum „père de la Renaissance” (părinte al Renașterii) sau „le prodige de la France”

¹ Yves Giraud, Marc-René Jung, *Littérature française. La Renaissance*, vol. I, 1480-1548, Paris, B. Arthaud, 1972, p. 300. Toate traducerile citatelor folosite în această lucrare ne aparțin.

(Erasmus l-a numit miracolul Franței).² De asemenea, este cunoscută pasiunea sa pentru cărți și manuscrise, cât și activitatea lui de bibliotecar al regelui Francisc I, începând din anul 1522. Sub îndrumarea lui G. Budé, biblioteca regelui s-a îmbogățit cu „însemnate fonduri de manuscrise grecești și orientale.”³ Un rol important l-a avut și în fondarea Colegiului celor trei limbi (greaca, latina și ebraica), viitorul Collège de France, în 1530, sau a Bibliotecii de la Fontainebleau, transportată mai târziu la Paris, embrion al actualei Biblioteci Naționale.⁴

Guillaume Budé (Budaeus Gulielmus) s-a născut la Paris, în anul 1467 (unele surse bibliografice indică anul 1468) și a murit în același oraș, în 1540. A provenit dintr-o familie nobilă cu 15 copii. Fiu al literatului și funcționarului regal Jean Budé, Guillaume a studiat dreptul la Orléans, fără prea mare tragere de inimă, începând din 1482, dar, atras de viața mondenă, s-a întors la Paris. Spre 1491, la vârsta de 24 de ani, și-a reluat studiile, de data aceasta cu o deosebită râvnă. „Curiozitatea sa neobosită l-a împins spre literatură, numismatică, economie politică, arta vânătorului, legislație, pedagogie, matematică, filozofie.”⁵

Lipsa dascălilor foarte bine pregătiți pentru noile discipline (de pildă, dreptul și limba greacă) îl determină să învețe mai mult singur. În anul 1484, începuse studierea limbii grecești, cu pedagogul Hermonyme din Sparta și cu savantul Jean Lascaris. După doar câteva întâlniri cu aceștia, și-a aprofundat singur cunoștințele de limba greacă, putând în doar câțiva ani să traducă texte grecești. A fost considerat cel mai mare elenist din secolul al XVI-lea. În același timp, a fost atras și de istorie, teologie, matematică,

² *Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle*, publié sous la direction de Monseigneur Georges Grente. [colaboratori:] Albert Pauphilet, Louis Pichard, Robert Barroux, Paris, Arthème Fayard Editeur, 1951, p. 140.

³ Albert Flocon, *Universul cărților. Studiu istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, traducere de Radu Berceanu, cu o prefață de Barbu Teodorescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 324.

⁴ Vezi Laffont-Bompiani, *Dictionnaire biographique des auteurs de tous les temps et de tous les pays*, vol. I (A-K), Paris, 1957, p. 231.

⁵ Laffont-Bompiani, *op. cit.*, p. 231.

științele naturii, drept și medicină. De asemenea, a fost un bun cunoscător al limbii latine. Datorită muncii susținute și memoriei sale excepționale, Budé a dobândit o vastă erudiție, pe care, însă, a plătit-o cu prețul sănătății, surmenajul provocându-i dureri de cap violente și persistente care i-au adus necazuri până la sfârșitul vieții.⁶

Prodigioasa lui activitate de filolog și de istoric a desfășurat-o în paralel cu o carieră diplomatică remarcabilă. A fost ambasador la Veneția (în 1501) și la Roma (în 1505 și 1515). Începând din anul 1520, l-a însoțit mereu pe regele Francisc I în călătoriile sale. A fost prieten cu cei mai iluștri savanți ai vremii, precum Erasmus, Thomas Morus, Etienne Dolet sau François Rabelais, cu care a purtat o vastă corespondență, mai ales în limbile latină și greacă, în limba franceză exprimându-se mai greoi. Corespondența sa constituie un document de seamă pentru istoria literară a timpului său.⁷ A fost, de asemenea, prieten și colaborator al unor tipografi erudiți, de pildă al lui Josse Bade sau, îndeosebi, al lui Robert Ier Estienne.⁸

Guillaume Budé a activat și ca avocat, notar, secretar al regelui, magistrat al comercianților din Paris („*prévôt des marchands*,” 1522-1524) sau raportor la Consiliul de Stat („*maître des requêtes*,” în 1522).⁹ Din cei 11 copii pe care i-a avut, 3 au fost mai cunoscuți: Dreux, Louis și Jean.¹⁰ Guillaume

⁶ *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts*, par une société de savants et de gens de lettres, sous la direction de M. Berthelot, vol. I-XXXI, Paris, H. Lamirault et C-ie, Editeurs, 1885-1902, vol. VIII, p. 328; *Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle*, p. 140.

⁷ Vezi *Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle*, p. 142; Laffont-Bompiani, *op. cit.*, p. 230-231; *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, Paris, Librairie Larousse, 1960, vol. II, p. 425.

⁸ Vezi Albert Flocon, *op. cit.*, p. 197 și 199; Lucien Febvre, Henri-Jean Martin, *L'apparition du livre*, Paris, Editions Albin Michel, 1971, p. 449.

⁹ Vezi *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, p. 425; *Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle*, p. 142.

¹⁰ Dreux Budé (?-?), fiul cel mare, a rămas în Franța și a fost avocat al regelui; Louis de Budé (?-1552) a fost profesor de limbi orientale la Geneva; Jean

Budé a fost catolic, dar tolerant față de Reformă în ultimii ani ai vieții. După moartea sa, soția lui a trecut la protestantism și s-a stabilit la Geneva, cu o mare parte a copiilor lor.¹¹

Guillaume Budé este autorul sau traducătorul a numeroase opere de valoare, cele mai importante fiind adesea reimprintate. Este cunoscut, în special, ca filolog,¹² unui cercetători considerându-l „fondator al filologiei și primul mare elenist francez”,¹³ cel care „[a militat] pentru un învățământ filologic modern.”¹⁴

Preocupările sale pentru istorie¹⁵ sau pentru domeniul dreptului s-au materializat și ele în lucrări valoroase care constituie subiectul prezentului studiu. Între anii 1502-1505, Guillaume Budé a tradus din limba greacă în limba latină trei tratate ale scriitorului, istoricului și filosofului grec Plutarh și

de Budé (1515-1587) s-a stabilit și el la Geneva unde a tradus sau publicat, singur ori în colaborare cu Charles de Jonvilliers, diferite opere ale lui Jean Calvin. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné*, p. 328; Pierre Larousse, *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle français, historique, géographique,...*, vol. I-XV+II vol. Supplément, Paris, Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1865-1890, vol. II, p. 1383; *Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle*, p. 142; *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, p. 425.

¹¹ Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné*, p. 328; Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1383.

¹² Despre activitatea lui de filolog vezi și Elena Damian, *Filologi francezi renașcentiști în fondurile Bibliotecii Academice Clujene*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, anuar II, Tîrgu Mureș, Consiliul Județean Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2003, p. 169-170.

¹³ *Histoire de la littérature française*, coordonator Angela Ion, vol. I, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982, p. 94.

¹⁴ *Dicționar istoric critic. Literatura franceză*, coordonator Angela Ion, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 33.

¹⁵ Vezi și Elena Damian, *Istoriografia Renașterii franceze. Ediții prezente în Bibliotecile transilvănene*, în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, anuar VII, Tîrgu Mureș, Consiliul Județean Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2008, p. 133-134.

o scrisoare a Sfântului Vasile, însă prima sa lucrare mai importantă este *Annotationes in XXIV libros Pandectarum*, publicată la Paris, în 1508, in-folio, o operă juridică și moralizatoare care denotă o bună cunoaștere a antichității „foarte rară în acea vreme printre juriști.”¹⁶ Budé „a demonstrat că dreptul roman este rodul unei culturi și al unei civilizații și nu o sumă de sentințe atemporale.”¹⁷ Ea a fost reeditată până la moartea autorului în anii 1520 ?, 1521, 1524, 1526, 1527, 1528, 1532, 1534, 1535 și 1536.¹⁸ În această operă, „folosind filologia și istoria pentru a înțelege dreptul roman, el a realizat o adevărată revoluție în studiile juridice.”¹⁹ Umanistul Guillaume Budé „[a atacat] vehement corupția și setea de câștig a aparatului juridic și administrativ al timpului său.”²⁰ Considerat „unul dintre restauratorii noilor metode juridice,”²¹ Guillaume Budé și-a criticat colegii, afirmând că, din dorința de a-și mări onorariile „preținșii jurisconsulti [...] multiplică procedura [...], ei vând, ei își prostituează talentul.”²² Din această importantă lucrare, se păstrează exemplare valoroase în câteva prestigioase biblioteci transilvănene. La Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, găsim edițiile din 1524 (Paris), 1528 (Paris), 1528 (Basel, colligatum, posesor Timotei Cipariu), 1534 (Basel, 3 exemplare), iar la

¹⁶ *Biographie Universelle, ancienne et moderne, ou histoire...*, vol. VI, à Paris, chez L. G. Michaud, libraire-éditeur, 1812, p. 224.

¹⁷ Henri-Jean Martin, *Classements et conjonctures*, în *Histoire de l'édition française*, vol. I, *Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu du XVIIe siècle*, sous la direction de Roger Chartier, Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/Promodis, 1989, p. 555.

¹⁸ Vezi Alexandre Cioranescu, *Bibliographie de la littérature française du seizième siècle*, collaboration et préface de V.-L. Saulnier, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1959, p. 160; H. M. Adams, *Catalogue of Books printed on the continent of Europe, 1501-1600 in Cambridge Libraries*, vol. I, Cambridge, At the University Press, 1967, p. 207.

¹⁹ *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné*, p. 328.

²⁰ *Dicționar istoric critic. Literatura franceză*, p. 31.

²¹ Yves Giraud, Marc-René Jung, *op. cit.*, p. 300.

²² *Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle*, p. 140.

Biblioteca Muzeului Național „Bruckenthal” din Sibiu, edițiile din 1551 (Lyon, 2 exemplare) și 1557 (Basel).

Moralistului i se alătură istoricul. Budé cercetează istoria Franței „apelând la surse de arhivă și respingând legendele, compilațiile și fantezia vulgarizatoare a cronicarilor medievali, în scopul de a realiza o investigație veridică a instituțiilor din trecutul îndepărtat al țării sale.”²³ El a dorit să înfățișeze un tablou bogat și real al vechilor instituții franceze. „Prin erudiția și rigoarea informării științifice, opera lui [...] deschide noi căi de cercetare în istoriografia franceză a Renașterii.”²⁴

O altă operă însemnată este cea intitulată **De Asse et partibus eius libri V**, care a apărut la Paris, în 1514, in-folio, în tipografia lui Josse Bade. O bogată informație istorică și filologică stă la temelia acestui tratat în care Guillaume Budé pune bazele numismaticii, tratat considerat „un model de erudiție onestă și riguroasă.”²⁵ Deosebitul lui simț al informației exacte este unanim apreciat de cercetătorii operelor sale. Studiind monedele romane și grecești, autorul ne prezintă „fără vreun plan prestabilit un tablou al vieții antice,”²⁶ pe care îl dorește cât mai bogat și realist și care îi oferă prilejul unor referiri critice la prezent. El și-a dedicat lucrarea, după cum însuși a spus, „tuturor oamenilor onestți care iubesc literatura și filosofia [...], geniului francez.”²⁷ Scopul său era acela de a trezi, în Franța, gustul pentru literatura antică de care era atât de pasionat. Această lucrare s-a bucurat de un succes considerabil, mărturie stând și numeroasele ediții din timpul vieții: în 1516, 1522 (Veneția, Aldus, in-4°, ediție considerată „bună și mult apreciată”²⁸), 1524, 1527, 1528 și 1532. La cererea regelui, în anul 1522, a apărut și în limba franceză, cu titlul **Summaire ou épitomé du livre de Asse**, la Paris, in-8°, reeditată în 1527 și 1538. În 1562, la Florența, a văzut lumina tiparului și o variantă în limba

²³ *Dicționar istoric critic. Literatura franceză*, p. 31.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle*, p. 141.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ D. Rebitté, *Guillaume Budé restaurateur des études grecques en France. Essai historique*, Paris, Joubert Libraire-Editeur, 1846, p. 233.

²⁸ *Biographie Universelle, ancienne et moderne, ou histoire*, p. 224.

italiană, în traducerea lui Gualandi.²⁹ Aproximativ 20 de ediții, când în latină, când în franceză, au apărut până la sfârșitul secolului al XVI-lea.³⁰ Această operă a circulat și pe teritoriul Transilvaniei, exemplare prețioase aflându-se și în prezent în câteva mari biblioteci. La Biblioteca Națională a României, Filiala „Batthyaneum” din Alba Iulia, edițiile din 1541 (Paris) și 1556 (Basel); la Biblioteca Muzeului Național „Bruckenthal” din Sibiu, o ediție din 1528 (Köln); la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, o ediție din 1550 (Lyon). Profesorul V.-L. Saulnier consideră că această operă despre monedele antice este cea care „îi aduce [lui G. Budé] gloria erudiției.”³¹

Preocupările sale pentru istorie stau și la baza lucrării *De l'institution du prince*, compusă în jurul anului 1522 și dedicată lui Francisc I. Opera este scrisă în franceză, deoarece regele cunoștea mai puțin limba latină. Este o culegere de cugetări și referințe despre realitatea timpului său. Ea a apărut după moartea autorului, în 1547, la Paris (în-folio și in-8°) și la Lyon (o ediție).³²

O altă scriere deosebit de interesantă, asupra căreia cercetătorii s-au aplecat, poate mai puțin, este intitulată *Forensia*. Este o operă postumă, reconstituită și publicată de Robert Ier Estienne, după notele manuscrise ale lui G. Budé, în anul 1544, la Paris, în-folio, însumând 270 de pagini. Această lucrare, considerată de specialiști o raritate, nu am întâlnit-o în marile biblioteci transilvănene cercetate. Robert Ier Estienne, în calitate de prieten și colaborator al lui G. Budé, a câștigat și încrederea familiei acestuia, care l-a însărcinat cu editarea operelor rămase în manuscris.³³ În *Forensia*, G. Budé dorea să le ofere cititorilor comentarii de drept roman, explicații despre practica dreptului sau despre vechile proceduri și un glosar de termeni

²⁹ Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné*, p. 328.

³⁰ Vezi Lucien Febvre, Henri-Jean Martin, *op. cit.*, p. 382.

³¹ V.-L. Saulnier, *Literatura franceză*, vol. I, București, Editura Albatros, 1973, p. 174.

³² Vezi *Dicționar istoric critic. Literatura franceză*, p. 36.

³³ Vezi Luigi-Alberto Sanchi, *Les Commentaires de la langue grecque de Guillaume Budé: l'œuvre, ses sources, sa préparation*, vol. I, Genève, Librairie Droz, 2006, p. 47.

juridici. Indexul lucrării anunța peste 3000 de articole, deși lucrarea nu era finalizată. Autorul se raportează nu doar la „lucrurile din vechime”,³⁴ ci și la instituțiile moderne, oferind informații utile atât pentru istoria instituțiilor, cât și pentru domeniile juridic și administrativ.³⁵

Lucrarea *Forensium verborum et loquendi generum quae sunt a G. B. proprio commentario descripta, Gallica de foro Parisiensi sumpta interpretatio*, Paris, R. Estienne, 1545, in-folio, 167, 231 p., menționată în cataloagele lui Al. Ciorănescu, H. M. Adams sau Fred Schreiber, este, de asemenea, o raritate și nu se găsește în bibliotecile transilvănene cercetate. Este ediția întâi a acestei opere postume a lui G. Budé, scrisă ca un apendice la lucrarea sa *Forensia*. Fred Schreiber afirmă că ea este redactată sub forma unui lexicon de termeni juridici latin-francez și francez-latin, în care „Budé a îmbinat experiența sa de avocat practician cu formația sa clasică, încercând să ofere un vocabular cu ajutorul căruia problemele juridice să poată fi exprimate într-o latină pură, în ciuda diferențelor dintre dreptul roman și sistemul juridic din Franța în secolul al XVI-lea.”³⁶

Ediția a doua a operei *Forensia* a fost tipărită pentru Robert Ier Estienne de către cumnatul său, Conrad Bade (fiul lui Josse Bade/Jodocus Badius Ascensius; Perette, fiica lui Jodocus, a fost soția lui Robert Ier Estienne), la Paris, în 1548, in-folio, 270 p. Erata primei ediții (cea din 1544) a fost cuprinsă în această ediție. Un exemplar al acestei lucrări rare, tipărit în 1548, se păstrează în colecțiile Bibliotecii Naționale a României, Filiala „Batthyaneum” din Alba Iulia. Două exemplare ale ediției din 1557, tipărite la Basel, se regăsesc la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, respectiv la Biblioteca Muzeului Național „Bruckenthal” din Sibiu.

³⁴ D. Rebitté, *op. cit.*, p. 232.

³⁵ Vezi D. Rebitté, *op. cit.*, p. 232-233.

³⁶ Fred Schreiber, *The Estiennes. An Annotated Catalogue of #)) Highlights of their various presses*, New York, K. R. Schreiber, 1982, p. 82.

Opera Omnia a fost tipărită în 1557, la Basel, în 4 volume, in-folio, în tipografia lui Nicolaus Episcopus junior, cu o prefață amplă a lui Coelius Secundus Curio (Celio Socondo Curione, 1503-1569).³⁷

Celui mai mare umanist francez al Renașterii i-a fost apreciată și puritatea stilului în limba greacă, dar, în limba latină și mai ales în franceză, exprimarea sa a fost mai stângace. Preocupările sale multiple, materializate în opere de o certă valoare, au stârnit admirația atât a contemporanilor săi, cât și a generațiilor viitoare. Numeroși specialiști străini și români i-au dedicat importante studii, iar scrierile sale continuă să incite la cercetare și valorificare. Alături de renumitele lui lucrări filologice, cele care vădesc interesul său pentru istorie sau pentru domeniul dreptului au trezit și ele atenția intelectualilor transilvăneni. Cele 16 exemplare valoroase descoperite până în actuala etapă a cercetării noastre se păstrează la loc de cinste în cele trei mari biblioteci din Cluj-Napoca (8 exemplare), Sibiu (5 exemplare) și Alba Iulia (3 exemplare). Ele sunt bine conservate, au legături artistice, au avut posesori renumiți, precum Timotei Cipariu, iar punerea lor în valoare ni s-a părut necesară și onorantă.

³⁷ Vezi și https://fr.wikipedia.org/wiki/Guillaume_Bud%C3%A9

Rețete medicale și sfaturi utile pentru îmbunătățirea sănătății în paginile cărților românești vechi (1788 - 1824)

Drd. CRISTIAN NICOLAE MATEI
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

Abstract

Medical Recipes and Tips for Improving Health in the Old Romanian Books (1788-1824)

In the second half of the 18th century, health problem of the population in Transylvania became state policy for the authorities in Vienna. Thus, there were taken several measures for improving health, including printing of medical books. The authorities could not discover the cause of the diseases, so they asked the doctors to study the daily food, type and quantity. Observing the food deficiency, the authorities first issued imperial orders to teach people how to prepare properly the food and later several medical books were published on this issue.

Keywords: *medical books, recipes, diseases, old books, Transylvania*

În cea de a II-a jumătate a secolului al XVIII-lea și în primele trei decenii ale veacului următor, tiparele Principatului transilvan s-au axat mai mult pe imprimarea de ordonanțe imperiale și carte din ramura economică, politică, morală și medicală. Programul de educație spirituală, economică, tehnică și sanitară început la inițiativa lui Iosif al II-lea a fost continuat de urmașii săi. Reformismul Mariei Tereza și cel inițiat de Iosif al II-lea în general doreau obținerea unui randament în ceea ce privește agricultura, meșteșugurile, cultura, instrucția și starea de sănătate a regiunii.

Autoritățile imperiale de la Viena în veacul al XVIII-lea, nemaștiind care este cauza provocatoare a multitudinii de boli epidemice, venerice și variolice întâlnite în Transilvania, au cerut medicilor să studieze hrana zilnică, tipul și cantitatea. Masa principală a țăranului era compusă din

mămăligă.¹ Observând precaritatea alimentară oficialitățile au cerut, la început, emiterea de ordonanțe prin care urmăreau să învețe populația autohtonă cum să își prepare corect hrana și mai târziu propunând cărți de specialitate. Alimentația proastă și insuficientă predispunea corpul uman la unele boli de nutriție. Elvețianul Recordon, care a trăit o perioadă de timp în Țările Române, amintea în adnotările sale faptul că porumbul era considerat alimentul de bază, din care se pregătea un terci foarte gros sau mai degrabă un fel de pâine pe care o numeau localnicii mămăligă și care era foarte plăcută la gust, când era proaspătă.²

¹ Mămăliga, fiind principalul aliment de pe masa țăranului, se putea servi atât fierbinte sau rece, fiind tăiată cu ața. Devenea o delicată atunci când făina de mălai era fiartă în lapte sau când mămăliga se prăjea în bucăți mici în tigaie cu unt. Domenico Sestini, călător prin Țara Românească prin anul 1780, află de la mai mulți săteni că acest tip de mâncare purta numele de *mămăligă boierească*. În zilele de post mămăliga se servea cu ceapă și usturoi iar în zile de dulce era asociată cu lapte, zer, brânză, ouă sau pește. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mămăliga se făcea din făină de mei și făină de porumb, prima fiind considerată net inferioară celei de a doua deoarece se cultiva pentru hrana animalelor, dar țăranii, neavând posibilitatea procurării de făină de porumb, foloseau și acest tip de mălai care de cele mai multe ori se lipea de dinți. Țăranul mai cultiva pe lângă porumb, praz, fasole, linte, varză și legume pe care le folosește la ciorbe, chiar dacă erau cât se poate de sărăcicioase. Foarte rar întâlnim la masa țăranului carnea, deoarece lipsea de cele mai multe ori, chiar dacă era un crescător renumit de animale domestice, prefera să le vândă pentru bani sau pentru nevoile cotidiene. Carnea o întâlnim prezentă doar cu prilejul sărbătorilor împăratești, când se gătește cu legume. Vezi la Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească 1750-1860*, București, Editura Humanitas, 2015, p. 25-29.

² Constantin Bărbulescu, *România Medicilor. Medici, țărani și igiena rurală în România de la 1860 la 1910*, București, Editura Humanitas, 2015, p. 128; Paul Cernovodeanu, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801-1821), București, Editura Academiei Române, 2004, p. 669.

Inițiativa emiterii unei ordonanțe imperiale despre alimentație a avut-o Guberniul Transilvaniei, care în anul 1788 a ordonat publicarea, la Sibiu, în limba română, a regulilor *doftorului* Budelkő, sub titlul ***Instrucțiuni pentru pregătirea pâinii de grâu.***³ Actul prezenta un incontestabil interes igienico-medical întrucât urmărea prevenirea intoxicațiilor datorate consumării pâinii preparate din amestecuri de cereale necorespunzătoare și dăunătoare corpului uman.⁴ Doctorul Budelkő prescria în total 10 modalități prin care țăranul putea coace o pâine sățioasă și bună la gust. Astfel, aflăm că bucatele trebuiau curățate de tot ce era stricat și mai înainte de toate necesitau un timp de uscare în cuptorul de pâine, după care era indicat „*să dospescă prin care pita nu numai va fi ușoară și bună, ci și toată stricăcioasa putere pier.*”⁵ Autorul menționează și timpul de lăsare la dospit, care să fie de optsprezece ore, interval în care trebuia ținut la o căldură constantă, iar cuptorul „*dintâiași dată nu trebuie tare încălzit, ca coaja pitei deodată să nu se învârtoșeze, și pita să se lase mai mult în cuptoriu decât altfeliu de pită.*”⁶ Suntem convingși că săteanul secolului al XVIII-lea făcea o pâine coaptă la suprafață, cu o coajă tare, iar la interior aluatul era necopt, provocând astfel dureri abdominale și crampe acute. Medicul cunoștea faptul că multe persoane care vor auzi despre această rețetă a producerii unei pâini gustoase nu aveau posibilitatea de a o pune în fiecare zi pe masă copiilor, și de aceea indică încă trei sfaturi, și anume: „*din pâinea aceasta o dată nu mult trebuie a mânca; caș sau slănină cu pâine din aceasta nu trebuie a mânca; în celelalte păzături, care se gătesc cu*

³ Cercetat în Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, Fond Unitarieni, Pachetul 16, nr. 1080. Informații despre actul imperial mai întâlnim și la Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, ***Repertoriul actelor oficiale prind Transilvania tipărite în limba română 1701-1847***, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 169-170.

⁴ Gheorghe Brătescu, ***Grija pentru Sănătate, Primele tipărituri de interes medical în limba române (1581-1820)***, București, Editura Medicală, 1988, p. 86.

⁵ ***Instrucțiuni pentru pregătirea pâinii de grâu***, Fond Unitarieni, Pachetul 16, nr. 1080, p. 1.

⁶ ***Ibidem***, p. 2.

*verdețuri și cu legumi de grădină, [...] mai mult trebuie pus și din verdețuri.*⁷ Sfaturile medicului se încheie cum că autoritățile trebuie să „*poruncească, sub grea pedeapsă morarilor na nice un feliu de bucate sau grăunțe să nu macine de nu vor fi bine curate și uscate.*”⁸ Bucatele necurate care sunt pomenite în documentul lui Budelkő nu au în vedere neapărat caracterul toxic al grânelor care sunt amestecate cu diferite ierburi sau plante, ci faptul că ele nu erau curățate cu atenție, de multe ori pâinea era pregătită dintr-o multitudine de cereale crescute pe câmp fără ca măcar morarul să refuze să macine așa ceva. Semințele în afară de grâu duceau la scăderea calitativă și nutritivă a pâinii, acestea devenind nocivă pentru corpul uman. Scopul imprimării indicațiilor doctorului Budelkő de către Guberniu a fost unul cu dublu efect, și anume, în primul rând educarea oamenilor în vederea confecționării unei pâini gustoase și sănătoase, iar în al doilea rând interzicerea acceptării de către morari a grăunțelor mucegăite sau umede.

Spre finalul veacului, în anul 1795 a apărut la Cluj o ordonanță intitulată ***Îndrumări pentru cultura cartofilor***,⁹ în care era încurajată populația să cultive și să folosească cartoful în prepararea hranei zilnice. Nu mai departe, medicul Mátyus István considera cartofii ca fiind alimentul de bază pentru oameni și animale, deoarece se cultiva ușor, nu avea nevoie de condiții climatice excelente și putea scăpa populația de foamete în anii dificili.¹⁰

În al doilea deceniu al secolului al XIX-lea calitatea pâinii se aprecia ca fiind albă, curată și coaptă bine,¹¹ iar din rețetele traduse de Dimitrie Samurcaș aflăm că existau două feluri de pâine, și anume: „*pâinea cea de obște mai neagră*” și „*cea albă de casă.*”¹² Cartea care cuprinde un astfel de rețetar și

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, *Repertoriul actelor oficiale*, p. 229.

¹⁰ József Spielmann, *Restituiri istorico-medicale*, București, Editura Kriterion, 1980, p. 335.

¹¹ Constanța Vintilă-Ghițulescu, *op. cit.*, p. 67.

¹² Pompei Gheorghe Samarian, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, II, București, 1938, p. 128.

informații prețioase despre realizarea hranei a fost imprimată în tipografia Mitropoliei din Iași în anul 1818 și poartă titlul de **Învățatură pentru facerea pâinii**,¹³ autorul fiind G. Hristian Albert Rukert, iar în limba română a fost utilizabilă doar datorita strădaniilor doctorului Dimitrie Samurcaș și Alexandru Beldiman, traducându-o din germană în elenă respectiv în românește.¹⁴ Pe verso-ul paginii de titlu este inserată stema Moldovei, încojurată de inscripția: „Ioann Scarlat Alexandru Calimabi voievod, domn Țării Moldaviei,”¹⁵ după aceasta au fost introduse două „cuvântări înainte,” prima, adresată de A. Beldiman domnitorului Scarlat Callimachi, iar cea de a doua, de D. Samurcaș a fost dedicată marelui logofăt Grigore Sturza, din care aflăm și motivul pentru care s-a dorit traducerea prima dată în limba greacă și apoi în română a textului. Considerăm că limba noastră la începutul secolului al XIX-lea încă era săracă în termeni medicali. Doctorul Samurcaș a îmbunătățit textul lucrării, simplificându-l, oferind astfel populației un rețetar propice de prepararea pâinii.

Textul propriu-zis al lucrării de specialitate începe de la pagina 7 în care este menționată foarte pe scurt descoperirea cartofului și folosul lui, spunând că „cartoflile [...] vașându-se a fi o hrană mult folositoare, atât pentru oameni, cât și pentru dobitoace, s-au lățit mai întru toată lumea, căci se fac în oricare pământ și însușii în munți, unde nu rodesc alte feliuri de sămănături.”¹⁶ Autorul a introdus șapte modalități de producere a pâinii sățioase și bune la gust, în care este relatat chiar și gramajul la fiecare ingredient utilizat. Pentru interesății de conținutul unei rețete includem un exemplu: „făină de grâu, dram. 175; făină de cartofle, dram. 262 pol; sare dram. 7; aluat meșteșugit, muiat cu

¹³ Exemplar cercetat pe site-ul www.dacoromanica.ro la următorul link: http://digitoool.dc.bmms.ro:8881/R/4IVJTJ3X6D2L595LDNTRV1K19MNBVD3DM6BD32DHBUXLKJS66F-07264?func=results-jump-full&set_entry=000002&set_number=011925&base=GEN01, în data de 16.03.2015; Ion Bianu, Nerva Hodoș, **Bibliografia Românească Veche 1809-1830**, III, București, Editura Academiei Române, 1912-1936, nr. 990, p. 240.

¹⁴ Gheorghe Brătescu, *op. cit.*, p. 179.

¹⁵ **Învățatură pentru facerea pâinii**, verso-ul paginii de titlu.

¹⁶ *Ibidem*, p. 7.

*uncrop, dram 254; plămădeala trage 1 ocă 375 dram; pâinea gata care iasă, 1 ocă 225 dram; la 43 ocă 300 dram. Făină de grâu, ca să dea 158 ocă și 100 dram. pâine, trebuie 65 ocă 250 dram, făină de cartofle și 2 ocă 75 dram sare.*¹⁷ Autorul rețetei demonstrează populației că pot face făină și din cartofi, care se poate amesteca cu făina de grâu, ieșind o pâine gustoasă. Cu siguranță, o mare parte din locuitori folosea cartofii drept hrană pentru animale. În continuare, G. H. A. Ruckert a introdus în studiul său despre cartofi un capitol general intitulat ***Alte câteva trebuincioase pentru facerea feliurimii pâinilor din cartofle fiarte și din făina lor***,¹⁸ care la rândul său este structurat în șapte subcapitole, după cum urmează *„făină de cartofle; pentru facerea aluatului celui meșteșugit; pentru păstrarea cartoflelor; cum să se gătească pământul întru care au să se samene cartoflile; pentru chipul bunei lucrări a cartoflelor; pentru strânsul și păstrarea cartoflelor; pentru folosurile ce deobște aduc cartoflile.”*¹⁹ Toate rețetele și sfaturile menționate în subcapitole, lăsând la o parte buna lor structurare, le putem considera oarecum depășite, deoarece țăranul începutului de secol al XIX-lea nici nu știa ce este acela dram și să îl mai punem să măsoare substanțele când el nu știa să citească. Se poate constata că acele cantități de ingrediente menționate de autor erau enorme cât pentru o producție industrială.²⁰ În schimb, medicul Samurcaș a introdus, începând cu p. 28, un capitol intitulat ***Adaosurile acelu de pe nemție tălmăcitori***,²¹ în care a propus tehnici mai simple de realizare a aluatului, metode de amestecat făina de grâu cu cea de cartofi, sfaturi despre lucrarea pământului, semănarea, recoltarea și păstrarea cartofilor. Traducătorul a propus rețeta după stilul tradițional: *„când vei voi ca să se facă pâine cu făină de grâu amestecată, pune o parte din pâinea aceasta pisată ca făina și o amestecă cu atâta parte de făina de grâu, sau ia o parte de pâinile acestea cu 1 parte din 4 de făină de grâu sau cu 3 părți*

¹⁷ *Ibidem*, p. 8-9.

¹⁸ *Ibidem*, p. 12.

¹⁹ *Ibidem*, p. 12-27.

²⁰ Gheorghe Brătescu, *op. cit.*, p. 180.

²¹ **Învățătură pentru facerea pâinii**, p. 28.

din 4 făină de grâu.”²² Simplitatea vocabularului utilizat și rețetarul prescris în **Adougire** pun în valoare textul, care poate fi inclus în literatura medicală în limba română, putând fi reprodus în continuare.

Pentru prima dată, pe teritoriul țării noastre, se imprima în anul 1794, în oficina tipografică a lui Petru Bart din Sibiu, cartea **Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedonia**,²³ în care erau istorisite faptele regelui Alexandru Macedon. După expunerea povestirii urmează **Arătări de vreo câteva doftorii și meșteșuguri**,²⁴ adică rețete de tratament casnic pentru oameni și animale. Primele trei rețete²⁵ le mai întâlnim și în **Cărindariul rumânesc pe anul 1794**²⁶ de la Sibiu. Nu știm dacă rețetarul din cartea populară a fost inserat de editor pe principiul cererii pe piață sau pentru că putea fi folositor. Cert este că textul din **Alexandria** a fost preluat din **Calendariul pe 112 ani**²⁷ al lui Mihail Strelbițchi, tipărit în 1785 la Iași.

Calendarul de la Iași are caracterul unei enciclopedii, deoarece încă din titlu aflăm că a fost „scos din multe feliuri de cărți,” printre care și „cartea lui Pedimontan doftorul” și „din calendariul lui Petru, împăratul Moscvei.”²⁸ Încă din **Predoslovie** aflăm că această nouă publicație cuprinde și rețetare medicale inspirate din industria casnică „doftoriile cele cu lesnire și fără de cheltuială ce se găesc pe la casele celor săraci, ca să le folosească la vremea boalelor lor.”²⁹ În partea

²² *Ibidem*, p. 30.

²³ Cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga,” Cluj-Napoca, cota **CRV**225; **BRV**III, nr. 1430, pp. 659-660.

²⁴ **Arătări de vreo câteva doftorii și meșteșuguri**, Cota **CRV** 225, fila v. 23, r. 24, v. 24.

²⁵ Primele trei rețete au următorul titlu: „cine nu aude bine sau aude cam rău;” „cine are mătrice sau altă rosătură în pânțele;” „pentru tusă.”

²⁶ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, **Calendare și Almanahuri Românești 1731-1918. Dicționar Bibliografic**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 220; **BRV**II, nr. 571, p. 358.

²⁷ Cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga,” Cluj-Napoca, Cota **CRV**1124; **BRV**II, nr. 484, p. 301; **BRV**IV, nr. 484, p. 264.

²⁸ **Calendariul pe 112 ani**, Cota **CRV** 1124, foaia de titlu.

²⁹ *Ibidem*, p. 3.

calendaristică sunt menționate, pentru băieți și fete, caracteristicile somatice, psihice și morale ale celor născuți în zodiile astronomice, chiar și bolile la care sunt predispuși pe parcursul vieții.³⁰ La finalul fiecărei luni figurează un paragraf intitulat **Pentru dohtorie**, alcătuit asemănător celor două ediții de calendar de la Sibiu tipărite în 1802 și 1803, care cuprindeau o regulă a sănătății. Recomandările trecute la finalul lunilor fac parte din categoria privind igiena, alimentația și tratamentele în funcție de anotimp.

Următorul capitol cu un interes major asupra studiului nostru este **Pentru siropuri**, în care sunt incluse rețete de preparare a 6 tipuri de siropuri: „Cum pot să se facă întâi din pelin; Sirop din măcriș; Sirop din mustul barbarisului; Sirop din scorțișoară dulce; Sirop din portocale; Sirop din mere,”³¹ 14 rețetare de alifii: „Unsorile pentru neputințele omenesti cum să se facă Unsoare de pelin; Unsoare din bobru; Unsoare din prăsade; Unsoare pentru rânză și stomahul; Unsoare de terpentină sau de spișanariu”³² și încă 100 de prescripții din cele mai diverse ca stil și ținută științifică, acoperind aria medicinei domestice.³³

Vom încerca o scurtă prezentare a rețetelor începând cu tratamentul pentru „durere de cap,” după care urmează: „boală de ciuperce; de durere de ochi; când pute gura omului; pentru tusă și durere de chept; când va mușca șarpe; când crapă buzele; durere de gură; pentru limbrici; tusă grea și veche; pentru gălbănariu; când dor ochii și sânt roșii; de umflătura fițelor; când iese mațul la om; când iese mațul la copii; când nu aude omul; când dor măselele.”³⁴ Chiar dacă rețetarul prescris provine din medicina populară, sfaturile indicate aveau încă efect, erau folosite de populația autohtonă de nenumărate ori.

La finalul secolului al XVIII-lea în Transilvania, medicii își desfășurau activitatea doar pe la curțile boierești; datorită mentalității țaranului era preferat tratamentul de acasă, care nu costa nimic. Având în vedere modul de prezentare al leacurilor, la o anumită boală se prescriau două, chiar trei

³⁰ Gheorghe Brătescu, *op. cit.*, p. 214.

³¹ *Calendariul pe 112 ani*, Cota CRV1124, pp. 118-122.

³² *Ibidem*, p. 123-128.

³³ Gheorghe Brătescu, *op. cit.*, p. 214-215.

³⁴ *Calendariul pe 112 ani*, Cota CRV 1124, p. 136-169.

tratamente; de exemplu, avem rețetarul despre „Cine are carnea rea la rană,” trebuia „să iei rășină, și untdelemn, și ceară, și puțină piatră vântată, să le amesteci toate la un loc, și să le pui la foc ca să se topească, apoi să se sleiască, și să faci plasture pe pânzătură, și să legi la rană;”³⁵ după care se mai recomandă încă trei rețete cu diferite plante. Ceea ce am vrut să scoatem în evidență este faptul că persoana care a formulat și introdus toate aceste tratamente s-a gândit că oamenii nu ținneau în casă unele din ingredientele propuse și atunci ar fi mai util să le prezinte mai multe căi de vindecare.

Observăm că, în unele rețete este precizată doza de droguri și ingrediente, pe când în altele nu s-au menționat cantitățile, prezentarea fiind destul de succintă. Trebuie să menționăm includerea în cele 105 prescrieri și a câtorva care sunt de ordinul *science-fiction*, deoarece medicina savantă le-a considerat iraționale, cum ar fi „unsoarea de râme, legătura la tălpi cu pește spintecat, băutul scrumului de raci la mușcătura de câine turbat, oblojirea ochilor cu porumbei spintecați”³⁶ ș.a., însă, cu siguranță făceau parte din tradiția populară de vindecare.

Pe baza *Calendarului* din 1785 înțelegem cât de adânc era implementată medicina populară, ajungându-se ca idei și concepții care stârnesc azi mirarea să fie inserate în cărțile populare românești. După cum am arătat și la începutul discuției despre rețete, ele au mai fost preluate în epocă, nu cele de natură empirică, ci cele realiste de care avea nevoie populația românească. În cărțile cu conținut laic au fost inserate diferite tratamente din medicina empirică, bazate pe folosirea în mod curent a decocturilor și ceaiurilor din plante precum menta, mușețelul, sunătoare, teiul, cimbrisorul, melisa și multe altele.³⁷

Rețetele medicale și alimentare au fost foarte căutate la finalul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, ipoteza fiind întărită de

³⁵ *Ibidem*, p. 156-157.

³⁶ *Ibidem*, p. 125-126, 133-134, 139, 144-145.

³⁷ Constantin Iugulescu, *Contribuție la studiul medicației în epidemiile de ciumă și holeră din țara noastră*, în *Din istoria luptei anti-epidemice în România*, București, Editura Medicală, 1972, p. 81.

informațiile incluse în paginile *Calendariului pre anul de la Hristos 1824*,³⁸ tipărit la Buda de către Ioan Theodorovici.³⁹ Structura este aceeași, prima dată este prezentată partea astrologică, după care apar informații utile pentru popor cum ar fi: despre anotimpuri, eclipse, genealogia Casei de Habsburg, detalii legate de personalitatea altor domnitori din Europa, tagma sacerdotală a Bisericii Catolice cu jurisdicțiile sale, târguri importante de peste an și tabelul financiar. În încheiere autorul a inserat un capitol, intitulat *Niște mâncări, prin îndemnarea unor iobitori de mâncări bune, sau așezat aici aceaste următoare fieruri*. Lista începe cu *Zămuri* sau *Suppe*, în care erau prezentate 5 feluri de ciorbă, după cum urmează: „*Zamă de pâne, Zamă cu găliușce de butur, Zamă cu găliușce mari (knedle) de lardie (klisă), Zamă din făcați și mațe de pește, Zamă din verdețuri*.”⁴⁰ Ultima era indicată pentru perioada de abstenență spirituală din timpul posturilor. Nomenclatura continuă cu mâncărurile ce pot fi găsite în săptămâna lăsatului sec de carne înainte de începerea postului Paștelui „*mere de pământ (grunpuri) în lapte, oao umplute, melci umpluți*,”⁴¹ după care sunt indicate patru tipuri de sosuri: „*sos de crataveți acrii, alt sos asemenea, sos de crei (brian) cu jemle, sos de ceapă*,”⁴² apoi patru rețete de preparare a legumelor sub formă de garnituri: „*mazere verde, fasole verde, colrave albe prejite, varză acră umplută*.”⁴³ Autorul a mai inserat și două rețete culinare de legume amestecate cu carne „*pui tineri de găline cu sos din mere de paradis, pui de porumbei prejiți*,”⁴⁴ iar la final a creat două liste care țin locul desertului, în

³⁸ Cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: [http://digi.tool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true](http://digi.tool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search%20terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true) accesat la data 21.01.2016; BRV III, nr. 1204, pp. 433-434.

³⁹ Mircea Tomescu, *Calendarele românești (1733-1848)*, București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1957, pp. 119-120.

⁴⁰ *Calendariu pre anul de la Hristos 1824*, p. 69-72.

⁴¹ *Ibidem*, p. 72-74.

⁴² *Ibidem*, p. 74-75.

⁴³ *Ibidem*, p. 75-78.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 78-79.

prima sunt incluse produsele de patiserie numite **Mâncăruri de aluat**, iar în cealaltă fructele uscate. În ce privește redarea numelor rețetarului și în limba germană, susținem că a făcut un lucru cerut de oficialități, dar și util, pentru ca sașii din Transilvania să beneficieze și ei de informații care să contribuie la dezvoltarea culturală și alimentară.

În secolul al XVIII-lea și începutul celui următor rețetele pentru tratarea populației traduse din limbi străine sau datorate autorilor români, împreună cu cele culinare propuse au avut menirea să ridice nivelul de trai al omului de rând. Apariția lor se datora atât intențiilor exprimate de reprezentanții Monarhiei habsburgice, cât și din partea unor autori mai erudiți autohtoni, însă dificultățile în perceperea și acceptarea sfaturilor oferite depindeau extrem de mult de nivelul de instrucție a populației pentru care s-au tipărit, proces care se afla într-o evoluție lentă, dar continuă.

Bibliografie

❖ Bărbulescu, Constantin, **România Medicilor. Medici, țărani și igiena rurală în România de la 1860 la 1910**, București, Editura Humanitas, 2015.

❖ Bianu, Ioan; Hodoș, Nerva, **Bibliografia Românească Veche 1809-1830**, III, București, Editura Academiei Române, 1912-1936.

❖ Brătescu, Gheorghe, **Grija pentru Sănătate. Primele tipărituri de interes medical în limba română (1581-1820)**, București, Editura Medicală, 1988.

❖ **Calendariul pe 112 ani**, Iași, 1785. Cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga,” Cluj-Napoca, Cota CRV 1124.

❖ **Calendariul pre anul de la Hristos**, Buda, 1824. Cercetat la link-ul: [http://digitoool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true](http://digitoool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search%20terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true) accesat la data 21.01.2016.

- ❖ Cernovodeanu, Paul, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801-1821), București, Editura Academiei Române, 2004.
- ❖ *Istoria a Alexandrului celui Mare din Machedonia*, Sibiu, Petru Bart, 1794. Cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga,” Cluj-Napoca, cota CRV 225.
- ❖ *Instrucțiuni pentru pregătirea pâinii de grâu*, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, Fond Unitarieni, Pachetul 16, nr. 1080.
- ❖ Iugulescu, Constantin, *Contribuție la studiul medicației în epidemiile de ciumă și holeră din țara noastră*, în *Din istoria luptei antiepidemice în România*, București, Editura Medicală, 1972, p. 81-90.
- ❖ Răduică, Georgeta; Răduică, Nicolin, *Calendare și Almanahuri Românești 1731-1918. Dicționar Bibliografic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- ❖ Răduțiu, Aurel; Gyémánt, Ladislau, *Repertoriul actelor oficiale privind Transilvania tipărite în limba română 1701-1847*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- ❖ Ruckert, Albert Christian, *Învățătură pentru facerea pâinii*, traducător Dimitrie Samurcaș, Iași, 1818, cercetată la următorul link: http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/4IVJTJ3X6D2L595LDNTRV1K19MNBVD3DM6BD32DHBUXLK_JS66F-07264?func=results-jump-full&set_entry=000002&set_num_ber=011925&base=GEN01, în data de 16.03.2015.
- ❖ Samarian, Pompei Gheorghe, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, II, București, 1938.
- ❖ Spielmann, József, *Restituiri istorico-medicale*, București, Editura Kriterion, 1980.
- ❖ Tomescu, Mircea, *Calendarele românești (1733-1848)*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957.
- ❖ Vintilă-Ghițulescu, Constanța, *Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească 1750-1860*, București, Editura Humanitas, 2015.

**Cărți românești vechi din secolul al XVII-lea în colecțiile
Bibliotecii Județene Mureș (Palatul Culturii)**

*Dr. MONICA AVRAM
Biblioteca Județeană Mureș
Dr. FLORIN BOGDAN
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia*

Abstract

*XVIIth Century Old Romanian Books from the Collections of Mureș County Library
(Culture Palace)*

Mureș County Library includes, by its holdings, numerous bibliophile assets: manuscripts, old foreign book and old Romanian book. Within the collection from the central headquarters of the Culture Palace are found 10 old ritualistic Romanian books printed in Iassy, Bălgrad [Alba Iulia], Bucharest and Snagov, in the XVIIth century.

On the leaves of the books are preserved numerous handwritten notes: bookplates, contracts for purchase of books, their acts of donation, notes on weather conditions or religious texts.

Keywords: *old Romanian book, XVIIth century, Mureș County Library, handwritten notes, ritualistic books*

Biblioteca Județeană Mureș deține, prin fondurile sale, numeroase valori bibliofile: manuscrise, carte veche străină și carte românească veche. Dintre fondurile amintite este foarte bine cunoscut și cercetat fondul documentar al Biroului Colecții Speciale. Biblioteca „Teleki-Bolyai,” însă și sediul central al instituției - Palatul Culturii - găzduiește o serie de lucrări care aparțin categoriei cărților rare și prețioase. În rândurile următoare vom încerca să facem cunoscut cititorilor un segment redus, dar deosebit de

important care ne-a atras atenția: tipăriturile românești vechi apărute în veacul al XVII-lea.¹

Din punct de vedere numeric avem în vedere 10 exemplare de carte românească veche tipărite la Iași (5 exemplare), Bălgrad [Alba Iulia] (3 exemplare), București (1 exemplar) și Snagov (1 exemplar). Cronologic vorbind, ne referim la intervalul 1643-1697, anii extremi în care au apărut **Cartea românească de învățătură** (Iași, 1643) și **Evanghelia** (Snagov, 1697).

După cum am amintit deja, cea mai veche tipăritură păstrată este **Cartea românească de învățătură** sau **Cazania lui Varlaam**, tipărită la Iași în anul 1643,² din care în colecția bibliotecii se regăsesc un număr de 5 exemplare³ aparținând ambelor tiraje ale lucrării (gravura care o prezintă pe *Cuvioasa Paraschiva* este întâlnită atât cu legenda cunoscută, cât și cu numele editorului cărții, domnul Moldovei, Vasile Lupu).⁴

¹ Nu vom insista asupra tipăriturilor românești vechi din secolul al XVII-lea prezente în fondurile de la Biroul Colecții Speciale. „Biblioteca Teleki-Bolyai”; aceste tipărituri vor fi descrise, alături de cele de la sediul central, într-un viitor catalog de specialitate.

² Ion Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, **Bibliografia Românească Veche (1508-1830)**, vol. I-IV, București, 1903-1944 (în continuare **BRV**), I, nr. 45, p. 137-143; **BRV**, IV, nr. 45, p. 190; Dan Râpă-Bucliu, **Bibliografia românească veche Additamenta I (1536-1830)**, Galați, Editura Alma, 2000, 45-I, IV, p. 153-161; (în continuare **Additamenta**); **Bibliografia Românească Veche - îmbogățită și actualizată** - Vol. I (A-C), Targoviște, 2004 (în continuare **BRVAC**), p. 172-173; **Varlaam, Cazania, 1643**, București, Fundația regală pentru literatură și artă, 1943 (transliterare de Jack Byck), București, Editura Academiei, 1964.

³ În județul Mureș se mai păstrează alte 17 exemplare ale **Cazaniei lui Varlaam**, Iași, 1643 (16 exemplare în colecții parohiale și 1 exemplar în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș - Biroul Colecții Speciale. „Biblioteca Teleki-Bolyai”); vezi și Elena Mișu, Florin Bogdan, **Cartea românească veche în județul Mureș. Catalog (secolul al XVII-lea)**, Sibiu, Editura Techno Media, 2009, p. 8-27.

⁴ Florian Dudaș, **Cazania lui Varlaam în Transilvania**, Timișoara, Editura de Vest, 2005, p. 242-245, 251-256.

Tipăritura, de mari dimensiuni (format în folio - 2°), a fost rezultatul unui efort comun al traducătorului și editorului - mitropolitul Varlaam al Moldovei, a tipografului Vasile Stavniski și gravorului Ilia Anagnoste, gravorului Popa Samoilă, a logofătului Gheorghe Ștefan care i-a succedat lui Vasile Lupu la domnia Moldovei (și el finanțator al cărții).⁵

Din punctul de vedere al aspectului grafic și tehnic este o carte tipărită cu tuș negru și roșu, pe o coloană, cu alfabet chirilic, litere de două dimensiuni, cu 19 și 28 de rânduri pe o pagină; conține ornamente tipografice sub forma inițialelor, a vignetelor, gravurilor și frontispiciilor.

Primul dintre exemplare, cu numărul de inventar 309972,⁶ aparține tirajului A și prezintă [7] f. + 384 f. + 116 f., cu greșeli de numerotare; lipsesc cele [4] f. de la final, iar primele [3] f. ale cărții sunt manuscrise, fiind copiate după textul original. Legătura, de factură modernă, este confecționată din carton îmbrăcat în pânză, cu un cotor din piele. Volumul se află într-o stare de conservare relativ bună. Pe fila 384v a cărții se păstrează o notă manuscrisă fragmentară: [...] *Iuga 7235 [1727]*, ceea ce arată că volumul era utilizat, probabil, de un preot în perioada respectivă.

Un alt exemplar al *Cazaniei lui Varlaam* este înregistrat la numărul de inventar 312839⁷ și aparține tirajului B. Cartea păstrează [3] f. + 384 f. + 116 f. + [1] f., cu greșeli de numerotare, lipsesc [3] f. de la final. Volumul, aflat într-o bună stare de conservare, beneficiază de o legătură restaurată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele cu ornamente geometrice și florale combinate cu reprezentări biblice. De asemenea, pe filele cărții se păstrează și două însemnări, ambele în limba slavonă: F. 76v-79: [...] [*text în limba slavonă*] *Nicolae Voevod [Nicolae Mavrocordat?] Văleat 7217 [1709]*. F. 100: *Sia*

⁵ Eva Mârza, Florin Bogdan (coordonatori), *Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, ediția a II-a, Sibiu, Editura Astra Museum - Techno Media, 2013 (în continuare *Repertoriul*), p. 290-291, 257, 15, 243, 119, 291.

⁶ Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a văii Mureșului*, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, p. 79-80.

⁷ *Ibidem*, p. 77.

kniga ucitelna [...] Nicolae ot Moldavskoi zemli [...] 10 talerov ot selo Serbești [...] 1712. Conform însemnărilor cartea era cumpărată în anul 1712 cu 10 taleri probabil pentru biserica satului Serbești (jud. Iași) al cărui nume apare în text; de menționat și faptul că localitatea respectivă se află la o distanță relativ mică de Iași, locul în care a fost tipărită **Cazania lui Varlaam**.

Cel de-al treilea exemplar al lucrării se află la numărul de inventar 447049, aparține tirajului A și este un exemplar complet aflat într-o stare de conservare relativ bună, fiind protejat de o legătură din tăblii de lemn îmbrăcate în piele, cu ornamente geometrice și florale completate de scene religioase. Cartea a circulat în spațiul geografic transilvănean, așa cum reiese și din însemnările păstrate pe filele sale: Coperta 1: *Ioannes Popovits 1855*. F. 134v: *Signum unius librum quod in hoc anno 1755. Die vero 29 feb.* F. 198: *Să să știe de când m-am preoțit eu Pop [...] au umblat văleatul 1772 martie 10 zile.* F. 198v: *Pap Joannes Peracz [...] Anno 1773 Also Venecz [...]*. F. 255: *Această carte au remas de la Rusu au remas [...]*. F. 262: *Popa Zaharia ot [...]*. F. 384: *Să să știe că am luat această carte eu Popa Zaharia.* F. 384v: *Anii D[o]mnulu[i] 1758 u[c]to[m]vrie în 26 și am cumpărat eu Popa Toader din Matifalu [Mărtineni] această Căzanie de la preoteasa Popii Vasilie din Bogata dre[p]t 12 florinț[i] A[n]o 1758.* F. 19 din partea a II-a: notă manuscrisă în limba slavonă datată la 19 februarie 1755. F. 116v din partea a II-a: *A[n]o 1756 d[ecem]vris în 11 zile am îngropat pă Marița. Ani[i] D[o]mnului 1761 augustu în 29 de zile am îngropat pe fii[ul] meu Ioniță. Iară pe Mihăiță anii 1765 d[ecem]vrie în 9 zile.*

Un alt exemplar aparținând tirajului A este cel aflat sub numărul de inventar 447249, fragmentar, care păstrează doar f. 3, 5-384 + 115 f. Cartea, legată în tăblii de lemn îmbrăcate în piele cu ornamente geometrice și florale, se află într-o stare de conservare slabă. Volumul este valoros prin prisma informațiilor documentare oferite de notele manuscrise, care atestă circulația acestuia în localitatea Tăure (jud. Bistrița-Năsăud) pentru a cărui biserică era cumpărat cu suma de 19 florini la sfârșitul secolului al XVII-lea, în anul 1699: F. 110v-129: + *Izvo[...] [...] această carte în nume ucitelna au cumpărat Costantin din Tăure au dat 12 florinți și satul 7 florinți și o au dat pome[a]nă [la] beserecă Tăur[...] [...] să le fie fie pomene părinților și fraților și rodului până la al 7 rod iară cine o loa să fără [...]știre[a] pope să [...] să fie treklet și proklet și să*

fie anavtim [?] și să fie [...] de 300 sute și 18 de părinți sfinți de Nekeia și [...] 1699 [...]. F. 251: 17 septemv. 1957. am văzut și am sărutat această sfântă carte Cazania lui Varlaam, Iași, 1643, împreună cu preteasa Eugenia, în vremea păstoririi pr. Augustin Câmpeanu, venind de la Iași, pentru pomenirea fratelui meu Chirilă. Preot Paul Mihail de la biserica Banu din Iași. Foaia de gardă 2: Gavrilu Papp Cantor.

Ultimul exemplar al **Cazaniei lui Varlaam** păstrat în colecția aflată în vederile noastre aparține tirajului B și este înregistrat sub numărul de inventar 604707.⁸ Cartea este fragmentară, mai păstrează f. 5-216, 218-265, 267-291, 293-384 + f. 1-70, 72-116 + [4] f. și se află într-o stare de conservare relativ bună. De asemenea, se păstrează și legătura din tăblii de lemn îmbrăcate în piele și decorată cu motive geometrice și florale, completate de un crucifix. Deși, după cum am specificat, este un exemplar fragmentar, în același timp este și cel mai valoros, poate, datorită mărturiilor documentare pe care le transmite prin intermediul însemnărilor - cartea a circulat în arealul Apusenilor, în județele Alba și Cluj, dar s-a aflat, la un moment dat, și în posesia criticului literar Ion Chinezu: Coperta 1: *Ion Chinezu*. F. 7: *I. Chinezu*. F. 21: *Markos Filimon Ioan și Petru*. F. 22v-23: *Aciaszte karte au fost en [...] la beszerike de Szkerișoara*. F. 24: *Costyn [...] Tamas Ionaș*. F. 25: *August 5 die Ergo 1826 Negrei Iuanycsu Dodmoșan*. F. 29: *Morlan Petra, Filimon Ioan [...] 1801. Murșu Petru adecă Turțu Petru, Turțu Floarea*. F. 27-31: *Dobra On, Rantsa, Butye Todor, Ispas Petru, Koszte Macavei es Tamas Dobra, Ghygorye, Butye Florya, Petran, Barbure Mikeylle, Poska Iuan au ajutorat beseryke P. P. S. 23 1800*. F. 50: *O prea sfântă Troiță mântuiește pre noi Tatăl Fiul Dubul sfânt mântuiește-ne pre noi 1822*. F. 54: *Această Sfântă Cazanie s-au cumpărat fiind p[opa] din Câmpeni [...]*. F. 55v: *A[nul] [1]820 februaru 15 la dumineca brânzii [...] 5 zloți [...] din Crăiești [?]*. F. 63: *Vasilie Moga Arbiereu în 26 Sibii*. F. 74: *et, ket, harom, negy, ott, hat, het, nyolcz, kletz, tiz, tizenket [...] bus adecă doiezecei. Pro 1820*. F. 76v: *[...]capete această sfântă carte au cu[m]părat Hrobu Filip din Că[m]peani și au dat în Gura Neagri de pomeană*. F. 85: *Szybyo, Belgrad, Zalathnay, Abrud Banya*. F. 86: *Morcan Simion, Floare, Costin, Anuța [...]*. F. 100: *Gligor Toader 9, Gheorghe 10, Ilie 20*. F. 100v: *11 adecă unsprezece cărți avem în beserica noastră*. F. 176v: *Paslai*

⁸ *Ibidem*, p. 77-79.

Petru, Nikolaje Dutru Giorgje 1789. F. 198: *Această carte este a besericii de la Turda că cene ar duce sau ar fura să fie blăstămat de tri [sute] părinți sfinți și de 18 apostoli și de sfânta troiță [...]* 1800. F. 198v: *Această S[ăntă] carte iaste făcută de 180 de ani. În anul 1823 se află de 180 de ani.* F. 209: *Nro 88 czedula mundinis junie die 16 1826 Colonus Bones Gyorgye e poszeszjone Aftola [...] dovesi colono Popa Todor e poszeszjone Girda. Această sfântă și Dumnezeiască carte de învățatură easte a besericii Turzii. Anii Domnului 1815 la dumineca Dubului sfântu. Morkan Kemara pro 1826. in luna junie es julye Aszteley Petruse Petru Dumitru Kuruiu 400.* F. 246: *Am fecut kontretus luj Bete Işvenucu keu Bete Ion Raveica de 35 zloți mai 28 de zile ano 1824.* F. 249: *Această sfântă carte se află făcută de 181 de ani în anul 1824.* F.251: *Marian Tolomei au începutu a lucra pe casă în anul 1823 iunie în 4.* F. 262: *Anul Domnului 1820 în sfântul și marele post a paștilor s-au învățat Morian Toader carte.* F. 287: *Al doilea 29 fever 1832 Teodor Morian m.p. Szkerisoara 28 October Anno 1832.* F. 294: *Sintsenia beserits Gyryz de Sus Ano 1824.* F. 318: *Spune Ponci Germano [?] că datorează lui Morian Simione kr. 30 [...] zloți fiind față martorii [...] Gheorghie [...] Tolomei. Anul 1824 iunie în 8 zile. Această datorie s-au sumat intro 113 zloți pe anul 1830.* F. 327: *Anii Domnului 1819 s-au învățat Morian Toader carte în sfântul și marele postu a paștilor martie în 31 de zile slavă Domnului să-i fie amin.* F. 333: *Această s[ăntă] beserică s-au sfințit la 3 octomvrie ano 1818 fiind arbiereu Vasile Moga paroh Teodoru Pașca [...].* F. 363: *Pro die 8o 9o es 10o die szektember au tot plouat tot mereu s-au povorât forte groznic cât nu s-au mai pomenit ke șzau teyat peszte toate Luncsile.* F. 364: *La 21 die auguszt am pusz funia noi la clopotul csel m[are] Simyon Dat costă csia vete mie pentru ke dat altul [...] geina la târgul Szimpetruului. Pro 1830 szektember 23o au repausat Bely Alyesendroaie.* F. 365: *Popa Gyorge și Szimion pe vreme la Zua Domnului H[risto]s Esztendor 1820.* F. 384 (notă manuscrisă în limba slavonă): *Pasoleniet Oța i Pospesenie spat i săsräniet stogo duba sueza sie sfestăsănie kniga e gatsia ucitelna să dikrala del schii Apefi Mihai Paskăi Piscupă sa izaplaai Filip i dade 130 penz ipostasi să krikov e hram Arhanghla Mihaila e să selo Kâmpeni. Aste octoproda ili ponosit ot sego mesta ili otdali să drugi mesta, dagondet proclati i afurisit ot sfânti Oț i esa Nichii trüstă apslă i vasea sfânti amin. In ștecto beat cetati i sea kniga pomenatsia si i pomeni 13 [?] dșaria Sirgo Ioan Maria pi Mța [?] mrag să dni chip văleat 1663, Pisa a Gheorghie ot vlaš keizeli meșinai să diete Mihail Diuac. Coperta 2: ștampilă Anticariatul nr. 4.*

Singurul titlu de carte veche românească apărut în Transilvania în secolul al XVII-lea care se regăsește în colecția centrală a Bibliotecii Județene Mureș este **Noul Testament** (Bălgrad, 1648);⁹ interesant este faptul că, la fel ca și în cazul **Cazaniei lui Varlaam**, și din **Noul Testament** se păstrează mai multe exemplare, 3 la număr.¹⁰

Apariția ediției **Noului Testament** la Alba Iulia este legată de activitatea mitropolitului Simion Ștefan, cel care a supervizat traducerea textului cărții în limba română; nu este de neglijat implicarea principelui Transilvaniei Gheorghe Rákoczy I, cel care a sprijinit financiar apariția cărții în tipografia patronată de el în capitala Principatului¹¹ și aportul tipografilor Gheorghe Rusu din Sibiel, Ștefan din Ohrida, Martin Maior din Brașov, Meletie Macedoneanul, sau a gravorului Mihai Zugravul.¹²

Tehnic vorbind, discutăm despre o carte de formatul în 2°, cu tipar negru și roșu, pe o coloană, cu alfabet chirilic, cu 34 de rânduri pe o pagină,

⁹ *BRV*, I, nr. 54, p. 165-170; *BRVAC*, p. 73-74; *Additamenta*, nr. 54-I, p. 167-173; Szabó Károly, *Régi Magyar Könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*, Budapest, Kiadja a M. Tud. Akadémia, 1885, vol. II, nr. 684; Andrei Veress, *Bibliografia româno-ungară*, vol. I, București, 1931, nr. 166, p. 80; Eva Mârza, *Tipografia de la Alba Iulia 1577-1702*, Sibiu, Ed. Imago, 1998, p. 34-44; *Noul Testament tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan mitropolitul Transilvaniei* reeditat după 340 de ani din inițiativa și purtarea de grijă a prea sfințitului Emilian Episcop al Alba Iuliei, Alba Iulia, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988.

¹⁰ În județul Mureș se mai păstrează alte 7 exemplare ale **Noului Testament** de la Bălgrad (5 în colecții parohiale, 1 în fondul Bibliotecii Județene Mureș - Biroul Colecții Speciale. Biblioteca „Teleki-Bolyai” și 1 exemplar în colecția particulară a domnului Ioan Bândilă din Brâncovenești); vezi și Elena Mișu, Florin Bogdan, *op. cit.*, p. 28-30 și Ana Dumitran, *Moștenirea Mitropolitului Simion Ștefan. Comentarii, ipoteze, reevaluări*, în Jan Nicolae (coordonator), *Mitropolitul Simion Ștefan. Teolog, cărturar și patriot*, Alba Iulia, Ed. Reîntregirea, 2010, p. 287-288.

¹¹ Tipografia princiară de la Alba Iulia; Typis Principis.

¹² *Repertoriul*, p. 251, 241, 242, 271, 187, 196, 198.

textul este încadrat de un chenar liniar; conține ornamente tipografice sub forma unor inițiale, gravură, vignete și frontispicii.

Primul dintre cele trei exemplare se regăsește la numărul de inventar 54319;¹³ este un exemplar fragmentar care păstrează f. 14-301, lipsesc cele [6] f. de la început, f. 1-13 și f. 302-330; volumul nu mai are legătura și se păstrează într-o stare de conservare slabă. Nu se păstrează note manuscrise sau însemne de proprietate care să ofere informații suplimentare în ceea ce privește circulația cărții.

Tot un exemplar fragmentar este și cel care se regăsește la numărul de inventar 54338,¹⁴ care păstrează [2] f. + f. 3-131, 195, 295-299, 302, 313. Cartea păstrează și legătura originală, confecționată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; coperta 1 este decorată cu un chenar cu ornamente florale, restul ornamentației este indescifrabil din cauza uzurii; coperta 2 este ornamentată cu un chenar liniar combinat cu ornamente florale, în interiorul căruia sunt plasate benzi cu linii întretăiate și ornamente florale. De asemenea, se păstrează și elemente ale încuierilor. Starea generală de conservare a volumului este mediocră, pe lângă urmele de uzură sunt vizibile pete de umezeală, file franjurate, file desprinse din legătură, urme ale unui atac xilofag, lipsește o porțiune din tăblia copertii 1, lipsuri din învelitoarea de piele, copertile se desprind de restul cărții.

Exemplarul păstrează, pe coperta 2, o însemnare datată în anul 1795, însă care nu poate fi localizată: *Bine cucernicilor preoți [...] pre cari v-au adus milostiv[...]. Aceasta precum iarăși m-am arătat sfințiilor voastre acuma [...] cu mare dragoste fiindu și aceasta [...] nostru I[su]s H[risto]s [...] eu Aronu Pop 1795.*

Cel de-al treilea **Nou Testament** aflat în colecția amintită este, probabil, și cel mai important. La numărul de inventar 604708¹⁵ se regăsește un exemplar complet cu [6] f. și 330 f. Volumul este legat în tăblii de lemn îmbrăcate în piele având copertile frumos decorate: coperta 1 este prevăzută cu un chenar floral în interiorul căruia sunt plasate o serie de compoziții

¹³ Dimitrie Poptămaș, *op. cit.*, p. 81.

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem*, p. 80-81.

florale care flanchează un crucifix; coperta 2 este decorată într-un mod mai simplist, cu linii întretăiate. Se păstrează elemente ale încuierilor. Cartea se află într-o stare de conservare relativ bună, urme de uzură, pete de umezeală, pete de ceară, file franjurate, completări cu benzi de hârtie, urme ale unui atac xilofag la nivelul legăturii, lipsuri din învelitoarea cotorului, coperta 1 se desprinde de restul cărții.

Pe filele cărții sunt mai multe însemne de proprietate și note manuscrise pe baza cărora putem reconstitui aspecte legate de circulația acesteia și aflăm informații despre cei în posesia cărora s-a aflat volumul la un moment dat: Coperta 1: *Ion Chinezul*. Foaia de gardă 1r: *Ion Chinezul; Pentru biblioteca Seminarului „Andreas” donată de preotul Teodor Burș; Testamentul a fost la mine Ivan Grigorie pe anul 1846*. F. 186: *Anul Domnului 1743*. Coperta 2: ștampilă *Anticariat nr. 4*.

Din punct de vedere cronologic următoarea tipăritură românească veche din secolul al XVII-lea care se regăsește în colecția Bibliotecii Județene Mureș, la numărul de inventar 631545, este *Apostolul* (București, 1683)¹⁶. Volumul, de format în 2°, este tipărit cu tuș negru și roșu, pe o coloană, cu 32 de rânduri pe o pagină, cu litere chirilice, textul este încadrat de un chenar liniar; conține ornamente tipografice sub forma unor inițiale, frontispicii, vignete și gravuri.¹⁷ În apariția acestei lucrări un rol important l-au avut mitropolitul Țării Românești, Teodosie Veștemeanul, în calitate sa de patron spiritual și domnul Șerban Cantacuzino care a fost editorul cărții; tipograful și, totodată, gravorul cărții a fost Damaschin Gherbest.¹⁸

¹⁶ *BRV*, I, nr. 76, p. 258-262; *BRVAC*, p. 43-44; Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia Românească Veche*, Târgoviște, 1973, nr. 76, p. 170; *Additamenta*, nr. 76-I, p. 189-190.

¹⁷ Cu privire la gravurile lui Damaschin Gherbest din *Apostol* (București, 1683) mai multe informații la Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, *Xilogravura din cartea românească veche tipărită la București (1582-1830)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, p. 24-27, 88.

¹⁸ *Repertoriul*, p. 278, 64, 121.

*Apostolul*¹⁹ este aproape complet: [5] f. + f. 1-2, 4-199, lipsesc filele 3 și 200; se păstrează într-o legătură din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; coperta 1 este decorată cu un chenar cu ornamente florale, în centru este plasat un medalion cu scena Răstignirii; coperta 2 nu este ornamentată. Se păstrează una din încuierile volumului. Cartea se află într-o stare generală de conservare bună, urme de uzură, pete de umezeală, completări cu benzi de hârtie, urme ale unui atac xilofag la nivelul legăturii.

Informațiile documentare disponibile prin intermediul notelor manuscrise păstrate ne permit, ca în multe alte cazuri, să aflăm informații referitoare la circuitul parcurs de volum până în momentul intrării în bibliotecă: F. 2: *Acest Apostol este a mă[năști]ri[i] Sf[ântul] Spiridon [...] Ierei Costandin 1790 [însemnarea a fost mutilată prin tăiere la relegarea volumului].* F. 1-14: [...] *[notă manuscrisă peste care s-au aplicat benzi de hârtie].* F. 73v: *Pomenește D[oa]mne pre robul tău Dascăl [...] leat 71[...].* F. 74r: *Pomenește D[oa]mne pre robul tău Dascăl Radu.* F.147r: *Astăzi 10 ianuarie anul 1886 eu Alexandru Popescu preot am cetit în această carte care este cam greu de înțeles și subscriu că am aflat [...] 1886 genarie 10 seara 8 ore. Preot Al. Popescu.* Foaia de gardă 2v: *Acest Apostol este al bisericii Sf[ântul] Spiridon cel nou și am scris [...] în zilele Domnului nostru [...] voevod [...] 1828.* Coperta 2: ștampilă *Anticariat 4.*

Ultimul titlu luat în calcul în prezentarea de față este cel al *Evangheliei* apărute la Snagov în anul 1697,²⁰ regăsită sub numărul de inventar 312838.²¹

Volumul, de același format mare - în 2° - este tipărit cu negru și roșu, cu litere chirilice, pe două coloane, cu 35 de rânduri pe o coloană, textul este încadrat de un chenar liniar. Cartea a fost înfrumusețată cu numeroase

¹⁹ În județul Mureș se mai păstrează un exemplar la parohia Sânpetru de Câmpie și un fragment de câteva file în colecțiile Muzeului Județean Mureș; exemplarul de la Abuș a fost transferat în colecția Arhiepiscopiei Ortodoxe a Albei Iulia. Vezi Elena Mișu, Florin Bogdan, *op. cit.*, p. 35-37.

²⁰ *BRV*, I, nr. 103, p. 343-344; *BRVAC*, p. 77.

²¹ Dimitrie Poptâmaș, *op. cit.*, p. 83.

inițiale ornate, frontispicii, vignete și gravuri.²² Ce-a de-a doua ediție a ***Evangeliei***, avută în vedere în materialul de față, a fost tipărită sub dublu patronaj: al domnitorului Țării Românești și important sprijinitor al culturii și tiparului - Constantin Brâncoveanu -, și al mitropolitului Teodosie Veștemeanul; numele tipografului este, și el, la fel de cunoscut: Antim Ivireanul, cel care va urca treptele ierarhiei bisericești și va ajunge, ulterior, episcop al Râmnicului și mitropolit al Țării Românești.²³

Exemplarul aflat la Tîrgu Mureș²⁴ conține câteva particularități legate de numerotarea paginilor, care au fost cauzate de relegarea cărții; astfel se păstrează [3] f. + 180 f., din care filele 173-176 sunt greșit legate după foaia de titlu, [2] file de la început sunt legate după f. 176; cu greșeli de numerotare. Legătura volumului este realizată din carton îmbrăcat în pergamoid, fiind refăcută [restaurată] în perioada modernă, după ce a intrat în colecția bibliotecii; s-a păstrat o porțiune din învelitoarea originală din piele, puternic afectată de un atac xilofag. Starea generală de conservare a volumului este relativ bună, fiind vizibile urme de uzură, pete de umezeală, pete de ceară, urme ale unui atac xilofag.

Din însemnările păstrate pe filele cărții reiese că volumul a circulat, înainte de achiziționarea sa, din anticariat, în arealul geografic al actualului județ Alba: Foaia de gardă 1v: *În anul 1895 prin februarie a picatu nea aproape de unu (1) metru și s-a făcutu frigu mare. O atare nea n-au pomenitu oamenii de multă vreme. Aiudului de Susu în 20 februarie 1895. Aurelian Pascu preotu gr. cat.* Foaia de gardă 2r: *Această sf[ântă] Evanghelie de tot deslegată fiind din nou s-au legat prin cheltniala [...] de bine voitori a besearicii Titor Groza Pătru 1836 8 aprilie.* Foile de gardă 3-4: *Cum să cetești Evanghelia [...] [text manuscris sub formă de tabel, pentru toate duminicile anului] 1763. F. 1-3: Această sf[ântă] Evanghelie este a bisericii*

²² Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, *op. cit.*, p. 29.

²³ *Repertoriul*, p. 56, 279, 20.

²⁴ Momentan, în județul Mureș, mai sunt cunoscute alte 2 exemplare ale ***Evangeliei*** (Snagov, 1697): în colecțiile parohiale de la Ogra și Săcalu de Pădure, vezi Elena Mișu, Florin Bogdan, *op. cit.*, p. 41-42.

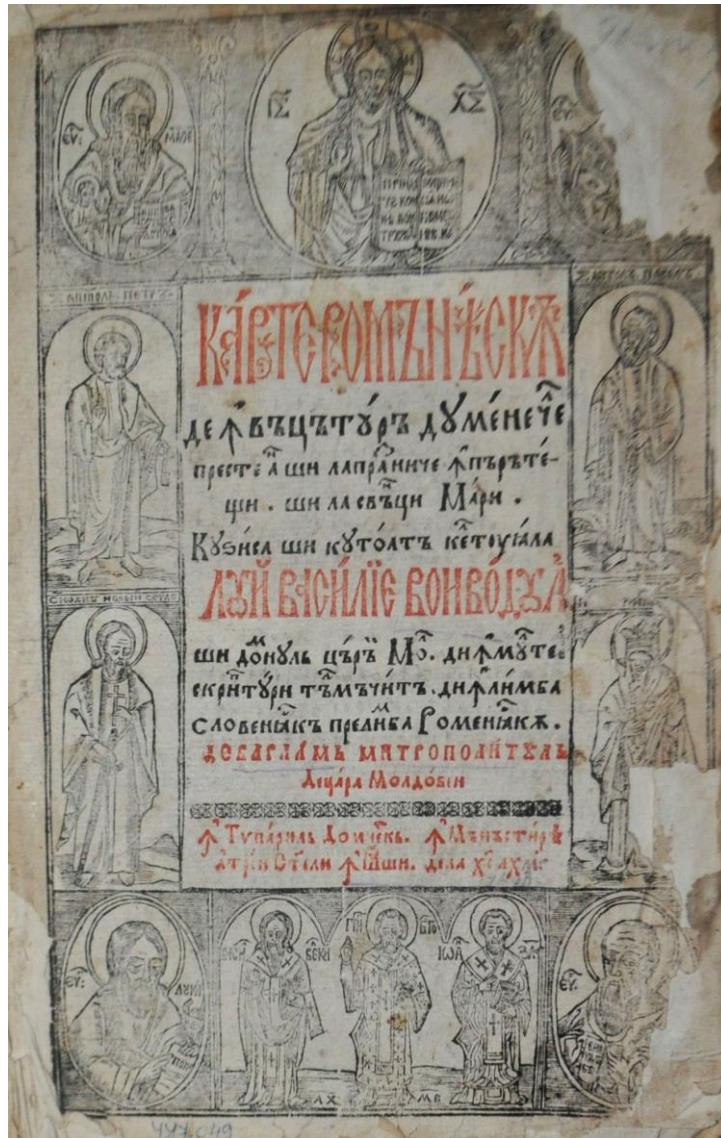
Tiuşului [?] Constandinus Pap [?] [însemnarea a fost mutilată cu ocazia relegării volumului]. Coperta 2: ştampilă Anticariat Tg. Mureş.

Prezentarea exemplarelor de carte românească veche din secolul al XVII-lea aflate în colecția Bibliotecii Județene Mureș de la sediul central (Palatul Culturii), colecție parțial necunoscută, constituie o contribuție adusă la cunoașterea patrimoniului bibliofil deținut de instituția din Tîrgu Mureș cunoscută mai degrabă pentru valoroasa colecție aflată la Biroul Colecții Speciale. „Biblioteca Teleki-Bolyai.” Valorificarea notelor manuscrise, așternute pe filele cărților de preoții sau dascălii care s-au folosit de tipărișurile românești vechi de-a lungul timpului, aduce noi informații cu privire la trecutul celor care au cumpărat cărțile, le-au folosit și le-au îngrijit investind în refacerea legăturilor atunci când a fost cazul.

Nu în ultimul rând materialul de față este baza de la care se va porni în redactarea catalogului de carte românească veche deținută de Biblioteca Județeană Mureș care va putea întregi imaginea asupra patrimoniului livresc al județului Mureș alături de celelalte lucrări de profil deja apărute sau aflate în curs de apariție.

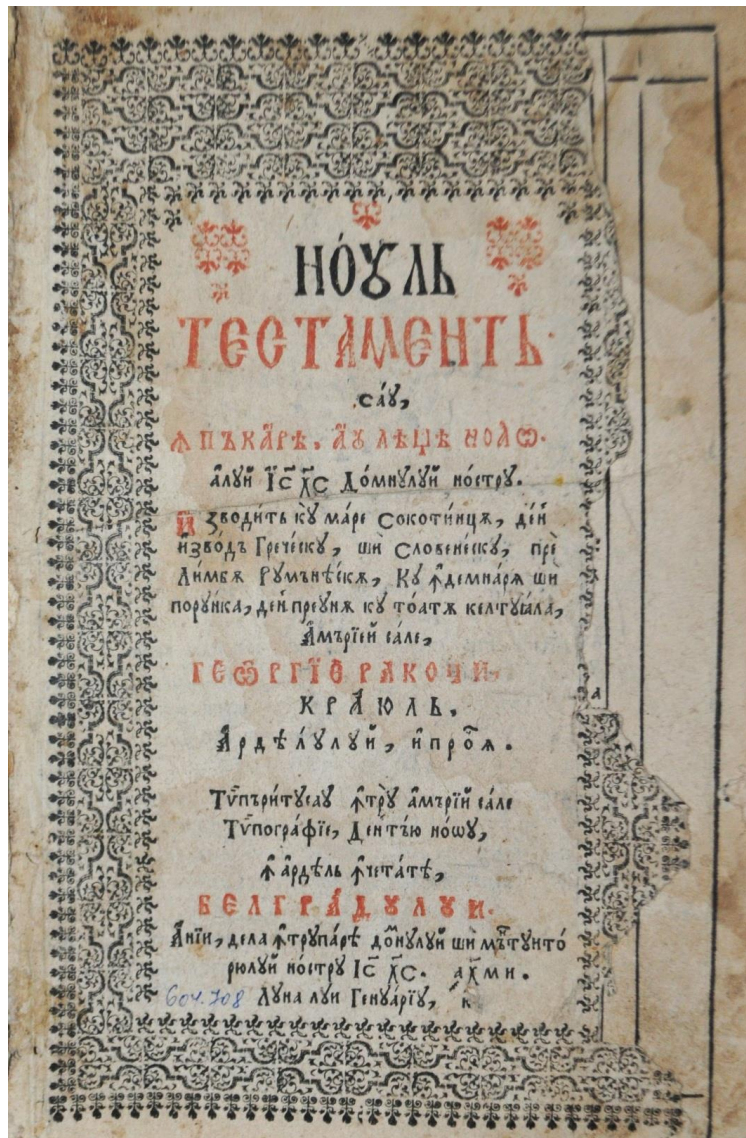
Foaie de titlu, *Cazania lui Varlaam*, Iași, 1643 (inv. 312839)

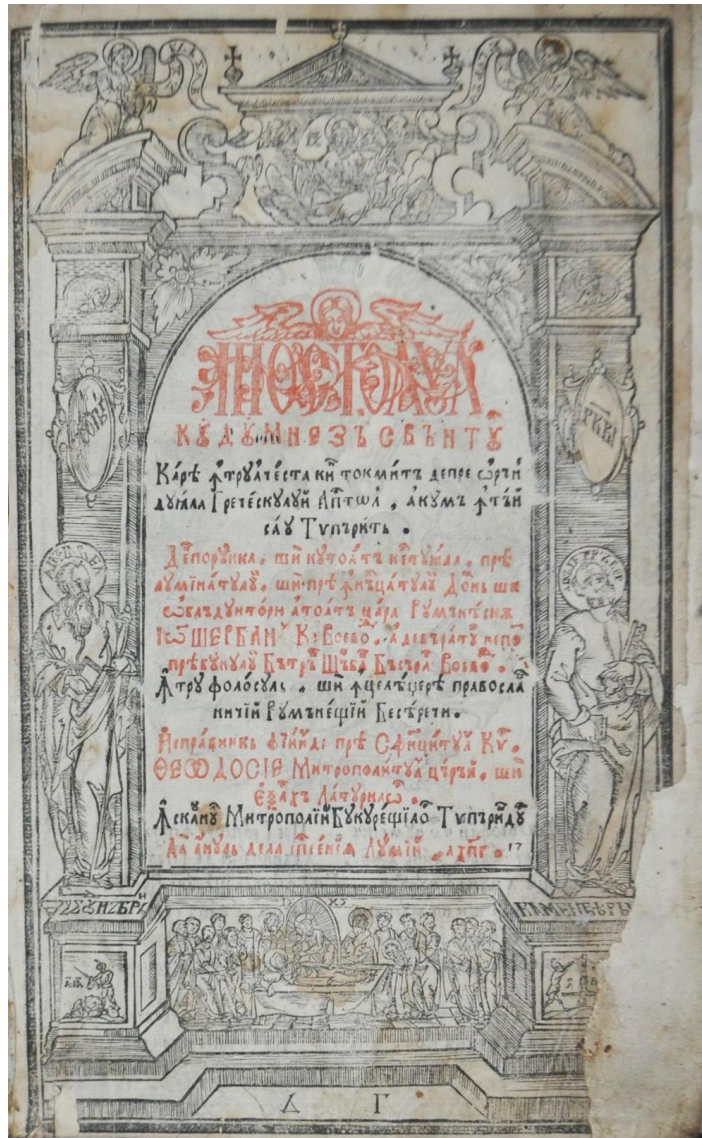
Foaie de titlu, *Cazania lui Varlaam*, Iași, 1643 (inv. 447049)

Foaie de titlu manuscrisă, *Cazania lui Varlaam*, Iași, 1643 (inv. 309972)

Foaiе de titlu, *Noul Testament*, Bălgrad [Alba Iulia], 1648 (inv. 604708)

Foaie de titlu, *Apostol*, București, 1683 (inv. 631545)

Cărțile armenesti ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai”

BÁNYAI RÉKA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Armenian Books in the Teleki-Bolyai Library

Among the well known treasures in the Teleki-Bolyai Library, there are also several books, so far not studied, which deserve to be taken into account because they refer to a minority, the Armenians.

There are 8 works studied, 4 of them are fully/partially written with the letters and in the Armenian language, while the other 4 belonged to an Armenian owner. A significant personality owning such books was the first bishop of the Catholic Armenians in Transylvania, Oxendio Verzelescul.

Keywords: *Armenians, Catholics, old books, Oxendio Verzelescul, Transylvania*

Printre comorile binecunoscute ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai” se adăpostesc câteva cărți până acum nestudiate, care merită totuși interes fiindcă ne îndreaptă atenția asupra unei minorități ardeleni, a cărei cultură livrească este aproape necunoscută.

Putem vorbi în totalitate despre opt lucrări, dintre care patru sunt tipărituri parțial sau total cu litere și în limbă armeană, iar celelalte patru intră în vizorul nostru datorită posesorului lor de altădată, de etnie armeană. Cărțile provin din diferitele colecții ale bibliotecii, cele mai multe din biblioteca fostei mănăstiri franciscane din Călugăreni (județul Mureș), fond care, după 1951 (naționalizarea mănăstirii și internarea călugărilor) a ajuns la Biblioteca „Teleki-Bolyai.”

Printre posesorii tipăriturilor din secolul XVII apare numele unei personalități semnificative, primul episcop al armenilor catolici din

Transilvania. Oxendio Verzelescul¹ (cca. 1655-1715) s-a născut la Botoșani dintr-o familie armeană și a urmat studiile la Lemberg și Roma. Revine pe meleagurile noastre în 1684, ca preot misionar trimis de Propaganda Fide (instituția papală pentru propagarea religiei catolice) cu scopul de a converti armenii transilvăneni (refugiați din Moldova și Polonia) la religia romano-catolică.² Este numit vicar general și guvernator apostolic al armenilor din Transilvania (1690), fiind apoi hirotonisit ca episcop în 1691.³ Și-a îndeplinit misiunea originală, în 1690 a întreprins unirea bisericească a armenilor din Ardeal cu Roma, a întemeiat orașul Gherla pentru colonizarea acestei naționalități, iar în absența permanentă a episcopului romano-catolic maghiar a îndeplinit unele sarcini ale acestuia pentru întreaga regiune.⁴

Cele patru cărți examinate de către noi poartă însemnele lui de posesiune din diferite perioade și în diferite forme. Pe forțașul operei istorice populare a lui Titus Livius⁵ apare doar *Ex libr. Oxe*; pe forțașul unei opere teologice *Ex libris Oxendij*. Aceasta din urmă - Jean-Baptiste Gonet: *Manuale Thomistarum seu brevis theologiae cursus* - a apărut la

¹ Numele lui apare în mai multe variante: *Auxendius Virzirescus*, *Oxendius Verzelescul*, *Auxentius Virziresky*, *Verzár Oxendius*, *Oxendius Wyrzyresch* etc. În continuare vom folosi varianta utilizată de cei mai mulți cercetători, prenumele latinizat *Oxendio*.

² Nagy Kornél, *Az erdélyi örmények katolizációja (1685-1715)*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont-Történettudományi Intézet, 2012, p. 106-108.

³ *Ibidem*, p. 141.

⁴ Pentru activitatea lui Oxendio și istoria armenilor transilvăneni, convertirea și religia lor vezi în amănunt: Nagy Kornél, *op. cit.*; Kovács Bálint, *Armenii în Transilvania*, în Bernád Rita-Kovács Bálint, *A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár. Repertorium / Arhiva de colecție armeano-catolică din Gherla. Repertoriu/ The Armenian Catholic Collective Archive in Armenopolis. Repertory*, Budapest-Gyulafehérvár-Leipzig, 2011.

⁵ Titus Livius, *Historiarum ab urbe condita, libri XLV. cum universae historiae epitomis*, Venetiis, apud Nicolaum Pezzana, 1672. Cota: 01067.

Bologna, în 1681⁶ și cuprinde trei volume (III-V), fiecare purtând același semn de posesiune.

Lucrarea cea mai voluminoasă a apărut la Roma⁷ și descrie instituțiile pioase ale orașului sfânt: pare un ghid enciclopedic realizat în mod exemplar, capitolele și subcapitolele bine structurate cuprind cunoștințe de interes comun despre istoria și funcția diferitelor colegii, spitale etc. De data asta, pe pagina de titlu, viitorul preot și episcop își notează numele întreg, citeț și frumos: *Ex libris Oxendij Vyrzyresci de Luca Arm.*⁸

Însemnarea cea mai târzie apare pe pagina de titlu a unei opere vestite: ***Grammatica turcica*** a lui Francis Mesgnien Meninski, care face parte din ***Thesaurus Linguarum Orientalium***, publicat în patru volume la Viena, 1680.⁹

După cum vedem, datele de publicare ale cărților se apropie sau se încadrează în intervalul anilor de studenție ai lui Oxendio la Roma (cca. 1678-1684), trei dintre ele fiind ediții italiene, este deci prea posibil să fi fost cumpărate în Italia de el însuși în perioada susnumită. Tematica lor (istorie romană, teologie tomasiană și carte de referință) corespunde interesului unui student teolog. La prima vedere, ne-ar putea surprinde gramatica turcă, însă matricolele colegiului din Roma frecventat de Oxendio amintesc despre el că, pe lângă limba română, maghiară, italiană și poloneză este și vorbitor de limba turcă.¹⁰ Faptul că numele lui apare în carte cu mulți ani mai târziu, deja devenit episcop (deci după 1691), nu exclude posibilitatea ca și acest volum să fi fost cumpărat de el în anii de studenție; bineînțeles, rămâne și varianta de a fi procurat ulterior din Viena, ori prin vreun intermediar, ori personal cu ocazia uneia dintre șederile lui oficiale în capitala imperială.

⁶ Cota: 01066.

⁷ Carlo Bartolomeo Piazza, ***Opere pie di Roma, descritte secondo lo stato presente***, în Roma, per Gio. Battista Bussotti, 1679. Cota: 0861.

⁸ Tatăl lui Oxendio fiind Luca, negustor înstărit și magistrat armean al orașului Botoșani. Vezi Nagy Kornél, ***op. cit.***, p. 111.

⁹ Cota: 0420.

¹⁰ Kovács Bálint, ***op. cit.***, p. 117.

Totodată, însemnarea în varianta de *Ex libris Dni Episcopi Armenos Dni Oxendij Wirzyrescul* sugerează că de data aceasta nu avem de a face cu o însemnare de *manu propria* (nici stilul scrisului nu corespunde cu celelalte).

Toate cele patru cărți s-au păstrat în fondul bibliotecii fostei mănăstiri din Călugăreni. Neavând date despre cum au ajuns din posesia episcopului la franciscani, rămâne deschisă orice posibilitate: donație, cumpărare sau schimb de cărți. Oxendio a decedat la Viena în anul 1715, ultimii trei ani de viață petrecându-i acolo cu scopul de a obține privilegiu pentru Gherla.¹¹ Fiind om cult și cu poziție socială înaltă, în mod cert a posedat mult mai multe cărți decât cele regăsite de noi, însă despre numărul și locul de păstrare actual al acestora până acum nu s-a găsit nici o sursă.

Într-un inventar al cărților de la Călugăreni din 1732, putem identifica prezența operei *Manuale thomistarum* și posibila prezență a operei lui Titus Livius.¹² (Lista descrie doar titlurile volumelor existente, eventual cu denumirea scurtă a autorului, fără date de apariție și alte criterii bibliografice. Totuși, după numărul operelor cu acest titlu existente și în prezent în colecția franciscană, putem presupune că, dintre cele 4 exemplare de Livius menționate în inventar, unul ar putea fi cel al lui Oxendio.) Cât despre *Opere pie di Roma*, nu avem nici un indiciu despre data când a intrat cartea în fondul de la Călugăreni; iar pe pagina de titlu a volumului *Grammatica turcica*, sub însemnarea de *Ex libris Dni Episcopi Armenos Dni Oxendij Wirzyrescul*, este notat titlul de posesiune a mănăstirii: *Conventus Mikhažiensis Fratrum Minorum Strictionis Observantiae 1768 diebus Decembris*.

Celelalte patru cărți care urmează a fi prezentate sunt tipărituri a căror identificare a constituit mai multe greutăți. Conform sigiliului, provine tot din colecția franciscană un catehism bilingv armean-latin de 72 pagini.¹³ Pe avangarda primei coperti este o însemnare mai lungă cu litere arabe, iar pe

¹¹ Nagy Kornél, *op. cit.*, p. 189-192.

¹² *Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon. Ferences könyvtárak 1681-1750*. Sajtó alá rendezte Zvara Edina, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2008, p. 190, 191, 192.

¹³ Cota: 01111.

forzațul din spate două însemnări cu litere armenesti. Ultima parte a cărții conține lucrarea episcopului Athanasiu din Alexandria, cunoscută sub titlul ***Symbolum Athanasiarum***. În lipsa paginii de titlu, în ciuda căutărilor îndelungate în diferitele cataloage și baze de date electronice, deocamdată o descriere bibliografică exactă nu este posibilă. După caracteristicile de tipar (forma literelor, semnătură, ornamente tipografice etc.), am putea estima apariția lui între sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea. Acuratețea grafică, eleganța și frumusețea ornamentelor și a literelor, atât a celor armenesti, cât și a celor latine, indică oricum o tiparniță exigentă, profesionistă.

Începuturile tiparului armean datează la 1512-1513, când Hakob Meghapart editează la Veneția prima carte cu litere armenice. În secolul al XVII-lea au apărut una după alta tiparnițe armenesti în zona mediteraneană, apoi la Paris, Lemberg, Amsterdam, Viena etc. Cea mai vestită a devenit atelierul călugărilor mechtariști de pe insula San Lazzaro lângă Veneția, ordinul având chiar unul dintre obiectivele principale răspândirea culturii armenesti și ca atare editarea cărților religioase și laice în limba respectivă.¹⁴

Cartea fără pagină de titlu apare între cărțile provenite de la Călugăreni, dar fără ștampila mănăstirii sau orice alt semn de proprietate. În lipsa acestora, se ivesc două posibilități: ori provine de la o altă locație și întâmplător a fost inventariat (deja la Biblioteca „Teleki-Bolyai”) între cărțile fondului franciscan, ori și-a pierdut pagina de titlu (cu ștampilă) și a ieșit dintre coperti în cursul transportului la Tîrgu Mureș. (În cazul cărților incomplete, ștampila mănăstirii figurează întotdeauna pe prima pagină existentă, câteodată și la sfârșit și pe alte pagini.) Din fericire, în afară de pagina de titlu și pagina anterioară cu portretul gravat al autorului, cartea, deși desprinsă din legătură, este intactă, conținând o prefață cu datarea de 1823 la insula San Lazzaro. Conține aceeași rugăciune împărțită în 24 de capitole, în 24 de limbi: armeană literară și vulgară, greacă literară și vulgară,

¹⁴ Despre istoria tiparului armean: Molnár József, ***Misztótfalusi Kis Miklós***, Budapest-Berlin, Balassi Kiadó-Európai Protestáns Szabadegyetem, (2000), p. 156-169.

latină, italiană, franceză, spaniolă, germană, olandeză, engleză, irlandeză, rusă, poloneză, ilirică, sârbă, ungară, turcă, persană, arabă, ebraică, caldeeană, siriană și iberă. Ca atare, în afară de alfabetul latin, mai folosește alte 12 alfabet, fiind iarăși o realizare exemplară de tipar, în format mic, cu muchii aurite, în legătură modernă cu încuietori. Textul face aluzie la muntele Ararat, unde a poposit barca lui Noe și unde au luat naștere diferitele națiuni. În rugăciune, printre altele cere ajutorul sfântului Grigorie Iluminatorul, sfântul cel mai venerat de către armeni. Cu ajutorul bazelor de date digitale, am reușit să identificăm cartea ca fiind: *Preces S. Niersis Clajensis Armeniorum Patriarchae viginti quatuor linguis editae...* Venetiis, în insula S. Lazari, 1823.¹⁵

O singură carte din cele studiate provine din colecția originală a contelui Samuel Teleki, figurează deja în volumul IV al catalogului editat de cancelarul Transilvaniei.¹⁶ Conține în totalitate text în limba armeană, având ca subiect viața Fecioarei. E posibil ca ctitorul bibliotecii să o fi primit în dar de la vreun cunoscut armean,¹⁷ sau a cumpărat-o la locul ediției, la Viena unde a trăit în ultimele patru decenii ale vieții. În total, biblioteca lui cuprinde doar 9 lucrări despre viețile și martiriul sfinților, fapt ce nici nu ne surprinde prea tare din partea unui aristocrat de religie reformată. Nici

¹⁵ <http://greenstone.flib.sci.am/gsd/collect/publishe/index/assoc/HASH79d1.dir/S.XAZARI.MXITARYAN%20VENETIK.pdf>; http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10779693_00009.html. Cota cărții: 01266.

¹⁶ *Bibliothecae Samuelis Com. Teleki de Szék. Pars Quarta*, Viennae, 1819. Pe pagina 28: *Vita Beatae Mariae Virginis Matris Dei (Armenice)*. Viennae, 1812. Cota: To-375 d.

¹⁷ La începutul secolului al XIX-lea, la Tîrgu Mureș trăiește deja o comunitate numeroasă de comercianți armeni, unul dintre cei mai bogați patriarhi, Csiki Márton II. (1750-1828) face diferite comisioane pentru Teleki între Viena și Tîrgu Mureș. Deé Nagy Anikó, *A könyvtáralapító Teleki Sámuel*, Kolozsvár, az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1997, p. 385-386; Pál-Antal Sándor, *Örmények Marosvásárhelyen 1848 előtt*, în *Örmények a magyar kultúráért*. Redactat de Puskás Attila, Szász Rózsa (Marosvásárhely, 2013), p. 13-33.

scopul lui de a întemeia o bibliotecă publică nu explică neapărat prezența unei cărți într-o limbă greu accesibilă. Putem presupune că bibliofilul Teleki a fost captivat de frumusețea cărții, în catalog denumind-o „*editio splendida*” - într-adevăr, din punct de vedere tipografic, atât muchiile aurite, cât și legătura merită o atenție deosebită, coperta fiind una dintre cele mai rare ale bibliotecii, legate în stil empire.

Ultima carte prezentată a intrat în colecția Bibliotecii „Teleki-Bolyai” în anii 1980 cu o donație a familiei Haller-Harmath din Tîrgu Mureș.¹⁸ Este vorba despre o carte cu modele caligrafice, dar conține și părți care prezintă litere tipărite, lângă cele armenesti cu mostre de litere latină, greacă, arabă, persană. Cartea de format mare, transversală a apărut în tiparnița din insula San Lazzaro în anul 1834.

¹⁸ Cota: q-2501.

Intervenții de azi pentru patrimoniul generațiilor de mâine

MÁRTON KRISZTINA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Today's Interventions for the Patrimony of the Next Generations

Cultural goods are a link between the past and the present, as well as a source of information and also a testimony of the past.

They can play this role only if they get the well deserved attention and respect. Libraries and museums have an important part in the preservation, study and transmission of these values. They have the obligation to study then spread the information about such goods. These institutions also have the obligation to ensure proper conditions for the conservation of these values.

Keywords: *old book, Mureș County Library, book restoration, Teleki Bolyai Library*

Bunurile culturale cu valoare muzeală sunt o verigă între trecut și viitor, atât ca valori istorice, obiecte tangibile, cât și ca surse de informații și mărturii ale culturilor trecute. Ele pot reprezenta acest rol doar dacă generația prezentă le acordă importanța și atenția cuvenită. Bibliotecile și muzeele prin funcția lor de păstrare, cercetare și expunere au un rol deosebit de important în transmiterea acestor valori și în formarea publicului către recunoașterea și aprecierea acestora. Pe lângă prelucrarea și expunerea informațiilor obținute în urma studierii și cercetării bunurilor din proprietatea sa, instituția cu funcții de patrimoniu are și scopul și obligația de a asigura condițiile de păstrare adecvate conservării materiale ale acestor colecții. Un rol primordial îl are conservarea preventivă, care, prin asigurarea condițiilor de păstrare optime poate preveni degradarea bunurilor, prelungind astfel „durata de viață” a unor colecții întregi. Prin operații de masă, precum dezinfectarea sau dezacidifierea, sunt salvate ansambluri mari

de obiecte. În contrast cu acestea, restaurarea este o intervenție curativă aplicată „individual” bunurilor afectate, cu plan de intervenții foarte precaut stabilit conform caracteristicilor și problemelor prezentate de obiectul tratat, fără de care integritatea bunului cultural ar avea de suferit și s-ar pierde multe din valorile reprezentate, chiar dacă prin conservare s-au putut stopa procesele de îmbătrânire și de deteriorare.

Operațiuni de restaurare ale volumului I din *Opere de Platon* (Lugduni, 1550)

Cartea din fondul Bibliotecii Teleki-Bolyai urma a fi restaurată cu ocazia reorganizării expoziției de bază a Bibliotecii. Volumul dorit a fi expus prezenta mai multe tipuri de degradare, printre care și deteriorări mecanice care îi periclitau integritatea fizică. Pe lângă aspectul inestetic și riscurile unor noi degradări, desprinderea primei coperti reprezenta unul dintre cele mai dăunătoare riscuri ale bunurilor culturale, riscul disocierii (posibila pierdere a anumitor elemente sau fragmente, în urma cărora bunul muzeal își pierde din valoarea istorică și documentară).

Descrierea volumului

Autor: Platon
Titlu: ***Operum a
Marsilio Ficino,***
tom. I
Locul: Lugduni
(Lion)
Data: 1550

Fig. 1. Cartea înainte de restaurare

Volumul de dimensiuni mici (90x127x43mm) este o carte cu coperti tari, în legătură de piele întreagă de culoare maron roșcat, cu ornamente aurite și unele presate în sec. Ambele coperti au compoziția decorativă identică: chenar presat în sec compus din trei linii; în interiorul acestuia un alt chenar liniar dublu aurit, în cele patru colțuri vrejuri florale aurite, central: rozetă ovală din vrejuri aurite. Cotorul rotunjit este lipit de spinarea cărții. Prezintă un model simplu liniar neaurit, cele 3 nervuri duble sunt vizibile, accentuate pe ambele părți cu câte 2 linii spiralate (imitând textură de sfoară).

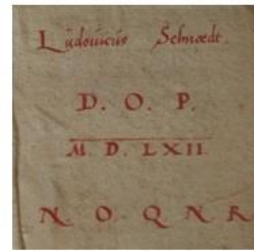

Fig. 2. Insemnările de culoare roșie

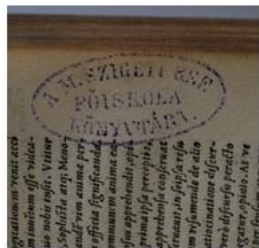

Fig. 3. Ștampila Colegiului Reformat de la Sighetu Marmăției

Blocul de carte, format din file de hârtie manuală cu textură puțin grosieră, este tipărit cu cerneală neagră. Pe prima filă sunt însemnări cu o culoare roșie (probabil culori tip tempera având o pastozitate mai mare decât cea a cernelurilor). Pe forsatzul din spate se pot observa însemnări cu cerneală ferogalică. Pe mai multe file ale cărții se poate întâlni ștampila fostului Colegiu Reformat de la Sighetu Marmăției (M. Sziget) - făcând parte din *fondul mixt* al Bibliotecii „Teleki-Bolyai.”

Coperta cărții a fost formată din mai multe straturi suprapuse și cașerate. La desprinderi și pe colțurile deteriorate se putea observa că o scoartă de lemn de grosimea unui furnir (1-2mm) era intercalată între mai multe file de hârtie scrise de mână.

Descrierea stării de conservare

Degradări fizico-mecanice: Cartea prezenta o stare de conservare generală relativ bună în ceea ce privește păstrarea materialelor componente, însă o problemă majoră și urgentă o reprezenta desprinderea din articulație a primei coperti. Ornamentele s-au păstrat aproape intacte, colțurile coperti erau însă tocite sau chiar rupte. Muchiile erau de asemenea tocite, mai accentuat la baza volumului (aceasta fiind muchia pe care se rezema în mod obișnuit cartea.) Pe suprafața pielii se puteau observa și alte urme de uzură, anumite zone fiind puțin erodate în urma contactului cu alte suprafețe plane. La articulația nervurilor, suprafața fiind mai bombată, pielea prezenta urme de uzură, făcându-se vizibile bindurile de sfoară. În zonele unde muchia și colțurile s-au tocit mai accentuat sau chiar s-au rupt, s-a putut observa structura stratificată a scoarțelor. Din capital-bandurile bicolore (alb-verde deschis) cel de la baza cărții era parțial desprins, păstrându-se doar fragmentar. Stratul de hârtie de sub forsatzul din față prezenta pe cele trei laturi exterioare urme de tăiere (cu cuțit sau lamă), probabil în urma îndreptării marginii pielii.

Degradări foto-chimice: Pielea nu prezenta urme de aciditate, ea nefiind nici pulverulentă, nici foarte rigidă. Pe cotor se putea observa o rețea de cracluri în urma deshidratării pielii și în urma faptului că, ea fiind lipită pe spinarea cărții, straturile sale inferioare fixate de spinare nu se puteau contracta în mod egal cu straturile superficiale, care erau oricum mai afectate de umiditatea relativă (RH-ul) ambientală decât straturile din vecinătatea spinării, acestea fiind oarecum protejate de vecinătatea blocului de carte (blocurile masive de materiale sunt mai lent afectate de umiditate și ceilalți factori ai mediului decât elementele cu dimensiuni mai reduse sau mai expuse). Aceasta este o problemă tipică obiectelor complexe, care au în structura lor mai multe tipuri de materiale.

Filele cărții sunt puțin îngălbenite în masă, ceea ce indică pe de o parte o compoziție calitativ inferioară (îngălbenirea fiind prezentă relativ uniform și nu doar la marginile filelor), pe de altă parte indică mediul urban poluat, problemele de aciditate ale hârtiei având printre principalii declanșatori poluanții aerosoli, precum dioxidul de carbon, azotul și sulfurile, procesul acidifierii fiind accelerat de valori de RH și de temperatură ridicate.

Forsaturile fiind aplicate doar în urma legării volumului sunt din hârtie diferită de cele tipărite, ele fiind mai groase și de o calitate a fibrelor mai bună, astfel încât și gradul de acidifiere a acestora este mai redusă, aproape nesemnificativă față de celelalte.

Degradări biologice: cartea nu prezenta urme de mucegai, iar atacul de insecte a fost inactiv și de intensitate redusă, întrucât s-au putut observa doar câteva găuri de zbor pe ultimele file.

Descrierea intervențiilor de restaurare

Dacă nu este necesară stoparea vreunui atac biologic, după documentarea fotografică a stării de conservare a volumului de restaurat, prima operațiune este de obicei curățirea uscată, care poate consta din desprăfuirea prin periere sau aspirare, curățiri cu radieră sau praf de radieră și îndepărtarea eventualelor depuneri cu ajutorul bisturiului. În cazul de față am optat pentru o simplă desprăfuire cu pensula, mai ales la mijlocul filelor. Deși spălările cu soluții apoase sunt foarte benefice hârtiei îmbătrânite, ele regenerând calitățile acesteia, curățirile umede la blocurile de carte nedesfăcute sunt anevoioase și se aplică numai local când este indicat din punct de vedere estetic sau mai ales dacă în compoziția petelor sunt substanțe care ar contribui la degradarea obiectului. În cazul de față, cartea urmând a fi

Fig. 4 Halouri de apă prin care a migrat culoare pielii

expusă deschisă la pagina de titlu, cele câteva halouri formate pe ultimele file ale hârtiei nu au indicat aplicarea spălărilor locale.

Cea mai importantă intervenție a fost refixarea primei coperti, care s-a rupt din articulație, dar din moment ce la desprindere s-a putut observa că în

Fig. 5. Fragmente de pergament și elemente auxiliare de legătorie

stratificarea scoarței furnirul de lemn a fost intercalat între file scrise de mână, am optat pentru extragerea acestora din scoarță cu scopul ca ele să poată fi supuse unor cercetări istorice ulterioare. Printr-o umezire ușoară s-a putut îndepărta cu ușurință forsatzul (acesta fiind rupt de blocul de carte la articulație), iar marginile pielii de asemenea au putut fi ridicate ușor, adezivul acestuia pierzându-și din forța de aderență în urma îmbătrânirii. Furnirul de lemn

a fost cuprins între câte două file dinspre piele și dinspre forsatz. După îndepărtarea primului strat de hârtie (cele două file fiind lipite între ele) s-a putut îndepărta scoarța de lemn (din caracteristicile macroscopice și din cunoștințele despre tehnica tradițională, acesta s-a putut identifica drept esență de stejar). Următoarele straturi de hârtie au fost lipite între ele și de piele (probabil cu pap de făină), astfel a fost necesară umezirea lor pentru a le îndepărta fără a le deteriora.

Fig. 6. Stratigrafia scoarței

Fig. 7. Desprinderea straturilor

Fig. 8. Îndepărtarea resturilor de adeziv

Pentru a evita aportul excesiv de umezeală, am umețat hârtiile prin aplicarea repetată a unui material cu apă fierbinte bine stors, astfel prin dubla acțiune a căldurii și a umezelii, extragerea filelor s-a putut realiza fără pătrunderea apei în adâncimea pielii și fără afectarea feței acesteia. După

Fig. 9. Coperta de față înainte de completare

extragere s-au putut observa fragmente de codice de pergament și elemente de hârtie auxiliare legătoriei, pe care le-am îndepărtat de asemenea prin umezire, iar cele două elemente de hârtie încă stratificate au fost imersate în baie de apă caldă până ce s-au putut desprinde. După aceasta s-a efectuat îndepărtarea resturilor de adeziv și sfoară (capetele de fixare ale bindurilor).

În scopul completărilor copertei am căutat o piele cu caracteristici asemănătoare originalului și am inserat o bucată tăiată pe forma fragmentului lipsă în așa fel ca marginile să depășească puțin (cca. 1 mm) marginile zonei lipsă. Am subțiat marginea pielii de completare pe o suprafață de cca. 1 mm în așa fel încât în zonele de fixare suprapunerea cu originalul să nu fie foarte îngroșată și să facă o trecere cât mai fină. Pielea de completare se trece sub stratul original. La completările cu piele am folosit ca adeziv papul de făină, material folosit și original în tehnica tradițională a legătoriei de carte. Alte completări au fost necesare și la capul și baza cotorului, zonele cele mai expuse deteriorărilor mecanice din urma uzurii, precum și la colțuri și zonele de fixare ale bindurilor. Aceste completări sunt

Fig. 10. Crearea completării de piele cu ajutorul unui șablon de folie

Fig. 11. „Șeșuirea” (subțierea) marginilor pielii de completare

Fig. 12. Completarea găurilor de zbor

necesare nu doar din punct de vedere estetic, ci și datorită faptului că în zonele lipsă, pielea fiind franjurată, este mai susceptibilă efectelor mediului și uzurii.

De asemenea, la colțurile unde pielea prezintă lacune și scoarța se deteriorează mai ușor, precum și aderența straturilor din componența sa fiind compromisă. Completarea celor trei găuri de zbor de lângă una din nervuri, am realizat-o cu un amestec de piele răzuită și pap de făină, formând o pastă cu care s-au putut „chitui” găurile, nivelându-le.

Fig. 13. Ridicarea marginii originale pentru inserarea completării

Fig. 14. Formarea capului cotorului

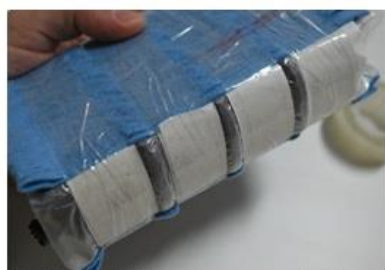

Fig. 15. Redarea formei cotorului după completările cu piele

Fig. 16. Presarea marginilor pielii

Fig. 17. Furnirul completat cu carton neacid

Fig. 18. Hârtiile scrise de mână înlocuite cu „hârtie permanentă”

Fig. 19. Reînclierea forsatzului cu pap de făină

Înainte de refixarea copertii, filele scrise de mână au fost înlocuite cu „hârtie permanentă” (hârtie de conservare neacidă, cu un adaos de substanțe tampon pentru contracararea acidității ambientale), iar colțul lipsă al furnirului a fost completat cu un carton neacid de grosime identică. Straturile de hârtie au fost cașerate între ele și apoi scoarța s-a reînvelit cu pielea completată. Adezivul folosit a fost papul de făină, iar pentru hârtii adezivul CMC (carboxi-metil-celuloză).

Capitalbandul de la baza volumului era pe o parte desprins și se păstra fragmentar. Pentru fixarea acestuia am folosit hârtie japoneză, cuprinzându-l cu aceasta am putut să-l ancoroz de cotor.

Fig. 20. Capitalbandul parțial desprins

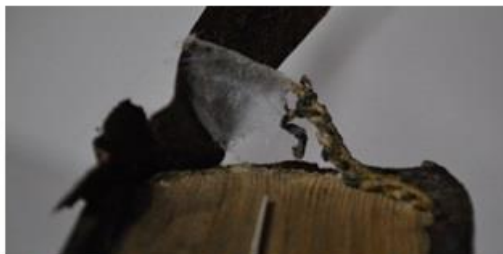

Fig. 21. Ancorarea capitalbandului cu hârtie japoneză

La completarea și repararea lacunelor de hârtie s-a folosit hârtie japoneză și vâl japonez de grosimi adecvate hârtiei originale, iar ca adeziv CMC. S-a aplicat tehnica „la dublu”, adică o completare realizată din două

straturi de hârtie japoneză lipite pe recto și pe verso. Lipirea se face după pregătirea marginilor originale prin scămoșarea acestora cu bisturiul, pentru ca fibrele astfel eliberate să asigure o aderență mai bună. Hârtia japoneză de completare se rupe pe dimensiunea aproximativă, tăierea acesteia nu se obișnuiește, pentru că prin rupere marginile se desprind pe fibre, ele prinzându-se mai bine de hârtia originală. Marginile lipite se suprapun cu cele originale pe o suprafață minimă (cca. 0,5-1 mm), neacoperind mult din suprafața vizibilă original. Surplusul de hârtie japoneză se îndepărtează cu bisturiul după uscare, iar marginile astfel ajustate se reîncleiază cu CMC și se presează după uscarea la liber. La completare trebuie ținut cont atât de grosimea hârtiilor, cât și de lungimea și direcția adecvată a fibrelor.

Fig. 22. Filă cu filigran și hârtia japoneză de completare, direcția fibrelor corespunzătoare.

Fig. 23. Nivelarea cavităților de cari cu pastă de celuloză

Fig. 24. „Scămoșarea” marginilor lacunelor înainte de completare

Fig. 25. Presarea blocului de carte

Fig. 26. Volumul după restaurare

După terminarea operațiilor de completare, coperta de piele a fost supusă unui tratament cu o soluție emolientă, a.n. pastă britanică (pe bază de lanolină anhidră, ulei de cedru, hexan, ceară), pentru a-i reda flexibilitatea.

În vederea prelungirii duratei de viață a obiectului, pentru ca acesta să fie accesibil și în stare adecvată studierii în viitor, este foarte important să se mențină condițiile de mediu adecvate stabile: RH 50-55%, temperaturi în interval stabil în jur de 18°C, expunerea în lumină filtrată de radiațiile UV.

ITINERARIILIVREȘTI

Considerații privind relația instruire, modificările curriculumului și inserția socio-profesională în societatea transilvăneană (1867-1918)

Dr. NICOLAE VICTOR FOLĂ
Colegiul Tehnic Târnăveni

Abstract

Considerations Regarding the Relation Instruction, Curriculum Changes and Socio-Professional Insertion in the Transylvanian Society (1867-1918)

The development of the Romanian elites in terms of modernity was a complex process influenced by a lot of factors: by the economic investments, the political structures, the internal relations and last, but not least, by the schooling strategies. In this respect, a link was created between the intellectuals activity and the insolvent of the cultural, religious and scholar centres into the Transylvanian Romanian's lives. The Romanians were concerned with the training improvement of the intermediate high-school graders and the confessional school teachers. The best students are studying abroad and they are going to attend different faculties in Hungary, Austria and Germany and were recruited in different domains and specialities. In spite of their modest financial possibilities, the Romanians invested a lot in the educational training (but a cultural effort), electing the Jewish model, the competition one, staking mostly on the development of the scholar capital. The main cause was the discrimination due to the dualist regime, the edging in administration and, in general, in public life by the Hungarian authorities. Therefore, they headed towards long and multiple studies (including the difficult ones, medical and polytechnic) and also attended both confessional and public high-schools - non religious school depending on their possibilities.

Keywords: *modernization, curriculum, educational and profesional training, schooling capital, intellectual emancipation, intelligentsia, progress.*

Efortul de creare a elitelor intelectuale și de instituționalizare a structurilor universitare a fost vital pentru români, vizând sincronizarea cu cultura și valorile europene. Acest orizont de aspirații era asociat

industrializării, dar și urbanismului, ca stil de viață cu reflexele respective estetico-artistice. Liviu Rebreanu, făcând elogiul țaranului român în discursul de recepție la Academia Română, arăta că pentru înscrierea în universalitate românii vor avea în vedere simbioza dintre sat și oraș, ca factor de potențare al creației. În revista *Ideea Europeană*, C. Rădulescu-Motru propunea, în anul 1931, să se tragă învățăminte din europenismul anului 1848 și milita pentru... „*fuziunea formei și a fondului.*” Modelul occidental, respectiv cel german (după Max Weber și Werner Sombart) era analizat de Ștefan Zeletin, în direcțiile raționalizării și modernizării capitaliste, ca și celălalt model, al Japoniei, aflată în „*europenizare rapidă, frenetică, amețitoare,*” consemna Eugen Lovinescu.¹

În contextul acelorși preocupări de investigare, relativ recente, se folosește binomul occidentalizare și modernizare, inclusiv cu variantele lor parțiale (sămănătorismul sau agriculturalismul și poporanismul/nativismul), fiind vizate revoluția intelectuală, tehnologică și socială și raporturile cu mediul natural, implicând ingineria socială și diviziunea muncii. Pe lângă industrializare, raționalizare, secularizare, birocrație (și desigur dezvoltarea urbană), se adaugă în etapa actuală factori ca democrație, guvernare competentă, teoria motivației, dar și asimilarea socială, transferul drepturilor și libertăților individuale din domeniul legal în sfera politicului și a ideologiei, dar și aculturația rapidă. Pentru România, direcția progresului a inclus occidentalizarea, urmată rapid de modernizare, procesul din urmă începe în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea.²

În Transilvania, începuturile modernizării instituționale se manifestă în Epoca Luminilor, iar elitele intelectuale se formează prin peregrinația academică. Instaurarea stăpânirii habsburgice a dus la constituirea a 20 de

¹ Vasile Pușcaș, Vasile Vesa, *Civilizația română și modernitatea*, în *Dezvoltare și modernizare în perioada interbelică (1919-1939)*, București, Editura Politică, 1988, p. 273-277.

² Cătălin Turliuc, *Modernization and/or Westernization in Romania during the late 19th Century and the Early 20th Century*, în *Transylvanian Review*, v. XVII, nr. 1, 2008, p. 3-10.

gimnaziilor catolice, organizate și îndrumate de ordinele iezuiților, piariștilor și franciscanilor. Gimnaziul Greco-Catolic al Blajului are cea de-a treia clasă cu începere din anul 1757, „limba de propunere” fiind latina, iar din anul 1772 încep să predea Samuil Micu și Ștefan Pop, absolvenți ai Pazmaneum-ului din Viena (predau *mathesis* și *etica*, respectiv *logica* și *metafizica*). Din rațiuni politice și culturale se predau și limba germană și maghiara (cea din urmă a fost suspendată în timpul episcopului Ioan Bob și reintrodusă de Ioan Lemeni).

Pe lângă Școala de Norme și Gimnaziu, la Blaj funcționa Liceul episcopal, care, datorită intervențiilor lui Lemeni pe lângă Guvernul Transilvaniei și Cancelaria Aulică de la Viena, va deveni academic. Diplomele obținute aveau valoarea de atestate universitare recunoscute, iar absolvenții se puteau încadra în administrație. Liceul, conform legislației timpului avea atașate două facultăți, una de teologie și alta de filozofie (cea dintâi a apărut inițial din unirea a două seminarii, iar din anul 1831 devine facultate).³ În ultimele două decenii ale Epocii Luminilor (mai ales după 1800), unii elevi români - mai ales din centrul și sud-estul Transilvaniei -, continuă studiile la Liceul (public) Romano-Catolic din Sibiu, optând pentru cariere în administrația financiară. Este cazul unor elevi români din Țirgu Mureș, proveniți din familiile Tăbăcaru, Băloi, Hossu, Aldea.⁴

În cele 61 de instituții de învățământ mediu din Transilvania secolului al XVIII-lea, aparținând diferitelor confesiuni, cu aprobarea consiliilor respectivelor biserici se preda și în limba maghiară, respectiv în germană. Lipsa unei universități propriu-zise era suplinită în Transilvania de Colegiul Academic catolic din Cluj, frecventat de catolicii maghiari, de germani, de

³ Iacob Mârza, *Școală și națiune. Școlile din Blaj în epoca Renașterii naționale*, Cluj-Napoca, 1987, p. 58-61; I. Rațiu, *Din trecutul ordinului basilitan*, în *Anuarul Institutelor de învățământ greco-catolice din Blas*, 1912, p. XXXII-XXXIV și I. Antonelli, *Breviarul istoric al școalelor din Blasiu*, în *Transilvania*, 15/1 august 1877.

⁴ Ioan Chiorean, *Politica școlară a guvernului și Dietei Transilvaniei în epoca luminilor*, în *Studia Universitatis Petru Maior. Historia*, Țirgu Mureș, nr. 5/2005, p. 73.

greco-catolicii români și de armeni. După anul 1750 avea facultate de filosofie de 3 ani și teologie de 4 ani și acorda absolvenților celor două facultăți titlurile de *baccalaureus*, de *magister* și de *doctor*. Începând cu anul 1760, chestiunile sistemului de învățământ devin problemă publică și se înființează Comisia aulică de învățământ, în care conduceau personalități ca van Swieten și profesorul Sonnenfels. Regulile directive principale pentru școlile elementare s-au elaborat în cadrul legii *Ratio Educationis*, anul 1777, din timpul Mariei Tereza. Pentru întreg învățământul transilvănean au fost importante *Norma Regia* din 1781 și *Regulamentul școlilor naționale* din anul 1784, care aplicau principii luministe moderate. După moartea lui Iosif al II-lea, datorită opoziției nobilimii transilvănene, sistemul „*absolutismului luminat*,” lipsit de subvențiile de stat, se destrămă treptat.⁵

Consecință a politicii reformiste, la sfârșitul secolului al XVIII-lea s-a stimulat avansul mai multor grupuri sociale, economice și etnice până atunci defavorizate. Plecând de la educația uniformizantă de tip latin, îmbunătățită pe parcurs cu educație de factură tehnică, științifică și birocratică, depășindu-se presiunile eșuate de germanizare, elitele creatoare române și cele maghiare s-au apropiat sensibil în plan valoric, iar oportunitățile create în domeniul școlar au contribuit la egalizarea relativă a șanselor. Se apreciază, la nivelul anului 1999, că dimensiunile sociale ale fenomenului s-au evaluat prea puțin. În peregrinarea academică, exemplificările românești sunt mai consistente pentru secolul al XVIII-lea. Noua intelectualitate medie are ca sursă principală de alimentare rețeaua școlară internă care, supusă reformelor, crează permanent noi șanse de afirmare.⁶

În Imperiul habsburgic, sub presiunea Aufklärung-ului german, în anii despotismului luminat, s-a asigurat prima alfabetizare a unui segment important al comunităților Europei danubiene. Statul urmărea înlocuirea treptată a formelor tradiționale cu cele moderne, asigurarea unui nivel de viață cvasiidentific în regiunile componente și acordă importanță integrității

⁵ *Ibidem*, p. 73-78.

⁶ Remus Câmpeanu, *Intelectualitatea românească din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 314-315.

teritoriale a Imperiului, prin controlul riguros al mișcărilor demografice. Se viza respectarea regulilor de desfășurare a comerțului, respectarea ordinii în orașele libere regești. Habsburgii urmăreau formarea unui fel de conștiință austriacă, ce urma să asigure unitatea și siguranța Imperiului, iar germanizarea populațiilor, în special a intelectualității acestora, a avut efecte pe toată durata secolului al XIX-lea. Viena a propagat idei reformiste privind dobândirea demnității colectivităților lingvistice și religioase, prin intermediul unor ideologii iluministe. În pofida rămânerii în urmă față de idealurile Franței sfârșitului de secol al XVIII-lea, cosmopolitismul austriac se află cu un pas înaintea elitelor Europei Centrale. El pune accent pe asimilarea mijloacelor de instruire populară și a satisfacerii necesităților proprii de cunoștere, în paralel cu ridicarea competențelor administrative și economice.⁷

Elemente aparținând noului, pe plan socio-politic, și reflexe ale ideologiei liberale se întâlnesc în activitatea unei părți a intelectualității blăjene pașoptiste - aderenții lui S. Bărnăuțiu - aflată în contradicție cu partida conservatoare, episcopală, fapt evidențiat în cursul „procesului Iemenian.” În programele studenților teologi, dar mai ales a celor de la filosofie, pe lângă capitolele tradiționale se cultivă retorica, iar istoria universală se trata în cadrul istoriei bisericești universale. Se acordă atenție predării științelor exacte (matematică, fizică, dar și istorie naturală). Un rol distinct îl aveau elemente de filosofie kantiană, inclusiv de etică. În domeniul studiilor clasice, alături de orele de limbă latină (cu pondere privilegiată), se studia și greaca veche, dar și limba germană, pe traseul modernizării (de factură central-european). Din anul 1785, Curtea din Viena a decis numirea unui profesor, pentru primii 10 elevi blăjeni. Acesta urma să fie plătit din Fondul religios al provinciei. Într-un conspect al unei lucrări de etică creștină sunt prezente elemente de antropologie și etică aplicată (libertatea morală, datorii ale guvernanților și guvernaților etc.), iar în *Etica creștină aplicată*, pe

⁷ Victor Neumann, *Mitteleuropa între cosmopolitismul austriac și conceptul de stat-națiune*, în volumul *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 145-146.

lângă fundamentele ale credinței, cuprinse în „știința religiei” se tratează aspecte ale cunoașterii actelor morale, ca și exteriorizarea credinței, în contextul urmării ameliorării comportamentului moral.⁸

Din punct de vedere pedagogic, conceptul de curriculum, în accepție tradițională, pentru secolele XVII-XVIII reprezintă setul de programe și de documente școlare/universitare, care planifică conținuturile educației/instruirii, un instrument de eficientizare socială, deci un program de învățământ oficial. Dar acesta are - nota noastră - un înțeles „ascuns,” legat de finalitatea socială, de integrarea profesională. Semnificația modernă a lui, în legătură cu pedagogia de început a secolului XX aparține lui John Dewey și vizează nu numai conținuturile din programele școlare și universitare, dar și experiența de învățare a subiecților acestora. Azi, implicațiile se extind și la metodele predării-învățării, modalitățile de evaluare, experiența de viață pentru formarea și dezvoltarea, concentrarea pe un ansamblu de conținuturi și situații de învățare, aplicate după o ordine de progresie determinată de nivelul obiectivelor pedagogice. Se implică și formarea adecvată a profesorilor și aspectele de abordare managerială. Proiectarea conținutului procesului de învățare se realizează în funcție de factori esențiali ca: 1) valorificarea cuantumului informațional pe care-l oferă memoria socială, adică date condensate în diversele domenii de creație umană; 2) stimularea și dezvoltarea potențialului și capacităților creative ale celor angrenați în procesul de învățământ, care permit distincția între proiectarea prin obiective și proiectarea curriculară.⁹

Abordarea tehnică și profesională a curriculumului implică decizii sociale luate la nivel de politică a educației (de „reformă curriculară” și de proces-plan de învățământ și programe școlare, structurate corespunzător,

⁸ Iacob Mârza, *op. cit.*, p. 132-139 și idem, *Ethics Teaching in the Schools of Blaj (the Vth decades of the XIXth Century)*, în *Transylvanian Review*, 2/1994, p. 52-56.

⁹ Sorin Cristea, *Dicționar de termeni pedagogici*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1998, p. 87-88 și prof. univ. dr. Ioan Nicola, *Tratat de pedagogie*, Editura Aramis, 2003, p. 429.

produse ale profesorului-proiecte pe cicluri și unități temporale de activitate, manuale școlare și auxiliarele necesare elevului). Ca factori de influență intervin cerințele psihologice ale subiecților educației, competențele și cerințele societății (conținuturi de bază, validate social) și filosofia educației, cu promovarea proiectelor curriculare în plan economic, politic și cultural. Intervine desigur cultura informațională, cuprinzând un ansamblu de cunoștințe științifice, tehnologice și de artă, filozofie, religie, modele comportamentale (mentalități, credințe, atitudini etc.), traduse în cultura generală de bază și de specialitate, în funcție de niveluri, trepte de învățământ și nuclee de instruire. Ele sunt promovate prin convertirea pedagogică a teoriilor psihologice ale învățării, cu componentele psihogenetice și socioculturale.¹⁰

Transformări structurale de substanță, în sensul modernizării, cunoaște învățământul din Austria prin reforma începută în anul 1845 și asumată după nouă ani, sub miniștrii Von Somaruga, Dolbhoff și Leo Thunn. Experți ai comisiei de reformă au fost eminentul slavist Safarik, profesorul praghez Fr. Exner, filologul berlinez H. Bonnitz etc. În ianuarie 1850 se puneau bazele publicației *Zeitschrift für osterreichische Gymnasie*, redactată de Bonitz, care rămâne cea mai importantă publicație în domeniul educației timp de șapte decenii.

Legea *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Osterreich* devine lege definitivă prin decret imperial în anul 1854, cu prevederi distincte, într-o secțiune pentru gimnazii, școli reale, alte tipuri de școli medii. Limba germană devine preferențială și mijlocul principal de legătură dintre intelectuali din provinciile Imperiului Austriei. Dacă cursurile postliceale, pregătitoare pentru facultate, de filosofie, incluzând și componente ale bazei științelor servesc accesului în învățământul superior, crește importanța științelor naturale (incluzând și componente de fizică și chimie), dar și studiul limbilor și istoria. Absolvenții de licee vor primi astfel o instrucție solidă, verificată prin examenul de maturitate (*rigorosen*).

¹⁰ Sorin Cristea, *Fundamentele politice ale curriculumului*, în *Tribuna învățământului*, 1194-1195, 30 aprilie-5 iunie 2013, p. 12.

Numărul de ore afectate predării limbii latine și elinei se reduceau, istoria naturală și cea universală deveneau discipline opționale. Pentru învățământul superior, Franz Exner a redactat o lege provizorie, iar principiile care garantau o autonomie extinsă și libertatea studiului și a cercetării sunt valabile și azi. Ca o continuare a tendinței manifestată în anii reformismului, ca absolvenții de licee și facultăți să devină funcționari publici, propedeutica filosofică studiată conform acestor programe urmărea constituirea unei baze (dar căuta și căi de instruire), vizând realizarea unor calificări profesionale (practice). Puțin înainte de anul 1900 absolvă facultatea prima femeie din imperiu, o alta obține doctoratul la Viena și o a treia, după finalizarea studiilor postuniversitare, predă la o facultate din Viena. Nu întâmplător, legea menționată, din anii 1845-1854 a primit numele de **Magna Charta** a sistemului educațional austriac.¹¹

Și-a pus amprenta, în instruire, desigur regimul politic. Regimul conservator austriac, după revoluția din anii 1848-1849, a fost consacrat prin parafarea Concordatului cu papalitatea, din anul 1855. Biserica Romano-Catolică era pusă la adăpost de amestecul statului și primea putere de control asupra învățământului, pe care nu o mai avea din anii Contrareforme, încercându-se înfrângerea spiritului modernității. Desigur, s-au manifestat deficiențe, așa cum a arătat realitatea. Limba latină mai ținea 6-8 ore în programele săptămânale, în unele gimnazii de elită se mai învăța elina, în schimb nu se învăța franceza și engleza. Reminiscente ale învățării papagalicești se întâlnesc chiar și după primul război mondial, iar discursurile, din diverse ocazii, erau împănate încă cu citate grecești și latine. Între profesori, după reforma educațională, mai erau încă preoți și călugări, iar numirea definitivă a profesorilor se făcea de oficialități. Erau agreeți călugării-profesori piariști, motivul fiind că nu urmăreau convertirea (la Praga erau agreeți de familiile evreiești), iar nivelul pregătirii realizat de ei era ridicat. Pentru păstrarea posturilor, dar și din slugărnicie, în Boemia nu se

¹¹ Rainer Lettner, *The Reform of Austria Secondary Education in 1849*, în *L'Enseignement des Elites en Europe Centrale (19-20 siècle)*, Cracovia, 1999, p. 66-75.

preda în limba cehă, ci doar în germană, fapt dăunător relațiilor interumane, așa cum se întâmpla și în Ungaria, datorită exclusivismului folosirii limbii maghiare. Profesorii universitari de economie și drept la Viena erau asimilați funcționarilor superiori și se comportau ca atare. Cu excepția medicinei și economiei, Universitatea din Viena nu atrăgea studenți străini (deși, ca și în Ungaria, în 1910 în jur de jumătate dintre studenți studiau dreptul). La începutul secolului al XX-lea însă, la Viena a luat ființă un cămin cultural (Volksheim), unde se predau cursuri serale, iar în publicația *Wissen für Alle* se publicau articole de popularizare a științei pentru muncitori. În anul 1897 provincia Austria Inferioară a fondat la Viena un centru de educație al adulților, iar după anul 1918 municipalitatea socialistă a trasformat Viena într-un municipiu fruntaș în educarea maselor.¹²

Specifică educației țărilor germanice este folosirea unor strategii proiectate pragmatic, în cadrul unui sistem normativ în care s-au implicat autorități publice, dar și asociații de cetățeni, în condițiile în care cetățeanul responsabil își îndeplinea corect obligațiile care-i reveneau, situație întâlnită inițial în Danemarca.¹³ Aici funcționau, încă din anul 1849, tribunale locale, al căror personal avea studii juridice și era numit de către administrația statală. Încă din anul 1814 se renunță în instruire la programele vechi, scolastice, iar instaurarea, în anul 1849, a monarhiei constituționale arată liberalizarea politică. De fapt, acumularea pentru schimbări datează din secolul al XVIII-lea, făcându-se eforturi în acest sens, inclusiv investiții necesare progresului societății.

O influență puternică în cultura și educația daneză au avut-o N. F. S. Grundtvig, pastor, teolog, poet, vizionar și educator (1783-1872), secondat de scriitorul H. Chr. Andersen și cunoscutul filosof modern Soren

¹² Pentru Concordat, la A. J. P. Taylor, *Monarhia habsburgică. 1809-1918*, București, Editura Allfa, 2000, p. 80; învățământul, la William P. Johnston, *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848-1918*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 80-84.

¹³ Mădălina Nicolau, *Danemarca, o altfel de bogăție*, în *Magazin istoric*, an XXXVIII, nr. 3/2004, p. 34-35.

Kierkegaard. Cel dintâi a fost o figură proeminentă, date fiind preocupările sale teoretice, dar și faptul că, după ce a făcut trei călătorii de studii în Anglia (cunoscând și viața studentescă din Cambridge), a influențat sistemul de instruire din Danemarca. Desigur, în Austria climatul social și politic era diferit, accentuat conservator în primul deceniu postrevoluționar, cu o perioadă scurtă de liberalizare, urmată de instaurarea compromisului dualist. Ideologia catolică predominantă, pe de o parte și regimul neoabsolutist (1849-1860), pe de altă parte, au favorizat menținerea unor elemente de scolastică, legate de dogmaticile solide din gândirea teoretică, pe când în Germania predomina filosofia kantiană. Se apreciază că învățământul austriac a fost influențat de cel german în anii modernității. Acesta din urmă, la rândul lui, a cunoscut o criză de identitate, determinată de reculul humboldian, universal și dezinteresat față de utilitarismul care se afirmă, în domeniul tehnic (erau însă și tentațiile oferite studenților de specializările stricte).¹⁴ În programele de predare austriece erau prevăzute, în sensul „*curriculum-ului ascuns*,” predare a unor probleme de diplomatică și cameralistică (amestec pragmatic de geografie, economie și drept). În plus, se menținea tenta clasicistă de predare (menționată deja), ca să permită formarea viitorilor birocrati, dar și să cultive o conduită civică specifică. Nu întâmplător, manualul lui Franz Karpe, deși model de predare, era criticat datorită influențelor kantiene și era retras în anul 1835. În spiritul cerut de reforma educației, profesorul vienez Johann von Lichtenfels a realizat o lucrare filosofică agreată de oficialități, în care utiliza ideile antiraționaliste ale lui Fr. Jacobi și teze religioase. Începând cu anul 1853, propedeutica filosofică se studia nu doar în învățământul superior, dar și în clasele superioare de liceu, obligatoriu, alături de istorie. Cel mai folosit manual de filosofie, în Austria, Ungaria și Italia, a fost cel intitulat, semnificativ, ***Leibniz și Herbart*** (1849), aparținând lui Robert Zimmermann. Acesta a fost succesiv profesor la universitățile din Olmutz, Praga și Viena și a

¹⁴ Lucian Nastasă, *L' espace universitaire allemande et la formation de l' elite intellectuelle roumaine (1864-1944)*, în *Transylvanian Review*, volum XII, nr. 3/2003, p. 44-45.

devenit filosof oficial al monarhiei. Autor prolific, a publicat nenumărate articole și eseuri pentru reviste științifice din Austria, Germania și Marea Britanie. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a folosit mult lucrarea tomisto-aristotelianului Otto Willmann din Praga, dar și mai multe manuale pentru predarea logicii și a psihologiei empirice (empirismul austriac se afla sub influența puternică a epistemologiei științelor naturale - E. Mach și L. Boltzmann, dar și sub influența empirismului logic al Cercului de la Viena - E. Mach și M. Schlich). Etica raționalistă și utilitarismul austriac combină, tradițional, elemente de dogmatică catolică cu raționalismul lui Chr. Wolff și Leibniz. La rândul lui, în *Doctrina științei* (1837), Bolzano încearcă să formuleze o lege etică superioară, folosind elemente de logică contemporană și din matematici. Componente ale concepției lui (sistemul axiomatic-deductiv) sunt prezente în curriculumul lui Zimmermann și a psihologului Lindner. Cel din urmă a fost puternic influențat de Fr. Herbart, care, reformator german de renume în educație, folosea metoda inductivă în logica formală, dar și în genetică. Concepția aceasta novatoare a pregătit, în timp, teoria lui S. Freud, psihologia herbartiană însăși prezintă o dublă utilizare, analitico-terapeutică, respectiv modalitate de investigare a societății și a culturii.¹⁵

Evoluția curentelor de pedagogie modernă din Europa, după 1850, implică și elemente ale concepției antropologice și a uneia sociologice, normele metodologice fiind dublu direcționate, respectiv kantianismul, în creația lui Herbart și a unora dintre adepții lui și curente de filosofie contemporane, în orientările „*scolii active*” de pedagogie. Spre finele secolului al XIX-lea, o direcție a pedagogiei este inductivă, când se pleacă de la datele observației directe, iar cealaltă rămâne deductivă (speculativă), când se pleacă de la principii filosofice, psihologice sau etice, spre practică. După

¹⁵ Peter Strachel, *Regional Traditions of Philosophy in a Multiethnic Area Official School. Philosophy in the 19th Century an the Road to the Modernity*, în *L'enseignement des Elites...*, p. 44-64.

autonomizare, pedagogia se dezvoltă în afara filosofiei, dar nu și independent de ea.¹⁶

Pentru învățământul transilvănean, în special cel din Blaj, dar și pentru climatul politic premergător revoluției, este ilustrativă folosirea filosofiei kantiene, în special prin prelucrarea lui W. T. Krug, autorul celor două volume din *Elemente de filosofie*, traduse de Timotei Cipariu în anii 1861 și 1863. La Blaj, T. Cipariu a predat scurt timp și înainte de revoluție, mai mult însă Simion Bărnuțiu. Ideologul și fruntașul politic pașoptist a prelucrat și el filosofia, pe mai multe planuri (inclusiv din punct de vedere al dreptului popoarelor). Urmărea să prezinte „*un Kant amplificat*.” În anii în care a predat la Iași, Bărnuțiu a tradus integral manualul lui Krug, folosind o scriere fluentă, limpede. În același timp, a făcut efortul de a introduce termenii filosofici în limba română. Dincolo de Carpați, A. T. Laurian a reușit să traducă doar primul volum din Krug, din cele trei pe care și le-a propus. Importanța pentru intelectualii români pașoptiști a mult utilizatei prelucrări a lui Krug a filosofiei kantiene se datora faptului că reprezenta un port-drapel al liberalismului (de factură germană, respectiv central-europeană - nota noastră). Direcții ale acestuia se conjugau cu idei ale școlii germane de istorie a dreptului, analizate în contextul istoriei naționale și europene. Pe de o parte, această interpretare a menționatei influențe constituia un factor novator, realmente progresist în instruirea și educația școlară. Pe plan social și politic, prezența lor se constată în manifestele revoluționare și în cunoscutul discurs bărnuțian, din 3/15 mai 1848, de la Blaj. Și după revoluție, Timotei Cipariu, când a predat la Blaj, a folosit

¹⁶ Ioan Nicola, *Tratat...*, p. 17, 37 și 45-50: filosofia și pedagogia europeană și influențele lor în învățământul transilvănean, în capitolele privind concepțiile teoretico-filosofice în formarea intelectuală a preoților greco-catolici și curente pedagogice europene în învățământul transilvănean și românesc, la N. V. Fola, *Școlile din Blaj între anii 1850-1918 (evoluția instituțională și contribuții la dezvoltarea elitelor intelectuale românești)*, Tg. Mureș, 2009.

prelucrarea lui Krug (pe care l-a tradus), dar și o parte din manualele germane de liceu menționate anterior.¹⁷

Școlile românești au putut evolua în anii liberalismului austriac, care, pentru un timp, a stimulat atractivitatea școlară și selectivitatea socială, determinând începutul efortului de instruire al comunităților românești, care se emancipau. În cea mai mare parte, Bisericile românești s-au implicat în acest efort instructiv și cultural. În Transilvania anilor 1853-1854, când funcționau 23 de gimnazii, se înregistra o medie de „student” (elev) gimnazial la 653 de locuitori, fapt care o situa înaintea altor provincii austriece, mai avansate (Tirol, Silezia, Salzburg) sau de același nivel (Galiția, Boemia), cu număr apropiat de gimnazii. Chiar dacă românii aveau doar două gimnazii și puține burse, făceau eforturi pentru școlarizare. Pe ansamblul Transilvaniei, pentru toate etniile, numărul celor care au luat bacalaureatul era modest. Cei mai avansați ca număr de școlarizați și dotări pentru învățământ erau sașii, care, pe lângă 5 gimnazii, întrețineau și 5 școli de științe și Facultatea de Drept din Sibiu. Deși reprezentau doar 8,5% din populația provinciei, aveau 25% din elevii de gimnaziu.

La rândul lor, maghiarii, reprezentând 28,7% din populația provinciei, deși privilegiați de legislația feudală, aveau locul secund, cu 52% din efectivele de gimnaziu (iar un deceniu mai târziu, deși aveau primul loc, ocupau 47,7% din efectivele de gimnaziu).

Românii, în anii eliberării incipiente, aveau 60,2% din populație și 22% din elevii de gimnaziu.

Epoca eroică a realizărilor educaționale (autorul citat arată evoluția puternică a învățământului primar din acești ani) lua sfârșit în anul 1867, odată cu instaurarea dualismului. Dar numărul elevilor români era considerabil în unele gimnazii (la Liceul piarist din Cluj erau 54,7%, la Liceul Romano-Catolic din Sibiu erau 40,44% în anii 1865-1866). În gimnaziile

¹⁷ Prelucrarea lucrării lui Krug, dar și traducerile bărnuțiene, la Ioan Chindriș, *Filosofia după W. T. Krug* (Notă asupra ediției), Cluj-Napoca, 2004, p. 56-57 și 74-90; folosirea manualelor și programelor de specialitate, la N. V. Fola, *op. cit.*, p. 74.

romano-catolice de stat aveau pondere de 39,8% în anii 1865-1866. Numărul elevilor români ajunge și chiar depășește jumătate din numărul total al elevilor din Cluj, Sibiu, Brașov, Tîrgu Mureș și era între 1/3 și 1/4 în orașe mici, ca Dumbrăveni, Alba-Iulia, Gherla. Faptul se explică prin afinitatea religioasă, proximitatea teritorială, dar și prin spiritul de toleranță. Însă aveau și abandon școlar mare (1/2 sau mai mult) și frecvență slabă, costurile de întreținere pe un an erau 80-100 de galbeni anual (implicau sacrificii materiale ale întregii familii). Mulți studiau teologia, unii se făceau învățători, alții notari sătești, îmbrățișau meseria armelor, treceau în România etc. Învățarea limbilor clasice făcea situația și mai dificilă pentru ei. George Barițiu, într-un număr al *Gazetei de Transilvania* din 1859 menționa că numai 1/10 încheiau studiile superioare.¹⁸

La începutul perioadei compromisului dualist, s-au inițiat măsuri de modernizare, ca și unele de laicizare, în spirit liberal (după cum menționează specialiștii în istoria acestuia, cam atâta timp cât au trăit inițiatorii lui). Este vorba de legile din 1868. Situația s-a modificat după 1875, liberalismul a fost abandonat (fapt care se resimte - și nu doar pentru români - din aplicarea legilor școlare din 1879, 1883, legea azilelor și grădinițelor, legea Appony). Românilor nu li s-a permis deschiderea niciunui liceu (cu forțe proprii), iar proiectele pentru înființarea de institute superioare au fost anihilate (rămânând doar cu facultăți și seminarii de teologie). La Brașov românii aveau o școală elementară, care a funcționat cât timp a fost profesor George Barițiu și cu o a patra clasă, de studii comerciale. În programul ei se prevedea calculul dobânzilor, cunoașterea (caracteristicilor tehnice) mărfurilor, contabilitatea în partidă dublă, limba germană.¹⁹ Conform legislației din învățământul vremii, pentru a îmbunătăți randamentul

¹⁸ Simion Retegan, *Atractivitate școlară și selectivitate socială în școlile secundare din Transilvania multiethnică între 1850-1870* (în limba engleză), în *L'enseignement des Elites...*, p. 138-144.

¹⁹ *Istoria învățământului din România (1821-1918)*, volum II (coord. prof. univ. dr. Anghel Manolache și Gh. Pârnuță), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 52-54.

instruirii și a îmbunătăți diversele activități profesionale, în timp s-au dezvoltat școlile elementare superioare. Ca și în spațiul central-european, în Transilvania aceste școli, indiferent de etnie sau confesiune, au avut, se pare ca model școala populară daneză „Folkeskole,” ale cărei principii pedagogice de bază au fost concepute de N. S. F. Grundvig, iar comunicarea orală, colocvială constituie o tradiție în ele până azi. Destinate populației adulte, acordă o importanță deosebită învățământului general. În Danemarca, rețeaua lor s-a dezvoltat cu începere din anul 1844, contribuind la formarea mentalității civice a danezilor și a realei democrații sociale, care guvernează relațiile dintre oameni.²⁰ Acest model de instruire, cu unele modificări, a traversat spațiul cultural german și cel austriac, iar în Transilvania din perioada dualismului se numeau școli de repetiție și aveau trei-patru clase. Pentru a-și atinge obiectivele, ele se completau cu activitățile, prelegerile făcute de despărțămintele Astrei, de intelectuali locali și mai rar de conferențieri trimiși de la Sibiu. Absolvenții acestor școli nu se puteau înscrie direct în gimnazii și licee teoretice, însă puteau urma școlile medii și superioare de comerț, economie, industrie și finanțe.

Școlile reale (erau reduse ca număr) - Deva, Brașov, Odorheiul Secuiesc, Arad, Timișoara, toate cu 8 clase - erau întreținute de stat. La nivelul anului școlar 1890/1891 doar 34 dintre elevii lor erau români, alături de 682 maghiari și 386 germani. Disciplinele din programele lor erau: fizica, chimia, desenul geometric/tehnic și cel artistic, contabilitatea, limba franceză, dar și limba engleză, limba română, astfel că se asigura elevilor o bună pregătire profesională. Cu începere din anul 1880 au luat naștere școli comerciale, industriale, economice de nivel mediu, învățământul profesional (cel agricol era pe mai multe trepte). Școli secundare agricole erau înființate la Geoagiu, Sânnicolaul Mare, Lugoj și Sântimbru Ciuc. Elevii erau în majoritate fii de agricultori, absolvenți ai învățământului elementar, absolvenți ai claselor inferioare de liceu sau, mai rar, din școlile viticole. Și, pe parcursul a doi ani, făceau mai mult activități practice. Iarna, la sate se țineau conferințe, care prezentau noutăți în domeniu, cu persoane de

²⁰ Mădălina Nicolau, *op. cit.*, p. 35-36.

specialitate (în multe cazuri remunerați), iar în școlile rurale, la sfârșitul secolului al XIX-lea s-au introdus ca discipline independente „*cunoștințe agricole*.” Școli viticole mai importante erau la Aiud (de stat) și la Diosig (Bihor), particulară. Școli medii comerciale funcționau la Brașov și Timișoara, primeau absolvenți ai claselor inferioare de gimnaziu sau școli reale etc., fiind dotate cu laboratoare proprii. Învățământul profesional, deși reglementat prin legea din anul 1884, a funcționat și până atunci, dar era de nivel scăzut și depindea de autoritățile locale. Camerele de Comerț și Industrie, împreună cu forurile bisericești și inspectoratele școlare trebuiau să asigure condițiile de funcționare corespunzătoare, iar patronii urmau să asigure frecvența, cu calfele și ucenicii lor. În anul 1908, din cei 18.130 de elevi ai acestora, cca. 55,77% erau maghiari, 24,77% erau români, 20% germani.²¹

La Brașov, Școala reală (înființată în anul 1869), ca și cea de comerț, au fost organizate pe baza legii *Entwurf*-ului, conducerea lor fiind încredințată profesorului dr. Ioan Meșotă, absolvent al Universității din Bonn. Capitalul inițial pentru deschiderea și funcționarea lor provenea, în cea mai mare parte, din subvenția anuală de 23.000 de lei noi, votată de Camera Legislativă a României, în anul 1868. Modelul folosit era cel austro-ungar. Absolvenții Școlii comerciale cu trei clase puteau urma Academia comercială, după ce terminau clase inferioare de școli reale sau gimnaziul inferior. Prima clasă a fost școlarizată în anul școlar 1869-1870 și avea 4 profesori de bază și profesori cu discipline de completare, de la liceu. Cu începere din iulie 1874, Școala comercială primește drept de publicitate și este echivalată cu celelalte școli de profil.

Între 1899-1900, Școala reală avea aproximativ 150 elevi, iar cea de comerț cca. 100.²² Efectuând calculele estimative pentru Școala reală, pe intervalul anilor 1887-1900, avem cam 1.480 absolvenți (în anul 1878, la trecerea la 4 clase nu au fost absolvenți) și, la o medie anuală de 132 de

²¹ *Istoria învățământului.*, p. 258 și 263-264.

²² Simion Toma, *Monografia Colegiului Național „Andrei Șaguna,”* Brașov, Editura Concordia, 2000, p. 57-59.

elevi, pe intervalul anilor 1869-1919 au frecventat aproximativ 3.700 de elevi, însă doar 657 au absolvit.

Școala comercială a avut între anii 1890-1900 aprox. 790 de elevi și, la o medie de 79 pe an, până în 1919 au frecventat cam 1.100 (lipsește date pentru absolvenții cu examen).²³ Desigur că mulți dintre elevi au fost sprijiniți prin burse acordate de diferite fundații (pentru Blaj, ele sunt consemnate; este vorba de un număr de 39 fundații școlare care, pentru perioada anilor 1830-1920, au acordat unui număr de 7.876 bursieri suma totală de 1.909.026 coroane; la sfârșitul primului război mondial, 2 coroane = 1 leu; anterior, 2 coroane echivalau cu un florin austriac).²⁴ La rândul lui, celălalt mare centru cultural, bisericesc și școlar românesc, Sibiu, avea între anii 1860-1910 44 burse pentru studii filosofice (între beneficiari erau și Onisifor Ghibu, Miron Cristea, Ilarie Chendi, Petru Șpan, Victor Onițiu), 10 burse pentru studii juridice, 2 pentru agricultură (Dimitrie Comșa, Ioan Oțoiu), Augustin Benea pentru muzică.²⁵

În anul 1910, pe teritoriul Ungariei istorice funcționau peste 200 de gimnazii superioare și inferioare și școli reale; românii dețineau doar patru gimnazii complete/superioare-Blaj, Beiuș, Brașov, Năsăud și cel inferior, de la Brad, iar sârbii din Ungaria aveau un singur gimnaziu ortodox la Novisad. Sașii însă dețineau 5 gimnazii evanghelice (Bistrița, Brașov, Mediaș, Sibiu, Sighișoara) și două inferioare, la Reghin și Sebeș; slovacii nu aveau gimnaziu în limba maternă. De aceea, o bună parte dintre elevii români studiau la gimnaziile maghiare și germane din Transilvania, Ungaria și Slovacia.

În 1877, un număr de 1.511 elevi români frecventau Gimnaziul de stat din Sibiu, întemeiat în anul 1692 de austrieci (din anul 1867 cu predare în

²³ *Ibidem*, p. 243, situația statistică, după *Istoria școlilor central române Greco-orientale din Brașov*, scrisă de Andrei Bărseanu, Brașov, 1902, p. 556 și 560.

²⁴ *Statistica*, anexă în *Anuarul Liceului „Sf. Vasile cel Mare”* Blaj, 1921/1922.

²⁵ Eusebiu Roșca, *Monografia Institutului seminarial teologico-pedagogic „Andreian” al Arh. Gr.-Orientale române din Transilvania*, Sibiu, 1911, p. 250-251.

limba maghiară); între anii 1869-1919 au frecventat 10.355 elevi români, 5.838 germani, 3.207 maghiari, 1.031 evrei. Pe ansamblu, elevii români au reprezentat în anii dualismului peste 50% din elevii acestui gimnaziu. Se interpuneau, desigur, impedimente ca învățarea în altă limbă decât cea maternă, prejudecăți și rezerve, teama părinților de a-și trimite copiii la gimnaziu străin, dar, uneori, și atitudinea ostilă, șovină. La Cluj, din cei 257 absolvenți greco-catolici și ortodocși ai Liceului piarist, pentru anii 1870-1910, 42% au fost notați cu calificativul foarte bine.²⁶

Pe bună dreptate istoricul Cornel Sigmirean relevă că selecția în rândul românilor era mult mai drastică, dar și motivarea de a accede prin școală la o condiție socială era mult mai mare. Această nevoie îi cheamă spre școli și, în pofida numărului mic de gimnazii românești, între 1867-1918 numărul lor continuă să crească, din păcate fără să poată depăși decalajele mari care-i separau de evrei, germani și unguri. Cei cu posibilități materiale mai mari, dar mai ales deținătorii de burse de studiu și-au continuat studiile la universitățile din imperiu și din Europa Centrală și de Vest.

Între filantropii care au sprijinit tineretul studios român se detașează, de la distanță, boierul filantrop basarabean **Vasile Stroescu** (1845-1926), care a făcut donații pentru cultură și școli de aproape un miliard de coroane (Onisifor Ghibu spunea că a făcut gesturi de măreție antică). Foarte mult a sprijinit activitățile Mitropoliei ortodoxe de la Sibiu, dar și Consistoriul din Blaj a primit o donație de 10.000 de coroane; separat, a dat pentru azilul (orfelinatul) blăjean, respectiv pentru fondul de masă al elevilor interniști și pentru cumpărarea de cărți.

Cunoscută parțial, în ultimul timp s-a relevat contribuția marelui român **Stroescu**. El a realizat în Basarabia ferme moderne și, după ce s-a asigurat că țărani au deprins metode moderne de lucru, le-a dat pământurile în arendă. În anul 1899 și-a oferit întreaga avere pentru comunitatea locală,

²⁶ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 184-187 și Simion Retegan, *Școlarizare și dezvoltare. Elevi români ai Liceului piarist 1870-1914*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, 1993, p. 125.

cu condiția ca din acei bani să se deschidă școli cu limba de predare română. Cum autoritățile nu i-au satisfăcut cererea, și-a vândut o bună parte a averii mobile și a ajutat mai multe spitale și biserici. A dat sprijin bănesc pentru șapte școli din județele Suceava, Botoșani, Neamț și Dorohoi, Azi, numele lui este purtat de Galeria Camerei Deputaților, unde sunt plasate portretele președinților acesteia. După Marea Unire a fost numit în Parlamentul României întregite. Pentru marcarea a 95 de ani de la revenirea Basarabiei la Patria-mamă, Camera Deputaților a organizat o manifestare științifică, la care a participat și M. Druc, fost premier al Republicii Moldova, diverși parlamentari români, între care și deputatul E. Toma, președintele Comisiei pentru comunitățile românești din afara granițelor țării.

O amplă sprijinire a studioșilor români lipsiți de resurse a făcut-o **Fundația Gojdu**, reprezentând contribuția altui mare filantrop, cu sediul la Budapesta, ale cărei proprietăți și fonduri au fost în mod stupid pierdute, din motive absconse, de politicienii români în deceniul trecut.²⁷

La rândul ei, Astra, cu sediul la Sibiu - organizația cultural-națională aconfesională a românilor transilvăneni, care urmărea ridicarea social-economică a românilor ardeleni, îmbunătățirea pregătirii profesionale, solidarizarea tuturor categoriilor socio-profesionale ale românilor, și, pe cât posibil, suplinirea (parțial, cel puțin) a lipsei instituțiilor de învățământ superior în limba română și realizarea unui climat favorabil de gândire și acțiune - acorda, până în anul 1911, 7.820 coroane ajutor școlilor blăjene, iar 720 de coroane pentru achiziții de carte blăjenilor și brașovenilor. De la înființarea ei, a acordat burse studenților de la diferite facultăți și burse tinerilor doritori să urmeze diverse meserii.²⁸

²⁷ O. Ghibu, Vasile Stroescu, în *Oameni între oameni*, Editura „Eminescu,” 1990, p. 409, 473-475 și 477-478; Dorin Matei, *Vasile Stroescu, din nou în Parlamentul României*, în *Magazin istoric*, an XLVII, nr. 5(554), mai 2013, p. 63. Pentru fondurile Gojdu, pe larg la C. Sigmirean, I. A. Pavel, *Fundația „Gojdu” 1871-2001*, Tg. Mureș, Editura Universității „Petru Maior,” 2002 (inclusiv lista de bursieri).

²⁸ Pamfil Matei, *Asociația în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, Sibiu, 2005, p. 28-35.

Reuniunea sodalilor români din Sibiu primea ca donație, din partea lui Mihai Stroescu din Odessa, la 2 ianuarie 1886, suma de 1000 de ruble, pentru a fi folosiți în sprijinirea învățăceilor în meserii și, la 22 noiembrie același an, mai dona, împreună cu soția sa Eliza, încă 25.000 de florin.²⁹ Eforturile făcute erau salutare și completau sprijinul bănesc dat de micile instituții financiare românești. Nicolae Petrescu, pentru anii 1873-1914, în ***Băncile românești din Ardeal și Banat***, București, 1936, prezenta 286-288 asemenea instituții, dintre care 24 cooperative model mixt Schultze-Delitsch-Raiffeisen, înființate de Astra în anul 1914, cu capital total de 37.810 coroane și 1.177 membri. Ele funcționau în comitatele Târnava Mică, Târnava Mare, Sibiu, Hunedoara, Cluj, Mureș, Făgăraș, Alba, Maramureș. Desigur că această contribuție era proporțională cu beneficiul realizat, care nu era la un nivel deosebit. În anul 1915, 12 asemenea bănci, sistem Schultze-Delitsch, aveau un profit de 97.610 coroane, la un fond de 7.005.030 coroane. În comitatele Alba, Caraș, Cluj, Făgăraș, Hunedoara, Sălaj, Someș, Sibiu, Târnava-Mare, Târnava-Mică și Turda, 72 cooperative Raiffeisen cu 7593 membrii aveau capital social de 184.170 și profit de 46.610 coroane.³⁰

La rândul ei, **Liga Culturală** din București acorda sprijin, între altele, școlilor din Turda și Blaj și le plătea abonamentele la ***Gazeta Transilvaniei***. Blăjenii primeau, în cursul anului 1893 ajutor bănesc, pentru festivități și nevoi curente de 4.000 de lei.³¹ În anul 1879, despărțământul Blaj al Astei înainta un ***Proiect despre modul cum s-ar lăși mai mult meseriile între români și cum (se) pot înființa mai multe școli de meserie***. Astra prevede votarea unor sume anuale pentru aceste școli, efectuarea

²⁹ Emilia Hancu, ***Reuniunea sodalilor români din Sibiu de la înființare (1867) până în anul 1918***, (lucrare metodic-științifică), 1995, nepublicată.

³⁰ Vasile Dobrescu, ***Sistemul românesc de credit din Transilvania 1872-1918***, Tg. Mureș, Editura Universității „Petru Maior,” 1999, p. 250-273 (cu anexa nr. 1 și 2).

³¹ Maria Itu, ***Forme instituționalizate de educație populară în România (1859-1918)***, București, Editura Științifică, 1981, p. 177-178.

propagandei în acest sens revenea bisericilor, urmând a fi asistați ucenicii săraci și orfanii.

Contribuții bănești cu aceeași destinație avea în vedere și **Societatea Transilvania** din București.³² În anul 1892, făcând o evaluare, George Barițiu constata că românii transilvăneni au dat pentru cultură cel puțin 30 de milioane de florini, din care 400.000 pentru școlile comerciale și reale de patru clase, iar 12.000 pentru Școala civilă de fete a Astei. În anul 1911, cu ocazia semicentenarului Astei, aceasta asigura pentru studenți burse în valoare de 95.448 coroane, pentru „ucenicii în meserii” 16.160 de coroane, iar pentru școli 7.826 coroane.³³

O personalitate a școlilor Blajului, ca și a celor din București, importantă pentru școală, dar și pentru activitățile de profil economic, este Ștefan Pop (1845-1890), absolvent al Institutului de Pedagogie Superioară și al celui de agronomie din Praga, care, în anul 1866, era numit profesor la Institutul preparandial (pedagogic) din Blaj, nou înființat. A predat diverse materii de învățământ, dovedind, în timp, capacități creative. Autor a patru manuale (între care și **Economia rurală**), între anii 1873-1880 a scos la Blaj revista **Economul**, primul periodic de profil din Transilvania în limba română, împreună cu **Foaia scholastică**, pe care o lasă spre redactare lui Ioan Micu Moldovan. **Economul** populariza progresul economic și difuza cunoștințe utile în domeniu, pentru a sprijini și stimula interesele de profil practic ale românilor, discriminați și sub acest raport de regimul dualist. O dovadă a tendințiozității autorităților maghiare este blocarea, timp de 7 ani, a înființării Reuniunii române de agricultură din comitatul Sibiului.

Între colaboratorii lui Ștefan Pop sunt Eugen Brote, Dimitrie Comșa, Ioan Roman, unii din grupul constituit în jurul redacției **Foișorului Telegrafului Român** din Sibiu. Pe lângă agricultori, se adresa și învățătorilor și preoților rurali, altor categorii de intelectuali, meseriașilor,

³² Vasile Dobrescu, **ASTRA în viața social-economică a românilor transilvăneni (1861-1918)**, în *Marisia*, VIII, 1978, p. 195.

³³ După **Un conspect sumar pentru burse și ajutoare, 1861-1911**, în *Transilvania*, VII-VIII, nr. 4/1911, p. 345.

negustorilor. A pledat pentru raționalizarea și intensificarea activităților de profil agricol, înființarea de cooperative, dezvoltarea industriei de casă și a meseriilor. Societatea sodalilor din Brașov elabora proiecte de înființare de școli agricole, dar și de ateliere și școli de meserii pentru țărani. A publicat ***Politica noastră comercială și conviețuirea cu Austro Ungaria și Români și agricultura***.³⁴

Reuniunea sodalilor transilvăneni a avut ca model reuniunile germane înființate de preotul Adolf Kolping la Eberfeld (1845) și Köln (1849); la Sibiu, reuniunea lua ființă în anul 1867, ca și la Brașov, la Cluj în 1871, la Turda în 1884, la Blaj în 1889, la Arad în 1875, la Săliște în 1882, la Bistrița în 1894 etc. În total, au funcționat un număr de 76 de asociații de învățăcei, sodali și meseriași. Ele desfășurau activități profesional-organizatorice și administrative, dar și cultural-educative, având, fie la conducere, fie ca sprijinitori intelectuali pe N. Petra-Petrescu, V. Tordășianu, I. Pușcariu, Gr. Silași etc. Progresul realizat era *îmbucurător*, dar cei care dirijau aceste activități nu le supraevaluau rolul (cazul lui Bartolomeu Baiulescu, în un număr al ***Revistei economice***, anul 1904).³⁵

Reuniunea sodalilor din Sibiu avea în anul 1900 cel mai mare număr de membri, 142, dintre care 77 în Sibiu și restul în comitatele Alba-Inferioară 19, Bistrița-Năsăud 2, Făgăraș, Maramureș, Sălaj, Caraș-Severin, Satu-Mare câte 1, Târnava-Mare 14, Târnava-Mică și Turda-Arieș câte 5, Hunedoara 4, Mureș-Turda 3. Între fondatorii reuniunii erau Antoniu Bechnitz (cu 412, 56 coroane în anul 1917), Andrei Șaguna (unul din fondurile inițiate de el), cu 3.950, 93 coroane, contribuiau Fondul N. Popea, pentru masa învățăceilor, cu 3.010 coroane (în 1917), Fondul I. Meșianu (292, 73 coroane în 1917), Fondul jubiliar N. Cristea (cu 914, 64 coroane în

³⁴ Date biografice la N. Comșa și T. Seiceanu, ***Dascălii Blajului (1754-1948)***, Editura Demiurg, 1994, p. 98-99. Activitatea de specialitate, articol al lui Pompiliu Teodor și același, în colaborare cu T. Ionescu și I. Pinczeș, ***Istoria ideilor economice***, iar detalii ale activității, la N. V. Fola, ***op. cit.***, p. 203-204.

³⁵ N. Cordoș, ***Reuniunile sau asociațiile de învățăcei, sodali și meseriași din Transilvania***, în ***Acta Musei Napocensis***, IV, 1967, p. 118-122.

1917), Fondul despărțământului femeiesc al reuniunii (contribuția de 4540, 34 coroane în 1917), total pentru anul 1917 era de 68.679, 85 coroane.

Astra, între anii 1861-1911, a acordat 394 de stipendii (burse), în valoare de 95.068, 68 de coroane, pentru cei care urmau gimnaziile și universitățile, 490 de ajutoare pentru sodali și învățăcei de meserii, în valoare de 16.160 coroane, alte 7820 coroane ajutor școlilor din Blaj, Sibiu, Gherla, Șomcuța, burse și ajutoare în valoare de 12.300, 98 coroane, alte 15.000 coroane pentru prelegerile populare ținute între anii 1905-1910. Societatea Transilvania din București, după înființare, acorda 31 de stipendii unor studenți transilvăneni și bucovineni, iar pentru meseriași suma de 4.910 florini.³⁶

Cantitativ, statistica maghiară din anul 1910 consemna existența a 1.435 proprietari români cu peste 100 jugăre de pământ. Numărul intelectualilor români era de 11.538 persoane (incluzând și membrii conducerii băncilor și acționarii principali ai celor 272 de bănci și cooperative de credit). Numărul negustorilor români, evaluat cu ocazia unei conferințe, era de 969 persoane, cumpărau și vindeau anual mărfuri de aproape 25 milioane coroane, iar cel al meseriașilor români, în anul 1895, era apreciat la peste 26.000 de persoane, cu diferite profesii. O parte erau proprietari de mici ateliere și erau asimilați micii burghezii. Caracteristicile erau eterogenitatea, stratificarea și diversificarea burgheziei române mijlocii și mici.³⁷

La începutul secolului al XX-lea, în mediul rural se generalizează rentientizarea capitalului, problema carierei nu va mai fi strict personală, ci socială, în cadrul burgheziei locale. Tipicul triadei încetățenite: preoți, învățători, avocați, cedează locul profesiilor libere, tehniciste; avocații rămân influenți, lor li se adaugă gazetarii, medicii, inginerii, funcționarii bancari, etc. Cei din urmă, în colaborare cu proprietarii funciari mici și mijlocii, au

³⁶ După Emilia Hancu, *Reuniunea sodalilor români din Sibiu* (nepublicată).

³⁷ Vasile Dobrescu, *Elita românească în lumea satului transilvănean 1867-1918*, Tg. Mureș, Editura Universității „Univ. P. Maior”, 1996, p. 28-29.

aplicat strategia și tactica politică activistă. Organizarea instituțională a burgheziei românești din Transilvania includea cluburile politice, casine, societăți, asociații ori reuniuni cu profiluri diverse, în special de inspirație culturală. Voalat se manifestă o anumită izolare a elitei românești în mediul urban, fenomen de distanțare de aparatul oficial, dictat de un instinct firesc de conservare.³⁸ Dispuși mai mult în mediul rural, puținii reprezentanți ai elitelor românești erau dezavantajați față de elitele celorlalte etnii și, de obicei, reprezentau prima generație stabilită la oraș. Dacă maghiarii și sașii din mediul rural aveau legături strânse cu lumea orașelor, românii întrețineau mai puține asemenea relații pe plan administrativ, comercial și al vieții urbane, în ansamblu, iar sașii s-au remarcat prin cosmopolitism. Și după reîntregirea națională s-au menținut unele din aceste caracteristici, deosebiri dintre zonele geografice, rețeaua de instituții culturale, desigur în condițiile în care viața urbană interbelică cunoaște progrese.³⁹

Modificările din mentalitate (sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea) se reflectă în deschiderea spre rural, aripa tânără și radicală a mișcării naționale („*tinerii oțeliți?*”) au vehiculat formula unui postiluminism, cu sorginte în realitate, impulsionând apropierea de lumea satului, atât sub influență sămănătorist-poporanistă, cât și socialistă. Mijloacele de impunere a ideologiei activismului politic au persistat prin publicistică, gazete editate pentru elita sătească, literatura de colportaj și cea economică, publicațiile Astrei, presa românească contribuind la educarea politică prin difuzarea informației culturale la nivelul comunității, iar Astra prin bibliotecile populare și răspândirea cărții s-a dovedit a fi mijloc de apărare și regenerare pe plan cultural. Expozițiile etnografice și de artă rustică facilitau cunoașterea realităților vieții sătești și a psihologiei țăranului, în conexiune cu tendințele de cunoaștere și integrare în lumea de jos. În propagarea modelului cultural autohton, un rol important revenea bisericii și

³⁸ Stelian Mândruț, *Mișcarea națională și activitatea parlamentară a deputaților Partidului Național Român din Transilvania între anii 1905-1910*, Oradea, 1995, p. 34.

³⁹ Vasile Dobrescu, *Elita românească...*, p. 168-169.

școlii. Tineretul universitar propaga neoactivismul sub diverse forme în rândurile țărănimii, inclusiv prin prelegeri în școlile libere „*de duminică*.”⁴⁰

Urmărind absolvenții celor două licee românești consacrate din Transilvania, Blajul și Brașovul, se pot trage unele concluzii (desigur, fără a subestima rolul liceului din Năsăud, care funcționa pe baza fondurilor grănicerești). Dintre absolvenții blăjeni ai anilor 1850-1918/1919, aproximativ 1.470 au fost preoți activi; lor li se adaugă un număr de 735 de preoți seculari (în anul 1911), o parte erau absolvenți ai cursurilor de 2 ani (acestea erau categoriile reprezentative de preoți). După statisticile liceului, au urmat între acești ani cursurile 24.406 elevi, iar la Institutul preparandial (pedagogic), între anii 1866-1920, au urmat 3.838 cursanți, dintre care s-au calificat ca învățători 1.459 (dintre ceilalți, o parte au urmat cursul teologic bienal, alții au ajuns notari comunali, funcționari inferiori, au trecut în România etc.).

Evoluția profesională se poate urmări mai precis până în anul 1896 (după N. Brânzeu, *Școlile Blajului. Studiu istoric*, Sibiu, 1898). Din totalul absolvenților cu examen de bacalaureat, 369 ajung preoți și teologi, 75 absolvenți de liceu se stabilesc în Regatul României. Dintre absolvenți, 27 au devenit profesori, 11 medici civili și militari, 3 juriști, dar și funcționari, silvicultori și cadre tehnice etc. Până în 1918/1919, un număr de 37 au fost preoți-profesori la Blaj (cei mai cunoscuți - Ambrosie Chețan, Elie Dăian, Alex. Ciura, Dumitru Neda, I. Agârbiceanu). Un număr de 39 au făcut studii superioare la Viena, la Roma au studiat 21 de persoane (între care Augustin Bunea, frații Radu, Victor Mihaly, episcopal martir Aftenie Vasile etc.).

La Facultatea de Drept și Științe Politice din Budapesta au urmat 12-15 cursanți, medicina din Viena au urmat-o cam 25 de absolvenți (cunoscuți sunt Ioachim Drăghici / Drăgescu și fiul lui, Brutus, căzut eroic în cursul primului război mondial, dar și Vasile Bianu cu studii și doctorat la București, specializări la Paris și Londra). Doctorul I. Neagoe a urmat medicina la Viena, Const. I. Parhon la Iași etc. La medicină și farmacie în

⁴⁰ Stelian Mândruț, *op. cit.*, p. 35.

Cluj au studiat aproximativ 110 absolvenți ai Blajului, la drept și științe politice cca 110 absolvenți, 19 au urmat Facultatea de Filosofie și Litere.

La Academia Minieră și de Agricultură din Schemnitz (Slovacia) au studiat 16 absolvenți ai liceului blăjean (i-au întrecut ca număr absolvenți de la Năsăud), urmași de absolvenți ai liceelor din Brașov și Beiuș, iar câțiva blăjeni au urmat cursurile politehnice din Viena. Câțiva au făcut studii universitare la Praga, Berlin, Breslau, dar și la Iași și București. O situație deosebită o prezintă Ioan Bianu, absolvent al Facultății de Litere din București, cu specializări postuniversitare la Paris, Milano și Madrid.⁴¹

Pentru liceul din Brașov, în perioada anilor 1866-1900 constatăm integrarea în profil didactic a unui număr de 84 de profesori, care au profesat în Regatul României (18 la București, apoi la Tg. Jiu, Galați etc.), dar și la Blaj, câțiva. Între ei este istoricul de renume Ioan Bogdan, cunoscutul psiholog și profesor sibian dr. Petru Șpan, marele filolog Sextil Pușcariu, cel care a predat la Universitățile din Cernăuți și Cluj, istoricul Ioan Lupaș, cofondator al Institutului de Istorie din Cluj, Octavian Goga, inimosul profesor, activistul cultural și cercetătorul de folclor Andrei Bârseanu etc. Dintre absolvenții acestui liceu, 13 au funcționat ca învățători (și doi absolvenți de teologie), 63 au fost preoți și capelani (dintre ei, 12 teologi-cunoscuți Ilie Beleuță, prof. la Institutul Teologico-Pedagogic din Sibiu și Ioan Teculescu, viitorul episcop al Armatei României), 65 au devenit avocați (cu studii la Viena, Budapesta, Cluj și București); 20 au funcționat ca notari și funcționari judiciari, 52 au absolvit medicina (la Viena, Budapesta, București, Cluj), 17 au devenit ingineri, alți 9 ingineri de mină (au studiat la Leoben și Schemnitz), 10 au fost ingineri silvicultori, dar și ofițeri, funcționari de bancă etc.⁴²

⁴¹ Pentru situația de ansamblu a absolvenților din Blaj, la N. V. Fola, *op. cit.*, p. 220-224. Pentru studii din afara Transilvaniei după lucrări ale lui C. Sigmirean, I. Chioreanu și Stelian Mândruț.

⁴² A. Bârseanu, *Istoria școalelor centrale gr.-orientale*, Brașov, 1902, p. 564-577. Evoluția profesională a transilvănenilor am urmărit-o în articolul

Pentru anul 1877, la nivelul Transilvaniei, Ungariei și Slovaciei, dintr-un număr de 37 de gimnazii frecventate de românii preocupați de instruire și pregătire profesională, pe primul loc se situau liceele confesionale - Blajul cu 290 de elevi, Beiușul cu 160, Brașovul cu 156, Năsăudul cu 149, Gimnaziul romano-catolic din Cluj cu 109 elevi, Gimnaziul de stat din Sibiu cu 101 elevi, Gimnaziul catolic Premontrei din Oradea cu 96 elevi, Gimnaziul de stat Lugoj cu 89, urmate de gimnazii care aveau între 30-40 elevi (Gimnaziul Catolic Regal Satu Mare, cel reformat din Aiud, cel greco-catolic din Odorheiu Secuiesc, cel romano-catolic din Timișoara, cel reformat din Sighetul Marmăției, cel catolic din Arad, cel reformat din Târgu Mureș, cel evanghelic din Bistrița, respectiv cel din Brașov, dar și un gimnaziu din Budapesta, unul din Debrețin, din Hodmezovasarhely, Szabodka etc.)⁴³

În Europa Central-Răsăriteană și Estică, ideea universității moderne a evoluat în funcție de emanciparea politico-educațională a națiunilor și de modernizarea economică și socială. Cu toate direcțiile normative imperative, universitățile au pregătit mediul liberalizării societății, chiar și acolo unde autocrația părea că are poziții solide. Solicitățile pentru universitate națională au sporit în intensitate pe măsură ce conceptul autodeterminării naționale proiecta edificii instituționale proprii. Încă în 1848, Bărnuțiu făcea cunoscute deosebiriile dintre națiunile cu universități („*luminate și tari*”) și cele fără universități („*întunecate și slabe*”). Dar autoritățile austriece, ulterior cele austro-ungare, nu au arătat preocupare pentru a răspunde acestor doleanțe, iar universitățile din Cluj (1872) și Cernăuți (1875) aveau scopuri străine, de maghiarizare și de germanizare.⁴⁴ Acest deziderat va fi realizat abia în România Mare.

Considerații privind situația elitelor românești din Transilvania în perioada modernă (1850-1918), în *Marisia*, 2013.

⁴³ C. Sigmirean, *Istoria formării intelectualității...*, tabel. p. 564-577.

⁴⁴ Vasile Pușcaș, *Universitate, societate, modernizare*, ed. a II-a, Cluj-Napoca, 2003, p. 85-86 și 65-68.

Răspunzând unei necesități reale a societății transilvănene, în final Clujul va cunoaște înființarea universității, după ce profesorul Szasz Karoly, secretar de stat, originar din Aiud, a dezvoltat un proiect în această direcție. Începerea funcționării, în anul 1872, avea precedente instituționale în orașul de pe Someș - Academia de Științe Juridice și Institutul de Medicină și Chirurgie, iar celor patru facultăți inițiale li s-a adăugat un institut de pregătire pentru profesori. La înființare, după model german, universitatea urma să cuprindă trei facultăți, cu specialități umaniste și de științe. Facultatea de Medicină includea și un curs de chimie, de doi ani, iar Facultatea de Filosofie, după sistemul francez, era divizată în științe umaniste și științe (un singur centru european avea atunci această structură, Tubingenul). În anul 1909, profesorul Apathy a fondat Institutul de Biologie Comparată; iar în anul 1890 se introduceau modificări în sistemul de examinare, în 1892 s-au făcut modificări în examinarea doctorală, s-au introdus noi discipline în curriculum și s-au stabilit noi departamente.

O parte a profesorilor au folosit universitatea nou înființată ca „*punte de lansare*” pentru Universitatea din Budapesta, iar 39 dintre ei s-au mutat acolo până în anul 1918. Facultatea de Litere și Științe a fost mult timp în inferioritate față de medicină, având infrastructura insuficientă și folosea inițial dotarea și materialele Asociației Muzeului Ardelean, constituită în anul 1859.⁴⁵ Deși activitatea Universității din Cluj a însemnat un progres, în condițiile autonomiei universitare, mai ales la drept și litere s-a ajuns la un liberalism dăunător, în privința susținerii examenelor, ca și în alegerea disciplinelor de către profesori. Până la 1918 nu s-a făcut o alegere/prioritizare (nota noastră) între pregătirea generală și cercetarea științifică. Pe de altă parte, declarând limba unică de predare maghiara, românii și germanii din Transilvania s-au simțit nedreptățiți (opinie împărtășită și de unii intelectuali progresiști maghiari, cazul ziaristului clujean Matrai Erno). Acesta, ajuns el însuși profesor universitar, cerea ca universitatea clujeană să fie trilingvă.

⁴⁵ V. Karady și L. Nastasă, *The University of Koloszar/Cluj and the students of Medical Faculty (1872-1918)*, 2004, p. 25-27, 29 și 36-38.

La Cluj-Mănăştur funcționa Institutul de Agricultură, devenit din anul 1906 Academia de Științe Agricole. Inițial primea absolvenți de școli medii de 4 ani, apoi absolvenți de gimnaziu cu diploma de maturitate sau elevi din alte școli, dacă aveau calificativ foarte bine. În primul an, se susțineau examene obligatorii din practica agricolă, chimie, botanică agricolă, fizică, zoologie și fiziologie animală, în anul al doilea se studiau cultura plantelor, creșterea animalelor, mașini și instrumente agricole, iar în anul final economia rurală, igiena veterinară, legislația agricolă.

Școala Superioară de Comerț, înființată în 1879 (devenită Academie de Comerț), pregătea cadre pentru comerț, transport, economie industrială. Pe lângă discipline de cultură generală, în programele de studii erau cuprinse: matematica, fizica, chimia, merceologia, mecanica, corespondența comercială, economia națională, stenografia, iar ca limbi moderne germana și franceza. Limba română se putea învăța la cerere (alegere liberă!). Școala era dotată cu bibliotecă, laborator de chimie, merceologie, științe naturale. Între anii 1879-1894, proporția elevilor români a fost de 3-5%, iar a germanilor de 2,8%.⁴⁶

În pofida unor carențe inevitabile, Universitatea din Cluj a devenit un câmp competitiv și atractiv pe piața științelor, contribuind la formarea elitelor politice și administrative ale statului și oarecum secundar în pregătirea de profesori, întreprinzători, ingineri, tehnicieni, manageri, angajați în dezvoltarea unei economii de piață. După primul război mondial s-au produs, desigur, unele deplasări și reorganizări, pregătirea profesională devine mai consistentă, datorită exigențelor ridicate de capitalismul industrial (desigur și de noile condiții politice, economice și necesitățile culturale - nota noastră).⁴⁷

⁴⁶ Akos Egyed, *Învățământul maghiar din Transilvania*, în *Istoria învățământului din România*, vol. II. 1821-1918, București, 1993, p. 264-265 și 267-268.

⁴⁷ L. Năstasă, *Itinerarii spre lumea savantă. Tineri din spațiul românesc la studii în străinătate 1864-1944*, Cluj-Napoca, 2006, p. 23.

Se apreciază de către cercetătorul I. Chiorean că, înainte începerii primei conflagrații mondiale, deși în Transilvania cele 3 academii de drept și cele 13 seminarii teologice (cu cca. 1.000 de studenți), plus alte școli de nivel mai mic, asigurând cadre și consolidând elitele intelectuale a tuturor etniilor din Transilvania, tineri ardeleni frecventau în continuare universități austriece sau cea maghiară din Budapesta, mai bine cotate ca cea din Cluj. Transilvania nu a avut o școală superioară de învățământ, de profil tehnic, respectiv agricol, dar acest lucru s-a suplinit prin specializări la alte universități. O disproporție accentuată era între numărul locuitorilor și procentul redus al studenților români, numărul maxim de studenți români la Universitatea din Cluj fiind de 12,14% în anul 1912/1913.⁴⁸

Pentru universitățile tehnice, cercetătorul dr. C. Sigmirean găsește următoarea frecvență: din 823, un număr de 395 au urmat studii politehnice, 216 silvicultura, 57 mineritul și 155 agronomia. Raportând numărul studenților români cu studii ingineresti la totalul studenților români ai anilor 1867-1919 (7.778), reprezintă 10,58%, procent care se apropie de cel înregistrat la nivelul Ungariei istorice (numărul politehniștilor era 9,85% în anul universitar 1891/1892 și 16,77% în 1913/1914). Relevantă pentru ethosul economic al muncii este creșterea numerică a studenților români, la Universitatea Tehnică din Budapesta de peste 40 de ori, între anii 1871-1913, iar la nivelul Ungariei istorice, creșterea a fost mult mai redusă.⁴⁹

La Universitatea din Viena, din 6.220 studenți în 1890/1891 (după confesiune), 2092 erau israeliți, 104 români, 103 evanghelici. Pentru toate provinciile românești, cercetătorul Stelian Mândruț găsește, din totalul de 1.063 studenți, 77 transilvăneni, crișeni și maramureșeni. La Universitatea

⁴⁸ I. Chiorean, *Intelectualitatea academică și societatea transilvană între anii 1872-1900*, în *Studia Universitatis Petru Maior. Historia*, Tg. Mureș, 2003, p. 147.

⁴⁹ C. Sigmirean, *Formarea universitară a intelectualității tehnice românești din Transilvania în perioada modernă*, în *Studia Universitatis Petru Maior. Historia*, Tg. Mureș, nr. 1/2001, p. 77.

din Viena, 2 erau bursieri ai Mitropoliei Blajului, 3 aveau burse Ramonțai, 3 aveau burse Șuluțiu, unul bursă Clain, românii fiind priviți cu simpatie de primarul Vienei Karl Lueger. În anul școlar 1897/1898, între studenții români, pondere mai mare aveau cei care studiau în Ungaria, urmași de cei din Austria și, în final, erau cei din Germania.⁵⁰ În anul 1910, conform datelor recensământului oficial, în Transilvania erau recenzați 30.391 de intelectuali, dintre care 11.153 (respectiv 36,7% români, maghiari 49,5%, sașii 13,8%). Ca pondere profesională/ocupațională, pe primul loc era intelectualitatea didactică (de toate nivelurile) cu 27,4%, urma intelectualitatea tehnică și cea economică (inclusiv funcționarii din industrie) cu 18,9% (din 5.776 doar 1.610 erau români). Urmau cei din aparatul de stat (comitatens, orășenesc, cercual, comunal), intelectualitatea ecleziastică (13,8%), cea medicală (9,6%) și cea juridică (7%).⁵¹ C. Sigmirean consemnează existența, pentru anii dualismului, a unui număr de 823 de persoane cu diplome tehnice (incluzând și specialiști în agricultură și minerit), cele mai multe la Universitatea Tehnică din Budapesta, dar și la Academia de Minerit și Agricultură Schemnitz și alte instituții de învățământ superior, aceștia formau 10,5% din studiosii români ai perioadei.

La Facultatea de Medicină și Farmacie din Budapesta s-au pregătit 48 de absolvenți ai liceului din Brașov, 23 ai liceului blăjean, 45 ai celui din Năsăud, 28 de beiușeni, la Facultatea de Matematică și Științele Naturii erau 13 absolvenți de la Năsăud, 5 din Beiuș, 9 din Blaj, 7 din Brașov. La Facultatea de Drept și Științe Politice erau 126 de absolvenți ai liceului din Năsăud, 54 din Beiuș, 191 de absolvenți de la Blaj, 62 de la Brașov.

⁵⁰ Stelian Mândruț, *Studenți din România, Transilvania și Bucovina la Universitatea din Viena (1867-1918)*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio Umane „Gh. Șincai” Tg. Mureș*, 1998, p. 215-216 și Idem, *Studenți români la universități din Germania și Austro-Ungaria în 1897/1898*, în *Cultură și societate în epoca modernă*, Cluj-Napoca, 1994, p. 134.

⁵¹ I. Chioreanu, *Dinamica intelectualității din Transilvania până la 1918*, în *Studia Universitatis Petru Maior. Historia*, Tg. Mureș, 2001, p. 69-72.

La Academia de Medicină Veterinară din Budapesta prezența era mai modestă, ca și la Academia Orientală de Comerț din capitala Ungariei.⁵² Apetitul pentru studii al tinerilor români este subliniat de istoricul Gustav Otruba la nivelul întregului Imperiu; pentru anii 1863-1910, românii înregistrau ca număr de studenți o creștere de 614,4% (media la nivelul imperiului fiind de 444,7%, românii fiind depășiți de evrei, cu 936% și polonezi, cu 939,7%).⁵³

Aceste considerații privitoare la relațiile socio-profesionale, implicând desigur componente de demografie și dispunere a forței calificate de muncă de tip calificat, în afara integrării cerute de categoriile de legislație specifice timpului implică și elemente de sociologie istorică, caracteristicile rezultate fiind prezente, în anumite componente, și în perioada interbelică. Analiza făcută de unul dintre specialiștii renumiți ai relațiilor dintre instruirea școlară și formarea elitelor în Ungaria dualistă, Victor Karady, arată existența unei „*duble structuri*” a societății și prezența a două modele, *modelul creștin* și *modelul evreiesc*, ultimul adoptat și de alte naționalități. Evreii, emancipați în Ungaria din anul 1867, își asumă identitatea, își dezvoltă mai complet cultura, folosindu-se de protecția legislativă și politică contra antisemitismului, se integrează în societate, conform opțiunilor manifestate, folosind reducerea treptată a constrângerilor antisemite. În anii interbelici, situația lor cunoaște schimbări pe palierul socio-profesional, socio-economic și cel al strategiilor școlare. În anii 1868-1870, chiar dacă apar mari întreprinderi industriale și comerciale, aristocrația latifundiară își păstrează pozițiile economice și, desigur, influența (se cunoaște faptul că reforma agrară s-a produs în Ungaria după cel de-al doilea război mondial). Funcțiile publice, inclusiv administrația în majoritate covârșitoare, erau deținute de către familiile nobile și de clienți ai lor, dar, în funcție de instruire și de opțiuni, etnicii maghiari erau prezenți și în posturi din domeniul căilor ferate, ape și păduri, drumuri și poduri, întreprinderi locale, securitate socială etc., dar și în

⁵² C. Sigmirean, *Istoria formării intelectualității...*, p. 70-71 (și Anexa lucrării, p. 196-199).

⁵³ Apud *Ibidem*.

sectorul semi-public (clerici, învățători din școlile publice și cele religioase). Avantajele erau atrăgătoare: siguranța locului de muncă, pensia, asigurările sociale etc. Criteriile de selecție pentru sectorul public nu erau pregătirea școlară, studiile de specialitate, capacitatea de adaptare, etica performanței. Caracteristicile acestor categorii profesionale erau: folosirea formală a titlurilor școlare, studii mai puține (sau de durată scurtă), studiile secundare clasice, preferință pentru liceele private, puține studii în străinătate și investiții puține în învățarea limbilor occidentale. Nobilimea mijlocie și mică, ruinate datorită dispariției patrimoniului agricol se încadrează în birocrăția administrativă, juridică și politică. Desigur (V. Karady), hegemonia nobiliară în câmpul politic era tot mai puțin potrivită dominației economice.

Burghezia și „profesiile burgheze” se recrutează din noile straturi sociale, fără moșteniri patrimoniale, care nu puteau să se ridice politic. Aceste straturi proveneau dintr-o alogeni (evrei, germani, armeni, slavi asimilați în bună parte etnicilor maghiari), sârbi și români (ultimii, conform statisticilor, în proporție modestă) și includeau următoarele profesii: avocați, medici, ingineri, antreprenori, persoane care, în consens cu maniera occidentală, vizau un mod de funcționare în care domina raționalitatea economică și concurența, conform principiilor eficacității și performanței. Caracteristicile pregătirii școlare erau: folosirea instrumentală a titlurilor școlare, absolvirea de școli burgheze sau filiere moderne, mai multe studii sau studii de lungă durată, alegerea unor studii dificile (medicina sau politehnica), preferința pentru liceele publice sau laice, multe studii complementare în străinătate, investiții privilegiate în învățarea limbilor occidentale.⁵⁴

Urmărind inegalitățile școlare după apartenența confesională, s-au remarcat performanțele etnicilor evrei. În primul rând, ponderea lor, în raport cu ponderea lor demografică, criteriu semnificativ. În anul 1900, 17,8% din studenții Universității „Technische Hochschule,” respectiv procentul de 16,7% din studenții Universității din Viena erau israeliți și erau

⁵⁴ V. Karady, *Dualite scolaire et dualite sociale dans la formation des elites en Hongrie au debut du 20 siecle*, în *L' enseignement des Elites...*, p. 122-130.

originari din estul imperiului, urmau medicina și dreptul (dar erau, pe lângă ei, și reprezentanți ai altor etnii, din zona guvernată de Budapesta). Nerecunoașterea de Ministerul Instrucțiunii maghiar a diplomelor vieneze (și cisleitane, situație valabilă și pentru cei care făceau studii în Germania), a redus numărul studioșilor. Până la sfârșitul primului război mondial, contextul istoric a fost favorabil evreilor din punct de vedere al școlarității; în anii interbelici a intervenit *numerus clausus* antisemit, deși ponderea studioșilor evrei crește de la 18,2% în anul 1910 la 30,4% în anul următor. Pentru Universitatea din Cluj (anii 1872/1873, 1882/1884, 1892/1893, 1902/1903, 1912/1913), pentru specialitățile drept, medicină, farmacie, filosofie, literatură, istorie, matematică și științe, situația arată pentru evrei ponderea de 13,82%, sașii luterani au ponderea de 8,36%, ortodocșii au 7,76%, catolicii (nu doar romano-catolicii, dar și greco-catolicii români și armenii) au ponderea de 40,2%, la un total de 2.434 studenți.⁵⁵

În studiul privind dualitatea școlară și cea socială, Victor Karady (în tabelul privind școlarizarea după confesiuni), în legătură cu capitalul școlar situează pe locurile de după evrei pe unitarieni, luterani, calvini, greco-catolici, ortodocși (cei din urmă cu 1,2%). Aici însă referirile merg până în anul 1930 și la granițele stabilite la Trianon. În afară de diferențele dintre mediul urban și cel rural, care persistă, intervin diverși factori neconvenabili minoritarilor din Ungaria, în anii interbelici.

Cercetări relativ recente (C. Sigmirean) includ în rețeaua formării intelectualilor transilvăneni, până în 1919/1920 un număr de peste 120 de facultăți și 82 de academii și universități din întreaga Europă. Studii universitare au urmat 6.390 persoane (inclusiv 39 de studenți), însă înscriși au fost 7.778 studenți români (1.388 au urmat cursuri la două, trei și chiar mai multe facultăți). Din cei 7.778 studenți, 91,16% sunt înregistrați la institute de învățământ din Ungaria istorică și 8,82% la universități și

⁵⁵ Christian Charle, J. Verger, *Istoria universităților*, Institutul European, 2001, p. 129 și V. Karady, L. Nastasă, *The University of Koloszar/Cluj and the students of the Medical Faculty (1872-1918)*, Budapesta, Cluj-Napoca, 2004, p. 45.

academii din Austria, Germania, Belgia, Franța, Elveția și Italia. Ponderea cea mai mare o dețineau studenții în drept și științe politice, cca. 4.209 la număr (59,35%), urmați de medici și farmaciști, 184 la număr (16,69%), cei 629 de la litere și filosofie (8,87%) și cei 303 studenți politehniști (4,27%).⁵⁶ Informațiile prezentate de istorici români și străini confirmă prezența multor români transilvăneni și bănățeni în structurile de pregătire ale perioadei moderne. Se confirmă aprecierea că „cifrele combat unul din cele mai vechi mituri din istoriografia maghiară, privind supradezvoltarea regiunilor occidentale ale țării, întârziere imputată ortodoxiei - în majoritate stabilită în estul țării, nu se obiectivează, atât cât s-ar fi așteptat, în școlarizarea formală.” (sublinierea noastră).⁵⁷

Problema ne-a stat în atenție de mai mult timp, deoarece am urmărit inițial traseele de studiu și profesiile îmbrățișate de studioșii școlilor din Blaj în anii modernității. Apoi, ne-a preocupat situația pe ansamblu, a școlilor medii și a institutelor teologice din întreaga Transilvanie, pe cât posibil localizarea și carierele absolvenților. Dacă până la sfârșitul primei conflagrații mondiale, mulți ardeleni au profesat temporar (sau chiar s-au stabilit în Regatul României), a urmat completarea firească cu cadre pe diverse profile a unor posturi devenite vacante în Transilvania, în diferite domenii și s-a realizat o *circulație* neîngrădită socio-profesională în cadrul României reîntregite. Pe planul instrucției școlare se constată, până la finele deceniului al treilea al secolului trecut, menținerea pe posturi de profesori și a unor clerici, respectiv teologi formați profesional înainte de prima conflagrație mondială, care sunt apoi înlocuiți cu absolvenți noi.

⁵⁶ C. Sigmirean, *Istoria formării intelectualității...*, p. 160-161.

⁵⁷ V. Karady, *Dualité scolaire et dualité sociale...*, p. 128.

**Portretul criticului în tinerețe.
Anton Cosma: *George Topârceanu***

Dr. ELA COSMA
Institutul de Istorie „George Barițiu”
Cluj-Napoca

Abstract

*A Portrait of the Literary Critic as a Young Man.
Anton Cosma: George Topârceanu*

*Anton Cosma (1941-1991) - literary critic, prose writer and dramatist - has left behind numerous unedited manuscripts, among which there are some unknown texts written during his university years, as a student at the Faculty of Philology in Cluj (1958-1963). One of them, presented by A. Cosma's editor (Ela Cosma), surveys the biography of the humourist poet George Topârceanu (1886-1937). The text about G. Topârceanu is conceived by A. Cosma in the same lively manner and just as full of humour, as both the poet's *Balade vesele și triste* (Merry and Sad Ballads) and the critic's own pieces of literature (short stories and comedies). George Topârceanu's life seen by Anton Cosma reveals us certain keys to better understanding the critic's private view of life and literary credo. It also offers, so to say, a lovely portrait of the literary critic as a young man.*

Keywords: *Anton Cosma, literary critic, George Topârceanu's biography, poems by George Topârceanu*

Anton Cosma (1940-1991) - critic literar, scriitor și dramaturg - a lăsat în urmă o sumedenie de manuscrise inedite, între care există câteva texte complet necunoscute, scrise în timpul studenției sale la Facultatea de Filologie din Cluj (1958-1963). Unul dintre acestea, pe care-l prezentăm acum, survolează biografia poetului George Topârceanu (1886-1937).

Textul dedicat lui G. Topârceanu este conceput de A. Cosma în aceeași manieră vioaie și la fel de plin de umor ca *Baladele vesele și triste* ale poetului, dar și ca piesele literare (povestirile și comediile) criticului însuși. Viața lui George Topârceanu văzută de Anton Cosma ne oferă câteva chei pentru o mai bună înțelegere a ceea ce au fost viziunea asupra vieții și crezul literar ale criticului însuși.

Manuscrisul olograf, intitulat *George Topârceanu*, are 8 pagini mari de caiet studentesc (A4), scrise cu cerneală albastră. Nu este semnat, nici datat, însă, după toate aparențele, constituie un referat din anii studenției, absolvite de Anton Cosma în 1963.

Toate modificările (din rațiuni estetice) sau omisiunile (din rațiuni legate de ideologia perimată a momentului poststalinist în care a fost redactat referatul), pe care le-am operat în textul original, le-am menționat în notele de subsol. Am păstrat grafia fonetică și slavizantă cu „î” a textului, cu o excepție: am înlocuit forma imposibilă, utilizată în vremea aceea, cu privire la „Romînia” și la tot ce este „romînesc” cu scrierea firească, de acum și din totdeauna: „România”, „Viața Românească” ș.a.

Așadar, afară de cele câteva elemente anacronice, care în epoca anilor 1958-1963 erau ortografice, legale și obligatorii pentru toți - și care, deci, nu pot fi imputate studentului Anton Cosma, viața lui George Topârceanu văzută de acesta încă își păstrează neștirbite întreaga prospețime și farmecul savuros. Textul ne prilejuiește, astfel, un minunat portret al criticului în tinerețe.

ANTON COSMA *George Topârceanu*

Prin 1896, în școala sătească din satul Suici, județul Argeș, un țințirpirpiriu din clasa a III-a își luă într-o recreație prietenul, pe nume Stănciuc, mai pricăjit decât el, îl duse într-un ungher mai ferit și-i spuse cu o mutră tainică:

- Vino să-ți spun o poezie, făcută de mine.

Și-i citi cu elan patriotic următoarea poezie, alcătuită doar din două versuri, după modelul celor din Cartea de Citire:

„Săriți cu toții, frați români,
Să dăm năvală în păgân!...”

Dar pricajitul de Stănciuc se vede că habar n-avea ce vasăzică arta, poezia, căci nu se entuziasmă cîtuși de puțin de aceste versuri de vitejie. Le ascultă cu degetul în nas și cu ochii după vrăbii. Cînd cel care i le citise isprăvi, zise numai atîta:

- Ce-mi dai să nu te spui lui domnu’?

„Poetul,” jignit, i-a dat, bineînțeles, două palme. Dar a doua zi, trecîndu-i supărarea, l-a chemat din nou pe Stănciuc să-i asculte opera, nădăjduind că de data asta criticul lui va fi mai binevoitor. Dar acesta, învățat de lecția de ieri, devenise neîncrezător:

- Ce-mi dai să ți-o ascult?

Tîrgul s-a încheiat pentru o peniță și doi nasturi. După ce a ascultat cu răbdare încă o dată cele două versuri, Stănciuc a întins fără o vorbă mîna după plată.

Fără îndoială că atîta mercantilism în materie de artă l-a scîrbit adînc pe micul poet. A fost nevoit să se mulțumească cu consolarea că e un poet prea mare pentru a fi înțeles de contemporanul lui.

*

Cine era acest poet precoce, atît de aprins apărător al artei sale și atît de convins de geniul său?

Colegii și cei de acasă îi spuneau Gogu, iar în foaia sa matricolă de la școală era trecut numele Topîrceanu I. Gheorghe.

Prea multe despre copilăria lui Gh. Topîrceanu nu se știu. Poetul a făcut o taină din copilăria lui și în general din viața intimă, la care n-avea martori. Aceasta, poate, dintr-o anumită jenă de a-și da pe față adîncurile sufletului. Poetul își explică sau mai degrabă își scuză atitudinea asta în scrisoarea trimisă lui P. Locusteanu, cînd acesta a scos un volum de antologie a umorului românesc:

„Te rog mult să nu-mi dai nici un fel de biografie. Dacă spui că sînt „contemporan în viață” ajunge. Cred că un scriitor nu are dreptul să-și dea biografia în vileag decît... după ce a murit. Altminteri e o anticipație cam primejdioasă și comică: de unde știu eu că posteritatea (singurul judecător) mă consacră sau nu?”

Această limitare maximă a destăinuirilor este ceea ce va caracteriza mai tîrziu întreaga sa poezie lirică.

Ceea ce se știe despre viața lui Topîrceanu se știe din documentele păstrate în arhivele primăriilor, școlilor, din amintirile contemporanilor și, numai puține lucruri, din mărturiile poetului despre propria viață. Aceste mărturii, puține cîte sînt, sînt înecate într-un ton autoironic care face ca ele să aibă doar o valoare documentară relativă.

*

G. Topîrceanu s-a născut în 1886 într-o mahala bucureșteană în familia unui meseriaș de condiție modestă. Tatăl său, care a schimbat mai multe meserii în lupta pentru întreținerea familiei, de la cojocar pînă la țesător de covoare, a rămas în amintirea poetului ca un bonom cu fire glumeață, dar cu o bunătate sufletească și o milă rar întîlnite. Un apropiat al familiei notează cu privire la asta într-o scrisoare, că decît să taie o găină prefera s-o țină „pînă murea de bătrînețe, cîte 14 ani.”

Mama, Paraschiva, era o foarte talentată țesătoare de covoare cu motive naționale românești.

Pînă la vîrsta școlară copilul a crescut mai mult pe lîngă bunica din partea mamei, care se călugărise la schitul Văleni.

Școala primară o face în București și într-un sat de la poalele Carpaților, din județul Argeș. Amintiri din aceste locuri răzbat în unele poezii:

„Colo sus, culcat pe-o rînă,
Stă Negoiful mobarît,
Cu-a lui negură bătrînă
Care-i ține de urît.

...

La răspîntii crește stogul

De foi moarte de curînd.
Strigă-n vale Topologul...”
(**Balada munților**)

Apoi e bursier al Liceului Matei Basarab. Despre viața din internat, cu evadările nocturne pentru o plimbare la șosea cu Eugen Todie și Corneliu Mihalescu, cei care i-au rămas toată viața prieteni, sau pentru un spectacol în care juca Marioara Voiculescu, poetul își va aduce aminte cu emoție.

„De câte ori știam că joacă ea seara, și vai! De câte ori se rătăceau prin buzunarele mele câțiva lei prizăriți, săream peste zidul din fund al internatului, care da în Cișmigiu, și zburam spre aleasa inimii mele. Crăpam de dragoste și de romantism. De la galerie și de la balcon (mai rar de la stalul al treilea) îi trimeteam în gând, peste capetele spectatorilor, inexistenți pentru mine, toate stihurile de amor compuse în timpul săptămînii.”

Din timpul liceului datează primele lui producții care să merite numele de „poezii.” În clasa a VII-a de liceu are loc și debutul publicistic al lui Topîrceanu, într-o revistă fără pretenție, **Dumineca**, sub semnătura G. Top.

Colaborează în această perioadă la **Revista noastră**, publicație literară scrisă aproape exclusiv de femei. Mai târziu el mărturisea, autoironizîndu-se, că „lua parte la ședințele redacționale nu atît din interes literar, cît pentru că „Revista noastră” era o publicație feminină. Veneau acolo multe poetese. Mai ales era o secretară de redacție...” mărturisire pe baza căreia poetul a fost mult tachinat de Ibrăileanu în timpul colaborării sale la **Viața Românească**. „Ei, să avem și noi în redacție femei...” zicea Ibrăileanu cînd Topîrceanu lipsea de la vreo ședință, „cred că ai veni regulat...”

După ce termină liceul se înscrie în 1906 la Facultatea de Litere și Filozofie, ale cărei cursuri le urmează însă numai foarte puțin timp. Din această epocă, un coleg, M. Cruceanu, își amintește o intervenție umoristică a lui Topîrceanu la un seminar. O studentă a lunecat și a căzut, stîrnind rîsetele celor din jur. Poetul a improvizat atunci, pe loc, versurile:

„A căzut! Ce lucru mare?!
Să nu rîdeți niciodată
De-o fetiță care cade!...”

În anul următor e încorporat la școala de ofițeri de rezervă din Cotroceni, unde satisface serviciul militar.

Dacă înainte de asta condițiile de viață ale poetului nu fuseseră prea bune, după ce termină în 1908 cu milităria, ele devin cu totul precare. Încearcă să se întrețină lucrînd ca funcționar la o Casă de asigurări, apoi deține un timp postul de copist la Casa bisericii. Rod al impresiilor culese în acest timp este **Răspunsul micilor funcționari**:

„Vremea parcă-și merge mersul în galop

Și aspectu-și schimbă ca-n caleidoscop.

Iar noi stăm deoparte...

Asta ni-i viața!

Tot mereu aceeași, sara, dimineața:

Slujba, facultatea, birtul și chiria, -

Peste tot apasă, grea, monotonia.

Da, ni-i tristă soarta și de nimeni plînsă.”

Lipsurile materiale în care se zbate îl silesc să „schimbe mereu decorul,” adică să se mute dintr-un loc în altul, de la o proprietăreasă la alta, în căutarea unei locuințe mai ieftine și mai avantajoase. Desigur că și această situație nu putea să nu se reflecte în poezia lui care n-a disprețuit niciodată cotidianul, evenimentul mărunț ca importanță, dar cu sensuri ce pot fi adînci. Și într-adevăr, din această perioadă a vieții poetului își trage seva una din cele mai frumoase flori dăruite de Topîrceanu literaturii române, **Balada chiriașului grăbit**:

„Eu nu știu limanul spre care

Pornesc cu bagajul acum,

Ce demon mă pune-n mișcare,

Ce taină mă-ndeamnă la drum.

Dar simt că m-apasă pereții, -

Eu sînt chiriaș trecător:

În scurtul popas al vieții

Vreau multe schimbări de decor.”

În conferința **Cum am devenit ieșan**, poetul povestea mai târziu, făcînd haz de necazul trecut, cum a luat naștere poezia:

„Eram pe atunci la București, când primesc într-o zi o telegramă de la „Viața Românească:” Trimite versuri. N-aveam nimic gata. Și tocmai în ziua aceea trebuia să-mi schimb domiciliul. Prin urmare, încă de dimineață a început să plouă. – Trebuie să fi observat și d-voastră că niciodată nu plouă atât de mult ca în zilele când se mută oamenii. Uneori când hotărârea de a mă muta o luam brusc, când Dumnezeu nu prindea de veste la vreme ce am eu de gând, ploaia începea atunci, pe loc. Iar dacă lucrul era hotărât mai demult, atunci începea să plouă cu o săptămână înainte. Și o ținea așa zi și noapte ca să nu apuc eu a mă strecura pe furiș, printre picături...

De data asta stam cu bagajele în mijlocul odăii așteptând una din două: sau un moment de inspirație ca să scriu versurile cerute, sau o clipă de acalmie în prăpădul de-afară ca să mă mut. În această cumpănă dna Schwartz, proprietăreasa mea, aștepta și ea cu destul interes să vadă încotro se înclină balanța.

În sfârșit momentul de acalmie pe care-l așteptam s-a produs. Ploaia s-a oprit ca prin farmec înainte ca eu să fi apucat a scrie un singur vers.

Trebuia să mă grăbesc. Am așvârlit condeii cât colo și m-am repezit asupra bagajului.

- Da' ce, te duci? m-a întrebat madam Schwartz cu regret.

- Da... Rămii sănătoasă, cucoană, că-mi iau geamantanul și plec! i-am strigat din prag.

Și numaidecât am băgat de seamă că, fără voia mea știută, făcusem ca din greșală două versuri. Două versuri care se confundau cu expresia naturală, nemeșteșugită, pe care viața însăși mi-o adusese pe buze în acel moment culminant al despărțirii și care rezumau toată situația, cu atmosfera și cu tonul ei afectiv exact, fără un cuvântel, fără o virgulă de prisos.

M-am dus la noua mea locuință și am isprăvit acolo Balada chiriașului grăbit, începută pe drum.

Peste vreo trei săptămâni balada mea era cunoscută în toată țara și mulți o știau pe dinafară, ba unii chiar o cântau!”

Desigur, din relatarea aceasta nu se vede câtuși de puțin întreaga muncă pe care a depus-o de fapt poetul pentru desăvârșirea acestei bucați sclipitoare, toată migala cu care artistul și-a cizelat fiecare vers, cântărind de nenumărate ori fiecare cuvânt, așa cum a făcut, de altfel, cu oricare dintre poeziile sale. Relatarea ne ajută însă să descifrăm trăsăturile principale ale

personalității sale poetice: măiestria de a extrage arta chiar din împrejurările cele mai obișnuite ale vieții și capacitatea de a „schimba în glume lacrimile:”

„Dar azi vă dau o veselă agapă
De inedit și de răzlete pagini.
Durerea mea, topită în imagini,
Dispare ca un fulg de nea în apă.
Se schimbă-n glume lacrimile clare,
Simbolice baloane de săpun
Plutesc deasupra vântului nebun,
Stîrnit de reci curenți literare.”

În 1911, sperînd într-o situație materială mai bună, Topîrceanu acceptă invitația pe care i-o făcuse anterior Ibrăileanu și părăsește Bucureștii, mutîndu-se în bătrîna cetate de scaun a Moldovei. Iată cum descrie Ionel Teodoreanu, cunoscutul romancier, Iașii acelor vremuri:

„- Ce mai nou?
- Ce să fie? Nimicuța.
- Toate bune?
- Toate bune.
- Atunci, cu bine.
Așa era în dulcele Tîrgul Iașului: nimic nou, și cu bine.”

Topîrceanu se alipește cu tot sufletul acestui patriarhal oraș, în care găsește într-o pitorească îmbinare vestigii ale trecutului pline de un parfum nostalgic¹ și elemente ale civilizației europene care apăreau atunci în viața orașului. Iașului îi dedică Topîrceanu chiar o comedie muzicală, **Bonsoir, Iași**, care se încheie cu o adevărată odă lirică închinată bătrînului oraș:

„Te salut, oraș al păcii, poeziei și-al iubirii,
Unde se întrec în grații fetele cu trandafirii,
Unde primăvara cerul e albastru ca cicoarea
Și din fiecare ogradă liliacu-și plouă floarea...”

¹ Am operat o inversiune, față de textul original: „vestigii pline de un parfum nostalgic ale trecutului.”

E adevărat că umoristul Topîrceanu nu se poate abține să nu glumească puțin pe seama urbei moldovene, dar gluma lui e plină de duioșie și de dragoste (***Despre automobil, Civilizație locală***).

Intrînd în colectivul de redacție al ***Vieții Românești***, poetul găsește viața care-i era mai pe plac: boemă într-un fel, dar plină de seriozitate și ordine pe de altă parte. Ibrăileanu, principalul animator al acestui colectiv, era un om cu o mare voință și putere de muncă, cu o vastă și multilaterală cultură și cu un rar simț artistic. În afară de nenumăratele glume, care nu erau, bineînțeles, prohibite între membrii redacției, în discuțiile de aici se completează mult informația culturală a lui Topîrceanu.

Subsecretarul de redacție, G. Topîrceanu, avea un rol însemnat în munca redacțională. Pe lângă cronici vesele ca ***Răspunsul micilor funcționari***, ***Balada chiriașului grăbit***, poezii ca ***Noapte de iarnă***, ***Balada popii din Rudeni*** etc., poetul mai întocmea și cronici teatrale, recenzii, polemici etc. El cizelează bucățile literare primite de la începători și dă acestora îndrumări. Povestirile de început ale Hortensiei Papadat Bengescu sau ale lui I.C. Vissarion au cîștigat mult trecînd prin mîna lui.

Aici cunoaște pe Alexandra Gavrilescu, botezată literar de Sadoveanu și Ibrăileanu, Otilia Cazimir, de care-l va lega statornică și caldă prietenie pînă la sfîrșitul vieții.

În 1913 România² intră în Războiul Balcanic. Topîrceanu e chemat sub drapel și tîrît în Bulgaria. Acolo e mîhnit văzînd consecințele unui război nedrept împotriva țării vecine.

După ce se înapoiază în țară, viața lui nu devine mai liniștită. Verile și le petrece în concentrări, iar restul anului muncind din greu pentru a se întreține, lucru tot mai dificil, căci se apropia Primul Război Mondial. Poetul se află în această perioadă mai „fără adresă” ca oricînd, fapt care-l face să scrie versuri ca acestea:

„Îmi ceri adresa, domnul meu?
Sînt trist din cale-afară...
Cum să ți-o dau cînd însumi eu

² În original: „Romînia burghez-o-moșierească.”

O cant de-astă vară...”

Dar viața aceasta, fără domiciliu, ia curînd sfîrșit. România intră în Războiul Mondial, Topîrceanu e încorporat ca sergent, e dus în Dobrogea și, din primele zile, cade prizonier la Turtucaia. De acum poetul e scutit de grija căutării unui domiciliu: e purtat din lagăr în lagăr, pînă ajunge într-un spital militar din Sofia. La începutul lui 1918 e eliberat, se întoarce în București și, reluîndu-și masca umoristului,³ publică un fel de cronică veselă în care se arată indignat că lumea a putut crede zvonul morții lui:

„Toți proștii cîți m-au cunoscut

Ziceau: „Mi-era un fel de rudă.

Săracul! Cine-ar fi crezut?’

Îmi vine să-nviez de ciudă!”

Dar din această cronică răzbate totuși o undă de amărăciune:

„Trăiesc, devreme ce sînt trist

Și rîd ca altădată.”

Dar una din cele mai însemnate opere publicate acum sînt ***Amintiri din luptele de la Turtucaia***. Zguduitorile pagini de aici sînt un protest plin de forță împotriva războiului și a distrugerii.

Tot rod al experienței și al dureroaselor impresii culese din război sînt poezii ca ***Balada morții***, ***Balada corbilor***. În aceasta din urmă se vede limpede revolta poetului împotriva celor care au împins țara în „marele măcel.”⁴

„Posomorîți, cu ghiara lungă,

Cu pliscuri negre de oțel,

Ne-am înfruptat cît să ne-ajungă

Din prînzul Marelui Măcel.”

Urmează acum o nouă perioadă apăsătoare de grijă a vieții zilnice. Într-o scrisoare din această perioadă a poetului, transpare asta prin tonul autoironic, pe care nu-l părăsește nici acum:

³ În original: „masca veselă;” am înlocuit adjectivul din rațiuni de repetiție.

⁴ În original fraza continuă enumerarea: „a clicii conducătoare în frunte cu regele.”

„Am proces cu proprietarul, sînt certat cu „Viața Românească”, mi-a murit mama, am o soră bolnavă, starea civilă mi-e foarte încurcată, amica îmi face scene, eu ei la fel etc.”

Apoi situația se limpezește prin obținerea postului de director al Teatrului Național din Chișinău.

În 1926 Topîrceanu dobîndește premiul național de poezie. Critica estetizantă⁵, se năpustește asupra lui. Gh. Bogdan Duică, E. Lovinescu, Iorga, M. Dragomirescu, în studiile lor, pe care și le pretindeau obiective, desconsideră complet poezia lui Topîrceanu, căci, zice Eugen Lovinescu, „oricît de interesante ar fi aceste opere, care au toate organele unor capodopere, ele sînt lipsite de intensitate și tensiunea mării poezii lirice.”

Însă, spre deosebire de contemporanii lui care revărsau atît de darnic în poeziile lor acea „intensitate și tensiune lirică” ce-i plăcea lui Lovinescu, Topîrceanu a preferat și a știut să-și comprime lirismul în niște tipare care păreau improprii, în tiparele umorului. Critica estetizantă nu era în stare să vadă nici noutatea din opera lui Topîrceanu, nici să scormonească sub stratul de umor de la suprafață, descoperind adîncul lirism al poeziei lui.

„Iar azi lirismul meu e clar, vezi bine,
Căci tuturor își dăruie secretul,
Dar ca să poți ceti cîndva în mine
Tu nu-mi cunoști, Zoile, alfabetul.”

Depart de-a fi un simplu „măscărici literar,” cum îl numește Bogdan Duică, Topîrceanu a utilizat umorul în cea mai valoroasă parte a creației sale, nu ca un scop în sine ci ca un mijloc prin care să-și exprime sentimentele și conceptele.

În ultimii ani ai vieții, omul, care după mărturia unui contemporan, nu suferise niciodată să i se înțepe pielea cu acul unei siringi, a fost chinuit de o boală grea, incurabilă, de cancerul hepatic, care l-a ținut mult timp prin spitalele din Viena. De acolo poetul trimite o emoționantă scrisoare în țară, în apărarea lui Sadoveanu, atacat cu furie în vremea aceea de presa huliganică de orientare fascistă. Scrisoarea aceasta a fost pe drept cuvînt

⁵ În original: „Critica decadentă, estetizantă.”

numită de criticul Al. Săndulescu „*cântecul lebedei*.” Reîntorcându-se în țară după un tratament zadarnic, poetul își trăiește ultimele zile, retras, vegheat de Otilia Cazimir.

În 7 mai 1937, poetul cade pradă morții, căreia el îi dăduse cândva o tulburătoare definiție:

„*Când ajungi din urmă viitorul...*”

Neînțeles de critica formalistă din timpul său, dar apreciat de personalități literare (Sadoveanu, Ibrăileanu, Arghezi), poetul care s-a aplecat întotdeauna cu dragoste asupra omului simplu (***Noapte de mai***, ***Balada morții***) este astăzi unul din cei mai iubiți și mai populari poeți ai noștri în mijlocul numeroșilor săi cititori.⁶

⁶ În original se spune că Topârceanu „*este astăzi unul din cei mai iubiți și mai populari poeți ai noștri în sinul maselor largi de cititori.*”

Ion Vlasiu - Ion Brad - exemplul unei prietenii

ANCA DOCOLIN

Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj

Abstract

Ion Vlasiu - Ion Brad - the Model of a Friendship

Ion Vlasiu was a well-known Romanian sculptor, painter and writer, the author of many monuments dedicated to important events or personalities of the Romanian history and culture. His correspondence with the writer and diplomat Ion Brad (40 letters sent between 1963-1985, most of them from Bistra, Mureș) is preserved in the Special Collection department from „Octavian Goga” Cluj County Library. These letters illustrate not only Vlasiu's artistic projects but also his personal thoughts and feelings, written in a very distinguished original style.

Keywords: *Ion Vlasiu, Ion Brad, correspondence, sculpture, monuments*

Aparținând aceluiași areal geografic, Ion Brad,¹ născut în Pănadea lui Timotei Cîpăriu și format în școlile Blajului pe care îl consideră „singurul oraș românesc care merită să-i înscriem numele într-o rugăciune” (de altfel, unul dintre

¹ Poet, prozator, dramaturg și diplomat, **Ion Brad** a fost secretar al Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor, al cărui președinte era Nagy István (1953-1956), redactor-șef al revistei pentru copii **Cravata roșie** (1956) transferat ulterior la revista **Luceafărul** (1958), iar în 1960 la **Scînteia tineretului**; adjunct al șefului Secției de literatură și artă a C.C. al P.C.R. (1965), vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (1968), ambasador al României în Grecia (1973-1982), director al Teatrului „Nottara” (1984-1989). Scriitor prolific, distins cu numeroase premii literare, cetățean de onoare al municipiilor Cluj-Napoca și Blaj, lui Ion Brad i-a fost decernat titlul de Doctor Honoris Causa al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia (2013). Vezi **Dicționarul general al literaturii române**, București, Univers Enciclopedic, 2004, vol. I, p. 635.

volumele lui Ion Brad poartă titlul *Blajul nostru cel de toate zilele*), iar Ion Vlasiu, născut în Lechința, județul Mureș, cei doi mari oameni de cultură contemporani s-au întâlnit în capitală, în atelierul sculptorului, în 1956. Nu numai locul nașterii, dar și cel al formării profesionale constituie un punct comun în biografia ambelor personalități, Clujul fiind orașul în care cei doi au urmat cursurile a două instituții de prestigiu (Ion Vlasiu fiind înscris între anii 1928-1930 la Academia de Arte Frumoase la clasa profesorului Romulus Ladea, iar Ion Brad la Facultatea de Filologie din Cluj în perioada 1948-1952).

Prietenia lor se naște din preocupările lor comune, acea „*luptă cu materia, fie ea cuvântul, culoarea, marmura, bronzul, piatra, lutul, lemnul, pentru a-i da o semnificație, a o face să vorbească, să zăboare și să cânte*,”² Ion Brad, într-un omagiu adus sculptorului Ion Vlasiu³ cu ocazia aniversării a 75 de ani, în

² Ion Brad, *Aicea, printre ardeleni*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007, p. 51.

³ Sculptor, pictor și scriitor român, **Ion Vlasiu** (n. 6 mai 1908, Lechința, județul Mureș - d. 18 decembrie 1997, București) este autorul mai multor monumente dedicate unor evenimente sau figuri memorabile ale istoriei și culturii românești: busturile lui Zaharia Boiu, Ilarie Chendi, Nicolae Filipescu (1937), Mihai Eminescu și Octavian Goga (1939) din Sighișoara; monumentul funerar al poetului George Boldea (1937), monumentul funerar al lui George Coșbuc (Cimitirul Bellu - București, 1944); grupul statuar Ion Creangă (Parcul Herăstrău - București, 1971); grupul statuar Horea, Cloșca și Crișan (Cluj-Napoca, 1974); monumentul Unirii (Blaj, 1975); monumentul Aurel Vlaicu (Aeroportul Vidrasau - Tg. Mureș, 1976), Ion Creangă (Piatra Neamț, 1983), bustul lui Mihai Eminescu (Luduș, 1983).

A fost profesor la Academia de Arte Frumoase din Timișoara (1938), redactor-șef al revistei *Arta* (1966-1969) și autor al volumelor *Am plecat din sat* - 1937, premiat de Academia Română, în 1939; *Poveste cu năluci* - 1941; *Drumul spre oameni* - 1962; *O singură iubire* - 1965; *Cartea de toate zilele* - 1984; *Succes moral* - 1985; *Monolog asimetric* - 1988; *În spațiu și timp*, 4 volume, între 1970-1987; *Chipuri și măști* - 1994; *Casa de sub stejari* - 1999; *Vlăsiile și alte poeme* - 2004. Maestrului Ion Vlasiu i s-a acordat titlul de Artist Emerit al Republicii Populare Române „pentru merite deosebite în activitatea desfășurată în domeniul teatrului, muzicii, artelor plastice și cinematografiei” (1964) și titlul de

1983, numindu-se pe sine „coborător din părțile sale de țară și din neliniștile lui creatoare.”⁴

Această frumoasă poveste a unei prietenii durabile și constructive începe, așa cum spuneam, în 1956, când tânărul Ion Brad asista în atelierul maestrului Vlasiu de pe Șoseaua Kiseleff din București la „adevărate simpoziioane, antrenante și folositoare” formării sale, „susținute” de maestru și de prietenii săi, Nicolae Barna și Wilhelm Beneș, foști colegi la Belle Arte la Cluj și refugiați după Diktatul de la Viena.⁵

În Clujul tineretilor lor, fiecare dintre cei doi s-au apropiat de marile personalități literare și artistice ale locului. Figura fascinantă și coplesitoare a lui Lucian Blaga i-a atras în mare măsură pe ambii, Vlasiu fiind mereu tentat să facă portretul marelui său contemporan (în 1945-1946 a și reușit să-l schițeze în cărbune). În *Luntrea lui Caron*, Blaga scria: „*Vlahu* [Vlasiu] [...] un talent foarte original, de o vigoare rustică impresionantă, plin de surprize, mereu nou în ideile ce le dezvoltă, un autodidact care se orienta uluitor de just în problemele de artă...”⁶

Ion Brad, absolvent al Liceului de băieți „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj, în 1948, este admis la Facultatea de Filologie din Cluj, teza de la limba și literatură română fiind aproape identică cu cea de la bacalaureat ***Generația de la 1948, în viziunea scriitorilor români***, tema principală a cursului ce-i va fi predat de prof. Ion Breazu, născut și el într-un sat din apropierea Blajului, Mihălț, și absolvent al aceluiași prestigios liceu blăjean.⁷

Doctor Honoris Causa al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1993).
Vezi *Ion Vlasiu: [album]*, studiu introductiv Călin Demetrescu, București, Meridiane, 1984, 16 p. + il.; *Vlasiu*, pref. Ion Frunzetti, Cluj, Editura Dacia, 1973, 14 p. + il.; *Clujeni ai secolului 20*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2000, p. 337.

⁴ *Ibidem*, p. 52.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, București, Humanitas, 1998, p.145-146.

⁷ Cursul predat de prof. univ. Ion Breazu, ***Generația română de la 1848*** și notat de studentul Ion Brad în 1949 se află de asemenea în ***Fondul Ion Brad*** din Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj.

Acest eminent profesor de literatură română modernă, cunoscut ca fiind unul dintre „*marii și statornicii prieteni ai lui Lucian Blaga*,” a fost cel care i-a insuflat dragostea față de opera blagiană ca și, de altfel, colegul său Dumitru Micu, viitorul critic și istoric literar, care îl cunoștea pe marele poet. Discuțiile purtate de Lucian Blaga cu tânărul scriitor Ion Brad, eforturile depuse de cel din urmă pe lângă conducerea Uniunii Scriitorilor de la acea vreme (Mihai Beniuc, detractorul înflăcărat al lui Blaga, se afla la conducerea Uniunii) pentru reintegrarea marelui filozof în spațiul cultural clujean, l-a determinat pe Blaga să-i scrie pe volumul său de **Poezii** următoarea dedicație: „*Lui Ion Brad - cu bucuria nespūs de rară de a fi întâlnit uniți în aceeași ființă un poet și un om.*”⁸

Însă, din fericire, ceea ce nu a reușit pentru Lucian Blaga, Ion Brad a reușit pentru Ion Agârbiceanu. În calitatea sa de secretar al Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor (1953-1956), acesta a inițiat și a contribuit în mod esențial la reabilitarea vastei opere literare a lui Ion Agârbiceanu, la reîncadrarea sa în Academia Română (de unde fusese exclus în 1948), la acordarea unei pensii de merit și, în final, la scoaterea casei sale de sub regimul abuziv al naționalizării. Despre vasta corespondență dintre cei doi, de o inestimabilă valoare literară și istorică, se poate citi în volumul **Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române**.⁹ Cele 38 de scrisori olografe trimise lui Ion Brad de către Ion Agârbiceanu în perioada 1954-1963, dar și 9 scrisori olografe expediate de soția acestuia, Maria Aurelia, după moartea scriitorului, între anii 1963-1972 și de fiica acestuia, Maria Magdalena - 10 scrisori olografe din perioada 1962-1988 se găsesc la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj în **Fondul Ion Brad**, constituit din donațiile scriitorului și păstrat în cadrul colecției de **Memorie locală**.¹⁰

⁸ **Ion Brad în interviuri**, coord. Maria Cordoneanu, București, Editura Ardealul, 2012, p. 101.

⁹ Ion Brad, **Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române**, București, Editura Academiei Române, 2007.

¹⁰ Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj, **Fondul Ion Brad, Corespondență, Dosar 3, 4**.

În acest fond, care conține o parte din vasta arhivă personală a scriitorului Ion Brad (peste 4000 de pagini de manuscrise olografe, numeroase decupaje ale unor articole și poezii publicate între anii 1953-2005 în diverse ziare și reviste, articole referitoare la activitatea sa literară și diplomatică semnate de personalități importante din peisajul actual al criticii și istoriei literare, peste 1300 de scrisori și felicitări), se găsesc și scrisorile primite de la maestrul Ion Vlasiu între anii 1963-1985.¹¹

Majoritatea scrisorilor sunt expediate din Bistra, localitate situată în apropiere de Reghin și de localitatea sa natală, Lechința, județul Mureș, unde maestrul își amenajase un atelier și unde se retrăgea să lucreze pe timpul verii. Prima este datată 20 iulie 1963 și ne introduce într-un stil epistolar franc, direct, dar nu lipsit de poezie, care caracterizează întreaga corespondență a maestrului: „*Pescuiesc dimineața și seara și mă gândesc mereu la tine și la Utan [Tiberiu] și la Simion [Pop], mi-ar face mare plăcere să fii și voi aici. E o liniște mare și o frumusețe, uiți de lume și trec zilele fără să le vezi.*” În prima parte a scrisorii, maestrul Vlasiu vorbește despre preocupările sale (fiind rănit la mâna dreaptă, își petrece timpul căutând bușteni, scule, secure, ciocane etc.), iar, spre final, îl invită insistent pe Ion Brad la Bistra asigurându-l că „*o săptămână dacă ai sta s-ar scutura grijile de pe tine, te-ai simți cum mă simt eu acum, adică simplă viață fericită.*”¹²

Cea de-a doua scrisoare, expediată tot de la Bistra, în 15 septembrie 1963, aduce în prim plan proiectul monumentului „Horea, Cloșca și Crișan” din Cluj. Monumentul, de proporții ample, dezvelit în anul 1974 și amplasat în fața hotelului „Napoca” din Cluj-Napoca, este compus dintr-o platformă înaltă, din care se înalță un obelisc de 15 m, având incizate pe fețele principale motive geometrice tradiționale din zona Munților Apuseni și din trei statui în bronz, înalte de 3,5 m, realizate în manieră ronde-bosse,

¹¹ Ibidem, *Dosar 40*.

¹² Ibidem, *Dosar 40*, fila 2v.

reprezentându-i pe Horea, Cloșca și Crișan, conducători ai războaielor țărănești din Transilvania, de la 1784.¹³

Citind scrisorile maestrului Vlasiu putem urmări întregul proces al realizării acestui grup statuar, intrigile și piedicile care au tergiversat finalizarea acestui proiect timp de peste un deceniu. Interesant de urmărit și din perspectiva istoriei locale clujene, primele date referitoare la acest grandios proiect sunt oferite de Vlasiu în scrisoarea în care îi explică lui Ion Brad intriga pusă pe seama criticului Ionel Jianu cu rugămintea de a încerca să o contracareze făcând cunoscut adevărul lui Dumitru Popescu, adjunctul Constanței Crăciun, ministrul Culturii la acea vreme.

*„Lucrurile stau așa: [...] Macheta mea a fost vizionată de o comisie foarte competentă: Ion Irimescu, Boris Caragea, Schileru și delegații ministerului: Peleanu și Covalschi, și a fost acceptată fără observații de nici o natură. Macheta mi-a fost plătită 40.000 lei. Ulterior producându-se niște pile - Jianu, Ciucurencu etc. - tov. directoare a artelor (nu-mi amintesc numele, soția unui general) a supus macheta unui alt juriu unde au fost puși unii sculptori s-o critice. De fapt, numai Butunoiu, un sculptor de la Statul Major al Armatei [...]”*¹⁴

La 20 martie 1964, maestrul Vlasiu se afla la Cluj, lucrând la monumentul „Horea, Cloșca și Crișan”, unde își întâlnește prieteni vechi, merge în vizită la redacțiile revistelor **Tribuna** și **Steaua**, împărtășindu-i lui Ion Brad impresii despre viața culturală clujeană.¹⁵

Tot 1964, 6 aprilie, este datată o altă scrisoare-document, în care, după expunerea unor necesități financiare, Vlasiu își dezvăluie proiectele curente și viitoare, trăirile și stările sale sufletești și sentimentele de prietenie față de mai tânărul sau confrate:

¹³ http://www.bjc.ro/wiki/index.php/Grupul_statuar_Horea%2C_Clo%C5%9Fca_%C5%9Fi_Cri%C5%9Fan [accesat 26.07.2017]

¹⁴ Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj, **Fondul Ion Brad, Corespondență, Dosar 40**, filele 39v.- 40.

¹⁵ *Ibidem*, fila 56.

„Și după toate aceste plictiseli, să-ți spun dragă Bradule, Ionule, Ionică, pescarule! Că mi-e foarte dor de tine și când, după imense trude și agățări de undiță scot câte o mreană năzdrăvană zic: unde-i Brad s-o vadă!!!

Și ti-aș mai spune că am planuri mari cu Bistra, nu în ce privește pescuitul, planuri pentru vara viitoare, când neapărat vei veni și tu, vreau adică să reușesc în iulie să fac o agapă de patru luni și să sculptez toți stejarii pe care mi i-am adus acasă, stejari, meri, peri și nuci. De aceea nu mai am bani că s-au irosit cu fel de fel de achiziții. Acum lucrez o secerătoare, o figură de doi metri, o țărancă, contractată de minister. Aș fi bucuros s-o termin, să am ceva pentru expoziția din Decembrie.

Din seria mușzelor, am terminat „Filosofica.” Am găsit o piatră vulcanică roșie, foarte interesantă, și-am început a doua, „Pictura,” într-o marmură găsită lângă un pod, foarte albă și dură ca o cremene, de aceea n-o pot termina că mi s-au paradiț dălțile.

[...] Iartă-mă că te plictisesc cu toate ale mele, mă spovedesc ție fără cenzură fiindcă te iubesc ca pe un frate și mă bucur că între atâția dușmani am și eu pe cineva care nu se îndoiește de bunele mele intenții.”¹⁶

Într-o altă scrisoare, trimisă tot în 1964, la 30 august, tot de la Bistra, maestrul formulează opinii critice extrem de pertinente referitoare la romanul **Descoperirea Familiei**, recent publicat de Ion Brad la Editura pentru Literatură:

„Dragul meu Ionică.

Citesc „Descoperirea Familiei”, sunt la cartea a V-a și acum pot să-ți spun, ceea ce desigur tu aștepti, că ai scris o carte despre sat, originală, cu eroi și conflicte pe care eu le simt în structura lor intimă, în țesutul lor încâlcit, ciudat și grotesc uneori, banale și meschine pe alocuri, adică așa cum apare satul privit fără milă și chiar fără pudoare (nota asta nu mi-a plăcut), în schimb umorul tău insinuant e ca apa sub pământul mlăștinos, și realizează pe traseul lecturii un tonus, culminant în capitolele cu pocăitii, de mare expresivitate satirică. Pe scurt, avem încă o frescă a satului, care, după modesta mea părere, te situează fără echivoc al doilea în familia scriitorilor realiști moderni imediat după Pavel Dan, mai colorat chiar și cu o arie de probleme de altă actualitate.”¹⁷

¹⁶ *Ibidem*, filele 57v-58v.

¹⁷ *Ibidem*, fila 18.

Este părerea avizată a celui care s-a aplecat asupra lumii satului transilvan, în descendența lui Slavici, Rebreanu, Agârbiceanu și Pavel Dan, încă din opera de debut, romanul autobiografic *Am plecat din sat*.¹⁸

În scrisorile expediate în anii următori, putem desluși neliniștile creatoare ale maestrului, probleme cotidiene financiare sau de altă natură, împărtășite fără rețineri și, de cele mai multe ori, în speranța unui ajutor care nu întârzie să apară. „Tu ai sărit în ajutorul meu ca nimeni altul și îți mulțumesc din inimă, ce să fac altceva? Îți voi aduce și eu o sculptură, că alta nu pot. Și un borcan de miere Bistrană. Te sărut și sărut mâna soției tale, Ion,” scria maestrul în ultima scrisoare trimisă în 1964.¹⁹ Putem urmări traiectoria realizării unui vis al maestrului, acela de a-și construi un atelier la Bistra înconjurat de un gard în care fiecare stâlp întruchipa un proverb sau un personaj din basmele populare. Într-o scrisoare din 1969, Vlasiu reia problema monumentului încă nefinalizat din Cluj despre care scrie: „Aștept monumentul din Cluj ca singură salvare. Îți scriu toate acestea fiindcă a venit vorba, eu știu că tu ai în vedere gândul acestui monument pe care nimeni nu-l vrea decât noi [...]”,²⁰ iar, în 1973, acestei nerealizări se adăuga truda definitivării unei alte importante creații artistice, monumentul Unirii amplasat pe Câmpia Libertății de la Blaj.²¹

Povestea acestei prietenii durabile continua peste ani cu organizarea unei expoziții de pictură a maestrului Vlasiu în Grecia, țară în care, între anii

¹⁸ Ion Vlasiu, *Am plecat din sat*, Sighișoara, Editura Miron Neagu, 1937.

¹⁹ Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj, *Fondul Ion Brad, Corespondență, Dosar 40*, fila 23.

²⁰ *Ibidem*, filele 62-63.

²¹ Monumentul este compus dintr-o piesă centrală, numită „Gloria”, opera sculptorului Ion Vlasiu, înălțată în 1977, și 26 de busturi înfățișând conducători ai Revoluției Române de la 1848, precum și figuri remarcabile ale culturii române, realizate anterior, în 1973, de alți sculptori între care Ion Irimescu, Ion Jalea, Marius Butunoiu. „Gloria” este un monument din piatră înalt de 18 metri, alcătuit dintr-o poartă ce semnifică intrarea în istorie, în fața căreia se află trei statui feminine identice, din bronz, cu laurii gloriei deasupra capului, simbolizând cele trei țări românești. https://ro.wikipedia.org/wiki/C%C3%A2mpia_Libert%C4%83%C8%9Bii

1973-1982, ambasador al României a fost Ion Brad. La insistențele acestuia, maestrul acceptă să zboare spre Atena, în februarie 1979, fiind găzduit, așa cum notează în jurnalul său, la ambasada română. Expoziția de la Pireu va prilejui achiziționarea mai multor lucrări de pictură de către colecționari de artă greci.²²

Nu doar faptul că s-au născut pe același meleaguri ardeleni și au avut fericirea de a fi în preajma unor mari figuri ale culturii românești și de a se bucura de prețuirea acestora, dar și calitățile umane care îi caracterizează (cultul muncii, al lucrului bine făcut, dus până la capăt, și pasiunea creației) i-au apropiat pe cei doi. Ambii înzestrați cu vocația prieteniei, și-au consolidat benefica lor relație de amicitie; „prietenii mei literați au devenit și prietenii maestrului Ion Vlasiu, fenomenul reciproc fiind și el valabil. O frumoasă și necesară solidaritate între generații” scria Ion Brad într-o amplă evocare a personalității marelui sculptor.²³ Între prietenii comuni se numără: Tiberiu Utan, Simion Pop, Bucur Șchiopu, Dumitru Popescu, Al. Căprariu, Ion Vlad și mulți alții.

Cu două săptămâni înaintea morții sale, la venerabila vârstă de aproape 90 de ani, într-o conversație în scris, Ion Vlasiu răspundea unei întrebări adresate de Ion Brad astfel: „*Dacă așezi prietenia în centrul vieții și te înalți mereu la aspirațiile care îți dau fond și substanță, problemele care îți se pun se rezolvă de la sine. Dacă înțelegi prietenia ca o solidaritate cu oamenii, inteligența ta devine selectivă. Ea îți spune, te ajută să deosebești binele de rău, frumosul de urât. Artist, om de știință sau simplu cetățean, prietenia te înobilează și-ți deschide toate căile.*”²⁴

²² Ion Brad, *Aicea, printre ardeleni*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007, p.78.

²³ *Ibidem*, p. 54.

²⁴ *Ibidem*, p. 88.

frayă Brăd,

Iti trimit
materialul cerut de
line, e destul de
preu de citit. Iti
trimit si citirea
frayei in care eu
am inceput sa scriu
niste propuneri, - din
care unele s-au sau
strecurat si in
raportul respectiv.

In legatura cu toate
astea e necesar sa-ti spun
mai multe. Te sunt Uscu

BIOGRAFICA

Ierom. Amfilohie Iordănescu - călugăr, muzician și slujitor al cărții

MARIUS NICOLAE ȘERBAN
Biblioteca Sfântului Sinod, București

Abstract

Hieromonk Amphiloh Iordănescu - Monk, Musician and Servant of the Book

Hieromonk Amphiloh Iordănescu was a great singer, calligrapher, translator and composer of orthodox church music. He worked at the end of the 19th century and in the first half of the 20th century. He was a singer at several churches in Bucharest from 1884 until 1925, when he was a monk at Cozîa Monastery, being a professor of church music at the school of singers here. In 1929 he served as a priest at the Negru Vodă - Câmpulung Monastery, and in 1930 he was appointed priest at Pasărea Monastery. The most important book he printed is the Music Bouquet (psaltichii) at the Printing House of the Church Books in Bucharest in 1933. This book is one of the most used by church singers in the Orthodox Church Services. Amphiloh's work is very extensive, has over 2.000 pages of manuscripts still needing and covers all the services of the Orthodox Church in the public divine cult. Hieromonk Amphiloh Iordănescu was a great personality in the field of Romanian church music, which today tends to be left in oblivion.

Keywords: *hieromonk Amphiloh Iordănescu, Music Bouquet (psaltichii), musical book, manuscripts, Romanian church music, Pasărea Monastery*

Amfilohie (Athanasie) Iordănescu s-a născut la începutul anilor '70 ai secolului al XIX-lea,¹ cel mai probabil în Afumați. Această informație o

¹ Din cercetările efectuate până acum, nu rezultă exact data nașterii ierom. Amfilohie. Din Registrul de înmormântări de la Cimitirul Mănăstirii Cernica (acolo unde a fost înmormântat), am putea deduce anul 1873, deoarece la poziția 17/30.07.1937 scrie următoarele: „Amfilohie Ieromonahul de 64 de ani...” Însă, într-un

deducem din multe sale însemnări, care menționează chiar „*Athanasie Iordănescu Afumățeanul*.”² Din spusele lui, aflăm faptul că în 1883 era *ucenic al casei* părintelui Silvestru, fratele Mitropolitului Ghenadie Petrescu, la Mănăstirea Cernica.³ Tot aici a învățat și primele taine ale meșteșugului psaltichiei de la părintele „*Cleopa ieromonahul, protopsaltul Cernică*” (1880-1884).⁴

Athanasie, după numele de botez, a fost cântăreț la biserica din satul natal între anii 1884/5-1899, apoi a activat în postul de cântăreț prim la Biserica Lucaci din București (1899-1906), la Capela Domnească a Ospiciului *Sfântul Pantelimon* din București (1906-1925),⁵ după care a intrat în monahism. În 1916, Athanasie a făcut parte din comitetul de redacție al revistei muzicale *Albina*⁶ din București. Totodată, a fost și un bun culegător al cântecelor populare românești, fiind menționat de către George Breazul în articolul său *Muzica românească de azi*, la capitolul *Culegerea melodiilor populare*.⁷

În *Buchetul de muzică*, publicat de Amfilohie la Tipografia Cărților Bisericești în 1933, la pagina 30 se găsește o schiță auto-bio-bibliografică a

tablou al preoților de la Mănăstirea Pasărea care urmau să împlinească vârsta de 70 de ani, în dreptul anului de naștere a lui Amfilohie este consemnat anul 1871.

² Athanasie Iordănescu, *Privig(h)erul*, București, 1904, f. 137v, (Ms. Rom 3961 B.A.R.).

³ Ieromonahul Amfilohie Iordănescu, *Buchet de muzică (psaltichii)*, București, 1933, pp. 328-329.

⁴ Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România - dicționar cronologic*, București, Editura Sagittarius, 2003, p. 297.

⁵ Viorel Cosma, *Muzicieni din România, Lexicon biobibliografic, vol. IV (H-J)*, București, Editura Muzicală, 2001, p. 149.

⁶ Revista *Albina*, nr. 1 și 2 din 1916 a apărut sub directoratul lui Petre Chirculescu (cântăreț la biserica Colțea din București) în tipografia *Albina muzicală*. Cf. Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericești...*, p. 127, nota 219.

⁷ G. Breazul, *Muzica românească azi*, în Petre Nițulescu, *Muzica românească de azi*, București, 1939, p. 270.

autorului, în care spune: „În lunga mea carieră de cântăreț bisericesc, servind neîntrerupt peste 40 de ani, de la 1885, Mai 1, până la 1925, Octombrie 1, când am intrat în tagma monahală la sf. Mănăstire Cozia (călugărit cu numele de Amfilohie), unde am predat muzica bisericească la școala de cântăreți de aici. După patru ani, adică în 1929, Noembrie 1, am trecut ca preot deservent la catedrala din Câmpu-Lung (Măn. Negru Vodă), și aici am predat muzica bisericească la școala de cântăreți, până la 1 Noembrie 1930, când am trecut tot ca preot deservent la Sf. Mănăstire Pasărea, unde mă gădesc și astăzi, 15 decembrie 1932.” Dintr-un tablou al preoților de la Mănăstirea Pasărea care urmau să împlinească vârsta de 70 de ani aflăm faptul că Amfilohie Iordănescu a fost hirotonit preot pe seama Mănăstirii Cozia în anul 1926.

În ceea ce privește viața sa de familie, găsim câteva referiri făcute chiar de el. Pe unul dintre manuscrisele sale, **Opt-glasar**⁸ la p. 134, se află următoarea însemnare: „Aici când am ajuns cu scrisul și-a dat obștescul sfârșit în Domnul soția mea Calina în vârstă de 48 de ani. Ziua marți, ora 9 a.m. luna septembrie 10 stv. 1919.” A avut mai mulți copii. Aceasta reiese din Registrul cimitirului de la Mănăstirea Cernica, unde a fost înmormântat, la poziția 17/30.07.1937 este scris: „Amfilohie Iordănescu ... înmormântat de fucele și feciorii săi.” Într-o însemnare de pe forțașul de la începutul manuscrisului **Liturghier musicesc**⁹ se consemnează: „Compunere, traducere și scrierea mea. Iar înfrumusețarea acestei cărți este făcută de fiul meu Pr. Gheorghe Iordănescu (fost slujitor la biserica Nașterea Maicii Domnului din Slănic Prahova.)¹⁰”

Privitor la sfârșitul vieții pământești a ierom. Amfilohie, am găsit o altă însemnare foarte valoroasă în manuscrisul **Carte de psaltichie cu Cântări bisericești**,¹¹ pe al cărui forțaș de la final este scris: „Tatăl meu Amfilohie Ierom. a adormit întru Domnul la 28 Iulie 1937, în dimineața zilei ducându-se cu tramvaiul spre Tipografia Cărților Bisericești pe calea Rahovei nr. 168 la

⁸ **Opt-glasar** - Biblioteca Națională a României - ms. rom. 28.946.

⁹ **Liturghier musicesc** - Biblioteca Sfântului Sinod - ms. III 103.

¹⁰ <https://statiunea-slanic.ro/attractii/biserica-nasterea-maicii-domnului/>

¹¹ **Carte de psaltichie cu Cântări bisericești** - Biblioteca Academiei Române - ms. rom. 4342.

ora 9 dimineața, subit.” Din presa bisericească de atunci (*Glăsuț Monahilor* nr. 557/19.09.1937, p. 4) aflăm că ierom. Amfilohie suferea de o boală cardiacă, iar din cauza unui atac de cord, survenit în dimineața zilei de 28 iul. 1937, inima lui a încetat să mai bată. Tot de aici aflăm că a fost înmormântat pe 30 iul. 1937 în cimitirul Măn. Cernica, iar slujba a fost oficiată de către P.S. Episcop Veniamin (Pocitan) Ploieșteanul.

În aceeași schiță auto-bio-bibliografică, ierom. Amfilohie expune și roadele muncii sale în ogrorul muzicii bisericești realizate până la 15 dec. 1932, spunând următoarele: „Într-acest interval lung (peste 40 de ani) de când sunt cântăreț, am practicat și executat tot felul de cântări bisericești, în același timp, m-am așezat și pe scris. Am tradus din grecește, am compus și am scris tot felul de cântări existente în biserică; încât se poate zice că n-a rămas ceva necompus și nescris de mine. Compunerile și scrierile mele se cuprind în 15 volume, și anume: Teoreticonul, Opt-glasar, Catavasier, Mâncător, Liturghier, Păresimier - 2 vol., Penticostar, Docsastar - 2 vol., Calofonicon - 2 vol., Un Liturghier mic, Cartea Laudelor, Cântări de stea, precum și Slujba Adormirii Maicii Domnului, a Sf. Nicolae, a Izvorului Tămăduirii, toate complete, și altele. Deci și acum în urmă acest Buchețel de muzică” (publicat în 1933). Între anii 1936-1937 a tipărit în 10 fascicule *Anastasimatarul* lui D. Suceveanu, iar dacă moartea nu i-ar fi curmat șirul zilelor, avea în plan să tipărească și *Idiomelarul* aceluiași autor.

Calitatea sa de cântăreț foarte iscusit reiese mai ales din acele mențiuni făcute de însuși Amfilohie la anumite cântări pe care le-a scris, atunci când spune: „Axion luat în tocmai cum îl cânta răposatul preot Dimitrie orb în com. Afumați; așezat pe note de Ath. Iordănescu;” sau „Axion întocmai cum îl cânta cântărețul Ioan Stănescu, supranumit moșul (Ionică) de la Bis. Lucaci, așezat pe note de Ath. Iordănescu.” Aceste însemnări arată faptul că Amfilohie Iordănescu era un muzician foarte talentat, deoarece cântările mai sus menționate erau ascultate, memorate și apoi transpuse în partitură.

Din spusele lui, „n-a rămas ceva necompus și nescris de mine,” dar mai ales din cercetare, am constatat faptul că opera muzicală a ierom. Amfilohie Iordănescu este foarte vastă. El a scris, tradus și compus lucrări pentru toate slujbele Bisericii Ortodoxe din cultul divin public, totalizând peste de 2.000 de pagini de manuscris. Din lista menționată de el în 1932 și din ce a mai

scris după, astăzi, se găsesc aproape toate volumele, dar răspândite în mai multe locuri: Biblioteca Națională a României - 15 manuscrise, Biblioteca Academiei Române - 5 manuscrise, Biblioteca Uniunii Compozitorilor - 1 manuscris și la Biblioteca Sf. Sinod - 1 manuscris, 3 articole publicate în revista **Cultura** și 5 tipărituri.

În continuare vom descrie cea mai importantă și cea mai valoroasă tipăritură a Ierom. Amfilohie Iordănescu, și anume **Buchet de Muzică (psaltichii)**, ce se păstrează în colecțiile Bibliotecii Sfântului Sinod la cota II 9565.

De pe foaia de titlu aflăm următoarele informații: volumul se intitulează **Buchet de Muzică (psaltichii)** ce cuprinde: **Teorii de Muzică Bisericească, Cântări de Vecernie, Utrenie și Liturghie**, autorul este „Ieromonahul Amfilohie Iordănescu, maestru de muzică” și apărut la Tipografia Cărților Bisericești din București în anul 1933. De formatul 4⁰ (20,5 x 14,5 cm.), cartea are următoarea paginație: 1 filă (nenumărată): **Prefața** + 429 pagini + 3 pagini: **Erata** + 6 pagini (nenumărate): **Tabloul de abonați**.

În **Prefață**, autorul face câteva lămuriri cu privire la apariția acestei cărți spunând următoarele: „Am numit lucrarea de față „Buchet de Muzică” fiindcă se aseamănă cu un adevărat buchet de flori.” Apoi face o analogie cu un grădinar care „alege și combină florile cele mai frumoase și mai deosebite pentru ca buchetul său să fie admirat și prețuit, tot așa și eu am rupt și am cules din îmbelșugata și frumoasa grădină a muzicii bisericești, cântările cele mai frumoase și cele mai de trebuință pentru strănă.”¹² Tot aici găsim și câteva explicații cu privire la conținut: „Ținând seama de neapărata trebuință a cântărețului (de cântările cele mai folosite și uzuale din cultul divin public al Bisericii Ortodoxe), i le-am dat strănse toate într-un mănunchi, spre a le avea la îndemână.” Apoi arată faptul că este foarte important ca aceste cântări să fie interpretate într-un mod cât mai corect, conform regulilor muzicii bisericești și prevederilor sfintelor canoane. Tocmai din acest motiv este așezat la începutul acestui **Buchet de Muzică** capitolul **Teoria Muzicii Bisericești Orientale**, unde autorul expune

¹² Ieromonahul Amfilohie Iordănescu, **Buchet de muzică (psaltichii)**, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1933, **Prefață**.

principiile și regulile de căpătâi ale muzicii psaltice. Mai departe, Ierom. Amfilohie arată faptul că în această carte el a răspuns cerințelor pastorale și misionare din vremea sa, „cătând - spune el - să redau cântărilor din acest Buchet o formă simplă, ușoară și plăcută așa cum se obișnuiește a se cânta astăzi în biserică,” totodată, „venind și în ajutorul noilor începători.”¹³

În cea de-a doua parte a **Prefetei**, autorul își exprimă mulțumirea sufletească de care se bucură prin ieșirea acestui volum de sub lumina tiparului, dar și faptul că „dorința și stăruința mea a fost ca să fac o carte mai completă, dar criza financiară ce bântuie peste tot și peste toate, precum și scumpetea tiparului, m-au pus în imposibilitatea de a-mi ajunge scopul, mărginindu-mă numai la lucrarea de față.” De asemenea, autorul își cere iertare pentru greșelile care s-au mai strecurat la tipărirea volumului de față, spunând că „am pus la sfârșitul cărții o erată din care se va putea îndrepta greșalile întâlnite, rugând pe cel ce va face aceasta s-o facă cu dubul blândeții, căci a nu greși este cu neputință.”¹⁴ În final, autorul mărturisește cu sinceritate că „nu pentru a mă lăuda (am alcătuit acest Buchet de Muzică), ci numai pentru a contribui și eu cu ceva pentru binele obștesc și pentru slava și lauda lui Dumnezeu, Celui în Treime lăudat. Amin!”¹⁵

Pe verso-ul foii de Prefață se găsește imprimat portretul Ierom. Amfilohie Iordănescu și cinci citate din psalmi ce fac referire la cântarea adusă lui Dumnezeu. La p. 1 găsim imnul **Lumină lină**... din cadrul slujbei Vecerniei, unde se specifică faptul că este „dedicată Preasfințeniei Sale, Preasfințitului Gherontie Nicolau, Episcop de Constanța, făcută (compusă) astăzi, 10 martie 1934, de autor.” Pe verso este imnul **Pe stăpânul**..., ce se cântă la intrarea arhierelui în biserică.

De la p. 3 până la p. 30 găsim prima parte a acestui **Buchet de Muzică**, și anume **Teoria Muzicii Bisericești Orientală (psaltichie)**. Această parte de început este împărțită în 12 capitole, la care se adaugă și **Tabloul general al scărilor (scările diatonice și cele cromatice)**, după care sunt câteva exerciții de paralaghie, adică exerciții pentru deprinderea și

¹³ **Ibidem.**

¹⁴ **Ibidem.**

¹⁵ **Ibidem.**

învățarea notelor muzicale. În cele 12 capitole, autorul redă într-o formă concisă și foarte simplă chiar și pentru începători, regulile care stau la baza muzicii psaltice. Astfel, el face o incursiune prin teoria muzicii în general, apoi prezintă notele muzicale bisericești, explicând rolul și modul cum acționează fiecare. În ultimul capitol prezintă și explică cele 8 glasuri bisericești, totodată arătând specificitatea și modul de intonare al fiecăruia. Un alt aspect foarte util, mai ales pentru începători, este **Tabloul general al scărilor**, unde sunt prezentate grafic și explicate cele 3 genuri ale glasurilor psaltice: diatonic, enarmonic și cromatic. Acest tablou grafic este de mare ajutor și pentru cântăreții care au o oarecare experiență, deoarece toate cele 3 genuri de care am amintit sunt reprezentate clar și explicit, ele putând fi reținute foarte ușor cu ajutorul memoriei vizuale. Pe verso-ul foii de titlu este un text în care autorul oferă câteva prețioase mențiuni legate de prima parte a acestui volum, text pe care îl redăm în întregime: „*Pentru predarea muzicii bisericești. Subsemnatul, am socotit de cuviință a face prescurtarea de față a teorii muzicii bisericești, arătând punctele cele mai principale ale ei; și pentru ca elevul să poată priceapă mai cu ușurință teoria, am împărțit-o cu întrebări și răspunsuri, expunând-o într-o formă socratică, rămânând ca celelalte ce vor mai întâmpina în executarea cântărilor, profesorul să dea explicațiile cerute.*” Pe p. 29 este o schiță autobiobibliografică a autorului, pe care am redat-o mai sus.

De la p. 31 până la p. 72 se desfășoară cea de-a doua parte a acestui volum, **Cântări la Vecernia Mare**. Aici găsim cele mai uzuale cântări din slujba privegherii, cum ar fi: **Veniți să ne închinăm...** glas 8, **Anixandare: Deschizând Tu mâna Ta...** glas 8 de D. Suceveanu, **Fericit bărbatul...** glas 8 în două variante compuse de autor. Apoi urmează **Doamne strigat-am...**, **Dogmatica** și **Troparul Învierii** pe toate cele 8 glasuri. De la p. 65 până la p. 69 este **Slava...** pe opt glasuri ce se cântă la Vecernia praznicului Adormirii Maicii Domnului: **Cu voia cea dumnezeiește...**, compusă de Ierom. Amfilohie. De la p. 69 până la p. 72 mai găsim două variante ale imnului **Lumină lină...** pe glasurile 2 și 7, iar pe ultima pagină sunt troparele ce se cântă la **Binecuvântarea pâinilor** de la Litie: **Născătoare de Dumnezeu...** glas 5 tetrafon și **Bogații au sărăcit...** glas 7.

De la p. 73 începe a treia parte al acestui volum, și anume **Cântări la Utrenie**, care se încheie la p. 199. În cea de-a treia parte se găsesc următoarele cântări: **Polielee: Robii Domnului...** pe glasurile 1, 8, 5 cu **Slavă... Și acum...** de după polieleu; **Cuvânt bun...** (polieleu ce se cântă la praznicele închinare Maicii Domnului) pe glasul 8; **La răul Babilonului...** (polieleu ce se cântă în perioada Triodonului) pe glasul 3 de D. Suceveanu. După care urmează **Binecuvântările Învierii** pe glasul 5 tetrafon, **Slavă... Mărire Ție Treime... Și acum... Bucură-te ceea ce ești...** glas 1, de după mărimuri, **Antifonul glas 4: Din tinerețile mele...** (pe scurt), **Slavă... Și acum... Pentru rugăciunile...** glasurile 2 și 7, **Miluieste-mă Dumnezeu...** **Înviind din mormânt...** glasurile 6 și 7, Psalmul 50: **Miluieste-mă Dumnezeu...** pe glasul 7 varis, și stihurile: **Ușile pocăinței...**, **În calea mântuirii...** glas 8 și **La mulțimea faptelor mele...** glas 6 ce se cântă în perioada Triodului. De la p. 117 până la p. 123 se găsește imnul **Toată suflarea...** de la Laude pe toate cele opt glasuri. De la p. 123 până la p. 138 sunt **Cele 11 voscresne ale Învierii**, după care urmează: **Slava... La adormirea ta...** glas 6 de la Laude - Praznicul Adormirii Maicii Domnului și **Slava... la Duminica Sfinților Părinți** (de la Sinoadele Ecumenice): **Ceata Sfinților Părinți...** glas 8, apoi **Condacul la Canonul cel Mare: Suflete al meu...** glas 6, **Cântări la Acatistul cel mare** (din săptămâna a 5-a a Postului Mare): **Dumnezeu este Domnul... Porunca cea cu taină...** glas 8, **Condacul: Apărătoarea Doamnă...** glas 8, **Cântări din Săptămâna Patimilor: Aliluia... Iată Mirele vine...** glas 8 trifonic, **Când slăviții ucenici...** glas 8 trifonic, **Cămara Ta Mântuitorule...** glas 3, **Slava...** de la Stihovna Laudelor din Miercurea Mare: **Doamne femeia...** glas 8. De la p. 154 sunt 5 variante de **Slavoslovii originale** (compuse de autor) pe glasurile: 1, 6, 6 cu 1, 7 protovaris și 8. Apoi urmează: **Slavoslovia lui Ghelasie Arhim. Basarabeanul** pe glasul 5, **Stihuri ce se cântă la Întâmpinarea Domnului în loc de „Ceea ce ești mai cinstită...”** pe glasul 3 de D. Suceveanu, câteva cântări la Învierea Domnului: **Hristos a înviat...**, **Cu trupul adormind...** și **Ziua Învierii...**, apoi două stihiri de la **Slavă... Și acum... după Polieleu, ce se cântă la Praznice când se fac Privegheri**

(pe larg), una tradusă de Macarie Ieromonahul pe glasul 5 și cealaltă prelucrată de A. Pann pe glasul 5.

Ultima parte, cea mai consistentă și cea mai importantă, se intitulează **Cântări la Sfânta Liturghie a lui Ioan Gură de Aur** și se află între p. 201 și p. 429. Aici se găsesc toate imnurile ce se cântă în cadrul Sfintei Liturghii, după cum urmează: **Ectenia Mare** și **Antifoanele** (pe scurt și pe larg) pe glasurile: 8, 6 și 7, **Troparele Învierii ale celor opt glasuri, care se cântă în Duminici după Vohodul mic** (trebuie menționat faptul că aceste tropare sunt compuse de autor într-o variantă puțin mai lungă decât cele normale și se cântă în tactul stihiraric), **Sfinte Dumnezeule...** pe glasurile 1, 2, 3, 5, 7 și 8 și răspunsuri la ectenia întreită. De la p. 251 până la p. 276 sunt 12 variante de **Heruvic mici și mari compuse din teze și melofaceri, după diferiți autori**, pe glasurile 1, 3, 4, 5, 6, 7 și 8. După aceste **Heruvic** sunt **Răspunsurile Mari** pe glasurile 8, 3, 5, 6 compoziții ale autorului, dar și ale lui A. Pann, Iosif Naniescu și Nae Mateescu.

Urmează un capitol foarte important, și anume **Axioane originale**, unde găsim 25 de Axioane compuse sau traduse în majoritate de Ierom. Amfilohie Iordănescu, dar și de Anton Pann, Ieromonahul Macarie, Protos. Varlaam, Iosif Naniescu etc., pe toate glasurile. În continuare, p. 341-362, sunt **Acsioane Prăznicare, compuse de Macarie Ieromonahul, mare dascăl, traducător și compozitor de muzică bisericească orientală**. De la p. 363 la p. 382 găsim câteva cântări la Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, care din punct de vedere al textului liturgic sunt la fel ca la Liturghia Sfântului Ioan Hrisostom, excepție făcând axionul de la Liturghia Sfântului Vasile: **De tine se bucură...** Aici găsim adaptate pentru Liturghia Sfântului Vasile, următoarele imnuri: **Heruvic...** glas 5, **Răspunsuri Mari...** glas 2 și 8 și **Acsion: De tine se bucură...** glasurile 8 și 5. Urmează câteva cântări la Liturghia Sfântului Grigorie Dialogul: **Să se îndrepteze...** glas 1, **Heruvic: Acum puterile...** glasurile 5 și 8, **Kinonicul: Gustați și vedeți...** glas 1. În continuare sunt cântări specifice Săptămânii Pătimirilor, și anume: **Heruvic în Joia Mare: Cinei Tale celei de Taină...** tradus din grecește pe glasul 6, **Acsion în aceeași zi: Din ospățul...** glas 5 de Anton Pann, **Heruvic în Sâmbăta Mare: Să tacă tot trupul...** glas 5 - tradus din grecește și **În**

locul Acționului, în aceeași zi: Nu te tângui... glas 6 de Anton Pann. După aceste sunt 3 seturi de **Răspunsuri Mari** pe glasurile 5 și 6 (compuse de Amfilohie Iordănescu). Apoi este un **Polieleu al Maicii Domnului: Cuvânt bun...** glas 8, care, din specificația notei de subsol, trebuia pus în partea a doua, alături de celelalte polilee. De la p. 410 până la sfârșit se găsește capitolul numit **Irmoase calofonice**, în care găsim: **Cel ce ai săturat...** glas 8 de Dimitrie Suceveanu, **Brațele părintești...** glas 1 de Schimonahul Nectarie, **Împărate ceresc...** glas 6 în - două variante - de Ierom. Amfilohie Iordănescu, **Cântare de umilință: Cuprins sunt...** glas 1 de Amfilohie Iordănescu, **Vai înnegritule suflete... Slava... Stîhoavnei din Duminica lăsatului sec de carne**, glas 8 de Macarie Ieromonahul, **Plâng și mă tânguiesc...** glas 6 - 2 variante - de Amfilohie Iordănescu, **Crucii Tale...** glas 6, **Pe stăpânul...** trei variante pe glasurile 5, 7 și 2 (ultima în limba greacă) și **Cântarea dimineții...** glas 5.

Din cele arătate mai sus am văzut că Ierom. Amfilohie Iordănescu și-a dedicat ce-a de-a doua parte a vieții sale monahismului, cărților și muzicii bisericești. Munca sa de pe parcursul întregii vieții a fost încununată de apariția **Buchetului de Muzică (psaltichii)** și a **Anastasimatarului** alcătuit de D. Suceveanu. De asemenea, trebuie amintit și faptul că Amfilohie Iordănescu a fost primul cântăreț ce a transpus opera muzicală a lui Dimitrie Suceveanu din alfabetul de tranziție în alfabetul latin, cel pe care îl folosim și noi astăzi. **Buchetul de Muzică** tipărit la București în 1933 a cunoscut o largă răspândire pe teritoriul țării noastre. Cele mai multe dintre exemplare, după cum era și firesc, s-au găsit în Muntenia. Însă am constatat, cu surprindere, că multe exemplare s-au găsit în Moldova, dar mai ales în Ardeal. Astfel că, putem afirma cu tărie că lucrările alcătuite de „*smeritul cântăreț Athanasie Iordănescu*”¹⁶ încă mai răspund cu succes nevoilor actuale ale cântăreților, dar mai ales nevoilor credincioșilor care participă la slujbele Bisericii Ortodoxe. Acest fenomen s-a făcut simțit și în timpul vieții lui Amfilohie. Tocmai din acest considerent cântărețul muntean își adaptează lucrările sale muzicale, pentru a veni în ajutor credincioșilor și slujitorilor

¹⁶ *Privig[h]erul*, f. 1 - Biblioteca Academiei Române - Ms. Rom. 3961.

Sfântului Altar. Acest fapt face ca opera muzicală a lui Amfilohie Iordănescu să fie mai actuală ca niciodată. Poate nici autorul nu s-a gândit că truda sa în ogorul muzicii bisericești va dăinui în timp și va folosi atâtor generații.

Așadar, ieromonahul Amfilohie Iordănescu rămâne un reper în muzica bisericească autentică, lucrările lui fiind socotite ca cele mai de trebuință, alături de cele ale lui Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, Ștefan Popescu, Ioan Zmeu etc.

**Dumitru Cionca (1868-1946),
un preot greco-catolic cu dragoste de carte**

Dr. VIOREL CÂMPEAN
Drd. MARTA CORDEA
Biblioteca Județeană Satu Mare

Abstract

Dumitru Cionca (1868-1946), a Greek-Catholic Priest with Love for the Book

Dumitru Cionca (1868-1916) was an illustrious son of his native village, Bârsău de Jos, where he was a Greek-Catholic priest for more than 30 years. He has been collecting and publishing folklore since the time he was a student at Gherla. Member of „Astra,” he was involved in the struggle of national emancipation, being delegated to the Great National Assembly in Alba-Iulia on 1 December 1918. Our article also highlights his bibliophilic concerns.

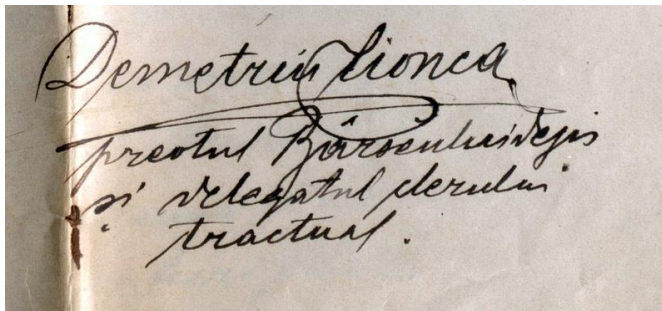
Keywords: *Dumitru Cionca, Greek-Catholic, folklorist, 1 December 1918, Astra, bibliophile*

Unul dintre oamenii de seamă pe care i-a dat localitatea Bârsău de Jos (jud. Satu Mare) a fost preotul greco-catolic Dumitru Cionca. De altfel, putem spune că și-a contopit viața cu localitatea natală, Bârsău de Jos, deoarece a slujit în această parohie vreme de mai bine de trei decenii. În istoriografia sătmăreană personalitatea sa a fost scoasă în evidență prin preocupările sale pentru culegerea de folclor, dar și pentru activitatea în parohia greco-catolică Bârsău de Jos.¹ Mai nou, prin grija profesorului Augustin Jurge au văzut lumina tiparului trei lucrări monografice dedicate comunei Bârsău, aflate de altfel și în lista noastră bibliografică.

¹ Viorel Câmpean, *Părintele Dumitru Cionca, un culegător de folclor mai puțin cunoscut*, în *Confluențe*, an V, nr. 1 (10), martie 2010, p. 28-29; Idem, *Oameni și locuri din Sătmăre*, Satu Mare, 2008, p. 137-139.

Dumitru Cionca s-a născut în 7 noiembrie 1868 la Bârsău de Jos, în familia învățătorului Longin Cionca și a Iulianeii Gâz (n. 1848, Săbișa - m. 1910, Bârsău de Jos).² În aceeași familie s-au mai născut fiul Victor (n. 1865-m. 1943) și fiica Ludovica, căsătorită cu învățătorul Paul Micle.³

Numele de familie Cionca este unul dintre cele mai vechi pe care le-am întâlnit la Bârsău de Jos. De altfel, încă în jurul anului 1790 avem știre de

un paroh și mare proprietar în această localitate pe nume Todor Cionca (Csonka), alte familii nemeșești în localitate fiind Codran (Kodrán) și

Someșan (Szamosan).⁴ Cât privește numele Cionca, ar mai fi de amintit, păstrându-ne în zonă, faptul că paroh între anii 1836-1879 la Bârsău de Sus a fost preotul Daniel Vultur (1813-1879), care era căsătorit cu Maria Cionca, fiica parohului Todor Cionca. Această afirmație o fac doi fii ai satului, în una din cele trei lucrări monografice dedicate comunei Bârsău. Tot aceeași

² D.J.A.N. Satu Mare, *Colecția registrelor parohiale*, dosar 207, f. 95 v.-96.

³ Paul Micle (1874-1958), unul dintre cei mai vestiți dascăli din Sălaj, a fost învățător la Bârsău de Jos și Cehu Silvaniei, unde a reușit să pună bazele unei școli de meserii și ale unei reuniuni culturale. Vezi și Simion Oros, *Almanahul dascălilor noștri. Viața și activitatea învățătorilor din județul Sălaj, eșii la pensie și a celor decedați dela Unire (1919-1934)*, Zalău, 1934, p. 103-104.

⁴ Ioan P. Lazăr, Dionisie Stoica, *Schița monografică a Sălajului*, Șimleul-Silvaniei, 1908, p. 198.

afirmă că Dumitru ar fi fost nepotul lui Teodor Cionca,⁵ lucru plauzibil, preoții trimițându-și în general copiii la preoție sau la dascălie.

Dumitru Cionca făcea parte dintr-o familie bogată, cu proprietăți întinse în zonă, de-a lungul anilor el făcând parte din comitetele de conducere ale Băncii „Seineana” din Seini sau fiind „partoș” la arendarea fabricii de sticlărie din Poiana Codrului.⁶

Clasele primare le-a efectuat sub îndrumarea tatălui său la școala confesională din satul de baștină. Apoi, a studiat la școala trivială din Băsești, una din cele 18 (reduse după aceea la 12) școli întemeiate printr-un rescript al împăratului Iosif al II-lea, cu un program de studii mai vast decât cel din școlile confesionale. A fost recomandat la preoție, alături de colegul său Teodor Bara din Bârsău de Sus, de către protopopul Periceiului, Grigore Pop.⁷

Din clasa III-a gimnazială până la terminarea ciclului liceal îl găsim ca elev la Liceul Catolic Regesc din Satu Mare. A fost coleg în primul an cu viitorul preot greco-catolic Pamfil Vălean și cu viitorul inginer Gabriel Pop-Lemeni.⁸ Apoi, în clasa IV-a și a V-a a fost coleg cu Antoniu Băliban și Gabriel Pop-Lemeni.⁹ Demetriu Cionca rămâne însă și următorii doi ani școlari să studieze la Satu Mare.¹⁰ În ultimul an de liceu printre colegii lui s-a numărat și Kupár Rezső,¹¹ o personalitate cu origine românească, cu o biografie tumultuoasă, ultimii ani din viață funcționând ca profesor la

⁵ Augustin Jurge, Horia Adrian Jurge, *Pagini monografice. Istorical bisericii și evoluția cultului religios în Comuna Bârsău, Județul Satu Mare*, Cluj-Napoca, 2013, p. 33.

⁶ *Ibidem*, p. 37.

⁷ Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, București, 1971, p. 188.

⁸ *A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1880/1881 Évi Értesítője*, 1880/1881, p. 22.

⁹ *Ibidem*, 1881/1882, p. 24; *Ibidem*, 1882/1883, p. 40.

¹⁰ *Ibidem*, 1883/1884, p. 56; *Ibidem*, 1884/1885, p. 26.

¹¹ *Ibidem*, 1885/1886, p. 59.

„școalele Beiușului,” unde îl găsim sub numele de Radu Cuparu sau Radu Gedeon.¹²

De notat că în anii cât Dumitru Cionca a studiat la Satu Mare, profesor de limba și literatura română și de religie greco-catolică la vechea instituție școlară a fost dr. Vasile Lucaciu.

În clasa a III-a și a IV-a diriginte i-a fost profesorul Sarmaságh Géza, iar în clasa a VII-a Ratkovszky Pál.

Dumitru Cionca a urmat după aceea cursurile Seminarului Teologic din Gherla, absolvind în 1890; i-a avut colegi de generație pe alți preoți greco-catolici care i-au îndrumat spiritual pe credincioșii sătmăreni ori sălăjeni din alte parohii: Antoniu Băliban (Acăș, Băsești, Unimăt),¹³ Laurențiu Bran (Someș-Săplac azi Aluniș, jud. Sălaj, primul traducător al lui Mihai Eminescu în limba maghiară), Dumitru Cupșa (Giorocuta),¹⁴ și aceștia cu preocupări literare, istoriografice sau de culegere a folclorului.

S-a căsătorit în 23 octombrie 1892 la Bârsău de Sus cu Aurelia Oșian, fiica notarului din localitatea vecină cu Bârsău de Jos, Ioan Oșian și a Mariei Bancoș. Au fost cununați de către părintele Constantin Lucaciu, care tocmai atunci și-a început slujirea la Iojib, în calitate de martori figurând avocatul de la Șomcuta Mare, D. Papolczy.¹⁵ A fost hirotonit în 1893.

Revenind la studiile de teologie, consemnăm faptul că Demetriu Cionca a făcut parte din Societatea de lectură a teologilor uniți din Gherla „Alexi-Șincaiana.” S-a numărat printre redactorii revistei manuscrite *Steaua mării*, o publicație manuscrisă fondată în 1868; în 1887 redactorii revistei

¹² Viorel Câmpean, Marta Cordea, *Ediții neseemnate în „Bibliografia Românească Modernă” ale unor lucrări întocmite de Radu Cuparu*, în *Bibliotheca septentrionalis*, Baia Mare, an XX, nr. 2 (39), 2012, p. 148-154.

¹³ Viorel Câmpean, *Antoniu Băliban și preocupările sale folcloristice*, în *Confluente*, Satu Mare, nr. 2 (5), iunie 2007, p. 30.

¹⁴ Idem, *Preoții greco-catolici Dumitru și Domițian Cupșa, personalități ale localității Câmpia Sălaj*, în *Flori de crin*, Șimleu Silvaniei, an XVII (serie nouă), nr. 1 (62), martie 2017, pp. 7-10.

¹⁵ D.J.A.N. Satu Mare, *Colecția registrelor parohiale*, dosar 212, f. 82 v.-83.

erau: Ioan Chiș, Simeon Szabo, Ioan Vereș, Demetriu Cionca, Laurențiu Bran, Iuliu Moldovan, Vasile Pop și Vasile Vaida, președinte al societății care patrona revista fiind Emil Bran, iar vicepreședinte Ioan Chiș.¹⁶ În această publicație poeziile populare ocupau un loc de cinste.¹⁷ Pe vremea cât a fost student la seminar, semnătura lui o găsim în calitate de autor al unor culegeri de folclor din Bârsău de Jos.¹⁸ Remarcăm printre culegătorii de folclor și pe preoții sălăjeni Emil și Laurențiu Bran (înrușiți cu vrednicul de pomenire Petru Bran), dar și pe un alt preot greco-catolic originar din părțile noastre, Ioan Șavaniu.¹⁹ Se pare că Dumitru Cionca a avut preocupări de culegere a creațiilor folclorice încă de pe vremea când era elev.²⁰

Știm de asemenea că a tradus în paginile menționatei reviste „*novela franceză*” **Caractere nobile**.²¹ De asemenea, a cules pentru această revistă cântece de dor și satirice.

Prima parohie în care funcționat a fost Poptelec, districtul Bred, o parohie destul de mare, în care, spre exemplu, în 1898 viețuiau 875 de suflete greco-catolice.²²

¹⁶ Mircea Popa, Valentin Tașcu, *Istoria presei românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*, București, 2003, p. 336.

¹⁷ Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1970, pp. 42-43.

¹⁸ Viorel Rogoz, *Familia în credințe, rituri, obiceiuri (studiu de etnologie aplicată pe un material din Ținutul Codrului)*, Satu Mare, 2002, p. 10.

¹⁹ Ioan Șavaniu (1862-1907). A studiat teologia la Seminarul din Gherla. Hirotonit în 1895. A activat în cadrul Societății „Alexi-Șincaiene,” colaborând și la revista manuscrisă *Steaua mării*, cu balade (*Fata amăgită*), cântece de dor și satirice, culese cu mult sărg din popor. A avut permanent preocupări folclorice, publicând texte în *Tribuna*, *Universul literar-septemânal*. A slujit o bună perioadă alături de dr. Vasile Lucaciu la Șișești, din 1900 până la repausare (vezi Viorel Câmpean, *Preoți din Sătmar*, mss.).

²⁰ Viorel Câmpean, *Părintele Dumitru Cionca...*, p. 28-29.

²¹ Mircea Popa, Valentin Tașcu, *op. cit.*, p. 337.

²² *Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898*, Gherla, MDCCCXCVIII, p. 162.

În iunie 1898 a trecut la veșnicie parohul slujitor din Bârsău de Jos, pr. Ioan Simeon.²³ Astfel, din iulie 1899 cariera preoțească a părintelui Dumitru Cionca a fost strâns legată de parohia Bârsău de Jos, localitatea de baștină, unde a slujit până în 1933, când în fapt a trecut în pensie. Parohia natală era cam de același rang cu Poptelecul, în 1898 numărând 835 de credincioși greco-catolici.²⁴ Pentru că parohia era dintre cele mai sărace, Ministerul Cultelor a acordat între anii 1906-1907 un ajutor de stat de câte 250 de coroane, iar în 1908 un ajutor în sumă de 436,59 coroane.

În anul 1900 s-au finalizat lucrările la turnul bisericii; lăcașul a fost consacrat în anul 1908 cu hramul vechii biserici, „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil.”²⁵

A fost tot timpul sprijinitorul dascălilor satului, pentru bunul mers al școlii confesionale din Bârsău de Jos.²⁶ Deținea titlul de protopop onorar încă din 1922, având în 1932 și funcția de asesor al distr. Sylvania.

La Bârsău de Jos au văzut lumina zilei copiii: Aurelia (1899, decedată la vârsta de 6 ani), Veturia-Maria (1901, c. cu pr. Dumitru Hălmăgian), Demetriu Teofil (1904-1965, absolvent de Drept), Octavian (1906-1926), Aurelia (1909). Decesurile celor doi copii în floarea vârstei au adus multă tristețe în familia Cionca.

Deosebit de activ pe țărâm național, a activat în rândurile Astrei, în cadrul despărțământului Șimleu.²⁷ Îl găsim încă din anul 1895 ca membru

²³ *Ioan Simeon* (1833-1898). Hirotonit în 1857, a fost atașat de parohia Bârsău de Jos, unde a funcționat din 1861 până la repausare. Sub păstorirea sa, în 1867 a fost zidită biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril.” S-a cheltuit un capital de peste 20.000 de cor. Membru al Astrei. S-a remarcat și în adunarea de bani pentru ajutorarea soldaților români aflați în războiul pentru cucerirea independenței.

²⁴ *Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898*, Gherla, MDCCCXCVIII, p. 166.

²⁵ Augustin Jurge, Horia Adrian Jurge, *Pagini monografice. Istoricul bisericii și evoluția cultului religios în Comuna Bârsău*, p. 33-34.

²⁶ Idem, *Pagini monografice cuprinzând istoricul școlii și evoluția învățământului local în comuna Bârsău, județul Satu Mare*, Cluj-Napoca, 2011, pp. 103-105.

ajutător, pentru ca în 1908 să fie în lista membrilor ordinari.²⁸ După 1 decembrie 1918 figurează printre membrii pe viață ai Asociațiunii.²⁹ În 1906 se număra printre cei 68 de membri români ai comitetului jurisdicțional al comitatului Sălaj, în categoria celor 43 de membri aleși.³⁰

Pe plan politic, în jurul anului 1906 a fost unul dintre aprigii sprijinitori ai candidaturii la alegeri a lui George Pop de Băsești, alături de avocatul Andrei Cosma ori de fostul coleg de seminar, pr. Antoniu Băliban, pe atunci paroh la Băsești și secretar personal al ilustrului patriot din localitate.³¹

Mai multe informații despre implicarea părintelui Cionca în sprijinirea candidatului român la alegeri avem din anul 1910. De această dată candidat în circumscripția electorală careia îi aparținea Bârsăul de Jos a fost dr. Ioan Erdelyi. Dintr-un raport al plutonierului de jandarmi Székely referitor la turneul electoral al „reprezentantului național român,” aflăm că la Bârsău de Jos „preotul Dumitru Cionca a atenționat poporul cu toba în dimineața zilei de 19 ca să aibă grijă și să fie acasă, deoarece vine candidatul care este din sângele lor și să nu se teamă de nimic, deoarece acum și așa este sigură victoria drapelului nostru, deoarece și capul administrației prim-pretorul Vladimir Nikolajevics este de partea lui și el vine cu alaiul [candidatului], iar când s-a văzut alaiul că se apropie a tras clopotele în turnul bisericii greco-catolice, apoi înainte de a fi sosit candidatul a ținut o cuvântare poporului

²⁷ Ioan Ardeleanu-Senior, „Astra” în Țara Silvaniei. Din prilejul împlinirii a 75 de ani de existență a Despărțământului „Astrei” sălăjene, (manuscris), 1946, p. 19.

²⁸ *** *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român în nord-vestul României. Documente (1862-1947)*, Cluj-Napoca, 2011, pp. 76, 136.

²⁹ *Transilvania*, an XLIX, nr. 1-12, 1 decembrie 1918, p. 12.

³⁰ *** *Lupta românilor din Țara Silvaniei pentru drepturi politice și făurirea statului național unitar român (1905-1918)*, Cluj-Napoca, 1985, p. 30.

³¹ Ioan Tomole, *Românii din Crișana, Sălaj și Sătmar în luptele național-electorale de la începutul secolului al XX-lea*, Baia Mare, 1999, p. 126; *** *Lupta românilor din Țara Silvaniei...*, p. 46.

*adunat, deci în lipsa reprezentantului administrației, cu privire la care s-a întocmit raport pretorului din Cebu-Silvaniei. În prezent, în toate comunele, poporul este încă liniștit.”*³²

Aceasta era implicarea națională a părintelui Cionca. În tradiția satului a rămas însă, pe lângă faptul că avea o proprietate întinsă chiar și la Fărcașa (azi în jud. Maramureș), „*acționar la Banca Națională din Seini și părtaș la arendarea mai târziu a fabricii de sticlărie din Poiana Codrului,*” mai interesant fiind faptul că în 1903, cu ocazia unei mari adunări a Partidului Social Democrat, care s-a desfășurat la Ariniș, localnicul Ioan Bran (n. în 1877) „*e chemat la Dumitru Cionca - preot și moșier din sat - și palmuit pentru aderența sa la ideile social-democratice.*”³³ Privind astăzi retrospectiv atitudinea națională a preotului, dar organic anti-stângistă, descoperim atitudinea emblematică a poporului român, ilustrat în acest caz de un reprezentant al elitei românești din Sătmăr la începutul secolului al XX-lea.

În 23 noiembrie 1918 a fost ales președinte al Comitetului Național Român local; din organizație făceau parte 21 de membri, dintre care 3 erau intelectuali³⁴, președintele - paroh și fiii săi, Ionel și Emil, acesta din urmă și notar al ședinței. În aceeași zi, 23 noiembrie 1918, a fost organizată și Garda națională română, în a cărei componență au intrat 40 de bărbați din localitate, în frunte fiind instalat fiul Emil, sublocotenent.³⁵ Garda avea comanda în limba română și purta pe chipiu insigna tricolorului român. „*După aceste constituiri, în frunte cu președintele adunării, Consiliului Național Român, Garda națională Română și toți românii adunați au depus jurământul de credință cu textul următor: <<Eu jor credință și alipire cătră Sfatul Român și că totdeuna voi asculta și numai poruncile Consiliului Național Român - Dumnezeu așa*

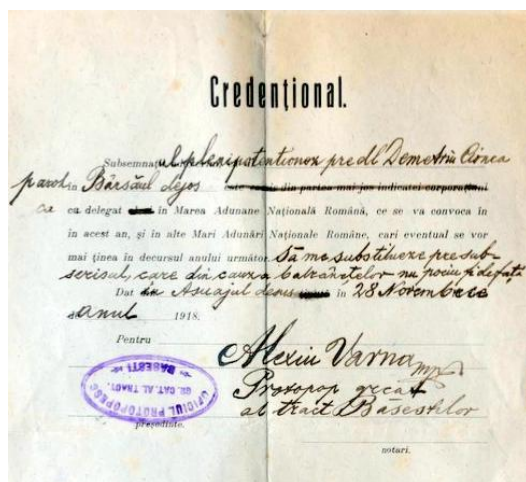
³² *Lupta românilor din Țara Silvaniei...*, p. 70.

³³ Augustin Jurge, Ioan Bran, *Comuna Bârsău. Pagini monografice*, Cluj-Napoca, 2009, p. 112.

³⁴ Viorel Ciubotă, *Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919)*, Satu Mare, 2004, p. 342.

³⁵ *Ibidem*, p. 348.

să-mi ajute>>.”³⁶ Despre evenimentele din acel frumos sfârșit de an 1918 și sângeroasele zile din începutul anului 1919 am mai scris,³⁷ de data aceasta anexăm studiului nostru textul întreg al prețiosului document.

În general, la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia au fost trimiși protopopii locurilor. În protopopiatul Băsești, de care aparținea și parohia Bârsău de Jos, credenționalul i-a fost înmănat părintelui Dumitru Cionca de către protopopul Alexiu Varna.³⁸ Este interesant că acel

³⁶ *** *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului național unitar român. Documente 1848-1918*, București, 1989, doc. 348, p. 481-482.

³⁷ Viorel Câmpean, *Oameni și locuri din Sătmar*, vol. III, Satu Mare, 2015, p. 332-341.

³⁸ *Alexiu Varna* (1841-1922). A absolvit gimnaziul la Baia Mare în 1860, iar apoi teologia la Gherla în 1864. Hirotonit în același an, a fost numit ca administrator parohial la Mireșu Mare. În 1876 este numit în parohia Băbeni, în 1877 fiind și protopop al districtului de care aparținea, Ciocmaia. Din 1880 a funcționat la Asuaju de Sus, deținând multă vreme și funcțiile de vice-protopop și protopop al districtului Băsești. A repausat la 20 decembrie 1922, când deținea titlul de arhidiacon onorar. Vezi: *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1900*, Gherla, 1900, p. 344; *Șematismul Venerabilului Cler Român Unit al Diecezei de Gherla pe anul 1925. De la înființarea Episcopiei anul 72. Dela Sfânta Unire a românilor cu biserica Apostolică a Romei anul 225*, Gherla, 1925, p. 88.

credențional era tipizat (textul cu litere aldine). Redăm în continuare acest text, păstrând ortografia epocii:

„*Credențional*

Subsemnatul plenipotențiez pe dl. Demetriu Cionca, paroh în Bârsăul de Jos ca delegat în Marea Adunare Națională Română, ce se va convoca în acest an, și în alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual se vor mai ținea în decursul anului următor să mă substituieze pre scrisul care din cauza bătrânețelor nu pociu fi de față.

Dat în Asuajul de Sus în 28 Noiembrie anul 1918.

Pentru [conformitate]

Alexiu Varna, protopop gr. cat. al tract Băseștilor.”

Părintele Cionca a mai avut doi băieți, cel puțin, Longin și Emil, probabil născuți în primii ani de slujire ai părintelui lor, deci în perioada trăită la Poptelec. Amândoi au avut de suferit în sângeroasa iarnă-primăvară a anului 1919, Emil fiind ucis cu sălbăticie de secuii bolșevici ai lui Kun Béla. Dar, să precizăm și împrejurările.

Suntem în primăvara anului 1919. Bârsăul se află la o limită de armate. În comuna Fărcașa, aflată la doar 5 km depărtare, staționau trupele românești eliberatoare. Ostilitățile au început chiar în Săptămâna Mare a anului 1919. Au fost făcuți mai mulți prizonieri în Joia Mare, deținuți cu toții în sălile școlii primare. Emil Cionca, dascăl în sat și sublocotenent în rezervă, împreună cu fratele său Longin (funcționar de bancă), sunt luați prizonieri chiar din casa părintească „aflată pre partea de sat numită <<Pustă>>. [...] Dumitru Cionca - preotul - este și el prins în timp ce se refugia spre moșia lui din Fărcașa.”³⁹ Un ordin de retragere primit de forțele de ocupație, cauzat de ofensiva trupelor române, a prilejuit fuga de sub escortă a câtorva prizonieri, în preajma pârâului Bârsărel. Frații Cionca sunt duși spre Pomi, de unde fratele mai mare, Longin, reușește să evadeze „dezbrăcat și desculț,

³⁹ Augustin Jurge, Ioan Bran, *Comuna Bârsău...*, p. 113.

înșelând vigilența santinelei și aleargă 10 km pe drumul spre Ardușat - unde face legătura cu frontul românesc. Spre zorii zilei, sublocotenentul voluntar al armatei române - Emil Cionca - comandantul Gărzii naționale din comuna Bârsău și unul din reprezentanții bârsăuanilor pe Câmpia Libertății din Alba Iulia la Marea Unire din 1918, cu numai cinci luni înainte, este executat alături de alți bravi români pe țărâmul râului Someș.”⁴⁰ Detalii cunoaștem și despre părintele său, pr. Dumitru Cionca, legat cu frânghia și transportat spre Satu Mare, eliberat însă de o persoană influentă care îl cunoștea foarte bine.⁴¹

După cum deja am precizat, părintele Dumitru Cionca a slujit cu credințioșie la Bârsău de Jos până în 1933, când a fost înlocuit într-o slujire de către pr. Simeon Pop. Succesorul lui, de asemenea fidel păstor sufletesc al bârsăuanilor până în 1965, era ginerele fratelui său, Victor Cionca. Astfel cei doi parohi au adunat împreună peste șase decenii de admirabilă slujire a credințioșilor din Bârsău de Jos.⁴² Despre părintele Cionca se știu astăzi puține lucruri în Bârsău de Jos, dar despre ginerele și succesorul său, mai apropiat în timp de noi - cei de astăzi, venerabilii bârsăuani vorbesc și astăzi cu frumoase cuvinte.

În 1938 era casier al administrației capitulare, asesor la Serviciul de conturi diecezan și asesor consistorial al Episcopiei Maramureșului.⁴³ Deținea și titlul de arhidiacon onorar, funcții care demonstrează prețuirea de care se bucura din partea consistoriului și a ierarhului locului, vrednicul de amintire episcop Alexandru Rusu.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 113-114.

⁴¹ *Ibidem*, p. 114.

⁴² Viorel Câmpean, *Oameni și locuri...*, p. 137-139.

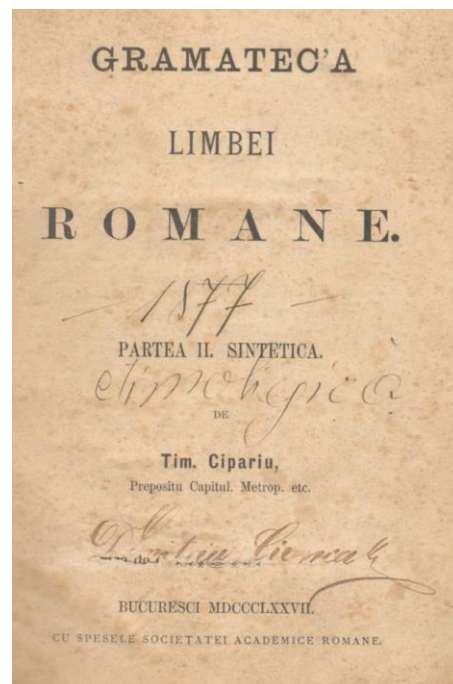
⁴³ *Șematismul provinciei Mitropolitane Române-Unite de Alba Iulia și Făgăraș*, 1938, Diciosânmărtin, p. 190.

Activitatea lui pe plan cultural și angrenarea sa în lupta pentru emanciparea națională ne fac să credem că a fost un îndrăgostit de cărți, aceste izvoare de înțelepciune. Unul dintre puținele volume rămase de la el este și **Gramatica limbii române. Partea II⁴⁴ Sintetică** a lui Timotei Cipariu,⁴⁵ carte apărută cu „spesele Societății Academice Române” la București în anul 1877 la Tipografia lui S. Filtsch (W. Krafft) din Sibiu („în Sabinii”). Cele 354 de pagini sunt învelite într-o copertă din carton marmorat iar cotorul este din pânză.

Pe pagina de titlu apare o însemnare, de fapt o informație la titlu, aparținând proprietarului cărții: „1877 etimologică Dimitrie Cionca [mp.]”

Considerăm binevenită aici o scurtă prezentare a acestui volum semnat de Timotei Cipariu, cunoscut ca „părintele filologiei române.”

Primele pagini (pp. III-IV) sunt alocate **Prefetei** (Prefatiune), semnată de autor („Autoriul”): „In locu de prefatiune lasăm se urmeze aci Program’a Societatei Acad. Romane, după carea s’a lucratu acesta parte a’ Gramatecei,” urmează apoi Programa - cu ceea ce trebuie să cuprindă „sintactică” gramaticii române, după Analele Soc. Acad. Rom. T.

⁴⁴ Volumul I a apărut în anul 1869.

⁴⁵ Timotei Cipariu (21 februarie 1805, Pănade, județul Alba - 3 septembrie 1887, Blaj), membru fondator al Academiei Române, filolog, lingvist, revoluționar pașoptist, teolog, pedagog etc.

Volumul este prevăzut și cu un motto aparținând poetului exilat la Tomis, Publius Ovidius Naso, el apărând pe pagina 1 a textului: „*Litera sermonis fua ministra mei. Ovidius*” (Literale limbii să devină ajutorul meu).

După părțile introductive (pag. 2: **Abreviature**, pag. 3-6: **Introduțiune**), de la pagina 7 până la pagina 290 urmează **Sectiunea I. Sintetica. Compozițiunea preste tot. Compusetiunea sintactica. Propusetiunea. Partile esentiali. Subiectul. Predicatul. Copula impreunatoriulu. Partile accidentali. Atributul. Apositul. Dependentele. Cercustantiele. Complementulu. Specie-le propusetiunei. Relatiunile propusetiunei**,” apoi **Capu II. Formele dictiunei. Tropi. Metafore. Proverbe**” și „**Capu III. Ortografia. Urme antice. Urme mai noue. Ortografia cirilica și latina. Sistema fonetica. Sistema etimologica. Diferentiele. Principiulu ortograficu. Puntele controversse. Alfabetulu.**

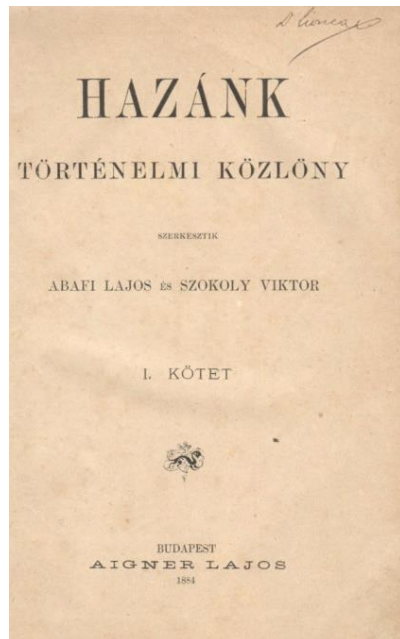
Fiecare subcapitol este prevăzut cu Note.

Urmează apoi partea intitulată **Conspectulu operei**, cuprinzând și ea Noțiuni generale de sintaxă, despre concordanța nominală și verbală, noțiuni de topică, ortografie și semne grafice.

Prezența acestui volum în biblioteca lui Dumitru Cionca atestă preocuparea sa stăruitoare pentru însușirea moștenirii lingvistice românești, pentru aprofundarea limbii materne – fapt care este oglindit în preocupările sale viitoare în domeniul folcloristicii dar și apartenența sa ulterioară la Societatea „Astra.” Nu putem ști când i-a parvenit această gramatică, dar, pe baza autografului de pe pagina de titlu, putem afirma că acest lucru s-a întâmplat la o vârstă adultă și nu în anii copilăriei (în momentul apariției volumului, Dumitru Cionca avea 9-10 ani).

Printre volumele pe care am găsit ex-librisul manuscris al lui Dumitru Cionca se numără și cel intitulat **Hazánk**.

De-a lungul timpului în Ungaria au apărut mai multe periodice cu titlu omonim. Publicația pe care o deținea Dumitru Cionca, poartă subtitlul

Történelmi közlöny (*Gazeta istorică*) și și-a început apariția în ianuarie 1884 cu o periodicitate lunară. Își propunea să trateze evenimente începând cu Pacea de la Satu Mare din 1711 și terminând cu cele din anul 1867,⁴⁶ fiind cunoscută pentru valoroasele articole istorice și amintirile referitoare mai cu seamă la evenimentele din 1848-1849.⁴⁷ Și-a încetat apariția în mai 1889, apărând până atunci 11 volume (55 caiete lunare).⁴⁸ Fondatorul, redactorul și editorul revistei a fost Abafi Lajos⁴⁹ (pe numele de familie Aigner), pe atunci editor și comerciant de cărți în Budapesta. În primul an de apariție, publicația **Hazánk** a fost redactată de fondatorul ei, împreună cu jurnalistul Szokoly Viktor.⁵⁰ Prin urmare,

Dumitru Cionca și-a achiziționat gazeta încă de la apariția ei.

⁴⁶ **Hazánk** /<https://hu.wikipedia.org/wiki/Hazánk> (folyóirat 1884-1889), accesat la 5 august 2017.

⁴⁷ **Ibidem.**

⁴⁸ Szinnyei József, **Magyar írók élete és munkái**, I kötet, Caban-Exner, Budapest, Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkiadóhivatala, 1891, col. 10-12.

⁴⁹ **Abafi Lajos** (11 februarie 1840 Nagy-Jécsa, comitatul Torontal - 19 iunie 1909 Budapesta), editor, istoric literar, bibliograf, membru al Societății Petőfi, entomolog ș. a.

⁵⁰ **Szokoly Viktor** (Szokoly Géza Bonaventura) (22 aprilie 1835 Oszlány - 8 mai 1913 Esztergom), proprietar de pământuri, jurnalist, a lucrat la mai multe gazete, fiind la rândul său fondatorul mai multor publicații periodice, printre care amintim **Garabonciás Diák**, **Hazánk s a Külföld**, **Heti Posta**. A redactat timp

Părintele Dumitru Cionca a trecut la cele veșnice în 1946, fiind înmormântat la Baia Mare, în cimitirul de lângă catedrala greco-catolică. Activitatea sa pe toate fronturile vieții a fost exemplară, noile generații de intelectuali din satul românesc având în personalitatea lui un model demn de urmat.

Anexa 1

1918 noiembrie 23, Bârsău de Jos.

Procesul verbal al adunării de constituire a Consiliului Național Român comunal Bârsău de Jos și a Gărzii Naționale Române locale.

Proces-verbal

luat în adunarea generală a locuitorilor români din comuna Bârsăul de Jos, ținută la 23 noiembrie stil nou, 1918.

Conducătorul adunării, domnul Demetriu Cionca, prezidează această adunare și publică că în urma concluzelor Consiliului național Român Central, în 12 a curentei s-a constituit Consiliul național Român comitatens pe teritoriul comitatului Sălăgiu și tot atunci s-au constituit comitetele cercuale cu însărcinarea să înființeze în toate comunele comitatului locuite de români secții comunale ale Consiliului național român comitatens, afiliat C<onsiliului> N<ațional> R<omân> C<entral>. Baza pe care stau toți locuitorii români din această comună sunt principiile determinate și fixate în „declarația” C<onsiliului> N<ațional> R<omân> C<entral>, adusă la cunoștința lumii în ședința Camerei din Budapesta în 18 octombrie anul curent, care s-a cetit și în această adunare. Președintele expune adunării de azi, că Consiliul Național Român nu este subordonat Consiliului național maghiar, ci este organizație echivalentă românească. Deci tratativele nu se pot face fuționând aceste două organizații, ci discutând ca părți independente și cooperând prin intermedierea membrilor exmiși. În timpul care va trece

de un an cunoscuta publicație **Magyarország és a Nagyvilág**, suplinindu-l pe redactorul acesteia, Balázs Sándor (Szinyeyi József, **Magyar írók élete és munkái**, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm>, accesat la 5 august 2017).

până la congresul de pace, trebuie să fim cu cea mai mare băgare de seamă, să nu se ivească tulburări, brutalități (...) în contra concetățenilor neromâni, fiindcă prin păstrarea ordinii ne manifestăm că suntem vrednici pentru deplina libertate națională. Adunarea generală înțelegând bine cele expuse de domnul președinte, decide cu unanimitate constituirea Consiliului Național Român în această comună și alege în Consiliul Național Român de președinte pe domnul Demetriu Cionca, de vicepreședinte pe domnul Ionel Cionca, de notar pe domnul Emil Cionca, iar ca delegați ai Consiliului Național Român pe următorii locuitori români din comună: Longin Michiș, Simion Ciurdaș, Gavrilă Bran Macovei, Ștefan Codațiu, Longin Marchiș, Mitru Pop, Gavrilă Bran <a> lui Gavrilă, Longin Cuceu, Vasiliu Jurge Maștei, Mihai Michiș, Gavrilă Bran Andreichi, Nechită Crainic, Mihai Cuceu Ioanaș.

Adunarea generală, pentru asigurarea ordinii în comună, decide constituirea Gardei naționale Române, care socotit 5% după numărul locuitorilor români, constă din 40 de gardiști, intrând în garda națională următorii locuitori din comună: Emil Cionca sublocotenent, Silviu Miclea stegar, Mihai Cuceu sergent major, Gavrilă Bran sergent, Ioan Codațiu, Longin Pop, Ioan Fintaș, Longin Jurge George, Lorințiu Bran, Flore Cionca, Longin Jurge Maștei, Vasiliu Bușecan, Vasiliu Pop, Ioan Oros, Ștefan Crișan, Ioan Cuceu a lui Ioan Macovei, Ioan Jurge a lui Vasiliu Maștei, Longin Crișan, Longin Gavriș, Flore Drăgan, Vasiliu Crișan, Ștefan Michiș a lui Mihai, Ștefan Michiș a Nechiti, Flore Cuceu a Văsălichii, Paul Miclea, Mitru Gavriș, Ioan Cuceu a lui Lupuchi, Indrei Băbaș, Vasiliu Brândușe, Ioan Bancoș, Longin Drigan a Văsălichii Grigi, Gavrilă Crainic, Victor Oșan, Ioan Jurge a lui Flore, Longin Jurge a Văsălichii lui Todor, George Horvat, Longin Cuceu a lui Costan, Ioan Drăgan a lui Filimon, Aurel Jurge a Văsălichii lui Măștei, Ioan Crișan a lui Filip.

Garda are comanda în limba română și poartă pe chipiu insigna tricolorului român. Comanda gardei naționale române se concrede românului Emil Cionca, sublocotenent.

După aceste constituiri, în frunte cu președintele adunării, Consiliului Național Român, Garda națională Română și toți românii coadunați în această adunare au depus jurământul de credință cu textul următor: „Eu jor credință și alipire cătră Sfatul Român și că totdeauna voi asculta și numai poruncile Consiliului Național Român - Dumnezeu așa să-mi ajute”.

Președintele adunării provoacă pe toți cei prezenți, să se reîntorcă în ordine, și ferindu-se de orice tulburări, la vetrele lor, și închide adunarea generală a românilor.

Demetriu Cionca, președinte

Emil Cionca, notar”

Arh. St. Cluj-Napoca, colecția Francisc Hossu-Longin, mapa nr. 276/2, fila nr. 130: publicat în *Lupta românilor din Țara Silvaniei pentru drepturi politice și făurirea statului național unitar român (1905-1918)*, Cluj-Napoca, 1985, p. 204-206; *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului național unitar român. Documente 1848-1918*, București, 1989, p. 481-482.

Bibliografie

a. Manuscrise

❖ Ardeleanu-Senior, Ioan, *„Astra” în Țara Silvaniei. Din prilejul împlinirii a 75 de ani de existență a Despărțământului „Astrei” sălăjene*, 1946;

❖ Câmpean, Viorel, *Preoți din Sătmar*.

b. Anuare școlare, șematisme, volume

❖ Albu, Nicolae, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971;

❖ *** *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român în nord-vestul României. Documente (1862-1947)*, autori: [Viorel Ciubotă, Ioan Viman, Adela Dobrescu, Maria Lobonț Pușcaș], Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2011;

❖ Câmpean, Viorel, *Oameni și locuri din Sătmar*, Satu Mare, Editura Citadela, 2008;

❖ Câmpean, Viorel, *Oameni și locuri din Sătmar*, vol. III, Satu Mare, Editura Citadela, 2015;

❖ Ciubotă, Viorel, *Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919)*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2004;

❖ Jurge, Augustin; Bran, Ioan, *Comuna Bârsău. Pagini monografice*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2009;

- ❖ Jurge, Augustin; Jurge, Horia Adrian, *Pagini monografice cuprinzând istoricul școlii și evoluția învățământului local în comuna Bârsău, județul Satu Mare*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2011;
- ❖ Jurge, Augustin; Jurge, Horia Adrian, *Pagini monografice. Istoricul bisericii și evoluția cultului religios în Comuna Bârsău, Județul Satu Mare*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2013;
- ❖ Lazăr, Ioan P.; Stoica, Dr. Dionisie, *Schița monografică a Sălajului*, Șimleul-Silvaniei, Institutul tipografic și de editură „Victoria”, 1908;
- ❖ *** *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea Statului național unitar român. Documente 1848-1918*, ediție de documente întocmită de: Viorel Ciubotă, Bujor Dulgău, Doru Radosav, Sergiu Vasil-Marinescu, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1989;
- ❖ *** *Lupta românilor din Țara Silvaniei pentru drepturi politice și făurirea statului național unitar român (1905-1918)*. Culegere de documente, note și comentarii de Ioan Tomole, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985;
- ❖ Pop, Dumitru, *Emil Bran, culegător de folclor*, în vol. *Studii de istoria folcloristicii românești*, Editura Umbria, Baia Mare, 1997, p. 127-142;
- ❖ Popa, Mircea; Tașcu, Valentin, *Istoria presei românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*, București, Editura Tritonic, 2003;
- ❖ Rogoz, Viorel, *Familia în credințe, rituri, obiceiuri (studiu de etnologie aplicată pe un material din Ținutul Codrului)*, Ediția a II-a, revăzută, Satu Mare, Editura Solstițiu, 2002;
- ❖ *Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898*, Gherla, Typis Typographiae Dioecesane, MDCCCXCVIII;
- ❖ *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1900*, Gherla, Typis Typographiae Dioecesane, 1900;
- ❖ *A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1880/1881 Évi Értesítője*, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó” Nyomda Gyorssajtóján, 1881;
- ❖ *A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1881/1882 Évi Értesítője.*, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó” könyvnyomdában, 1882;
- ❖ *A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1882/1883 Évi Értesítője*, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó” könyvnyomdában, 1883;

- ❖ *A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1883/4 Évi Értesítője*, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó” könyvnyomdában, 1884;
- ❖ *A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1884/5 Évi Értesítője*, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó” könyvnyomdában, 1885;
- ❖ *A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1885/6 Évi Értesítője*, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó” könyvnyomdában, 1886;
- ❖ Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkái*, vol. I, Caban-Exner, Budapest, Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkiadóhivatala, 1891;
- ❖ *Șematismul provinciei Mitropolitane Române-Unite de Alba Iulia și Făgăraș*, Diciosânmărtin, Editura Gazeta „Unirea Poporului”, 1938;
- ❖ *Șematismul Veneratului Cler Român Unit al Diecezei de Gherla pe anul 1925. De la înființarea Episcopiei anul 72. Dela Sfânta Unire a românilor cu biserica Apostolică a Romei anul 225*. Gherla, Tipografia Diecezană, 1925;
- ❖ Tomole, Ioan, *Românii din Crișana, Sălaj și Sătmar în luptele național-electurale de la începutul secolului al XX-lea*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1999.

c. Studii, articole

- ❖ Câmpean, Viorel, *Părintele Dumitru Cionca, un culegător de folclor mai puțin cunoscut*, în *Confluențe*, an V, nr. 1 (10), martie 2010, p. 28-29;
- ❖ Câmpean, Viorel, *Preoții greco-catolici Dumitru și Domițian Cupșa, personalități ale localității Câmpia Sălaj*, în *Flori de crin*, Șimleu Silvaniei, an XVII (serie nouă), nr. 1 (62), martie 2017, p. 7-10;
- ❖ Câmpean, Viorel; Cordea, Marta, *Ediții neșemnalate în „Bibliografia Românească Modernă” ale unor lucrări întocmite de Radu Cuparu*, în *Bibliotheca septentrionalis*, Baia Mare, an XX, nr. 2 (39), 2012, p. 148-154.

d. Surse electronice

- ❖ Hazánk/<https://hu.wikipedia.org/wiki/Hazánk> (folyóiratirat 1884-1889), accesat la 5 august 2017.
- ❖ Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkái*, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm>, accesat la 5 august 2017.

Începuturile jurnalismului radiofonic mureșean - *Radio Tîrgu Mureș*

Dr. ANGELA PRECUP
Tîrgu Mureș

Abstract

The Beginning of Radio Journalism in Mureș. Radio Tîrgu Mureș

March 2nd 1958 marked the appearance of the radio journalism in the Mureș area, with its destiny profoundly connected to the local written press of the communist period, due to an entire generation of common editors. By that time, Radio Tîrgu Mureș was the fifth regional studio after those previously created in Cluj and Craiova (1954), Timișoara (1955) and Iași (1956). Between 1958 - 1985, the first generation of radio journalists created and developed the local radio journalism, struggling to overcome the political restrictions and the strict censorship of the communist period, in order to provide not only politically predefined pieces of information, but also authentic productions to the listeners. Thus, Radio Tîrgu Mureș achieved a significant performance of becoming an outpost against censorship during the 70s, offering the regional culture the unique experience of the free expression, as explained by Cornel Moraru, chief-editor of *Vatra*, a representative cultural publication of the period. But the voice of the radio was brought to silence in January 1985, when the communist regime decided to close all the regional radios. During the fall of communism, Radio Tîrgu Mureș was reborn in December 1989, when the old team of editors restarted the bilingual transmission, in Romanian and Hungarian.

Keywords: *Radio Tîrgu Mureș, radio, communist period, journalism*

Povestea radioului mureșean, împletită cu cea a cotidianului **Steaua roșie** și a revistei **Vatra**, prin redactorii și semnatarii comuni, a început la 2 martie 1958 când din vechea clădire a Casei Dandea¹ ascultătorilor li s-a dat

¹ Casa a fost construită în 1933-1934 de primarul Emil Dandea, iar după 1945 a fost naționalizată, suferind mai multe modificări și intervenții de ordin

prima oară în eter „*Bună dimineața!*” de către primul crainic al postului, Rodica Dorgo.²

Emisia Studioului Regional de Radio Tîrgu Mureș a început astfel în limbile română și maghiară „*ca o expresie fidelă a politicii naționale juste promovate consecvent de Partidul Comunist Român.*”³ Data lansării postului a coincis cu data alegerilor de deputați pentru Marea Adunare Națională și Sfaturile populare din 2 martie 1958, eveniment care a acaparat începuturile emisiei care trebuia să reflecte „*înflăcărarea maselor la vot, cu tot cortegiul de entuziasme: colective muncitorești fruntașe, primii cetățeni prezenți la urne, secții de votare fruntașe, figuri de muncitori și de țărani, totul într-un ambalaj festivist și vorbe și partituri muzicale.*”⁴ Articolele din **Steaua roșie** despre inaugurarea postului legau, de asemenea, cele două evenimente: „*Cu 30 de minute înainte de deschiderea secțiilor de votare, mai precis în ziua de 2 martie 1958 la orele 5.30, în eter s-a făcut auzită o nouă veste: «Aici Tg.-Mureș, pe 261 și 330 de metri lungime de undă. Dragi ascultători, bună dimineața!»*”⁵

Peste timp, directorul Studioului, scriitorul Melinte Șerban, evoca atmosfera socială și culturală în care a apărut postul regional la Tîrgu Mureș: „*Tîrgu Mureșul și localitățile din această parte de țară își cântau febril echilibrul social, și îndeosebi cultural. Ca efect al industrializării cu orice preț starea demografică se schimbase peste tot. Deschiderea postului de radio devenea, în acest caz, o necesitate.*”

structural în vederea adaptării clădirii la noua funcțiune (Ioan Eugen Man, **Tîrgu-Mureș, istorie urbană. Perioada interbelică (III)**, Tîrgu Mureș, Editura Nico, 2010, p. 329).

² Album audio aniversar, **Cresc amintirile... Radio Tîrgu-Mureș 50 de ani**, producător Studioul Regional Radio Tîrgu Mureș, realizator Valentin Marica, 2008.

³ Dorin Borda, **Aici Radio Tîrgu-Mureș, România...**, în **Steaua roșie**, anul XXX, nr. 48 (6.189), 26 februarie 1978, p. 3.

⁴ Melinte Șerban, **La 35 de ani**, în albumul aniversar **Aici Radio Tîrgu-Mureș**, Tîrgu Mureș, Editura Tipomur, 1993, p. 135.

⁵ **Cu cântece și veselie, oamenii muncii din regiune au votat cu un puternic entuziasm la reședința regiunii**, în **Steaua roșie**, anul VII, nr. 578, 5 martie 1958, p. 1.

*Necesitatea de a condensa spațiile pentru ca informația să ajungă cât mai repede la urechile oamenilor din îndepărtatele orașe, sate și cătune de pe cursurile superioare ale Mureșului, Oltului și Târnavelor.*⁶

Lansat în fosta Regiune Autonomă Maghiară, într-un spațiu cultural încă preponderent maghiar, Radio Tîrgu Mureș era încă un argument al „*revoluției culturale*”⁷ conduse de Partidul Muncitoresc Român, având misiunea „*să difuzeze în eter pe glasul prieteniei dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, în limbile maghiară și română, ideea patriotismului socialist și a internaționalismului proletar, munca și lupta noastră comună în construirea vieții noastre noi, libere, socialiste.*”⁸ Conducerea studioului a fost asigurată de-a lungul perioadei comuniste de directorii Papp Ferencz, Gál Gyula, Oroján Sándor, Sebestyén Liviu, Gáspár Sándor, de redactorii-șefi adjuncți Körösi István, Romeo Pojan, Ioan Oprea, Gidófalvi Zoltán și de secretarii generali de redacție Sós Árpád, Vincze Ferencz, Kovács István, Gombos Olga, Vajda Ferenc.⁹

Ca și în cazul presei scrise a perioadei, postului îi era fixată de la început „*activitatea politică, ideologică și culturală pe bazele solide ale marxism-leninismului*” pentru realizarea căreia postul se putea baza pe îndrumările partidului, dar mai ales pe „*legăturile strânse pe care trebuie să le aibă acest colectiv față de masele celor ce muncesc, deoarece părerile și critica maselor muncitoare îl vor ajuta ca această muncă să fie cât mai adâncită, cât mai rodnică.*”¹⁰ În același scop propagandistic, pe lângă crearea postulului mureșean de radio, regimul a înființat la sfârșitul anilor '50 în marile comune ale regiunii precum Lunca Bradului¹¹ și Toplița și stații de radioficare care asigurau mici transmisii locale, având misiunea „*de a propaga cuvântul partidului în rândul ascultătorilor, de*

⁶ Melinte Șerban, *op. cit.*, p. 2.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Aici Radio Târgu-Mureș*, album aniversar..., p. 19.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *La stația de radioficare din Lunca Bradului*, în *Steaua roșie*, anul VII, nr. 588, 9 aprilie 1958, p. 5.

*a milita pentru traducerea în viață a sarcinilor ce se desprind din hotărârile organelor și organizațiilor de partid și de stat și de a-i mobiliza pe oamenii muncii la înfăptuirea lor.*¹²

La nivel național, prima transmisie publică de radio din România a avut loc la București, în 24 ianuarie 1925, cu prilejul Balului Sindicatului Ziaristilor din România,¹³ experiment urmat de începerea emisieii Societății de difuziune radiotelefonice din România în iunie 1928.¹⁴

Radio Tîrgu Mureș și-a început emisia relativ repede după desfășurarea concursurilor de crainici în limbile română și maghiară în luna ianuarie 1958¹⁵ și după prima emisie (probabil de probă) realizată în 21 februarie 1958.¹⁶ Radio Tîrgu Mureș, pe atunci al cincilea studio regional de radio din țară,¹⁷ a debutat sub conducerea directorului Papp Ferencz. Inaugurarea festivă a avut loc în studioul mare al postului, în prezența oficialităților și a elitei culturale locale, precum și a directorului general adjunct al Radiodifuziunii Române, Iuliu Topor.¹⁸

Primii redactori ai postului și primii jurnaliști mureșeni de radio au fost Vasile Oltean și Dumitru Palaghie, alături de care se aflau crainicii

¹² O. Hossu, *Laudă-te gură...*, în *Steaua roșie*, anul VIII, nr. 668, 14 ianuarie 1959, p. 5.

¹³ Marian Petcu, *Originile radioului în România*, în *Revista Română de Istoria Presei*, anul V, nr. 1 (9), 2011, p. 46.

¹⁴ Idem, *Jurnalist în România. Istoria unei profesii*, București, Editura Comunicare.ro, 2005, p. 65.

¹⁵ *Anunț*, în *Steaua roșie*, anul VII, nr. 564, 15 ianuarie 1958, p. 4.

¹⁶ Aurel Rațiu, Tarfin Todea, *Dincolo de microfon. Confesiuni*, Tîrgu Mureș, Editura Nico, 2009, p. 12.

¹⁷ Radio Tîrgu Mureș era al cincilea studio teritorial după cele înființate la Cluj (martie 1954), Craiova (iunie 1954), Timișoara (mai 1955) și Iași (1956). (Melinte Șerban, *O posibilă istorie*, în vol. *Știrile despre strada mea*, coord. Ștefan Naciu, Societatea Română de Radiodifuziune - Departamentul Studiourilor Teritoriale și Locale, București, Editura 100+1 Gramar, 2000, p. 134.

¹⁸ *Inaugurarea studioului regional de radio din Tg. Mureș*, în *Steaua roșie*, anul VII, nr. 578, 5 martie 1958, p. 1.

Rodica Dorgo și Nicolae Chilf: „*Ne-am descurcat... În primul rând am identificat câteva unități economice fruntașe, unde apoi am stabilit - cu acordul conducătorilor respective - câțiva oameni care să fie bine apreciați în muncă și în viața de familie, să fie tineri și bătrâni, bărbați și femei, apoi să alcătuiască și paleta: români, maghiari și alte naționalități. Am stabilit apoi ca acești oameni să fie primii la vot în dimineața de 2 martie. Duminică dimineața, la ora 6.00, ora deschiderii secțiilor de votare, eram prezenți și noi cu aparatele de înregistrare. Am realizat - nu fără peripeții - înregistrările și apoi prelucrarea lor. La ora 16.00, cu o oră înainte de intrarea în emisie, programul era gata, înregistrat pe bandă, cu aprobările de rigoare și cronometrat. Așteptam cu emoție părerea celor care aprobau, prin semnăturile lor, intrarea pe post a emisiunii. Deși era prezentă în studio toată conducerea politică și administrativă a fostei Regiuni Autonome Maghiare, nu ne-a lăudat nimeni. În schimb, noi eram totuși mulțumiți că nu am fost criticați.*”¹⁹

Fostul director al postului, Melinte Șerban, subliniază că, în perioada începuturilor, genul gazetăresc predominant era interviul, adaptat perioadei, cu răspunsuri prestabilite și redactate fie de interlocutor, fie de redactor însuși, din cauza fricii generalizate a perioadei: „*Se fonoteca mult, interlocutorii fiind timorați în fața microfonului. De obicei se înregistrau texte scrise, majoritatea interlocutorilor cerând să le fie pusă pe hârtie intervenția. Practica s-a păstrat până târziu, de frică să nu se greșească. Până și oamenii din aparatul politic și administrativ sau directori și secretari de partid, dacă nu aveau vreun «scriitor» prin preajmă, trăiau cu ideea că era de datoria redactorului să-i scrie răspunsurile de interviu. Și mai târziu, redactorii erau folosiți în a concepe sau stiliza cuvântări și telegrame.*”²⁰

După interviu, urmau cu timiditate reportajul și comentariul, cuprinzând citate largi din scrisorile oamenilor muncii cărora li se dedicau și fragmente din muzica populară preferată.²¹ Astfel, dacă întreprinderile epocii erau evaluate după creșterea producției prin raportare de la un an la altul, activitatea radioului era monitorizată prin evoluția numărului de

¹⁹ Nicolae Olteanu, *Acum 40 de ani...*, în albumul aniversar **Radio Târgu-Mureș 40**, Tîrgu Mureș, Editura Mediaprint, 1998, p. 34.

²⁰ Melinte Șerban, *op. cit.*, p. 136.

²¹ *Ibidem.*

scrisori: „În 1959, al doilea an de activitate al studioului, s-au primit 800 de scrisori. În cel de al cincilea an numărul scrisorilor a ajuns la 8.000, pentru ca în 1967 să depășească 20.000.”²²

Despre greutățile muncii de radio în timpul regimului comunist, Ștefan Naciu, membru în echipa de coordonare a studiourilor teritoriale și locale (după crearea acestei structuri în 1994) își amintea în anul 2000: „Coordonarea rigidă, tipic funcționărească se făcea dintr-un birou din Casa Radio de unde se comunicau directorilor de studiiuri pe ton rece și prețios indicații, restricții, interdicții. Astfel, echipele de profesioniști din teritoriu aveau, de regulă, rezultate dinainte plfonate, ideile erau adeseori cu aripile frânte, reporteri de mare talent, autori de volume de poezie și proză, oameni cu o solidă formație culturală făceau efortul de a se încadra în matricea inflexibilă a unor grile cu program standard. Aceeași situație acoperea și zona radioului național.”²³

Structura programului de emisie, restrâns și fragmentat la început, cuprindea doar două ore și jumătate de emisie împărțite în două calupuri: grupajele informative matinale având câte o jumătate de oră fiecare și emisiunile de după amiază, având durata de o jumătate de oră în limba română și de o oră în limba maghiară.²⁴ Conținutul cuprindea în această perioadă un scurt buletin de știri care deschidea emisiunea, urmat de un scurt program muzical, o emisiune dintre cele specializate pe domenii de activitate, încheindu-se cu un alt program muzical.

O primă reorganizare a programului are loc în aprilie 1959, când se îmbunătățește dotarea tehnică a studioului și se schimbă „durata și orarul emisiunilor, încercându-se o repartizare mai judicioasă a spațiului de emisie.”²⁵ În aprilie 1967, durata programului de emisie crește la trei ore și jumătate, pentru ca la începutul anului 1970 să ajungă la patru ore, iar ulterior la șase,

²² M. Filimon, *Transmite Studioul Târgu-Mureș!*, în *Steaua roșie*, anul XX, nr. 52 (3.095), 2 martie 1968, p. 2.

²³ Ștefan Naciu, *Radio Târgu-Mureș. Destine...*, în vol. *Știrile despre strada mea*, p. 129.

²⁴ Dorin Borda, *Aici Radio Târgu-Mureș, România...*, p. 3.

²⁵ *Ibidem*.

distribuite egal în limbile română și maghiară.²⁶ Era perioada în care cenzura se exercita în studioul patru, supranumit „camera de tortură,” într-un mod extrem de vigilent și dur la început, atenuat ulterior de trecerea anilor și de legăturile umane.²⁷

Programul radioului regional cuprindea în anii '70 intervalele orare 6.00-6.30 și 18.00-19.30 în limba română și intervalele 6.30-7.00 și 16.30-18.00 în limba maghiară,²⁸ iar ca producții emisiuni precum *Întâlnire matinală*, *Cronica actualității*, *Muzică distractivă*, *Reflecții pe teme economice*, *Lieduri de compozitori târgumureșeni*, *Microenciclopedia*, *Loteria muzicală*, *Carnet juridic*, *Moment liric*, *Emisiune pentru crescătorii de animale*, *Cronica industrială*, *Studioul femeii*, *Orizont economic*, *Muzică populară*, *Melodiile ecranului*, *Profiluri contemporane*, *Jocuri populare*, *Magazin radio*, *Satul contemporan*, *Agenda actualității*, *Viața satului*, *De pe scena Festivalului „Cântarea României”*, *Omul - munca - societatea*, *Secvențe din cotidian*, *Gazeta economică radio*, *Pe undele tinereții*, *Popasuri în cotidian*, *Curcubeu*, *Magazin radio*, *Caleidoscop*, *Cântare partidului*.²⁹

Între redactorii studioului din perioada 1958-1985 s-au numărat Mihai Covaciu, Ștefan Neagu, Corneliu Câlțea, Ștefania Ciulea, Valentina Covășneanu, Mihai Suciu, Ion Vulcan, Gheorghe Nan, Ion Caloi (Calion), Cornel Pogăceanu, Ion Curtifan, Mihai Sin, Melinte Șerban, Ion Caloi, Tarfin Todea, Petre Fontu, Ion Vulcan, Eva Lazăr, Mariana Cristescu, Mihail Artimon Mircea, Nicolae Băciuț, Valentin Marica, Romeo Morari, Ana-Maria Crișan, Eleonora Mihai, Liviu Podeanu, Mihai Constantin, Vári Marianna, Pávai István, Jászberéni Emese, Werner Thellmann, Gáspár

²⁶ Melinte Șerban, *op. cit.*, p. 2.

²⁷ *Ibidem.*, p. 135.

²⁸ *Agendă*, în *Steaua roșie*, anul XXII, nr. 230 (3.895), 1 octombrie 1970, p. 2.

²⁹ *Program Radio Tg. Mureș*, în *Steaua roșie*, anul XXVII, nr. 11 (5.224), 15 ianuarie 1975, p. 2.

Sándor, László Edit, Borbély Zoltán, Csifó János, Kiss Dénes, Gyarmati Dénes, Tóth Béla, Fazakas Sándor, Miklós Tibor, Kelemen Ferecz, Oláh-Gá Elvira, Kinizsi Gyöngy, Szabó Anikó.

Echipa Radio Târgu Mureș la împlinirea a 20 de ani de existență a postului

La fel ca în presa scrisă a perioadei comuniste, cultura s-a bucurat întotdeauna de un loc privilegiat în programul radioului, reușind să aducă de-a lungul timpului în casele ascultătorilor cele mai importante voci ale culturii românești. O importantă legătură între Studioul de Radio și cultura târgumureșeană va fi reprezentată de directorul Melinte Șerban, realizatorul emisiunii de biografii spirituale *Mărturii sub vreme*, denumire sub care în 1999 va apărea și una dintre cărțile neobositului cercetător al istoriei culturii mureșene.³⁰ La sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70 postul a beneficiat și de colaborarea membrilor Cenaclului „Liviu Rebreanu” din Târgu Mureș,³¹ ai cărui membri (Romulus Guga, Mihai Sin, Dan Culcer, Serafim Duicu, Gavril Ședran, Cornel Pogăceanu) vor deveni după apariția revistei *Vatra* în aprilie 1971 colaboratori aproape permanenți ai redacției, cu contribuții importante la realizarea unor cunoscute emisiuni culturale precum *Revista radio de cultură și artă*, *Jurnal literar-artistic*, *Atelier artistic radio*, *Lecturi la microfon*, *Evocări*, *Înainte de a uita*, *Permanențe*, *Biografii muzicale* sau *Carte radio de poezie*.³²

Astfel, s-a ajuns în anii '70 la un nivel considerat de criticul Cornel Moraru, redactor-șef al revistei *Vatra*, drept perioada de glorie a radioului târgumureșean, „o redută împotriva cenzurii” care dăruia personalităților din domeniul culturii experiența unică a libertății de exprimare: „Mi-am dat seama imediat că aici am un spațiu mult mai liber de exprimare. Cum și la revistă prinsesem o perioadă bună de vreo doi ani, când a funcționat numai „postcenzura,” cu consecințele de rigoare (nu tocmai comode, dar spatele lui Guga era puternic), am început să mă manifest cât mai normal, fără a-mi cenzura nici măcar gândul cel mai îndrăzneț. [...] Spre meritul conducerii de atunci a Studioului târgumureșean (să-l amintesc măcar pe Melinte

³⁰ Melinte Șerban, *Mărturii prin vreme*, seria *Caiete mureșene*, nr. 8, Târgu Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 1999.

³¹ *Cronica cenaclului literar „Liviu Rebreanu”*, în *Steaua roșie*, anul XXII, nr. 238 (3.903), 10 octombrie 1970, p. 3.

³² Album audio aniversar, *Cresc amintirile...Radio Târgu-Mureș 50 de ani*, producător Studioul Regional Radio Târgu Mureș, realizator Valentin Marica, 2008.

Șerban, deși cred că și la radio se lucra în echipă, ca și la noi, la revistă) niciodată nu mi s-a scos nimic, nici măcar un cuvânt din intervențiile mele.”³³

Pe drumul deschis de primul redactor sportiv al postului, Vasile Rusu, au continuat Ioan Păuș, Tarfin Todea, Cornel Fugaciu (Mediaș), Adrian Munteanu și Carol Gruia (Brașov), Radu Ciprian Pop, Ștefan Danciu, Valer Pașcanu, Ioan Sticlaru (Miercurea-Ciuc), Ilie Ionescu (Sibiu), Victor Ferenczi și Petre Străchinaru (Sfântu Gheorghe), Liviu Maior (Reghin), Constantin Albu, Szabo Andrei, prezenți de-a lungul timpului în producții sportive precum *Actualitatea ilustrată*, *Magazin sportiv*, *Cronica Daciadei*, *Sport-Turism*, *Panoramic sportiv*.³⁴

În ansamblu, între 1958 și 1985, o întreagă generație de jurnaliști (dintre care „unii făcuseră gazetărie pe la ziare locale sau centrale, alții erau aduși direct din fabrici, iar ceilalți de pe băncile facultăților”³⁵) a creat și a dezvoltat jurnalismul radiofonic mureșean, strecurându-se printre rigorile politice ale meseriei și cenzura instalată în studioul patru, pentru a furniza ascultătorilor pe lângă numeroasele interviuri cu răspunsuri predefinite și mostre de actualitate autentică, culeasă în special din spațiul cultural de acoperire. În 1961, din 198.000 familii existente în Regiunea Mureș - Autonomă Maghiară, circa un sfert (45.000 de familii) aveau aparate de radio.³⁶

Fără explicații oficiale, această generație a fost redusă la tăcere în 12 ianuarie 1985, când regimul comunist a decis sistarea emisiei tuturor studiourilor regionale, cei aproape 100 de angajați ai studioului Tîrgu Mureș³⁷ devenind angajați în cele mai variate instituții și întreprinderi, refugiați fie la CFR, fie la vreun depozit de materiale de construcții, la muzeu sau la vreo casă de cultură. La desființare, împreună cu dotarea

³³ Cornel Moraru, *O redută împotriva cenzurii*, în albumul aniversar *Radio Tîrgu-Mureș 40*, Tîrgu Mureș, Editura Mediaprint, 1998, p. 7-8.

³⁴ Aurel Rațiu, Tarfin Todea, *op. cit.*, p. 14.

³⁵ Melinte Șerban, *O posibilă istorie*, în Ștefan Naciu, *op. cit.*, p. 135.

³⁶ *Dezvoltarea Regiunii Mureș - Autonomă Maghiară în anii puterii populare*, Tîrgu Mureș, 1961, p. 88.

³⁷ *Radioul implicat în viața oamenilor*, în Ștefan Naciu (coord.), *op. cit.*, p. 141.

tehnică mai performantă, studioului i-a fost luată și Fonoteca de aur, pentru a fi depozitată sau distrusă într-un depozit al închisorii din Jilava. Însă înainte de transport, angajații studioului au reușit să copieze în câteva zile și nopți o mare parte a Fonotecii, pe care au depozitat-o la Biblioteca Județeană Mureș.³⁸

În spațiul fostului studio a rămas să-și desfășoare activitatea un singur om: Ion Vulcan, corespondentul radioului național pentru județele Mureș și Harghita care, într-un dialog informal cu Ștefan Naciu, coleg la studioul din București, sintetiza atmosfera de după desființarea studioului din Târgu Mureș: „*Voi știți, acolo la București, că Fontu, Neagu, Câlțea, Pogăceanu, Curtifan și alții cu care ai colaborat și tu, vin aici în curtea Radioului în fiecare dimineață, mângâie cu privirea clădirea asta veche în care au trudit ani de zile, și apoi își îndreaptă ochii umezi spre livada cu pruni din spatele curții? Își continuă apoi drumul spre munca lor de acum, care pe unde. Uneori, Corneliu Câlțea vine cu familia aici, ca la biserică, să-și petreacă diminețile de duminică. Nu intră în clădire. Stă acolo în curte, pe o băncuță, lângă locul în care erau cândva parcate carele de reportaj.*”³⁹

Vocea Radioului mureșean a renăscut în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989 când vechii redactori ai postului au relansat emisiă în limbile română și maghiară, din după-amiaza zilei până la miezul nopții, bucurându-i pe ascultătorii mai vechi și mai noi „*cu știri, informații, apeluri, declarații, interviuri care, de astă dată, în țara descătușată, au răsunit ca un încurajator ecou al libertății.*” după cum relatează în primul său număr cotidianul **Cuvântul liber**.⁴⁰

Câteva zile mai târziu, Cornel Pogăceanu, directorul adjunct al Studioului Teritorial de Radio Târgu Mureș, reînnoia angajamentul postului față de ascultătorii săi, în emisiunea matinală din 5 ianuarie 1990: „*Faptul că telefoanele, atâtea câte le avem, sunt încinse de dialogul pe care îl purtăm cu ascultătorii*

³⁸ Cornel Pogăceanu, *Mărturii pentru istorie. Asalt la microfon*, în Ștefan Naciu (coord.), *op. cit.*, p. 138.

³⁹ Ștefan Naciu, *op. cit.*, p. 131-132.

⁴⁰ *Aici Radio Târgu-Mureș*, în *Cuvântul liber*, anul XI, nr. 1 (9.853), 23 decembrie 1989, p. 3.

noștri, ne impune luciditate și stăpânire de sine fiecăruia dintre noi. De pildă, în asaltul accesului la microfon, vin și pretind să vă vorbească, între alții, voluntari în a-și mărturisi curățenia trecutului și entuziaști treziți din somnolență de năprasnica revoluție. Nu vă închipuiți cât de greu este să ne orientăm între ceea ce este sinceritate și prefăcătorie! Nu suntem detectivi, ci gazetari care nu am mai avut acces la informație în cei cinci ani de concediere. Dar vă asigurăm că filtrul profesiei noastre se limpețește în fiecare zi și nu vă vom dezamăgi.”⁴¹

⁴¹ Cornel Pogăceanu, *Mărturii pentru istorie. Asalt la microfon*, în Ștefan Naciu (coord.), *op. cit.*, p. 138.

Biblioteca Județeană Mureș reflectată în presa scrisă în anii 2013-2014
Bibliografie selectivă

ANNAMARIA VINTILĂ
EMILIA CĂȚANĂ
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Mureș County Library Reflected in the 2013-2014 Written Newspapers. Selective Bibliography

*The material below is a selection of 364 articles from local and national periodicals, published during 2013-2014: 163 articles in 2013 and 201 in 2014. From the local periodicals we have selected: **Cuvântul liber, Népujság, Zi de zi, Vásárhelyi Hírlap, Ziarul de Mureș, Központ, Közérdek, Punctul, Libraria, Krónika** (Cluj-Napoca). The articles described provide information about cultural events and other events the Mureș County Library has organized or attended during 2013-2014. This bibliography does not include the on-line articles.*

Keywords: *Mureș County Library, newspapers, 2013-2014, bibliography, cultural activities, cultural events*

Bibliografia de mai jos întrunește în total **364** de descrieri de **articole** despre **Biblioteca Județeană Mureș**, selectate din presa scrisă locală și din țară, publicate în decursul anilor **2013** și **2014**. Am identificat **163** de articole publicate în **2013**, și **201**, în anul **2014**.

În această perioadă Biblioteca Județeană Mureș a fost prezentă cu regularitate, mai ales în presa locală, pe paginile căreia sunt redată, printre altele, pregătirile pentru sărbătorirea centenarului bibliotecii și festivitatea propriu-zisă, sunt realizate interviuri cu actualul și unul din foștii directori ai instituției, precum și cu bibliotecari, de asemenea sunt prezentate portrete

ale directorilor și bibliotecarilor de odinioară, sunt semnalate aspecte referitoare la colecția bibliotecii și cititorii ei, activitățile organizate de bibliotecă și colaborările ei cu alte instituții și persoane fizice etc.

Pentru a obține cronologia celor mai importante momente din viața bibliotecii au fost prelucrate următoarele publicații periodice: *Cuvântul liber*, *Népújság*, *Zi de zi*, *Vásárhelyi Hírlap*, *Ziarul de Mureș*, *Központ*, *Közérdek*, *Punctul*, *Libraria*, *Krónika* (Cluj-Napoca).

Materialul este aranjat în ordine cronologică, alfabetică; descrierile bibliografice care nu au titluri explicite referitoare la Biblioteca Județeană Mureș sunt însoțite de adnotări.

Bibliografia nu cuprinde articole publicate on-line.

*
* * *

2013

1. O nouă carte semnată de Lazăr Lădariu, lansată „La Mitică” / Constantin Bogosel.

Centrul de Dezbateri Socio - Culturale și Politice „Emil Aurel Dandea” a găzduit în 28 decembrie 2012 lansarea cărții semnate de Lazăr Lădariu *Memorii. File de jurnal. Confesiuni*; amfitrionul evenimentului a fost Dimitrie Poptâmaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș, alintat de prietenii apropiați „Mitică.” În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 2, (4 ianuarie 2013), p. 6, 9 foto.

2. De Ziua Culturii Naționale, la statuia lui M. Eminescu, altfel... / Inspector școlar general, prof. Ștefan Someșan

Consiliul Județean Mureș, Inspectoratul Școlar Județean Mureș, Biblioteca Județeană Mureș și Filarmonica de Stat Tîrgu Mureș organizează marți, 15 ianuarie 2013, ora 17.00, sărbătorirea Zilei Naționale a Culturii și omagierea poetului Mihai Eminescu, în parcul Centrului Cultural „Eminescu.” Inspectoratul Școlar Județean Mureș va oferi, pentru prima dată, „Placheta Eminescu de Ziua Culturii Naționale” unor personalități ale județului care susțin actul cultural autentic. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 7, (11 ianuarie 2013), p. 1.

3. Kávék és kötetek: Felolvasómaraton kortárs erdélyi magyar szerzők műveiből / Knb.

Maraton de lectură cu ocazia Zilei Culturii Maghiare; printre organizatori se află și Biblioteca „Teleki-Bolyai,” secție a Bibliotecii Județene Mureș. În: *Népújság*, 65, 8. sz. (2013. január 11.), p. 2.

4. Idén százéves a Maros Megyei Könyvtár. Tavasszal nyit a folyóiratrésztleg / nszi.

În cadrul unei conferințe de presă, directoarea Bibliotecii Județene Mureș, Monica Avram a anunțat că anul acesta biblioteca își va sărbători centenarul și că secția de publicații periodice, mutată în clădirea fostului Hotel Parc, se va deschide pentru cititori în primăvară. În: *Népújság*, 65, 9. sz. (2013. január 12.), p. 2.

5. Dr. Grigore Ploșteanu - 70 / M. Art. Mircea

Articol care menționează activitatea deosebită a istoricului dr. Grigore Ploșteanu, colaborator al Bibliotecii Județene Mureș, care ar fi împlinit 70 de ani în 2013 și ar fi fost cel mai îndreptățit candidat la distincția acordată de biblioteca, „Pro Libro Senator.” În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 8, (12 - 14 ianuarie 2013), p. 2, 1 foto.

6. „163 de ani de nemurire” / Marin Căldărariu

Manifestare dedicată Zilei Culturii Naționale și celor 163 de ani de la nașterea poetului național Mihai Eminescu, marți, 15 ianuarie, organizată de Consiliul Județean Mureș, Inspectoratul Școlar Județean, Biblioteca Județeană Mureș, având ca partener media Radio România Tîrgu Mureș; manifestarea a avut loc în fața statuii poetului din parcul Eminescu. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 11, (17 ianuarie 2013), p. 7, 4 foto.

7. Meseolvasás a Tékában

În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca „Teleki-Bolyai” îi așteaptă pe copiii între 8-10 ani să citească povești legate de legendele ardelenesti. În: *Népújság*, 65, 14. sz. (2013. január 18.), p. [1.].

8. Legendákkal ismerkednek a Teleki Tékában

Copiii sunt invitați la Biblioteca „Teleki-Bolyai” la o nouă întâlnire organizată în cadrul programului de pedagogie muzeală, pentru a cunoaște legende locale. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 12. sz. (2013. január 18-20), p. 2.

9. Magyar kultúra napja Marosvásárhelyen / Knb.

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă la inițiativa șefului ei, Lázok Klára, la sărbătorirea Zilei Culturii Maghiare la Tîrgu Mureș. În: *Népújság (Múzsá)*, 65, 15. sz. (2013. január 19.), p. 1.

10. Gyerekprogram a Teleki Tékában / Hírszerkesztő: Mezey Sarolta

Biblioteca „Teleki-Bolyai” continuă programul de pedagogie muzeală pentru elevii claselor V-VIII. În: *Népújság*, 65, 26. sz. (2013. feb. 1.), p. 2.

11. Soft nou la Biblioteca Județeană / S.T.

Comunicat din partea Bibliotecii Județene Mureș cu privire la faptul că, începând cu data de 1 februarie 2013, a schimbat softul de bibliotecă și a intrat pe sistemul împrumutului automatizat. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2145, (18 feb. 2013), p. 2.

12. Inkább játszanak a könyvtári számítógépeken

Concluzii pe baza statisticilor Bibliotecii Județene Mureș despre utilitatea calculatoarelor bibliotecii obținute prin proiectul Biblionet. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 36. sz. (2013. február 21.), p. 3.

13. Gyerekprogram a Teleki Tékában

În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează o întâlnire cu copii, în cadrul căreia ei vor desena hărți și se vor uita la atlasuri vechi. În: *Népújság*, 65. évf., 44. sz. (2013. február 22.), p. [1.].

14. Gyerekprogram a Teleki Tékában

În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca „Teleki-Bolyai” îi invită de data aceasta pe copii să studieze hărți și atlase vechi, aflate în colecția bibliotecii. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 37. sz. (2013. február 22-24), p. 2.

15. Iskola másként a Teleki Tékában április 2-5-én / Hírszerkesztő:

Menyhárt Borbála

Biblioteca „Teleki-Bolyai” își deschide porțile, invitând elevii la programe atractive organizate și în săptămâna „Școala altfel.” În: *Népújság*, 65. évf., 51. sz. (2013. március 2.), p. 2.

16. Despre etnomuzicologul Emilia Comișel, la Galeriile de Artă ale Bibliotecii / Lia Vințeler

Miercuri, 27 februarie, Secția de Artă a Bibliotecii Județene Mureș a găzduit

o întâlnire a elevilor clasei a III-a a Liceului de Artă cu domnul profesor Mihail Artimon Mircea, care le-a vorbit despre folclor și despre etnomuzicologul Emilia Comișel; bibliotecara Angela Macarie și profesoara Lidia Luca au pregătit momente artistice. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 43. (2 - 4 martie 2013), p. 2, 1 foto.

17. *English Fun cu Matt Paulson la American Corner* / Alin Zaharie

Luni, 11 martie, Centrul „American Corner” al Bibliotecii Județene Mureș a fost gazda unui atelier de prezentare destinat profesorilor de limba engleză de școală generală, organizat de Peace Corps Romania prin Matt Paulson și Centrul „American Corner.” În: *Zi de zi*, 8, nr. 2161, (12 martie 2013), p. 2, 2 foto.

18. *Kár kihagyni* Kirándul a Nagyinet

În cadrul programului „Nagyinet,” filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează excursie în satele săsești pentru cititorii pensionari ai bibliotecii. În: *KözPont*: Maros megyei hetilap, 5. évf., 11. sz. (2013. március 21-27), p. 2.

19. *Boszorkányok a Tékában*

La întâlnirea organizată în cadrul programului de pedagogie muzeală a Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” copiii vor avea prilejul să vadă cărți despre vrăjitorie, magie și astrologie. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7. évf., 57. sz. (2013. márc. 22-24), p. 2.

20. *A Teleki Téka Románia második legszebb könyvtára*

Potrivit portalului 9am.ro, Biblioteca „Teleki-Bolyai” a fost desemnată a 2-a cea mai frumoasă bibliotecă din România. În: *Népújság*, 65, 71. sz. (2013. március 26.), p. 3.

21. *Románia második legszebb könyvtára a Teleki Téka* / Szász Cs.

Emese

Portalul 9am.ro a stabilit topul celor mai frumoase biblioteci din România, unde Biblioteca Teleki a ocupat locul doi. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 60. sz. (2013. március 27), p. 2.

22. *Könyvbemutató a Kultúrpalotában*

În organizarea Bibliotecii Județene Mureș, în cadrul șirului de evenimente organizate cu ocazia centenarului bibliotecii, are loc lansarea dicționarului biobibliografic *Portrete mureșene* al bibliotecarei Ana Todea. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 65, 74. sz. (2013. március 29.), p. [1.]

23. Dicționarul „Portrete mureșene”: Premiera anului centenarului / D.B. Marți, 2 aprilie, de la ora 17, în Sala mică a Palatului Culturii, are loc lansarea dicționarului bibliografic *Portrete mureșene*, alcătuit de Ana Todea; evenimentul este organizat sub egida Consiliului Județean și a Bibliotecii Județene Mureș. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 64, 2 aprilie 2013, p. 2, 1 foto.

24. Dicționarul „Portrete mureșene” - o lume a creatorilor și valorilor! / Dorin Borda

Prezentarea Dicționarului biobibliografic *Portrete mureșene* purtând semnătura bibliotecarei Ana Todea, apărut sub auspiciile Consiliului Județean și a Bibliotecii Județene Mureș și lansat în 2 aprilie; au vorbit despre dicționar prof. univ. dr. Vasile Dobrescu, scriitorul și publicistul Nagy Miklos Kund, conf. univ. dr. Corina Teodor, moderatorul evenimentului fiind dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 66, 4 apr. 2013, p. 6, 1 foto.

25. Universul lui Creangă readus la viață / Alin Zaharie

Joi, 28 martie, Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș a fost gazda unui spectacol artistic al elevilor claselor I-a și pregătitoare de la Școala Gimnazială „Nicolae Bălcescu,” dedicat lui Ion Creangă, în cadrul programului destinat marelui povestitor: *Dacă e martie, atunci e Creangă*. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2176, (4 aprilie 2013), p. 9, 1 foto.

26. Iskolaszemlén a Promenárában: Bemutakoztak a közönségnek / Antalfi Imola

Participarea Bibliotecii Județene Mureș la Târgul Educațional, organizat la Promenada Mall. În: *Népújság*, 65, 80. sz. (2013. április 8.), p. 2.

27. Dascăli mureșeni: Alexandra Adriana Vanca / Doina Gabriela Vanca; Dorin Borda

Scurtă biografie a profesoarei Alexandra Adriana Vanca, sora bibliotecarei Doina Gabriela Vanca din cadrul Bibliotecii Județene Mureș. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 71, (11 aprilie 2013), p. 4, 1 foto.

28. A Teleki Tékából 538 kötet tűnt el / Szucher Ervin

În subsidiarul unui articol, care tratează cazul dispariției de-a lungul vremii a unor tablouri din colecția de artă a Muzeului Județean Mureș, se pomeneste de dispariția a 538 de volume din colecția Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *Vásárhelyi*

Hírlap, 7, 69. sz. (2013. április 11.), p. 3.

29. A Teleki Téka legérdekesebb könyvei / Hírszerkesztő: Antal Imola
Încă se mai poate vizita expoziția Bibliotecii „Teleki-Bolyai” cu cele mai interesante și rare cărți din colecții. În: *Népújság*, 65, 83. sz. (2013. Ápr. 11.), p. 2.

30. A Teleki Téka legérdekesebb könyve

Semnalarea expoziției Bibliotecii „Teleki-Bolyai” cu cele mai interesante și valoroase tipărituri ale colecției bibliotecii. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 69. sz. (2013. április 11.), p. 2.

31. Vizită la Biblioteca „Teleki-Bolyai” / A.P.

Elevi ai Școlii Gimnaziale „Europa” au făcut în 2 aprilie o vizită la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” secție a Bibliotecii Județene Mureș. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2182. (12-14 aprilie 2013), p. 5.

32. Rolul cărții, promovată în Săptămâna Națională a Bibliotecilor / Simona Loredana Bogdan

Biblioteca Județeană Mureș pregătește o serie de activități culturale pentru toate categoriile de vârstă, cu ocazia *Săptămânii Naționale a Bibliotecilor*; precizări ale directorului bibliotecii, Monica Avram. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2185. (17 aprilie 2013), p. 1, 1 foto.

33. Kár kihagyni: A Teleki Téka legérdekesebb könyvei

Biblioteca Teleki organizează o expoziție cu cele mai valoroase și interesante cărți din colecția bibliotecii. În: *KözPont*. Maros megyei hetilap, 5, 15. sz. (2013. április 18-24.), p. 2.

34. Apel pentru uituci / S.B.

Biblioteca Județeană Mureș a lansat o campanie de recuperare a cărților pe care cititorii au uitat să le înapoieze; precizări referitoare la campanie, făcute de Monica Avram, directorul instituției. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2188. (22 apr. 2013), p. 4.

35. Misterele „Luceafărului” studiate de Gabriela Buicu / Arina Moldovan

O nouă carte pe rafturile Bibliotecii Județene Mureș, *Broșura unei reîntâlniri provinciale*, realizată sub coordonarea dr. Mihail Ardelean, șeful Centrului de Sănătate Mintală din Tîrgu Mureș și Dorin Suciu; unul dintre capitole

cuprinde o lucrare a dr. Gabriela Buicu, medic specialist psihiatru la Centrul de Sănătate Mintală referitoare la problemele de sănătate ale lui Mihai Eminescu. În: **Zi de zi**, 8, nr. 2189. (23 aprilie 2013), p. 10, 1 foto.

36. Várják az „elfelejtett” könyveket / (Simon)

Biblioteca Județeană Mureș a pornit o campanie prin care dorește să recupereze cărțile nereturnate de către cititori. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 7, 77. sz. (2013. április 23.), p. 3.

37. „BuniNet” pentru bunici / Simona Loredana Bogdan

Biblioteca Județeană Mureș, Filiala nr. 3 din cartierul Dîmbu Pietros Târgu-Mureș, organizează săptămânal cursuri de instruire în domeniul calculatoarelor și internetului pentru persoanele vârstnice, prin programul *BuniNet*. În: **Zi de zi**, 8, nr. 2190. (24 aprilie 2013), p. 10, 1 foto.

38. Să fii cu oamenii și ei să fie cu tine: Dimitrie Poptămaș - 75 de ani! / Valentin Marica

Omagiu adus omului de cultură, reputat bibliolog, publicist, cercetător și profesor, fost director al Bibliotecii Județene Mureș, Dimitrie Poptămaș, la aniversarea a 75 de ani de viață. În: **Cuvântul liber**, 25, nr. 80. (24 aprilie 2013), p. 6, 2 foto.

39. Dimitrie Poptămaș - „Sufletul” și „Îngerul Păzitor” al Bibliotecii „Târgu-Mureș” din Chișinău / Claudia Șatravca și colectivul Bibliotecii „Târgu Mureș,” Chișinău

Date despre înființarea și momente importante din viața Bibliotecii „Târgu Mureș” din Chișinău, proiect realizat de către Dimitrie Poptămaș, director atunci al Bibliotecii Județene Mureș. În: **Cuvântul liber**, 25, nr. 80. (24 apr. 2013), p. 6-7.

40. Evenimentele zilei la Biblioteca Județeană / S.B.

Sunt prezentate activitățile culturale care au loc în secțiile Bibliotecii Județene Mureș miercuri, 24 aprilie, în cadrul *Săptămânii Naționale a Bibliotecilor*. În: **Zi de zi**, 8, nr. 2190. (24 aprilie 2013), p. 4.

41. Könyvespolc az utcán / Sz. Cs. E.

De Ziua Internațională a Cărții, colectivul Bibliotecii „Teleki-Bolyai” oferă cărți în dar. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 7, 78. sz. (2013. április 24.), p. 1, 9.

42. Könyvnapi ajándék a Tékánál / Nagy Székely Ildikó

De Ziua Internațională a Cărții, colectivul Bibliotecii „Teleki-Bolyai” oferă celor care se opresc la poarta bibliotecii cărți în dar. În: **Népújság**, 65, 94. sz. (2013. április 24.), p. 2.

43. Casoni Ibolya kiállítása és könyvbemutató

Expoziție de pictură a pictoriței târgumureșene Casoni Ibolya la Secția de Copii a Bibliotecii Județene Mureș. Cu acest prilej se lansează și albumul **Contemporary Painters**, volum în care este cuprinsă și Casoni Ibolya. În: **Népújság**, 65, 94. sz. (2013. április 24.), p. 2.

44. Olvasnivalót ajándékozott a Teleki Téka

Cu ocazia Zilei Internaționale a Cărții (23 aprilie), Biblioteca „Teleki-Bolyai” oferă trecătorilor din fața bibliotecii cărți în dar. În: **Krónika: Erdélyi magyar közéleti napilap**. (Kolozsvár), 15, 78. sz. (2013. április 24.), p. 3.

45. La „ceas aniversar.”., de vorbă cu bibliotecarul Dimitrie Poptămaș / Constantin Bogoșel

Interviu, la împlinirea vârstei de 75 de ani, cu bibliotecarul Dimitrie Poptămaș, fost director timp de 20 de ani al Bibliotecii Județene Mureș. În: **Cuvântul liber**, 25, nr. 81. (25 aprilie 2013), p. 7, 1 foto.

46. Omul de cultură Dimitrie Poptămaș, apreciat de oficialii Crin Antonescu și Daniel Barbu / Constantin Bogoșel

Miercuri, 24 aprilie 2013, Centrul de Dezbateri Socio-Politice și Culturale „Emil Dandea” a fost gazda aniversării a 75 de ani a bibliotecarului Dimitrie Poptămaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș; în prezența invitaților din cadrul mai multor instituții și asociații culturale, senatorul Akos Mora i-a înmănat sărbătoritului două diplome: O *Diplomă de Excelență* din partea ministrului Culturii, Daniel Barbu, pentru cei 50 de ani de muncă în slujba culturii și o *Diplomă de Excelență* pentru cei 50 de ani de muncă dedicați culturii și vieții socio-politice transilvănene semnată de George Crin Laurențiu Antonescu, președintele Senatului României. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, i-a înmănat sărbătoritului o *Diplomă de Excelență* din partea Bibliotecii Municipale „B. P. Hașdeu” din Chișinău. În: **Cuvântul liber**, 25, nr. 82. (26 aprilie 2013), p. 4, 3 foto.

47. „O zi, bibliotecar” / L. Bota

Activitatea cu tema *O zi, bibliotecar*, desfășurată la Penitenciarul Tîrgu Mureș

în săptămâna 22-26 aprilie cu reprezentanți ai Bibliotecii Județene Mureș, le-a dat posibilitatea persoanelor private de libertate să cunoască tipul de activități pe care le prestează un bibliotecar. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 82. (26 aprilie 2013), p. 12.

48. „Arta icoanei” pe înțelesul celor mici / Simona Loredana Bogdan

În cadrul *Săptămânii Naționale a Bibliotecilor*, Secția de Artă a Bibliotecii Județene Mureș a organizat miercuri, 24 aprilie, activitatea culturală *Arta icoanei*; bibliotecara Angela Macarie a coordonat activitatea la care au participat elevii clasei a III-a de la Liceul de Artă, împreună cu institutorul Lidia Luca. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2192. (26 - 28 aprilie 2013), p. 5, 1 foto.

49. Kár kihagyni: Casoni Ibolya kiállítása

Semnalarea expoziției pictoriței Casoni Ibolya la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș. În: *KözPont*: Maros megyei hetilap, 5, 17. sz. (2013. május 2-8), p. 2.

50. Nyáresték a Tékában

În 17 mai 2013, în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” se deschide programul *Serile de vară*. În prima seară va avea loc o proiecție de film. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 65, 106. sz. (2013. május 10.), p. 1.

51. Kiállítás-megnyitó a Teleki Tékában

Semnalarea vernisajului expoziției cu cărți ale confesiunilor religioase din Ardeal, la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 65, 106. sz. (2013. május 10.), p. 1.

52. Pledoarie pentru voluntariat la American Corner / S. L. Bogdan

Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș împreună cu Ambasada Statelor Unite la București au organizat marți, 14 mai, o prezentare interactivă pe tema *Voluntariatul în instituțiile publice* la American Corner; au vorbit participanților Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, Rebecca Nesbit de la Universitatea Kansas și Edwina Sagitto, atașat cultural Ambasada Statelor Unite la București. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2201.(15 mai 2013), p. 8, 2 foto.

53. Cărți liturgice și filme la „Teleki” / A. Z.

Vineri, 17 mai, ora 19.00, la Secția „Teleki” a Bibliotecii Județene Mureș va avea loc vernisajul expoziției temporare *Liber et liturgia. Cărți liturgice din secolele XVI - XIX*; în zilele de 17 - 18 mai, în curtea bibliotecii vor avea loc proiecții de film în

aer liber. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2201.(15 mai 2013), p. 9.

54. Oaspeți din SUA la American Corner / S.B.

Biblioteca Județeană Mureș găzduiește marți, 14 mai, orele 15.30, la Secția American Corner, o întâlnire cu reprezentanți ai Ambasadei Statelor Unite la București și cu Rebecca Nesbit, speaker american pe teme de voluntariat; în 15 mai, American Corner va fi gazda unei întâlniri a bibliotecarilor cu Asociația Prietenilor Bibliotecii. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2200. (14 mai 2013), p. 3.

55. Éjszakázni a Teleki Tékával is lehet

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă pentru prima oară la *Noaptea Muzeelor*, organizând o expoziție de cărți bisericești și proiecții de filme despre biblioteci și cărți. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 92. sz. (2013. május 15.), p. 3.

56. Éjszakázz velünk a Tékában!

Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează în cadrul *Serilor de vară* proiecție de filme în curtea bibliotecii. În: *Népújság*, 65, 110. sz.(2013. május 15.), p. 5.

57. Sfaturi despre managementul voluntariatului la American Corner / Simona Loredana Bogdan

Seminar destinat organizațiilor non-guvernamentale coordonat de Rebecca Nesbit de la Universitatea Kansas, pe tema managementului voluntariatului și al voluntarilor, organizat miercuri, 15 mai, la Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2202.(16 mai 2013), p. 2, 1 foto.

58. Kár kihagyni: Kiállítás-megnyitó a Teleki Tékában

Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează o expoziție de cărți ale confesiunilor din Transilvania. În: *KözPont*: Maros megyei hetilap, 5., 19. sz. (2013. május 16-22.), p. 2.

59. Ajánló: Május 17-én és 18-án kezdődik a Nyáresték a Tékában című rendezvénysorozat

În cadrul *Noptilor Muzeelor*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează, printre altele, seri cu proiecții de filme. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 94. sz.(2013. május 17-20), p. 2.

60. Múzeumok éjszakája (részletes program)

Programul detaliat al *Noptii Muzeelor*, la care participă și Biblioteca „Teleki-

Bolyai” cu expoziție de cărți și proiecție de filme. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 94. sz. (2013. május 17-20), p. 15.

61. *Kirándul a Nagyinét* / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș invită pe cititorii săi pensionari la o excursie organizată în satele săsești. În: *Népújság*, 65, 65. sz. (2013. mácius 19.), p. 2.

62. *Carte din 1501 expusă la Biblioteca Teleki* / Simona Loredana Bogdan

Secția „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș a deschis vineri, 17 mai, expoziția temporară de cărți liturgice cu tema: *Liber et liturgia. Cărți liturgice din secolele XVI - XIX*; cea mai veche carte din expoziție datează din anul 1501 și conține predici romano-catolice. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2206. (23 mai 2013), p. 9, 1 foto.

63. *În apărarea poeziei* / Ioana Florea

Asociația „Prietenii Bibliotecii” Mureș, în colaborare cu revista *Vatra*, Biblioteca Județeană Mureș și Departamentul de Filologie al Universității „Petru Maior” organizează miercuri, 29 mai, de la ora 17, în Sala de lectură a Bibliotecii Județene Mureș un dialog-recital *În apărarea poeziei*, cu invitații: acad. Ileana Mălăncioiu și Ion Mureșan, moderatori fiind Al. Cistelean și Iulian Boldea. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 103. (29 mai 2013), p. 3.

64. *„În apărarea poeziei” la Biblioteca Județeană* / A.Z.

Miercuri, 29 mai, ora 17.00, în Sala de lectură a Bibliotecii Județene Mureș, Asociația „Prietenii Bibliotecii” Mureș, Universitatea „Petru Maior” prin Departamentul de Filologie, Biblioteca Județeană Mureș și revista *Vatra* organizează un dialog - recital, *În apărarea poeziei*; invitați speciali sunt poezii Ileana Mălăncioiu și Ion Mureșan. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2210. (29 mai 2013), p. 10.

65. *Excelența, premiată la Gala Limbii și Literaturii Române* / Oana Mărginean

Inspectoratul Școlar Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș au organizat în 6 iunie, la Palatul Culturii, Gala Limbii și Literaturii Române, unde au fost premiați profesorii de Limba și Literatura Română și elevii cu rezultate bune la olimpiade și concursuri școlare. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2217. (7 - 9 iunie 2013), p. 8, 2 foto.

66. Erdélyi szertartáskönyvek a Teleki Tékában

Semnalarea expoziției de carte ale confesiunilor transilvănene, organizată la Biblioteca Teleki. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 65, 135. sz. (2013. jún. 14.), p. 1.

67. Meseolvasás a Tékában

În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca „Teleki-Bolyai” îi așteaptă pe copii să facă cunoștință cu legende despre istoria orașului. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 65, 135. sz. (2013. június 14.), p. 1.

68. Ajánló

Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează concert de muzică de cameră în curtea bibliotecii, cu ocazia *Noptii Muzeelor*. În: *Krónika*: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 115. sz. (2013. június 18.), p. 2.

69. Diploma „Pro Libro Senator” a constituit una dintre cele mai plăcute surprize din viața mea! Interviu cu scriitorul Ioan Eugen Man / Constantin Bogosel

Interviu cu domnul Ioan Eugen Man, colaborator al Bibliotecii Județene Mureș, căruia i-a fost acordată Diploma „Pro Libro Senator” în anul 2012. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 119. (20 iunie 2013), p. 12, 1 foto.

70. Kár kihagyni: Nyárestek a Teleki Tékában

Concert simfonic al elevilor Liceului de Artă, organizat la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” în 21 iunie 2013, în cadrul programului *Seri de vară*. În: *KözPont*: Maros megyei hetilap, 5, 24. sz.(2013. június 20-26.), p. 2.

71. Nyárestek a Teleki Tékában 2.

Programul *Serile de vară* în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai” continuă cu un concert simfonic. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 65, 141. sz. (2013. jún. 21.), p. 1.

72. Concert cameral la Teleki / A.Z.

Elevi și profesori ai Liceului de Artă din Tîrgu Mureș susțin un concert cameral vineri, 21 iunie, de la ora 19.00, în curtea Secției Teleki a Bibliotecii Județene Mureș. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2227. (21 - 25 iunie 2013), p. 7.

73. Gyerekprogram a Teleki Tékában

O nouă întâlnire cu copiii, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai” în cadrul programului de pedagogie muzeală. De această dată, copiii vor face cunoștință cu cărți vechi de botanică, aflate în colecția secției. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 65,

141. sz. (2013. június 21.), p. 1.

74. Concert caritabil pentru Centenarul Bibliotecii Județene / Alin Zaharie

Miercuri, 3 iulie, orele 18.00, în Sala Mică a Palatului Culturii, Asociația „Prietenii Bibliotecii” și Biblioteca Județeană Mureș organizează un concert caritabil pentru strângerea de fonduri, care vor fi folosite la sărbătorirea Centenarului bibliotecii; interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. În: **Zi de zi**, 8, nr. 2230. (28 - 30 iunie 2013), p. 11, 1 foto.

75. Concert caritabil / Monica Avram

Asociația „Prietenii Bibliotecii” Mureș organizează în 3 iulie, orele 18.00, în Sala Mică a Palatului Culturii un concert caritabil cu scopul de a strânge fonduri pentru organizarea Centenarului Bibliotecii Județene Mureș, în luna noiembrie. În: **Cuvântul liber**, 25, nr.126. (29 iunie - 1 iulie 2013), p.12, 1 foto.

76. Ajánló: A Könyvtár Barátai Egyesület...

Asociația Prietenii Bibliotecii [Județene Mureș] organizează un concert de binefacere în scopul de a strânge fonduri pentru sărbătorirea bibliotecii care anul acesta împlinește 100 de ani. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 7, 125. sz. (2013. júl. 2.), p. 2.

77. Újra kirándul a Nagyinet

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează excursie la Răchițele, în cadrul programului *BuniNet*. În: **Népújság**, 65, 149. sz. (2013. július 2.), p. 2.

78. Kár kihagyni: Újra kirándul a Nagyinet

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii județene Mureș organizează excursie la Cascada din Răchițeni; evenimentul are loc în cadrul programului *BuniNet*. În: **KözPont**. Maros megyei hetilap, 5, 26. sz. (2013. július 4-10), p. 2.

79. Színes kulturális program a Vásárhelyi Forratagon / (menyhárt)

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă, alături de alte instituții și organizații, la programele culturale ale festivalului *Váltoarea târgumureșeană (Vásárhelyi Forratag)*. În: **Népújság**, 65, 159. sz. (2013. július 12.), p. 4.

80. Színes forratag Marosvásárhelyen: Felráznák és összefognák a vásárhelyi magyarokat / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă la *Zilele Văltorii*, Lázok Klára, coordonatoarea secției, fiind unul din organizatorii evenimentului. În: **Krónika**: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 133. sz. (2013. július 12-14), p. 20.

81. Forgatag, ami felráz és összefog

Lázok Klára, șeful secției Teleki a Bibliotecii Județene Mureș, prezintă într-o conferință de presă programul Bibliotecii „Teleki-Bolyai” în cadrul *Zilelor Văltorii*. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 7, 133. sz. (2013. július 12-14), p. 10.

82. Nagyk a vízesésnél / Lejegyzte Nagy Székely Ildikó

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează excursie la Răchitele, în cadrul programului *BuniNet*. În: **Népújság**, 65, 165. sz. (2013. július 20.), p. 5.

83. „...Ahol megáll az idő”: Gernyeszegi kastélynapok / Nemes Gyula

Ziua Castelului din Gornești la a 3-a ediție; la organizarea ei au participat printre alții și Biblioteca „Teleki-Bolyai,” precum și Biblioteca Județeană Mureș. În: **KözPont**: Maros megyei hetilap, 5, 29. sz. (2013. július 25-31), p. 4.

84. Szerény adalék a Kultúrpalota historikumához / Sebestyén Mihály

Referire, printre altele, și la deschiderea acum o sută de ani a Bibliotecii orașenești, azi Biblioteca Județeană Mureș. În: **Népújság**, 65, 183. sz. (2013. augusztus 10.), p. 2.

85. A Vásárhelyi Forgatag rendezvényei

Despre Festivalul *Váltoarea (Fogatag)*, cu referire și la târgul de carte istorică, organizat în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” constituind parte integrantă a manifestărilor culturale din aceste zile. În: **Népújság (Műsorkalauz)**, 65, 193. sz. (2013. augusztus 23.), p. 1.

86. Továbbra is ötnapos a „Marosparti” Forgatag

Semnalarea programului *Zilelor Văltorii*, desfășurate între 28 august și 1 septembrie 2013. Biblioteca „Teleki-Bolyai” este inclusă în program. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 7, 162. sz. (2013. augusztus 23-25), p. Hetiműsor

87. Tótfői Zsófia 1692-ben Marosvásárhelyen szerkesztett szakácskönyve / Józsa András

Despre copia manuscris a cărții de bucate redactate de Tótfői Zsófia, păstrată

azi la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság (Színes világ)*, 65. évf., 194. sz. (2013. augusztus 24.), p. 2.

88. Elkészült a százéves Kultúrpalota magyar vonatkozású programja
/ Gáspár Botond

În cadrul unei conferințe de presă, organizatorii jubileului Palatului Culturii prezintă manifestările maghiare care vor avea loc în toamna acestui an. Printre instituțiile de cultură participante se află și Biblioteca Județeană. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 163. sz.(2013. augusztus 26.), p. 5.

89. Történelmi könyvek „forgataga”

Biblioteca Teleki participă la *Zilele Váltorii* cu un târg de cărți istorice, concerte și programe organizate pentru copii. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 164. sz. (2013. augusztus 27.), p. 2.

90. Istoria se mută la Tîrgu Mureș / T.M.

Biblioteca „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș și Fundația „Teleki Téka” organizează, între 29 și 31 august, prima ediție a Târgului Cărților de Istorie. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2264. (28 august 2013), p. 12.

91. Kilenc helyszínen, százhatvanegy programmal rajtol a Forgatag

Semnalarea programului și a locațiilor *Zilelor Váltorii*, la care participă și Biblioteca Teleki. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 165. sz. (2013. augusztus 28), p. 2.

92. Zi de mare sărbătoare, la Bogata de Mureș / Mircea Gheborean

În ziua de 25 august 2013, cu prilejul sărbătorii *Fiii satului* și a lansării Monografiei comunei Bogata, județul Mureș, printre oamenii de cultură participanți și care au luat cuvântul s-a aflat și Dimitrie Poptămaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 168 (29 august 2013), p. 6, 1 foto.

93. Százarcú Forgatag: Téka Forgatag / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca Teleki participă la organizarea *Zilelor Váltorii*. În: *Népújság*, 65, 198. sz. (2013. augusztus 29.), p. 4.

94. Könyvek búvkörében: Történelmi kiadványok vására a Teleki Téka udvarán / (bodolai)

Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează cu ocazia *Zilelor Váltorii* un târg de carte istorică. În: *Népújság*, 65, 199. sz. (2013. augusztus 30.), p. 3.

95. Vásárhelyiek barokk fényben / Nagy Székely Ildikó

Târgumureșenii au fost invitați de muzeografi la o plimbare în centrul orașului pentru a descoperi clădirile baroce; printre obiectivele prezentate s-a numărat și clădirea Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság*, 65, 200. sz. (2013. augusztus 31.), p. 4.

96. Történelmi könyvek a minőség jegyében / Gáspár Botond

În cadrul *Zilelor Váltorii*, s-a organizat pentru prima oară la Biblioteca „Teleki-Bolyai” târg de carte de istorie. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 167. sz. (2013. augusztus 30-szeptember 1.), p. 5.

97. Téka sikerek számokban

Despre succesul târgului de carte istorică organizată în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai” cu ocazia *Zilelor Váltorii*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 168. sz. (2013. szeptember 2.), p. 2.

98. Tömegvonzó forgatag: Több ezren vettek részt a vásárhelyi rendezvény első kiadásán

Biblioteca „Teleki-Bolyai” s-a numărat printre locațiile unde s-au desfășurat evenimente culturale în cadrul primei ediții a *Zilelor Váltorii*. În: *Krónika*: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 168. sz. (2013. szeptember 2.), p. 4.

99. Felpörgette Vásárhelyt a forgatag: A szervezőknek már a jövő évi rendezvényen „forog” az agyuk / Szucher Ervin

Despre succesul *Zilelor Váltorii* la care a participat cu programe culturale și Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Krónika*: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 169. sz. (2013. szeptember 3.), p. 3.

100. Jövőre újra Forgatag!: Fesztiválzáró a sajtótájékoztató / Kaáli Nagy Botond

Despre desfășurarea Festivalului *Váltoarea*, cu referire și la succesul târgului de carte istorică organizat în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság*, 65, 203. sz. (2013. szeptember 4.), p. 5.

101. De azi, „Cultura ne unește”!: Programul complet al evenimentului / Alex Toth.

În cadrul evenimentului *100 de ani de cultură în Mureș*, organizat de Consiliul Județean Mureș cu ocazia Centenarului Palatului Culturii din Tîrgu Mureș, în data

de 22 noiembrie va avea loc Conferința Internațională *Biblioteca Județeană - 100 de ani*, organizată de Biblioteca Județeană Mureș. În: **Zi de zi**, 8, nr. 2269, (5 septembrie 2013), p. 3, 4 foto.

102. Cartea „Ambarcațiuni reghinene”: Autori: Bartos Zoltán și Varga István / Dorin Borda

Semnalarea apariției lucrării documentare *Ambarcațiuni reghinene*, autori: Bartos Zoltán și Varga István, în care se amintește victoria obținută de Leon Rotman la Olimpiada de la Melbourne din 1956 la canoe cu o ambarcațiune fabricată la Reghin; autorii aduc mulțumiri și Bibliotecii Județene Mureș și bibliotecarei Anna Vintilă pentru sprijinul acordat. În: **Cuvântul liber**, 25, nr. 186.(24 septembrie 2013), p. 7, 1 foto.

103. Kár kihagyni: Téka a Forgatagban

Cu ocazia *Zilelor Văltorii* [Forgatag], Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează un târg de cărți istorice. În: **KözPont**. Maros megyei hetilap, 5, 34. sz. (2013. augusztus 29-szeptember 4.), p. 2.

104. Medalion omagial Maria Tănase / Alin Zaharie

Joi, 26 septembrie, la secția de Artă a Bibliotecii Județene Mureș, bibliotecara Angela Macarie a organizat un medalion omagial *O viață pentru cântec*, prilejuit de Centenarul nașterii Mariei Tănase. În: **Zi de zi**, nr. 2282. (27 - 30 septembrie 2013), p. 1, 1 foto.

105. Biblioteca, teatrul și muzica, în această săptămână! / Ioana Florea

Joi, 26 septembrie 2013, Secția de Artă a Bibliotecii Județene Mureș a fost gazda unei activități culturale de aniversare a 100 de ani de la nașterea artistei Maria Tănase; moderatoare au fost Monica Avram, directorul bibliotecii și bibliotecara acestei secții, Angela Macarie. În: **Cuvântul liber**, 25, nr. 190. (28 - 30 septembrie 2013), p. 12, 1 foto.

106. Újabb román szobor nőtt ki a földből / Simon Virág

Reacție la apariția bustului lui Aurel Filimon și explicațiile inițiatorului statuii, Dimitrie Poptâmaș, fostul director al Bibliotecii Județene Mureș. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 7, 191. sz.(2013. október 3.), p.3

107. Szecessziós könyvművészeti kiállítás

Vernisajul expoziției de carte art nouveau la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În:

Népújság (Műsorkalauz), 65, 235. sz. (2013. október 11.), p. 1.

108. Document din 1744, la Biblioteca Județeană / S.T.

Semnalarea unui document care conține semnătura în original a împărătesei Maria Tereza, aflat în colecția Bibliotecii Județene Mureș; este un act legislativ tipărit în anul 1744 la Sibiu, de către Johannes Barth, intitulat *Articuli diaetales principatus Transylvaniae* și a intrat în colecția Bibliotecii Județene Mureș în 1944, fiind donat de către avocatul Fekete Janos. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2291. (15 octombrie 2013), p. 3.

109. „Grădina divină” la Biblioteca „Teleki” / S.T.

Vineri, 18 octombrie, ora 17.00, la seția „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, va avea loc vernisajul expoziției temporare *Grădina divină*, cu cele mai reprezentative cărți Art Nouveau aflate în colecțiile bibliotecii. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2292. (16 octombrie 2013), p. 9.

110. Hova menjünk? Isteni kert címmel szervez szecessziós könyvművészeti kiállítást...

Expoziție de carte art nouveau la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” în cadrul seriei de acțiuni organizate cu ocazia centenarului Palatului Culturii. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 202. sz. (2013. október 18-20), p. 2.

111. Könyvművészet és a századelő zsibongó Vásárhelye / Szász Cs. Emese

Expoziție de carte Art Nouveau la Biblioteca „Teleki-Bolyai” cu ocazia centenarului Palatului Culturii. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 203. sz. (2013. október 21.), p. 9.

112. A könyvművészet „isteni kertje”. Szecessziós emlékek tárlata nyílt a marosvásárhelyi Teleki Tékában / Szász Cs. Emese

La Biblioteca „Teleki-Bolyai” are loc o expoziție de carte Art Nouveau. În: *Krónika: Erdélyi magyar közéleti napilap*. (Kolozsvár), 15, 203. sz. (2013. október 21.), p. 8.

113. Isteni kert: Szecessziós könyvművészeti kiállítás / Knb.

Expoziție de carte art nouveau, organizată la Biblioteca Teleki. În: *Népújság*, 65, 243. sz. (2013. október 21.), p. 1,3.

114. Expoziție de carte Art Nouveau / S.V.

Vineri, 18 octombrie 2013, la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” secție a Bibliotecii Județene Mureș, a fost inaugurată expoziția *Grădina divină. Cartea Art Nouveau la Biblioteca Teleki*, care va fi deschisă în perioada octombrie 2013 - mai 2014. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 206, (22 octombrie 2013), p. 6.

115. Biblioteca Județeană Mureș, în așteptarea Centenarului / Alin Zaharie

Interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, referitor la programul manifestărilor dedicate Centenarului Bibliotecii Județene Mureș. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2297. (23 octombrie 2013), p. 6, 1 foto.

116. Carte cu greutate, la Biblioteca Județeană / S.T.

Știre care semnaleză existența în colecția Bibliotecii Județene Mureș a unei frumoase tipărituri, *Evanghelia* de la București din 1760; cartea a fost achiziționată în anul 1971 de la anticariat. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2305. (4 noiembrie 2013), p. 5.

117. „Pași prin bibliosferă” cu Liliana Moldovan / Alex Toth

Foaierul Teatrului Național din Târgu Mureș găzduiește joi, 14 noiembrie, de la orele 17.00, lansarea cărții *Pași prin bibliosferă* de Liliana Moldovan, bibliotecară în cadrul Bibliotecii Județene Mureș. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2308. (7 noiembrie 2013), p. 1, 1 foto.

118. „Pași prin Bibliosferă.” Autor: Liliana Moldovan / Dorin Borda

Liliana Moldovan, fost director al Bibliotecii Județene Mureș, își va prezenta joi, 14 noiembrie, în cadrul Târgului Internațional de la Teatrul Național Târgu Mureș, volumul de interviuri *Pași prin Bibliosferă*, lucrarea va fi prezentată de dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș și Nadia Baci, directorul Editurii „Ecou Transilvan” din Cluj-Napoca. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 221. (12 noiembrie 2013), p. 6, 1 foto.

119. Kár kihagyni: Isteni kert

Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează o expoziție de carte art nouveau. În: *KözPont*: Maros megyei hetilap, 5, 44. sz. (2013. november 7-13.), p. 2.

120. Százéves a megyei könyvtár / G.B.

Semnalarea programului festivității organizate în 21-22 noiembrie 2013 , cu

ocazia centenarului Bibliotecii Județene Mureș. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 224. sz. (2013. november 19.), p. 2.

121. *Prezintă-te cu succes în două minute!* / Teodora Míndru

Miercuri, 27 noiembrie, Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș va fi gazda unui curs de Public Speaking organizat de Junior Chamber International Tîrgu Mureș (JCI). În: *Zi de zi*, 8, nr. 2317. (20 noiembrie 2013), p. 10, 1 foto.

122. *A majdani olvasóktól a mai könyvmolyokig* / Nagy Székely Ildikó

Referire la contribuția Klarei Lázok, șefa Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, la programele cu copii, organizate în cadrul târgului de carte. În: *Népújság*, 65, 268. sz. (2013. november 19.), p. 5.

123. *Centenáriumi ünnepség a Maros megyei Könyvtárban* / Nszi.

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș, despre manifestările de celebrare a 100 de ani de la înființarea bibliotecii, în 21-22 noiembrie 2013.-În: *Népújság*, 65, 269. sz. (2013. November 20.), p. 5.

124. *Páholy és karzat: Marosvásárhely színházi élete a 19. század második felében* / Knb.

Kuszálík Péter, unul dintre autorii cărții *Páholy és karzat: Marosvásárhely színházi élete a 19. század második felében* (*Teatrul târgumureșean din a doua jumătate a secolului al 19-lea*) prezintă împrejurările în care a luat naștere această carte și rolul important pe care l-au avut cele aproximativ 400 de reviste de teatru din colecția Bibliotecii „Teleki-Bolyai” pe care le-a consultat. În: *Népújság*, 65, 269. sz. (2013. november 20.), p. 5.

125. *Könyvtári centenáriumot ünnepeltek: „A közösség szolgálatában”- de hogy miért csak románul?!* / Antalfi Imola

Sărbătorirea centenarului Bibliotecii Județene Mureș, doar în limba română. În: *Népújság*, 65, 272. sz. (2013. november 23.), p. 2.

126. *Conferința „Biblioteca Județeană Mureș: un secol în serviciul comunității”* / Dorin Borda ; Foto: Ilarie Gh. Opreș

Vineri, 22 noiembrie 2013, în Sala Mare a Palatului Culturii a avut loc Conferința „Biblioteca Județeană Mureș: un secol în serviciul comunității,” cuvântul de bun venit fiind adresat participanților de dr. Monica Avram, directorul instituției; la finalul conferinței a fost sigilată „Capsula timpului,” un cutăr

conținând diferite simboluri, merit a fi deschis peste 100 de ani. În: *Cuvântul liber*, 25, nr. 230. (23 - 25 noiembrie 2013), p. 1, 6, 1 foto.

127. Csak az ékezetek „szóltak” magyarul a könyvtár ünnepén /
Gáspár Botond

Conferința organizată de Biblioteca Județeană Mureș cu ocazia centenarului Bibliotecii și dezvelirea plăcii cu lista directorilor în cei 100 de ani, toate doar în limba română. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 228. sz. (2013. november 25.), p. 3.

128. Centenarium csak románul / Gáspár Botond

La festivitatea centenarului Bibliotecii Județene Mureș nu s-au rostit mesaje în limba maghiară. În: *Krónika*: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 228. sz. (2013. november 25.), p. 3.

129. Felelősségre vonnák a könyvtár vezetőit / Gáspár Botond

Filiala locală a Partidului Popular Maghiar din Transilvania cere să fie trasă la răspundere conducerea Bibliotecii Județene Mureș pentru „izgonirea limbii maghiare” din festivitatea organizată cu ocazia centenarului Bibliotecii Județene Mureș. În: *Krónika*: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 229. sz. (2013. november 26), p. 3.

130. A könyvtár a mienk is! / Gáspár Botond

Partidul Popular Maghiar din Transilvania se răfuiește cu direcțiunea Bibliotecii Județene Mureș pentru că a ignorat elementele maghiare din festivitatea organizată cu ocazia centenarului bibliotecii. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 229. sz. (2013. november 26.), p. 2.

131. Szamárfüles márványtábla / Karácsonyi Zsigmond

Despre ignorarea limbii și culturii maghiare în desfășurarea sărbătoririi centenarului Bibliotecii Județene Mureș din 21 noiembrie 2013. În: *Népújság*, 65, 275. sz. (2013. november 27.), p. 1, 3.

132. Könyvesműhely gyerekeknek

Biblioteca „Teleki-Bolyai” prin proiectul *Atelierul de carte* oferă posibilitatea elevilor de a lua cunoștință despre etapele prin care trece o carte de la gând la materie. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 65, 277. sz. (2013. november 29.), p. 1

133. Dimitrie Poptămaș: „Biblioteca a fost a doua mea casă” / Alin Zaharie

Interviu cu Dimitrie Poptămaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș timp de 20 de ani, cu ocazia Centenarului Bibliotecii. În: *Ziarul de Mureș*, 8, nr. 571. (25 noiembrie - 1 decembrie 2013), p. 7, 1 foto

134. Ablakok a múltra / Bodolai Gyöngyi

În cadrul sesiunii științifice organizate de filiala târgumureșeană a Societății Muzeului Ardelean și de Asociația „Borsos Tamás” au participat cu prelegeri și bibliotecari ai Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság*, 65, 279. sz. (2013. december 3.), p. 7.

135. Bolyai János kézjegyével ellátott könyvadarománya a Teleki Tékának

Biblioteca „Teleki-Bolyai” se îmbogățește cu un volum valoros, *Köteles Sámuel. Az erköltsi filozofia*. vol 1., ce cuprinde semnătura și însemnarea lui Bolyai János. Volumul 2 al acestei opere există în colecția bibliotecii din anii ‘60. În: *Népújság*, 65, 280. sz. (2013. december 4.), p. 2.

136. Százéves a marosvásárhelyi régi gát. Műemlék épület lett / Kép és szöveg: Vajda György

Referenții Autorității de Gospodărire a Apelor au declarat la o conferință de presă că, pentru a sărbători centenarul vechiului baraj, s-au documentat la Biblioteca Județeană Mureș și Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság*, 65, 282. sz. (2013. december 6.), p. 4.

137. Cărți și ziare despre Unire, în colecția Bibliotecii Mureș / Alex Toth

Biblioteca Județeană Mureș împreună cu Muzeul Județean Mureș au organizat duminică, 1 decembrie, în Holul Palatului Culturii, expoziția *Mureșenii în actul Marii Uniri*, cu ocazia Zilei Naționale a României; din partea bibliotecii a fost responsabil cu organizarea Dana Haja, șef serviciu Comunicare a colecțiilor. În: *Ziarul de Mureș*, 8, nr. 572. (3 - 8 decembrie 2013), p. 5, 2 foto.

138. Megszólalnak a Téka-könyvek: Téli hétköznapiok a hajdani Vásárhelyen / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai” pregătește un nou proiect intitulat *Cărți povestitoare*, o serie de conferințe despre istoria cărții și a culturii; prima întâlnire va avea loc în 17 decembrie 2013. În: *Népújság*, 65, 285. sz. (2013. dec. 10.), p. 5.

139. Előadás a bálteremben: Érdekességek a Teleki Téka gyűjteményéből / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai” lansează o serie de conferințe cu titlul *Cărți povestitoare* cu scopul de a populariza colecția bibliotecii. În: **Krónika: Erdélyi magyar közéleti napilap** (Kolozsvár), 15, 239. sz. (2013. december 10.), p. 9.

140. Beszélnek a könyvek a Tékában

Lázok Klára, șeful Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, despre noul proiect intitulat *Cărți povestitoare* prin care Biblioteca „Teleki-Bolyai” își propune să popularizeze colecția. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 7, 239. sz. (2013. december 10.), p. 5.

141. Egy könyvritkaság a helyére került / Bodolai Gyöngyi

Volumul I al lucrării lui Köteles Sámuel, *Az erköltsi filozófiának eleji*, care poartă semnătura și însemnarea tânărului Bolyai János, a ajuns după o lungă călătorie alături de cel de-al II-lea volum, în colecția Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: **Népújság**, 65, 288. sz. (2013. december 13.), p. 4.

142. Marosvásárhelyi téli hétköznapiok a két világháború között

În 17 decembrie 2013 are loc la Biblioteca „Teleki-Bolyai” prima întâlnire din ciclul *Cărți povestitoare*, despre modul în care își petreceau serile de iarnă târgumureșenii din perioada interbelică. În: **Népújság (Műsorkalauz)**, 65, 288. sz. (2013. december 13.), p. 1.

143. A 15 éves Bolyai könyve, ajándékba a Tékának / Szász Cs. Emese

Partea I. a cărții lui Köteles Sámuel, *Az erköltsi filozófia*, cu însemnarea de posesor al copilului Bolyai János, a fost oferită Bibliotecii Teleki. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 7, 242. sz. (2013. december 13-15), p. 3.

144. „Vond össze büszke vitorlád”: Bolyai kézírásával ellátott kötetet kapott a Teleki Téka / Szász Cs. Emese

Colecția Bibliotecii Teleki Bolyai se îmbogățește cu un valoros volum, partea I a lucrării lui Köteles Sámuel, *Az erköltsi filozófia*, ce cuprinde semnătura lui Bolyai János. În: **Krónika: Erdélyi magyar közéleti napilap**. (Kolozsvár), 15, 242. sz. (2013. december 13-15), p. 8.

145. Beszélő könyvek

Semnalarea primei conferințe în seria *Cărți povestitoare* organizată la Biblioteca

Teleki, având ca subiect serile de iarnă în Tîrgu Mureș între cele două războaie mondiale. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 244. sz. (2013. december 17.), p. 2.

146. Téli estékről a Tékában / Nemes Gyula

Biblioteca Teleki organizează prima conferință din seria *Cărți povestitoare*, cu titlul *Serile de iarnă de altădată*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 7, 246. sz. (2013. december 19.), p. 6.

147. Kis kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor și bibliotecarilor Bibliotecii Județene Mureș, trecuți în eternitate. În: *Népújság (Színes világ)*, 65. évf., 295. sz. (2013. december 21.), p. 2.

148. Sărbătorile de iarnă, în paginile vremurilor trecute / Alin Zaharie

O mică incursiune în ziarele vremii aflate în arhiva Bibliotecii Județene Mureș, pentru a vedea cum erau reliefate sărbătorile de iarnă, Crăciunul: *Mureșul* din 1923, *Viitorul Mureșului* din 1925, *Gazeta Mureșului* din 1931, 1932, *Glasul Mureșului* din 1934, 1938, *Steaua Roșie* din 1955. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2340. (23 - 26 decembrie 2013), p. 4, 1 foto.

149. Téli szórakozás a régi Vásárhelyen / Bodolai Gyöngyi

În 17 decembrie 2013 a avut loc prima întâlnire din seria *Cărți povestitoare* despre distracțiile în serile de iarnă de odinioară la Târgu Mureș, organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai” de șeful secției, Lázok Klára. Prezentarea desfășurării întâlnirii. În: *Népújság (Színes világ)*, 65. évf., 299. sz. (2013. december 28.), p. 3.

150. Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez (2. rész) / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Județene Mureș, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor și bibliotecarilor din instituție, trecuți în eternitate. În: *Népújság (Színes világ)*, 65. évf., 299. sz. (2013. dec. 28.), p. 2.

151. Album monografic: Biblioteca Județeană Mureș - 100 de ani de existență / Dr. Monica Avram

Note de lectură. În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr.12, 2013, p. 405-428.

152. Bibliofili mureșeni de odinioară. Iustin Handrea și colecția sa de

carte românească veche / Dr. Monica Avram, Biblioteca Județeană Mureș; Dr. Florin Bogdan, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia; Elena Mișu, Tîrgu Mureș.

Cu referire și la acele cărți din colecția lui Iustin Handrea, care se află în custodia Bibliotecii Județene Mureș. În: **Libraria**. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 350-363.

153. Operele lui Jacques Bongars în bibliotecile din Transilvania / Dr. Elena Demian, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir,” București, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Cu referire și la colecția Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: **Libraria**. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 288-299.

154. Bibliotecarului din anul 2113, Testament...[Biblioteca Județeană Mureș, 2013]: 22 noiembrie 2013, Tîrgu Mureș. La ceas aniversar...! / Ciprian Dobre, președinte al Consiliului Județean Mureș; Monica Avram, director al Bibliotecii Județene Mureș În: **Libraria**. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 164-166.

155. Liliana Moldovan, Pași prin Bibliosferă: interviuri, vol. 1, Colecția Biblioteconomie, Cluj-Napoca, Editura Eco Transilvan, 2013, 234 p. / Aurica Mureșan, Biblioteca Județeană Mureș

Notă de lectură a cărții Lilianeii Moldovan, bibliotecar șef-birou la Biblioteca Județeană Mureș. În: **Libraria**. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 428-430.

156. Interesul pentru Știință și Tehnică în biblioteci: de la servicii specializate la servicii publice / Claudia Șerbănuță, Universitatea din Illinois, Urbana-Champaign

Cu referire și la specificul Secției Tehnice a Bibliotecii Județene Mureș. În: **Libraria**. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 239-248.

157. Monografia istorică a Bibliotecii Județene Mureș: după un secol de activitate / Doina Gabriela Vanca, Biblioteca Județeană Mureș În: **Libraria**. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 15-106.

158. Biblioteca Județeană Mureș reflectată în presa scrisă în anul 2012. Bibliografie / Anna Vintilă, Emilia Cătană, Biblioteca Județeană Mureș În: **Libraria**. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 107-128.

159. *Centenarul Bibliotecii [Județene Mureș] în imagini...* În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 167-184.

160. *Diplomele aniversare ale Bibliotecii Județene Mureș acordate cu ocazia Centenarului.* În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 160-163.

161. *Lista participanților la Conferința „Biblioteca Județeană Mureș: un secol în serviciul comunității - Tîrgu Mureș, 21-22 noiembrie 2013.* În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 150-159.

162. *Personalul Bibliotecii Județene Mureș: 1913-2013.* Directorii Bibliotecii Județene Mureș: 1913-2013. Bibliotecari activi în Anul Centenarului. Și-au desfășurat, de-a lungul anilor, activitatea în Biblioteca Județeană Mureș. În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 129-139.

163. *Programul Conferinței „Biblioteca Județeană Mureș: un secol în serviciul comunității - Tîrgu Mureș, 21-22 noiembrie 2013.* În: *Libraria*. Anuar. Biblioteca Județeană Mureș, nr. 12, 2013, p. 140-149.

2014

1. *Rod bogat de cultură în anul Centenarului Palatului.* Biblioteca Județeană la un secol de existență / Alin Zaharie

Punctul central al manifestărilor culturale ale lunii noiembrie l-a constituit Centenarul Bibliotecii Județene Mureș, moment care a încheiat seria evenimentelor dedicate Centenarului Palatului Culturii. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2342, ediție specială (30 dec. 2013 - 7 ian. 2014), pag. 4 - 5, 12 foto.

2. *Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, a mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez (3. rész)* / Fülöp Mária

Biblioteca pensionară a Bibliotecii Județene Mureș, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor și bibliotecarilor instituției, trecuți în eternitate. În: *Népújság. (Színes Világ)*, 66, 2. sz. (2014. január 4), p. 3.

3. *Kultúranapi kavalkád ígérkezik.* A magyar felolvasómaraton mellett idén román is szerveznek / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă la programele organizate de *Ziua Culturii Maghiare*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 4. sz. (2014. január 9.), p. 5.

4. Száz éve született marosvásárhelyi személyiségek / Összeállította: Nemes Gyula

Sunt prezentate portretele biobibliografice ale unor personalități târgumureșene, care s-au născut acum 100 de ani. Informațiile sunt culese din lexiconul biobibliografic al județului Mureș, aflat în pregătire de Fülöp Mária, fost bibliotecar al Bibliotecii Județene Mureș. În: **KözPont**. Maros megyei hetilap, 6, 1. sz. (2014. január 9-15), p. 4.

5. Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, a mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez (4. rész) / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Județene Mureș, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor și bibliotecarilor instituției, trecuți în eternitate. În: **Népújság (Színes világ)**, 66, 8. sz. (2014. január 11), p. 2.

6. Cinstire Zilei Culturii Naționale

Manifestările dedicate *Zilei Culturii Naționale* în 15 ianuarie sunt organizate de Inspectoratul Școlar Județean Mureș în parteneriat cu Consiliul Județean Mureș, Biblioteca Județeană, Radio România Tîrgu Mureș și Casa de Cultură a Studenților din Tîrgu-Mureș. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 7, (11 - 13 ianuarie 2014), p. 6.

7. De Ziua Culturii Naționale, „Citește-le târgumureșenilor!” / S.V.

Fundația Studium, Rotaract Club Téka, Teatrul Național Tîrgu Mureș, Biblioteca „Teleki-Bolyai” și Cluburile Rotaract Tîrgu Mureș organizează de *Ziua Culturii Naționale*, 15 ianuarie, maratonul de lectură *Citește-le târgumureșenilor!* în Zanza Cafe. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 8, (14 ianuarie 2014), p. 7, 1 foto.

8. De Ziua Culturii Naționale, la statuia lui Mihai Eminescu... / Ștefan Someșan

Miercuri, 15 ianuarie 2014, ora 18, în organizarea Consiliului Județean Mureș și a Inspectoratului Școlar Județean Mureș, va avea loc sărbătorirea *Zilei Naționale a Culturii* și omagierea poetului Mihai Eminescu; partenerii evenimentului sunt Biblioteca Județeană Mureș, Radio România Tîrgu Mureș și Casa de Cultură a Studenților Tîrgu Mureș. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 8, (14 ian. 2014), p. 6, 1 foto.

9. De Ziua Culturii Naționale, la statuia lui Mihai Eminescu... / Ștefan Someșan

Biblioteca Județeană Mureș, partener alături de alte instituții în organizarea sărbătoririi *Zilei Naționale a Culturii* și omagierea poetului Mihai Eminescu, miercuri,

15 ianuarie 2014, ora 18.00, la statuia poetului din parcul Centrului Cultural „Eminescu.” În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 9, (15 ianuarie 2014), p. 7, 1 foto.

10. *Eminescura emlékeznek*

Semnalarea programului cultural, organizat cu ocazia *Zilei Culturii Române* (164 de ani de la nașterea poetului Mihai Eminescu), având ca partener și Biblioteca Județeană Mureș. În: *Népújság*, 66, 11. sz. (2014. január 15), p. 2.

11. *Irodalom a kávéházban* / Knb.

Biblioteca Județeană Mureș a contribuit cu împrumutul cărților din care s-a lecturat în cadrul maratonului de lectură, organizat de Fundația Studium. În: *Népújság*, 66, 12. sz. (2014. január 16.), p. 2.

12. *Maratonul lecturii în Zanza de Ziua Culturii Naționale* / Alin Zaharie

Cu ocazia *Zilei Culturii Naționale*, Zanza Café & Lounge a fost gazda Maratonului de Lectură intitulat *Citește-le târgumureșenilor* organizat de Fundația Studium, Rotaract Club Téka, Teatrul Național Tîrgu Mureș, Biblioteca „Teleki-Bolyai,” Cluburile Rotaract Tîrgu Mureș. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2349, (16 ianuarie 2014), pag. 11, 8 foto.

13. *Magyar Kultúra Napja Marosvásárhely*: [Program]

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă la programele organizate de *Ziua Culturii Maghiare*, ce se desfășoară în perioada 20-23 ianuarie 2014. În: *Népújság*, 66, 13. sz. (2014. január 17.), p. 13.

14. *Könyvbemutató a magyar kultúra napja alkalmából*

László Lóránt, bibliotecar al Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” organizează în calitate de președinte al Asociației „Borsos Tamás” o lansare de carte a autorului Nagy Alpár Csaba (*A Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész története. 1940-1945*). În: *Népújság*, 66, 14. sz. (2014. január 18.), p. 2.

15. *Despre cartea electronică, într-un interviu cu Alexandru Tcaciuc* / Dorin Borda

Alexandru Tcaciuc este informatician la Biblioteca Județeană Mureș. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 12 (18 - 20 ianuarie 2014), p. 12, 1 foto.

16. Huszonnégy órás felolvasómaraton

Anul acesta are loc a 3-a ediție a maratonului de lectură, organizat de *Zina Culturii Maghiare*. Printre parteneri și organizatori este și Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 11. sz. (2014. január 20), p. 3.

17. Citește-le târgumureșenilor / Ligia Voro

Biblioteca Județeană Mureș și Secția „Teleki-Bolyai” - partenere alături de alte instituții la prima ediție a maratonului de lectură de 24 de ore *Citește-le târgumureșenilor* care a avut loc în 15 ianuarie în Zanza Cafe&Lounge. În: *Punctul*, 8, nr. 460 (20 - 26 ianuarie 2014), p. 2, 1 foto.

18. Kavalkád a kultúra napján: Négy nap alatt huszonhárom program Marosvásárhelyen / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai” a participat la organizarea Zilei Culturii Maghiare, cu activități pentru copii. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 12. sz. (2014. január 21.), p. 6.

19. Bolyaisok könyvjegyei / Nagy Székely Ildikó

În cadrul atelierului cărții, organizat de Biblioteca „Teleki-Bolyai,” elevii Colegiului Bolyai Farkas au creat ex librisuri. În: *Népújság*, 66, 17. sz. (2014. január 22), p. 5.

20. Kultúranapi programok: Mindenki találhat kedvére valót / Szász Cs. Emese

La activitățile din cadrul programelor culturale maghiare au participat și unii bibliotecari ai Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 13. sz. (2014. január 22.), p. 2.

21. Vésik, főzik, olvassák a kultúrát: Diákokat és felnőtteket is bevontak a programokba / Szász Cs. Emese

În cadrul programelor culturale maghiare, restauratoarea Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” Márton Krisztina, a organizat atelier de linogravură pentru elevi. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 13. sz. (2014. január 22), p. 5.

22. Papiista Alexandra Sabău - pictor și interpret de muzică rock!: De vorbă cu elevii / Dorin Borda În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 15 (23 ian. 2014), p. 6.

23. „Köszönöm a sorsnak, hogy ezt a pályát választottam”: Beszélgetés Fülöp Mária könyvtárossal / Fülöp Mária, Nemes Gyula

Interviu cu Fülöp Mária, bibliotecara pensionară a Bibliotecii Județene Mureș. În: **KözPont**: Maros megyei hetilap, 6, 3. sz. (2014. január 23-29), p. 3.

24. Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, a mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez. (5. rész) / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Județene Mureș, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor și bibliotecarilor instituției, trecuți în eternitate. În: **Népújság**, 66, 20. sz. (2014. január 25), p. 2.

25. Celebra Bibliotecă Teleki din Târgu-Mureș: Oare câți cititori îi mai trec pragul?

Articolul nu este semnat. Constă de fapt dintr-o fotografie a interiorului Bibliotecii „Teleki-Bolyai” însoțită de textul: „Celebra Bibliotecă Teleki din Târgu - Mureș. Oare câți cititori îi mai trec pragul?” și mențiunea „Foto: Iosif Trif.” În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 19 (29 ianuarie 2014), p. 2, 1 foto.

26. Felhívás

Colectivul Bibliotecii „Teleki-Bolyai” se pregătește să organizeze o expoziție centenară a primului război mondial în toamna acestui an la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: **Népújság**, 66, 25 sz. (2014. január 31), p. 2.

27. Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, a mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez. (6. rész) / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Județene Mureș, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor și bibliotecarilor instituției, trecuți în eternitate. În: **Népújság (Színes világ)**, 66, 26. sz. (2014. február 1), p. 2.

28. Iskola másként a Teleki Tékában / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai” dorește și în 2014 să organizeze activități pentru copii în săptămâna *Școala altfel*. În: **Népújság**, 66, 28. sz. (2014. február 4.), p. 2.

29. Campanii Punctul și rezultate vizibile: Casa Memorială „Mihai Eminescu” din Deda nu a fost demolată datorită Punctul.

Săptămânalul **Punctul** și „Știi TV” au lansat în 2008 campania *Patriotism de buzunar*, deschisă de „Eminescu, dosarul Deda,” când a fost adusă în dezbatere publică problema demolării Casei Memoriale „Mihai Eminescu” din Deda. Unul dintre cei mai înfocați susținători ai „cauzei” lui Eminescu la Deda a fost Dimitrie

Poptămaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș și președinte al Fundației „Vasile Netea.” Cel care a dat undă verde demolării Casei Memoriale a fost poetul Nicolae Băciuț, directorul Direcției Județene de Cultură, Culte și Patrimoniu. În: **Punctul**, 9, nr. 463, (10 - 16 februarie 2014), p. 3, 1 foto.

30. La mulți ani Monica Avram / A.Z.

Directoarea Bibliotecii Județene Mureș, Monica Avram, și-a serbat ziua de naștere. În: **Zi de zi**, 8, nr. 2367, (11 feb. 2014), p. 7, 1 foto.

31. Látványos, I. világháborús kiállításra készülnek a Tékában / Nemes Gyula

Biblioteca „Teleki-Bolyai” se pregătește pentru o expoziție de anvergură cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la izbucnirea primului război mondial. Vernisajul va avea loc în toamna acestui an. În: **KözPont**. Maros megyei hetilap, 6, 6. sz. (2014. február 13-19), p. 4.

32. Tiltott könyvek a kancellár Tékájában

25 februarie 2014 - o nouă întâlnire la Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizată în cadrul seriei *Cărți povestitoare*. Subiectul fiind cărțile cenzurate din colecția contelui Teleki. În: **Népújság**, 66, 40. sz. (2014. február 18.), p. 2.

33. Sanda Vițelar - „24/7”: Lansare de carte

Articolul este semnat doar cu inițialele L.P. Lansarea primului volum de publicistică al ziaristei Sanda Vițelar, **24/7**, luni, 17 februarie 2014, la Centrul American Corner din cadrul Bibliotecii Județene Mureș. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 34, (19 februarie 2014), p. 12, 1 foto.

34. Pagini din realitate cu Sanda Vițelar / Alin Zaharie

Lansarea volumului de publicistică **24/7** semnat de jurnalista Sanda Vițelar, luni, 17 februarie 2014, la secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș. În: **Zi de zi**, 8, nr. 2373, (19 februarie 2014), p. 8, 2 foto.

35. Megszólalnak a tiltott könyvek: Francia szalon a Tékában / Nagy Székely Ildikó

Lázok Klára, șefa Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, despre întâlnirea din 25 februarie 2014, organizată în cadrul seriei „Cărți povestitoare,” unde biblioteca se transformă pentru câteva ore în salon francezesc. În: **Népújság**, 66, 42. sz. (2014. február 20.), p. 2.

36. Tiltott könyvek a Teleki Tékában: Kultúrtörténeti érdekességekről lesz szó a Teleki Téka keddi beszélgetésén / Szász Cs. Emese

În seria *Cărțile povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează o întâlnire, unde specialiștii discută despre cărțile cenzurate în timpul Revoluției franceze, aflate în colecții. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 34. sz. (2014. februar 20.), p. 2.

37. Kevesebb olvasó, több látogató: Nőtt a könyvtári látogatások száma 2013-ban / Becze Dalma

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș, despre cititorii bibliotecii și despre ce frecvență avea instituția în 2013, comparativ cu anul anterior. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 35. sz. (2014. februar 21-23), p. 1, 3, 2 foto.

38. Zilele Bibliotecii Municipale „Petru Maior,” ediția a XXXIV-a / Biroul de presă al Primăriei Municipiului Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior” organizează în perioada 24 februarie-1 martie 2014 evenimentul *Zilele Bibliotecii Municipale Petru Maior, ediția a XXXIV-a*, ce cuprinde prezentări de cărți, expoziții, mese rotunde și *Conferința Națională Petru Maior și prietenii*; din partea Bibliotecii Județene Mureș a participat bibliotecara Suci Melania. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 37, (22 - 24 februarie 2014), p.5.

39. „Pe urmele lui Petru Maior” la Muzeul etnografic Reghin / Alin Zaharie

Vernisajul expoziției *Pe urmele lui Petru Maior*, vineri, 28 februarie 2014, de la ora 13, la Muzeul Etnografic Reghin. Participă și reprezentanți ai Bibliotecii Județene Mureș. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2377, (25 februarie 2014), p. 4, 1 foto.

40. „Petru Maior și prietenii” la Reghin / Alin Zaharie

Zilele Bibliotecii Municipale „Petru Maior” din Reghin au debutat luni, 24 februarie 2014, manifestările cuprinzând pe durata a șase zile expoziții, lansări de carte, mese rotunde și o întâlnire metodică zonală a bibliotecarilor cu metodistul Melania Suci de la Biblioteca Județeană Mureș. În: *Zi de zi*, 8, nr. 2377, (25 februarie 2014), p. 7, 1 foto.

41 Diákoknak mesél a múlt: Előadás-sorozat Vásárhely történetéről / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă, alături de alte instituții din județ, la organizarea unei serii de prezentări despre istoricul orașului, pentru elevii de liceu. În: *Népújság*, 66, 50. sz. (2014. március 1.), p. 2.

42. Simpozionul „Tânărul Vasile Netea” / L.P.

Fundația Culturală „Vasile Netea,” în colaborare cu Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, organizează miercuri, 5 martie 2014, ora 11, la Sala Mică a Palatului Culturii, simpozionul *Tânărul Vasile Netea*, la comemorarea a 25 de ani de la trecerea sa în eternitate. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 44, (5 martie 2014), p. 1, 1 foto.

43. Remember Vasile Netea la Palatul Culturii / Alin Zaharie

Simpozion intitulat *Tânărul Vasile Netea*, organizat de Fundația Culturală „Vasile Netea,” Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, miercuri, 5 martie, la Sala Mică a Palatului Culturii. În: **Zi de zi**, 8, nr. 2384, (6 martie 2014), p. 12, 1 foto.

44. Cele mai de succes femei ale orașului, de vorbă cu Punctul / Cătălin Hegheș

Interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. În: **Punctul**, 9, nr. 467, (7 - 16 martie 2014), p. 3, 1 foto.

45. Francia szalonban a „nyelvművelés” álcájáról / Bodolai Gyöngyi

În seria „Cărți povestitoare,” Biblioteca Teleki organizează o întâlnire în care specialiștii discută despre cărțile cenzurate din timpul Revoluției franceze. În: **Népszerűség (Múzsá)**, 66, 56. sz. (2014. március 8.), p. 2.

46. Omagierea cărturarului, istoricului Vasile Netea - 25 de ani de la trecerea în eternitate! / Dorin Borda

Manifestări omagiale consacrate împlinirii a 25 de ani de la trecerea în eternitate a lui Vasile Netea, organizate de către Fundația Culturală „Vasile Netea,” Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, în zilele de 5 și 6 martie, la Târgu Mureș și la Deda. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 47, (8 - 10 martie 2014), p. 6, 4 foto.

47. Fibula de la Suseni - meșteșug și artă veche de 3000 de ani / Marin Căldărariu

Expunere cu privire la Fibula de la Suseni organizată miercuri, 12 martie 2014 de către Societatea Cultural - Patriotică „Avram Iancu” Filiala Târgu Mureș la sediul acesteia, printre invitați fiind Coralia Bonta, muzeograf la Muzeul Județean Mureș și Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 51, (14 martie 2014), p. 5, 1 foto.

48. *Hova menjünk?*: Magyar mesedélutánt tart...

Filiala din Dâmbul Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează în fiecare săptămână program de citit povești. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 54. sz. (2014. március 20), p. 2.

49. *Oaspeți de peste Prut, la Tîrgu Mureș* / Monica Avram

Marti, 25 martie, ora 17.00, la secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș, va fi lansat volumul *Politica culturală în RSS Moldovenească, 1945 - 1956* semnat de conf. univ. dr. Valentina Ursu, șefa Catedrei de Etnologie și Geografie, Facultatea de Istorie și Geografie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 57, (22-24 martie 2014), p.12.

50. „Prietenii Bibliotecii” la Biblioteca Județeană Mureș / I.F.

În perioada 22 - 23 martie, la Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș va avea loc întâlnirea Asociațiilor „Prietenii Bibliotecii” care activează pe lângă Bibliotecile Județene Cluj, Gorj și Mureș; vor participa specialiști din cadrul IREX România și de la Biblioteca Metropolitană București. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 57, (22 - 24 martie 2014), p. 2, 1 foto.

51. *Oaspeți din Basarabia la Biblioteca Județeană Mureș* / Alin Zaharie

Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș organizează marți, 25 martie, de la ora 17, la Centrul American Corner, o întâlnire cu Valentina Ursu, conferențiar universitar doctor, șefa Catedrei de Etnologie și Geografie, Facultatea de Istorie și Geografie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2396, (24 martie 2014), p. 7, 1 foto.

52. *Basarabie Română - tradiție la Biblioteca Județeană Mureș*

Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș organizează marți, 25 martie, de la ora 17.00, la Secția American Corner a bibliotecii, o întâlnire cu unul dintre cei mai activi istorici ai momentului, conf. univ. dr. Valentina Ursu. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 58, (25 martie 2014), p. 5.

53. *Könyvek versenye* / Nagy Székely Ildikó

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș, despre noul proiect al bibliotecii, concursul *Bătălia cărților*, o campanie de popularizare a cititului. În: *Népújság*, 66 , 71. sz. (2014. március 26), p. 2.

54. Bătălia cărților / Bibliotecar Doina Gabriela Vanca

Biblioteca Județeană Mureș a lansat marți, 25 martie 2014, sub egida Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România, *Concursul Național de Lectură Bătălia Cărților*, cu două secțiuni, în limba română și în limba maghiară, pentru două grupe de vârstă: 11-13 ani și 14-18 ani. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 62, (29-31 martie 2014), p. 7, 1 foto.

55. Olvasóbajnokság a könyvtárban / Becze Dalma

Despre concursul *Bătălia cărților* inițiat de Biblioteca Județeană Mureș pentru promovarea cititului. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8., 61. sz. (2014. március 31), p. 6.

56. A marosvásárhelyi sorok és glosszák őrzője: a Teleki-Bolyai Könyvtár / Nagy-Bodó Tibor

Despre clădirea Bibliotecii „Teleki-Bolyai” și comorile pe care le găzduiește. În: *KözPont*. Maros megyei hetilap, 6, 13. sz. (2014. április 3-9), p. 5.

57. Interdiszciplináris vetélkedő a geryeszegi kastélyban / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Concurs interdisciplinar, organizat în castelul Teleki din Gornești. Printre organizatori și Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság*, 66, 82. sz. (2014. április 8.), p. 2.

58. A geryeszegi Telekiek múltját kutatták: A diákok rengeteg információt gyűjtöttek a kastélyról, egykori lakóiról és a helytörténetről / Berekméri Edmond

Concurs interdisciplinar, organizat în Castelul Teleki din Gornești. Printre susținători și Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 68. sz. (2014. április 9.), p. 4.

59. Noutăți la „Weekend”: acces cu cardul și căsuțe cu cărți / Alex Toth

Interviu cu Ioan Cârțu, directorul Complexului de Agrement și Sport „Weekend;” printre noutățile acestui sezon se numără proiectul Bibliotecii Județene Mureș prin doamna director Monica Avram, numit „Căsuța cu cărți,” constând în cinci puncte speciale amenajate în apropierea bazinelor, căsuțe care vor adăposti cărți pentru toate categoriile de vârstă. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2412, (15 aprilie 2014), p. 5, 5 foto.

60. *Újra kirándul a Nagyinet* / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó
 Despre excursia organizată la Crișeni de Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș, în cadrul programului *BuniNet*. În: ***Népújság***, 66, 92. sz. (2014. április 19), p. 2.

61. *Bibliotecarul, intermediarul dintre om și cunoaștere* / Alin Zaharie
 Interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, despre rolul și menirea bibliotecarului, cu ocazia zilei de 23 aprilie, când se sărbătorește *Ziua Mondială a Cărții și Ziua Bibliotecarului*. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2417, (23 aprilie 2014), p. 1, 4, 2 foto.

62. *Raktárba száműzött hagyatéék*: Már hat éve nem láthatók Marosvásárhelyen a Zsögödi Nagy Imre által adományozott festmények / Vass Gyopár

Colecția pictorului Nagy Imre, adăpostită la Tîrgu Mureș, a fost donată inițial Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 76. sz. (2014. április 23.), p. 3.

63. *Bibliotecarul - aducerea cărții mai aproape de om* / Biroul de presă Consiliul Județean Mureș

Cu ocazia Zilei Bibliotecarului, Președintele Consiliului Județean Mureș, Ciprian Dobre, a vizitat Biblioteca Județeană Mureș și a oferit câte o floare bibliotecarelor. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2418, (24 aprilie 2014), p. 6 - 7, 4 foto.

64. *Ha könyvet hoz, könyvet visz* / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai” sărbătorește *Ziua cărții* (23 aprilie), prin oferirea unor cărți în schimbul altelor aduse, promovând astfel cititul. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 77. sz. (2014. április 24.), p. 6, 1 foto.

65. *Ünnep cserével*: Könyvnap az utcán / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai” sărbătorește *Ziua cărții* (23 aprilie), oferind celor care le trec pragul cărți, în schimbul altelor aduse. În: ***Népújság***, 66, 94. sz. (2014. április 24.), p. 3.

66. *Újra kirándul a Nagyinet*: [Kőrispatakra]

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează excursie la Crișeni (Harghita), în cadrul proiectului *BuniNet*. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 16. sz. (2014. április 24-30), p. 2.

67. Újra megszólalnak a könyvek

În seria *Cărți povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează o nouă întâlnire, cu tema *Călătoriile în Italia*. În: **Népújság (Műsorkalauz)**, 66, 95. sz. (2014. április 25.), p. 1.

68. Aniversare pentru Dimitrie Poptămaș / A. Z.

Felicitare adresată de către redacția Cotidianului „Zi de Zi,” fostului director al Bibliotecii Județene Mureș, președintele Fundației Culturale „Vasile Netea,” Dimitrie Poptămaș, cu ocazia împlinirii a 76 de ani. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2419, (25 - 27 aprilie 2014), p. 9, 1 foto.

69. Könyvek vetélkedője. Egyelőre kevés a magyar résztvevő / Nagy Székely Ildikó

Știri despre elevii înscriși la concursul *Bătălia cărților* inițiat de Biblioteca Județeană Mureș, ce va avea loc în toamna anului 2014. În: **Népújság**, 66, 96. sz. (2014. április 26), p. 2.

70. Principele Nicolae, acasă și la Mureș / Alex Toth

Duminică, 27 aprilie 2014, Sala de Oglinzi a Palatului Culturii a găzduit lansarea volumului *Drumul spre casă. Filip - Lucian Iorga în dialog cu Principele Nicolae al României*, în prezența Alteței Sale Regale, Principele Nicolae al României; între personalitățile locale care au luat cuvântul s-au aflat Ciprian Dobre, președintele Consiliului Județean Mureș și Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2420, (28 aprilie 2014), p. 7, 5 foto.

71. Semnături regale în Cartea de Aur a Bibliotecii Județene / Alex Toth

Prezentarea *Cărții de Aur* a Bibliotecii Județene Mureș și a semnăturilor unor personalități care au vizitat biblioteca și Palatul Culturii; printre acestea, la loc de cinste se află semnăturile unor membri ai Casei Regale din România, Regina Maria, Princesesa Ileana și Regele Mihai. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2420, (28 aprilie 2014), p. 6, 7 foto.

72. Principele Nicolae al României, lansare de carte la Târgu-Mureș

Editura Curtea Veche Publishing a lansat duminică, 27 aprilie, ora 17.00, la Sala Oglinzilor, Palatul Culturii din Târgu Mureș, cartea *Drumul spre casă. Filip Lucian - Iorga în dialog cu Principele Nicolae al României*. Evenimentul s-a

desfășurat în prezența ASR Principele Nicolae al României, alături de care au luat cuvântul Iren Arsene, directorul editurii și Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș; oficiile de gazdă au fost realizate de către Ciprian Dobre, președintele Consiliului Județean Mureș. În: **Punctul**, 9, nr. 474, (28 aprilie - 4 mai 2014), p. 10, 1 foto.

73. Utazás a Tékából Itáliába: Nagy kalandorok tapasztalatait elevenítik fel beszélő könyveken keresztül / Becze Dalma

În seria *Cărți povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează o nouă întâlnire cu tema *Călătoriile în Italia*. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 80. sz. (2014. április 29.), p. 2.

74. Hova menjünk? Itáliai utazásokról mesélnek a könyvek...

Semnalarea unei noi întâlniri la Biblioteca „Teleki-Bolyai” unde, în cadrul seriei *Cărți povestitoare*, se va dezbate tema *Călătoriile în Italia*. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 81. sz. (2014. április 30-május 4.), p. 2.

75. Séta Itáliában: Beszélő könyvek / Bodolai Gyöngyi

În cadrul seriei *Cărți povestitoare*, la Biblioteca „Teleki-Bolyai” se organizează o nouă întâlnire, unde se dezbate fenomenul călătoriilor de odinioară în Italia. În: **Népújság**, 66, 100. sz. (2014. május 3.), p. 4.

76. A Tékából Rómába / Becze Dalma

O nouă întâlnire la Biblioteca „Teleki-Bolyai” în cadrul *Cărților povestitoare*, despre călătoriile de odinioară în Italia. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 82. sz. (2014. május 5.), p.5., 1 foto.

77. Arany János-éremet kapott Lázok Klára

Lázok Klára, șefa Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, a fost premiată cu medalia „Arany János” de Academia Maghiară de Științe din Ungaria. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 83. sz. (2014. május 6.), p. 12., 1 foto.

78. Hova menjünk? [Teleki Téka]

În 9 mai 2014 are loc la Biblioteca „Teleki-Bolyai” lansarea cărții **Descriptio Transylvaniae**, autor Petelei Klára, bibliotecară la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 84. sz. (2014. május 7.), p.2.

79. Kitüntették a Teleki Tékát / Hírszerkesztő: Vajda György

Biblioteca „Teleki-Bolyai” a fost premiată cu medalia „Arany János” de Academia Maghiară de Științe. Ea a fost înmănată șefului bibliotecii, Lázok Klára. În: *Népújság*, 66, 103. sz. (2014. május 7.), p. 2.

80. Könyvbemutató a Tékában [Descriptio Transylvaniae]

Semnalarea lansării cărții *Descriptio Transylvaniae*, autor Petelei Klára, bibliotecară a Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság*, 66, 104. sz. (2014. május 8.), p. 2.

81. Sebestyén Aba, directorul artistic al Văltorii Mureșene / Alin Zaharie

Festivalul *Văltoarea Mureșeană*, care va avea loc în perioada 27-31 august, îl va avea ca director artistic pe actorul și regizorul Sebestyén Aba și se va desfășura în locațiile: Palatul Culturii, Biblioteca „Teleki-Bolyai,” Sinagoga și Teatrul Național. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2426, (8 mai 2014), p. 3, 2 foto.

82. Ars Culinaria a Tékában [Népújság]

Semnalarea expoziției *Ars Culinaria*, la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 66, 105. sz. (2014. május 9.), p. 1.

83. Capete încoronate la Tîrgu Mureș și o „poveste” cu tablouri / Nicolae Balint

Personalități importante ale istoriei țării noastre, membri ai familiei regale și oameni politici, au vizitat zona Mureșului, Palatul Culturii și au semnat în *Cartea de onoare* a Bibliotecii Județene Mureș. Doi mureșeni s-au numărat printre oamenii de încredere ai fostului Rege Mihai I: Dr. Ioan (Bibi) Popescu și Iosif Mureșan, brigadier cinegetic. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2427, (9 mai 2014), p. 10, 2 foto.

84. Videotecă nouă la Iernut / Teodora Mîndru

Biblioteca din Iernut a inaugurat marți, 29 aprilie, un nou serviciu: videoteca, proiect al bibliotecarei Dana Gurchian, finanțat de Fundația „Irex;” la inaugurare, din partea Bibliotecii Județene Mureș a participat bibliotecara Suci Melania. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2427, (9 mai 2014), p. 7, 1 foto.

85. Descriptio Transylvaniae

Semnalarea lansării cărții *Descriptio Transylvaniae*, autor Petelei Klára, bibliotecară la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 86. sz. (2014. május 9-11), p. 2.

86. Az új generációba vetett bizalom jele: Arany János-díjjal tüntették ki a Téka vezetőjét / Nagy Székely Ildikó

Interviu cu Lázok Klára, șefa Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, despre medalia „Arany János,” cu care a fost premiată de Academia Maghiară de Științe din Ungaria, și despre proiectele de viitor ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság (Múzsza)*, 66, 106. sz. (2014. május 10.), p. 6.

87. Ars Culinaria a Tékában

Despre vernisajul expoziției *Ars Culinaria*, ce va avea loc la Biblioteca „Teleki-Bolyai” cu o seară înaintea *Noapții muzeelor*. Ea va putea fi vizitată până în octombrie 2014. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 88. sz. (2014. május 13.), p. 7.

88. Az önálló Erdély történelmét igazoló térképek: A Descriptio Transylvaniae című kötet bemutatása / Szer Pálosy Piroška

Despre lansarea cărții *Descriptio Transylvaniae*, redactată de Petelei Klára, bibliotecară la Biblioteca Teleki. În: *Népújság*, 66, 108. sz. (2014. május 13.), p. 5.

89. Ars Culinaria a Tékában

Prima expoziție periodică organizată în 2014 la Biblioteca „Teleki-Bolyai” cu titlul *Ars Culinaria*, despre gastronomia europeană. În: *KözPont*: Maros megyei hetilap. (Marosvásárhely), 6, 19. sz. (2014. május 15-21.), p. 2.

90. Ez az érem mindannyiunké?: Interjú Lázok Klárával / Pál Piroška

Interviu cu Lázok Klára, șefa Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, despre medalia „Arany János” cu care a fost premiată de Academia Maghiară de Științe. În: *KözPont*: Maros megyei hetilap, 6, 19. sz. (2014. május 15-21.), p. 3.

91. Bolyai Farkas fizikája és csillagászata/ Oláh-Gál Róbert

Cartea *Bolyai Farkas fizikája és csillagászata: Másfél évszázada lappangó kéziratok* a apărut în Ungaria (Budapesta), sub auspiciile Bibliotecii Teleki Bolyai din Tîrgu Mureș. În: *Népújság (Színes világ)*, 66, 111. sz. (2014. május 16.), p. 10.

92. Múzeumok éjszakája 2014: Program

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă la Noaptea muzeelor, alături de Muzeul Județean Mureș și alte instituții de cultură din Tîrgu Mureș. În: *Népújság*, 66, 111. sz. (2014. május 16.), p. 4.

93. *Éjszakázás programkavalkáddal:* Jövőbeni múzeumba járókat nevelnének / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă cu vernisajul expoziției *Ars Culinaria* la *Noaptea muzeelor*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 91. sz. (2014. május 16-18.), p. 10.

94. *Interferențe artistice Bizanț - Țările Române. Autor: prof. Traian Sabău.* Cărțile dascălilor mureșeni / Dorin Borda

Recenzia cărții profesorului Traian Sabău, *Interferențe artistice Bizanț - Țările Române*, apărută la Casa de Editură Mureș. Autorul dedică lucrarea sa cercetătorilor, bibliotecarilor de la Biblioteca comunei Albești, Biblioteca „Zaharia Boiu” din Sighișoara, Biblioteca Județeană Mureș, care l-au ajutat în munca de documentare. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 94, (17 - 19 mai 2014), p. 6, 1 foto.

95. *Bolyai Farkas fizikája és csillagászata*

Semnalarea lansării cărții *Bolyai Farkas fizikája és csillagászata. Másfél évszázada lappangó kéziratok*, apărută la Budapesta (Ungaria), sub auspiciile Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 93. sz., (2014. máj. 20.), p. 2.

96. *Könyvbemutató a Tékában*

Despre lansarea cărții *Bolyai Farkas fizikája és csillagászata. Másfél évszázada lappangó kéziratok* la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság*, 66, 114. sz. (2014. május 20.), p. 2.

97. *Noaptea Muzeelor 2014: reîntoarcerea tinerilor către cultură* / Alex Toth

Program bogat la ediția din acest an a *Noptii muzeelor*, un loc aparte fiind ocupat și de Biblioteca „Teleki-Bolyai” prin expoziția *Ars Culinaria* și proiecția filmului *Vatel*; evenimentul a fost organizat de către Consiliul Județean Mureș, Muzeul Județean Mureș și Primăria Tîrgu Mureș, în perioada 16 - 18 mai. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2434, (20 mai 2014), p. 4 - 5, 11 foto.

98. *Fokuszban a kulinária:* Szakácskönyv- és receptregiségek a Tékában / Gáspár Botond

László Lóránt, curatorul expoziției de cărți *Ars Culinaria* de la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” despre ce oferă vizitatorilor această expoziție culinară. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 94. sz. (2014. május 21.), p. 6, 1 foto.

- 99. *Ars Culinaria a Tékában [In Népujság]*** / Bodolai Gyöngyi
 Prima expoziție periodică din 2014 organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai”
 cu tema gastronomia europeană. În: ***Népujság***, 66, 116. sz. (2014. május 22.),
 p. 7., 1 foto.
- 100. *Kár kihagyni.*** Másfél évszázada lappangó kéziratok bemutatója
 Despre lansarea cărții ***Bolyai Farkas fizikája és csillagászata. Másfél évszázada lappangó kéziratok*** editată sub auspiciile Bibliotecii Teleki-Bolyai. În:
KözPont: Maros megyei hetilap, 6, 20. sz. (2014. május 22-28), p. 2.
- 101. *Kirándul a Nagyinet*** / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó
 Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează excursie
 la Vârșag (Székelyvarság) în cadrul programului *BuniNet*. În: ***Népujság***, 66, 121.
 sz.(2014. május 28.), p. 2.
- 102. *Kár kihagyni: [Nagyinet]***: Kirándul a Nagyinet
 Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează în cadrul
 proiectului *BuniNet*, excursie la Vârșag. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 21.
 sz. (2014. május 29-június 4.), p. 2.
- 103. *Ariana mindent vitt***
 Despre Ariana Ciocan, fetița târgumureșeană de 7 ani, care a câștigat
 competiția de șah, organizată la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș,
 cu ocazia Zilei Copilului. În: ***Népujság***, 66, 128. sz. (2014. júnus 5.), p. 9.
- 104. *Hova menjünk?*** Magyar mesedélutánt tart...
 La filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș, în fiecare joi se
 citesc povești în limba maghiară. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 109. sz. (2014. júnus
 12.), p. 2.
- 105. *Hova menjünk?*** A Maros Megyei Könyvtár kövesdombi fiókja...
 Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș organizează excursie
 la Vârșag (Harghita), în cadrul programului *BuniNet*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 110.
 sz. (2014. júnus 13-15), p. 2.
- 106. *Căsuța cu cărți***: Prezentarea proiectului / Monica Avram; director
 Biblioteca Județeană Mureș
 Prezentarea proiectului *Căsuța cu cărți*, inițiat de Biblioteca Județeană Mureș

pe durata sezonului estival 2014 în incinta Complexului de Agrement și Sport „Mureșul.” În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 113, (14 - 16 iunie 2014), p. 12.

107. Întâlnirea bibliotecarilor și profesorilor documentariști / A.I.

Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, a participat ca invitat la întâlnirea anuală a bibliotecarilor școlari și profesorilor documentariști din județul Mureș, eveniment organizat de Casa Corpului Didactic Mureș și Inspectoratul Școlar Județean Mureș și care a avut loc joi, 12 iunie 2014, în Sala Festivă a Grupului Școlar „C. Brâncuși.” În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 113, (14 - 16 iunie 2014), p. 6, 1 foto.

108. Căsuțe cu cărți la „Weekend” / Alin Zaharie

Prezentarea proiectului de vară al Bibliotecii Județene Mureș intitulat *Căsuța cu cărți*: cinci căsuțe „mobile” cu cărți de literatură în limbile română, maghiară și engleză, amplasate în incinta Complexului de Agrement și Sport „Weekend.” În: *Zi de zi*, 11, nr. 2451, (16 iunie 2014), p. 7, 1 foto.

109. Étkezéstörténet László Lóránttal (1. rész) / (b.gy.)

Interviu cu László Lóránt, bibliotecar al Bibliotecii „Teleki-Bolyai” și curator al expoziției *Ars Culinaria*, despre preocuparea lui pentru gastronomie. În: *Népújság*, 66, 138. sz. (2014. június 19.), p. 7.

110. Régi étkek a Teleki Tékában

În seria *Cărți povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează o întâlnire în care specialiștii vor dezbate cultura culinară a europenilor, vor prezenta cărți gastronomice și rețete vechi păstrate la Bibliotecă. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 114. sz. (2014. június 19.), p. 3.

111. Beszélő könyvek - régi étkek, receptek

O nouă ediție în cadrul seriei *Cărți povestitoare*, despre gastronomia veche europeană, cu o expoziție de cărți din colecția Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: *KözPont*: Maros megyei hetilap, 6, 24. sz. (2014. június 19-25), p. 2.

112. Beszélő könyvek - régi étkek, receptek

Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează în seria *Cărți povestitoare* o întâlnire în care specialiștii vor dezbate cultura culinară a europenilor, vor prezenta cărți de gastronomie și rețete vechi, păstrate la bibliotecă. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 66, 139. sz. (2014. június 20.), p. 1.

113. Hova menjünk?: Régi étkek a Teleki Tékában

Întâlnirea organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai” în cadrul seriei *Cărți povestitoare*, unde specialiștii în gastronomie împărtășesc din obiceiurile culinare de odinioară ale europenilor. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 116. sz. (2014. jún. 23.), p. 2.

114. Conferință despre psihanaliză, la „American Corner” / T. M.

Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș a fost gazda unei conferințe despre introducerea în psihanaliză, susținută de profesorul doctor Virgil Ciomoș, psihanalist, președintele Forumului Câmpului Lacanian din România; conferința a fost organizată de către Asociația „Pro Med San” în colaborare cu Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș, sub egida Cercului de Psihologie Clinică. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2456, luni, 23 iunie 2014, p. 13, 1 foto.

115. Régies ízek frissen / Gáspár Botond

În cadrul seriei *Cărți povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează o întâlnire despre obiceiurile culinare de altădată și rețete păstrate în bibliotecă. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 117. sz. (2014. június 24.), p. 4.

116. Gasztroparti a Téka udvarán / Bodolai Gyöngyi

În cadrul seriei *Cărți povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” a organizat o întâlnire pe tema gastronomia europeană a vremurilor apuse. În: *Népújság*, 66, 143. sz. (2014. június 25.), p. 5.

117. Sikeres a könyvesházikó-program: Több mint kétszáz könyv közül válogathatnak az olvasók a Vékendtelepen / Becze Dalma

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș, despre eficiența proiectului *Căsuța cu cărți* din Complexul de Agreement și Sport Mureșul. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 122. sz. (2014. július 1.), p. 2.

118. Felfrissített régi ízek: Kiemelt szerepet kapott a gasztronómia a Teleki Tékában / Gáspár Botond

În cadrul seriei *Cărți povestitoare*, organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai,” specialiștii în gastronomie împărtășesc audienței obiceiurile culinare vechi ale europenilor. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 124. sz. (2014. július 3.), p. 8, 1 foto.

119. A gasztronómia őstörténetéről: László Lóránt történéssel (2. rész)

Continuarea interviului cu László Lóránt, bibliotecar la Biblioteca „Teleki-Bolyai” și curatorul expoziției *Ars Culinaria*, despre obiceiurile gastronomice ale

europenilor de odinioară și despre exponatele din colecția bibliotecii. În: **Népújság**, 66, 150. sz. (2014. július 3.), p. 7., 1 foto.

120. Konyhaművészet a Tékában / Nemes Gyula

László Lóránt, bibliotecarul curator al expoziției *Arx Culinaria* din Biblioteca „Teleki-Bolyai” vorbește despre obiceiurile gastronomice europene de odinioară, despre rețete vechi păstrate în colecția bibliotecii. În: **KözPont**: Maros megyei hetilap, 6, 26. sz. (2014. július 3-9), p. 4.

121. 86 de zile cu Biblioteca Copiilor / Mihaela Rașcu

Sunt prezentate câteva surprize de vacanță pregătite de către Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 127, (4 iulie 2014), p. 2.

122. A gasztronómia történetéről: László Lóránt történéssel (3. rész)

Partea a treia a seriei de interviuri cu László Lóránt, curatorul expoziției *Arx Culinaria* de la Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: **Népújság**, 66, 162. sz. (2014. július 17.), p. 7.

123. Bizalmi viszony a múkincspiacon / Gáspár Botond

Într-o conferință de presă, Soós Zoltán, directorul Muzeului Județean Mureș și Ciprian Dobre, președintele Consiliului Mureș, au subliniat importanța achiziționării obiectelor patrimoniale mureșene, referindu-se și la valorile patrimoniale ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 135. sz. (2014. július 18-20), p. 3.

124. Műtárgyakat vásárolt a Maros Megyei Múzeum / Knb.

În cadrul unei conferințe de presă, Soós Zoltán, directorul Muzeului Județean Mureș și Ciprian Dobre, președintele Consiliului Județean, vorbesc despre importanța achiziționării obiectelor patrimoniale mureșene, referindu-se și la valori patrimoniale ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: **Népújság (Múzsza)**, 66, 164. sz. (2014. július 19.), p. 5, 6.

125. Patrimoniul județului, pe pârghia revigorării / Cristina Vancea

În cadrul unui proiect de reîntregire a patrimoniului județului, Muzeul Județean Mureș va începe cumpărarea unor obiecte de la colecționari, iar Bibliotecii Teleki, secție a Bibliotecii Județene Mureș, i-au fost alocate sumele necesare expertizării, clasificării și includerii volumelor în patrimoniul național, pentru a nu mai avea loc dispariții ale cărților de colecție; sunt menționate și câteva din

volumele dispărute din Biblioteca „Teleki-Bolyai,” caz aflat încă în cercetare. În: *Punctul*, 9, nr. 486, (21-27 iulie 2014), p. 4, 1 foto.

126. *Bebiztosítanak a Teleki Téka könyveit* / Szucher Ervin

Lázok Klára, șeful Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș a anunțat în conferință de presă că anumite publicații vechi și valoroase din colecția Bibliotecii „Teleki-Bolyai” vor fi evaluate de o comisie națională. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 139. sz. (2014. július 24.), p. 5.

127. *Bezár a könyvtár*

Semnalare prin care cititorii Bibliotecii Județene Mureș sunt anunțați că pe perioada 8-22 august biblioteca se închide, angajații ei efectuându-și concediile de odihnă. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 147. sz. (2014. augusztus 5.), p. 2.

128. *Biblioteca Județeană, închisă publicului* / A. Z.

Anunț făcut de Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, prin care informează publicul de faptul că biblioteca va fi închisă în perioada 8-22 august, datorită efectuării concediului de odihnă anual de către angajați; Secția „Teleki-Bolyai” își va desfășura programul normal în această perioadă. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2483, (05 august 2014), p. 11.

129. *Biblioteca Județeană Mureș intră în vacanță* / Monica Avram

Anunț privind programul Bibliotecii Județene Mureș, care va fi închisă în perioada 8-22 august 2014; pentru acest interval de timp nu se percep penalități de întârziere pentru cititorii care nu au restituit cărțile împrumutate la termenul stabilit. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 149, (5 august 2014), p. 2.

130. *Körvonalaiban a Forgatag.* Gazdag kínálat a fiatalabb korosztálynak is / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă cu activități culturale și anul acesta la *Zilele Văltorii Mureșene*. În: *Népújság*, 66, 181 sz. (2014. augusztus 8.), p. 4.

131. *Téka-és Szóforgatag, családi programok.* Számos újdonság készül / Nagy Székely Ildikó

Șefa Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene, Lázok Klára informează ziaristii despre activitățile culturale care vor avea loc la bibliotecă în cadrul *Zilelor Văltorii*. În: *Népújság*, 66, 182. sz. (2014. augusztus 9.), p. 2.

132. *A magyar gasztronómia első emlékei* / (b.gy.)

Interviu cu László Lóránt, curatorul expoziției *Ars Culinaria* de la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” despre curiozitățile gastronomice maghiare și ardelenesti. În: *Népújság*, 66, 186. sz. (2014. augusztus 14.), p. 19.

133. *Kár kihagyni*. Beszélő könyvek

Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează în cadrul seriei *Cărți povestitoare* o întâlnire cu specialiști în istoria cărții și a artei, care vor vorbi despre bibliofilul Teleki Sámuel și despre spațiile de odinioară ale clădirii care găzduia printre altele și biblioteca. În: *KözPont*. Maros megyei hetilap, 6, 33. sz. (2014. aug. 21-27), p. 2.

134. *Músorkalauz*. Beszélő könyvek; Harcsa Veronica koncertje

Semnalarea programului manifestărilor culturale ce vor avea loc în *Zilele Váltorii Mureșene*. Printre instituțiile culturale participante la organizarea acestor zile, se află și Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *Népújság (Músorkalauz)*, 66, 191. sz. (2014. augusztus 22.), p. [5].

135. *Könyvszeretetről a Tékában*

Întâlnire la Biblioteca „Teleki-Bolyai” cu specialiști ai cărții vechi și ai istoriei artei, care vor vorbi despre spațiile clădirii bibliotecii, respectiv despre metodele lui Teleki de a procura cărțile cele mai valoroase ale Europei vremii sale. Întâlnirea are loc în cadrul seriei *Cărți povestitoare*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 159. sz. (2014. augusztus 22-24), p. 2.

136. *Hova menjünk?*

Semnalarea întâlnirii ce va avea loc la Biblioteca „Teleki-Bolyai” în cadrul seriei *Cărți povestitoare*, despre Teleki Sámuel și clădirea care găzduiește biblioteca. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 160. sz. (2014. augusztus 25.), p. 2.

137. *A Téka tereiről beszélnek a könyvek*. A műemlék könyvtár terei a középpontban / Szász Cs. Emese

Lázok Klára, șeful Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, despre o nouă întâlnire organizată în cadrul seriei *Cărți povestitoare*, unde specialiștii ne vor informa despre metodele lui Teleki Sámuel de a procura cărțile europene valoroase, precum și despre clădirea și spațiile ce găzduiesc biblioteca. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 161. sz. (2014. augusztus 26.), p. 2.

138. Vásárhelyiek Forgataga / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai” participă, alături de alte instituții și organizații culturale mureșene, la *Zilele Văltorii Mureșene*, organizând un târg de carte istorică, activități pentru copii și concerte. În: *Népújság*, 66, 194. sz. (2014. aug. 26.), p. 5.

139. Dzsesszkoncert a Teleki Tékában

În cadrul *Zilelor Văltorii*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” găzduiește printre altele și un concert de jazz, ce va avea loc în curtea bibliotecii. În: *Népújság*, 66, 195. sz. (2014. augusztus 27.), p. 5.

140. Tékás életről Lyonban / Nagy Székely Ildikó

Interviu cu Lázok Klára, șefa Secției „Teleki-Bolyai” a Bibliotecii Județene Mureș, despre participarea ei la Conferința I.F.L.A. din Lyon, unde a popularizat proiectele Bibliotecii. În: *Népújság*, 66, 196. sz. (2014. augusztus 28.), p. 4.

141. Történelmi könyvek vására

Programul târgului de carte organizat la Biblioteca „Teleki-Bolyai” în cadrul *Zilelor Văltorii*. În: *Népújság (Műsorkalauz)*, 66, 197. sz. (2014. aug. 29.), p. [5].

142. Könyvekbe írt történelem a Téka udvarán / Szás Cs. Emese

Deschiderea târgului de carte istorică în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” de *Zilele Văltorii*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 164. sz. (2014. augusztus 29-31.), p. 5.

143. Tékaforogatag. Könyvbemutató a könyvtár udvarán / Knb.

În cadrul *Zilelor Văltorii*, Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează un târg de carte istorică, unde editurile participante își lansează cărțile. În: *Népújság*, 66, 198. sz. (2014. augusztus 30.), p. 2.

144. Háborús kiállítás a Tékában. Az első világháború kitörésének századik évfordulójára emlékeznek / Nemes Gyula

Biblioteca Kovács Bányai Réka de la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” împreună cu Berekméri Árpád Róbert, au inițiat organizarea unei expoziții în luna octombrie a acestui an cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 167. sz. (2014. szeptember 3.), p. 6.

145. Második alkalommal is forgott Marosvásárhely

Concluziile despre a 2-a ediție a *Zilelor Văltorii*, la care a participat printre alții și Biblioteca „Teleki-Bolyai” cu târg și lansări de carte, șezători tematice,

concerte organizate în curtea bibliotecii. În: **Népújság**, 66, 201. sz. (2014. szeptember 3.), p. 4.

146. Mureșenii, invitați în America / Teodora Mîndru

Ambasada Statelor Unite ale Americii la București și Biblioteca Județeană mureș au organizat miercuri, 3 septembrie, la American Corner, o întâlnire cu Darren Thies de la Secția Consulară a Ambasadei, cu scopul de a le oferi mureșenilor informații despre oportunitățile de studiu și muncă pe teritoriul american. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2501, (4-7 septembrie 2014), p. 12, 1 foto.

147. Fundația Culturală „Vasile Netea,” la 20 de ani! / Coordonator: Dimitrie Poptâmaș

Biblioteca Județeană Mureș, partener al Fundației Culturale „Vasile Netea” alături de alte instituții, în organizarea activităților jubiliare prilejuite de împlinirea celor 20 de ani de activitate a fundației; prezentarea programului care va avea loc miercuri, 10 septembrie 2014, în Sala mică a Palatului Culturii, începând cu ora 11. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 173, (9 septembrie 2014), p. 1, 5.

148. 1994 - Fundația Culturală „Vasile Netea” - 20 de ani în slujba culturii naționale și a patronului său! - 2014 / Dorin Borda ; Ilarie Gh. Opreș

Dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, a vorbit despre cărturarul Vasile Netea în cadrul lucrărilor în plen ale manifestărilor dedicate celor 20 de ani de activitate a Fundației „Vasile Netea,” desfășurate miercuri, 10 august 2014, în Sala Mică a Palatului Culturii din Târgu-Mureș. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 175, (11 septembrie 2014), p. 1, 7, 3 foto.

149. Időutazás a Téka múltjában / Bodolai Gyöngyi

Întâlnire în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai” cu specialiști în carte veche și în istoria artei, care, în cadrul seriei *Cărți povestitoare*, vorbesc despre bibliofilul Teleki Sámuel și despre clădirea care adăpostește biblioteca. În: **Népújság**, 66, 208. sz. (2014. szeptember 11), p. 6.

150. Kirándul a Nagyínet [II.] / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Semnalarea excursiei organizate la Vatra Dornei de filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Județene Mureș. În: **Népújság**, 66, 208. sz. (2014. szept. 11.), p. 2.

151. Copiii, invitați să-și etaleze ideile creative / Teodora Mîndru

Prezentarea Asociației „Creative Hands,” care din luna octombrie va relua

atelierelor de creație organizate în parteneriat cu Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș. În: *Ziarul de Mureș*, 13, nr. 605, (19-25 sept. 2014), p. 6, 2 foto.

152. Lansare de carte

În organizarea Consiliului Județean Mureș și a Bibliotecii Județene, duminică, 21 septembrie 2014, ora 13, la Teatrul Național din Târgu Mureș va avea loc lansarea cărții *Pagini din viața culturală românească din județul Mureș (secolele XVIII - XIX). Societăți, asociații, colecționari, biblioteci*, semnată de Olivia Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș; cartea va fi prezentată de dr. Cornel Sigmirean și dr. Liviu Boar. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 182, (20-22 septembrie 2014), p. 11.

153. Monica Avram, carte despre cultura de altădată / Teodora Mîndru

Directoarea Bibliotecii Județene Mureș, Monica Avram, și-a lansat duminică, 21 septembrie, la Teatrul Național din Târgu-Mureș, în cadrul salonului de carte Bookfest, cartea *Pagini din viața culturală românească din județul Mureș (secolele XVIII - XIX). Societăți, asociații, colecționari, biblioteci*. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2510, (22 septembrie 2014), p. 8, 1 foto.

154. Terapie prin carte la Clinica de Pediatrie / Alex Toth

La solicitarea Bibliotecii Județene Mureș și a Consiliului Județean Mureș, Asociația Editorilor din România a inaugurat vineri, 19 septembrie, o bibliotecă de 700 de volume în incinta Clinicii de Pediatrie din cadrul Spitalului Clinic Județean Mureș. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2510, (22 septembrie 2014), p. 4, 1 foto.

155. Sesiune științifică: „Arhivele și cercetarea istorică” / Dorin Borda

Interviu cu prof. dr. Liviu Boar, directorul Direcției Județene Mureș a Arhivelor Naționale, cu ocazia celei de a XIII-a ediții a sesiunii științifice cu caracter național, *Arhivele și cercetarea istorică*, în deschiderea oficială a sesiunii științifice de joi, 25 septembrie, va lua cuvântul și dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 184, (24 septembrie 2014), p. 6, 1 foto.

156. Dr. Monica Avram, de la Bookfest, la Sesiunea Națională de comunicări a Arhivelor Județene Mureș / Nicolae Balint; Amalia Vasilescu

Directorul Bibliotecii Județene Mureș, dr. Monica Avram, care și-a lansat săptămâna trecută în cadrul Salonului de carte Bookfest volumul *Pagini din viața culturală românească din județul Mureș (sec. XVIII - XIX) - societăți*,

asociații, colecționari, biblioteci, a participat în 25 septembrie la a XIII-a ediție a manifestării **Arhivele și cercetarea istorică** la Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș; manifestarea a fost organizată de către Direcția Județeană Mureș a Arhivelor Naționale, Institutul de Cercetări Socio - Umane „Gh. Șincai” din Tîrgu Mureș, Asociația Arhiviștilor „David Prodan,” filiala Mureș și Universitatea „Petru Maior.” În: **Ziarul de Mureș**, 13, nr. 606, (26 sept.-2 oct. 2014), p. 6, 3 foto.

157. „Azóta más szemmel nézem Kolozsvárt...”: A Bánffy-trilógia külföldi fordításairól / Knb.

În cadrul târgului de carte organizat de Biblioteca „Teleki-Bolyai” în *Zilele Valtorii*, cititorii s-au întâlnit cu traducătorii în limbile română, olandeză și germană a trilogiei ardelenene scrise de Bánffy Miklós. În: **Népújság**, 66, 222. sz. (2014. szeptember 27.), p. 7.

158. „Oarba de Mureș”: Bătălia - simbol a eliberării Ardealului” / Marin Căldărariu

Conferința *Oarba de Mureș: bătălia - simbol a eliberării Ardealului*, organizată de Consiliul Județean Mureș în 26 septembrie 2014, Sala mică a Palatului Culturii, a fost moderată de dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 188, (30 septembrie 2014), p. 6, 2 foto.

159. În premieră, Salonul Județean de Carte al Cadrelor Didactice / Dorin Borda

În organizarea Inspectoratului Școlar Județean Mureș și a Colegiului Național „Alexandru Papiu Ilarian,” vineri, 3 octombrie 2014, ora 13, va avea loc Salonul Județean de Carte al Cadrelor Didactice, la care participă și Dimitrie Poptâmaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 189, (1 octombrie 2014), p. 7, 1 foto.

160. A legnagyobb kaland (2.): Beszélgetés Sebestyén Spielmann Mihállyal az erdélyi zsidóság történetéről / Bodolai Gyöngyi

Interviu cu istoricul și publicistul Sebestyén Spielmann Mihály, cu referire și la faptul că fusese bibliotecar șef la Biblioteca Teleki. În: **Népújság**, 66, 226. sz. (2014. október 2), p. 6.

161. Szeminárium a közszereplésről / Hírszerkesztő: Mezey Sarolta

Reprezentanții Centrului Jurnalistic Independent din București organizează un seminar pentru ziariști la secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș.

În: *Népújság*, 66, 233. sz. (2014. október 10), p. 2.

162. *Provocările discursului public, prezentate jurnaliștilor* / Teodora Mîndru

Ambasada Statelor Unite ale Americii la București și Biblioteca Județeană Mureș au organizat vineri, 10 octombrie, la American Corner, o întâlnire cu organizația non-guvernamentală Centrul pentru Jurnalism Independent, eveniment care face parte din proiectul *Competențe media și de advocacy care promovează toleranța și incluziunea socială și civilă*, la eveniment au participat jurnaliști și reprezentanți ai ONG-urilor. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2522, (13 octombrie 2014), p. 9, 1 foto.

163. *Marosvásárhely és a háború írásban és képen, 1914-1918*

Semnalarea vernisajului expoziției *Tîrgu Mureșul în timpul războiului, 1914-1918*, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai.” În: *KözPont*: Maros megyei hetilap, 6, 41. sz. (2014. október 16-22), p. 2.

164. „Amikor a fények kialszanak...” / Nagy Székely Ildikó

La Biblioteca Teleki a avut loc vernisajul expoziției *Tîrgu Mureșul pe timp de război, 1914-1918*. În: *Népújság*, 66, 241. sz. (2014. október 20.), p. 2.

165. *A világháborús Vásárhelyről*: Újabb kiállítás a Teleki Tékában / Nemes Gyula

La Biblioteca „Teleki-Bolyai” a avut loc vernisajul expoziției *Tîrgu Mureșul pe timp de război, 1914-1918*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 200. sz. (2014. okt. 20.), p. 6.

166. *Dublă lansare de carte: Vasile Șoimaru* / Dr. Monica Avram, director Biblioteca Județeană Mureș

Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș organizează joi, 23 octombrie 2014, la secția American Corner, dubla lansare de carte a scriitorului basarabean, conf. univ. dr. Vasile Șoimaru: *La Cotul Donului: eroism, jertfă, trădare* (ed. a 2-a) și *Românii din jurul României* (ed. a 2-a). În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 204, (22 oct. 2014), p. 5, 1 foto.

167. *Dublă lansare de carte la American Corner* / T. M.

Biblioteca Județeană Mureș și Consiliul Județean Mureș organizează joi, 23 octombrie, la secția American Corner, dubla lansare de carte a scriitorului basarabean conf. univ. dr. Vasile Șoimaru; vor fi prezentate volumele: *La Cotul Donului: eroism, jertfă, trădare* (ed. a 2-a) și *Românii din jurul României* (ed. a 2-a). Moderatoarea întâlnirii va fi dr. Monica Avram, directorul bibliotecii,

prezentarea cărților va fi făcută de Liliana Moldovan, iar invitat special va fi naistul Vasile Iovu. - În: **Zi de zi**, 11, nr. 2528, (22 octombrie 2014), p. 3.

168. Belvárosi szerdák

Organizatorul cultural, Markó Enikő îi prezintă publicului târgumureșean, dornic de cultură, pe bibliotecarii Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: **Népújság (Műsorkalauz)**, 66, 245. sz. (2014. október 24.), p. [5].

169. Beszélő könyvek a Teleki Tékában

În cadrul seriei *Cărți povestitoare*, invitații Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” Spielmann Mihály și Berekméri Árpád Róbert, vor vorbi despre medicii, metodele de vindecare și spitalele de odinioară din Tîrgu Mureș. În: **Népújság (Műsorkalauz)**, 66, 245. sz. (2014. október 24), p.[5.]

170. Cotel Donului 1942. Eroism, jertfă, trădare / Ilie Șandru

Considerații pe marginea volumului **Cotel Donului. Eroism, jertfă, trădare** a prof. dr. Vasile Șoimaru, volum lansat în 23 octombrie 2014 la Biblioteca Județeană Mureș, în prezența autorului. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 206, (24 octombrie 2014), p. 4.

171. Orvostörténeti kalandozás a Tékában / (bodolai)

În seria *Cărți povestitoare*, organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai,” are loc întâlnirea la care se dezbate subiectul privind viața medicală și medicina practică odinioară în Tîrgu Mureș. În: **Népújság**, 66, 250. sz. (2014. október 30.), p. 5.

172. Numărul cititorilor Bibliotecii Județene, în creștere cu 8% / Amalia Vasilescu

Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, prezintă activitățile care se desfășoară în această instituție aflată în subordinea Consiliului Județean Mureș. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2537, (6 - 9 noiembrie 2014), p. 10, 1 foto.

173. Atelier de creație pentru copii / A. V.

La Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș are loc în fiecare zi de marți, între orele 17.00-18.00, atelier de creație pentru copii, în parteneriat cu Creative Hands. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2543, (18 noiembrie 2014), p. 4.

174. Zilele Bibliotecii Județene Mureș / Director, dr. Monica Avram

Prezentarea programului manifestărilor organizate în perioada 24-29

noiembrie, cu prilejul ediției 2014 a *Zilelor Bibliotecii Județene Mureș*. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 227, (22 - 24 noiembrie 2014,) p. 7.

175. 24 - 29 noiembrie, Zilele Bibliotecii Județene Mureș / Alex Toth

Scurtă prezentare a evenimentelor și activităților culturale pregătite de către Biblioteca Județeană Mureș și Consiliul Județean Mureș în perioada 24-29 noiembrie, pentru a marca *Zilele Bibliotecii Județene Mureș*. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2546, (24 noiembrie 2014), p. 1, 13, 2 foto.

176. Copiii din Ungheni, în povești la Biblioteca Județeană / Amalia Vasilescu

Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș a fost gazda evenimentului *Ora poveștilor* realizat cu grupa mică a grădiniței din Ungheni, luni, 24 noiembrie. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2547, (25 noiembrie 2014), p. 1, 3, 2 foto.

177. Könyvtárhét Marosvásárhelyen / (nszi)

Semnalarea programului *Săptămânii Bibliotecii Județene Mureș, Philobiblon mureșean*. În: **Népújság**, 66, 272. sz.(2014. november 25.), p. 2.

178. Könyvtárnapok kicsiknek, nagyoknak / Becze Dalma

Despre *Zilele Bibliotecii Județene Mureș* și programul activităților organizate la diferitele secții. În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 226. sz. (2014. nov. 25.), p. 2, 1 foto.

179. Elevii de la „Unirea” oaspeții Bibliotecii Județene Mureș / Alin Zaharie

Elevii clasei a V-a de la Colegiul Național „Unirea” au fost oaspeții Bibliotecii Județene Mureș, Secția de Artă și Secția pentru Copii, în cadrul activității interactive *Întâlnire cu Creangă și copilăria*. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2548, (26 noiembrie 2014), p. 7, 1 foto.

180. Óvodások könyvek közelében: A könyvtárnapok keretében számos érdekes programot szerveztek a gyerekeknek is / Becze Dalma În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 227. sz. (2014. november 26.), p. 6., 2 foto.

181. Primii pași în bibliotecă pentru copiii Grădiniței „Rândunica” / Alin Zaharie

În cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș, Secția pentru Copii a fost vizitată marți, 15 noiembrie, de către copiii de la Grădinița „Rândunica,” Grupa Waldorf. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2548, (26 noiembrie 2014), p. 7, 1 foto.

182. Ziua recunoștinței la American Corner / A. Z.

În cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș, Secția American Corner va găzdui miercuri, 26 noiembrie, ora 16.00, activitatea dedicată Zilei Recunoștinței, coordonată de bibliotecara Aurora Todea; vor participa elevi de la Liceul Teoretic Omega însoțiți de profesoara Kiss Elvira. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2548, (26 nov. 2014), p. 12.

183. La Biblioteca Copiilor Tîrgu Mureș / Foto: Iosif Trif

Articolul constă într-o fotografie realizată de Iosif Trif cu interiorul Secției pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș. În: **Cuvântul liber**, 26, nr. 230, (27 noiembrie 2014), p. 6, 1 foto.

184. Marosi Philobiblon

Semnalarea programului din ultimele zile ale Săptămânii Bibliotecii Județene Mureș, Philobiblon mureșean, în cadrul căreia se oferă premiile Pro Libro Senator și are loc atelierul pentru copii, organizat de Biblioteca „Teleki-Bolyai” în cadrul programului de pedagogie muzeală. În: **Népújság (Műsorkalauz)**, 66, 275. sz. (2014. november 28.), p. [5.]

185. Téka-könyvesműhely

Biblioteca „Teleki-Bolyai” organizează program cu copiii în atelierul de restaurare a bibliotecii, în cadrul proiectului de pedagogie muzeală. În: **Népújság (Műsorkalauz)**, 66, 275. sz. (2014. november 28.), p. [5.]

186. Elena Miha și Peter H. Maria, Senatoare ale Cărții / Alex Toth

Cu ocazia aniversării Zilelor Bibliotecii Județene Mureș, directoarea bibliotecii, dr. Monica Avram, a conferit vineri, 28 noiembrie, *Diploma de Onoare Pro Libro Senator*, doamnelor Elena Miha și Peter H. Maria, în cadrul unei ceremonii organizate la secția American Corner. În: **Zi de zi**, 11, nr. 2550, (1 - 2 decembrie 2014), p. 1, 5, 4 foto.

187. Ziua Recunoștinței sărbătorită de elevii de la „Omega” / Amalia Vasilescu

Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș a fost gazda spectacolului organizat cu ocazia Zilei Recunoștinței de către elevii Școlii Gimnaziale „Omega,” coordonați de profesoara de limba engleză, Elvira Kiss. - În: **Zi de zi**, 11, nr. 2550, (1-2 decembrie 2014), p. 14, 2 foto.

188. 10 personalități mureșene, premiate cu distincția „Fibula de la Suseni” / I.A.

Manifestări cu ocazia sărbătoririi Zilei Naționale: decernarea distincției *Fibula de la Suseni* unui număr de 10 persoane în semn de recunoaștere pentru întreaga activitate profesională; expoziție dedicată Marii Uniri, organizată în foaierul Palatului Culturii de către Consiliul Județean Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, Muzeul Județean și Arhivele Naționale Mureș. În: *Cuvântul liber*, 26, nr. 233, (2 decembrie 2014), p. 1, 7, 1 foto.

189. Bătălia cărților la Zilele Bibliotecii Județene Mureș / C. V.

Prezentarea programului Zilelor Bibliotecii Județene Mureș din perioada 24-29 noiembrie 2014; printre cele mai importante momente s-au numărat festivitatea de decernare a *Diplomei Pro Libro Senator* a Bibliotecii Județene unor personalități marcante ale culturii locale, Elena Mișu și Péter H. Mária și finala concursului *Bătălia cărților* prin dezbaterea *Convinge-mă să citeșc*. În: *Punctul*, 9, nr. 505, (2 - 8 decembrie 2014), p. 8, 1 foto.

190. Comori expuse la Palatul Culturii / S.T.

Consiliul Județean Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, Muzeul Județean și Arhivele Naționale Mureș au prezentat luni, 1 decembrie, de Ziua Națională a României, în cadrul expoziției *1918, Unirea Românilor - Perspective mureșene*, primul tezaur dacic din argint descoperit la Mădăraș și *Fibula de la Suseni*. - În: *Zi de zi*, 11, nr. 2551, (3 decembrie 2014), p. 3, 1 foto.

191. „Fibula de la Suseni” 2014: emoții, modestie și recunoștință / Alex Toth

Prefectul județului Mureș, Vasile Oprea, a conferit cu ocazia *Zilei Naționale a României*, *Diploma de Excelență* și distincția *Fibula de la Suseni* unui număr de zece personalități: György Frunda - avocat și fost senator, Lokodi Edit Eموke - fost președinte al Consiliului Județean Mureș, prof. Spielman Sebestyen Mihaly - fost șef al Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” secție a Bibliotecii Județene Mureș, ÎPS Părinte Irineu - Arhiepiscopul Ortodox al Alba Iuliei, prof. Ștefan Someșan - șeful Inspectoratului Școlar Județean Mureș, prof. Marin Șara - fost director al Bibliotecii Municipale „Petru Maior” Reghin, col. dr. ing. Dorin Oltean - inspector șef al Inspectoratului pentru Situații de Urgență „Horea,” părintele Teodor Beldean - Protopopul Ortodox al Reghinului, dr. Marius Popa - fost director al Direcției Sanitar Veterinare Mureș și Madaras Jozsef (postmortem) - actor. În: *Zi de zi*, 11,

nr. 2551, (3 decembrie 2014), p.1, 3, 3 foto.

192. Cristian Troncotă „incomodează” din nou / A. V.

Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș va găzdui joi, 11 decembrie, de la ora 14.00, lansarea noii ediții a lucrării profesorului Cristian Troncotă, *Duplicitarii*. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2553, (8 dec. 2014), p. 14, 1 foto.

193. Karácsonyról beszélő könyvek a Teleki Tékában

Semnalarea ediției din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai” în cadrul *Cărților povestitoare*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 235. sz. (2014. december 9.), p. 2.

194. Kár kihagyni: Karácsonyról beszélő könyvek a Teleki Tékában

Semnalarea ediției din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai.” Subiectul de această dată este sărbătorirea *Crăciunului în anii comunismului*. În: *KözPont*. Maros megyei hetilap, 6, 49. sz. (2014. dec. 11-17), p. 2.

195. Hova menjünk?: [A Beszélő könyvek decemberi kiadása...]

Semnalarea ediției din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca Teleki în cadrul seriei *Cărți povestitoare*. În: *Vásárhelyi Hírlap*, 8, 238. sz. (2014. december 12-14.), p. 2.

196. „Duplicitarii” dezvăluie secretele SRI din perioada interbelică / Amalia Vasilescu

Secția American Corner a Bibliotecii Județene Mureș a fost în data de 11 decembrie gazda lansării cărții *Duplicitarii* a profesorului Cristian Troncotă. În: *Ziarul de Mureș*, 13, nr. 617, (12-18 decembrie 2014), p. 11, 1 foto.

197. Karácsonyról beszélő könyvek a Teleki Tékában

Semnalarea ediției din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai” în cadrul seriei *Cărți povestitoare*. În: *Népújság*, 66, 289. sz. (2014. december 16.), p. 2.

198. Colindători la Bibliotecă / S.T.

Marti, 16 decembrie, la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș au colindat elevii clasei a IV-a de la Școala Generală „Vasile Pop” din Nazna. În: *Zi de zi*, 11, nr. 2560, (18 - 21 decembrie 2014), p. 5, 1 foto.

199. A közelmúlt karácsonyai / Bodolai Gyöngyi

Ediția din decembrie a seriei *Cărți povestitoare*, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai,” avea ca subiect de dezbatere *Crăciunul în epoca comunistă*. Invitații acestei întâlniri au fost: preotul reformat Bustya Dezső și istoricul cercetător, Novák Zoltán. În: *Népújság*, 66, 294. sz. (2014. december 22.), p. 5.

200. Kommunista Jézuska, Télapó ruhában / Farkas István

Ediția din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai” în seria *Cărți povestitoare*, are ca subiect de dezbatere *Crăciunul în anii comunismului*. În: **Közérdek**: Marosvásárhelyi kulturális-közéleti havilap, 1, 1sz. (2014. dec.), p. 6.

201. Ünnepláttatás: Laphasábokra szedett karácsony / Lázok Klára

Lázok Klára, șeful Secției „Teleki-Bolyai,” a Bibliotecii Județene Mureș, face o incursiune în atmosfera sărbătorilor de Crăciun a anilor 1950-60, consultând presa locală a vremii. În: **Közérdek**: Marosvásárhelyi kulturális-közéleti havilap, 1, 1. sz. (2014. december), p. 6.

MISCELLANEA

Războiul de Independență reflectat în presa românească din Transilvania

DR. FLORIN BENGHEAN
Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin

Abstract

The War of Independence Reflected in the Romanian Press in Transylvania

The objective of achieving the independence of the country remained one of the great unresolved problems of the young Romanian state. Delivered on the 9th of May 1877, from the high tribune of the Romanian Parliament, the memorable words: „... we are independent, we are a fully-fledged nation ... we are a free and independent nation” In this way, Mihail Kogălniceanu, the foreign minister, was announcing to the entire world the decision of the country's government to proclaim Romania's state independence. The national unity, the unity of language, the unity of faith and ideal and the unity of effort turned the echoes of the war of independence in the souls of the Romanians in Transylvania into practical attitudes, manifested by: joining, as volunteers, the Romanian army of young people in the area of Sibiu and Făgăraș; by collecting supplies for the army on the front and for the wounded in hospitals, initiated by the Romanian women in Sibiu and the Romanian Committee of Brașov and generalized throughout Transylvania through calls and subscription lists. The War of Independence was widely reflected in the Romanian press in Transylvania. Newspapers in Transylvania reflected on their pages the fight of the Romanian soldiers to win the state independence.

Keywords: *Transylvania, presser, War of Independence, soldiers, volunteers, supplies, personalities, Romanian army, conquest, independence*

Rostind în ziua de 9 mai 1877 de la înalta tribună a parlamentului român memorabilele cuvinte: „ ...*sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare... sîntem o națiune liberă și independentă ...* ”, Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe de atunci, vestea în fața întregii lumi hotărârea cărmuirii țării de proclamare a independenței de stat a României.

Momentul 1877 n-a apărut din senin în istoria României și n-a fost o răscruce neașteptată. Fusese pregătit secole de-a rândul de lupte și de speranțe de toți cei care îi înfruntaseră pe turci ori de câte ori aceștia îndrăzniseră să ne calce hotarele. N-a fost acceptată nici o pace rușinoasă, armatele turcești n-au trecut niciodată hotarele fără să fie atacate și de cele mai multe ori alungate. Și trebuie să ținem seama că era vorba de cuceritorii Constantinopolului, de cei care șterseseră de pe fața pământului un imperiu precum cel bizantin, o forță milenară a spiritului și a spadei.

1877 a fost doar momentul culminant al unei aspirații permanente. Când în Balcani lupta politică antiotomană a început a se contura mai evident, România - prin oamenii ei politici experimentați, ca, de pildă, Mihail Kogălniceanu, veteran al unirii din 1859 - a trimis Porții revendicări precise care aveau în vedere în special recunoașterea deplinei noastre autonomii și suveranității; într-un cuvânt, independența și neatârnamarea (*Memoriul* din 16/28 iunie 1876). Memoriul trimis de Mihail Kogălniceanu era limpede și îndrăzneț. În final, el avertiza „*Sublima Poartă*” (sultan era Murad al V-lea, urmat în 1876 de Abdul Hamid al II-lea) că respingerea acestor revendicări ar duce la schimbarea totală a atitudinii României și la consecințe nedorite de turci. Turcii n-au înțeles momentul istoric și nu au răspuns afirmativ cererilor românești. Neutralitatea pe care o promisese Kogălniceanu nu-și mai avea acum rostul. Acesta, în calitate de ministru de externe, orienta acum politica românească, dinamic și clarvăzător, spre o soluție radicală. El trimise ambasadorilor români de pe lângă puterile europene o notă în care explica situația, indicându-le să orienteze marile puteri și opinia publică în favoarea noastră. Nicolae Iorga caracterizează astfel nota lui Kogălniceanu: „*Ea face cea mai mare onoare omului care a scris-o și diplomației unui stat vasal care a îndrăznit să ridice acest nobil glas, unul din cele mai nobile ce au fost vreodată auzite pentru dreptate și pentru suferința omenească înaintea Europei.*”¹

¹ Episcop Antonie Plămădeală, *Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Independență*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6, 1977, p. 538.

În *Gazeta Transilvaniei*, nr. 42 din 2/14 iunie 1877, se scria: „*Cauza ostașului român e o cauză generală română. Victoria lui e a întregii națiuni.*” Toate luptele purtate de ostașii români sunt relatate cu mult entuziasm și bucurie și cu un lux extraordinar de amănunte. Despre soldații care luptau și mureau pentru dorul eliberării patriei, aceeași gazetă scria: „*Mai frumos e să murim decât sub jug să trăim*” (nr. 65/1877).²

Proclamarea Independenței de Stat a României, la 9 mai 1877, a constituit un eveniment ce a cunoscut o vie reflectare în conștiința tuturor românilor. Trăind de o parte și de alta a Carpaților, ei au împărtășit același entuziasm și aceeași hotărâre de a sprijini din toate puterile efortul de război al țării. Alături de munteni, moldoveni și olteni, care s-au înfruntat vitejește cu turcii la Dunăre, transilvănenii, bănățenii și bucovinenii, aflați încă sub dominație străină, au căutat să-și aducă și ei aportul la câștigarea bătăliei.³ Încredințați că războiul este al neamului întreg, mulți au trecut pe ascuns munții și s-au înrolat voluntari în armata română, luptând alături de frații lor la Nicopole, Grivița, Plevna, Rahova și Smârdan. Restul populației românești din provinciile anexate imperiului habsburgic s-au străduit, după posibilități, să fie de folos bravilor noștri ostași, prin strângerea de fonduri bănești și prin colectarea de diverse obiecte și materiale necesare îngrijirii răniților. În ciuda opoziției autorităților austro-ungare, în majoritatea orașelor și satelor noastre din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș au luat ființă comitete de sprijinire a armatei și de ajutorare a răniților. Din Brașov, Sibiu, Făgăraș, Alba-Iulia, Hațeg, Lugoj, Caransebeș, Cluj, Oradea, Satu-Mare, Orăștie, Lipova au plecat în repetate rânduri, prin intermediul Crucii Roșii, ofrandele adunate de aceste comitete către frații noștri concentrați la Dunăre și dincolo de ea, pentru apărarea și consolidarea independenței. Dând expresie sentimentului de cald patriotism al maselor populare,

² Prof. Al. Moisiu, *Războiul pentru Independență oglindit în literatura transilvăneană*, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 4-6, 1977, p. 319.

³ Florin Bengean, *Clerul și credincioșii ortodocși transilvăneni sprijinitori ai războiului de independență*, Tîrgu Mureș, Casa de Editură „Mureș”, 2010, p. 166.

scriitorii și în general oamenii de cultură din Transilvania au întreținut un permanent și puternic curent de interes și de adeziune pentru jertfele românilor de peste munți, mobilizând prin scrierile lor conștiințele în vederea îndeplinirii idealului de libertate și unitate națională. Sub acest raport, deosebit de valoros a fost și rolul presei române. Desfășurarea etapă cu etapă a războiului, victoriile și actele de eroism săvârșite de armata noastră, sunt fapte așternute zilnic în coloanele periodicelor transilvănene. Răspunzând dorinței publicului larg de a cunoaște etapă cu etapă desfășurarea evenimentelor, **Gazeta Transilvaniei** dă asigurarea că va căuta să satisfacă, pe cât va fi posibil, toate așteptările. În acest sens, în nr. 30 din 3 mai/21 aprilie 1877 se arată că: „Noi cu durere profundă o spunem că în urma presiunii seculare sub care gemuse și mai geme poporul nostru, încă nu-i putem promite zăiare cotidiene. Ceea ce suntem în stare de a-i oferi în aceste zile mari, din partea modestelor noastre mijloace, vor fi: știri din câmpul sângelui și din România, cât se poate mai bine alese interesante, adevărate ... Precum până aici, cu atât mai vârtos în această epocă fatală ne vom adopera să respingem calomniile care cad ca după un plan sistematic asupra numelui românesc, cu scop de a ne compromite, înnegri și a face de ură națiunea noastră în ochii Europei civilizate. Articuli primari ... precum și corespondență din patria noastră vor ocupa, ca și până acum, locul lor în ziarul acesta.”⁴

Primele relatări apărute în presa românească din Transilvania despre situațiile ivite ca urmare a ruperii legăturilor cu Poarta scot în evidență hotărârea fermă a întregului popor de a apăra dreptul țării de libertate și autodeterminare. Referitor la aceasta, reproducând o corespondență din București, revista **Familia** arată că în capitală dorul de libertate a pus stăpânire pe toate inimile. „Pe cât este de mare pericolul care ne amenință - se spune aici - pe atât este de înaltă însuflețirea cu care publicul îl întâmpină. Pe toate zilele auzim noi probe de patriotism. Cetățenii români răspund cu nobil entuziasm la apelul țării și sacrifică cu plăcere totul pentru salvarea onoarei naționale.” Aceeași atmosferă de însuflețire generală domnea și la Craiova. Într-o scrisoare

⁴ Preot lector Dumitru Abrudan, **Ecouri ale Războiului de Independență în presa românească din Transilvania**, în **Mitropolia Ardealului**, nr. 4-6, 1977, p. 312-313.

adresată redactorului revistei, un corespondent de acolo scria: „*Simțim că trăim, suntem mândri de a ne fi născut români, suntem orgolioși de ostirea noastră ... Infanteria și cavaleria, dorobanți și superbi roșiori, toți sunt animați de cel mai sfânt patriotism, toți pleacă la fruntarii încununăți cu flori și cântând. Curajul străbun a reînviat. Spiritul lui Mihai și Ștefan cel Mare însușește juna și brava noastră ostire. Ne vom apăra țara și drepturile ei până la cea din urmă picătură de sânge ...*” Un pasaj asemănător este preluat de **Telegraful Român** din ziarul **Țimpul**: „*Azi, când avem o țară de apărat - se scrie acolo - în fața focurilor inamicului, simțim și noi că suntem o națiune. Conștiința patriotică este cu atât mai mare cu cât o vedem izbucnind nu numai din sufletul societății culte, dar și din al poporului, ca un sentiment natural. Ofițeri, soldați, orășeni, țărani, toți deopotrivă simt ardoarea de luptă, setea de a înfrunta pericolul.*”

Și în paginile **Gazetei Transilvaniei** sunt reliefate aceleași trăsături caracteristice atmosferei generale din România anului 1877: patriotismul maselor populare și spiritul mobilizator care le stăpânea. „*Pentru ca să auziți manifestări de acestea patriotice - scria Iacob Mureșianu, redactorul de atunci al Gazetei - nu aveți să mergeți în cluburi, unde se adună oamenii cei mai de frunte ai țării, ci descindeți la popor... Apropiați-vă dacă puteți pe necunoscute (incognito) de grupele junimei, pentru ca să cunoașteți de ce spirit e dominată și atunci îmi veți da dreptate dacă voi spune că așa înverșunat n-am văzut niciodată pe poporul acesta ... Cu acesta voiam să arăt că românii nu se vor lăsa cu viața odată, ca să mai fie batjocoriți de către turci și cu atât mai puțin se vor supune voinței lor.*” Luând atitudine critică față de cei care, prin intermediul presei austro-ungare răspândeau zvonuri false pe seama poporului nostru și a armatei sale de apărare, același mare patriot și cărturar ține să sublinieze: „*Vedeți dar că se întâmplă contrariul de ceea ce propagaseră zăarele inamice. Nu ne tragem la munți; ne vom apăra pe linia Dunării și pe câmpia capitalei între râurile Dâmbovița și Argeș, sau unde va voi Marte și Bellona.*”

Toate publicațiile transilvănene au îmbrățișat cu convingere fermă adevărul că independența de stat nu ne-a fost dăruită de cineva, ci am cucerit-o prin luptă, țara plătind un greu tribut de sânge. De la primele confruntări militare care au avut loc la Dunăre și până la luarea celor mai puternice redute de pe teritoriul Bulgariei, armata și-a făcut datoria cu prisosință. Aportul ei la zdrobirea jugului otoman care, secole de-a rândul, a

menținut sub opresiune multe popoare ale Europei, a fost hotărâtor. Astfel, se consemnează cu vie satisfacție în ***Gazeta Transilvaniei*** că brațul valoros al oștirilor române au căzut greu în cumpăna deciziunii marilor bătălii. Comandamentul rus, prin ordinul de zi nr. 155 din 11 noiembrie 1877, recunoaște de asemenea că: „*Trupele române ... s-au ținut întotdeauna ... la înălțimea datoriei lor.*”

Soldații noștri au stat tot timpul sub comanda directă a superiorilor lor. N-a fost vorba deci de o încorporare a efectivelor noastre în cadrul armatei rusești, cum tendențios căutau unii să prezinte pe atunci situația. Armata română a acționat ca o armată de sine stătătoare. Operațiunile și mișcărilor ei s-au desfășurat însă pe baza planului comun de luptă întocmit cu comandamentul rus. Concentrată dincolo de Olt, până la Gruia, armata română constituia aripa dreaptă a forțelor angajate în luptă contra turcilor. Chiar din primele zile ale războiului, vasele militare românești au cooperat la punerea de torpile pe Dunăre și la distrugerea unor monitoare turcești. O altă acțiune a ei a fost îndreptată contra Vidinului. Era o ripostă dată turcilor care au atacat mai multe așezări românești de pe malul nordic al Dunării.

Presa transilvăneană a relatat pe larg evenimentul. „***Vidinul arde!***” - consemna ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 33 din 13 aprilie/1 mai 1877. Ceea ce în numărul precedent am notificat numai ca faimă, venim astăzi a constata ca fapt împlinit. Turcia a declarat României război, în faptă și în formă. După ce a bombardat orașele Ismail, Brăila, Oltenița și Bechet și după ce a notificat și agentului diplomatic român din Constantinopol ca să se depărteze de acolo, pentru că consideră România drept cea mai declarată inamică a sa, s-a apucat în fine să bombardeze Calafatul, acea fortăreață istorică română, care de atâtea ori a apărut pământul românesc de barbaria turcească. Față de un asemenea atac asupra unei fortărețe, unde până acum nu este nici un picior de soldat rus, România n-a mai putut fi neutră sau nepăsătoare, ci la rândul său a dat și ea ordin trupelor sale ca să răspundă turcilor prin bombardarea fortăreței turcești Vidin, situată în fața Calafatului. „... *Astfel s-a împlinit ceea ce era de prevăzută: românii, provocați fiind au început pe față războiul contra Turciei și se luptă cu curaj și rezoluțiune.*” Aceasta era într-adevăr opinia care predomina, că „*românii provocați și trași în luptă de către otomani, se*

bat și-și varsă sângele nu din vreo vanitate și trufie ci, în sensul cel mai strâns al cuvântului, pentru existența patriei și a națiunii, pentru libertate contra vechei tiranii sălbatice.” Însuși ministrul de externe al României, într-o notă adresată puterilor garante, a făcut dezvăluirea că: „Războiul ni s-a declarat de însuși sublima Poartă.”⁵ „Suntem siliți - declara el - a lua chiar de azi măsuri... pentru a respinge prin forță actele de agresiune, la care este expusă România din partea armatelor otomane. Tari de dreptul nostru și de justiția cauzei noastre... vom face tot ce datoria noastră către țară ne impune, pentru a apăra pământul nostru, pentru a salva instituțiile noastre și pentru a ne asigura existența noastră politică.”

Trecând Dunărea spre a veni în contact de aproape cu armata turcească, armata română a dovedit că n-au fost zadarnice speranțele puse în capacitatea ei de luptă. De acum se va vorbi mereu de victoriile pe care le va repurta, fie acționând independent, fie în colaborare cu armata rusă. În bătălia care s-a dat pentru ocuparea Nicopolei, la 4-16 iulie, contribuția armatei noastre a fost apreciată ca foarte importantă. Revista **Familia**, care anunță știrea, arată că: „Trupele române, care au luat parte la ocuparea Nicopolei... au dovedit o ținută excelentă și o bravură extraordinară; ostașii români, ca lei, s-au aruncat asupra inamicului și au câștigat cu succes strălucit.” La fel consemnează și **Gazeta Transilvaniei** că o parte considerabilă a diviziei generalului Manu a cooperat la luarea Nicopolei. Două regimente de linie, escadronul călărașilor de la Teleorman, toate bateriile de la Izlaz au fost în foc pe țărmul românesc în fața cetății unde se postaseră turcii. „Artileria română a dovedit din nou că merită laudele ce i se aduc din partea presei europene; soldatul român a dat o nouă probă de bravură și de sânge rece, stând neclintit la postul său sub obuzele omorâtoare ale fortăreței turcești.” Despre eroismul ostașilor noștri se vorbește cu cuvinte elogioase și în **Telegraful Român**: „Trupele noastre au făcut onoare armatei române, în general, prin admirabila lor ținută sub focul vrăjmașului.” Constatăm aceasta cu deosebită satisfacție pentru lauda apărătorilor onoarei și drepturilor României.

După Nicopole, obiectivul cel mai greu de cucerit rămăsese Plevna. Aici se instalase cu o armată numeroasă condusă de însuși Osman Pașa.

⁵ *Ibidem*, p. 314-315.

Primul atac asupra Plevnei a fost dat de către ruși, dar, fiind inferiori ca număr turcilor, au fost respinși. Atunci, comandamentul rus a cerut ca divizia a IV-a română să treacă Dunărea. Guvernul român a încuviințat aceasta. Ulterior au mai trecut încă alte două divizii, numărul total al soldaților noștri, dincolo de Dunăre, cifrându-se la acea dată la circa 38.000. Profitând de timpul în care rușii s-au reorganizat, Osman Pașa și-a mărit și el efectivul și a fortificat orașul, construind pe dealurile înconjurătoare, la nord, est și sud, redute puternice. Cele mai întărite, Grivița 1 și Grivița 11, cădeau în sectorul trupelor române. La 30 august/11 septembrie s-a început asaltul asupra acestor redute. După o zi de luptă în care sângele a curs șiroaie, reduta Grivița 1 a căzut în mâinile românilor. **Gazeta Transilvaniei** comunică știrea primită telegrafic de la București. Anunțul este pătruns de sentimentul demnității și al mândriei patriotice față de luptele fraților pentru neatarnare: „*Trupele române au luat, marți seara, după un întreit asalt, reduta principală Grivița, cea mai tare și mai dominantă asupra Plevnei. Lupta a fost dintre cele mai crâncene. Au participat la ea două divizii românești cu o bravură admirabilă.*” În numărul următor se dau alte amănunte: „*Luarea redutei celei mari, Grivița, și păstrarea acestei pozițiuni tari este a se mulțumi mai cu seamă eroismului admirabil al bravilor oșteni români, care disprețuind moartea s-au repezit asupra formidabilului fort de repetate ori și urcând cu scările șanțurile inamicului, l-au respins din cuibul acela întărit. Victoria de la Grivița a făcut să lucească paloșul românesc iarăși în vechea-i splendoare.*”

Pentru a împiedica o tentativă a turcilor de a veni dinspre nord în ajutorul celor încercuți la Plevna, un detașament român de 5.000 de oameni și unul ruso-român de 1.200 de oameni au atacat la 7/19 noiembrie cetatea Rahova, pe care au cucerit-o. În ajutor au venit și alte batalioane românești de pe malul stâng al Dunării. Victoria s-a datorat în bună parte armatei române, fapt ce a fost subliniat de presa noastră transilvăneană. „*Veste bună - se comunică în Gazeta Transilvaniei - Stindardul român fâlfâie pe zidurile citadelei turcești de la Rahova. Trupele române de pe țărmul drept atacară la 19 1. c. Rahova, și după o vie bombardare, luară cu asalt forturile cele mai înaintate. Bombardarea cetății s-a continuat apoi din pozițiunile ocupate, până în noaptea spre 21 noiembrie, în care generalul Lăpuș, trecând Dunărea... a sosit în ajutor bravelor trupe de*

sub comanda colonelului Slăniceanu și a ocupat Rahova... Iată dar încă un fapt de arme strălucit al românilor.” Trupele române care au luat parte la această luptă au fost: un batalion din regimentul 1 de dorobanți (Mehedinți și Dolj), comandat de maiorul Mateescu; un batalion din regimentul 4 de dorobanți (Muscel și Argeș), comandat de maiorul Giurescu; un batalion din regimentul 6 de dorobanți (Ilfov), comandat de maiorul Iane; regimentul 10 de dorobanți (Putna), comandat de locotenentul-colonel Măldărescu; două regimente de călărași și două regimente de roșiori.

Ca recompensă pentru vitejia soldaților noștri s-a stabilit ca cetățile Rahova și Nicopole să rămână sub directa supraveghere a românilor. Generalul Lupu a fost numit comandant al Nicopolei, iar colonelul Mavrachie, comandant al Rahovei. De altă parte, țarul Alexandru al Rusiei a acordat 26 de cruci Sf. Gheorghe pentru soldații și gradații noștri care au făcut o strălucită probă de curaj și vitejie. Dându-și seama de pericolul ce se apropia odată cu căderea una după alta a redutelor din jurul Plevnei, Osman Pașa a încercat să spargă încercuirea și să se retragă spre Sofia. În acest scop, a atacat trupele ruse în direcția sud-est, lăsând la Opanez forțe puternice pentru apărarea flancului său drept. Lângă Opanez se aflau românii. Când se părea că planul turcesc este pe punctul de a reuși, armata română a declanșat o bătălie de forță, a cărei încununare a fost cucerirea redutelor de la Opanez. După ce au capturat 7.000 de turci, ostașii noștri au intrat în Plevna, făcându-l prizonier și pe Osman Pașa. Victoria aceasta a decis soarta războiului. Devenise clar că Turcia nu mai putea face față asaltului care s-a declanșat. În timp ce armatele ruse înaintau spre Sofia, trupele române au acționat contra fortărețelor turcești din Bulgaria de vest, având ca obiectiv principal cucerirea cetăților Vidin și Belogradic. Șansele de izbândă ale românilor erau și aici aproape de a se înlăptui, dar încheindu-se la 19/31 ianuarie armistițiul între ruși și turci, luptele au încetat. România și-a consfințit prin sânge independența.

Actele de eroism săvârșite de români la Plevna au stârnit admirația Europei întregi. Vestea s-a răspândit cu repeziciune în toate părțile. Bucuria victoriei a fost mai intensă „*în tot locul unde bătea o inimă de român,*” cum scria ***Gazeta Transilvaniei*** nr. 94 din 1/13 decembrie 1877. Românii au văzut în

această izbândă încununarea atâtor lupte și sacrificii ale țării noastre în lunga perioadă de înrobire otomană.

Plevna a căzut! Acest anunț telegrafic era prezent în toate publicațiile românești din Transilvania. **Gazeta Transilvaniei** scrie: „După opt zile de bombardare continuă, în care timp 600 de guri de tun vărsau focul lor pustiitor asupra Plevnei, s-a făcut asaltul general. Nu mai puțin decât trei redute au luat trupele române cu asalt la Opanez. Mult sânge vitejesc a trebuit să mai curgă aici, mulți voinici vor fi închis ochii pentru totdeauna. Ei n-au mai avut bucuria să vadă fălindu-se pe zidurile Plevnei stindardul, pentru a cărui onoare și victorie s-au luptat, dar cu toate acestea sunt fericiți căci au întâmpinat moartea cea mai dulce: moartea pentru patrie. Ochii ni se umplu de lacrimi când ne gândim la acest sânge vărsat, la suferințele bravilor, care au fost răniți pe câmpul glorios. Sângele acesta nu s-a vărsat în zadar. Fiecare picătură din el ... va forma chitul care va lega de aici încolo toate elementele de viață ale poporului de la Dunăre.” „Suntem mândri de aceste succese însemnate ale fraților noștri de dincolo de Carpați - scrie și **Telegraful Român**. Ziua de 7 septembrie va rămâne o zi glorioasă în istoria românilor.”⁶

Proclamată la 9 mai 1877 de parlamentul țării, independența de stat și suveranitatea națională a României trebuiau câștigate prin fapte de arme. Și aceasta s-a înfăptuit prin victoriile obținute de armata română, după 19/31 iulie 1877, alături de armata rusă împotriva armatelor otomane. La Grivița, Plevna, Smârdan și Rahova, armata română a înscris pagini de glorie care vor rămâne nepieritoare în istoria poporului nostru. Într-un entuziasm însuflețit și pătrunși de puternicul sentiment al dragostei pentru țară și popor, ostașii români au dat din nou dovadă de vitejia și virtuțile de veacuri ale neamului. Conștienți că ei luptă pentru o cauză dreaptă și sfântă a tuturor românilor, ostașii români au făcut să rodească pe câmpul de luptă independența țării, să asigure suveranitatea statului și să sporească prestigiul poporului român în rândul celorlalte popoare. Vitejia ostașului român a uimit pe toți aceia care credeau prea puțin în biruința unei armate tinere. Corespondenții ziarelor contemporane, oameni de stat și atașați militari străini au fost însă obligați ca, în cele publicate, să recunoască contribuția

⁶ *Ibidem*, p. 316-318.

importantă a armatei române pentru dobândirea victoriei și să nu aibă decât cuvinte de laudă pentru vitejia acestei armate.⁷

Prin prezentarea vredniciei și succeselor armatei noastre, în războiul care a dus la cucerirea independenței de stat a României, presa românească din Transilvania a pregătit perspectiva de viitor, a înfăptuirii unității naționale a tuturor românilor.⁸ *Telegraful Român*, care era o publicație religioasă ortodoxă, a ilustrat cu claritate interesul pe care Biserica noastră transilvăneană l-a manifestat pentru o cauză pe care o socotea comună pentru întregul nostru popor.

Bibliografie:

- ❖ Abrudan Dumitru, *Ecouri ale războiului de independență în presa românească din Transilvania*, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 4-6, 1977.
- ❖ Bengean Florin, *Clerul și credincioșii ortodocși transilvăneni sprijinitori ai războiului de independență*, Tîrgu Mureș, Casa de Editură „Mureș,” 2010.
- ❖ Chialda Mircea, *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la Cucerirea Independenței de Stat a României (1877-1878)*, în *Studii Teologice*, anul XXIX, nr. 5-8, 1977.
- ❖ *Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, vol. III, 1953.
- ❖ Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Locțiitor de Patriarh, *Centenarul Independenței 1877-1878*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6, 1977.
- ❖ Moisiu Al., *Războiul pentru independență oglindit în literatura transilvăneană*, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 4-6, 1977.

⁷ Pr. prof. Mircea Chialda, *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la Cucerirea Independenței de Stat a României (1877-1878)*, în *Studii Teologice*, anul XXIX, nr. 5-8, 1977, p. 387.

⁸ Florin Bengean, *op. cit.*, p. 175.

❖ Paul A., *Ofrandele bănești și materiale ale românilor transilvăneni și bănățeni în sprijinul războiului pentru independență din 1877-1878*, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 4-6, 1977.

❖ Păcurariu Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe române*, vol. 3, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994.

❖ Plămădeală Antonie, *Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Independență*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6, 1977.

❖ Popescu Nicolae M., *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942.

6 martie 1945 - 6 martie 1952.
De la Siguranța statului la Securitatea poporului.
Aspecte privind transformarea și preocupările instituției mureșene
reflectate în documentele aflate în custodia DJMAN

Prof. NICOLAE BALINT
Tîrgu Mureș

Abstract

*March 6th 1945 - March 6th 1952. From State Security to People's Security.
Aspects regarding the transformation and the concerns of the institution in Mureș county as they
are reflected in the documents existing in the custody of DJMAN (The Mureș County
Department of the National Archives)*

In his paper, based on actual facts and data, the author briefly but eloquently presents the transformation of the repressive institution formerly known as State Security, and which, after 1948, became Communist State Security. In this respect, the author uses edited data, from open sources, as well as original data, coming from a valuable archival stock, namely from the Stock - Department of the Ministry of Internal Affairs of the Hungarian Autonomous Region. It is a paper which, by means of the ideas it brings forward, can become a starting point for other research or for the after 1952 period, since the author only speaks about a certain period.

Keywords: *state security, Ștrul Mauriciu, communist regime, Mureș*

Argument

După actul de la 23 august 1944,¹ intrată pe orbita URSS, România - *sub ochiul vigilent al Moscovei* - a fost treptat comunizată, proces desfășurat în

¹ A avut loc o lovitură de stat condusă de Regele Mihai I în urma căreia a fost arestat guvernul condus de mareșalul Ion Antonescu, fapt urmat de ieșirea României din alianța cu puterile Axei și trecerea ei de partea Aliaților.

mai multe etape și care a presupus, printre altele, acapararea și transformarea radicală a tuturor instituțiilor din România, în acord cu principiile și obiectivele trasate de marele vecin de la Răsărit.

Foto 1: martie 1945. Investirea guvernului condus de dr. Petru Groza (primul din stânga imaginii) - o „coabitare” prietenească cu familia regală a României (în imagine Regina mamă Elena și Regele Mihai I în uniformă militară)

În atingerea acestor obiective, dincolo de legiferarea prezenței militare sovietice în România și sprijinul nemijlocit acordat de consilierii sovietici repartizați pe lângă șefii români ai diverselor instituții din aproape toate domeniile de activitate,² o atenție deosebită a fost acordată de către Partidul

² Prin Tratatul de Armistițiu româno-sovietic încheiat la Moscova (art.3) pe data de 12 septembrie 1944, se prevedea, printre altele, citez: „Guvernul și Înaltul Comandament al României vor asigura Sovieticilor (...) facilități pentru a se mișca liber pe teritoriul României în orice direcție...”, iar prin Tratatul de pace de la Paris, din 1947, se menționa, citez: „Prin acceptarea prezentului tratat de pace, toate forțele militare aliate vor fi

Comunist din România (P.C.dR.)³ - viitorul partid-stat - instituțiilor care făceau parte din sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională, respectiv Armată și Ministerul Afacerilor Interne, cu accent deosebit pe structurile de informații/contrainformații din cadrul celor două ministere, precum și Serviciului Secret de Informații, o structură oarecum independentă care, la fel ca celelalte două instituții amintite anterior, după 23 august 1944 a cunoscut mai multe reorganizări și transformări.

În custodia Direcției Județene Mureș a Arhivelor Naționale (DJMAN) se află un important fond de arhivă - respectiv fondul intitulat ***Direcția Regională M.A.I. a Regiunii Autonome Maghiare*** - fapt care mi-a permis să fac unele cercetări, să le studiez și să trag anumite concluzii cu referire la evoluția, transformarea și preocupările în perioada amintită în titlul comunicării a Siguranței mureșene, parte integrantă a Direcției Generale a Poliției (D.G.P.), devenită ulterior Direcția Generală a Securității Poporului sau, pe scurt, Securitatea.

„Schimbarea la față” a D.G.P., parte integrantă a M.A.I.

Primele epurări ale aparatului de stat - *inclusiv a structurilor de informații și contrainformații române* - au început în septembrie 1944⁴, urmate apoi de altele și mai brutale după 6 martie 1945.⁵

retrase în termen de 90 de zile din România, cu excepția Uniunii Sovietice care își va păstra pe teritoriul României orice forțe armate considerate necesare...”

³ Înființat în 1921, a activat legal până în 1924 când a fost interzis prin Legea Mârzescu, ca urmare a susținerii unor teze antistatale. Susținut de Moscova, a activat în ilegalitate până la 23 august 1944 când a devenit un partid legal, preluând ulterior puterea politică și aflându-se la conducerea statului român până la lovitura de stat din decembrie 1989.

⁴ Prin Decretul-Lege nr. 461/19 septembrie 1944 s-a prevăzut purificarea aparatului de stat prin care erau verificați și revizuiți toți funcționarii publici numiți după 10 februarie 1938. Un nou Decret-Lege, cel cu nr. 446 din 30 martie 1945, a dus la alte epurări în rândul administrației publice, inclusiv în rândul polițiștilor și lucrătorilor din domeniul informațiilor și contrainformațiilor.

Nevoia de consolidare instituțională a noului guvern procomunist, condus de dr. Petru Groza și impus de Moscova, presupunea întărirea capacității informative,⁶ penetrarea mediilor de interes, precum și cunoașterea stării de spirit a societății românești, dar și a organizării unor eventuale acțiuni anticomuniste din partea opoziției politice, pentru anihilarea lor la timp și cu eficiență maximă.

Toate acestea urmau să se facă în scopul pregătirii și câștigării alegerilor din noiembrie 1946 pentru preluarea totală a puterii politice, inclusiv înlăturarea monarhiei, privită ca un ultim obstacol în calea comunizării depline a României. Odată cu guvernul condus de dr. Petru Groza, la conducerea Poliției române a fost desemnat generalul Constantin Popescu,⁷ persoană cu vădite simpatii de stânga, care a trecut la o amplă reformă structurală a aparatului polițienesc.

El a fost cel care a organizat Direcția Generală a Siguranței Statului (D.G.S.S.) - *componentă de bază a Direcției Generale a Poliției (D.G.P.)* - în subordinea căreia se aflau 12 Inspectorate Regionale de Siguranță, acestea cuprinzând 40 de servicii, 85 de birouri și 365 de agenturi informative.⁸

⁵ Cu sprijin sovietic, pe data de 6 martie 1945, s-a instalat guvernul procomunist condus de dr. Petru Groza, un guvern care a acționat deschis, direct și brutal pentru comunizarea României.

⁶ În acest sens, a se vedea și rolul pe care l-a jucat așa-numitul Minister al Informațiilor (anterior, al Propagandei) pe linia procurării de informații, până la consolidarea instituțiilor specializate pe această linie (vezi și N. Balint, *Un <<sabotor>> al noului regim... profesorul Grigore Ciortea*, în ediția electronică a *Ziarului de Mureș*, 14 noiembrie 2014).

⁷ Generalul Constantin Popescu (1893-1985) s-a aflat la conducerea Poliției române între martie 1945 - februarie 1948, când a fost numit șeful Marelui Stat Major al Armatei Române (până în martie 1950).

⁸ Alin Spânu, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Iași, Editura Demiurg, 2010, p. 574.

Epurările succesive⁹ la care a fost supus aparatul polițienesc și structurile de informații și contrainformații din cadrul acestuia, dar și obiectivele urmărite de P.C.dR., au determinat conducerea acestui minister - *Ministerul Afacerilor Interne din care făcea parte și D.G.P.* - să procedeze la încadrări directe din rândul persoanelor civile, de cele mai multe ori cu o pregătire precară, dar bine orientate politic, în sensul că cei mai mulți dintre ei erau fie simpatizanți comuniști, fie membri ai P.CdR.

Foto 2: Teohari Georgescu (Burach Tescovici; 1908-1976), fost ministru de Interne în perioada 1945-1952

De altfel, ministrul de Interne, în subordinea căruia se afla și D.G.P., Teohari Georgescu, declara în acest sens că, citez: „*A trebuit să schimb aproape întreg aparatul. Din 40 de inspectori, 30 erau legionari... (...) În țară s-au făcut lucruri frumoase. S-au schimbat toți chestorii, s-au schimbat comisarii și s-a trecut la arestări...*”¹⁰

Un timp relativ scurt, din nevoia de a face față sarcinilor multiple cu care se confrunta Poliția la momentul respectiv, și până la pregătirea propriilor cadre, au mai fost încă menținute în funcții unele dintre vechile cadre de poliție și siguranță, ulterior acestea fiind disponibilizate sau chiar arestate, judecate și condamnate, pentru motive mai mult sau mai puțin reale.

Cu toate greutățile de început, comuniștii au acordat însă o atenție deosebită ca în posturile cheie, de decizie, din Siguranță și Poliție - *inclusiv la Mureș* - să fie numiți oameni temeinic verificați și cu garanții solide.

Un astfel de caz este cel al lui Ștrul Mauriciu.¹¹ Încadrat inițial, în 1945, ca inspector în Siguranța mureșeană, devenit în scurt timp comisar șef

⁹ L. Pleșa, *Cadrele securității în timpul lui Teohari Georgescu*, în *Caietele CNSAS*, an IV, nr. 1-2 (7-8), 2011, p. 9-56.

¹⁰ *Ibidem*, p. 11.

și ulterior colonel de Securitate, acesta s-a remarcat prin eficiența administrării brutalității și terorii în anchete, fiind mutat în sectoare „calde” și rezolvând conform practicilor vremii probleme spinoase, de la anchete dificile în care se practica tortura, până la lichidarea unor grupuri anticomuniste din diverse zone ale țării.

Multe dintre personajele cu care acesta a lucrat, subordonați de-ai săi, de o brutalitate și un grobianism ieșit din comun, mi-au fost prezentate de foști deținuți politici care i-am cunoscut, azi membri ai Asociației Foștilor Deținuți Politici - filiala Mureș, descoperindu-i ulterior, după nume, și în documentele arhivate în Fondul menționat la începutul comunicării.¹²

În noiembrie 1946, aflat la Tîrgu Mureș - *un caz care l-a adus în atenția superiorilor săi din M.A.I.* - a fost cel al lui Petru Capotă.¹³

Capotă a fost arestat la Tîrgu Mureș ca urmare a unor informații primite de Siguranța mureșeană, ca desfășurând activități suspecte pe linia obținerii de informații și având la el mai multe documente cu caracter secret.

La reținerea sa de către agenții Siguranței mureșene, atunci când i s-a cerut să se identifice, Capotă a prezentat - *surpriză!* - o legitimație prin care arăta că este lucrător al Serviciului Secret de Informații, instituție aflată atunci în subordinea Președenției Consiliului de Miniștri.

¹¹ În aprilie 1948, la scurt timp după înființarea Securității, Vladimir Mazuru, în acel moment director al Direcției Cadre din M.A.I., îi făcea o caracterizare elogioasă care îi ținea loc și de recomandare pentru păstrarea lui Ștrul Mauriciu în instituția nou creată. „A fost încadrat în MAI în 1945. În prezent este șeful Serviciului de Siguranță din Tîrgu Mureș. Devotat partidului, hotărât, bun organizator, cinstit, bine pregătit profesional, disciplinat, atașat instituției...” îl caracteriza Mazuru. A se vedea în acest sens **Cartea Albă a Securității, 1945-1948**, vol. I, București, p. 447.

¹² Acești torționari sunt prezentați și în articolul intitulat **Așa s-a călit bastonul**, publicat în ediția electronică și print a săptămânalului **Ziarul de Mureș** din data de 26 iunie 2006.

¹³ **Fond Direcția MAI a Regiunii Autonome Maghiare**, dosar 32/1946, f. 204-209.

Câtuși de puțin intimidat de acest fapt, Ștrul Mauriciu l-a arestat pe Capotă și după o anchetă sumară l-a predat sub escortă, pe data de 24.12.1946, Direcțiunii Generale a Poliției de Siguranță din București.¹⁴

Foto 3: Târgu-Mureș, str. Horea, nr. 3. Imobilul în care, la 19 noiembrie 1946, a fost arestat Petru Capotă

Din documentele studiate de mine rezultă că problematica cu care se confrunta Inspectoratul Regional de Siguranță Târgu Mureș condus de Ștrul Mauriciu era una deosebit de complexă.

Spre exemplu, mi-a reținut atenția faptul că în vara și toamna anului 1947 serviciul s-a ocupat de verificarea și obținerea de informații privind posibile acțiuni antiromânești și antistatale desfășurate de grupări de persoane coordonate din Ungaria și constituite în Transilvania din elemente autohtone ostile.¹⁵

¹⁴ Cazul l-am relatat pe larg în articolul *Agent al serviciilor speciale arestat la Târgu Mureș*, publicat în ediția electronică a revistei *Clipa* din SUA, nr. 954, din 18 septembrie 2010, an XX.

¹⁵ Adresa nr. 2479 - S/ 7 august 1947, *Fond citat*, dosar 1904/1947, f. 10-11, face referire la un așa-numitul, citez: „grup terorist P12, recent judecat de Tribunalul Militar Cluj,” adresă difuzată la toate unitățile din subordinea Inspectoratului Regional, cu foarte multe detalii referitoare la misiune, locul conceperii acțiunii, persoane implicate din Ungaria și România (Transilvania).

Pe parcursul anului 1948, sarcinile Inspectoratului Regional de Securitate Țirgu Mureș devin tot mai numeroase și mai diverse, respectiv de la urmărirea unui grup de diplomați englezi¹⁶ care, în drum spre Miercurea Ciuc, urmau să traverseze zona de responsabilitate a acestui inspectorat - *Ștrul Mauriciu trebuind să dispună măsurile corespunzătoare de filaj și stabilire a unor eventuale contacte ale diplomaților* -, și până la cercetarea condițiilor și identificarea vinovaților în cazul unor asasinat petrecute în Transilvania în timpul ocupației hortyste.¹⁷

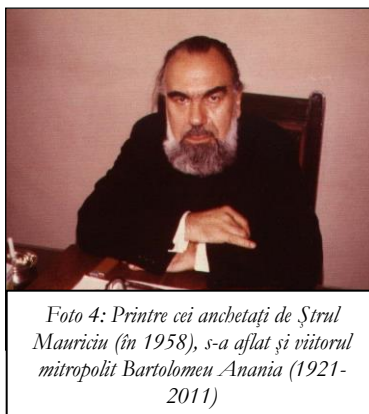

Foto 4: Printre cei ancbetați de Ștrul Mauriciu (în 1958), s-a aflat și viitorul mitropolit Bartolomeu Anania (1921-2011)

Pe măsură ce puterea comunistă s-a consolidat, activitatea Inspectoratului Regional de Securitate Țirgu Mureș devine tot mai complexă, mediile de interes tot mai diverse, iar recrutarea de informatori și colaboratori din aceste medii, o problemă tot mai stringentă.

Periodic se cereau situații care să reflecte activitatea foștilor conducători locali ai fostelor partide istorice, precum și ai fostelor partide

¹⁶ Este vorba despre diplomații englezi John Bennett Still (n. 1911, la Londra) și Reginald Alfred Hibert (n. 1922, la Londra), aceștia fiind însoțiți de cetățeanul englez de origine română Cramiss Swen George Robert (n. 1897, la Bacău) - **Fond citat**, dosar 3342/1948, f. 17-18. De menționat că Reginald Alfred Hibert (decedat în 2002) și înnoobilat pentru serviciile aduse Coroanei, lucrase anterior în SOE, avea o bogată expertiză militară și, în timp, va deveni un diplomat de carieră cu stagii petrecute la post în diverse funcții, în România, Franța, Venezuela, Turcia, Guatemala și Belgia.

¹⁷ Mă refer la arestarea și împușcarea de către grănicerii maghiari, imediat după Diktatul de la Viena din august 1940, a cetățeanului român Bucur Neagoe și a altor 6 tineri români, ca urmare a denunțului și cu participarea directă a pădurarului Antal Iosif, stabilit (1948) la Sândominic/Ciuc - **Fond citat**, dosar 33/1948, f. 366-367 și f. 475.

maghiare (Partidul Crucilor cu Săgeți, Partidul Reînnoirii Maghiare, Partidul Vieții Maghiare, Partidul Ardelean).¹⁸

Deda, Bistra Mureșului și Vătava, „centre ale mișcării de rezistență anticomunistă”

Un caz care a solicitat aproape un an de documentare și care a presupus anchete, acțiuni de filaj, culegere de informații, infiltrare de agenți, documentare în mai multe localități mureșene și conlucrarea cu mai multe instituții, a fost cel reprezentat de arestarea grupului anticomunist Grigorescu - Cengher - Căndea - Voinescu și care, așa cum s-a dovedit ulterior, acționa în zona Vătava - Deda - Bistra Mureșului - Răstolița.

În acest caz, între 3 - 6 iunie 1948, Serviciul de Siguranță din Târgu Mureș reținuse deja mai multe persoane și ulterior, pe timpul anchetării celor reținuți, s-au solicitat date de la mai multe instituții, date care să probeze și să documenteze cele afirmate de cei aflați în anchetă precum și legăturile acestora cu alte persoane.¹⁹

În acest sens, pe data de 11 iunie 1948, plutonierul major Moise Ștefan, comandantul Sectorului de Jandarmi Deda, cu nota raport de verificare nr. 75, sesiza organul ierarhic superior, respectiv Legiunea de Jandarmi Mureș - și care avea să sesizeze apoi Serviciul de Siguranță Târgu Mureș - cu referire la Grigorescu Alexandru și Căndea Nicolae, următoarele, citez: *„Deținem informații că activitatea lor teroristă a fost executată din proprie inițiativă (...) Au avut instrucțiuni de organizare cu ramificații și în alte regiuni fiind încadrați într-o organizație cu caracter subversiv....”*

¹⁸ **Fond citat**, dosar 37/1950, f. 27-88; dosar 45/1951, f. 30, 37, 39; dosar 51/1951, f. 218.

¹⁹ Într-o primă fază a anchetei au fost arestate 10 persoane: Teodor Moldovan (preot), Viorica Moldovan (soția preotului), Viorel Justinian (inginer), Octavian Mihon (inginer mecanic), Vasile Movilă (fost notar), Aurel Gliga (agricultor), Ioan Napan (funcționar particular), Nicolae Vlădescu (funcționar particular), Szocs Magda (funcționar particular) și Ioan Senici (funcționar particular). **Fond citat**, dosar 33/1948, f. 222.

Pe data de 8 iunie 1948, Serviciul de Siguranță din Tîrgu Mureș a mai ridicat un număr de 5 persoane din Răstolița, după cum urmează: Filip Lircă (administrator agricol), Ioan Gabor (fiul adoptiv al lui Filip Lircă), Dumitru Oprea (brigadier silvic) și pe soția acestuia. Anterior, pe data de 3 iunie 1948, fusese ridicată și Rozalia Toncean, concubina lui Grigorescu Alexandru.²⁰

Foto 5: 30 decembrie 2012, Răstolița, jud. Mureș - Moment de la comemorarea celor trei execuții de Securitate pe data de 29 decembrie 1948

Reținerile au continuat, iar pe data de 17 iunie 1948, au fost arestați Dumitru Cioată (Vătava), Ioan Timar (învățător pensionar din Deda), Eugenia Timar (fiica sa), Maria Timar (soția învățătorului) și Pavel Câmpean (din Bistra Mureșului). Același plt. major de jandarmi Moise, de la Sectorul de Jandarmi

Deda, cu nota raport nr. 83 din 18 iunie 1948, raporta eșalonului superior legăturile pe care Cîndea și Grigorescu, doi dintre șefii grupului de rezistență anticomunist, îl aveau în zonă, indicându-i pe Vasile Covrig și Ioan Netea (ambii din Vătava) și pe Iov Ciontea (din Deda).²¹

În final, acțiunea Siguranței mureșene - *devenită între timp Securitate, din august 1948* - se va solda cu arestarea și anchetarea a 100 de persoane, dintre care primii trei (Grigorescu, Cîndea și Voinescu - conducătorii mișcării) vor fi executați pe timpul reconstituirii, respectiv pe data de 29 decembrie 1948,

²⁰ **Fond citat**, dosar 33/1948, f. 222.

²¹ **Ibidem**, f. 223.

la Răstolița, iar 20 dintre ceilalți 100 vor suferi diverse condamnări.²² De la jumătatea anului 1948 și până spre jumătatea anului următor, în organigrama Siguranței mureșene - *ca de altfel în întreg aparatul central* - se vor opera schimbări radicale ca urmare a înființării Direcției Generale a Securității Poporului (D.G.S.P.) și desființării Siguranței.²³

Într-o primă fază, fostele cadre ale Siguranței au fost preluate în aparatul de Securitate care însă se va „debarasa” destul de rapid de aceștia, pe măsură ce-și va selecta - *potrivit unor criterii specifice* - propriile cadre. Potrivit istoricului Gabriel Catalan, în februarie 1949, în D.G.S.P. erau angajate 3.553 de persoane, dintre care 83% erau români, 10% evrei, 6% maghiari și 1% alte naționalități (dintre aceștia, 64% proveneau din rândurile muncitorilor, 28% al funcționarilor, 2% al intelectualilor, 4% al țăranilor, 2% fără profesie).²⁴

Cu totul altfel stau însă lucrurile în zona Mureșului - *pe raza de responsabilitate a fostului Inspectorat al Poliției de Siguranță* -, zonă în care ponderea maghiarilor și evreilor din aparatul de Securitate era foarte mare în aparatul de conducere local, mai ales după epurările care au avut loc pe parcursul anilor 1949-1952.

Potrivit unei situații interne de la începutul anului 1948 realizată de Serviciul de Siguranță al județului Mureș, organigrama acestuia se prezenta astfel: un total de 37 de persoane, din care 26 de persoane încadrate la Tîrgu Mureș, 6 persoane la Reghin, 3 persoane la Toplița și 2 persoane la Sovata. Funcțiile de conducere erau încadrate 100% cu alogeni, după cum urmează: dr. Ștrul Mauriciu - prim chestor, Mihaly Alexandru - comisar șef, Fűzesi

²² Am relatat pe larg acest caz în articolul *Cei ce au îmbrăcat cămașa morții (II)*, apărut în publicația on-line și print *Curentul internațional* (difuzată în SUA și Canada), din 9 decembrie 2010 și care articol, ulterior, a fost preluat de mai multe publicații din țară. Articolul se bazează în principal de documentele din arhivele mureșene, respectiv *Fond citat*, dosar 33/1948, f. 222-223.

²³ D.G.P.S. a fost înființată prin Dc. nr. 221/1948, publicat în M.O. nr. 200/30 august 1948.

²⁴ G. Catalan, M. Stănescu, *Din istoria Securității*, în *Anuarul Institutului de istorie A.D. Xenopol*, nr. XLI, Editura Academiei Române, Iași, 2004, f. 419.

Iulian - comisar.²⁵ Situația nu se schimbă radical nici la scurt timp după înființarea Inspectoratului Regional de Securitate Tîrgu Mureș, astfel că potrivit **Tablelului nominal cu situația militară a personalului de sex bărbătesc**, tabel ce are ca antet „Serviciul de Securitate al Poporului Mureș,” nr. 110/Cabinet, din 18 noiembrie 1948, aflăm că sunt 38 de persoane încadrate, iar în funcțiile de decizie sunt menținuți aceiași alogeni menționați anterior, doar că între timp funcțiile civile - *urmare a militarizării serviciului nou înființat* - fuseseră echivalate cu grade militare.²⁶

Problema „vechii polițiști” și cea a basarabenilor

Printre sarcinile de serviciu trasate de M.A.I. noilor structuri din subordine, și în special inspectoratelor de securitate, s-a aflat și problema vechilor polițiști și funcționari din Siguranța Statului, dar și a foștilor lucrători din serviciile speciale românești și a militarilor deblocați care trebuiau monitorizați foarte atent, iar la momentul potrivit arestați.

Un asemenea caz este cel al lui Pop Romulus, fost șef de cabinet al lui Gheorghe Alexianu²⁷ și care, în august 1948, conducea Poliția mureșeană în calitate de chestor.

Potrivit unei note-raport din august 1948, chestorul poliției mureșene Pop Romulus, care era îndeaproape monitorizat, citez: „*datorită unor împrejurări norocoase a reușit să scape de orice tragere la răspundere, ba chiar să primească posturi de conducere în Republica Populară Română (.....) datorită sistemului său viclenesc de a se introduce (...) a reușit în scurt timp să câștige încrederea locuitorilor orașului Tîrgu Mureș.*”²⁸

²⁵ **Fond citat**, dosar 33/1948, f. 621.

²⁶ **Ibidem**, f. 558, f. 634-635.

²⁷ A fost guvernator al Transnistriei în perioada 19 august 1941-26 ianuarie 1944. Condamnat la moarte de Tribunalul Poporului în cadrul „lotului Antonescu,” în care s-au pronunțat 13 condamnări la moarte, prin sentința din 17 mai 1946 și executat pe data de 1 iunie 1946 prin împușcare.

²⁸ **Fond citat**, dosar 33/1948, f. 299-300.

Soția acestuia, Elena Pop, va împărtăși destinul tragic al soțului ei nu numai pentru că se căsătorise cu „omul nepotrivit,” dar și pentru că era româncă din Basarabia, iar autoritățile sovietice de ocupație cereau în mod repetat repatrierea acestor locuitori ai Basarabiei,²⁹ teritoriu ocupat și încorporat de către URSS.

În aceeași notă-raport din august 1948 privitoare la Romulus Pop, se făceau mai multe referiri la Elena Pop, citez: „...s-a măritat cu bărbatul ei după retragerea armatei române de ocupație din Odessa (...) Numita fiind de origine rusă a fost citată în repetate rânduri la Comandamentul Sovietic unde i s-a pus în vedere că URSS nu recunoaște căsătoria ei actuală și este obligată să se întoarcă la locul ei de origine.”³⁰

Anual, ministerul va cere Inspectoratului Regional de Securitate Tîrgu Mureș să-și intensifice eforturile și să-i identifice și localizeze pe foștii polițiști, precum și pe foștii lucrători din serviciile speciale și militarii deblocați, cum dealtfel am mai spus anterior în cuprinsul acestei comunicări.³¹ Urmare a acestor ordine repetate, vor fi identificate succesiv mai multe foste cadre care acum desfășurau ocupații cât se poate de pașnice, multe chiar anodine. Spre exemplu, în cursul anului 1951 au fost identificate pe teritoriul RAM, 10 foste cadre, dintre care unul încă mai funcționa ca polițist.³²

Evident, la scurt timp după documentarea acestora, urma ca cei mai mulți dintre ei să fie arestați, judecați și condamnați la diverse termene și sub diferite acuzații - *mai mult sau mai puțin probate* - cea mai frecventă acuzație pe care am întâlnit-o în majoritatea cazurilor fiind aceea de, citez: „a acționat împotriva clasei muncitoare și a URSS.” Împărtășeau astfel și ei soarta tragică a

²⁹ A se vedea în acest sens **Fondul citat**, dosarul 55/ 1952, f. 214 și dosarul 101/1952, f. 12-13.

³⁰ **Fond citat**, dosar 33/1948, f. 300.

³¹ Spre exemplu, Ordinul nr. 323/9449 din 19 mai 1951 cerea să fie identificați cei care serviseră în aparatul de stat „burghezo-moșieresc” în perioada 1918-6 martie 1945 (gradul avut, locul de muncă și profesia la momentul respectiv).

³² **Fond citat**, dosar 54/1951, f. 103, 182-187.

unui popor al cărui destin se hotărâse de către Churchill și Stalin, la Moscova, în octombrie 1944.

Concluzii

Urmărind cu atenție și spirit critic evoluțiile politice din spațiul românesc, în general, dar și din spațiul mureșean, în particular, atât pe baza documentelor la care am făcut referire anterior, dar și pe baza altora la care nu am făcut referire expresă, dar pe care le-am studiat în timp, pot concluziona că sub ochiul vigilent al Moscovei, tandemul P.C.dR. - Securitate a acționat foarte eficient, eliminând treptat cadrele profesionale formate în vechiul regim și înlocuindu-le cu propriile cadre selectate pe baza unor criterii specifice, între care atașamentul față de comunism a fost cel mai important, atașament care însă trebuia probat prin fapte concrete.

Potrivit dialecticii marxiste,³³ în acest fel comuniștii transpuneau în practică un principiu filosofic, respectiv „negarea negației.”³⁴ Din această perspectivă - deși pare cinic - pot spune că aceste măsuri erau pe deplin justificate. Un regim politic - oricare ar fi fost acesta - nu se putea consolida decât printr-o schimbare structurală a serviciilor de informații /contrainformații, precum și a structurii de comandă a Armatei și a Poliției, dar și subordonându-le total din punct de vedere politic și administrativ partidului de guvernământ, în speță P.C.dR., devenit forța politică conducătoare pentru aproape cinci decenii cu binecuvântarea Moscovei și

³³ Karl Marx (1818-1883), economist, sociolog, istoric, filosof și jurnalist, autor - *alături de prietenul și colaboratorul său Friedrich Engels* - al lucrărilor **Capitalul** și **Manifestul Partidului Comunist**, a fost puternic influențat de filosoful german Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), de la care preia - *într-o interpretare proprie* - principiul și metoda de gândire dialectică. La rândul lor, Marx, alături, desigur, de Engels (care a avut însă o contribuție mai redusă în raport cu Marx), vor fi (re)interpretați, mai târziu, de comuniști, și în special de V.I. Lenin.

³⁴ Un principiu filosofic elaborat de Hegel și preluat mai târziu de Marx, acesta din urmă dezvoltându-l și interpretându-l conform propriei sale viziuni filosofice.

cu acceptul tacit al puterilor occidentale învingătoare în ce-a de-a doua conflagrație mondială.

Din nefericire însă, toate aceste schimbări s-au făcut cu o brutalitate nemaintâlnită, iar dincolo de statisticile mai mult sau mai puțin exacte pe care le întâlnim în diverse studii și cercetări și care fac referire la dimensiunea numerică a schimbării în timp a acestor structuri, s-au aflat destinele a mii de funcționari, subofițeri și ofițeri. Oameni cu destine frânte sau distruse iremediabil, de cele mai multe ori în solidar cu destinele la fel de nefericite ale familiilor lor.

Bibliografie

a. Bibliografie cu caracter general:

❖ Catalan, G.; Stănescu, M., *Din istoria Securității*, în *Anuarul Institutului de istorie A.D. Xenopol*, nr. XLI, Iași, Editura Academiei Române, 2004;

❖ *** *Cartea Albă a Securității, 1945-1948*, vol. I, București;

❖ Pleșa, L., *Cadrele securității în timpul lui Teohari Georgescu*, în *Caietele CNSAS*, an IV, nr. 1-2 (7-8);

❖ Spânu, Alin, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Iași, Editura Demiurg, 2010.

b. Decrete și ordine:

❖ Decret-Lege nr. 461/19 septembrie 1944;

❖ Decret-Lege nr. 446/30 martie 1945;

❖ Decret nr. 221/1948, publicat în M.O. nr. 200/30 august 1948;

❖ Ordinul M.A.I. nr. 323/9449 din 19 mai 1951.

c. Fonduri arhivistice;;

❖ DJMAN, *Fond Direcția MAI a Regiunii Autonome Maghiare*, dosar 32/1946, dosar 1904/1947, dosar 33/1948, dosar 37/1950, dosar 45/1951, dosar 51/1951, dosar 54/1951, dosarul 55/ 1952, dosar 101/1952.

d. Publicistică:

❖ Balint, N., *Un <<sabotor>> al noului regim... profesorul Grigore Ciortea*, în ediția electronică a *Ziarului de Mureș*, 14 noiembrie 2014;

❖ Idem, *Așa s-a călit bastonul*, publicat în ediția electronică și print a săptămânalului *Ziarul de Mureș*, 26 iunie 2006;

❖ Idem, *Agent al serviciilor speciale arestat la Târgu Mureș*, publicat în ediția electronică a revistei *Clipa* din SUA, nr. 954, din 18 septembrie 2010, an XX;

❖ Idem, *Cei ce au îmbrăcat cămașa morții” (II)*, apărut în publicația on-line și print *Curentul internațional* (difuzată în SUA și Canada), din 9 decembrie 2010.

Câteva aspecte privind diplomația publică - instrument-cheie de *soft power*

MARLANA POP

Școala Națională de Studii Politice și Administrative,
București

Abstract

A Few Aspects Regarding Public Diplomacy - a Key-instrument of Soft Power

Evolutions in the international context determined the increase of the importance of public diplomacy, and this paper follows its role in the foreign policy of a country and in the policies developed by the governmental actors who, in contemporary diplomacy, collaborate with non-state actors and with non-governmental organizations. Governmental policy tries to promote and collaborate rather than to control. Public diplomacy, an instrument of soft power, promotes the cultural values of a state in another state; trying to obtain the image it wants abroad. And for this, the partners of the state are the non-governmental organisations and the simple citizens.

Keywords: *soft power, public diplomacy, non-governmental organizations, international relations*

Evoluțiile contextului internațional au determinat creșterea importanței diplomației publice, iar cercetarea de față urmărește rolul acesteia ca instrument în politica externă a unei țări și în politicile dezvoltate de actorii guvernamentali care, în diplomația contemporană, colaborează cu actori non-statali și organizații neguvernamentale. Asemeni acestor din urmă actori, care prezintă flexibilitate, politica guvernamentală mai mult caută să promoveze și să colaboreze, decât să controleze. Diplomația publică, instrument de *soft power*, promovează valorile culturale ale statului într-un alt stat, astfel încât să obțină imaginea pe care și-o dorește în plan extern, o proiecție a activității culturale și a valorilor sale. Iar pentru îndeplinirea

acestui obiectiv, partenerii statului în acest proces sunt organizațiile neguvernamentale și simplitii cetățeni.

Studiul de față - fragment dintr-o cercetare mult mai amplă - se axează pe studierea bibliografiei de specialitate referitoare la diplomația tradițională, diplomația publică, la conceptul de *soft power*, precum și la conceptele de *diaspora*, *migrație*, *integrare*. Este o cercetare teoretică, prin care, pe baza celor scrise de autorii dedicați acestui domeniu, se conturează aspectele generale privind diplomația publică. De asemenea, acest fragment teoretic are în vedere „*asigurarea identității în diversitatea culturală a Uniunii Europene.*”

Diplomația tradițională. Scurt istoric și definiții

„*Diplomația este aplicarea inteligenței și tactului în desfășurarea relațiilor oficiale între guvernele statelor independente.*”¹

Diplomația își are originile în Mesopotamia, în urmă cu 2500 de ani. Atunci reprezenta un sistem în cadrul căruia orașele-state încheiau diverse alianțe și dezvoltau relații de comerț. Pentru realizarea acestora, din cauza distanțelor lungi, legătura era păstrată prin mesageri sau soli. Ei transmiteau informațiile, înmânau documentele care erau necesare pentru încheierea unor protocoale, respectând normele rudimentare de drept de la acea vreme. Unele lucrări desprinse din mitologie vorbesc chiar despre îngeri în rolul vestitorilor care „*reprezentau, ceea ce astăzi sunt considerați a fi precursori ai diplomației moderne.*”²

Primele ambasade permanente au fost înființate în secolele XV-XVI în Italia, iar în secolul al XVIII-lea s-a desemnat o persoană care să

¹ Shaun Riordan, *Noua diplomație. Relații Internaționale Moderne*, Prahova, Editura Antet, 2004, p. 17.

² *** Raymond Cohen, *The Diplomatic System - Role and Function of Diplomacy*, în *Theoretical Background: Diplomacy and Conflict Resolution*, Hebrew University, Jerusalem, 1997, p. 2, disponibil la http://passia.org/publications/annual_seminar_reports/pub_reports_no_101.htm, accesat la 05.06.2017.

negocierii în numele unui stat - diplomatul. Un secol mai târziu „diplomația se legitimează ca activitatea prin care se realizează reprezentarea intereselor externe ale statelor.”³ Dezvoltarea diplomației din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a adus serviciilor diplomatice rolul de a „furniza canale de comunicare între guverne.”⁴ Diplomația este „principalul mijloc prin care statele comunică între ele, permițându-le să aibă relații regulate și complexe.”⁵ În secolul următor, diplomația a înglobat noi atribuții, astfel încât a ajuns să fie „procesul general prin care statele comunică, se influențează și rezolvă conflictele prin negocieri.”⁶

Diplomația evaluează, conciliază și protejează interesul național, printr-un schimb de informații, în aceeași măsură, între state suverane și alți actori. „Cei mai mulți teoreticieni definesc diplomația drept știința raporturilor sau arta de a concilia interesele statelor,”⁷ fiind considerată „oglină către exterior a realităților interne.”⁸ De aceea, diplomația măsoară o mare componentă de putere prin care statele „își urmăresc politica externă, iar aceste politici sunt încă încadrate într-o mare măsură, în multe state, într-un minister de afaceri externe.”⁹ Pe înțelesul tuturor, diplomația s-ar traduce prin instituția care guvernează relațiile dintre state, iar diplomații sunt cei cărora le e atribuită puterea de a reprezenta

³ Ana-Maria Bolborici, *Diplomația Uniunii Europene și criza din Orientul Mijlociu la începutul secolului al XXI-lea*, Iași, Institutul European, 2016, p. 18.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *** G. R. Berridge și Alan James, *A dictionary of Diplomacy*, ediția a 2-a, Editura Palgrave Macmillan, Hampshire, 2003, p. 70, disponibil la <http://kamudiplomasisi.org/pdf/kitaplar/adictionaryofdiplomacy.pdf>, accesat la 06.06.2017.

⁶ Vasile Pușcaș, *Relații internaționale contemporane*, Cluj-Napoca, Editura Sincron, 1999, p. 61-62.

⁷ Ana-Maria Bolborici, *op. cit.*, p. 19.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *** G. R. Berridge, *Diplomacy. Theory and Practice*, ediția a 2-a, Hampshire, Editura Palgrave, 2002, p. 3, disponibil la <http://www.worldmediation.org/education/chapter-9-2.pdf>, accesat la 06.06.2017.

statul respectiv în plan extern și de a negocia în favoarea țării lor.¹⁰

Pe lângă state/guverne, sunt și alți actori care influențează direcția politicii externe. În acest proces sunt implicate și organizațiile neguvernamentale și/sau instituțiile internaționale, organizațiile culturale, instituțiile de învățământ, sectorul privat, grupuri de persoane din rândul societății civile și chiar cetățeni simpli și care joacă un rol tot mai însemnat pe scena diplomației publice.

Diplomația abordează teme tradiționale cum ar fi pacea, securitatea, crearea de alianțe pentru a soluționa conflictele, cooperarea bi- și multilaterală, negocierea acordurilor, diaspora, minoritățile, dar și teme noi, care altădată nici nu făceau obiectul discuțiilor între state, printre care migrația, încălzirea globală, mediul virtual internațional, telecomunicațiile și alte teme de interes general internațional, cum ar fi sănătatea și turismul.

„La nivelul relațiilor internaționale, diplomația se prezintă a fi un master-mechanism, un sistem de conducere a relațiilor dintre state, oferind posibilitatea în același timp societății internaționale să funcționeze după un ghid prestabilit, care include un sistem comportamental de legi și norme; analitic, diplomația este cea care echilibrează societatea internațională, menține ordinea, previne ciocnirile și permite în același timp dezvoltarea relațiilor între state.”¹¹ După cum a spus Robert Cooper, „succesul în diplomație înseamnă deschidere și cooperare transnațională.”¹²

Aspecte teoretice despre diplomația publică și conceptul de *soft-power*

Dacă diplomația tradițională este arta negocierilor dintre state în vederea elaborării politicilor guvernamentale, în diplomația publică intervin

¹⁰ *** *Convenția de la Viena asupra Drepturilor Diplomatice*, 1961, disponibil la https://www.mae.ro/sites/default/files/file/acte_normative/2006.03.29_viena_1961.pdf, accesat la 07.06.2017.

¹¹ Ana-Maria Bolborici, *op. cit.*, p. 20.

¹² *** Robert Coper, *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century*, Londra, Editura Atlantic Books, 2003, p. 76, disponibil la <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/cooper.pdf>, accesat la 07.06.2017.

și alți actori non-statali, care influențează atitudinile și politicile actorilor statali în elaborarea, implementarea și promovarea politicii externe. Dacă în diplomația tradițională actorii principali sunt statele, reprezentate de diplomați prin a lor măiestrie, în diplomația publică intervin și organizațiile neguvernamentale, asociațiile și simplii cetățeni.

„Distincția de bază dintre diplomația tradițională și diplomația publică este clară: prima se referă la relațiile dintre reprezentanții statelor sau alți actori internaționali; cea din urmă vizuează publicul larg în societăți străine și grupuri mai puțin specifice, organizații și persoane fizice. Există definiții ale diplomației care fie subliniază scopul său principal (arta de a rezolva dificultățile internaționale în mod pașnic, principalii săi agenți (conduita relațiilor între state suverane prin intermediul reprezentanților acreditați) sau funcția sa principală (gestionarea relațiilor internaționale prin negociere).”¹³ Din cele scrise de Jan Melissen se desprind câteva dintre funcțiile diplomației: de reprezentare, de comunicare și de negociere, un întreg mecanism care asigură relații bune și pașnice între state. Pentru menținerea păcii și stabilității e nevoie de conciliere, cooperare și negociere.

Diplomația publică e „un instrument folosit de state, asociații de state și unii actori non-statali pentru a înțelege culturi, atitudini și comportamente; construirea și gestionarea relațiilor; și gânduri care influențează și acțiuni care mobilizează pentru a-și dezvolta interesele și valorile.”¹⁴ Așadar, fiecare țară are propriile interese, dar, când vorbim despre relații între state, le apropie interesele comune.

Una dintre cele mai succinte și cuprinzătoare definiții ale diplomației publice îi aparține lui Paul Sharp: „procesul prin care relațiile directe cu oamenii într-o țară urmăresc să avanseze interesele și să extindă valorile celor ce sunt reprezentați.”¹⁵

¹³ *** Jan Melissen, *The new public diplomacy*, Hampshire, Editura Palgrave Macmillan, 2005, p. 5, disponibil la [http://cultural.diplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The New Public Diplomacy.pdf](http://cultural.diplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The%20New%20Public%20Diplomacy.pdf), accesat la 07.06.2017.

¹⁴ Andrew F. Cooper, Jorge Heine și Ramesh Thakur, *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, Oxford, Editura Oxford University Press, 2013, p. 344.

¹⁵ Ana-Maria Bolborici, *op. cit.*, p. 11.

Noțiunea tradițională a puterii a lui Robert Dahl e capacitatea lui A de a-l determina pe B să facă ceea ce B nu ar face dacă nu ar fi fost influențat de A. Adică *hard power*. Doi politologi, Peter Bachrach și Morton Baratz, au ajuns la concluzia că din definiția dată de Dahl lipsea „*a doua față a puterii*.”¹⁶ Joseph Nye e de părere că din definiția lui Dahl lipseau două aspecte - „*dimensiunea încadrării și stabilirii agendei*,”¹⁷ considerând că e legitimă modelarea preferințelor celorlalți, astfel încât așteptările lor să fie influențate. Sociologul Steven Lukes considera că „*ideile și credințele celorlalți contribuie la conturarea preferințelor inițiale ale celorlalți*.”¹⁸

Joseph Nye, reprezentant al curentului instituționalist alături de Robert Keohane, a introdus conceptul de *soft power*, creându-se astfel distincția dintre *hard power* și *soft power*, prima reprezentând noțiunea tradițională a puterii. Noul concept introdus de Joseph Nye, cel de *soft power* este „*abilitatea de a obține rezultatele dorite mai degrabă prin atracție decât prin coerciție*,”¹⁹ adică îi motivezi, îi atragi pe ceilalți să își dorească același lucru folosind mijloace *soft*, ca: valori, cultură, atitudini, idei, idealuri, ideologii și politici guvernamentale. Sunt trei resurse de bază care alcătuiesc, în opinia lui Joseph Nye, *soft power*: „*cultura (aspectele prin care este atractivă pentru alții), valorile politice (când se ridică la nivelul acestora pe plan intern și extern) și politicile externe (când alții le consideră legitime și deținătoare de autoritate morală)*.”²⁰ „*Soft power se bazează pe capacitatea de a modela preferințele celorlalți*.”²¹ Pentru Joseph Nye, conceptul de *soft power* reprezintă „*un dans care presupune existența unor parteneri*”²² sau „*expresia politică a diplomației publice*.”²³

¹⁶Joseph S. Nye, *Viitorul puterii*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 28.

¹⁷*Ibidem*.

¹⁸*Ibidem*, p. 29.

¹⁹ *** Ioan Mircea Pașcu și Sergiu Nicolae Vintilă, *Teoria relațiilor internaționale. Note de curs*, SNSPA, p. 16, disponibil la <https://cezarsalahor.files.wordpress.com/2008/04/teoria-relatiilor-internationale.pdf>, accesat la 07.06.2017.

²⁰Joseph S. Nye, *op. cit.*, p. 103.

²¹ Idem, *Soft power*, New York, Editura Public Affairs, 2004, p. 5.

²² Idem, *Viitorul puterii*, p. 103.

Deși influența este un concept dificil de cuantificat și vizualizat, este în sine o relație, nefiind o constrângere sau un contract, ci una asimetrică, rezultat al unei strategii indirecte. Influența este ireductibilă la un model unic, dar poate avea multiple forme de manifestare externă: individuală și colectivă, vizibilă sau invizibilă, negativă sau pozitivă, conștientă sau nu.²⁴ Cultura europeană este percepută nu numai ca filosofie, artă și alte manifestări artistice și intelectuale alături de formele lor de expresie populare corespondente, ci, mai ales, ca un sistem de structuri, alegeri și interdependențe care au cunoscut o evoluție istorică felurită în diversitatea statelor-națiune ale Europei,²⁵ iar construcția Uniunii Europene ca simbol al Europei unificate deține un potențial imens de exportare a principiilor democratice și de respectare a drepturilor omului, fapt ce determină activarea firească a mișcărilor populațiilor, îndeosebi a celor care dețin o profesie în interiorul teritoriului Uniunii Europene.

„Conștientă de importanța sa mondială din punct de vedere economic și comercial, Uniunea Europeană își folosește influența atât în interes propriu, cât și în interesul celorlalți. Uniunea promovează prosperitatea și sprijină valorile democratice în lumea întreagă; în același timp, aceasta sprijină consolidarea stabilității și bunăstării pentru cetățenii din interiorul frontierelor sale.”²⁶

Mai mult, în atingerea unor parametri de credibilitate și eficiență, deciziile politice trebuie să fie dublate de un *leadership* cu viziune, care să

²³ Joseph S. Nye *apud*. Anna Tiedeman, ***Branding America. An examination of US Public Diplomacy Efforts after September 11, 2001***, Tufts University, The Fletcher School, 2005, p. 10.

²⁴ George Cristian Maior, ***Un război al minții: Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI***, București, Editura Rao, 2010, p. 128.

²⁵ Paul Michael Lutzeler, ***Europa după Maastricht. Perspective americane și europene***, Iași, Editura Institutul European, 2004, p. 311.

²⁶ *** Direcția Generală de Comunicare a Comisiei Europene, ***Uniunea Europeană în lume. Politica externă a Uniunii Europene***, Belgia, 2007, disponibil la <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0498a5f9-219b-4df6-b2ba-a51c35e83fa8>, accesat la 08.06.2017.

aplice consensul politic responsabil și coerent, asumând eventuale descreșteri de simpatie sau încredere, dar contând pe sustenabilitate și performanță viitoare. *Leadership-ul* din zona economico-financiară este răspunzător pentru eșecul implementării unui cadru legislativ formulat într-o manieră defectuoasă de către *leadership-ul* politic. Percepția, așa cum ne-am obișnuit în era informației, ia locul realității, și într-un mediu anarhic economiile sunt extrem de vulnerabile în fața actorilor angrenați în jocul competitivității. „A avea succes într-o lume interconectată presupune ca liderii să gândească în termeni de atracție și cooptare, și nu de impunere.”²⁷

Diaspora. Aspecte teoretice

Potrivit definiției lui Conner, diaspora reprezintă acel segment de populație care trăiește în afara țării de origine.²⁸

Statul este obligat să le asigure cetățenilor aflați pe teritoriul altui stat protecție diplomatică, adică să ia măsurile necesare astfel încât să asigure protejarea în afara granițelor intereselor propriilor cetățeni în relația cu autoritățile locale.²⁹ Protecția diplomatică este asigurată de reprezentanțele

²⁷ Joseph Nye, *Viitorul puterii*, p. 121.

²⁸ *** Walker Conner *apud.* Willian Safran, *Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return*, în *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, volumul 1, nr. 1, Editura University of Toronto Press, 1991, p. 83, disponibil la <http://europeofdiasporas.eu/sites/default/files/posts/files/3.%20Safran%20Diasporas%20in%20Modern%20Society.pdf>, accesat la 02.06.2017.

²⁹ *** Art. 3: „Funcțiile misiunii diplomatice constau în special din: a) a reprezenta statul acreditant în statul acreditat; b) a ocroti în statul acreditat interesele statului acreditant și ale cetățenilor săi, în limitele admise de dreptul internațional; c) a duce tratative cu guvernul statului acreditat; d) a se informa prin toate mijloacele licite despre condițiile și evoluția evenimentelor din statul acreditat și a raporta cu privire la acestea guvernului statului acreditant; e) a promova relații de prietenie și a dezvolta relațiile economice, culturale și științifice între statul acreditant și statul acreditat.”, *Convenția de la Viena*, disponibil la https://www.mae.ro/sites/default/files/file/acte_normative/2006.03.29_viena_1961.pdf, accesat la 02.06.2017.

diplomatice ale statului de origine acreditate pe lângă statele pe teritoriul cărora se află asemenea cetățeni. „Prin Convenția de la Viena pentru codificarea dreptului diplomatic (1961), protecția diplomatică dobândește un caracter convențional.”³⁰

Dacă la început diplomația viza reprezentarea statului în plan internațional și dezvoltarea unor relații de lungă durată, negocierea de acorduri, strângerea de informații și comunicarea strategică a informațiilor, acum îi sunt atribuite și altele, cum ar fi „cultivarea unor relații de prietenie cu guvernul țării-gazdă, dezvoltarea intereselor comerciale, negocierea intereselor naționale, activități consulare, crearea unei imagini favorabile țării pe care o reprezintă.”³¹ Rolul diplomației publice în crearea unei imagini favorabile/attractive este esențial pentru diaspora și nu cuprinde doar transmiterea informațiilor, ci presupune și dezvoltarea unor relații pe termen lung care să ajute la implementarea unor politici guvernamentale.

„Studiile despre diaspora s-au axat pe organizațiile și asociațiile comunităților din diaspora care negociază relațiile lor cu țara lor de origine, cu societatea gazdă și co-etnicii din alte regiuni.”³²

„Munca de pionierat a lui Robin Cohen a definit diaspora printr-un puternic atașament al membrilor săi cu țara de origine. Cohen a argumentat că membrii diasporei împărtășesc amintirile unui trecut, idealizate sau chiar imaginate și o legătură comună cu țara pe care au lăsat-o în urmă. În plus, diaspora a fost văzută ca un actor independent implicat în politica patriei strămoșești.”³³

Membrii comunităților din diaspora „au fost caracterizați, de asemenea, ca grupuri etnice deterritorializate cu legătură cu țara de origine, facilitată de progresele înregistrate în transportul internațional și comunicații.”³⁴ Comunitățile din diaspora

³⁰ Raluca Miga-Beșteliu, *Drept internațional public*, București, Editura All Beck, 2005, p. 140.

³¹ Raymond Cohen, *op. cit.*, p. 2.

³² Elena Barabantseva; Claire Sutherland, *Diaspora and citizenship*, Oxon, Editura Routledge, 2012, p.2.

³³ *Ibidem*, p. 3.

³⁴ *Ibidem*.

nu sunt însă întotdeauna omogene, de multe ori sunt dezbinat sau aflate în competiție.

Introducerea conceptului de migrație

Complexitatea problematicii migrației este variabilă din cauza efectelor pe care aceasta le produce. Cauzalitatea determinată de circumstanțele istorice, economice, politice, culturale sau religioase face ca explicarea fenomenului imigraționist să abunde în aplicații și metode de monitorizare și control.

Dacă din punct de vedere geografic, migrații se definesc ca indivizi sau grupuri de indivizi ce se deplasează dintr-o arie teritorială în alta, urmată de schimbarea domiciliului și, eventual, de încadrarea într-o formă de activitate în zona de sosire, din perspectivă sociologică putem spune că *migrația*³⁵ concentrează în jurul său un set foarte larg de fenomene sociale, motiv pentru care o definiție comprehensivă se conturează prin analiza mai multor sfere de interes, cunoscând impactul mai multor activități și antrenând multiple consecințe. Cu alte cuvinte, migrația este imaginată ca fiind rezultatul unei multitudini de acțiuni individuale, ale agenților raționali, care evaluează costurile, beneficiile și riscurile angajării în procesul imigraționist. Dacă analizăm această mișcare voluntară în termeni pur economici, vom descoperi că statele, chiar dacă au nevoie de forță de muncă sau specialiști pe anumite domenii, manifestă diverse restricții pe piața muncii în scopul de a proteja proprii cetățeni.

Allan G. Johnson definește migrația ca fiind o „*deplasare fizică a oamenilor înăuntrul sistemelor sociale și între ele*”³⁶ afirmând că această deplasare contribuie îndubitabil la modificarea structurii compoziției sociale a populației, antrenând noi modele ale relațiilor interetnice și interrasiale dintre cetățeni. Din perspectivă sociologică, problema migrației propune

³⁵ Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel, 1998, p. 350.

³⁶ Allan G. Johnson, *Dicționarul Blackwell de sociologie*, București, Editura Humanitas, 2007, p. 215-216.

spre analiză efectele non-materiale ale mișcărilor populațiilor prin apariția vulnerabilităților ce pot compromite stabilitatea și securitatea internă a statului-gazdă. Repulsia cetățenilor din statul-primitor se accentuează cu precădere în momentele de recesiune economică, iar promovarea unor politici naționale anti-migrație prin vocea decidenților politici interesați de câștigul unui capital electoral este în defavoarea ideii de unitate a Uniunii Europene și trebuie corectate.

Este cunoscut faptul că imigranții provoacă, în mod caracteristic, ostilitate în rândul populației native, care îi acuză pe aceștia de subminarea culturii naționale, crearea unei presiuni pe piața muncii, fiind identificați drept țapi ispășitori pentru frustrări felurite, indiferent dacă reprezintă o cauză sau nu,³⁷ însă aceste repudieri sociale pot fi limitate printr-o comunicare publică corectă și printr-un tratament corespunzător față de imigranți. În fond, nu trebuie privită ca o situație de *win-lose*, întrucât ambele părți pot avea de câștigat dacă reușesc să depășească limitele patriotarde și politica de partid și analizează raportul cost-beneficiu cu o voință pozitivă.

Combinarea dintre presiunile migrației generate de creștere demografică diferită, dar și de o distribuție inegală a sărăciei și a resurselor, dublate de consecințele sociale ale raportului de îmbătrânire a populației activă, îndeosebi cea tânără, reprezintă argumente semnificative de transformare a politicii internaționale,³⁸ Uniunea Europeană fiind poate cel mai îndrituit construct a cărui securitate depinde de fluctuația migrației interne.

Indubitabil procesele globalizării - fluxuri transfrontaliere de capital, mărfuri, servicii și persoane³⁹ - antrenate de dinamica fluxurilor de informații sau a mijloacelor ieftine de transport ce au dus la eliminarea

³⁷ Iain McLean, Alistair McMillan, *The Concise Dictionary of Politics*, New York, Editura Oxford University Press, Second Edition, 2003, p. 348.

³⁸ Zbigniew Brzezinski, *Marea dilemă: a domina sau a conduce*, București, Editura Scripta, 2005, pag. 163.

³⁹ Remus Gabriel Anghel, Istvan Horvath, *Sociologia Migrației*, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 130-132.

barierelor geografice și temporale, facilitează oportunitățile de imigrație favorizând și încurajând relocarea geografică din rațiuni economice, politice, militare, culturale sau religioase. În condițiile în care globalizarea și modernizarea transporturilor și a comunicațiilor facilitează mobilitatea, politica de integrare a Uniunii Europene trebuia să răspundă diverselor problematici, cum ar fi tipul de abordare pe care trebuie să îl aibă statele membre ale Uniunii Europene în privința imigrării interne și modul în care ar trebui tratați imigranții dacă sunt acceptați.

Statele membre ale blocului comunitar se regăsesc în postura obligatorie de a elimina asperitățile create de anvergura intereselor divergente și se recomandă angajarea într-o nouă formă a cooperării interguvernamentale, dublată și de consolidarea factorilor decizionali locali și regionali. A devenit indubitabilă acceptarea observației că într-o lume globalizată competiția accelerează nevoia de adaptare prin renunțarea implicită la orgolii naționale fără substanță și prin adăugarea de plus-valoare caracterului de anticipație a tabloului predictibilității pozitive de pe axul central al imigrației.

Piețele operează în cadrul unui sistem politic, iar sancțiunile economice pentru cei ce nu respectă regulamentele s-au dovedit a fi puțin eficiente. În plus, interdependența economică este doar unul dintre factorii ce împieteză asupra suveranității.⁴⁰ Este adevărat că Uniunea Europeană reprezintă un hibrid ce conține atât componenta interguvernamentală, cât și pe cea confederativă în anumite sectoare, doar că globalizarea transcende decidentul politic prin mărimea implicațiilor și efectelor ce se întorc în economia statelor membre.

„Realitatea secolului XXI ne relevă o scenă globală nu doar aglomerată, ci în permanență solicitată, marcată de actori neobosiți, stăruiți și competitivi ce luptă să-și atingă scopurile personale, atenți mereu la activitățile concurenților lor.”⁴¹

⁴⁰ Joseph S. Nye, *Descifrarea Conflictelor Internaționale*, Prahova, Editura Antet, 2005, p. 148.

⁴¹ Anton Carpinschi, Diana Mărgărit, *Organizații Internaționale*, Iași, Editura Polirom 2011, pag 194.

Clasica separație dintre politica internă și cea externă, postulată de realiști, dar și de neorealistu Kenneth Waltz și-a pierdut în mare parte relevanța argumentației. Într-o lume globalizată, dezvoltată printr-o interdependență economică concentrată, în mod indubitabil s-a subțiat foarte mult „peretele” ce se ivea între cele două domenii de activitate.⁴² Decidentul de politică externă nu poate lua o decizie majoră în acest câmp de acțiune fără a calcula repercusiunile din politica internă, procesul fiind unul reversibil, astfel că pe măsură ce înregistrăm o coeziune mai puternică la nivelul decidenților Uniunii Europene aceasta se poate regăsi în acțiunile pe care le desfășoară conform principiilor și intereselor sale. Un psiholog definește „paradoxul puterii” drept faptul că puterea este câștigată de către liderii politici prin promisiunea față de cetățenii săi, a susținerii binelui comun într-un mod inteligent din punct de vedere social, dar posesia puterii se dovedește, în final, că îi afectează pe cetățeni într-un mod negativ.⁴³ Acest lucru reliefează dezideratul implementării unor strategii inteligente la nivel comunitar, care să fie atât competitive într-o eră a globalizării și a interdependențelor multiple, cât și eficiente prin asumarea responsabilităților comune și alocarea resurselor corespunzătoare.

Pe fondul crizei economice și a efectelor sale, s-a înregistrat o acutizare a polarizării societăților europene cu privire la imigranți și acceptarea acestora reclamând implicații politice și sociale divergente în interiorul Uniunii Europene.

Prosperitatea statelor din Vestul Europei a atras interesul migranților români ca urmare a legăturilor istorice, similitudinilor de limbă, dar și a proximității geografice. Tendința dezvoltării politicilor protecționiste persistă și ocupă agenda publică a liderilor europeni, determinată de lipsa viziunii modului de asimilare a imigranților și întărită de presiunea socială și economică exercitată în interiorul Uniunii. Discriminarea pe piața muncii europeană dublată de un sentiment de xenofobie față de imigranții statelor

⁴² Iulia Moțoc; Șerban Filip Cioculescu, *Manual de analiză a politicii externe*, Iași, Editura Polirom, 2010, p. 177.

⁴³ Joseph S. Nye, *Viitorul Puterii*, p. 229.

membre mai puțin dezvoltate obligă responsabilizarea liderilor politici și contracararea acestor atitudini prin programe de facilitare a emigrației și integrare luând în considerare că în Europa populația activă îmbătrânește și nevoia imigranților calificați care să suplinească carențele pieței de muncă se accentuează.

Criza economică a demonstrat însă că piața europeană a muncii este foarte instabilă și la primul semn al recesiunii procente îngrijorătoare de șomeri au inițiat un cordon social de presiune la adresa liderilor politici. Imigranții au devenit repede ținta de refulare a societății nevoită să accepte măsurile de austeritate și implicit scăderea nivelului de trai. Rațiunile economice introduse în această cercetare își dovedesc importanța prin faptul că demonstrează limitele construcției europene în absența unei fiscalități comune într-o piață unică și în care este asigurată libertatea de mișcare a capitalurilor, serviciilor și cetățenilor.

Asumarea unei centralizări fiscale la nivel Uniunii Europene din partea statelor-națiune ar reprezenta motivele unui parcurs federativ ce ar permite ajustarea și corectarea disfuncționalităților economice mai eficient, precum și anticiparea riscurilor sistemice la nivelul macroeconomic. Această opțiune este respinsă de majoritatea statelor membre preferând o gestionare interguvernamentală a economiei Uniunii și creează o serie de inegalități în interiorul pieței europene.

La baza acestor modificări sociale se află nu doar efectele economice resimțite, ci acestea sunt completate de motivații culturale și naționaliste, sentimente de conservare a identității naționale, de solicitările tot mai vehemente ale comunităților de imigranți care solicită beneficii economice consistente ori tratamente nediscriminatorii pe piața muncii.

Imaginarul politic european are însă responsabilitatea menținerii unui discurs echidistant și fidel realității în privința integrării imigranților, indiferent de religie sau apartenență etnică, de implementare a unor programe în scopul integrării acestora pe piața muncii, prin crearea de instrumente și politici flexibile, întrucât condiționalitatea economică ce reclamă acoperirea necesarului forței de muncă calificate și, implicit, menținerea unui nivel competitiv al economiei, solicită o alegere rațională în

acest sens. În plus, cetățenii statelor membre trebuie să înțeleagă și să accepte identitățile multiple, necesitatea creării unui mediu competitiv pe piața locurilor de muncă - unic model de balansare a raportului dintre suplینirea anumitor categorii de servicii și lipsa populației active. Mai mult, multiculturalismul și toleranța implicate în factorii integrării ar trebui să fie susținute la toate cele trei niveluri decizionale ale democrațiilor liberale europene: guvern și instituțiile centrale, autoritățile publice locale și regionale și organizațiile non-guvernamentale sau personalitățile publice cu influență.

Conceptul de integrare

Termenul de *integrare* provine din punct de vedere etimologic din cuvintele latinești *integro*, *integrare*, respectiv *integratio-integrationis*, utilizate cu sensul de a restabili, a întregi, a reconstrui un tot unitar prin completare interdependentă, elementele constitutive devenind părți integrante ale construcției finale.⁴⁴ Chiar dacă noțiunea integrării are substrat istoric-economic, mobilitatea înțelesurilor a permis adaptarea și pentru științele sociale exprimând un proces de armonizare în cadrul unei societăți caracterizate de diverse interese. Integrarea imigranților poate fi explicată ca fiind acceptarea și includerea celor noi veniți în societatea adoptivă și, totodată, acceptarea preferințelor culturale, religioase sau a obiceiurilor acestora.⁴⁵

Conceptul de integrare adaptat la contextul social actual reprezintă ajustarea reciprocă a elementelor constitutive ale unui sistem, permițându-i acestuia să formeze un nou echilibru. Sistemul poate să preia caracteristicile elementelor constitutive sau poate să-și formuleze propriile caracteristici,

⁴⁴ Fritz Machlup, *A History of Thought on Economic Integration*, Londra, Editura Macmillan Press Ltd, 1977, p. 10.

⁴⁵ *** Moritz Jesse, „*Europeanization*” of *Immigrant Integration - A Legal Perspective*, ECPR - Standing Group on the European Union's Fourth Pan-European Conference on EU Politics, Riga, 2008, disponibil la <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/051.pdf>, accesat la 01.06.2017.

complet autonome. Structura nou creată poate fi considerată drept integrată numai atunci când relațiile care se stabilesc între elementele care o compun sunt stabile pe o perioadă îndelungată și generează efecte perceptibile la nivelul fiecărei unități componente.⁴⁶

Asigurarea identității în diversitatea culturală a Uniunii Europene

Cadrul socio-politic și economic european actual este produsul unor valuri ale globalizării, având o motivație economică îndeosebi, însă, pe de altă parte, o tendință de fărâmițare politică și o afirmare a naționalismelor explicate de rezistența la șocul crizei financiare și a efectelor antrenate de aceasta, dublate de populismul promovat în interiorul unor state ce găzduiesc numeroase comunități de imigranți - atât europeni, cât și noneuropeni - a generat două întrebări esențiale atât la nivel individual, cât și de grup: *Cine sunt eu?* și *Cui aparțin?* Cu alte cuvinte: *Ce identitate am?* Termenul de identitate, în multitudinea formelor sale de exprimare este în ultimul timp atât de uzitat încât înțelesul său a devenit din ce în ce mai ambiguu și mai opac. Acest aspect este amplificat de faptul că, din punct de vedere științific, sensul conceptului de identitate nu este pe deplin clarificat, rămânând deschis polemicilor și dezbaterilor, mai ales în arealul științelor sociale.

Termenul *identitate* provine din rădăcina latinească *idem*, ce presupune asemănare și continuitate și este explicat de psihologul și psihanalistul german Erik Erikson ca un proces situat în interiorul individului, dar și în interiorul culturii comunității din care face parte, stabilind o relație intrinsecă între aceștia. Identitatea este, de asemenea, un concept construit contradictoriu întrucât în sens general reprezintă incluziunea ființei umane în lumea socialului, dar, în același timp, creează și criteriul diferențierii prin implicarea ideii de unicitate, diferențiere de „celălalt.” Astfel, discriminarea se transformă în creator de identitate, deoarece un grup reclamă o anumită apartenență prin distingere de alte grupuri.

⁴⁶ Mihaela Luțaș, *Integrarea economică europeană*, București, Editura Economică, 1999, p. 40.

Înțelegerea conceptului de identitate are în vedere interacțiunile nelimitate dintre oameni angajând nu doar schimburi economice sau materiale, ci și afecte și sentimente, această combinație a elementelor din sfera socială demonstrând caracterul multidimensional al identității. Pentru unii autori, identitatea socială este sinonimă cu categoria de apartenență, iar pentru alții este o noțiune ambiguă în măsura în care apartenențele sunt multiple și în care niciuna nu se mai poate impune a priori, în mod obiectiv, ca principală.⁴⁷

În contextul globalizării, statul-națiune ca unic purtător de suveranitate, întâlnește tot mai frecvent dificultăți în exercitarea puterii politice absolute din cauza dinamicii proceselor politice, economice, sociale, culturale și religioase determinate de modificările sistemului internațional. În plus, „o societate bazată pe informație are tendința să producă mai mult din cele două lucruri pe care oamenii le prețuiesc în primul rând într-o democrație modernă: libertatea și egalitatea.”⁴⁸ În această perspectivă, statele Uniunii Europene trebuie să răspundă provocărilor aduse de valurile de imigranți, fiind conștiente că unui proces de integrare transnațională i se opune unul al particularismelor manifestat prin presiunea socială creată de către populația statelor primitoare.

Dimensiunea dintre procesele interconectării mondiale și violența nonetatică își găsește rațiunea întinderii în influența pe care o poartă fenomenul imigraționist raportat la societatea democratică și multiculturală modernă. Renașterea sentimentului de apartenență la un grup social pare a fi ușor utopică în realitatea cosmopolită actuală și, totuși, Mary Kaldor arată că identitatea devine o problemă de etichetare și identificare socială, indiferentă față de voința individului: „Ești german dacă bunica ta a fost germană, chiar dacă nu cunoști limba și nu ai fost niciodată în Germania; dar nu ești german dacă ai părinți

⁴⁷ Corina Nicoleta Guguluș, *Integrare, națiune, identitate*, Iași, Editura Lumen, 2006, p. 53-60.

⁴⁸ Francis Fukuyama, *Marea ruptură: natura umană și refacerea ordinii sociale*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 11.

turci, chiar dacă trăiești și muncești în Germania.”⁴⁹ Acest tip de definire a identității își găsește întăietate în modelele societăților europene prospere, atractive economic pentru imigranți, cu un grad ridicat al toleranței față de aceștia, dar cu o atitudine oscilantă și temătoare a percepției în momente de criză. Criza economică globală, ce a determinat criza datoriilor suverane și austeritatea în Europa, reprezintă un pol important la care se raportează gravitația sentimentelor de acceptare și incluziune socială într-un sistem atât de sensibil al percepțiilor față de imigranți.

Celebrul sociolog Claude Lévi-Strauss încadra conceptul de identitate într-un „fel de cămin virtual la care este indispensabil să ne referim pentru a explica un anumit număr de lucruri, fără ca acesta să aibă însă și o existență reală.”⁵⁰ Această definiție ne sugerează importanța psihologică pe care o are identitatea la nivelul națiunii și implicațiile non-materiale dezvoltate la nivelul cetățenilor.

Formarea națiunilor implică o intensificare a interacțiunilor din cadrul grupului etnic, prin sporirea comunicării și afectivității, limba, etnia, religia sau ideologia, istoria, cultura, tradițiile, unitatea în fața unor agresioni externe sunt tot atâția factori care favorizează cristalizarea, apoi cimentarea unei națiuni. Cu cât factorii de unificare națională sunt mai numeroși, cu atât națiunea este mai coezivă. Conștientizarea apartenenței la o anumită națiune este un proces îndelungat ce poate dura sute de ani, fiind însoțită de construirea unui aparat de simboluri - evenimente, personalități, locuri de importanță istorică - toate acestea formând o iconografie națională transmisă din generație în generație, prin folclor sau educație, stimulând patriotismul și mândria națională.⁵¹

Dacă naționalismul clasic viza transformarea particularismelor locale și regionale și integrarea lor în identitatea națională, sentimentul naționalist

⁴⁹ Mary Kaldor *apud* Daniel Biro, **Relații Internaționale Contemporane: Teme centrale în politica mondială**, Iași, Editura Polirom, 2013, p. 52.

⁵⁰ Claude Lévi-Strauss *apud*. Dominique Schnapper, **Comunitatea Cetățenilor: Asupra ideii moderne de națiune**, București, Editura Paralela 45, 2004, p. 43.

⁵¹ Șerban Dragomirescu; Radu Săgeată, **Statele Lumii Contemporane**, București, Editura Corint, 2011, pp. 41-42.

de tip nou este unul disolutiv, ce urmărește să elimine elementele considerate alogene.⁵² Globalizarea presupune o construcție interdependentă ce elimină granițele pentru produse și servicii generatoare de resurse, însă mișcările umane crează un alt tip de percepție asupra globalizării. Însă atunci când este vorba despre oameni, apar mișcări de susținere sau, din contră, unii critici ai globalizării, devenind aproape sentimentali, se referă la granițele naționale în termenii următorii: „*gardieni valoroși în fața activităților economice neîngrădite - acestea sunt legile unei țări care încurajează economia ei, siguranța și sănătatea cetățenilor, utilizarea rațională a teritoriului și a resurselor.*”⁵³ Această raportare economică a apartenenței se modifică atunci când fragmentarea și etnicitatea⁵⁴ sunt puternic marcate, iar sentimentul loialității naționale crește pe măsură ce erodarea identității primordiale se nuanțează prin intermediul copiilor, căsătoriilor mixte sau a politicilor naționale favorabile imigranților (cazul Marii Britanii - fostele colonii; Olanda sau Franța). Problema identității europene remarcă motivele integrării într-o comunitate cu valori, principii și interese diferite, dar guvernate de politici comune ce încearcă incluziunea vieții sociale într-un nucleu dinamic ce urmărește un rezultat și beneficii comune, dar păstrând în același timp propriile tradiții, cultura, obiceiurile și alte elemente specifice naționale.

Anthony Smith⁵⁵ consideră că obstacolul construcției europene a fost pus încă de la construcția sa, de sus în jos, elitele politice construind un cadru comun de dezvoltare economică, asigurând elementele infrastructurii. Însă populația nu a menținut ritmul cu condițiile reclamate de tratate, cu interesele economice ce transcend socialul, iar dezideratul creării unei legături emoționale și culturale între europeni, care să ducă, la un sentiment de apartenență europeană, rămâne vag și fără perspective.

⁵² Daniel Biro, *op. cit.*, p. 53.

⁵³ Zbigniew Brzezinsky, *op. cit.*, p. 164.

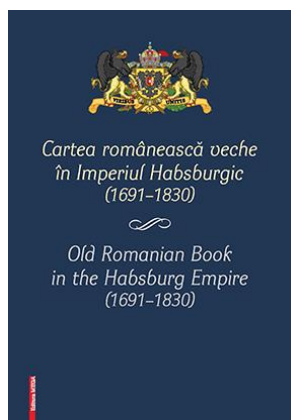
⁵⁴ Anthony D. Smith, *Naționalism și Modernism*, Chișinău, Editura Epigraf, 2002, p. 212.

⁵⁵ Anthony D. Smith, *op. cit.*, p. 223-224.

NOTE DE LECTURĂ

***Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830).
Recuperarea unei identități culturale - Old Romanian Book in the
Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a Cultural Identity, Cluj
Napoca, Editura Mega, 2016, 1016 p.***

Se spune că o carte se scrie având la bază alte cărți. Este adevărat, deoarece pentru a scrie ceva ai nevoie de cunoștințe, de modele, de cunoașterea temeinică a ceea ce s-a scris până în acel moment despre tema abordată. Doar în acest fel, construind pe ceea ce se cunoaște deja, poți completa lacunele, aducând la lumină informații noi, recente, utile și, nu în ultimul rând, așteptate de cei interesați.

O astfel de carte - o *carte fundamentală a cărților vechi* - este cea pe care un colectiv științific, format din cercetători cu experiență îndelungată în domeniu și cu preocupări reale în acest sens - *Ioan Chindriș, Niculina Iacob, Eva Mărza, Anca Elisabeta Tatay, Otilia Urs, Bogdan Crăciun, Roxana Moldovan, Ana Maria Roman-Negoi* - o oferă ca rezultat al unor

ani îndelungați de căutări asidue prin nu mai puțin de 75 de biblioteci și depozite de carte. Un colectiv care a îmbinat experiența și înțelepciunea cu dinamismul și avântul specific începutului de drum; care și-a asumat buna cunoaștere a limbilor vorbite în acest areal geografic (română, maghiară, germană, dar și latina și alfabetul chirilic), atât în varianta veche, vorbită în trecut, cât și limba actuală; un colectiv care a dorit într-adevăr să lase în urmă o carte fundamentală pentru generațiile care ne urmează.

Finalul este mai mult decât surprinzător sub *aspect grafic* (1.016 pagini tipărite), *științific* (21 de centre tipografice din fostul Imperiu Habsburgic au fost analizate și interpretate), *informațional* (repertoriu exhaustiv al cărților vechi românești tipărite în Imperiul Habsburgic sau, așa cum subliniază autorii, „o bibliotecă europeană” ca parte a unei viitoare „biblioteci europene

digitale” ce va permite regăsirea cărților regionale într-un portal cu acces liber și nelimitat).

Vorbim, așadar, de o carte care redefinește ideea de cercetare, un veritabil repertoriu/instrument/bibliografie românească veche - în funcție de preferințele celui care o răsfoiește.

Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identități culturale - Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a Cultural Identity - apărută în anul 2016 la Cluj Napoca, Editura Mega este structurată în două părți: *prima* se constituie într-un studiu introductiv din perspectivă istorico-religioasă care analizează intervalul dintre finalul secolului al XVII-lea și până la 1830 în context european. Cele mai consistente informații, prelucrate cu acribia specifică unui cercetător cu experiență, se referă la activitatea principalelor centre tipografice românești din arealul habsburgic - Alba Iulia, Oltenia, Blaj, Cluj, Sibiu, Viena, Buda, Pesta, Brașov, Arad, Timișoara, Trnava (Sâmbăta Mare), Bucovina Habsburgică - cu menționarea celor mai reprezentative nume care au activat în domeniu. Cu multă ușurință, dovadă a stăpânirii depline a cunoștințelor de specialitate, prof. univ. dr. Eva Mârza de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, semnatara ***Introducerii*** (p. 5-64 în limba română; p. 65-129 în limba engleză), parcurge istoria tipografică a locurilor, inserând elemente de memorie locală, de aspecte istorice și cultură religioasă, de biografie a unor caractere individuale deplin devotate cărții și cunoașterii pe care aceasta o poartă între copertile ei.

Partea a doua este constituită din repertoriul în sine, cu descrieri, informații, amănunte care completează multe goluri în istoria livrească a românilor.

Intervalul temporar ales de autori este semnificativ pentru istoria românilor transilvăneni; anul de început al repertoriului - anul de referință 1691 - reprezintă prima intervenție habsburgică în viața politică, religioasă și culturală a provinciei. Prin ***Diploma Leopoldină***, politica Vienei a pătruns până în cel mai puțin semnificative aspecte ale vieții, în toate formele ei de manifestare, impunând regulile imperiale fără drept de opoziție. Totodată, în

vederea „protejării” transilvănenilor de influențele posibil periculoase care veneau de peste Carpați sub forma cărților, au fost emise și primele decrete de privilegii pentru unele tipografii, acestea ducând practic la controlarea politicii editoriale locale. Anul final este 1830, chiar dacă activitatea centrelor tipografice analizate continuă și după acest reper temporar convențional ales.

139 de ani de activitate editorială! 139 de ani care se reflectă în 1.002 titluri de cărți identificate și prezentate în lucrarea de față. Autorii subliniază faptul că prin noțiunea de „*carte românească veche*” se înțelege în cazul realizării acestui repertoriu totalitatea cărților tipărite în limba română în interiorul Imperiului Habsburgic, dar și cele tipărite de autori români, indiferent de limba sau locul de publicare, în intervalul cronologic delimitat.

Așa cum se afirmă în **Introducere**, descrierile au fost realizate cu cartea în mână, ceea ce înseamnă că dincolo de lista de titluri prezentate, lucrarea de față se constituie într-un inventar real al tuturor cărților existente în perioada cercetării.

Din punct de vedere metodologic, repertoriul respectă reguli stricte de prezentare: centrele tipografice sunt prezentate în ordine alfabetică, titlurile reprezentând activitatea lor editorială sunt expuse în ordine cronologică, iar în cadrul aceluiași an - firesc, în ordine alfabetică. Informațiile aferente fiecărei cărți au fost redată ținându-se cont de anumite aspecte convenționale: titlul și informațiile la titlu așa cum au fost ele tipărite; formatul cărții și elemente de ornamentație; cuprinsul; depozite/biblioteci unde poate fi găsită fiecare carte în parte, precum și numeroase referințe bibliografice.

Dacă la toate acestea adăugăm și faptul că lucrarea de față este completată de o secțiune specială dedicată cărților cu existență incertă, de o vastă bibliografie de specialitate (p. 135-169), de un tabel privind reprezentarea cronologică a cărții românești vechi din Imperiul Habsburgic (p. 993-1.010) și de imaginea cartografică a centrelor tipografice analizate considerăm că am reușit deja să stărnim curiozitatea cercetătorilor avizați, a viitorilor specialiști în carte veche, a tuturor celor care sunt interesați de un subiect atât de generos precum cartea veche.

Dincolo de efortul uriaș de identificare a cărților, a depozitelor și a referințelor pentru fiecare carte în parte, credem cu tărie că autorii au reușit să ne ofere ceea ce și-au propus: un repertoriu fundamental de carte veche românească; un instrument de cercetare de mai bună valoare; argumente de necontestat care susțin apropierea conceptuală a specificului cultural românesc de spiritul european; cunoașterea fără precedent din perspectivă științifică a rolului pe care cartea românească tipărită în limba română în Imperiul Habsburgic sau cărțile tipărite de autori români în intervalul 1691-1830, indiferent de limbă, l-a avut în dezvoltarea spiritului european al culturii.

Dr. Monica Avram
Biblioteca Județeană Mureș

Două ediții de *Catehisme* din secolul al XVI-lea editate în Slovacia

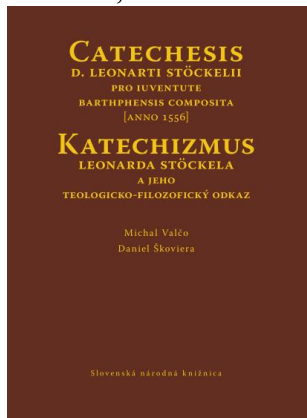
Cercetarea cărții vechi în Slovacia este direcționată în ultimii ani prin granturi și alte proiecte spre fondul de carte din secolul al XVI-lea existent în bibliotecile din țară. Această temă s-a materializat în numeroase conferințe, de aici rezultând studii privitoare la existența tipăriturilor din secolul al XVI-lea în diferite fonduri. Totodată, se editează cataloage de carte tipărită în acest secol în același spațiu geografic, reprezentând diferite colecții de bibliotecă și se dorește încheierea acestei întreprinderi în viitorul apropiat. O realizare deosebită o reprezintă îngrijirea de către Biblioteca Națională a Slovaciei (Slovenská národná knižnica) din Martin a două ediții critice de *Catehisme*. Amândouă ediții critice sunt legate de orașul medieval Bardejov aflat în estul Slovaciei și se încadrează în promovarea reformei inițiate de Martin Luther prin erudiții locali ai vremii¹.

¹ Spațiul transilvan al aceleiași epoci, aflat sub influențe ideologice similare a cunoscut apariții de catehisme în secolul al XVI-lea datorate tipografului Filip Moldoveanu de la Sibiu și tipografului diaconului Coresi de la Brașov.

***Catechesis D. Leonarti Stöckelii pro Iuventute Bartphensis
Composita [anno 1556].***

Autori Michal Valčo, Daniel Škoviera, Martin, Slovenská národná knižnica,
2014, 196 p.

Ediția de față cuprinde o prefață (în limba latină), cuvânt înainte (în limbile slovacă și engleză), textul ***Catehismului*** lui L. Stöckel manuscris facsimilat, în două coloane apare transcrierea originalului în limba latină și traducerea în limba slovacă. Urmează studiul ***Teologico-filosofic referitor la Catehism*** în limba slovacă și engleză, ***Bibliografia, Rezumat*** în limba engleză și un ***Indice de trimiteri biblice***.

Leonard Stöckel (1510-1560) a fost un reprezentant tipic al Reformei din Slovacia. Bibliografia de specialitate cunoaște numeroase studii care l-au avut ca subiect principal pe acest erudit și activitatea sa, un viitor mare admirator al lui Erasmus de Rotterdam și Philip Melanchton. Orașul Bradejov aflându-se foarte

aproape de granițele Poloniei de astăzi, Stöckel și-a făcut o parte de studii în Wroclav, urmărind perfecționarea în limba greacă și dreptul roman. Au urmat ani de studii umaniste la universitatea din Wittenberg. După încheierea studiilor a fost numit rector la școala din orașul natal, Bardejov. Școala a avut elevi din cele mai bune familii din zonă, fiind organizată de Stöckel în spiritul wittenberghian. În lipsa manualelor școlare, el însuși a scris mai multe manuale în diferite domenii, dintre care spre exemplu muzică și aritmetică. Nu toate au fost tipărite, orașul nu a avut în vremea sa tipografie chiar dacă fostul său elev apropiat David Gutgesell va deveni la scurt timp fondator al primei tipografii de la Bardejov. Se presupune că în procesul didactic Stöckel a folosit manualul de gramatică a limbii grecești al lui Melanchton. Pe lângă manualele școlare, Stöckel a fost apreciat și pentru scrierea sa teologico-apologetică numită ***Confessio Pentapolitana***

(*Mărturisire a celor cinci orașe regale libere*) din anul 1549, prin care au fost puse bazele viitoarei identități culturale și religioase a populației. Această *Mărturisire* este considerată a fi un act juridico-religios realizat de Leonard Stöckel, care a fost un exemplu urmat de ***Confessio Scepusiana*** (1569) și altele. Prin opera sa, autorul ei a format o *Școală de Bardejov* (*Bardejovská škola*), care a influențat sub semnul reformei atmosfera culturală a Slovaciei de est în secolul al XVI-lea. Opera sa, cea teologică, omiletică, pedagogică și literară este considerată de cercetătorii zilelor noastre una epocală pentru evoluția culturală a populației în secolul al XVI-lea și de mai târziu.

Pe lângă lucrările amintite deja, Leonard Stöckel este autor al lucrării editate acum pentru prima oară de cercetătorii Michal Valčo și Daniel Škoviera, ***Catechesis D. Leonarti Stöckelii pro Iuventute Bartphensis Composita***.² Începutul secolului al XVI-lea și-a lăsat o puternică amprentă pe generația lui Leonard Stöckel și colegii de la Wittenberg. Spiritul reformei, care a dominat în Europa occidentală, pătruns de altfel și în Transilvania acelei perioade, a necesitat lucrări explicatorii. Catehismele au devenit principalele manuale de instruire în noua religie.

În acest sens, manualul manuscris aflat la baza acestei prezentări are toate părțile componente utile pentru explicarea ideologiei protestante. Pe 40 de pagini autorul a aplicat cărții sale forma caracteristică pentru catehisme, întrebări și răspunsuri. Textul este considerat de specialiști o operă elegantă, foarte corectă din punctul de vedere al gramaticii limbii latine „a veacului de aur.” Autorul apelează la un discurs moderat, cunoscând bine diferențele mari dintre religiile catolică și protestantă, mai ales în sacramente și faptele bune. Manualul a fost destinat copiilor și tinerilor, elevilor lui L. Stöckel, fiind considerat un important instrument educativ-etic în școală. În același context putem sublinia faptul că tot el este autor al primului regulament școlar pentru școala al cărei rector a fost, ***Leges scholae Bartphensis*** (1540), pentru elaborarea lui folosindu-se de exemplul legilor școlare ale lui Melancton.

² Redactor științific a fost Agáta Klimeková, redactor lingvistic Jela Borcovanová.

„Leonard Stöckel a evaluat corect importanța unui catechism concis și pe înțeles, ca un instrument pedagogic-educativ și formativ. Sub conducerea sa, Micul Catechism al lui Martin Luther a devenit parte a curriculei școlii de la Bardejov” (p. 119). Evlavia a fost considerată nelipsită parte a omului cultivat.

„Finis. Anno 1556. 10. calendas Iunii” (p. 115).

Bardejovský Katechizmus z roku 1581 najstaršia slovenská kniha
[Catechismul de la Bardejov din anul 1581 cea mai veche carte slovacă], Martin,
Slovenská národná knižnica, 2015, 255 p.

Cel de al doilea **Catehism** editat de aceeași instituție slovacă, în anul 2015, se distinge de cel mai sus descris prin faptul că este o tipăritură ieșită din tipografia deja amintitului tipograf din Bardejov, David Gutgesell, elev al maestrului Leonard Stöckel.

Opera a fost alcătuită de Miloš Kovačka.³ Aranjarea textului și reconstruirea grafică a acestui unic exemplar păstrat, de Lubomír Ďurovič și Peter Ďurík împreună cu Milan Žitný, care au avut un rol foarte important, făcând posibilă publicarea în bune condiții a copiei exemplarului. „Acest proiect se încadrează în cercetarea istoriei culturii cărții în Slovacia cu scopul de a pune la dispoziția publicului specializat și laic din Slovacia și străinătate unul dintre cele mai importante documente ale moștenirii culturale naționale din Slovacia” (p. 53). În volum s-au întrunit pe lângă trei cuvântări introductive mai multe studii speciale din care selectăm: **Preludiul Catehismului de la Bardejov (1581); Umanismul reformator al lui Stöckel; Reforma în orașele regale din estul Slovaciei în secolul al XVI-lea; Reconstrucția de text și grafică a unicului exemplar păstrat**

³ Redactor responsabil a fost Agáta Klimeková, redactor lingvistic Janka Ondrušková.

din *Catehismul de la Bardejov*, *Textul Catehismului de la Bardejov*, *Tipografia lui Gutgesell și Catehismul slovac de la Bardejov (1581)*; *Situația religioasă în Slovacia secolului al XVI-lea și editarea Catehismului Dr. Martin Luther la Bardejov*; *Bibliografia*; *Rezumate* - slovac, german, englez și maghiar. *Catehismul* nu a rămas neobservat de specialiștii culturii cărții, publicându-se și în trecut, după descoperirea lui în anul 1806, studii care atrăgeau atenția asupra importanței lui, fără să apară o sinteză.

Catehismul de la Bardejov își are bazele în *Micul Catehism* al lui Martin Luther din anul 1531, informație aflată pe foaia de titlu originală. Apariția lui se încadrează în existența *Școlii de la Bardejov* inițiată prin strădaniile lui Leonard Stöckel. Este prima tipăritură apărută în limba slovacă numită *slovenská bibličtina*.⁴ Nu se cunosc nici traducătorul, nici editorul responsabil al acestei ediții rarissime pentru cultura slovacă. În spațiul cultural german al zonei cartea apare ca singura ediție în limba slovacă la menționatul tipograf de la Bardejov, Dávid Gutgesell. În oficina sa, care lucra din anul 1577, a apărut cartea drept unicat în ansamblul altor 80 de publicații în limbile latină, maghiară, germană. Studiile de specialitate apreciază că textul slovac este corect tipărit, respectând semnele diacritice din limba slovacă. Setul de litere reprezintă *fractura* cu semnele diacritice specifice pentru limba slovacă sau cehă. Cercetătorii contemporani au ajuns la o concluzie interesantă polemizând asupra originalității limbii slovace utilizate de traducător și editor, fiind prima publicare a unei cărți în limba poporului. S-a constatat că traducerea catehismului din limba germană are unele părți, care se desprind din întregul operei lui Martin Luther. *Tatăl nostru*, *Cele zece porunci*, *Crezul*, *Sacramentele* nu respectă regulile aplicate de traducător celei mai mari părți a cărții. Aceste secvențe sunt

⁴ *Slovenská bibličtina* este o limbă liturgică folosită în evul mediu în spațiul slovac de Biserica evanghelică și de erudiții slovaci de religie protestantă. Unele cercuri literare au creat opere importante pentru istoria culturii naționale slovace în această limbă și în secolul al XVIII-lea.

introduse așa cum circulau ele în forma orală în popor și în cele mai multe situații vocabularul specific din secolul al XVI-lea se folosește și astăzi.

Cartea are aspect elegant cu 46 pagini (format în 4°). Restaurarea volumașului a fost o provocare pentru specialiști, el fiind tăiat în partea superioară la una din restaurările - relegările anterioare, lipsind cea mai mare parte a textului aflat pe primul rând. S-a realizat completarea părților lipsă prin intermediul operelor similare, gășindu-se varianta aproape identică printr-un manuscris al *Catehismului de la Bystrica*. Considerat inițial pierdut, rănit și recuperat de o echipă de specialiști, dăruit Bibliotecii Naționale Slovace, *Catehismul de la Bardejov* din anul 1581 este recomandat de unul dintre cercetători prin cuvinte: „*Vezmite a čítajte!*” [*Puneți mâna și citiți!*] (p. 19).

Editarea în forma clasică a unor opere scrise și tipărite acum mai mult de 400 de ani în această vreme a digitizării reprezintă un act de cultură și recunoaștere a patrimoniului țării. Chiar dacă nu este vorba de niște opere luxoase, forma grafică de prezentare a volumelor editate astăzi se recomandă ca atare. Ambele volume au coperte tari, sunt tipărite pe o hârtie ce corespunde cu valoarea lor documentară și formează o pereche de cărți pe care dorești să le ai în biblioteca personală.

Dr. Eva Mârza
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Florin Bogdan, Monica Avram, *Cartea veche străină din colecțiile Bibliotecii Județene Mureș, Sibiu, Editura Astra Museum, 2015, 75 p.+ 18 il.*

Inventarierea și analiza cărții vechi sunt gesturi încărcate de dificultate, în care s-au aventurat de-a lungul anilor specialiști din domenii ce se interferează, filologi, istorici și bibliologi. Mărturie stau ceea ce au lăsat în urma activității lor Vasile Popp, Dimitrie Iarcu, Alexandru Odobescu, Ion Bianu, Nicolae Iorga și mulți alții.

Pe melegurile mureșene preocupările vizavi de cartea *veche, rară și prețioasă*, pentru a prelua formula generoasă a istoriografiei occidentale,

numără deja decenii bune. Din anii '80 ai secolului XX numele muzeografei Elena Mișu și al lui Dimitrie Poptămaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș, au apărut frecvent în paginile anuarelor muzeale cu studii pe această temă, precum și la conferințele regionale și naționale consacrate valorificării patrimoniului livresc. Lor li s-au mai alăturat bibliotecarii de la prestigioasa bibliotecă „Teleki-Bolyai,” între care Deé Nagy Anikó, Spielmann Mihály, Carmen Muntean, Ovidia Mesaroș, care prin studiile publicate și cataloagele editate, au oferit cu profesionalism

secvențe din istoria colecțiilor bibliotecii în care activau.

Astfel că apariția acestui catalog, *Cartea veche străină din colecțiile Bibliotecii Județene Mureș*, se înscrie într-o lungă filiație regională și națională. După cataloagele dedicate incunabilelor și cărții vechi de secol XVI de la Biblioteca Județeană Mureș, fondul „Teleki-Bolyai,” după multe cataloage ale cărții românești și străine, adăpostite la BCU Cluj-Napoca, Biblioteca Bathyanem, Biblioteca Astra din Sibiu, Biblioteca Județeană Satu Mare, Biblioteca Județeană Timiș, în Șcheii Brașovului, într-o listă ce ar putea continua, Florin Bogdan și Monica Avram oferă o imagine sintetică asupra patrimoniului livresc adăpostit într-o aripă a impresionantului Palat al Culturii din Tîrgu Mureș, acolo unde din anul 1913 funcționează biblioteca orașului, azi Biblioteca Județeană Mureș.

Catalogul dedicat exemplarelor de carte străină din secolele XVI-XVII nu este evident o carte care să se supună canoanelor lecturii liniare de la o pagină la alta; mai degrabă presupune o lectură secvențială, cu reveniri periodice la anumite descrieri bibliologice, în funcție de orizontul de interes al fiecărui cititor.

Autorii au preferat o ordonare cronologică a descrierilor bibliografice ale exemplarelor de carte veche străină, nu una tematică, astfel că

descoperim cu o plăcută surpriză, în primele pagini, cele patru post-incunabile din această colecție mureșeană. Dincolo de titluri și de apartenența tematică, rămâne însemnătatea unor exemplare ce provin din centre tipografice de prestigiu ale Europei din zorii modernității, Lyon, Florența și Veneția.

Este un adevăr unanim recunoscut de toți specialiștii în carte veche că aceste exemplare, care au ajuns la noi, în urma unei călătorii anevoioase în timp, nu se lasă ușor de descoperit, fiindcă în cartea veche nu există niciodată dublete. Fiecare exemplar poartă amprente de locuri care l-au adăpostit, ale cititorilor care l-au prețuit. De aici importanța mare a travaliului celor care cataloghează și înregistrează aceste exemplare, după principiile bibliologiei moderne, și care trebuie să fie atenți atât la starea de conservare a cărții, cât și la însemnările marginale de proprietate de pe filele ei.

Exemplarele de carte rară de secol XVI-XVII, care fac obiectul acestui catalog, sunt o mărturie a unei micro-biblioteci enciclopedice, în marea bibliotecă publică, enciclopedică de azi a județului Mureș. Fiindcă la o foiletonare a catalogului, reținem impactul autorilor antici în arta tiparului din secolul al XVI-lea, ca și al cărților cu conținut religios. Nu puține sunt cele care poartă emblemele unor autori de prestigiu, între care anticii literați Ovidiu și Horatius, oratorii exemplari, Cicero și Seneca, istoricii Tucidide, Titus Livius și Suetonius, reformatorul Jean Calvin etc.

Cu siguranță nu puține au fost dificultățile pe care autorii acestui catalog au reușit să le depășească, dacă avem în vedere sferile lingvistice cărora le aparțin exemplarele ce le-au trecut prin mâini, latină, maghiară, germană și slavonă, ca și datele incomplete de pe paginile de titlu, care au trebuit reconstituite prin apelul bibliografic complementar. De asemenea, însemnările marginale descifrate, deși puține la număr, au o foarte mare însemnătate, atât fiindcă prin ele se reconstituie itinerarii geografice și intelectuale, cât și fiindcă proiectează noi lumini asupra cititorilor de odinioară, între care personaje emblematice ale lumii ardelenice de odinioară, precum primul director al bibliotecii țîrgumureșene, Molnár Gábor. O dată în plus trebuie să recunoaștem, cu ajutorul acestor ex-librisuri, că într-o

epocă în care frontierele politice au imprimat evoluții politice distincte, în vestul ori în estul continentului european, coridoarele culturale au rămas deschise și ideatic, cel puțin, au unit estul de vestul bătrânului continent.

De menționat și faptul că acest catalog se deschide cu o prefață semnată de regretatul profesor Iacob Mârza, care demonstrează maniera exemplară în care Domnia Sa a făcut serioase incursiuni în universul cărților vechi, încă de la începutul carierei sale istoriografice. Totodată, dedicația adresată de cei doi autori doamnei prof. univ. dr. Eva Mârza, conducătoarea lor de doctorat, mărturisește afinitatea lor cu un model istoriografic și uman.

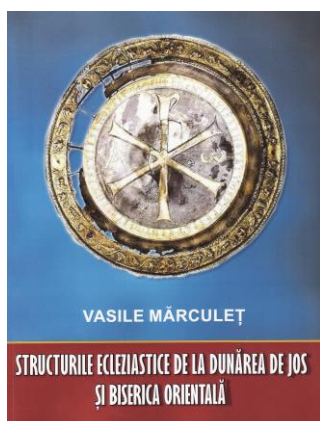
În concluzie, acest catalog reprezintă o prețioasă bază documentară pentru viitoare cercetări, fie istorice ori lingvistice. În plus, eforturile celor doi autori pentru recuperarea unui segment valoros a ceea ce, inspirat, Umberto Eco numea „*memoria vegetală*,” acordă colecțiilor Bibliotecii Județene Mureș motive suplimentare de a-și revendica apartenența la un patrimoniu cultural european.

Dr. Corina Teodor
Universitatea „Petru Maior” Tîrgu Mureș

Vasile Mărculeț, *Structurile ecleziastice de la Dunărea de Jos și Biserica orientală (Secolele IV-X)*, Brăila, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2015, 173 p.

Un pasionat cercetător în domeniul istoriei este profesorul Vasile Mărculeț, care a văzut lumina zilei la 1 ianuarie 1962 la Crăciunelul de Jos, județul Alba. Licențiat al Facultății de Istorie din cadrul Universității București (1994), și-a obținut doctoratul cu specialitatea istoria medie universală și istoria Bizanțului la Facultatea de Științe Socio-Umane a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu în anul 2000. În prezent Vasile Mărculeț este profesor la Colegiul Tehnic Mediensis din Mediaș. Vasile Mărculeț a participat la nenumărate simpozioane și comunicări științifice, este autorul a numeroase articole, studii și 25 volume de autor cu teme de

istorie. Acest ultim volum, ***Structurile ecleziastice de la Dunărea de Jos și Biserica orientală (Secolele IV-X)***, apărut la Editura Sfântul Ierarh Nicolae din Brăila în anul 2015, este o lucrare structurată în șase capitole, la care se adaugă un ***Cuvânt înainte*** semnat de Dr. Mihail Zahariade, o ***Introducere*** alcătuită de autor, ***Abrevieri***, ***Bibliografie***, ***Abstract*** al Theoderei Mărculeț și un ***Index de personalități religioase***. Lucrarea este o prezentare a istoriei și evoluției structurilor religioase care s-au constituit și

au funcționat pe cele două maluri ale Dunării de Jos între secolul IV și începutul secolului al X-lea, cu evidențierea rolului avut de acestea în cadrul Bisericii orientale.

Primul capitol este intitulat ***Începuturile creștinismului la Dunărea de Jos***. Cercetările arheologice au confirmat existența creștinismului în Dacia Romană încă din perioada anterioară retragerii aureliene, deși adepții noii religii erau reduși din punct de vedere numeric, trăind în comunități mici și izolate. După anul 313 e.n. au avut loc persecuții ale creștinilor, din diferite surse reieșind că au existat martiri și în arealul mai sus menționat. Autorul a cules date referitoare la primii episcopi care și-au desfășurat activitatea pe aceste teritorii: Evangelicus, Ephraimus, Gordianus, Titus, Philus, Cyrillus. Între secolul IV și mijlocul secolului al VI-lea, în cadrul acestei provincii și în diferite epoci, autorul a identificat 31 diocenze: 5 în Dacia Ripensis, 11 în Moesia Secunda, 15 în Scythia Minor.

Capitolul al doilea tratează ***Organizarea bisericească a Daciei Ripensis (secolul IV-mijlocul secolului IV)***. Autorul a identificat patru diocenze bisericești care existau în secolul IV: Ratiaria (pe teritoriul actual al Bulgariei) cu rang mitropolitan, Aquae (pe teritoriul actual al Serbiei), Castra Martis (pe teritoriul actual al Bulgariei) și Oescus (pe teritoriul actual al Bulgariei), acestea fiind episcopate. La sfârșitul secolului IV este menționată

și o episcopie la Bononia (pe teritoriul actual al Bulgariei), despre care nu se cunosc alte detalii.

Al treilea capitol este dedicat unor **Structuri ecleziastice în Moesia Secunda (secolul IV-mijlocul secolului VI)**. Aflăm că sunt atestate pe acest teritoriu 11 eparhii: Marcianopolis (pe teritoriul actual al Bulgariei, Devnja), Odessos-Odyssos (pe teritoriul actual al Bulgariei, Varna), Durostorum (pe teritoriul actual al Bulgariei, Silistra), Nicopolis (pe teritoriul actual al Bulgariei, Nikyup), Novae (pe teritoriul actual al Bulgariei, Svištov), Appiaria (pe teritoriul actual al Bulgariei, Rjahovo), Sextana Prista (pe teritoriul actual al Bulgariei, Ruse), Abrittus (pe teritoriul actual al Bulgariei, Razgrad), din secolul V - Dineia (pe teritoriul actual al Bulgariei, Voyvoda), la sfârșitul secolului VI - Asemum (pe teritoriul actual al Bulgariei, Musalievo) și Zikideva (pe teritoriul actual al României, Izvoarele), fiecare dintre acestea fiind descrise.

Capitolul patru, **Organizarea ecleziastică a Scythiei Minor**, oferă date despre organizarea și activitatea eparhiei Tomisului în secolele IV-VI și a diocezelor subordonate: Axiopolis și Callatis.

Al cincilea capitol este denumit **Organizarea ecleziastică în nordul Dunării de Jos în secolele IV-VI**. Răspândirea și consolidarea creștinismului a continuat și în această perioadă. Sursele istorice citate oferă informații despre diferiți episcopi care și-au desfășurat activitatea pe teritoriul nord și sud-dunărean. Implicarea puterii imperiale în procesul de creștinare a popoarelor barbare a condus la creștinarea reprezentanților elitei politice a diferitelor populații și la consolidarea creștinismului în teritoriu. Bineînțeles că nu au lipsit unele scurte perioade de persecuții, dar care nu au reușit eliminarea noii religii.

Ultimul capitol evidențiază existența unor **Structuri ecleziastice la Dunărea de Jos (mijlocul secolului VI-începutul secolului X)**. Teritoriul de pe malul drept al Dunării de Jos a înregistrat o perioadă de înflorire, inclusiv din punct de vedere religios, în timpul domniei lui Justinianus I, perioadă în care s-a înființat Arhiepiscopia Justiniana Prima. Invaziile slave, avare și bulgare ulterioare au determinat reorganizări ale bisericii sud-dunărene. Există foarte puține date concludente cu referire la

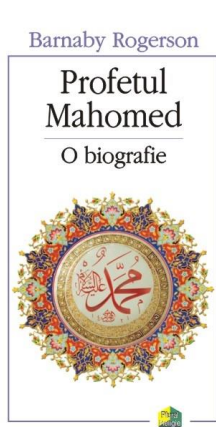
situația din teritoriul nord-dunărean, unde creștinismul a intrat într-un proces de „rusticizare.”

Lucrarea, având drept suport bibliografic un număr impresionant de izvoare documentare, adună informații din diferite surse: arheologice, documente scrise, alte lucrări de specialitate etc., pentru a oferi o imagine fluentă asupra primelor forme de organizare a bisericii creștine pe teritoriul de pe malurile Dunării de Jos. Este o lucrare foarte bine documentată, fiind o sursă de informații de folos tuturor cercetătorilor sau celor a căror sferă de interes se extinde asupra organizării ecleziastice creștine incipiente sau asupra istoriei teritoriilor de la Dunărea de Jos.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Județeană Mureș

**Barnaby Rogerson, *Profetul Mahomed. O biografie*, Iași,
Editura Polirom, 2015, 232 p.**

Eleganta biografie a lui Mahomed, apărută sub egida Editurii Polirom în 2015 surprinde semnificația istorică și spirituală a omului excepțional, lider și vizionar, reconstituind lumea în care acesta a trăit, fiind o prezentare de ansamblu și, totodată, o reconstituire a lumii arabe a acelor vremuri.

Peste jumătate din acest volum este dedicat Peninsulei Arabe a secolelor VI-VII cu diversele sale credințe și idei religioase, de la creștinismul de influență etiopiană la comunitățile egiptene sau din Siria, locul fiind prezentat ca un spațiu de întâlnire a Orientului indian sau persan la care se adaugă elementele iudaice și premusulmane ale arabilor.

În tot acest context, Profetul Mahomed este

înfățișat ca primind revelația și însumând ani de persecuție până la înfruntarea dintre Mecca și Medina până la victoria finală a Islamului, autorul abordând cu relatarea unui martor ocular aspectele despre viața cotidiană și cea de familie a Profetului, în care elementul religios este împletit cu grijă.

Viața profetului Mahomed este o poveste de un patos și de o frumusețe copleșitoare. Este o istorie, o tragedie și iluminare comprimate într-o singură poveste, o poveste aproape necunoscută în Occident, ce se încadrează extrem de greu în categoria măștrilor spirituali sau a personajelor istorice și care sunt totuși înconjurate de o mitologie de idei contrare, perpetuată de imagini recurente.

Profetul este înfățișat și perceput în multe feluri, un om riguros, patriarhal, legiuitorul, acel om care este cel „*dintâi dintre toți sfinții*,” călăuza care a indicat clar căile destinului, bunicul iubitor, ce conduce rugăciunile în moschee, eroul de sacrificiu care, pentru binele omenirii, pătrunde în focul încercărilor din lumea spirituală, marele iubitor de femei.

Mahomed a avut inițial o singură soție și patru fiice, acestea din urmă fiind martorele revelațiilor sale. După dispariția primei sale soții, pe măsură ce Profetul se transformă într-un conducător militar dar și politic, își găsește momentele de liniște în odăile sale. „*Mahomed adora totul la femeile sale: compania lor, sporovăiala și plângerile precum și certurile lor pentru sufletul său precum o muzică... Plăcerea pe care i-o provocau ele, firile lor diferite, frumusețea și virtutea lor explică în bună măsură de ce Profetul și-a luat tot mai multe soții... Cu toate acestea, rolul soțiilor lui Mahomed nu se limita la delectarea sa fizică. Ele aveau și mult de muncă. Pe măsură ce reputația Profetului creștea, răspândindu-se dincolo de Medina, creșteau și solicitările la care era supusă casa lui.*”

Pe fondul războaielor purtate de Medina, devenite între timp musulmane, împotriva Meccăi, apoi cel al islamizării Arabiei, se conturează un adevărat portret patriarhal astfel că una dintre cele mai apreciate soții din tradiția islamică, Aișa, este căsătorită cu Mahomed la vârsta de 9 ani.

Felul în care povestește Rogerson este memorabil tocmai prin felul cum descrie societatea patriarhală a vremii, deși în Islam Mahomed prezintă tot ceea ce are valoare umană... fiind ultimul și cel mai mare din succesiunea

lungă de bărbați, de la Adam, Moise și Isus, care s-au luptat să le aducă oamenilor cuvântul lui Dumnezeu. Cu toate că realizările sale istorice au fost doar niște rezultate secundare întâmplătoare, singurul său scop a fost să construiască o nouă relație între oameni și Dumnezeu, fiind omniprezent pentru miliardele de credincioși care îi urmează calea spirituală.

În viziunea lui Rogerson, Mahomed este jîhadul (vechile tradiții ale raidurilor tribale au fost înlocuite de jîhad, lupta împotriva necredincioșilor la frontierele Islamului și împotriva necredinței din inimile ipocriților), îl prezintă cu siguranță ca fiind un personaj memorabil pentru un public larg.

Ramona Bândilă
Biblioteca Județeană Mureș

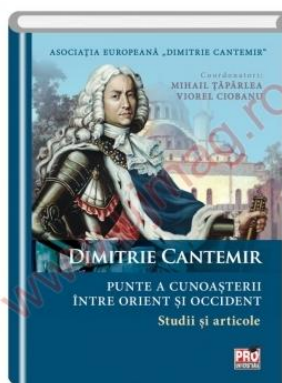
Mihail Țăpârlea; Viorel Ciobanu, *Dimitrie Cantemir: punte a cunoașterii între orient și occident: studii și articole*, București, Editura Pro Universitaria, 2016, 361 p.

Volumul editat de Asociația Europeană „*Dimitrie Cantemir*,” coordonat de Mihail Țăpârlea și Viorel Ciobanu, este o culegere de studii și articole care abordează toate laturile personalității domnitorului-cărturar și remarcabilele sale contribuții în cercetarea istorică, sociologică, filozofică, etnografică, artistică, geografică, geopolitică și geostrategică a epocii.

Lucrarea cuprinde 34 de studii și articole, realizate de 28 de autori și este structurată în trei părți. Prima parte grupează articolele referitoare la viața și opera marelui cărturar. A doua parte reunește articolele care îl prezintă pe Dimitrie Cantemir în ipostaza de militar, strateg și om politic. A treia parte este dedicată aspectelor controversate din viața, activitatea și opera lui Dimitrie Cantemir

Prefața este scrisă de Gheorghe Văduva; **Studiul introductiv** și **Cronologia** sunt alcătuite de cei doi coordonatori, iar **Postfața** îi aparține lui Mircea Dogaru.

În anexe sunt prezentate extrase din opera cărturarului, cronologia operei cantemiriene alcătuită de Academia de Științe a Moldovei (<http://cantemir.asm.md/dimitrie/biblioteca>), aprecieri referitoare la Dimitrie Cantemir, opere de artă (statui și busturi), care îl reprezintă, instituțiile din România și Europa care astăzi îi poartă numele.

Dimitrie Cantemir deschide, în cultura românească, „seria *savanților de formație enciclopedică și marcează trecerea de la vechea literatură cronicărească la cea modernă.*” El aparține culturii românești și culturii europene/universale prin educația, deciziile luate, tematica abordată, adresabilitate și răspândirea operelor sale.

Aflăm multe lucruri interesante despre viața lui Dimitrie Cantemir. S-a născut la 26 octombrie 1673, tatăl său, Constantin Cantemir fiind pe atunci serdar în slujba lui Dumitrașcu-Vodă Cantacuzino. Mama sa, Ana Bantaș, a fost nepoata doamnei Nastasia, soția Ducăi-Vodă. Tatăl său era neștiutor de carte. „*Carte nu știe, cenumai iscălitura învățase de a o face*” ne transmite Ion Neculce în al său **Letopiseț**. Mama sa a murit când Dimitrie avea doar cinci ani. De la ea a moștenit dragostea de carte. Tatăl său a încredințat educația fiului său lui Ieremia Cacavela, de la care a învățat limbile greacă, slavonă și latină. În 1688 Dimitrie a fost trimis la Istanbul ca ostatic, în locul fratelui său Antioh, care a revenit acasă. Aici a studiat la academia Patriarhiei Ortodoxe, în biblioteca vastă studiind lucrări din cele mai diverse ramuri ale științei și culturii, și-a însușit limbile turcă, arabă și persană, și-a însușit principalele valori ale culturii orientale fiind interesat de istoria, cultura și civilizațiile orientale. Dimitrie Cantemir avea cunoștințe tehnice muzicale la kemençe, ney, caval, tanburdar și, conform mărturiilor, a rămas în istoriografia muzicală turcă drept un mare interpret la tanbur.

Cu mici intermitențe, Dimitrie Cantemir a stat în Turcia 11 ani. Primul copil al său, Maria, s-a născut la Iași în 1700, ceilalți cinci născându-se în Istanbul. În 1710 a fost numit de către sultanul Ahmed al III-lea domn

al Moldovei. În 1711 a semnat un tratat de alianță cu Rusia, la Luțk, iar după înfrângerea suferită de armatele moldavo-ruse la Stănilești în același an, Dimitrie Cantemir a fost nevoit să se refugieze în Rusia, împreună cu familia sa. La 11 iulie 1714 a fost ales membru al Academiei din Berlin. Pe diploma de primire, se afirmă: „Pe vremea când Marte stăpânea mai cu putere decât Palas, o astfel de întâlnire se arăta a fi mai mult o dorință decât o speranță. Dar iată că faptul și-a găsit împlinirea acum, că prea luminatul și prea învățatul Dimitrie Cantemir, principe al Imperiului rusesc, domn ereditar al Moldovei, dând o pildă pre cât de demnă de laudă, pre atât de rară și a închinat numele ilustru cercetărilor științifice. Iar prin adeziunea sa, Societatea noastră a dobândit o nouă strălucire și o podoabă neîntrecută. Ne închinăm cu smerenie în fața bunei voințe ce ne-o acordă principele nouă și lucrărilor noastre.” În 1721 a devenit consilier personal al țarului Petru I și membru al Senatului. A murit în ziua de 21 august 1723, la moșia sa Dimitrievka și a fost înmormântat la Biserica Sf. Constantin și Elena din Moscova, ctitorie a sa. Familia țarului a fost anunțată de către de soția sa, Anastasia, care a scris familiei imperiale următoarele „... în luna lui august de acum în 21 de zile, după amiază...soțul meu și părintele nostru, Dimitrie Cantemir, după o lungă și grea boală (fiind în satele Sevesk), sfârșit-a cursul acestei vremelnice vieți și s-a mutat la cea veșnică.” Osemintele sale au fost aduse în țară și depuse la Biserica Trei Ierarhi în 1935.

Anul 1698 este anul în care apare prima sa lucrare: ***Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul sufletului cu trupul***, tipărită la Iași, în limba română și greacă și care este prima lucrare filozofică românească. S-a bucurat de o largă circulație; faptul este atestat de existența câtorva copii manuscrise atât în limba română, cât și în greacă și arabă.

Între 1700-1705 scrie alte lucrări:

Manuscris copiat (1700, în limba latină) de Dimitrie Cantemir a lucrării lui Ieremia Cacavela ***Institutio logices ad mentem neotheoricum philosophorum***. A fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din orașul Moscova în 1877. În prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federației Ruse, Secția Manuscrise, orașul Moscova. Needitat încă.

Index tractatum ex operibus van Helmontii excerptorum, solummodo ad phisica pertinentium [*Catalog de scrieri din operele lui van Helmont numai spre interesul științelor naturii*] (1700, în limba latină). Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din orașul Moscova în 1877, în prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federației Ruse, Secția Manuscrise, orașul Moscova. Needitat încă.

Ioannis Baptistae Van Helmont - Phisices universalis doctrina [*Doctrina fizicii universale a lui Van Helmont*] (1700-1704, în limba latină). Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din orașul Moscova (1877), în prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federației Ruse, Secția Manuscrise, orașul Moscova. Needitat încă.

Sacrosancte scientiae indepingibilis imago [*Imaginea de nedescris a științei sacre*] (1700-1704, în limba latină). Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din orașul Moscova (1877), în prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federației Ruse, Secția Manuscrise, orașul Moscova. Traducerea în limba română a fost realizată de Nicodim Locusteanu, 1928, editată în același an la București, Editura Ancora, cu titlul ***Metafizica***.

Compendiolum universae logices institutionis [*Compendiu al sistemului logicii universale*] (1700-1704, în limba latină). Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu, în prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federației Ruse, Secția Manuscrise, orașul Moscova. Versiunea latină a fost editată în volumul VI: *Operele Principelui Demetriu Cantemir*, 1883, București (volumul include și două desene alegorice, făcute de Dimitrie Cantemir). Varianta în limba română apare în 1995, București: Editura Științifică, *Mic compendiu asupra întregii învățături a logicii*, traducere Dan Slușanschi.

Tarifu ilmil musiki ala vègni maksus (în alte versiuni: „*Kitâbu ilm'i musikê ala vèghi maksus, Tarifu ilm'i musikê ala vèghi kurufal'*” (1700-1704, în limba turcă) [*Explicarea muzicii teoretice pe scurt*] - tratat de muzicologie. Cartea științei muzicii reprezintă primul tratat de teorie muzicală al secolelor XVI-XVIII în cuprinsul căruia acordul între teorie și practică este realizat într-o

manieră științifică, riguroasă, fără speculații și analogii filosofice de prisos. Expunerea sunetelor muzicale (33 de semne - combinație între cifre și alfabetul arab) utilizate pe griful tanbur-ului au fost considerate de prințul muzician ca suficiente pentru a reda orice compoziție. Colecția de melodii, unele aparținându-i, a rămas până astăzi ca având cel mai mare număr de piese instrumentale, majoritatea aparținând muzicii savante de curte (saraî). Manuscrisul autograf se află în incinta bibliotecii Institutului de Turcologie din orașul Istanbul. Traducerea în limba română a apărut în 1973, București: Editura Muzicală.

Istoria ieroglifică în douăsprezece părți împărțită, așijderea cu 760 de sentenții frumos împodobită, iară la sfârșit cu a numerelor străine tâlcuitoare scară (1705, scrisă la Constantinopol, în limba română). Manuscrisul autograf a fost donat Bibliotecii Arhivelor principale (actualmente Arhivele de Stat pentru Acte Vechi) în 1783 de către consilierul aulic Nicolae Bantîș-Kamenski (nepot pe linia mamei a Cantemireștilor). În 1878, Gr. Tocilescu realizează o copie a textului care s-a publicat în ediția de ***Opere*** a Societății Academice, volumul VI, 1883. Ulterior apare ediția facsimil ***Opere***, București: Editura pentru Literatură, 1965.

O altă perioadă prolifică scrierii a fost în Rusia și cuprinde operele:

Panegric către Petru cel Mare (1714, în limba latină, greacă și traducerea rusă). Versiunea grecească copiată de Gr. Tocilescu, Πέτρος τε πρωτω'Υπεργαληνοτάτω και 'Ισχυρωτάτω Ευσεβει Νικτήκαι Ευσπλακ νικω τάτω Αύτοκρατορ Δεδπότη και 'Αντιληπτορι αυτού Πανηγυρικον..., a fost publicată de către E. Lozovan în 1981, RIDS nr. 92. Titlul versiunii în limba latină este următorul: „*Petro Primo Hyperserenissimo et potentissimo Pio, Victori et Clementissimo Imperatori Domino et Protectori Svo Panegyricum holocaustum humillime litat et offert, Inclitae et Theophruritae Phalangis Sanctae Metamorphoseos miles necnon Sacri Rossiaci Imperii Princeps et Moldav(i)ae Hospodarovicz, servus deditus, Serbanus Cantemyr, in Burgos S. Petri anno Partu Virg(inis) 1714 Mart(ii) in eunte septimo aetatis suae hellenica dialecto peroratum*” [Panegric lui Petru I, superserenisimul, virtuosul, învingătorul și preaîndurătorul împărat, stăpânul și apărătorul său, jertfă, în chip prea umil îi face și îi oferă oșteanul renumitei și închinătei armate a sfintei prefaceri

și de asemenea *Principe al Sacrului Imperiu Rus și Prințul Moldovei, sclav devotat Șerban Cantemir, în Sanct Petersburg, în anul părții Fecioarei 1714 martie, în această vârstă a sa de șapte ani, rostit în limba grecească*]. În prezent manuscrisul autograf (versiunea latină, greacă și traducerea rusă, iar de la pagina 12 și textul latin al lucrării „*Monarchiarum physica examinatio*”) se află în incinta Bibliotecii Academiei de Științe, Secția Manuscrise, orașul Sankt-Petersburg.

Monarchiarum physica examinatio (1714, în limba latină) [*Examinarea naturii monarhiilor*]. În prezent manuscrisul autograf se află în incinta Bibliotecii Academiei de Științe, Secția Manuscrise, orașul Sankt-Petersburg. Traducerea în limba română a fost realizată de către Șulea Fîru și s-a publicat în revista ***Studii***, V, nr. 1/1951. Versiunea latină apare în ***Studii și cercetări de bibliologie***, Editura Academiei RSR, V/1951. Ambele apar neînsoțite de aparat critic.

Harta Moldovei (1714). Originalul hărții, 510x385 mm, se află în incinta Bibliotecii Naționale din Paris cu titlul ***Principatus Moldaviae nova § accurata Descriptio delineate Principe Demetrius Cantemirio*** [*Descrierea Principatului Moldovei nouă și exactă desenată de Principele Dimitrie Cantemir*]. Pentru prima dată a fost tipărită în Olanda, la 1737. În spațiul românesc, harta a fost reprodusă în 1872, volumul I: ***Opere***, Societatea Academică, iar mai apoi în *Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, t. VI, 1927, în ediția ***Descrierea Moldovei***, Editura Academiei RSR, 1973.

Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae [*Descrierea statului Moldovei vechi și de astăzi*] (1714-1717, în limba latină). Manuscrisul autograf se află în arhiva Institutului de Orientalistică din Sankt Petersburg. Prima dată s-a publicat, la Frankfurt, traducerea în limba germană J. Redslob, ***Beschreibung der Moldau***, publicată de Büsching în ***Magazin für die neue Historie und Geographie*** (1769) și doi ani mai târziu (1771) la Leipzig. Traducerea în limba română a apărut întâia dată cu titlul ***Scrisoarea Moldovei***, la Mănăstirea Neamț, apoi, în ordinea anilor apariției: ***Descrierea Moldovei***, prefață C. Negruzzi, Iași, 1851, ediția ***Scrisoarea Moldovei***/editor T. Boldur-Lățescu. Iași: Imprimeria Adolf Bermann, 1868. Prima ediție științifică se consideră cea a Societății Academice, volumul I:

Opere, 1872, apărută în versiune latină, iar la 1875 în volumul al II-lea și în limba română.

Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae (1716, în limba latină) [*Istoria creșterii și descreșterii Curții Otomane*]. Textul original a fost descoperit și facsimilat în 1980 de Virgil Cândea în SUA, la Harvard University Houghton Library. Copia manuscrisă se află la Biblioteca Academiei de Științe a Federației Ruse, Sankt Petersburg și a fost copiată de Gr. Tocilescu. Prima ediție, în limba engleză, a apărut la Londra, în 1734, grație străduințelor lui Antioh Dimitrievici Cantemir (fiul lui Dimitrie Cantemir), *History of The Growth and Decay of The Otoman Empire / I-II* / tr. Nicholas Tindal. Londra, 1734-1735. A urmat ediția în limba franceză, *Histoire de L'Empire Othoman, ou se voyent les causes de son agrandissement et de sa décadence* - Paris, 1743. A urmat ediția în limba germană, *Geschichte des Osmanischen Reichs* - Hamburg, 1745. Versiunea română a fost realizată, după copia lui Gr. Tocilescu, în 1876, volumele III-IV: *Opere*, Societatea Academică.

Hronicul vechimei a romano-moldovlahilor, întâi pre limba latinească izvodit, iară acmu pre limba românească scos cu truda și ostenița lui Dimitrie Cantemir, voievodul și de moșie domn a Moldovei și svintei rosiești împărății cneaz (1717-1718, originalul în limba latină, a fost tradus de autorul însuși în limba română) - prima noastră istorie modernă, scrisă după metodă, de la prolegomenă și până la sfârșit. Manuscrisul original a fost găsit de Gr. Tocilescu în biblioteca Arhivelor principale din orașul Moscova și copiat (1878). După această copie a fost realizată ediția din 1901, volumul VIII: *Opere*, editura Societății Academice. Muzeul Literaturii Române deține o copie fotografică a manuscrisului original. Există și o copie-manuscris a Hronicului, care a aparținut lui Constantin Cantemir (fiul mai mare al lui Dimitrie Cantemir), a cărei istorie este foarte interesantă. După moartea acestuia, copia a fost vândută la licitație, împreună cu alte bunuri și achiziționată de un negustor vienez. Acesta la rândul său a vândut copia-manuscris lui Ioan Inocențiu Klain care în cele din urmă a donat-o Bibliotecii Seminarului din Blaj. După această versiune s-a editat la Iași ediția din 1835-1836, I-II, îngrijită de Gh. Săulescu.

Vita Constantini Cantemiri Cognomento Senis Moldaviae Principis [*Viața lui Constantin Cantemir supranumit cel Bătrân, domnul Moldovei*] (1720, în limba latină) - prima monografie biografică românească. Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Științe a Federației Ruse, Sankt Petersburg. Prima ediție apare în versiunea latină, volumul VII: ***Opere***, București: Societatea Academică, 1883. Traducerea în limba română a fost realizată de Radu Albala și publicată în colecția ***Scriitori români***, București, editura Minerva, 1973. În limba rusă textul a fost tipărit în 1783 de către T. S. Bayer cu titlul ***История о жизни и делах молдавского господаря князя Константина Кантемира. С российским переводом и с предословия Князей Кантемиров*** (Пер. Н. Н. Бантыш-Каменский).

Дивные революции праведнаго Божия отмщения на фамилию Кантакузинных славных в Валахия и Бранковану [*Minunatele revoluții ale dreptei răzbinări a lui Dumnezeu împotriva Cantacuzinilor vestiți în Țara Românească și a lui Brâncoveanu, cunoscută mai mult sub titlul Evenimentele Cantacuzinilor și Brâncovenilor*] (1718-1720, originalul, dacă a aparținut lui Dimitrie Cantemir, a fost probabil în limba română sau latină). Textul a fost copiat de Gr. Tocilescu din ЖурналЪ или Поденная записка, Блаженныя и Вечнодостойныя памяти государя императора Петра Великого, Sankt Petersburg, 1772. Traducător, din limba originalului în limba rusă a fost, probabil, secretarul particular al lui Cantemir - Ivan Ilincki. În limba română textul apare în 1878, volumul V: ***Opere***, Societatea Academică.

Loca obscura in Catechisi quae ab Anonymo Authore slavono idiomata edita est et 'Первое учение отракомъ' intitulata est, delucidata authore Principe Demetrio Cantemirio [*Locuri obscure în Catehismul tipărit în slavonește de un autor anonim sub titlul 'Prima învățătură pentru prunci', iar acum clarificat de Principele Dimitrie Cantemir*] (1720, în limba latină). Originalul se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federației Ruse, orașul Moscova de unde a și fost copiată de Gh. Tocilescu. Traducerea manuscris în limba rusă, realizată, probabil, de secretarul particular al lui D. Cantemir - Ivan Ilincki, a circulat încă din 1720. Traducerea în limba română a fost

realizată în 1973 de către Teodor Bodge și a apărut în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1973.

Книга система или состояние мухаммеданской религии [*Cartea sistemului sau întocmirea religiei muhamedane*] (1722, tipărită în versiunea rusă, la Sankt Petersburg). Prima traducere în limba română este *Sistemul sau întocmirea religiei Muhammedane*, București, Editura Minerva, 1977.

Opera cantemiriană este, sub toate aspectele, excepțională pentru vremea sa. Cu toate acestea nu a „exercitat o înrăurire imediată și profundă asupra dezvoltării culturii noastre. Vicisitudinile istoriei au făcut ca aceasta, în partea ei cea mai valoroasă, să fie cunoscută cititorilor români aproape cu un veac mai târziu de la data elaborării.” Cele mai multe opere ale sale au fost cunoscute mai întâi peste hotare. Fragmente din acestea au fost în repetate rânduri citate în alte lucrări științifice ale vremii, mulți considerând operele lui Dimitrie Cantemir ca surse de referință, în special în ceea ce privește istoria Imperiului Otoman, istoria Moldovei sau teoria muzicală.

Puțini domnitori români s-au bucurat de o notorietate imagistică europeană, grație portretelor realizate în tehnica gravurii care au circulat prin multiplicare în spațiul internațional. Iconografia lui Dimitrie Cantemir s-a bucurat de o importantă mediatizare europeană, fiind reprodusă în multe imagini-portret în marile centre culturale ale epocii. Primul portret de tinerețe al marelui domnitor a fost descoperit de Maria Bengescu la Muzeul de Artă din Rouen (Franța), în anul 1921. Tabloul îl înfățișează pe Dimitrie Cantemir la vârsta tinereții, la 18-19 ani, îmbrăcat într-un costum pe jumătate oriental și pe jumătate occidental. Cel de-al doilea portret de epocă al lui Dimitrie Cantemir îl înfățișează pe principe la vârsta deplinei maturități, în jurul anului 1714, când a fost ales membru de onoare al Academiei din Berlin. Lucrarea, o gravură cu dălțița în aramă, a fost publicată, în anul 1716, în prima ediție a volumului *Descriptio Moldaviae*. Cantemir poartă mustață și o barbă bogată. Un păr lung, buclat îi încadrează fruntea și obraji. Poartă o platoșă metalică acoperită parțial de o mantie tivită cu o blană scumpă. O inscripție în partea inferioară a imaginii îi definește identitatea: *Demetrius Cantemir, Palatinus Moldaviae*. O altă gravură îl

prezintă pe Dimitrie Cantemir însoțindu-l pe Petru cel Mare pe ulițele Iașului în timpul vizitei suveranului rus, în 1711. Domnul Moldovei apare în vestimentația consacrată a voievozilor români, purtând caftan, căciulă cu surguci și barbă, în timp ce Petru cel Mare este îmbrăcat după moda apuseană. Există și o imagine în care Cantemir este înfățișat la intrarea în Iași, la începutul celei de-a doua domnii, în anul 1710. Domnitorul este prezentat călare, îmbrăcat cu platoșă și cizme înalte, după moda occidentală, purtând barbă și plete tunse îngrijit. Începând cu veacul al XX-lea, Dimitrie Cantemir a devenit un subiect plastic abordat de numeroși artiști plastici, pictori, sculptori și graficieni.

Despre alte aspecte controversate legate de viața cărturarului nu am să scriu. Vă prezint doar unele concluzii: Dimitrie Cantemir a fost în același timp spion rus și iscoadă otomană; a fost consumator de „ceai de mac” ca mulți alți iluștri ai vremii; probabil a fost membru al Ordinului Rosicrucian (mason). Argumentele aduse de autori pentru a demonstra concluziile, multe alte informații referitoare la cariera sa diplomatică și de militar, sau despre iubirea dintre prințesa Maria Cantemir și Petru cel Mare vă las să descoperiți parcurgând paginile acestei cărți.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Județeană Mureș

Bălaș Radu, *Old Târgu-Mureș: 1616-1939: The most beautiful pictures: Cele mai frumoase imagini: A legszebb képek*, Tîrgu Mureș, Editat de Roger Raval Events, 2015, 194 p., il.

Fiecare dintre noi am privit măcar o dată vederi cu vechiul nostru oraș, fie că le-am găsit prin lada de zestre a bunicii, prin podul casei, pe la rude, la târguri de anticariat, la expoziții, în cărți de istorie, în muzee sau te miri pe unde. Le-am admirat, am încercat să recunoaștem locul, să îl comparăm cu ceea ce a devenit în zilele noastre, dacă mai există... și cam atât.

Radu Bălaș a avut însă o idee originală: să adune aceste imagini vechi și să le transforme în albume. Dar nu orice fel de albume! Rezultatul muncii sale este unul de excepție, căci albumele tipărite sunt adevărate opere de artă: inedite prin tipar, formă și prezentare, conțin exclusiv imagini vechi, de până în anii '30, sunt trilingve și prezintă istoricul mai multor orașe. Conțin pagini color, tiparul este realizat pe carton striat cu ușoare denivelări

(asemănător papirusului), iar copertele sunt de lemn gravate și legate manual de un cotor de piele. Până acum au văzut lumina tiparului albumele *Old Mureș Country*, *Old Târgu Mureș*, *Old Reghin*, *Old Târnăveni*, *Old Mediaș*, *Old Sighișoara*, *Old România*, *Old Bucharest* și *Souvenir from Old Romania*.

Albumul *Old Târgu-Mureș: 1616-1939: The most beautiful pictures: Cele mai frumoase imagini: A legszebb képek*, conține textul în trei limbi (engleză, română și maghiară), are 194 de pagini color, conține 450 de imagini din Tîrgu-Mureșul anilor 1616-1939 și este structurat în 14 capitole: *Istorie*, *Populație*, *Administrație*, *Palatul Culturii*, *Palatul Administrativ*, *Cultură și Educație*, *Biserici*, *Centru*, *Marile Străzi*,

Economie, Infrastructură, Îngrijire, Distracție și Statui. Conceptul, tehnoredactarea și textul sunt opera lui Radu Bălaș, traducerea textului în limba maghiară este efectuată de Bartha Zsuzsanna, iar cea în limba engleză de Monica Bălaș.

Este o adevărată delectare să răsfoiești în tihnă pagină cu pagină acest album, să privești vechile imagini: gravuri, desene, picturi, fotografii, reclame, afișe sau hărți, să te întorci imaginar în trecut pe străzile orașului

drag, să te „întâlnești” cu oameni din diferite epoci, să vezi cu ochii tăi elemente arhitecturale care astăzi nu mai sunt. Vedem în fotografii cum arăta Palatul Administrativ de azi, nou construit, fără ca în vecinătatea sa să fie Palatul Culturii; biserica Mănăstirii franciscane din care până astăzi s-a păstrat doar turnul; celebra

Fântână a lui Bodor demolată în 1911, statui care astăzi nu mai sunt etc. Aflăm și unele date interesante, demult uitate, precum ar fi faptul că în urbea noastră a existat un Palat Cultural Evreiesc, astăzi în clădirea sa avându-și sediul Teatrul Ariel. Și multe alte realități de multă vreme schimbate sunt readuse la zi în paginile acestui album. Clădirile și străzile Țirgu Mureșului, ca de altfel ale tuturor localităților, au povestea lor de spus și de arătat celor care vor să asculte și să vadă.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Județeană Mureș

Ioan A. Borgovan; Kiss Ibolya, *Luduș: Turnuri, towers, tornyok*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2016, 207 p., il.

Lucrarea *Luduș: Turnuri, towers, tornyok* este o monografie actualizată a celor zece biserici cu turla din oraș: patru ortodoxe, una greco-catolică, trei calvine și două romano-catolice.

Ioan Andreiu Borgovan (născut la 1 mai 1944 în Luduș) este coautor

al acestei lucrări, împreună cu octogenara pictoriță și fostă profesoară de limba română Kiss Ibolya (născută la Iștihaza la 16 august 1928). Cartea a văzut lumina tiparului la Editura Mega din Cluj-Napoca în anul 2016 și este o ediție trilingvă româno-inglezo-maghiară, traducerile în limbile engleză și maghiară fiind făcute de bibliotecara Csiki Noemi, nepoata distinsei doamne

cu turn din Luduș sunt Kiss Ibolya. Ilustrațiile reprezentând bisericile reproduceri după picturile realizate de Kiss Ibolya în anii 2009-2014.

De-a lungul celor 207 pagini aflăm istoria celor zece biserici ludușene și câteva date biografice/activități desfășurate ale unor preoți care au oficiat sau sunt în prezent parohi ai acestora. Sunt menționate în lucrare:

- Biserica *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* și preoții Iuliu Bacali, Viorel Lucian Voșloban, Mihai Constantin Savu;
- Biserica reformată și preoții Tatár Tibor, Czirmay Csaba Levente;

- Biserica *Sfântul Ierarh Nicolae* și preoții Gheorghe Giurgea, Vasile Mihai Cercel, Viorel Ormenișan;
- Biserica romano-catolică *Maria, Magna Hungarorum Domina* și preoții Gere Béla, Ambrus Vilmos;
- Biserica *Sfântul Ioan Gură de Aur* și preotul Vasile Cercel;
- Biserica reformată din Roșiori și preoții Katona Sándor, Kali Szabolcs Barna;
- Biserica *Tuturor sfinților* și preoții Eugen Chirilă Părău, Ilie Dăian;
- Biserica romano-catolică *Fericita Gizella* din Roșiori;
- Biserica greco-catolică *Sfântul Apostol Petru* și preoții Octavian Cornel Russu, Sorin Valer Russu;
- Biserica reformată din Avrămești și preotul Kali Tünde Zsófia.

Ultimele pagini sunt dedicate unor scurte biografii ale celor doi autori: Ioan Andreiu Borgovan și Kiss Ibolya.

Din când în când, lectura este întreruptă de minunatele picturi reproduse în lucrare.

Recomand această lucrare tuturor celor interesați de istoria lăcașurilor de cult din România, căci conținutul lucrării oferă date prețioase în acest sens. Acest volum poate fi utilizat și ca obiect de studiu lingvistic, având în vedere că este redactat în trei limbi.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Județeană Mureș

Liliana Moldovan, *Eroii imposibilului: Poveștile de succes ale unor persoane cu dizabilități din România și din străinătate = Heroes of the Impossible: Successful Stories of People with Disabilities from Romania and from Abroad*, Cluj-Napoca, Editura Eco Transilvan, 2016, 174 p., foto.

Dintre multele cărți citite în ultima perioadă nici una nu m-a impresionat așa cum au reușit să o facă cele 15 portrete ale „eroilor imposibilului.” Volumul de interviuri al Liliane Moldovan, care a văzut lumina tiparului la Editura Eco Transilvan în

2016, este o carte unică în felul ei, o culegere de interviuri, ediție bilingvă româno-engleză, care ne duce, în cele 174 de pagini, în lumea unor persoane cu dizabilități care s-au remarcat prin realizări deosebite în domeniul literar, artistic, sportiv, universitar și antreprenorial. Cu o prefață scrisă de Marius Pașcan, beneficiind de traducere și adaptare din limba engleză de Gabriela Pop, cartea ne invită să pătrundem în lumea unor semeni pentru care orice realizare a însemnat un efort suplimentar (fizic, psihic,

material), luptă cu prejudecăți și neputințe, adaptare, perseverență, creativitate. Sunt povești reale, din care avem ce învăța! Ca o primă lecție generală: „*nimic nu se poate realiza fără efort și disciplină. Important este să depășești obstacolele, să ții mereu capul sus și să nu te oprești din drum.*”

Magda Coman ne transmite: „*puterea se află în fiecare dintre noi.*”

Mesajul lui Iulian Crăciun către noi: „*folosindu-ți creierul poți găsi soluții la orice problemă,*” „*norocul ți-l faci cu mâna ta și, cu cât muncești mai mult și mai bine, cu atât devii și mai norocos,*” „*în fiecare moment și cu fiecare acțiune care se petrece există cineva care e sursă de inspirație,*” „*Oricine poate accesa orice palier profesional dorește, cu condiția să fie dispus să plătească și prețul,*” „*Se întâmplă o grămadă de lucruri bune în țara noastră, pe care ar fi cazul să le mai și observăm.*”

Claire Cunningham: „arta mea are mai mari șanse de a produce o schimbare decât dacă aș încerca să conving oamenii prin vorbe.”

Pete Eckert este de părere că: „pentru a reuși trebuie doar să faci treabă bună. Dacă nu aș putea realiza o operă care să vorbească pentru ea însăși, aș trece neobservat.” „Căutarea unei traiectorii pozitive transformă lumea într-un loc frumos și face viața să merite să fie trăită... Așadar, faceți ceva util și bun.”

Marius Viorel Girada ne spune că: „Uneori o informație utilă face mai mult decât banii;” „omul își dorește multe, numai că are puteri limitate.”

Pentru Diana Elizabeth Jordan fericirea înseamnă „Să fac ceea ce îmi place și să îmi petrec timpul cu oamenii pe care îi iubesc.”

Kuli Kohli ne învață: „Cu toții avem dreptul la o viață fericită și plină de satisfacții.” „Nu contează ce cred alții despre noi, important este felul în care ne percepem pe noi înșine și cum trăim pentru a respecta și a câștiga încredere în noi înșine.”

Și Regan Linton ne împărtășește din experiența ei: „am observat, învățat și exersat...MULT.” „Încerc să mă gândesc că trebuie să realizez mici împliniri. Altfel, totul poate părea copleșitor.” „Nu cred că cineva ar trebui să rămână blocat într-o identitate predefinită pe care societatea i-a atribuit-o.” „Viața este prea scurtă pentru a nu face nimic.” „Frumusețea și talentul sunt atât de subiective... sunt diferite pentru fiecare.” „În viață lucrurile nu se petrec niciodată așa cum ne-am așteptat, indiferent cine am fi.” „Consider că oamenii care reușesc sunt cei care nu rămân blocați în așteptările a ceea ce credeau ei că va fi viața lor.” „Am învățat adevărul că viața se poate sfârși într-o clipă.” „Dacă sunt aici, înseamnă că lucrurile sunt încă posibile.” „Cultivarea perspectivei și concentrarea asupra a tot ceea ce AI mai degrabă decât asupra a ceea ce NU AI este extrem de importantă.”

Florin Mândru, cunoscut nouă drept Dudu, ne spune că, la un moment dat „intervine cea mai grea parte din viața fiecăruia dintre noi: să explici inexplicabilul!” „Nimic nu se întâmplă fără un motiv!” „Acceptarea este foarte grea!” „Prietenii și oamenii te ajută, dacă vrei să fii ajutat!” „Iubirea învinge orice obstacole!” „Mint dacă spun că mi-a fost ușor de la început.”

Adina Luminița Milac ne amintește că „Puterea infinită a creierului, atât prin inteligență, cât și prin voință, ne oferă adevăratele resurse, adevărata capacitate de a găsi soluții la probleme.” „Persoanele afectate de dizabilități învață să se bucure de lucruri aparent banale, cum ar fi mersul pe stradă sau în parc, privitul copacilor, cerului

sau păsărilor, ascultatul unui foșnet de vânt, lucruri pe care ceilalți oameni le iau de-a gata și le consideră lipsite de importanță.” „Neputințele vieții ne învață lecția modestiei și a umilinței;” „puterea și curajul de a înfrunta dificultățile provine în primul rând din dragostea celor din jur.” „Mass-media are un rol hotărâtor în educarea populației, prin prezentarea exemplelor pozitive.”

Lauren Watson ne încurajează: „*cu cât te implici mai mult, cu atât devine mai ușor și îți dorești mai mult.*”

În carte facem cunoștință și cu Tedy Necula, Tammy Ruggles, Vasile Stoica și Mariana Țibulac-Ciobanu.

Cine sunt ei? Cu ce se ocupă? Vă las să descoperiți citind interviurile cuprinse în ***Eroii imposibilului***. Veți fi surprinși!

La Salonul de carte „EURO INVENT” care a avut loc în ziua de 21 mai 2016 la Iași, ca urmare a deciziei unui juriu format din 42 de membri, volumul ***Eroii imposibilului*** a fost premiat cu Medalia de Argint. Un alt premiu: pentru susținerea persoanelor cu dizabilități, a fost obținut la Nürnberg la data de 4 octombrie 2016.

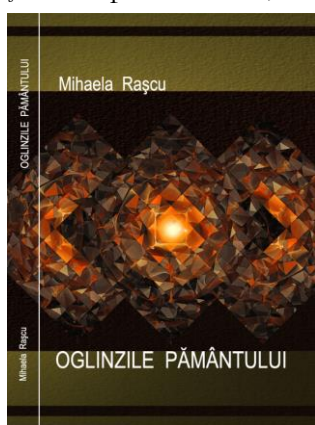
Este o carte pe care vă recomand să o citiți și să o dați cadou și celor apropiați!

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Județeană Mureș

Mihaela Rașcu, *Oglinzile pământului*, Tîrgu Mureș, Editura Vatra Veche, 2015, 134 p.

Cartea ***Oglinzile pământului*** scrisă de Mihaela Rașcu este al doilea volum al autoarei, primul - ***Nebănuitele fețe ale secunde*** - apărând tot în 2015, la Editura Nico. Volumul de față este al 14-lea din Colecția ***Marea Unire - 100*** și, la fel ca volumul de debut, este unul de proză scurtă.

Cireșe, Tatuaj, Bicicleta, Flori, Nunta perfectă, Campionul, Muza, Inelul, Mare grijă la ce faci, Struguri, Vasilică, Prietene, Micul sanitar, Gogoși, A ta până la capăt, Arhivarul, Cântecele fazanului - sunt 17 proze desprinse din viața de zi cu zi. Întâmplări mai vechi sau mai noi, care se puteau întâmpla oricui în viața reală... sau poate chiar s-au întâmplat? Lumea satului și înțelepciunea bătrânilor, adolescenți îndrăgostiți și fiorii primei iubiri, sacrificiul părinților pentru copii, copil de la oraș și

copil de la țară, iubirea de părinte, firea de artist, atașamentul față de obiectele materiale, corupție, dărnicie, iluzia iubirii, importanța prieteniei, competiția neloyală, escrocherii, compromisuri din iubire, locul de muncă, corectitudinea sunt temele majore ale acestor scurte scrieri. De fapt, toate sunt adevărate lecții de viață: să ne bucurăm de tot ceea ce ne dăruiește natura; să nu judecăm pe nimeni, căci aparențele înșală și nu întotdeauna cunoaștem povestea semenilor noștri; comunicarea deschisă între membrii unei familii este mai mult decât necesară; ignoranța

conduce la „isprăvi” copilărești, căci nicicând nu poți spune că nu mai ai ceva de învățat sau că le știi pe toate; planul de acasă nu se potrivește cu cel din târg, așa că este mai bine să ne relaxăm, să ne bucurăm de secundele petrecute alături de cei dragi și viața ne va oferi multe momente de neuitat; timpul petrecut alături de proprii copii și de propria familie este neprețuit; fiecare ne-am născut pentru un scop, de aceea este bine să ne urmăm chemarea și nu este indicat să încercăm să ne schimbăm menirea; lucrurile materiale de fapt au valoarea pe care le-o dăm fiecare dintre noi; așa să-ți exerciți profesia încât să poți dormi liniștit noaptea; găsește bucurii în lucrurile mărunte, bucură-te de puțin ca și cum ai avea mult; concubinajul nu este bazat pe sentimente autentice, cei care te iubesc cu adevărat nu profită de tine; un prieten adevărat este o adevărată comoară; membrii unei echipe trebuie să fie egali și uniți până la capăt; ai grijă în cine ai încredere; deciziile într-o familie se iau de comun acord, nu se impun; nu vezi ceea ce

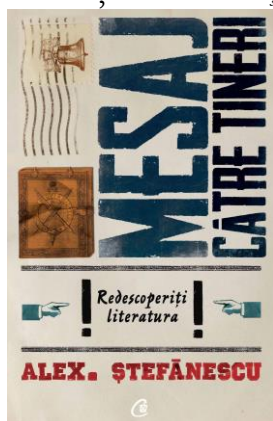
ai până când nu pierzi; nimic în viață nu rămâne nerăsplătit. Unele triste, altele vesele sau pline de umor... toate povestirile Mihaelei Rașcu impresionează, ne învață ceva și merg direct la suflet.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Județeană Mureș

**Alex Ștefănescu, *Mesaj către tineri: Redescoperiți literatura!*,
București, Editura Curtea Veche, 2015, 128 p.**

Alex. Ștefănescu este un critic și istoric literar, prozator, dramaturg, publicist, realizator de emisiuni TV, membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1977. S-a născut la 6 noiembrie 1947 la Lugoj. Este licențiat al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, în 1970. Este redactor (din 1990) și redactor-șef (în perioada 1995–2010) al revistei *România literară* și autor a mii de articole și a peste douăzeci de cărți. Pentru cartea *Gheața din calorifere și gheața din whisky (1990-1995)* a primit Premiul Uniunii Scriitorilor; *Ceva care seamănă cu literatura* a fost distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București, iar *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)* cu Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei Române. Emisiunea *Un metru cub de cultură* i-a adus Premiul APTR pentru talk-show-uri pe 2004, iar emisiunea *Istoria literaturii române contemporane povestită de Alex. Ștefănescu* - Premiul APTR pentru emisiuni culturale pe 2008.

„Această carte reprezintă o ultimă încercare a mea de a trezi interesul tinerilor pentru literatură” ne spune chiar autorul. Cele trei părți ale volumului: *Ce nu scrie în manualele școlare*, *Câte ceva despre literatura română*, *Cum*

trăiește un om care trăiește pentru literatură ne transpun în diferite ipostaze: elev, cititor, profesor de literatură, scriitor.

Întrebarea de la care pornește autorul este „Cine mai are nevoie azi de literatură? Îi vedem pe semenii noștri agităndu-se sau distrându-se de dimineața până seara, fără să li se facă sete sau foame de texte literare. Trec, cei mai mulți, absenți pe lângă vitrinele librăriilor. Nu au cărți în casă. Și nu știu numele niciunui scriitor, cu excepția, poate, a lui Eminescu, în legătură cu care își aduc aminte doar că scria versuri și că a murit nebun. Discută despre prețuri, despre starea vremii, despre filme sau meciuri de fotbal, dar aproape niciodată despre cărți. Întrebarea revine obsesiv: cine mai are nevoie azi de literatură?” și tot autorul ne dă și răspunsul: „toți avem nevoie de literatură, dar nu știm că avem nevoie.” (p. 10) Pentru a înțelege literatura, pentru a o aprecia și pentru a fi binecuvântat cu toate beneficiile pe care lectura le aduce cu sine este foarte important cum este predată tinerilor, cum este citită, cum este trăită. Nu trebuie uitat că „Oamenii au inventat literatura ca să-și ofere o plăcere, nu ca să se chinuiască studiind-o.” Scriitorii sunt vizați la rândul lor, căci „nu are importanță despre ce scrii. Important este cum scrii” (p. 46). „Dacă scrii, nu contează câtă emoție investești într-un text, contează numai câtă emoție provoacă acel text cititorilor.”. Limbajul folosit în scrierea cărții și în explicarea operelor literare tinerilor este extrem de important. Nu trebuie uitat că literatura este scrisă pentru toți, nu doar pentru cei care au doctorate în domeniul literar!

Autorul ne atrage atenția că literatura este și purtătoare de imagine peste hotare. „Literatura este o marfă miraculoasă care, exportată, rămâne și în țară” (p. 58). Literatura nu dăunează, din contră, ne umanizează. „Avem, în biblioteci, rezerve imense de frumusețe literară, iar noi le ignorăm. Renunțăm la subtila, delicata plăcere de a citi în favoarea unor plăceri vulgare” (p. 16). O recomandare din partea autorului ar fi: „În loc să se angajeze în dispute sterile, scriitorii ar trebui să înceapă o campanie de recucerire a publicului” (p. 66).

Așadar, dacă aveți un copil care nu a descoperit plăcerea lecturii, visul vostru este să deveniți scriitor, cunoașteți sau sunteți scriitori, sunteți profesor de literatură, citiți această carte și nimic nu va mai fi la fel!

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Județeană Mureș

În îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș au apărut:

- ❖ *Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai = Catalogul incunabilelor din Biblioteca Teleki-Bolyai*, 1971.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, Mészáros Iosif, *Biblioteca Județeană Mureș [Ghid]*, 1979.
- ❖ *Bibliotheca Telekiana*, [Ghid ilustrat, limbile: română, maghiară, germană, franceză și engleză], [1994].
- ❖ *Țara Fagilor*, vol. 3 - 13. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni. Întocmit de Dumitru Covalciuc, Cernăuți, 1994-2004.
- ❖ *Bibliografia publicațiilor periodice 23 dec. 1989 - 31 dec. 1994 - Időszaki kiadványok bibliográfiája*, 1995. (Bibliografii mureșene, 1).
- ❖ *Bibliografia cărților, albumelor, hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 1990-1995*, 1997. (Bibliografii mureșene, 2).
- ❖ *Biblioteci, Archive & Centre de informare în secolul XXI*. Lucrările conferinței Brașov, 18-22 august 1997, Brașov - Târgu-Mureș - Austin, Texas, SUA, 1997.
- ❖ Tereza Periș Chereji, *Interferențe teatrale româno-maghiare*, 2000.
- ❖ Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*: dicționar biobibliografic, 2000.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, Mózes Júlia, *Publicațiile periodice mureșene 1795-1972 = Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája 1795-1972*, 2000.
- ❖ *Aurel Filimon - consacrare și destin*, 2001.
- ❖ *Bibliografia publicațiilor periodice 1995-2000 = Időszaki kiadványok bibliográfiája*, 2001.

- ❖ *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai. Novum Forum Siculorum*, vol. 1 - 2, 2001.
- ❖ *Biblioteca Județeană Mureș*. Caiet documentar elaborat cu prilejul împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureș, 1802-2002, 2002.
- ❖ *Libraria: Anuar. Lucrările simpozionului național „200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureș,”* 1, 2002.
- ❖ Fülöp Mária, *Județul Mureș în cărți = Maros megye a könyvekben, 1990-1999. Bibliografie - Bibliográfia*, 2002. (Bibliografii mureșene, 5).
- ❖ *Bibliografia cărților, albumelor și hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 1996-2000*, 2003. (Bibliografii mureșene, 6).
- ❖ *Libraria: Anuar*, nr. 2, 2003.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean: o viață printre oameni și cărți*, 2003. (Caiete mureșene; 14).
- ❖ *Libraria: Anuar*, nr. 3, 2004.
- ❖ Ana Todea, Fülöp Mária, Monica Avram, *Oameni de știință mureșeni: dicționar biobibliografic: medicină, farmacie, biologie, botanică, zoologie, economie, matematică, fizică, chimie, geologie, astronomie, tehnică, agricultură*, 2004.
- ❖ *Libraria: Anuar*, nr. 4, 2005.
- ❖ Fülöp Mária, Ferencz Klára, *Bibliografia locală retrospectivă a județului Mureș: Cărți editate până în anul 1944 - Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete: 1944-ig megjelent könyvek*, 2 vol., 2005. (Bibliografii mureșene, 7).
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 1, 2006.
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 2, 2006.
- ❖ *Libraria: Anuar*, nr. 5, 2006.

❖ *Bibliografia cărților, albumelor și hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 2001-2005*, 2008. (Bibliografii mureșene, 8).

❖ *Libraria*: Anuar, nr. 6, 2007.

❖ *Bibliotheca Marisiana*, nr. 1, 2009.

❖ *Libraria*: Anuar, nr. 7, 2008.

❖ *Libraria*: Anuar, nr. 8, 2009.

❖ *Libraria*: Anuar, nr. 9, 2010.

❖ *Libraria*: Anuar, nr. 10, 2011.

❖ *Libraria*: Anuar, nr. 11, 2012.

❖ Ana Todea, *Portrete mureșene*: dicționar biobibliografic, 2012.

❖ *Libraria*: Anuar, nr. 12, 2013.

❖ *Libraria*: Anuar, nr. 13, 2014.

*

Publicațiile se pot solicita la sediul Bibliotecii Județene Mureș,

540052, Tîrgu Mureș, str. George Enescu, nr. 2,

Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384,

E-mail: directorbjm@bjmures.ro; secretariat@bjmures.ro;

itbjm@bjmures.ro

Adresa web: www.bjmures.ro

Responsabilitatea pentru materialele publicate revine în întregime autorilor